Eritorio rivolte
altre edizioni

B

MEDULLA THEOLOGIÆ MORALIS,

FACILI AC PERSPICUA methodo resolvens

CASUS CONSCIENTIÆ,

Ex variis probatisque Authoribus, concinnata.

A R. P. HERM. BUSEMBAUM è Societate JESU, SS. Theologiæ Licenciato.

Pœnitentibus æquè ac Confessariis perquam utilis.

EDITIO NOVISSIMA,

Præcedentibus castigatior:

LUGDUNI,

Sumptibus FRANCISCI COMBA, in vico Mercatorio ad insigne trium Virtutum.

M. DC. LXXXII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

PRÆFATIO AD LECTOREM

Benevolum.

ANNI ſunt complures, *Amice Lector*, quando iuſſus fui Coloniæ, eam ſcientiam in compendium redactam tradere, quæ nouis Sacerdotibus in tanto munere dignius exequendo, (præſertim quoties in conſcientiæ tribunali Iudices ſederent) præſidio foret. Duo hîc facilè videbā maximè à me poſtulari, vt & optima quæque ſeligerem, & in ordinem, vſui cujuſque aptiſſimum, diſpertirer, itaque apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus utiliſſima, colligunt, & in aluecari diſponunt in ordinem. Inde effecta eſt hæc *Medula Caſuum Conſcientiæ*, (vt aiunt) ſeu *Theologiæ moralis* ſumma Enchiridio huic incluſa. Quæ cum in manus, & oculos plurium perueniſſet, viſa eſt non improbari; iis præſertim, qui priuato calamo eandam, non ſine labore, moleſtia, & temporis iactura deſcripſerunt. Hinc euenit (cujus aliàs conſilij ne cogitatio quidem vnquā inciderat) vt plurium me preces idētidem vigerent, & viri maximi authoritas digni-

† 2

taſque impelleret, ac denique etiam ſuperiorum iuberet voluntas, vt publici iuris facerem. Limâ hîc aliquâ opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucem, quæque Authorum nomina, ante deſiderata, quotquot in promptu eſſent, adiungeret, (adiuncta ſunt autem hac altera edtione quamplurima) Nunc cõſilium tu meum, & ordinem accipe Noto nomine, Caſus Conſcientiæ appello, varias ſpecies factorum, de quibus in foro cõſcientiæ, Iudex Sacerdos ſententiam edicat oportet atque vel vt honeſta approbet, vel vt turpia condemnet. Medio tutiſſimus iturus, extrema plus æquo, vel laxa vel anguſta declinare ſum conatus. Quòd ſi quando declarem, vbi Doctores nonnulli benigniùs ſenſerint, non ideò probo, vel ſuadeo; ſed illud aufero, vnde nonnunquam pendente iudicio, cõſcientiæ Rector vel Conſultor diſpiciat, an eſſe vſui poſſit. In ſexto quidem præcepto (vti & matrimonij Sacramento) animus fuerat, per viam adeò lutulentam celeriùs incedere, ſed tamen plurium iudicio, & hîc immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Cæterùm nihil aſſerui, niſi vel ex communi Doctorum ſententia deductum, vel deſumptum ex probatiſſimorum Authorum libris, ſcriptiſve; eorum in primis, qui

hîc eximia cum laude versàti sunt. Inter quos Principes extitere, laudatissimi huius scientiæ Magistri, *P. Hermanus Nunning*, & *P. Fridericus Spe vterque è Societate nostra Sacerdos*, & in diuersis Accademiis Theologiæ Moralis Professor quibus me debere plurimum libens profiteor: uterque enim casuum summam confecit, & mirificè passim probatam, & publica luce dignam, quibus proinde liberaliter sum vsus, vt & ipsi similiter ante fecerant: prior enim ex *P. Maximiliani Buchier*; alter ex vtriusque viridario, manu solerti, flores quamplurimos decerpserant. Vnde hos omnes æquissimo animo & iure in fructûs laudis, quæcunque est societatem admitto: ita quidem, vt minimam ejus partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, Authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima visa fuit, & facillima, vt in quavis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respondeatur; quę responsio ceu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certè circa eam, casus aliquot particulares resoluantur, vt secundùm illos, & responsionem dictam alij similes, cùm inciderint, resolui possint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis ver-

ſatur in cognoſcenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, ſiue moralium, (vnde & *moralis Theologia* dicitur) alia verò cognoſci non poteſt ſine regula, ad quam vel actus iſti rectè accedant, vel à qua pravè recedant, agitur.

LIBRO I.

De actuum moralium regulâ, tum interna hoc eſt, conſcientia: tum externa, hoc eſt, præceptis in genere.

LIBRO II.

De præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ ſunt quaſi præambula Decalogi.

LIBRO III.

De Præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

LIBRO IV.

De Præceptis certorum hominum ſtatui propriis.

LIBRO V.

De modo diſcernendi naturam, & grauitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

LIBRO VI.

De Sacramentis nouæ Legis.

LIBRO VII.

De Cenſuris Eccleſiaſticis, & Irregularitatibus.

INDEX CAPITUM
& dubiorum.

LIBER PRIMUS.

De Regula actuum humanorum.

TRACTATUS I.

De Regula interna, ſive Conſcientia.

TRACTATUS. II.

De Regula externa actuum humanorum, ſcilicet Lege.

† 4

LIBER II.

De Præceptis Virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

De Præceptis Fidei.

TRACTATUS. II.

De Præcepto Spei.

TRACTATUS III.

De Præceptis Charitatis.

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATUS I.

De I. Præcepto Decalogi.

TRACTATUS II.

De II. Præcepto Decalogi.

TRACTATUS III.

De III. & IV. Præcepto.

TRACTATUS IV.

De V. & VI. Præcepto.

TRACTATUS. V.

De VII. Præcepto. *Non furtum facies.*

TRACTATVS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

LIBER IV.

De præceptis particularibus, certo hominum statui propriis.

LIBER V.

De Ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

LIBER VI.

De Sacramentis.

TRACTATUS I.

De Sacramentis in genere.

TRACTATUS II.

De Baptismo & Confirmatione.

TRACTATVS III.

De Eucharistia.

TRACTATVS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

TRACTATVS V.

De Extrema-Vnctione, & Ordine.

TRACTATVS VI.

De Matrimonio.

LIBER VII.

De Censuris Ecclesiasticis & Irregularitatibus.

Approbatio R. P. Provincialis pro editione altera auctiore.

EGo infra ſcriptus Societatis JESU per Rheni Provinciam inferiorem Præpoſitus Provincialis, poteſtate mihi factâ ab admodum Reuerendo Patre Goſvvino Nickel, Societatis noſtræ Præpoſito Generali, typis recudi permitto Librum cui titulus eſt, *Medulla Theologiæ Moralis*, à Patre Hermanno Buſembaum, Societatis ejuſdem Sacerdote concinnatum, ab eodemque nunc recognitum, & auctum; atque à deputatis ad id Theologis lectum & approbatum. In cujus fidem has litteras manu propriâ ſubſcriptas, conſuetoque officij Sigillo munitas dedi, Paderbonæ 1652. 28. Julij.

Locus Sigilli.

JOANNES Panhauſſ.

MEDVL.

MEDVLLA THEOLOGIÆ MORALIS.

LIBER PRIMVS.

De Regula Actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Regulâ Internâ, sive Conscientiâ.

CAPVT I.

Quid conscientia, & an sequenda sit?

RESPONDEO I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo judicamus aliquid hic & nunc agendum vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum vel malum, idque vel per modū præcepti, vel consilij. Hæc communiter est recta, dictans quod verū est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quàm sit, v. g. esse bonum, quod est malum; dicitúrque Erronea, quia contingit cum errore: idque, vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter quando error moraliter vitari non potuit; ideóque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam, & hæc dicitur Conscientia Recta secundum quid, sive in ordine ad nos. Ex D. Th. Laym. *lib.1.tr.1.c.2.n.1. & c.3.*

Res. 2. Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum

præcepti, obligat ut eam ſequaris, & ſi contra facis peccas; & quidem peccato ejus ſpeciei, contra cujus virtutis ſpeciem intellectus peccare judicat. Ratio prioris eſt, quia Conſcientia recta eſt regula proxima voluntatis, derivata à prima & principali regula omnium actionum humanarum, ſcilicet lege divina & æterna, S. Thom. 12. *q.* 19. *art.* 3. Ratio poſterioris eſt, tum quia ſi intellectus voluntati proponit malum, eſto malum non ſit, ſi tamen putans eſſe malum, vult illud facere, jam voluntas verè conſentit in malum, habétque ſufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit, tum quia *omne quod non eſt ex fide*, hoc eſt (ut à Sanctis Patribus communiter explicatur,) quod non eſt ſecundum conſcientiam, *peccatum eſt*, ut dicitur ad *Rom.* 14. Par eſt ratio: ſi intellectus proponat aliquid ut bonum & præceptum, eſto non ita ſit, ſed malum; voluntas tamen illud liberè reſpuendo vel omittendo, conſentit in tranſgreſſionẽ præcepti & peccat. Cujus ulterior ratio eſt, quia objectum tribuit actui ſpeciem, prout hic & nunc ab intellectu proponitur. S. Thom. *loc. c. a.* 5.

Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus, & ſimiles.

1. Putans eſſe jejunium, quando non eſt, peccat contra temperantiam, ſi non jejunet. S. Tho. *loc. c.*

2. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans ſe ex miſericordia ad id teneri, actum bonum facit; & ſi non mentiatur, peccat contra miſericordiam. Laym. *lib.* 1. *tract.* 1. *c.* 4.

3. Scrupuloſus licèt putet involuntarias diſtractiones eſſe peccata, non tamen peccat, quia non ſunt liberæ. Bec. *in prima ſecundæ tr.* 1. *c.* 4. *q.* 7. Lay. *loc. c.*

Reſp. 3. Si ſit conſcientia culpabiliter erronea judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum eſſe aut præceptum, quod non eſt, peccat: & peccas, ſi contra eam, & ſi ſecundum eam opereris; gravius tamen (cæteris paribus) ſi contra Breſſ. Bardi. *d.* 3. *c.* 5. Ratio prioris eſt, tum quia non agit

secundum regulam humanorum actuum: tum quia voluntas cùm per se sit cæca, debet sequi rationis judicium: si enim perseverante illo judicio appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cùm intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia ut cum D. Th. docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpa: cùm enim in nostra potestate sit errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex conscientia erronea dictante illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideóque imputatur ad culpam. S. Th. *l. c.* Bon. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4.

Vnde resolvuntur Casus sequentes.

1. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum, vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente eo quòd stante conscientia erronea non possit effugere peccatum: absolutè tamen & simpliciter non peccabit necessariò, quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest & debet, eandem deponere (cum sit error vincibilis & culpabilis,) & tunc operari. v. Lay. *hic. l.* 1. *t.* 2. *c.* 3. & Bec. *in* 1. 2. *c.* 4. *q.* 7.

2. Qui peccavit ex Conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam circunstantiam in confessione, dicendo, feci, hoc vel illud, putans me facere contra præceptum vel obligationem gravem. C. de Lug. *disp.* 15. *n.* 503.

CAPVT II.
De Conscientia Dubia.
DVBIVM I.
Quid sit Conscientia practicè Dubia, & quid in ea agendum.

RESP. 1. Dubium, est suspensio assensus circa objectum apprehensum. Idque est duplex, speculativum seu universale, quando in genere

dubitatur, v.g. an contractus usurarius sit licitus: an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu particulare, cùm dubitatur, an his circumstantiis, v. g. hoc festo, liceat mihi venari, Ex quo patet, quid sit conscientia practicè dubia scilicet, quæ practicè dubitat; Speculativè dubia, quæ speculativè. Ita Navar. Laym. Sanch. Bec. *t.1. c.4.q.8.*

Resp. 2. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat; & quidem peccato ejusdem rationis ac speciei cujus est peccatũ de quo dubitat. Ita Sanch. Bon. *t.2.d.1.q.4.p.7.* Ratio prioris est, tum quia is exponit se periculo peccati: tum quia *quod non est ex fide, est peccatum*, id est, quod non fit cum determinato judicio conscientiæ esse licitum. Idque verum est, etiamsi speculativè non dubitet, v.g. Certus sum, absolutè licitum esse die festo docere; dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione primâ datâ; tum ex dictis de Consciẽtia erronea: quia habet affectum ad peccatum ejusdem rationis. Vnde si dubites an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, cõmittis furtum, &c. Si dubites, sitne peccatum, (sive mortale, sive veniale,) ita ut malitia in confuso proponatur, dicit Vas. *1.2.d.529.c.3. & alij.* esse mortale quod negat Navar. Valent. &c. vid. Bon. Laym. *l.2.*

Resp. 3. Qui practicè dubius est circa aliquod opus tenetur se resolvere. Et quidem non per solum affectum & voluntatem: (hoc enim non sufficere rectè docent. Vasq. Sanch. *l.1. mor.c.9. & alij communiter*, contra *Caiet.*) quia adhuc exponeret se periculo peccandi: sed per motivum rationabile quale est, 1. Ratio probabilis, 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium, Sanc. Becan. *l.c.* 3. Auctoritas viri alicujus docti & pij quòd si tamen dubium sine ratione & justa causa temerè conceptum esset, posset etiam sine nova

ratione deponi: Et ita explicari potest Cajet.

Resp. 4. Si dubium oriatur ex obligationibus & præceptis contrariis, v.g. utrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere omisso sacro, an verò sacrum audire; tenetur se resolvere, & prudenter judicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse: alioqui enim exponet se periculo peccandi. Vt vero id rectè fiat, hæc servanda sunt 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si nõ potest, v.g. quia solus est, vel quia ex confessione rem intellexit, consideret, quantum res & tempus fert, utrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idque eligat & non peccabit; v. g. in casu dicto, minus malum est, omittere sacrum, quàm deserere infirmum; quia de sacro audiendo, est præceptum affirmativum tantùm, & juris humani, at de infirmo, est negativum, & juris naturalis. Sanch. Bec. *l.c.* 3. Si utrumque videatur æquè grave, utrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modo de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest: ideóque tum cessat obligatio minor: vel si sint, aut videantur æquales: utralibet, v. Laym. *l.c.* 4. *&* 5. Fill. *t.* 21. *c.* 4. Bon. *l.c.p.* 6. *n.* 27.

DVBIVM II.

Quid agendum cum Conscientia speculativè dubia.

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculativè dubium. Quæritur ergo hic, an & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa?

Resp. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est, quæ minùs remota videatur ab omni specie peccati, quam altera) relicta probabiliore & tutiore propria: seclusa tamen omni injuria, & periculo

proximi, & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat & sequitur Laym. & Bon. *t.2.d.2.q 4.p.9.*

Ratio est, tum quia qui sequitur sententiam gravi authoritate, vel non levis momenti ratione nixam, (hæc enim dicitur probabilis,) non agit temerè, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium. Tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parum refert, quod opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculativè; speculativum enim illud judicium, eo ipso quòd fortè incertum & falsum sit, non debet esse regula operationis; cùm operans aliam regulam, eámque certam habeat quam sequatur, scilicet hanc, quod in dubiis quisque operari possit secundùm sententiam, quàm viri docti ut probabilem, & in praxi tutam defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi, formaliter.

Atque hinc colligitur resolutio, sequentium casuum.

1. Confessarius, aut alius vir doctus, potest consulenti respondere secundùm probabilem aliorum sententiam, si fortè ei hæc sit favorabilior prætermissa etiam propria probabiliore, & tutiore: Ita Sanc. Bon. Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundùm eadem principia, ut monet Sanc. *l.c.* 19. Bec. *n.* 16.

2. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionē à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamvis ipse consultus eandem speculativè falsam esse judicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet jus sequendi sententiam probabilem, & hoc jus suum illi in-

dicare non prohibet. Laym. *l.* 1. *c.* 2. *c.* 5. Bonac. *p.* 9.

3. Pœnitentem, qui ſecundùm probabilem opinionem operari vult, poteſt, imò ſecundùm communem ſententiam, debet Confeſſarius, & quidem ſi proprius ſit, ſive Parochus, ſub mortali, abſolvere, licet ipſe judicet doctrinam illam eſſe falſam; ideóque fruſtra remittet ad alium Confeſſarium, qui ſit ejuſdem ſententiæ. Ratio eſt, quia rectè diſpoſito non debet negari abſolutio. Azor. Vaſquez. Sanc. Lay. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *in* 10. Additque Dian. *p.* 2. *t.* 13. *R.* 11. ex Sanch. & Sancio, peccare mortaliter, ſi nolit abſolvere quando de mortali confeſſio fit, tametſi non ſit proprius ejus Confeſſarius.

4. Non ſunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem ſibi: dummodò is prudens ac pius, & non ſingularis habeatur. Ratio eſt quia intendunt ſequi opinionem probabilem. Ita Sanch. *l.* 1. *c.* 9. *n.* 24. Bon. & alij contra Navarrum.

5. Superiori præcipienti ſecundùm opinionem probabilem, ſubditus tenetur obdire, etiam contra propriam probabiliorem ac tutiorem, v. g. ſi paululum ægrotus, probabilius & tutius putes te teneri ad jejunium, comedere tamen debes, ſequendo Superioris ſententiam minus tutam & probabilem. Ratio eſt, quia in dubio præſumitur pro Superiore, Lay. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 11. 12.

6. Poteſt Advocatus ſuſcipere patrocinium cauſæ probabilis, etſi judicet contrarium probabiliorem. Ita Laym. Bon. *q.* 4. *p.* 9. Ratio eſt quia utraque pars habet jus proferendi ſuas cauſas in judicio, v. *infrà lib.* 5. *dub.* 3.

Dixi 2. in reſponſione *ſecluſa iniuria*, quia ſi periculum ſit ne proximo fiat damnum aut injuria, locum habet axioma *in dubio, tutior via eligenda eſt.* Vnde reſolvuntur hi Caſus.

1. In adminiſtratione Sacramentorum non ſemper licet ſequi ſententias ſpeculativè probabiles

maximè circa valorem Sacramenti : ſed quoad ea, quæ à Miniſtro præſtanda ſunt, vtendum eſt ſententia ſecuriore,& materia ac forma certa,v.g.in Baptiſmo. Ratio eſt,quia licèt præcisè operationem ſpectando,Miniſter non peccaret , ſequendo opinionem probabilem;nec Sacramento irrogaret irreuerentiam:quia tamen effectus Sacramenti,vt remiſſio peccatorum,& infuſio gratiæ dependet à verâ materiâ & formâ , grauiter proximo noceret;ideóque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen caſus neceſſitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris , poteſt præberi ſub conditione,v. g. Baptiſmus morituro in aquâ roſaceæ mixta , ſi naturalis deſit , quia tum proximus iuuari debet vt poteſt : ex duobus malis , minus eligendum. Vid. Lay.hic , & Suar. *t*.4.*d* 26.*ſ*.6.Bec.*c*.4.*d*.9.

2. Medicus & Chirurgus ſequi debent tutiora & probabiliora : nec vti poſſunt, v.g.explorandi gratiâ medicamento probabili , multóque minus dubio, ſi certum habeant. Sanc. Bon.*l*. *c*. Bald. *de conſcientia dubia*.v.infrà *lib*.6 *c*.3.*dub*.7.

Dixi, *ſi adhuc ſit probabilis*.quia ſi probabilitatem amiſerit,ob aliquod decretum in contrarium, vel grauẽ cenſuram,vel rationem grauem de nouo inuentam,quæ difficulter refutanda videatur,non habet locum reſponſio. *Vnde reſoluitur hic Caſus*.

Non licèt nunc abſoluere pœnitentem abſentem , etſi plures Doctores antehac id ſenſerint: horum enim ſententia nunc eſt abolita, & probabilitatem , ſi quam habuit, amiſit,præcipuè accedente decreto Clementis VIII.Bonac.*l.c.n*.17. & *alij communiter*.

DVBIVM III.

An in dubio tutior pars ſit eligenda?

Reſpondeo. Qui in dubio conſtitutus,poſt diligens examen ſe nequit reſoluere non tenetur ſemper eligere partem tutiorem,ſed poteſt ample-

cti partem fauentem suæ libertati, (etiam minùs tutam) dummodò sit in possessione suæ libertatis, iuxta illud axioma ; *in dubio melior est conditio possidentis.* Ratio est, quia talis non agit temerè; cùm vtatur suâ libertate: quod cuiuis licet, quamdiu non constat esse eâ priuatum, cum eam, vt cætera externa bona, possideat. Proindéque volenti obligationem imponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ, iuxta *reg.* 11. *in* 6. *in dubio tutior via est eligenda*; quia intelligitur; si ex vna parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam: quod si autem vtraque pars tuta sit, axioma vniuersim non est præcepti, sed consilij, vt Nauarr. Sanch. Bonac. *t.* 2. *d.* 2. *q. punct.* 9. *n.* 21. Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 4. Fill. *t.* 157. & 160.

Porrò pro regulâ cognoscēdi, quis sit possessor; attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro externo: is enim censebitur possidere: præsumptio autem censetur stare pro eâ parte, quæ onus probandi in alium transfert. Bardi. *d.* 5. *c.* 5. Vnde cum Sanch. Laym. *l. c. & aliis, resoluuntur Casus seq.*

1. Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita, v. g. ieiunij; item, an votum, vel iuramentum sit emissum: non obligatur dubitans. Ratio est, quia cùm lex & votum vt obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse, ideóque dubitans manet in possessione suæ libertatis. Suar. Fill. Laym. Contra verò si voluisse constet, & dubitetur an satisfecerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita Sanch. Laym. Bon. *l. c.* Fill. *n.* 162.

2. Qui certus est lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur, lege aut voto; vt, si sciat se vouisse religionem, dubitat autem vtrum

certam, an verò in communi tantùm: Item, vovit abſtinere à copula, dubitat verò an ab omni, an ab illicitâ tantum: non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

3. Si conſtet de lege, dubium autem ſit, an recepta vel abrogata, vel tu ab ea eximaris: teneris lege. Ratio, eſt, quia cùm conſtat de lege, pro ea ſtat præſumptio & poſſeſſio; proindeque allegandi eam non eſſe receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi, ideóque dum non probat, lege tenetur. Laym. *l.1.tr.2.c.3.* Sanch. Fil. contra Salas & Azor. qui docent, ſi dubites, an lex ſit acceptata, ea te non teneri.

4. Qui dubitat, an vigeſimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio, quia libertas eſt in poſſeſſione. Contra verò res habet, ſi dubites de ætate ad ordinem ſacrum, vel beneficium requiſita; quia præſumptio & poſſeſſio eſt pro præcepto: ideóque non potes recipere, donec de ætate conſtet. Laym. *l.c.n.*35. Sanch. *d.*40. *&* 41.

5. Si cras ſit jejunium, & poſt examen dubitas, an ſit audita duodecima noctis hora, potes cœnare, carnibus veſci: quia libertas eſt in poſſeſſione. Contra verò, ſi hodie ſit jejunium, & dubitas, an ſit duodecima noctis, non licet; quia præceptum eſt in poſſeſſione: cùm conſtet hodiernum diem eſſe jejunij, & dubium ſit an tranſactus. Sanch. Laym. *l.c.* Quæ omnia intellige de dubio ſtrictè ſumpto: ſi enim ſit ratio dubium deponendi, v.g. quia aliqua horologia ſonuerunt duodecimam, alia non, ceſſat ratio data. Cum enim duo horologia ſint quaſi duo Doctores, ſeu opiniones probabiles, licet utrumlibet ſequi, niſi ſciam unum errare. Lay. & alij communiter.

6. Si dubites, utrum mediam noctem cœnando exceſſeris, vel maſticãdo aliquid deglutiveris, non licet celebrare, vel Euchariſtiam ſumere. Sanch. *l. 2. de matrimon. d.* 41. *n.* 40. Fagund. *p.3.t.3.c.5.*

n. 18. tum quia lex ieiunè sumendi est in possessione: tum, quia grauis est irreuerentia. Quanquam contraria sententia Lay. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 36. probabilis; Diana verò *t.* 2. *t.* 4. *de Sacram. R.* 29. tuta etiam in praxi videatur, eò quòd lex Ecclesiastica in casu dubio, non videatur tam arctè constringere conscientias, & in dubio factum præsumi non debeat: neque censeatur irreuerens, qui iuris præsumptionem sequitur. Vide infrà *l.* 6. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 2. & de Lugo *d.* 15. *n.* 14.

7. Si post contractum bona fide matrimonium, dubium de valore superueniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantùm reddi, sed etiam exigi potest: quia dubium superueniens bonæ fidei possessori obesse non debet. v. Sanc. *l.* 2. *de matr. disp* 41. *n.* 47. Bon. *l. c.*

8. Qui certus est de debito, & dubitat, an soluerit, tenetur soluere. Suar. Vasq. Lugo, Dian. *p.* 2. *c.* 6. *misc. R.* 59. nisi etiam creditor dubitet: tum enim, Tan. *in* 1. 2. *d.* 2. *q.* 6. *d.* 4 putat non teneri: quod Lay. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 6. ita limitat vt teneatur non ad integram solutionem, sed ad partem eius, pro qualitate dubij: quia Dian. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 35. amplectitur ut probabile.

CAPVT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum?

RESpond. I. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor & anxietas, alicubi esse peccatum, vbi non est. Ita communiter Nauar. Azor. & cæteri.

Resp. 2. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodo iudicetur esse scrupulus, & vt talis contemnatur. Neque tamen opus est, vt ad singulos actus formetur hoc expressum iudicium, quòd sit scrupulus; sed sufficit, quòd contra eum agat ex habituali, vel virtuali iudicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit;

cùm ad benè operandum sufficiat judicium probabile aliquid licere: scrupulus autem cùm ex levi fundamento procedat, non tollit judicium practicum probabile, Sanch. *l.* 1. *c.* 10. Reg. Becan. Fil. *num* 176.

Resp. 3. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: 1. Pertinacia judicij, quâ doctorum consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. 2. Ex levi apparentia frequens iudiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendi aliquando decies mutabunt iudicium, de lecto vel non lecto aliquo versiculo. 3. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cæco quodam modo in externis actionibus versari. 4. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumstantiarum. 5. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientiam & proprium sæpè iudicium esse inquietum. 6. Si confessarius judicet te esse scrupulosum. 7. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si alias expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento.

Resp. 4. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt, I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fovere. II. Judicio Confessarij, vel alterius viri docti ac pij acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento, sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli causa, imò nullo modo, recedat. Etsi enim alterum errare contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit III. bonorum vitam & consuetudinem tanquàm regulam in ueri, S. Ant. Syl. IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minùs etiam tutas. Fil. *c.* 4. *n.* 122. V. Non iudicare quidquam esse mortale, nisi certò sciat, Azor. *l.* 2. *c.*

20. Vasq. Sanch. Fil. *t.* 2. *c.* 4. VI. Nunquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum; v. g. melancholicus evacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat suum iudicium, superbus prudentiæ non confidat; rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam, VIII. Nosse scrupulosorum privilegia, ut 1. quod non teneantur in agendo adhibere examen & diligentiam, nisi valde mediocrem, nec tantam, quantam alij: & quod, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possint liberè agere quod volunt, nisi certum & evidens sit esse peccatum, vide Vasq. *in* 1. 2. *ad* 57. 2. Quòd nihil teneantur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certò sciant illud esse mortale, & se rite confessos non esse. Non est autem certus scrupulosus, quandiu dubitat. Vnde suadet Laym. ut nunquam confiteatur dubia, & scrupulos. Et Sà C. *Dubium*, Sanch. Azor. &c. dicunt non teneri confiteri, nisi quæ jurare possit esse mortalia, nunquam esse confessum. Ratio utriusque privilegij est, quia in scrupulo, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, ita ut non possit recte rem examinare. Vnde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem confessionis, cùm ab ea minores sæpè difficultates excusent, ut notant Konin. Laz. Bon. Azor. Bec. IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia (maximè, si semel ad satietatem audiverit,) quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet. v. apud Laym. *hic* *c.* 6. Fil. Sanch. *hic & l.* 2. *de m. a.* *d.* 4. Azor. *t.* 1. *l.* 2. *c.* 20. Bresterum *l.* 6. *to10*, Bec. *p.* 2. *t.* 1. *c.* 4. Bon. *d.* 1. *q.* 4. *p.* 9.

TRACTATVS II.

De Regula externa actuum humanorũ, scilicet Lege.

CAPVT I.

De natura & obligatione Legis in genere.

DVBIVM I.

Quid sit Lex siue Præceptum.

RESpondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum aut omittendorum ratio. Interim, cum à Superiore non Communitati, sed alicui tantum, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantum. Suar. Laym. Bon. *d* 1. *q*. 1. *p*. 1. Vnde resolue.

1. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur; non ad Consilium: cùm hoc tantùm dirigat, illud verò obliget. *Ibid.*

2. Cùm iniqua lex est, & contra rationem, non obligat; quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

3. Cùm dubium est de iustitia, teneris lege: quia legislator possidet ius præcipiendi, ideóque regitur altiore consilio; ac potest habere rationes subditis occultas. Addit Suarez, etiam obligare, licet contra iustitiam legis sint rationes probabiles: quia aliàs nimia daretur licentia legibus nõ parendi, cùm vix possint esse tã iustæ, quin aliqua apparens ratio dubitationẽ mouere possit. Suar. *l*. 1. *c*. 9. Bon. *p*. 8. *n*. 11.

4. Leges & sententiæ latæ à tyrannis, obligant si ij pacificè regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat quod sententia iudicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno; non autem, prout est à voluntate, saltem interpretatiua & implicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & iudices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert iis potestatem gubernandi eorúmque leges & acta ratificat. Less. *l*. 2. *c*. 29. *d*. 9. Sal. *d*. 10. *sect*. 3. *n*. 14.

5. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, siue denunciata. D. Th. *p.* 2. *q.* 90. Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 3. Molina, Salas, Suarez, & alij communiter.

DVBIVM II.

Quotuplex est Praeceptum?

Respondeo: Praeceptum diuiditur 1. vniversaliter in Affirmatiuum, & Negatiuum. Illud est quod bonum praecipit: hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quòd Affirmatiuum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu, non pro omni tempore, v.g. Honorandi sunt parentes; non semper sed suo tempore. Negatiuum obligat, & semper, & ad semper. vide Bec. *in* 1.2. *t.* 3. *c.* 1. *q.* 3.

2. In Naturale, & Positiuum. Praeceptum Naturale siue iuris naturae, est dictamen, seu iudicium nostrae rationis, quo per lumen nobis ab autore naturae impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud, Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo praecepto generali particularia, v. g. Deum esse colendùm, nemini faciendam esse iniuriam, imò omnia praecepta Decalogi, (excepta circumstantia Sabbati) multaque alia deriuantur. Praeceptum positiuum, seu Iuris positiui est, quod libera Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v.g. Praeceptum de Baptismo, ieiunio quadragesimali, &c.

Porrò quomodo Praecepta positiua mutari & variari possint, ac soleant; Naturalia verò semper maneant, Vide apud Scholasticos & Less. *l.* 2. *de Iur. & iust. c.* 2. *dub.* 2.

Respond. 2. Praeceptum positivum diuiditur in Praeceptum Iuris diuini, quod scilicet à Deo traditum est, & in Iuris humani, quod ab homine. Positiuum diuinum diuiditur in praecepta Veteris & Nouae legis. Lex vetus continebat praecepta moralia, caeremonialia, & iudicialia, de quibus. vid. D. Th. 1. 2. *d.* 3. Lex noua continet praecepta superna-

turalia fidei & Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonici, quod authoritate Ecclesiæ scilicet, Summi Pontificis, aut Concilij statutum est: & Juris Civilis, seu Politici, quod fundatur in potestate sæculari.

DVBIVM III.

An vis & substantia Legis Positivæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item Navar. Azor, &c. citati à Lay. *l.1.tr.4.c.3.* eo quòd ponant, leges hac tacitâ conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem, non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratus non pendere à populi acceptatione, & consensu; sed mox ut legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed Christo, Vasq. Suar. Molina, &c. Vnde à Laym. *l.c.* resolvuntur hi Casus.

1. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias, (ut Principibus, Imperatorias;) promulgare per suas diœceses, atque in usum deducere.

2. Si lex in Provincia promulgata sit, sed à majore parte populi non accipiatur, nec observetur, tunc si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat, & urgeat observationem, quisque tenetur eam servare, quia potiùs caput suum, quam reliqua membra sequi debet.

3. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad usum; durat legis obligatio donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Imperatoria sit, sive Pontificia, & tunc non amplius obligat. Vti & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium, nempè quadraginta, Nav. Azor. Suar.

4. Si tu legem promulgatam paratus ſis ſuſcipere,& data occaſione etiam obſerves;ſed alij pleriquc è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc ſaltem ab eâ excuſaberis per diſcretionem.

5. Etſi primi Epiſcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in uſum deducendo, ſucceſſores tamen eorum, ſi poſt longum tempus videant non obſervatam, credere poſſunt eſſe ſublatam per præſcriptionem.

6. In dubio, num lex recepta ſit, necne, præſumendum eſt pro ipſa:quia factum in dubio præſumitur, ſi de jure faciendum erat. Vid. Azor. *l.* 5. *c.* 4. Lay. *hic. q.* 3. Sal *de leg. diſp.* 13. *ſ.* 3.

DVBIVM IV.

An præcepta etiã humana obligẽt ſub peccato, & qualit?

Reſpondeo, Cùm Deus ſit Dominus noſter, atque etiam Superioribus parere nos juſſerit, non ſolum ipſe, ſed & illi nobis præcipere poſſunt, & præcipiunt, tum ſub pœna, tum etiam ſub culpâ, ſive peccato; idque gravi aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem neceſſitas, materiæ quantitas, & eorum voluntas ſeſe habent, quæ ex eorum verbis, circunſtantiis, aut prudentum æſtimatione ſolet colligi. Ita Theologi communiter. S. Thom. Suar. Salas, &c.

Vnde reſolvuntur hi Caſus.

1. Graviter peccat, qui deliberatè & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Eccleſiæ.

2. Cùm res levis eſt, non peccat mortaliter tranſgrediens, etſi Superior ſub mortali præceperit; quia id eum poſſe negant. Suar. Laym. & alij communiter: v.g. ne quis frangat ſilentium, ne edat vuam, ut claudat oſtium, &c. quia eſt res parva, & incapax tantæ obligationis. Nec ipſe Deus in materia parva ſub mortali obligat, v. Leſſ. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. Salas *d.* 10. *ſ.* 7.

3. Aliud esset si materia aliàs leuis fieret grauis ratione circunstantiarum vt v.g. contemptus scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in Paradiso in se quidem parua; grauissima tamen erat ex circumstantia finis. Suar. *l. c. n.* 25.

4. Quando materia est grauis, potest Superior præcipere sub culpa tantum leui: quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo: ita etiam potest obligare sub veniali tantum. Ita Suar. Less. *l. c.* contra Vasq.

5. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub graui culpa, sunt hæc I. Si materia sit grauis, & non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Vnde Cai. *in sum. ver. cler.* docet Clericos tantum peccare venialiter, dum contra præcepta Juris positiui, aues & canes sequuntur ad venandum II. Si verba magnam vim habent, vt jubemus, interdicimus, in virtute S. obedientiæ; vel vi voti, aut iuramenti, vel grauiter mandamus &c. III. Si pœna magna adiiciatur, vt excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilij perpetui, moris, &c. IV. Si ita fert vsus & consuetudo, inter peritos & timoratos; quia consuetudo est optima legum interpres, vt patet in lege ieiunij Ecclesiastici, vt abstinentiæ à carnibus; item communiones annuæ, quas grauiter obligare probant hic Tol. Laym. *c.* 14. *n.* 4. Bon. *p.* 7. §. 4.

CAPVT II.

De subiecto, cui datur Præceptum.

DVBIVM II.

Quæ personæ præceptis obligentur?

RESpondeo. Soli subditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorum transgressione peccent. Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui etsi verè iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & consensus. Pars prior est communis, & certa.

Fil. *t.* 21. *c.* 11. *q.* 10. Bonac. *p.* 6. *&c.* Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 10. Posterior est eorundem. Cuius ratio est: tum quia præceptum cùm sit directivum, supponit vsum rationis: tum, quia obedientia tantum est eorum, qui ratione & voluntate vtuntur. Neque alias transgressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolues hos casus.*

1. Legislator non tenetur suis legibus, vt sic, quoad vim coactiuam, & pœnam, siue directè: indirectè tamen, & quoad vim directiuam, & ex æquitate quadam, tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Jta S. Th. *q.* 96. *a.* 5. *ad* 3. Syl. Suar. Bonac. Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 9. contra Azor. Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione vti. Vid. Fil. *t.* 21. *c.* 5.

2. Jnfideles non baptizati, etiam Catechumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alij qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subiecti.

3. Etsi pueri ratione vtentes, legibus iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conueniens, v.g. confessionis annuæ, secundùm Nauar. Henriq. & Azor. Jtem abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundum Sanch. &c. obligentur; quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno decimo quarto; puellæ duodecimo absoluto. Jta Sotus, Vasq. *de Pænit. q.* 90. *a.* 2. Sà, *v. Censura.*

4. Jnfantibus, non baptizatis, & perpetuò amentibus, licitè dantur carnes diebus Veneris, & imponuntur opera seruilia festis, non tamen ebriis, cum legi maneant subiecti, vti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum &c. eo quòd talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera vteretur, quasi instrumento, vt Laym. *l.* 1. *t.* 4. *t.* 10. Bonac. *p.* 6. & Sanch. 1. *Mor. c.* 12.

5. Clerici, cùm iure diuino sint exempti de potestate ciuili, vt docet Bell. *l.* 1. *de Cleric. c.* 28. non

tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad vim coactiuam. Vnde nec à Principe sæculari puniri possunt. Cùm tamen sint membra Reipub. & alioqui communis æquitas seruari non posset, tenentur indirectè, & quoad vim directiuam, legibus communibus iis, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant, quales v.g. sunt leges prohibentes vel irritantes contractum (nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia vim coarctiuam obtinent, eos non ligant) idéóque peccant contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v. g. vel alia vendant, vltra pretium à principe statutum. Ita Molina, Suar. Sal. Tan. Vid. Lay. *l. c.* quia ius Naturæ exigit vt vendant pretio iusto: tale autem censetur quod decernitur lege.

DVBIVM II.

An peregrini teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt?

Suppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicèt certo tantum loco, in vrbe v. g. vel Parochia obligat, aliud vniuersale, seu iuris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt animo non manendi, sed tantùm subsistendi per aliquot dies, vel ad summum per minorem anni partem, vt mercatores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad seruiendum.

Respondeo. Non obligari. Ita Nauarr. Sanch. Less. *lib. 4. c. 3. dist. 8.* Ratio, quia præcepta localia per se & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeò non obligant nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur; v.g. Festum illud tali loco celebretur: idéóque hic valet illud: *Si fueris Romæ &c.* Addit Lay. *c.* 11. præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quòd is æquiparetur loco sito extra territorium. *Ex quibus resolues hos casus.*

1. Si Episcopus sub pœna excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à iurisdictione Episcopi. Bonac.*p.6*. Laym.*c*.11.*n*.5.

2. Si quis die ieiunij, aut festo, sit in loco alio, non sui territorij; aut exempto, vbi tunc non est ieiunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere seruilia. Laym.*l.c.c*.11.Bonac.

1. Id etiam habet locum in præceptis iuris communis, si in loco isto sint vsu abrogata, vel non recepta, vel habeatur priuilegium Quare potest v.g. Mediolani primis quatuor diebus quadragesimæ vesci carnibus, cùm id ibi liceat. Jtem in Belgio sabbatis intra Natiuitatem & Purificationē vesci carnibus: item in loco, vbi Tridentinum non est receptum. validè., etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum Suar.Sanç.*l*.1.*c*.12.Less.&c.

4. Potest quis discedens manè ex oppido, vbi non est ieiunium vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum vbi est ieiunium; nec tunc vbi domum venerit, tenebitur ad seruandum ieiunium istâ die, cùm illud iam violauerit, ideóque seruare non possit, tenebitur tamen domi abstinentiam à carnibus, cùm illa adhuc possit ibi seruari eò quòd sit diuidua. V. Sanc.*l.c*.Less.*c*.12.*d*.8.

5. Si quis abiturus est loco, vbi est ieiunium, sciatque certò peruenturum vesperi ad locum, vbi non sit Ieiunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, vnde abit, (cùm ista abstinentia sit diuidua) potest tamen ibi mane jentare, & meridie prandere, vt contra quosdam docent Less. & Sanch. suprà.

6. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet Sanch. *l*. 1.*de mat.d*.18. *& mat. cap*.12.contra Nauar.Suar.peregrinos, antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehēdunt, v.g, non teneri cum manè audire sacrum die festo, qui ante pran-

dium venturus sit aliò, vbi non sit festum: quia si mansisset suo loco, vbi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem peruenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quod præuidens impedimentum, teneatur præuenire, quia id tunc tantum verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus, hic autem ab obligatione præcepti absoluitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest, nisi quid obstet. Sanch. 1. *moral. cap.* 12. & *l.* 13. *de matr. d.* 18. *n.* 21.

DVBIVM III.

An peregrini & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Jta Laym. Sanch. Azor. Koning. Less. Reginald. Fil. contra Nauarrum, Suar. Sà, &c. (& quoad vagos, etiam contra Bon. & Sanch) Ratio est, quia non potest dari vlla ratio huius obligationis, cùm illi non sint subditi vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt, ideóque sint extra eorum iurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo iure communi teneri, quia id non est absurdum. Nec 2. quòd vagi, ob delicta admissa, puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*; quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & iniuriam illius loci, in quo morantur, vt etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis.

Vnde resolues hos Casus.

1. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera seruilia exercere die istic festo, non tenentur ieiunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est ieiunium, & domi suæ non est. Jntellige vtrumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. Laym. *l. c.* 23. *c.* 12. *n.* 4.

2. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. Panorm. Reg. Sanc. *n.* 36.

Dixi 2. *praeceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, & aliò venias ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes sine ordine ad locum, *c.* 12. *n* 3. *Unde resolvitur hic Casus.*

Belga aliquis veniens Coloniam, v.g. tenetur istic sabbatis inter Nativitatem Christi, & Purificationem, abstinere à carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale: ideóque expirat extra locum. Lay. *l. c.*

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur praeceptis iuris communis, si non sint usu in loco ubi morantur.

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes qui in loco morantur. Ita Sanc. 1. *mor. c.* 12. Suar. Lay. &c. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbatis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi, & Purificationem in Belgio sabbatis, Mediolani verò quatuor primis diebus, Quadragesimæ carnibus vesci. Sanch. Suar. Bonac. *p.* 6. *n* 16.

2. Si quis ex Diœcesi Catholica, v.g. Hiedesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam ubi novum est præceptum, v. g. Monasterium, potest, si ibi Quadragesima præteriit, carnibus vesci, ut docet Sanch. *l. c.* Salas *n.* 69. Bon. *num.* 64. Less. *l.* 4. *cap.* 2. *d.* 8. qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licèt hæc tuta sit, ut etiam docet Laym.

Addidi *ex Diœcesi Catholica*, quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alij Catholici

non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. Vid. Laym. *l.*1.*t.*4.*c.*11.*n.*8.

CAPVT. III.

De modo quo observanda sunt præcepta.

DVBIVM I.

An debeant impleri ex Charitate?

RESp. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant; ut v.g. præceptum dilectionis Dei. Ratio est quia tantum præcipitur substantia actus inclusi in præcepto, v.g. ut honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, ut docet S.Thom. 1.2.*q.*100. *a.*10. Interim certum est, requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxta illud 1. Corinth. 13. *Si linguis hominum loquar.* S.Thom. Suarez. Sanc. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Si quis jejunet, vel intersit sacro, ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominùs implere præceptum etiam per actum ex circunstantiis peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur ut docet Sanc. 1.*mor.c.*14. Lay. *l.*1.*t.*4.*c.*4.*n* 6. Card. de Lugo *disp.* 22.*s.*2.n.23.

2. Simili ratione, impletur votum, juramentum Deo factum, pœnitentia Sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum. *Ibid. ll. cc.*

DVBIVM II.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio iis satisfaciendi?

Respon. Quod non. Ita Sanc. Vasq. 1.2.*q.*100.*a.*9. & alij communiter. Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v.g. auditionem sacri non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, sive ut alij loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiã formalem, hoc est, ut aliquid fiat, quia præcipitur,

cipitur, ſed tantum ad materialem, ſiue vt fiat quod præcipitur, vid. *inf. lib. 3 tract. 3. c. 1. d. 3*. Vnde reſolvuntur ſequentes Caſus

1. Qui alicuius præcepti immemor, illud impleuit, v.g. ignorans eſſe diem feſtum, liberè tamen interfuit Sacro, is ſatisfecit. Neque, vt quidam volunt, neceſſe eſt, vt poſtea intelligens eſſe diem feſtum; velit tunc ſatisfacere per Miſſam auditam, quia impleuit ſubſtantiam actus præcepti. S. Thom. Hen. Fil. *t. 5. c. 7. q. 7*.

2. Is votum, iuramentum, & pœnitentiam Sacramentalem verè implet, qui opera promiſſa, vel iniuncta exequitur, etſi non habeat intentionem implendi; modò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio eſt quia vota &c. ſunt leges, quaſi particulares quas homo ſibi, vel alteri imponit; vnde tantùm obligant ad ſubſtantiam actus. Suar. Azor. Leſſ. Laym. *n6*.

DVBIVM III.

An ſatisfaciat præcepto, qui faciens opus, expreſsè intendit per illud non ſatisfacere?

Reſp. Satisfacit. Ita. Suar. Val. Vaſq *l. c.* & Leſſ. *l. 2 cap. 7. dub. 10*. contra Nau. Azor. &c. Ratio eſt, quia præcepta tantùm obligant ad ſubſtantiam operis iniuncti; ergo illâ poſitâ, non eſt in poteſtate operantis, vt non ſatisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operentur vltra intentionem agentis; quia id intelligitur, quando eſt in poteſtate operantis, v.g. ſatisfacere vel non. Nec 2. quòd qui debet alteri centum, non ſatisfaciat obligationi, ſi liberali donatione det ducentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum Roſarium, ſi recitet animo non implendi, non ſatisfaciat. Ratio eſt, quia hæ & ſimiles obligationes proueniunt ex voluntate promittentis qui ſicut ab initio debitorē ſe liberè conſtituit, ſic in debito liberè permanere poteſt: obligatio autem parendi legi, prouenit ex voluntate legiſlatoris; ideóque non extenditur vltra eius intentionem

& voluntatem, nempe vltra substantiam operis præcepti. Con. *n.* 309. v. Less. *l. c.* & Laym. *hic*. Vnde resolvuntur sequentes Casus.

1. Sacerdos, qui legit Horas non eâ deuotione, quâ voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto. Suar. Con. Card. de Lugo, &c.

2. Audiens sacrum die festo, quod scit esse vltimum (vel, si non sit vltimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audienda Missâ, etsi peccarit contra aliud præceptum; quo quis tenetur esse subditus legislatori. Card. de Lug. *loc. cit.*

3. Is, qui sacrum audiuit die festo, legit Horas canonicas, absolvit pœnitentiam Sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur posteà mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus satisfecisse; quia verè satisfecit. Sanch. Salas *d. 9. n. 33.* Card. de Lugo *de Euchar. d. 22. s. 2. n.* .... contra Suar.

DVBIVM IV.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est?

Resp. Quòd sic. Ratio est, quia cùm lex detur hominibus, non brutis, ideóque humano modo sit implenda, hinc implatio omnis præcepti, siue humani, siue divini, debet esse actus humanus coniunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, vt velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptum; v. g. audire sacrum, ieiunare, &c. Est communis: Vid. Vasq. 1. 2. *q.* 100. *a.* 9. Suar. Sanch. Vnde resoluuntur hi Casus.

1. Qui audiuit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocumque, aut nescius quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur posteà compos sui factus, audire aliud sacrum. Suar. Sanch. Salas, *d. 9. n. 32.*

2. Is,

2. Is, qui audivit ſacrum, jejunavit, &c. prorſus violenter coactus, non ſatisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarij. Vaſq. Suar. Azor. Fill. *n.* 232.

Dixi, *prorſus violenter*: Quia ſi famulus v. g. metu Domini, aut puer metu Magiſtri, ſacrum audiat, (eſto non ſit auditurus, ſi magiſter abeſſet) is etſi perverſa voluntate illâ peccet, præcepto tamen ſatisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. Sanch. Sal. *l.c.* Laym. *l.* 2. *t.* 4. *c.* 4. *n.* 12.

3. Recitans Horas, ſola intentione legendi, vel addiſcendi, non ſatisfacit; vti nec ille, qui vadit ad ſacrum, tantùm vt oculos paſcat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. C. de Lug. *l.c.n.* 23.

4. Nec ſatisfacit is, qui tantùm fictè confitetur, v. g. orat. &c. quia non eius fictio, ſed opus præceptum eſt.

DVBIUM VI.

An duplici præcepto, uno actu, vel diuerſis actibus, eodem tempore poſſit ſatisfieri?

Reſp. 1. Vno actu diverſa præcepta ſimul impleri poſſunt, niſi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis & beneficij, ſatisfacit unâ recitatione. Sanch. *l.c.* 14. Sal. Bonac. *p.* 10. Vnde reſoluuntur hi Caſus.

1. Cum Dominica & feſtum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo ſacra.

2. Votum & Pœnitentia in Confeſſione injuncta, plerumque non implentur per actum aliàs debitum: quia hæc plerumque non eſt mens voventis, & Confeſſoris, v. Suar. *t.* 4. *in* 3. *p.* Sanch. 1. *mor. c.* 14.

Dixi *plerumque*: Quia ſubindè Confeſſarij injungunt opus aliàs præceptum.

3. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet centum, v. g. non ſatisfacit, ſi ſemel dat centum: quia in debitis juſtitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non poteſt autem unum centum, æquale eſſe

debitis plurium centum. Vnde in his alia est institutio, & mens obligantis. Sanch. Sal. *l. c.*

Resp. 2. Potest quis eodem tempore diuersis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodò vnum non impediat alterum. Est communis. Et ratio est, quia plerumque temporum diuersitas non præcipitur. Suar. Azor. *p.* 1. *l.* 7. *c.* 5. Sanch. *l.* 1. *c.* 14. Vnde resolues,

1. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptã, & simul legere Horas, vel alias orationes, voto aliáve ratione debitas. Bon. *p.* 10. *n.* 8.

2. Potest item, qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul, imò etiam tres, vt docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus celebrantur. Sanc. 1. *mor. c.* 14. *n.* 12. Major *in* 4 *dist.* 18.

DVBIVM VI.

An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Resp. Si violet præcepta materialiter tantum diversa, ita vt licèt sint plurium legislatorum, habeant tamen motivum formale idem, & versentur circa materiam eandem numero cum iisdem circunstantiis, unum tantùm peccatum committit: Si verò præcepta sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diversam, committet plura peccata: quia sunt obligationes, & malitiæ diversæ. Ita Sanc. *l.* 9. *de matr. d.* 15 Vasq. . 2. *d.* 9. Sal. C. de Lugo *d.* 16. *n.* 245. Vnde resoluuntur.

1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in Quadragesimam, aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est confiteri de jejunio, & sacro uno, quia in his præceptis unica est ratio formalis, & motivum proximum, v. g. in priore maceratio carnis: in posteriore cultus Dei. Laym. Sanch. C. de Lug. *l. c.*

2. Qui violat votum & juramentum, vel votum & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem ma-

litiam committit, ac proindè id in Confessione explicandum est: quia voti obſervatio præcipitur, vt fides Deo debita ſervetur: juramenti autem, ne Deus vocetur in falſum teſtem: & ſic duæ ſunt hic rationes formales; vti & ſunt in omiſſione Miſſæ, quæ & propter feſtum, & ex injuncta pœnitentia audiri debet. C. de Lugo *l. c.*

3. Si ligatus cum ligatâ adulteretur, duplex peccatum injuſtitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ: uti etiam, ſi quis uno actu occidat plures, ſunt plura homicidia, quia in iſtis materia eſt numero diverſa. Lay *l. 1. t. 2 c. 10 n. 3.* Sanch. C. de Lugo . . .

CAPVT IV.

Quæ excuſent à tranſgreſſione præcepti.

DVBIVM I.

An ignorantia excuſet?

RESP. Si ſit invincibilis excuſat; quia nemo peccat, niſi actu voluntario: hic autem cognitionem præſupponit: ſi autem ſit vincibilis, & culpabilis, non excuſat, quia [illegible] eſt, cùm poteras, & tenebaris ſcire aut dicere, & in mentem veniebat dubitare, nec ſtuduiſti intelligere. S. Aug. S. Thom. Sanch. 10 *mor. c. 16.* & cæteri communiter contra Palaum. Vnde reſolvitur.

1. Si quis die jejunij nihil cogitans de præcepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat: ſimiliter in aliis; vt ſi occidas hominem, putans eſſe feram Bon. *q. 8. p. 3.*

2. Si in aliqua re tantùm advertas malitiam unius generis, illam ſolam contrahis, vt v. g. ſi quis cognoſcat fœminam, quam ſcit non eſſe ſuam, ignorat autem eſſe conſanguineam, is fornicationem tantùm, vel adulterium committit, non inceſtum. Lay. *l. 1. t. 2. c. 4.* . *c.*

DVBIVM II.

An metus excuſet?

Reſp. Si ex metu facis, quod ſimpliciter malum

est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia: quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, vt præcepta quædam non obligent, cùm eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum: & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cùm præceptum non liget. Est communis. Vnde resolu.

1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

2. Metus gravis, v. g. mortis, &c. sæpè non tantùm excusat à præcepto positivo, tam divino, quàm humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali, & sic (vt Sanch. 1. *mor. c.* 18.) nō tenetur quis cū periculo vitæ integrè cōfiteri, servare depositū, implere votū, succurrere proximo extremè indigēti. Bec. *t.* 2. *l.* 2. *c.* 6. Az. 1. *p. l.* 1. *c.* 11. Lay. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 14. Excipe tamen casum, de quo infrà *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 1.

3. Si observatio legis humanæ necessaria sit, ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris sit quàm vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, vt v. g. si dux mandet militi non discedere ex statione: item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. Laym. *l. c.*

4. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi v. Sanch. 1. *mor. c.* 18. vt si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses cōtrahere (in speciem:) non tamē posses consummare: quia cùm matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè malum est. Sanch. *de matr. l.* 7. *d* 5. *n* 4.

5. Per accidens interim accidere potest, vt lex humana obliget cū periculo vitæ, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut divini concurrentis; vt v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religio-

nis. v. Sanch. *loc. cit.* Con. *p.* 3. *t.* 2. *d.* 13. *dub.* 12.

DVBIVM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

Resp. 1. Cum ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excuset, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti, dummodò de hoc doleas. Quare id præcipuè hic dubitatur, an, qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. 2. Si præceptum tale sit, ut commodè possit, aut soleat dividi, atque in eius parte salvetur ratio seu finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, debet servare partem, quam potest. Quòd si verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, hoc est tantum quo moraliter impleri censeatur intregrum præceptum, is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materia legis. 3. ex judicio prudentum. 4. ex communi usu. Ita Sanch. 1. *mor.* 19. Laym. *l.* 1. 4. *c.* 19. Vnde resolvuntur hi Casus.

1. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia dividuæ sunt. Laym. *l. c.* & Bon.

2. Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur iis quibus potest. Ita Laym. *l. c.* & Bon.

3. Qui potest notabilem partem sacri (v. g. usque post consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè potest cum alio (& solet) tenetur, alioquin non. *ibid.* v. infrà *de Horis.*

4. Si quis carens Breviario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenentur ea dicere. *ibid.*

5. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eò pervenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur, *ibid.* & Suar. Azor. Bonac. *d.* 1. *q.* 8. *p.* 1.

DVBIVM IV.

An excuset dispensatio?

Resp. In jure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis facta ex justa causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis, Sanch. Azor. 1. *p. l.* 5. *c.* 15. Salas *d.* 20.

Ratio est, quia cum sit author suæ legis, potest quemvis excipere. Dixi 1. *ex justa causa*, quia si temerè, & sine causa dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quàm petens dispensationem contra jus naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi justa causa excuset, Sanch *lib.* 8. *d.* 18. Suar. Fill. *n.* 438. & quidem vt vult Suar. mortaliter; venialiter vt Pontius apud Dian. quem v. *p* 8. *t.* 3. *R.* 8. 9. & 10. Si dubitet, an causa sit justa, posse dispensare, vult Sanch. contra Bonac. qui dicit peccare. Etsi autem causa sit justa, non tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel jus præcipit ex ea causa dispensari; vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis: vel ad avertendum grave damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. Dian. *p.* 8. *t.* 3. R. 27. & 28. contra Suar. Sanch. &c. Dixi 2. *legislatoris*: quia dispensatio inferioris in lege superioris sine justa causa, invalida est, ac proindè non excusat à transgressione præcepti. Ratio est, quia qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat, Suar. *l.* 6. *c.* 19. Sanch. *l.* 8. *de matr. c* 17. Validè autem, & licitè inferior potestate ordinaria dispensat ex justa causa in lege Superioris. 1. Circa levia, hoc est, quæ sub mortali nō obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequēter occurrunt, v. g. in jejuniis, celebrādis festis, &c 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt non conveniant aliis. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, siue, quando est necessitas, & periculum in mora. Dian. *p.* 8. *t.* 3. R. 12. ex Gran. Sal Gord. & Pal. qui addit 5. Si consuetudo præscripserit vt inferior

dispenset, vt Dian.*l.c.*R.95.6.Quando est dubium negatiuum an casus egeat dispensatione. Quo casu, secūdùm Palaum, non opus est dispensatione, cùm præsumptio sit pro libertate. Barb. Dian.*t*-3.*t*.6.R. 28.*p*.4.*t*.3.R.46.*p*.8.*t* 3 R.72.*&* 95. Vndè resolu.

1. Pontifex sine justa causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. Sanch.*d*.17.*n*.3.Suar.Vasq.

2. Dispensatio in voto, vel juramento sine justa causa, etiam à Papa facta, est invalida, vt Sanchez, Suar.*ll.cc.*

3. Valida est si superior per errorem, justam causam arbitretur, aut (etsi non arbitretur, & temerè dispenset) re ipsa tamen sit Sanch.*l.c.* Azor. Sà, Salas, *n*.8. Similiter si dispenset, causa, quæ reuera legitima est, non præcognita, probabiliter tamen valere docent Sanch. & Dian. *p*.8.*t* 3.*R*.19. 21.*&c*.contra Azor.

4. In dubio de valore dispensationis, validā censeri, eò quòd præsumatur in favorem actus ne pereat, probabile putant Sanch.&c.cum Dian.*p*.3.*t*.6. *R*.9.*p*.4.*t*.3.R.45.64 *p*.8.*t*.3.R.62.contra Mol.&c.

5. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè & immediatè, Sanch.Dian.*p*.8.*t*.3.R.16.contra Suar.

6. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modò causa sit justa.) Item data sine vllis verbis, sola mente. Turrian. Dian *p*.8.*t*.3.R.17.76. *p*.4 *t* 4.R.118.

7. Qui impetrauit dispensationem (v.g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, eum validè contrahere matrimonium, dicit Pont.*de matr.l*.8.*c*.16 ex *C.Cum inter* Sed contrarium tenet Pal.*to*.1.*t*.3 *d*.6 *p*.16.§.5.ex *Cap.Sup.litteris*, v. Dian.*p*.8.*t*.3 R.69.

8. Subditus bona fide dispensationem petens rationibus Superiori allatis, potest dispensatione im-

petrata, esse secutus. v. Laym *l.* 1. *t.* 4. *c.* 12.

9. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegata falsa causa. Nau. Sanch. 18. *de mat. n* 9. Fill. *t.* 10. *n.* 24. Salas *disp* 20. *s.* 6. *n.* 58. qui addit, id verum esse etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

10. Dispensatio potest impetrari non tantùm pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exigit. Sanch. Beia contra Suar. vid. Dian. *p.* 8. *t.* 3. R. 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis conjunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem à Confessario, Marcus Leo. *in prax*. *p.* 1 *f.* 34.

Quæres. An cessante causa dispensationis, cesset ipsa.

Resp. Pro hoc servient sequentes Regulæ.

1. Si tantùm impulsiva, seu minus principalis, causa esset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motivæ, seu principalis manet dispensatio, v. Dian *p.* 8. *t* 3. *R* 62.

3. Si commissa facultate dispensandi priusquam dispensetur; cesset omninò causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione redacta ad actum irrevocabilem, cesset tota causa, non ideò cessat, vel vim amittit: v.g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis propter paupertatem fœminæ, licet cõtracto matrimonio divitias obtineat, non est irritũ. Idem est si beneficiũ per dispensationẽ obtinueris, & postea cesset causa ob quam dispensatũ fuit.

5. Si facta dispensatione cesset omninò causa finalis, & actus possit facilè revocari; v.g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant an reviviscat votum: vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi, &c. propter infirmitatẽ, & postea convalescit, an teneatur recitare, jejunare? &c. Affirmat Sanch. Amicus,

Portel. Bonac. Leon.&c.quia aliàs non esset justa. Negativam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet Dian. *p.*8.*t.* 3. *R.*4. ex Sal. Gran. &c. siquidem dispensatio fuerit absoluta, quia obligatio legis semel extincta non reviviscit: & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest. vid. Suar. *de leg. c.* 22. Laym. Præpos.&c.qui rectè id concedunt,quando non est de re dividua & successiva; aliàs negant. Vnde supposita probabilitate sententiæ negativæ. Gran Diana,&c.sequentes Casus(in quibus tamen alij melius contrarium sentiunt)resoluunt.

1.Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium,potest vesci,licet omninò cōvalescat.

2. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam convaluit, non tenetur. Dian *p.*6.*t.*7.*R.*45.

3. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi Horas, etsi convaluerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

QUia ex officio S.Pœnitētiariæ multæ dispensationes(& gratis quidem)impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ pretium censui quædam circa hujus rei praxim pœnitentibus & Confessariis vtilia hic subnectere.

Et quidem tria potissimùm circa hanc rem requiri possunt. 1 Circa materiam & causas,in quibus nimirùm casibus dispensationes istæ concedi soleant. 2. Circa formam literarum Pœnitentiariæ quibus dispensatio Confessario committitur,quarum verba nonnulla,quæ difficultatem pariunt explicanda sunt. 3.Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea observanda sint. De quibus ex Bon.Dian.*p.*4.*t.*4.*R* 71.*&p.*8 *t.*1.*R.*103. *&c.v. usq. ad R.*111. & Marci & Pauli Leonis *volumine integro ea de re edito.*

Resp. 1. In triplici materia (pro cujus diversitate, diversa quoque est forma) dispensationes sive gratiæ istæ concedi solent.

Prima, est in votis, v.g. vt votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, similive ex causa liceat differre, vt quis à voto simplici castitatis; vel etiam religionis (postquam matrimonium contraxit) absolvatur ad manendum in matrimonio, debitúmque licitè petendum: ut à voto religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda, in impedimentis occultis matrimonij, sive ea sint impedientia tantum, sive etiam dirimentia, sive matrimonium cum iis publicè contractum sit, sive contrahendum, dummodò de eo privatim fuerit actum & conclusum; præsertim bona fide, sive etiam quando contracto superveniunt. Circa quæ, *notandum* 1. Impedimenta occulta dici quæ vel nulli nota sunt, vel licet uni alterive innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v.g. cognationis spiritualis, natura sua sint publica, cùm contrahantur in facie Ecclesiæ: fieri tamen potest per accidens, vt sint occulta, v.g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta 2. ob distantiam loci à loco contractæ cognationis, 3. per mortem eorum qui fuerunt conscij, 4. per ignorantiam hujus contractionis.

Tertia, In variis censuris, ut excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob Horas neglectas, ad commutandum onus recitationis Horarum, eligendum Confessorem etiam pro reservatis, transeundum ad aliam religionem, sive ordinem (pro

utroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. 2. In formulis frequentibus ipsius Brevis Apostolici; verba quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc.

1. *Si est ita*: vel *quatenus si ita est.* Quorum sensus est, si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum literarum Apostolicarum Requiritur autem veritas rerum narratarum, principaliter quoad essentialia facti, v. g. affinitatem esse contractam, incestum commissum & actum, sive tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ita ut in id utrinque consenserint) & periculum revelationis ac scandalum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bona fide actum esse, & similia, quæ tantùm sunt impulsiva, & sine quibus nihilominùs conceduntur tales dispensationes: undè etsi in iis, vel aliis parvi momenti sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. v. M. Leon. *p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.*

2. *Si periculum immineat revelationis.* Ad hoc enim ut subsistat dispensatio, requirit, ut sit periculum, ne reveletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur) si non subsequatur matrimonium, docet M. Leo *p. 1. f.* 230. Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantùm probabilem & moralem credulitatem, futurum, ut si resiliatur à matrimonio contrahendo, & hujus causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. v. *l. c. f.* 233

3. *Et scandalorum* Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deindè sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c Leo *f.* 30 *&* 317.

4. *Ut dicti mulieri re de nullitate prioris consensus certiorata, &*. Clausula hæc est substantialis, ut nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedi-

mentum, fiat certa de nullitate prioris sui consensus, & novum validúmque liberè præstet (ita tamen vt in cognitionem occulti impedimenti non veniat.) Leo. *p*.251. Dian. *p*.8.*t*.3.*R*. 110. Sufficit autem vt istum consensum præstent inter se secreto, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v. g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare. Leo. *p* 552.

5. *Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit*. Verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione, v.g. ob percussionem Clerici: & important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ, quàm possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis; neque ab eius obligatione liberatur percussor per hoc, quòd percussus injuriam remiserit. v. Leon. *p*. 382. 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si juratus promittat se facturũ, cùm primum poterit.

Resp. 3. Circa praxim, siue executionem hujus dispensationis, hæc scienda.

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petiit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deindè cum eo secundùm commissionem dispenset. Licèt verò quocumque casu ab alio aperiantur, non ideò carent effectu. Salas, Dian. *p*.8 *t*3.. *R*.103.

2. In Confessore hoc requiritur. 1. Vt sit approbatus ab Ordinario territorij, in quo dispensaturus est. 2. Vt sit Magister, siue Doctor in Theologia vel Iure Canonico, promotus in Academia, vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Greg. XIII. anno 1582. Confessariis Soc. IESU, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit.

3. Vt specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem mutare non potest. Leon. *f.* 22. Dian. *p* 8. *t.* 3. *R.* 104. Contrarium tamē docent Sanch. & Perez *de matr. d.* 48. *f.* 5. *n.* 7.

4. Confessor ad id electus. 1. Debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediatè post. Dia. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 7. Leon. *p.* 1. *f.* 54. & 28. 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis: nisi habeat antè perspectam: qui non est merus Executor, sed Judex cui delegatur potestas dispensandi. 3. Jn ea debet credere illi, etiam sine testibus & juramento, nisi aliundè sciat esse falsam: tunc enim dispensare non debet. Leon. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 108. 4. Opera in ipso Brevi præscripta, etsi possit moderari, non tamen cōdonare potest. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen servare formam à Rituali Romano probatam, & post verba ista. (Absolvo te à peccatis tuis, *adjere*: Et eadem auctoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum conjugale reddere posse, & debere: necnon dispenso te, vt idem debitum etiam exigere licitè valeas. In nomine Patris, &c.) Si verò sit absolvendus ab excommunicatione, vide *formulam infrà l.* 7. *c.* 1. *d.* 6. 6. Absoluta dispensatione debet lacerare literas, præcipuè sigillum, ita vt ad probādum servire non possint: alias incurrit excommunicationem majorem. Leon. *f.* 239. Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantùm intenditur, vt non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breve seu diploma reddere, cum pro solo foro conscientiæ debeat servire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem viâ compensationis pro dispensatione, etiam pro foro externo facta, ideò enim inscribitur, *gratis vbique* aliàs incurrit ipso facto excom-

municationem maiorem. Gavant. Dian. *l.c.ex declar. Cardin.*

Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

1. Confessor pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantum est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ; quod enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur de iis quæ ratione exercitij, non quæ ratione dignitatis committuntur. Leo. *p.* 1.*fol.*21. Dian.*p.*4.*t.*4.R.41.

2. Ex privilegio Soc.IESU concesso, alij etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla: *ita Aut. cit.* Et patet ex dictis.

3. Confessor debet ita examinare pœnitentem, ut cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideo enim inscribitur, *Viro discreto.* Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione, ideóque solet addi clausula, *Quatenus si ita est*: vel, *si ita esse repereris.* v. *Aut. cit.*

4. Is qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit antè ei confessum fuisse Patet ex dictis Leo.*f.*18.Dian.*p.*4.*t.*4. R. 71.Reg.Pont. contra Sanch.Sal.Perez, Palaum quorum sententiam non amplius esse probabilem docet cum Il.Escob.Lezan.Dian.*l.c.* & *p* 8.*t.*3.R.105.

5. Commissio huius dispensationis non expirat morte Pœnitentiarij concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; & executor est dispensator necessarius, siquidem preces nitantur veritate. Neque etiã morte Pontificis: tum ob rationem allatam: tum quia officium majoris Pœnitentiarij non expirat morte Pontificis, Dian.*p.*8 *t* 3.R.89. ex Suar.Sanch.Garc.&c.contra Na.Bon. &c.

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATVS I.
De Præceptis Fidei.
CAPVT I.

EX iis quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt necessitate medij, seu finis; sine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis, finis potest obtineri. Sanch. 2. *mor. c.* 2. Azor. Val.

Resp. 1. Necessitate medij necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere, Deum esse, & remuneratorem bonorum esse. Iuxta illud Apostoli ad Heb. 11. *Credere oportet.* Trid. *sess.* 6. *c.* 8. 2. Post sufficientem Evangelij promulgationem, credere explicitè, ut vult Mol. aut saltem implicitè, ut probabiliter quidam docent cum Con. & Laym. Christũ & sanctissimam Trinitatem, v. Escob. *ex c.* 6. *n.* 20. ubi ex Vasq. *l.* 2. *d.* 126. *c.* 3. docet culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, sive negligentiam ea discendi, esse grave peccatum, distinctum ab eo, cujus est causa. v. Dian. *p.* 3 *t.* 5. R. 47. *&* 48.

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè in quo alterũ implicitè est; v. g. si credas, quod credit Ecclesia. v. Schol. & Lay. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 8.

Resp. 2. Necessitate præcepti, quivis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crasso saltem modo, & quoad substantiam tenetur hæc:

1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Eccl. 4. Sacramenta maximè necessaria; ut Baptismum, Eucharistiam; & Pœnitentiam, reliqua autem tunc quando vult suscipere: Suar. Sanch. Fill. *n.* 39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia aut invincibilis ignorantia excusset. Unde resolvuntur,

1.Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis quibus proponuntur, sed quoad orationem Dominicam, scire omnia bona petenda esse à Deo, quæ est eius summa; quoad symbolum verò, præcepta, & Sacramenta, sufficit si quis rogatus de singulis, rectè respondeat Bon. Laym. *l.c.*9. Sanch. *l.*2.*c.*3.

2.Quamvis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & salutationem Angelicam, velitque Barb. *p.*3 *c.*27. non esse absolvendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere, non curat, consuetudo tamen, vt notat Navarr. & Lopez, exposuit, obligationem non esse ultra veniale; uti nec est ultra veniale, nescire facere crucem, vt docet Sanchez contra Syl. qui docet esse mortale.

3.Moraliter nihilominus necessarium est, vt rudiores memoria teneant Symbolum suâ linguâ: quia alioqui non possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

4. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliáque dicta credere implicitè, credendo quidquid credit Ecclesia.

5.Excusantur ij, quibus aut defuit Doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi, aut qui nimis sunt rudes, ita vt non possint ea comprehendere, aut retinere: quod sæpè contingere docent Azor. & Bec. contra alios.

6.Si Confessarius probabiliter judicet pœnitentem ignorare ex doctrina Christiana, ea quæ scire tenetur (quod de literatis, vel bene educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet Sanch. 2. *mor.c.*3.) debet eum interrogare de negligentia in iis addiscendis: cum per eam plurimi graviter peccent. Led. Azor. *t.*1.*l.*8.*c.*8. Trull. *l.*1.*c.*1.*d* 4.

7.Possunt absolvi (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio est, quia

licet peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi. Sanch. Quòd si tamen ignorarent ea, quæ necessitate medij scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem. Bonac. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 2. Sanch. *l.* 2. *c.* 3 *n.* 21.

8. Parochus suas oves (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se vel alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur. Sanch. 2. *mor. c.* 3. Fill. Palaur. Trull. *l.* 2. *c.* 1. Con. &c.

CAPVT II.

Quando obliget Præceptum Fidei?

RESp. 1. Præceptum fidei internum obligat. 2. Pueros inter fideles educatos, quando rationis usum perfectè consecuti mysteria fidei audiunt apprehendúntque quòd illa credere, sit res necessaria ad salutem, peccántque mortaliter omittendo, Sanch. Bon. *t.* 2. *d.* 3. *p.* 3. addens plurimos eorum excusari inadvertentia, aut invincibili ignorantia. 3. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam, Sāch. *l.* 2. *mor. c.* 1. Gon. *d.* 14. *de fide.* Fill. *n.* 25. 3. Quando urget tentatio contra fidem quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non convenire scrupulosis, rectè monet Sanch. quia hi avertendo mentem ad alia objecta, faciliùs superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4. Quando tentatio urgens contra alias virtutes, aliter superari nequit. 4. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. g. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. Bon. *q.* 1. *p.* 2. His addit Hurt. contra Sanch. 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis, v. Dian. *p.* 5. *t.* 13. *R.* 19. Ex his resoluuntur hi Casus.

1. Hæreticus quandiu suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum est sufficienter proposita, agerétque imprudenter. Sanch. 2. *mor. c.* 1.

Laym. *l.* 2. *t* 1. *c.* 10. *&* 12.

2. Quando iis qui in hæresi nutriti sunt persuasum est à puero, nos abiicere & persequi Verbum Dei, esse idololatras, pestilẽtes deceptores, ideóque tanquam pestes fugiendos; non possunt stante hac persuasione, salva conscientia nos audire, & laborant ignorantia invincibili, cum non dubitent se esse in bona via. Laym. *n.* 10. Sanch. *l.* 2. *c.* 1.

3. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur ulterius inquirere, & à Deo petere lumen, (quod si negligant, peccant contra Fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei.) Quod si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *ibid.* v. Ferdin. de Castro Palao t. 4. *d.* 1. *p.* 12. *&* *d.* 2. *p.* 2.

Resp. 2. Præceptum exteriùs fidem confitendi, jure naturali obligat, duplici casu; scilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda, privativè vel contrariè subtraheretur. Dixi *privativè*: ut si ideò cessaret magnus honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi 2. *contrariè*: ut si alioqui Deus afficeretur injuriâ, vel proximus gravi malo; v. g. si inde penderet aliorum conversio, aut perversio; contemptus religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit, quia finis præcepti, est Charitas. S. Th. 2. 2. *q.* 1 *a.* 1. Suar. Reg. Fill. *t.* 12. *c.* 3. *q.* 1. Unde resolvitur hic Casus.

Si hæretici conculcent imagines, aliisve injuriis fidem afficiant tenetur eam suâ confessione tueri Catholicus, siquidẽ inde prudẽter speret profectũ.

Resp. 3. Ad professionem fidei externam jure Ecclesiastico tenentur sub mortali, secundùm *Tridentinum* cum juramento obediendi Ecclesiæ Romanæ, ut docet Fill. *t.* 1. *t.* 22. *c.* 3. sequentes personæ.

1. Provisi de beneficio curato, idque intra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario Generali, vel Officiali, *sess.* 24. *c.* 22. *de ref.*

2. Provisi de Canonicatu, vel dignitate in Cathedrali Ecclesia; idque non tantùm coram Episcopo, vel eius Vicario; sed etiam in Capitulo. *ibid.* addita pœna (ad quam non videntur teneri ante sententiam) ut alioqui fructus non faciant suos. v. Sanc. *l.* 1. *c.* 5. Barb. *de potestate Episc.* 3. *p. a.* 7. *n.* 19.

3. Primates, Archiepiscopi, Episcopi, in prima Synodo Provinciali, cui intererunt Trid. *sess.* 25.

4. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos religionum, etiam militarium. Pius V. autem apud Roderic. *t.* 2. *q. reg. q.* 72. ad omnes promovendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, additâ excommunicatione latæ sententiæ, & privatione omnium beneficiorũ, in eum qui alios promovet ad talem gradum, sine prævia professione, vide Fill. *t.* 22. *c.* ·. *q.* 11. Barb. *in remiss. s.* 24. *n.* 12. Verùm ubi hoc decretum non est receptum usu, non obligare monet Sanch. *c.* 3. *n.* 4. Vnde resolvitur.

1. Non tenetur ad dictam professionem provisi de Canonicatibus, in Ecclesiis tantùm Collegiatis, vel de Beneficiis tantùm simplicibus.

2. Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, ut docet Azor. Navar. & Sanch. probabilius tamen est, teneri personaliter, ut docet Fill. Ratio est, tum, quia aliàs non videtur fieri satis juramento; quod personaliter faciendum esse docet Glossa, Fill. tum quia ita decidit Rota apud Garz. *l.* 3. *de benef.* . 3.

CAPVT III.

An aliquando liceat exteriùs fidem veram negare, aut falsam profiteri?

RESP. Nullo casu licet, sive voce, sive alio signo fiat dicente Christo: *Qui me negaverit coram hominibus, &c.* Interim verò, etsi licitum non est mentiri, seu simulare quod nõ est, licet tamẽ dissimulare quod est, sive tegere veritatẽ verbis, aliisve signis ambiguis & indifferẽtibus, ob justã causã, &

cum non est necessitas fatendi. Est com. S Th. Con. *d.* 15. *dub.* 2. *n.* 9. Lay. *l* 2. *t.* 1. *c.* 11. Vnde resoluitur.

1. Rogatus de fide in odium religionis, siue publica authoritate, siue privata, nullo modo potest utendo restrictione mẽtali aut verbis ambiguis, ita respondere, ut præsentibus videatur fidem negasse, multò minùs dicere, se esse hæreticum, vel Calvinistam, vel non Catholicum. Azor. Fill. *c.* 3. *n* 67.

2. Qui rogatus, seu privata, seu publica authoritate vel tacet. vel respondet obscurè: vel ait se nolle respondere, se jure non rogari, non teneri se, nec velle aliis dicere, quid ipse credat, ac simili modo tergiversatur, non videtur negare fidem, sed nolle prodere. Vnde si sic potest molesta inquisitione liberari licet; ut habet Con. *l. c.* Generatim enim verum non est, quòd interrogatus auctoritate publica, teneatur positivè fidem profiteri, nisi quando id necessarium: est, ne præsentibus videatur fidem negasse. Conin. *d* 15. *dub.* 2. Nau. Azor. Sanch. Bec. *c.* 9. *q.* 4.

3. Non negat fidem sed prodit, qui fugit: quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cùm eius opera oves indigent: uti contra, si eis consultius est, ut ad tempus se subducat; & in bonum eorum reservet, tenetur fugere. Reg. *l.* 17. *n.* 26. Bec. *c.* 9. Fil. *n.* 75. &c.

4. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v.g. si aliis rogatis, an fidem negare vellent; iisque respondentibus, quòd non, tu taceres. *ibid.* vid. Bon. *l. c.* Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 11. *l.* 4.

5. Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cum nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, ut hoc ipso, quòd se non prodant, videantur fidem negasse, ut v.g. si quidam antea noti essent: & tunc ex hoc putarentur defecisse Sanch. *n.* 19. Bec. Reg. Fill. *n.* 88. *&c.*

6. Cum non rogaris de fide; non solùm licet,

ſed ſæpè melius eſt ad Dei honorem & utilitatem proximi tegere fidem, quàm fateri, vt ſi latens inter hæreticos plus boni facis; vel ſi ex confeſſione plus mali ſequeretur, v.g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis ſi torquereris. Vndè temerarium plerumque eſt offerre ſe ultrò. S. Th. Sanch. Laym. *c.* 11. *n.* 2.

7. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquiſitio, licitum eſt; & ſæpe magna virtus diſcretionis eſt vitam ad Dei gloriam ſervare, ac fidem tegere modis licitis.

8. Talis modus non eſt uti veſtibus aut ſignis infidelium, quæ alium uſum non haberent, quàm quòd eſſent ſigna profeſſiva falſæ religionis ſeu cultus; uti eſſent veſtes, quarum uſus eſt in ſacrificiis: item incenſio thuris, aut genuflexio coram idolo; item ſumptio cœnæ hæreticæ, &c. Sanch. *l.* 2. *c.* 4. Fill. *n.* 8. *&c.* & comm.

9. Licitus autem modus eſt quando ſubeſt cauſa, (vt v.g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hoſtes) uti veſtibus & ſignis infidelium, quæ alium aliquem uſum habent, quàm profitendæ religionis, quales ſunt veſtes talis nationis (non religionis) quibus uterentur, etſi converterentur, ut ſunt veſtes, & ſigna nationis Turcicæ. quod verum eſt, etſi ſint veſtes ipſorum religioſorum, dummodò non habeant peculiare ſignum profitendi erroris, ſed ſint tantùm indicium nitidioris cultus, ut ſaga Prædicantium in Germania, vel eminentioris vitæ inter ſuos, ut togæ Bonziorum in Iaponia. Idem dicēdum eſt de ſignis; quibus Iudæi utuntur, v.g. flavo annulo in pallio, Francofurti: &c. quia hæc ſunt ſigna merè politica, & diſtinctiva unius generis hominum ab alio, & non propriè profeſſiva fidei. Quæ ſententia probabilis eſt. v. Sanch. 4. *mor. c.* 4. Bec. 2. 2. *c.* 9. *q.* 5. *d* 6. Lamy. *lib.* 2. *t.* 1. *c.* 11. Con. contr. Cai. Nau. Toler.

10. Licitus item modus eſt, cum Catholicus tran-

sit per loca hæretica & periculum grave ei imminet vitæ, v.g. vel bonorum, (non tamen, si dirisio tantùm, vel vexatio, ut habet Bec. *c.9.*) ad dissimulandam fidem, vesci carnibus die prohibito: quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Nec hoc est fidem negare cùm esus carnium non sit institutus ad professionem religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professivum, ut si v.g. in odium fidei convivæ statuerent, ut qui est hostis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem qui ederet sine protestatione: secus si protestaretur. Sanch. Azor. Bec. & comm. *l.c.*

11. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiva fidei, vel communionis cum hæreticorum sacris. Fill. Azor. Sanch. *ll. cc.* Unde seclusis aliis; v.g. scandalo, periculo, prohibitione, et si ex justa causa fiant, licent. Imò patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum, seclusis aliis, quia non est aliud quàm obligare se ad eum olim erudiendum in fide Catholica.

12. Infidelium & hæreticorum sacris non licet ita interesse, ut eis communicare censeatis; alioquin licet, v. g. ut quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum Domino suo exemplo Naaman Syri, de quo vid. Bec. Fill. Sanch. *l.c.* Laym. *l.2.t.1.c.11.*

13. Si Princeps hæreticus mandet sub gravissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiãsi verbis dicat se hac re aliud nihil exigere quàm obedientiam civilem, nec velle cogere, ut à fide discedant, cum tamen re ipsa contrarium velle videatur, (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta sit Catholicos, paulatim pervertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei) nõ licebit obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis

Pius

Pius V. apud Sanch. *l.* 2. *c.* 4. *n.* 27. Fil. & Az. *ll. cc.*

14. Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimonium, coram ministro hæretico, peccant contra fidem; etiamsi contraxerint ante, vel contracturi sint posteà, coram Sacerdote Catholico. Con. *d.* 15. *d.* 3. Pal. *t.* 4. *d.* 1. *p.* 17. *n.* 12. 13. 14. testatúrque contrahens ceremonia illa, se illum agnoscere veræ fidei Ministrum quæ sunt intrinsecè mala. Mald. 2. 2. *q.* 2. *a.* 3. quia authoritas Ministri, & consequenter doctrina eius augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Ministerio actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu civili, vel potius testantur se contraxisse; modò priùs vel posteriùs ritu Catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem, politicum ut cojuges habeant, & proles non censeantur illegitimæ.

CAPVT IV.

De Infidelitate, & vitiis Fidei oppositis.

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex sit Infidelitas?

RESP. 1. Infidelitas generatim est triplex. *Prima* dicitur Negativa, eorum scilicet, qui nihil unquam de fide audiverunt. Quæ non tam est peccatum, quàm pœna peccati: quia si fecissent, quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur Contraria eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter; vt hæretici. *Tertia* dicitur Privativa, quòd privativè opponatur fidei, & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. S. Th. Sanch. Vas. Laym. *c.* 12.

Resp. 2. Infidelitas Contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex: scilicet Paganismus qui fidei nondum susceptæ; Iudaismus, qui fidei susceptæ in typo, & Hęresis, quę fidei susceptę veritati repugnat. Apostasia à fide revocatur ad hæresim, à qua tantùm differt, quòd hæresis sit error fidei ex parte tantùm cõtrarius, Apostasia verò ex

toto. S. Thom. Layman.*loc.cit.*

DVBIVM II.

De Iudaiſmo.

Quaritur hic tantum, quæ communicatio cum Iudæis ſit interdicta Chriſtianis?

Reſp. 1. His caſibus, qui colliguntur ex *c. Nullus. c. Omnes. c. Iudæi.* 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conviviis intereſſe. 3. Nec uti communi balneo. 4. Nec Medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere; emere tamen licebit præſcriptas. 6. Nec Iudæorum filios enutrire in ipſorum domibus. 7. Iis non famulari. 8 Nec ſervituti ſubjici. 9. Prohibentur publicis officiis inter Chriſtianos fungi. 10. Vetitum eſt eorum azymis veſci. Quibus addit Azor. prohibitum eſſe, accedere ad eorum nuptias, feſta, Synagogas, cum eis ludere, ſaltare, &c. Ratio horum eſt, tum ut conſervetur dignitas Chriſtianæ Religionis, tũ vt caveatur familiaritas cum Iudæis, & periculum perverſionis: vide Laym. *l.2.t.1.c.12.&*17. Sanc. *l.2.c.*31. Fill. *t.*22.*c.*5.*n.*128.

Reſp. 2. In decem dictis caſibus communicare cum Iudæis, ex genere ſuo videtur eſſe mortale. Ratio, quia ſi Clericus id faciat, incurrit periculum depoſitionis: Laïcus verò excommunicationis: (C. *conſtituit* 17.*q.*2.) quæ non niſi ob peccatum mortale imponi ſolet. Dixi *ex genere ſuo*: quia probabile eſt, vel ob materiæ parvitatem, vel ob neceſſitatem, aliámve cauſam rationabilem, (ſi tamen non ſit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Iudæis) ſæpè excuſari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter. vide Aut. *ſuprà cit.* & Bon. *l.c.* item Laym. *l.2.t.1.c.*17.

DVBIVM III.

Quid ſit hæreſis?

Rep. Hæreſis, eſt error intellectus liber & pertinax contra fidem, in eo, qui fidem ſuſcepit. Ita comm. Suar. Becan. *c.*14. *quæſt.*2. Vnde patet, ad Hæreſim, uti & Apoſtaſiam, duo requiri. 1. Iudi-

cium erroneum quod est ejus quasi materiale.

2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare non est hic acriter & mordicùs suum errorem tenere, aut tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum; siue quando scit contrarium teneri à reliqua vniuersali Christi in terris Ecclesia, cui suum judicium præferat: siue id fiat ex vana gloria, siue libidine contradicendi, aliáve causa. Ita Sanch. Vasq. Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 13. & alij comm. Ratio est, quia tunc putat, judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia: quam cum Conink facilius sic explicant alij, eam tunc esse, cum etsi objectum fidei credibiliter proponatur, ita vt prudenter de eo non possit dubitare; contrarium tamen judicet, à quo nolit auelli vllo casu, vel saltem, nisi euidenter conuictus, v. Con. *d.* 18. Vnde resolues.

1. Non est hæreticus, qui exterius tantùm fidem negat, aut adorat idolum. Ratio est, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundum externa procedatur. Fill. *t.* 22. *c.* 6. *q.* 4.

2. Est hæreticus, qui affirmativè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi *affirmativè*: quia negativè tantum dubius, hoc est, suspendens judicium, per se & simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium: ergo nec erroneum; modò tamen non ideo suspendat, quod virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti. Sà, Azor, *l.* 8. *c.* 9. *q.* 5. Tol. contra Sanch. & Mald.

3. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit contrarium tenere veram Christi Ecclesiam: esto ex ignorantia etiam culpabili, & crassâ sententiam suam mordicus tueatur. Laym. *l. c. n.* 2.

4. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, sal-

tem habitualiter, ut à suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei, dummodò pertinaciam actualem nunquam habuerit. *ibid.* & Con. *l. c.*

5. Rustici aliique homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi à suis Parochis. Ratio est, quia non sunt hæretici formales; habentque fidem Catholicam in baptismo acceptam; quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. Laym. *l. c.*

6. Cùm hæresis, & quævis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui eius periculo se exponunt, siue conversando, sive conciones audiendo, sive libros legendo; quæ proindè, si cui periculosa sint, illicita sunt jure naturæ: si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est, jure positivo Ecclesiæ, uti etiã formalis disputatio Laici de fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, ubi Catholici hæreticis sunt permixti abrogavit consuetudo. Azor. Fill. Bec. Sanch. Bonac. *disp. 3. q. 2. p. 5.*

7. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania & Italia mortale, probabile tamen est, ob gravium Doctorum authoritatem (Sanch. *de mat. t. 2. l. 7. d. 72. n. 5.* Azor. *t. 1. l. 8. d. 3. c. 3.* Reg. *t. 2. l. 32. n. 169.* Basilij Pontij *de matr. c. 6.* v. Card. de Lugo, *de Sacramentis in genere, disp. 8. sect. 14. n. 220.*) in Germania licere, ex gravi causa, salvo tamen jure naturali, & semoto periculo, tum contrahentis, tum prolis: unde de iis initio constitui debet, ut Catholicè educentur, v. Bec. *l. 5. c. 19.* Dian. *p. 3. t. 4. R. 269.*

8. Eum qui lapsus est in hæresim, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eò quod omnes ejusdem speciei sint, docent Reg. Dian *t. 1. tr. de circumst. R. 46. citas alios*: & Esc. Ex. *2. c. 6.*

Alij tamen contrarium tenent, quos sequitur Card. de Lugo *de pœn. d. 16. n. 288. & n. 291.*

TRACTATVS II.

De Præcepto Spei.

PEr Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum & divina, præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita ut omnia potiùs parati simus perdere, quàm Deum, & divina. De hac quæritur, quando eius præceptum obliget.

Resp. 1. Probabile est, præceptum Spei obligare per se, cùm primum homini usum rationis assecuto, Deus & Beatitudo tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita ut notabili tempore non differat. Ita Bec. *c.* 17. *q.* 7. *n.* 1. Turr. & cæteri comm. Et ratio est, quia sine actu Spei; nec justificari, nec in justitia divina persistere, nec meritoriè operari possumus. Schol.

Resp. 2. Præceptum spei per accidens obligat. 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine prævio actu Spei, exerceri non possunt. Ita Auct. citt. & Fill. *t.* 22. *c.* 8. *n.* 255. 2. Quando quis ita tẽtatur ut periculum sit consensus, nisi animum spe erigat. v. Fill. *l. c.* 2. Lay. *l.* 2. *t.* 2. *c.* 2. Bon. *d.* 3. *q.* 3. Vnde sequentes casus res.

1. Mortale peccatum est, sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quàm cœlestia: v. g. si quis ita comparatus sit ut desideret perpetuò degere in hac vita, & Deo relinquere cœlum, si sibi relinquat terram.

2. Mortale item est, desperare de consequendo Deo aut salute & venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, v. g. auxiliis gratiæ & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatis materiæ non potest esse veniale, cum sit injuriosum misericordiæ Dei. S. T. *q.* 20. *a.* 3. Lay. *l.* 2. *t.* 2. *c.* 2. *n.* 3.

3. Mortale etiam est præsumere de misericordia Dei, v. g. cũ quis sperat id, quod est impossibile se-

cundùm legem Dei ordinariam, ut si speres remissionem peccatorum & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam si quis statuat perseverare in peccatis, quandiu benè valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. S.Th.*q*.21.*a*.1.Lay.*l.c.*

Denique mortale est, odisse Deum (odio scilicet abominationis seu aversionis) v.g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. v.Lay.*l.c.*Bon.*disp.q*.3.

TRACTATVS III.
De Præceptis Charitatis.
CAPVT I.
An, quando, & quomodò obliget præceptum Charitatis Dei?

CHaritas Dei, est amor amicitiæ, quo Deo bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus ob summam & infinitā eius divinæ naturæ perfectionem.

Resp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcepit Deum super omnia amandum. Patet ex Scriptura. Ratio est, quia finis ultimus plus est diligendus quàm omnia media quæ ad eum referuntur: non quidem intensivè (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiativè, ita ut nullam creaturam pluris facias, quàm Deum, velisque potius omnia perdere, quàm Deum offendere, & sic illi malè velle. S. Th. 2. 2. *q*. 27.*a*.3. Azor.Sanch.Bec.2.2.*c*.19.

Resp.2. probabile est præceptum Charitatis Dei obligare. 1. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cum teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ servire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. Ita S. Thom.*q*.89.*art*.6. Nau. Val.& cæt. comm. (Notat autem Con. *disp*. 24.*d*.3.*n*.50. non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantùm, si differat notabiliter, v. g. ultra an-

num) contra Palaum, qui dicit probabile esse, quòd non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet Escob. ex Petro Hurt. 2.2. *d.*172.*s.*1.§.25. quòd si positivè non meministi te omisisse, tenere possis, te satisfecisse. Trull. tamen *l.*1.*c.*5.*d.*13.*n*9. monet expedire, ut quis se in confessione aliquando accuset sub dubio: si fortè præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certo constat, quando obligent vel violentur. 2. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. 3. Quando quis tenetur conteri, v. g. moriturus, aut celebraturus; cui Confessarius deest. Ratio est, quia contritio includit actum Charitatis. 4. Si quis gravem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eò quòd tunc securissima via eligenda sit. v. Laym. *l.*2.*t.*3.*c.*2. Bon. *d.*3.*q.*4.*p.*2. Hurtad. 2.2.*d.*174.*s.*6.*d.* 27. Ex dictis resolves.

1. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei, tunc quando præceptum obligat.

2. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiativè seu æstimativè minore, quàm creaturas.

3. Peccat item contra Charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se tanquam finem ultimum omnium rerum; sed tantùm propter aliud, v.g. vitam æternã, vel ad evitandum infernum. Quod esse mortale, docet Silv. & Nav. quia scilicet Deus non diligeretur appretiativè super omnia, si aliud ab illo amaretur, ut finis principalis. Addo (principalis) quia, ut benè Tolet. *l.*4.*c.* 9. Deus propter retributionem vitæ æternæ amari potest; sed minùs principaliter; ut scilicet vita æterna vel alia Dei dona sint tantùm causa mouens, ut faciliùs, expeditiùs, & ferventiùs diligatur.

4. Mortale, & gravissimum omnium est, si quis

Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, seu maleuolentiæ (amori amicitiæ opposito) v.g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his v. Laym. *l.c.* Bon. *loc.cit.* Sanch. *l.2.c.3.* & 5. Reg. *lib.* 17.

CAPVT II.

De Præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit 1. Ordinē in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorū. 3. Eleemosynam 4. Correptionem fraternā. Deinde prohibet 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuria, bellū aliudve graue damnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo; de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quis ordo seruandus inter personas quæ diliguntur?

Resp. 1. Ordine Charitatis quisque tenetur post Deum diligere. 1. Seipsum, secundùm bona spiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum quoad bona externa. Ita Laym. *l.* 2. *t.3.c.3.* ex S. Thom. & communiter. Vnde resoluuntur casus.

1. Peccat contra Charitatem sui, qui salutem suam spiritualem, vel corporalem negligit: quod graue est, si fiat sine causa, & cum graui damno, v.g. mortis, vel grauis morbi. Trull. *l.1.c.6.d.1.*

2. Nullius boni consequendi causa licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale. Laym. *ibid.*

3. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodò sit æquè certa spes illum juuandi; neque grauius inde malum immineat: v.g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absoluere moriturum si alius non adsit qui faciat. S. Aug. *lib. de mend.* S. Th. *q.26. art.5.* & 44. Reg. *c.4.*

Dixi, *in extrema*: v.g. quia certò putetur mori-

turus in mortali: quia in graui tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, vt Parochus; cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo. Valent. & Laym. *l. c.*

4. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo, ***ordinariè***: quia licet, si sit persona publica, à qua multum pendet: vti etiam pro Repub. pro fide, & religione defendenda, imò etiam pro amico, propter Deum dilecto. Less. *l. 2. c. 9. l. 6.* Laym. *l. c.*

Resp. 2. Quoad proximos inter se seruandus est hic ordo 1. Qui melior est, magis diligendus est eâ dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reuerentia. Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magis conjunctus cum præcipuo objecto Charitatis, quod est Deus. Item parentes magis quàm filij, vel vxor, magisque benefactores, quam ij, quibus benefacimus. Laym. *l. c.* & comm. 2. Appretiatiuè & dilectione eâ, quâ alteri optamus bonum nondum possessum cum beneficentia, magis diligendi sunt ij, qui nobis sunt conjunctiores quoad ea bona quæ sunt debita tali conjunctioni, & in quibus hæc fundatur. Vnde resolues.

1. In bonis pertinentibus ad naturam & vitam corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam.) Primò omnium vxori quia est vna caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi ***extra extremam necessitatem***, quia in hac parentes, eo quod vitam dederint, præferendi sunt etiam vxori, & liberis. Laym. *ibid. n. 5. & 6.*

2. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem præferendi sunt cōciues, in bellicis commilitones, in spiritualibus spirituales filij, patres, fratres. Bannez tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præ-

ferendos: quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. v. Laym. *hic l. c.*

DVBIVM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cùm sint proximi, cum S. Th. 2. 2. *q.* 25. *a.* 1. & commun. omnes. Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi?

Resp. 1. quilibet homo saltem privatus, tenetur proximo etiam inimico, communia dilectionis signa & beneficia exhibere ex præcepto; specialia verò ex consilio tantùm, nisi aliundè ratio obligationis accedat. Ita comm. cum Lay. *c.* 4. ex S. Th. *l. c. q.* 25. *a.* 8. *&* 9. Dixi 1. *communia*, qualia secundùm Cai. V. *odium*, sunt quæ Christiano debentur à quovis Christiano in communi, cõcivi à concive, cognato à cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare injuriam, quod non licet privato. Dixi 2. *nisi aliunde accedat ratio obligationis*, qualis esset, verbi gratia, 1. Timor scandali ex omissione. 3. Spes salutis inimici, v. Azor. *tom.* 2. *l.* 11. *c.* 3. 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio est, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio. Lay. *l. c.* Vndè resolves Casus sequentes.

1. Per se loquendo, non tenetur ad inimicum diligendum positivo & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum invisendum, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris Fill. *t.* 28. *c.* 1. Dico *per se*: quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo, inimicum tibi & Deo reconciliare, id omittere, esset grave: uti etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando præuenire; v. g. subditus Prælatum Laym. *l. c.*

2. Non licet inimicum excludere à communibus

orationibus, v. g. oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur; nec à communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione: quia hæc sunt communia dilectionis signa: ideóque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter, mortale. S. Th. Na. Lay. *ll. c.* Addo 1. *ex genere suo*, quia si levitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. g. si pater, vel Superior, filio vel subdito ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leve vel nullum erit: quia habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter*: quia si persona multò major inferiorem non resalutet, v. g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, ut notant Sà, ver. *Charitas*. Bon. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 3. v. Azor. 3. *p. l.* 12. *c.* 13.

3. Etsi quivis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interiùs remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen Trull. *l* 1. *c. d.* 5. ex Azor. & Fill. teneri statim postquam offensio est illata, eò quòd sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus: imò nec eam acceptare si offerat; sed etiam juridicè potest cõpensationem petere, dummodò in utroque casu deponatur odium, ut docent Valent. Nau. Lay. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 4. Quòd si tamen pœna sit valde gravis, verbi gratia, capitis, mutilationis, neque læsio ex ea commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantum potest, ad id quod nõ potest eum urgere, videtur contra charitatem, ut docet Syl. & Fil. *t.* 28. *c.* 11. *q.* 9.

Resp. 2. Etsi odium, inimicitiæ, sive personæ secundùm se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum ut sic, sive quatenùs illi malum sit, ex genere suo sit mortale: odiũ tamen abomi-

tionis, ſive qualitatis,quo non hominem,ſed eius malitiam, vel ſaltem perſonam tantùm quatenus malam, vel nobis noxiam averſamur,ſæpè licitum eſt, ut docet Con.*a.*19.*d.*3. & communiter. Vnde reſolves ſequentes caſus.

1. In confeſſione ſatis eſſe, ſi dicas te grave malum voluiſſe proximo, nec opus eſſe explicare ſpeciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quòd omnia comprehendatur ſub una ratione mali. Cai. Bon. Tur. Trul. *l.*1.*c.*7. docent probabiliter: ſed contrarium probabilius docent Suar. & Pal. *t.*6. *d.*4.*p.*1

2. Licet proximo velle malum aliquod, v.g. temporale,(dummodò non ſit juſto gravius)quatenus id illi bonum eſt,v.g.morbum, vel adverſitatem,ut à peccatis emendetur. Bon. *d.* 3.*q.*4.*p.vel* §. 1. *ex multis*. Cavendum tamen eſt,ne fiat ex vindicta,ex qua ſi Pſalmum 108. ſuper inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim verò, ob bonum ſpirituale, proprium vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, aliis velle; quia cum in hoc affectu bonum ſpirituale præferatur temporali,non eſt inordinatus, v. Leſſ. *l.*2.*c.*47.

Sic licet, v.g.mortem optare hæreſiarchæ, vel publicæ pacis turbatori,ob bonũ cõmune,& multorum, juxta illud, *Galat.* 5. *Vtinam abſcindantur.* Item triſtari de eo,quod dignitates cõferantur indignis;vel de ſanitate ejus, qui ex illa ſumit occaſionem peccãdi. Item mortem,egeſtatem aut morbum alicujus deſiderare,ut ceſſet à peccatis,& vitam in melius mutet. Eadem ex cauſa Bon. Azor.& Palaus *tit.*6.*p.*1.*n.* 11. excuſant à peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat,eo quod ob deformitatem vel inopiam commodè & honeſtè nuptui tradere non poſſit. Etſi verò ſibi ipſi optare mortẽ Nau. & cæteri dicant eſſe mortale;ad evitanda tamen gravia mala,v.g.afflictionem internam, id licere volunt Sanch. Sot. Gran. Dian. *p.*5.*t.*14.*R.*92.

Ita & Trull.*l.* 1. *d.n.* 11. excuſat fœminam, quæ ſibi (vel alteri) mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia ſimilia mala à marito, v.g. inflicta vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas moleſtias mortem optantes Dian. *loc. cit.* mortalis damnat, niſi (ut plerumque fit) excuſet defectus advertentiæ & deliberationis.

3. Privatus, qui averſus ab alio fugit illum, ſi id faciat, ut eum ſuo colloquio & ſolatio privet atque ita contriſtet, & malè illi ſit, eſt odium inimicitiæ, & peccatum: ſi verò nihil mali optando, tantùm fugias, quia tuæ naturæ eſt difformis vel tibi ſolet eſſe moleſtus, eſt odium averſionis, & peccatum, ſi ſit ſine ratione: quale non erit, ſi ſit perſona valde aſpera, modò abſit contemptus, ſcandalum, & vindictæ cupiditas, v. Bon. *loc. cit.*

CAPUT III.

De Præcepto eleemoſynæ, ſeu miſericordiæ corporalis.

Suppono 1. Hujus præcepti obligationem naſci ex duplici cap. 1. Ex neceſſitate proximi egentis. 2. Ex perſona poſſidentis bona, vel neceſſaria, vel ſuperflua.

Suppono 2. Duplicem dari neceſſitatem Proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam gravis & diuturni morbi, ſecundùm Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 1. 2. Gravis, ex qua imminet periculum gravis mali ut captivitatis, infamiæ gravis jacturæ bonorum, vel ſtatus, unde fiat, ut difficulter ſe poſſit ſuſtentare; verbi gratia, ſi non poſſit vivere ſecundùm ſuum ſtatum, vel ſi nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honeſtus, mendicare. 3. Dicitur communis, qua laborant mendici triviales. Laym. 3. *t.* 2. *c.* 6.

Suppono 3. Bona neceſſaria, & ſuperflua dici, vel reſpectu vitę ſive naturę, vel reſpectu ſtatus, vel decētis cōditionis perſonæ; quo modo ſæculares rarò putāt ſe habere ſuperflua, ut docēt Lay. & Nau. *c.* 24

Nam quæ ſunt neceſſaria ad alendos liberos, famulos, honeſtas donationes, convivia, hoſpitum tractationem (qualia tamen non ſunt, quæ ad quemcumque faſtum & pompam quiſquis ſibi requirit) ſpectatis etiam communibus eventibus, hæredibus, neceſſitate futura, &c. non ſunt ſuperflua.

Reſp. 1. Nemo tenetur dare eleemoſynam ex bonis ſibi ad vitam neceſſariis, niſi eſſet perſona talis, ex qua penderet ſalus Reipub. Eſt communis. Et ratio patet ex ordine charitatis.

Reſp. 2. Probabile eſt, ex ſuperfluis naturæ & ſtatui teneri aliquem, etiam in gravi neceſſitate, ſuccurrere proximo, ſi probabiliter putet alium non ſubventurum: idque ut Azor. t. 2. *l.* 12. *l.* 12. *c.* 7. Syl. & Fumus volunt, ſub mortali, contra Medinam, qui vult eſſe tantùm conſilij. Ratio eſt, quia cum in Scriptura frequenter dãnentur homines ob neglecta opera miſericordiæ, hæc non ſunt reſtringenda ad extremam & raram neceſſitatem. v. Lay. *l. c.*

Reſp. 3. Proximo in extrema neceſſitate teneris ſuccurrere ordinariè ex bonis etiam aliquo modo ad ſtatum neceſſariis. Suar. Laym. *ex communi.* Satisfacis tamen probabiliter, ſi des cum onere reſtituendi, quando erit ditior. Vaſq. &c. contra Suar. Conc. &c. v. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 5.

Addo *ordinariè*, quia ſi majus damnum æſtimaretur, te excidere tuo ſtatu, quam mors pauperis, non teneris. Azor. *loc. cit.*

Reſp. 4. Probabile eſt, quod proximo in gravi neceſſitate conſtituto quiſque teneatur ſubvenire, cum modico detrimento proprij ſtatus: quia parvo ſuo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. Laym. *l. c.* ex D. Tho. Bon. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 6. Ex dictis collige.

1. Homines privati non tenentur inquirere pauperes. Vaſq. &c. ſi tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirere veritatem. Sanch. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 39.

2. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ servandæ necessariam, vel ad redimendum à periculo mortis. Sà & Conin. *disp.* 27. dub. 8. *n.* 135. Et ratio patet ex dictis.

3. Si proximus tantùm egeat usu rei, satis est illam accommodare, v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum revertatur. Laym. Bon. *ll. cc.*

Resp. 5. In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. Ita commun. D. Th. Suar. Bellar. contra Nau. & Vasq. qui negant teneri. Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem gravem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali, ut rectè Medina: idque si nulla sit justa causa negandi; alias sub nullo. vide Laym. Bon. *l. c.* Unde resolvuntur Casus sequentes.

1. Pauperibus trivialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ necessitatis, raró quis tenetur ex præceto subvenire, etiam de superfluis: tum quia ferè ad movendos spectatores ista necessitas exaggeratur; tum quia ab aliis juvandi præsumuntur. Malder. Vvigers. Dian. *p.* 5. *t.* *R.* 17.

2. Si quis dives & abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliores, & commodiore loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium usum convertendi, is non peccat cùm habeat justam causam negandi; si verò talis, sine rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit Laym. *l. c.* versari in malo statu.

3. Nulli omninò quantumvis diviti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facilè negāda est absolutio; tum ob dubium, & dissensum DD. de

hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui caussam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. Laym. *ibid.*

4. Etsi dicta de eleemosyna danda, intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum, damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis civitatibus justa de causa, pauperes peregrinos. Laym. *ibid.* Trull. *l.* 1. *c.* 5. *d.* 10.

5. Religiosis æquè ac aliis pauperibus debentur eleemosynæ: quia eorum paupertas & necessitas est vera & justa, tametsi voluntariè contracta, cum voluntas & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. Lorc. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 18. Aliud est de iis, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, vt vagabundi. *ibid. R.* 19.

Resp. 6. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis propriis, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema (vel etiam secundùm Less. *l.* 2. *c.* 12. in valde gravi) necessitate, & aliunde succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tamen cum consensu domini, tacito vel expresso. v. S. Th. 2. 2. *q.* 32. *a.* 7. Regin. 186. Fill. Lay. Bon. *l. c. n.* 11. Less. *l.* 2. *c.* 12. Vnde resolves.

1. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxiis restitutioni, v. g. furto ablatis, licet tantum ex acquisitis per opus illicitum (sed non cum injustitia) v. g. ex lucro meretricum. Ratio est, quia hæc sunt propria; priora non: Bon. *ibid.*

2. Pueris, filiis familias, servis, ancillis, uxoribus, nō licet dare eleemosynam, nisi tenuem, in qua parentum, dominorū, & maritorū voluntas præsumitur. Particulares verò casus, in quibus uxor dare potest, v. suo loco præcepto 4. & 6. *c.* 1. *d.* 4. v. Bon *d.* 3. *q.* 4. *p.* 6. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 25. ubi ex Hurt. notat, si pater nullus det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

3. Tutores & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis quæ administrant, quales nimirùm ipsi facere deberent, quorum sunt, Vas. Azor. Con. Dian. *p*. 5. *t*. 8. *R*. 35.

DVBIUM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna, est admonitio, qua quis proximum conatur revocare à peccato. De qua certum est, præceptum esse jure tum naturali, quo membra unius corporis se mutuo juvare tenentur, tum divino positivo. Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe ipsum*, Bec. 2. 2. *cap*. 21. Laym. *l*. 7. Fill. Bon. *p*. 7. Quæritur autem, quæ sit eius materia, quos & quomodo obliget?

Resp. 1. Omne mortale peccatum proximi per se est sufficiens materia, ut hoc præceptum obliget sub mortali. Ita communiter. Et ratio est quia cùm vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixit *omne mortale*, quia etsi etiam veniale sit materia correptionis, non tamen graviter obligans, nec nisi facillimè possis. Dixi 2. *per se*, quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putet se non ita strictè obligatum, vel minus esse idoneum ad corripiendum, videtur tantum peccare venialiter: vide S. Th. 2. 2. *q*. 32. *a*. 1. & cæteros suprà cit.

Resp. 2. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantiis. 1. Si certò tibi constet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus Superior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosyna egenti tantum danda est. 3. Si alius æquè idoneus non adsit, qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus, quia desperato fine cessant media. 5. Si bona occasio, locus, & tempus opportunũ, possisque sine tuo gravi damno facere. Quod si horum aliquid desit præ-

ceptum non obligat. Vnde patet, eius omissionem in privatis, vel nullam esse, vel levem. v.Bon.*l.c.*

Resp. 3. Etsi hoc præceptum obliget omnes etiam subditos;magis tamen Prælatos.Ratio prioris est,quia omnes sunt commembra, tenentúrque sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantum ex Charitate. Prælati verò etiam ex officio, & justitia tenentur. Vnde peccare possunt etiam graviter veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eadémque ferè est ratio de patrefamilias præsertim erga liberos, Laym. *l. c. n.* 5. Pal. Tiull.*l.*1.*c.*2.d.13.*&* 15. *& cæteri.*

Resp. 4. Ordo in correptione servandus est, quem Christus præscripsit.*Matth.*18.scilicet 1.Vt corripias privatim:deindè córam testibus:tum ad Prælatum Ecclesiæ,sive Superiorem deferas.Excipe tamen 1.Nisi præstet Superiori, viro probo & prudenti, quàm aliis testibus innotescere; provt cautum est *in Regula S. Aug.* 2.Nisi peccatum sit publicum,tunc enim potest publicè corripi.3.Nisi vergat in grave damnum tertij aut communitatis, si Superiori non statim innotescat; v. g. si quis proditionem moliatur, hæresim occultè spargat: tunc enim immediatè Superiori indicandum,quia commune bonum præferendum est privato. Fill. *t.*18.*c.*7.*n.* 149. *&* 155. Quando corripiendus est contentus, vt Superiori statim significetur; ut est apud quosdam religiosos, qui quoad hoc juri suo renunciarunt,v.Suar.Bec.Laym.hic Sanch.Fill.*loc. cit.*Ex dictis resolvitur.

1. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem neglexit, peccat mortaliter. Ita Laym. Suar.Sanch. *l.6.mor.c.*18.v.Palaum hic.

2. Si certò constet fratrem perfectè emendasse peccatum occultum, nec ex eo esse vllum periculum relapsus, vel damni, ipsi aut alteri, non licet

(etiam in Soc.IESV) denuntiare Patri, vel Prælato, nisi frater expresse in istam denuntiationem consentiat. Sanch. 1. *mor. c.* 18. *n.* 40. & 69. Pal. *de char. t.* 6. *d.* 3. *p.* 12. Fil. Trul. *l.* 1. *c.* 5. *d.* 14. Suar. Hur. *d.* 163. & denique C. Lugo *Resp. mor. l.* 4. *d.* 46. ubi tamen notat, in Soc. IESV casum esse rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motivum charitatis, atque adeò ratio denuntiandi; ideoque est peccatum, & quidem, vt C. Lug. *l. c.* notat ex Suar. mortale ex genere suo, v. infra *l.* 4. *c.* 3. *dub.* 5. & Dia. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 71.

3. Si Superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita ut nullum periculum damni vel relapsus, ipsi vel alteri, vel communitati immineat, videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum. Pala. *l. c.* Trul. *d.* 16. *n.* 1.

4. Prælati & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, ut corripiantur: non tamen multum & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale eius signum dederit: neque facilè admittere accusatores spontaneos, quia illi specie boni communis sæpè se quærunt. Hurt. &c. Dian. *p.* 7. *t.* 13. *R.* 10. & 12.

5. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum tenentur etiam cum suo incommodo, imò aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiã quam possunt, vt peccata publica & occulta impediant; quia cum Christo pacti sunt curã & sollicitudinẽ gregis, pro qua multa ab eo bona accipiũt. Hurt. *t.* 2. *d.* 162. *se* 7. §. 60. (apud Dian. *p.* 7. *tom.* 3. *R.* 28.) aitque hanc esse omnium Patrum & Theologorum doctrinam, quam Christus verbo & exẽplo docuit: additque idem esse de Magistratibus & concionatoribus. Licèt verò hi non teneãtur ad id ex iustitia, (sicut Prælati & Magistratus) tenẽtur tamen peccata publica corripere, (sed non facilè Prælatorum & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) etiamsi non sit spes emendationis. Con. Hurt. Dian. *l. c. R.* 13.

6. Correptio adhibenda eſt non ſemper ſtatim, ſed dum major fructus ſperatur. Hinc interdum permitti poteſt reiteratio peccati, vt feruentiùs reſipiſcat. Dian *p.7.t.3.R.29.&* 30. ex Reg.Fill. Trul. Neque ſufficit ſemel eſſe factam correptionem, ſed debet iterum iterumque fieri, quamdiu ſperatur fructus. *ibid.R.32.*

DVBIVM V.

De ſcandalo.

ARTICVLVS I.

Quid, quotuplex ſit, & quale peccatum?

Reſp. 1. Scandalum, dicitur peccatum occaſionatum, & eſt duplex, Actiuum & Paſſiuum: Actiuum eſt, dictum vel factum (quo nomine etiam omiſſio intelligitur) minus rectum præbens alteri occaſionem ruinæ ſpiritualis. Ex S. Thom. *2.2.q.43.art.1.* Sanch. Azor. Laym. *c.13.* *Bon. d. 2.q.4. p.2.* Dixi *minus rectum*, hoc eſt, quòd vel in ſe malum ſit, vt ſi loquaris turpia coram adoleſcente, vel mali ſpeciem habeat, vt ſi juſta de cauſa coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalũ Actiuum aliud eſt per ſe tale, aliud per accidens. Per ſe dicitur quando directè intenditur alterius ruina; id eſt, ſi ideo aliquid fiat, vt aliquis ad peccatum inducatur: v.g. ſi adulter alienam ſollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè tantùm cauſatur alterius peccatum; vt ſi quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natũ eſſe ad inducendũ alterum hic & nunc ad peccatũ, & nihilominùs facis, vt ſi corã puſillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo quod habeas veniam. Item ſi clericus domi ſuæ alat mulierem populo ſpectante, eſto abſit omne peccatum, & peccandi periculum. Vid. Sà. V. *Clericus.* Lay. Bon. *loc. cit.* Scandalum paſſiuum, eſt ipſa ruina, ſiue peccatum, in quod labitur proximus; ex occaſione alterius dicti vel facti. Quod diuiditur in Datum, ſeu puſillorum, quod oritur ex actiuo: & in Acce-

ptũ, quod nõ oritur ex activo, sed ex ipsius sumentis malitia: quale erat odium, & invidia Pharisæorum in Christũ: occasione eius dictorũ vel factorum: unde hoc dicitur Pharisaïcum. Ex his patet.

1. Ad scandalum Activum non requiri, ut de facto Passivum ex eo sequatur; sed satis esse, quòd data sit occasio, ex qua natura sua sequi possit: ut si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat, sicut etiam contra, passiuum potest dari sine activo. Laym. *ibid.*

2. Scandalum passivum non esse speciale peccatum, neque addere circunstantiam aggravantem: v.g. qui viso alterius furto etiam furatur; non ideò peccat gravius. Laym. *ibid.*

3. Non semper esse scandalum, si pecces coram aliis, sed tantùm, quando attentis omnibus circunstantiis, tam personæ agentis, quàm coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui aliàs peccaturi non essent. Sanch. Laym. *l.2.t.3.c.13.*

4. Omne scandalum Activum directè intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Charitatem, ut habet communis sententia. An verò idem sit quando intenditur indirectè, controvertunt Scholastici, & parum refert ad praxim. Sanch. *l.7.c.6 & 9.* Azor. 1. *p.l.4.c.7.* Bon. *l.c.* Vnde resolve hos casus.

1. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset: & sic opus indifferens vel veniale, sæpè transit in mortale, ratione scandali, v.g. si jocosum verbum proferat Religiosus coram fœminis, vel iis, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. Lay. *l.c.*

2. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionẽ ruinæ venialis tantùm. Quod verum est, etsi directè illam intendat, & quidem per actũ mortalem. Sanch. *l.1.c.6.n.11.* ex communi, contra Suar. Ratio autem est, quia ruina est parva. Et patet

à simili, ut si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantum erit veniale.

3. Scandalizans committit præter peccatum scandali, etiam peccatum eius speciei, ad quod alterum inducit: ideóque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit: cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerũt, Sanch. Azor. Laym. Bon. *l. c.* Card. de Lugo *de pœnit. d.* 16. *s.* 4. Dian. *de Sacr. t.* 2. *t.* 4. *a.* 114. Excipit tamen C. de Lugo, *l. c.* si præter intentionem scandalum dederit. Tamb. *de exped. conf. l.* 2 *c.* 1. *n.* 9. ait, quoad inductos, sufficere si dicas. Fui multis occasio peccandi meo exemplo, v. infrà *l.* 2. *t* 6. *c. dub.* 2.

4. Etsi is qui scandalizavit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, ut inquit Sà: si quis tamen nudo exemplo suo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo v. g. exhortatione, consilio, mandato est cooperatus, non tenetur ad restitutioné; quia talis inductio est tantum cõtra Charitatem, non contra justitiam. Idem docet esse Less. si cum Caio. v. g. pactutes ea intentione, ut ipse consumptis pecuniis furetur. v. Less. *c.* 9. *d.* 2. *n.* 113.

5. Non censetur dare scandalum, qui licet publicè peccet, facit id tamen coram iis qui vel sunt ita viles, vel infames aut improbi, ut nemo moveatur; ad peccatum; vel qui sunt ita probi, v. g. si quis fornicetur coram aliis, qui parati sunt idem facere nec eius exemplo moventur; vel in coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat: Sanch. *mor. cap.* 6. *num.* 6.

6. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine malè suspicari, aut sentire; quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur. Secus tamen est; si incipiat malè sentire de fide Catholicâ, Clero, Ordine Religioso, vel minùs ad pietaté affici. Vndè patet faciliùs dari scãdalũ ab iis, qui sunt in magna auctoritate, vel pietatis existimatione, quàm ab aliis. Con. *d.* 32. *n.* 33.

ARTICVLVS II.

An & quando ſcandalum paſſivum permitti poſſit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat?

Reſp. 1. Permitti non poteſt abſque neceſſitate vel utilitate propria vel aliena. Ratio eſt, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, ſi facilè poſſimus. Laym. *c.* 23. ex commun. Vnde reſolvitur hic caſus.

Abſque cauſa non licet petere mutuum ab uſurario, vel ab infideli iuramentum per falſos deos, à concubinario adminiſtrationem Sacramenti, vel ut celebret: cum enim abſque peccato id non ſit facturus cooperareris eius peccato. Suar. Sanch. Trul. *l.* 1. *c.* 6. *d.* 5. *n.* 15.

Reſp. 2. Ex cauſa neceſſitatis, vel utilitatis, poteſt permitti. Patet in dicto caſu, quia ſimpliciter ſine peccato fieri poteſt: ideóque licet talia petere ex rationabili cauſa, etſi alter ex ſua malitia ſit peccaturus. Requiritur autem major neceſſitas, vt permittatur ſcandalum puſillorum, quàm Phariſaïcum. Item major ſi plures ſint ſcandalizandi, ſi timeatur peccatum grave, & denique, ſi certò prævideatur, quàm aliàs. Laym. *l. c.* Bon. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2.

Reſp. 3. Debet permitti, ſi alioqui propria ſalus periclitaretur, vel aliis, præſertim cõmunitati, grave damnum immineret. Vndè bona ſpiritualia neceſſaria ad ſalutem, nec debet, nec poteſt quiſquam dimittere ob cujuſquam ſcandalum. Fil. *l.* 28. *c.* 6.

Reſp. 4. Bona ſpiritualia, (& ſecundum Lorcam apud Dian. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 24. etiam temporalia) non neceſſaria ad ſalutem, non tenetur quis omittere, vel differre, ob ſcandalum Phariſaïcum, juxta illud Matth. 15. *Sinite illos, &c.* niſi tamen ex dilatione, fructus ſperaretur. Facilius verò ac ſæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda ſunt, ob ſcandalum puſillorum: v. g. ingreſſus religionis debet differri ob ſcandalum parentis, ſi conſenſus illius brevi ſperetur. Laym. *l. c.*

Resp. 5. Ad vitandum grave ſcandalum puſillorum, quædam præcepta impleri non debent; niſi tamen omiſſio eſſet magis damnoſa omittenti, v. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Ratio hujus eſt; quia tunc concurrente duplici præcepto, ſcilicet naturali de cavendo ſcandalo, & poſitivo, majus & fortius eſt naturale. Ex dictis reſolvuntur caſus.

1. Prælati Eccleſiaſtici non tenentur, (imò nec poſſunt) ea, quæ ad bona Eccleſiæ conſervanda, ſunt neceſſaria, v.g. lites, &c. omittere ad vitanda ſcandala Phariſaïca, imò etiam puſillorum: etſi his priùs reddi debeat ratio rectitudinis. Dian. *p.* 5. *c.* 7. *R.* 24. ex D. Thom. &c.

2. Si fœmina utatur veſte virili, vel contrà, tantum ex levitate, ſine prava intentione aut periculo ſcandali, & libidinis, veniale tantùm erit, aliàs mortale, nullum verò, ſi ex neceſſitate. Dian. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 32. ex D. Th. Sylu. &c.

3. Peccatum, ex quo Confeſſarium in confeſſione (ex infirmitate tamen) graviter ſcandalizandum noſti, debes reticere. Lay. *l. c.* ex Nau. &c.

4. Vxor ſemel vel iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offendetur, & orietur diſcordia. *ibid.*

5. Si ituro te ad ſacrum die feſto, excitanda ſit gravis rixa, vel cædes, non teneris ire. *ibid.*

6. Superior peccata ſubditi ſæpè poteſt diſſimulare, ad vitandas turbas & maiora mala, quæ alioqui teneretur punire.

7. Mulier, quæ ſcit in ſe, vel in ſui aſpectu aliquem in particulari ſcandalizandum, mortaliter peccat, ſi datâ operâ ei ſe conſpiciendam offerat: adeóque poteſt & debet, non tantùm publico, ſed etiam ſacro abſtinere die feſto, ſemel aut iterum, ad peccatum illud evitandum. Dixi *aliquem in particulari*: quia ob timorem ſcandali alicujus ex communitate in genere, vel etiam plurium, abſtinere nimis eſſet difficile, & plenum ſcrupulis. Dixi 2.

ſemel

ſemel aut iterum : quia ſæpè,nimis eſſet grave , & durum.Bon.Sanch.Lay.*l.c.n.*10.& alij, v.Dian.*p.*5. *t.*7.*R.* 21. *&* 22. ubi in contrarium citat aliquot Authores negantes obligationem præmittendi rem præceptam ad evitandum aliorum ſcandalum.

8. Mulier quæ ex conatu , etiam convenientc ſuo ſtatui,probabiliter prævidet aliquem in particulari lapſurum mortaliter,tenetur ad breve tempus eum dimittere , aut talis conſpectum fugere. Dixi *ad breve tempus* : quia ad longum , nimis illi grave foret.v.Dian.*l.c.*

9.Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu ſuperfluo,vano,& inconvenienti(quem aſſumere vanitatis & placendi cauſa , ut videantur pulchræ & procum facilius inveniant,ſecluſis aliis,non niſi veniale eſt,) teneretur eum omninò dimittere etiã ſub mortali:quia nullum habet jus ad illum ornatum:& ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius,quãdo commodè poteſt.V. Sylu.V.*ornatus.* Alij tamen, ut Cai. Nau. *c.* videntur docere, eam tantùm teneri ſub veniali,(ſed minus probabiliter] quando in particulari lapſus prævidetur & brevi tempore abſtinendum eſt , qui etiam cum Azor. Leſſ.& Bon.excuſant à mortali eas,quæ ex conſuetudine loci,media ubera detegunt, fuco, pigmentis,alienis carnibus utuntur:dummodo non aliorũ laſciviam,ſed tantùm majorem pulchritudinis ornatum intendant,abſque alio fine mortali,aut lege particulari id ſub mortali prohibente. Addunt tamen fore grave & mortale peccatũ hujuſcemodi morem detegendi pectus,vel circiter medium tantùm tegendi, ubi non eſt,introducere. Nau. *n.* 19. Leſſ.112.Lay.*l.c.&c.*vid.Bon.*de mat.q.*4.*p.*9.*n.*17.

10. Si mulier non in particulari , ſed in genere tantum aliquos in ſe ſcandalizandos putet, modò eorum laſciviam non intendat , nec ei placeat , (licet ei placeat, quod laudetur ut formoſa) non videtur teneri abſtinere ab illo ornatu , etiam ſu-

perfluo, ſub mortali; v.g. fucando faciem, imò etiam denudando ex cõmuni conſuetudine pectus: niſi tamen denudatio, vel ornatus eſſet valde turpis per ſe ac directè ad libidinem prouocans. Ratio eſt, tum quia eſt ſcandalum potiùs acceptum quàm datum;& ornatus ille,ac pulchritudo remotè tantùm ad peccatum prouocat,vt docent Laym. & Bon. tum quia nimis graue eſſet iſti ſexui, præſertim ſi maritum quærant perpetuo ſic abſtinere; cùm illa occaſio ſit vniuerſalis, & perpetua; nec formoſiores vnquam licitè irent foras, cum pulchritudo naturalis plus noceat, quàm artificialis. Plura de hac re v. apud Dia. *t.* 1. *miſc. R.* 30. Bardel. *l.* 3. *d.* 5. *n.* 13. Interim fœminam nudum pectus gerentem non mala intentione, etſi quidam excuſent à mortali, ego tamen, inquit Sà, difficilè abſoluerem. Et certum eſt, quod confeſſario incumbat, hujuſmodi ornatum diſſuadere,& deterrere ab eo, v. Sà, V. *ornatum, &c. ll. cc.*

11. Peccant etiam grauiter, qui componunt, deſcribunt, repræſentant, vel pingunt turpia,& ad libidinem prouocantia. Bon. Sanch. & Fill.

Reſp. 6. Poteſt aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus eſt ad malum, & alter non intendit vt peccet; ſed tantùm non auferendo occaſionem, permittit unum peccatum, nè fiant plura, ita vt permiſſio ſit impeditiua majoris mali. Vndè reſolues.

1. Hero licet non auferre occaſionem furandi filiis, aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propenſos & paratos nouit, vt ſic deprehenſi puniantur,& reſipiſcant: tunc enim rationabiliter permittit furtum vnum, vt euitentur plura. Sanch. Laym. Bon.

2. Probabile eſt, non licere talia vltrò ponere; aut iis objicere: quia poſitivè concurreret ad peccatum; & non tam auferret occaſionem, quàm poneret. Sà. V. *peccatum*, & Sanch. qui ex eadem

cauſa

causa docet non licere marito dare vxori ansam adulterandi, vel adultero, vt tentet uxorem. Interim probabiliter contrarium docet Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Quod confirmari potest exemplo Iudith, quæ vix aliter videtur fecisse, *c.* 9. Cum enim sciret permissionem libidinis in Holoferne fore impeditivam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatum suum, alioqui licitum, & tamen communiter censetur in hoc non peccasse. v. Bon. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. Palaum *hic.*

ARTICVLVS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

Resp. Cooperari tantum materialiter, subministrando tantum materiam & facultatem peccandi vel exhibendo obiectum, licet, si sequentes conditiones adsint. I. Si tuum opus vel cooperatio sit secundùm se bona, vel saltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex causa fiat, & non, ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis propter causam rationabilem. Circa quam notant Sanch. & Laym. etsi jus graviter certa regula definiri nequeat, sed prudentis judicio metienda sit; tanto tamen graviorem requiri. 1. Quantò gravius est peccatum, cujus occasio datur. 2. Quantò probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum; aut quantò certior est effectus peccati. 3. Quantò propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. Quantò minus juris habes ad tale opus. Denique quantò magis peccatum cum iustitia pugnat, idque propter damnum tertij. Lay. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Vnde resolves hos Casus.

1. Hoc modo licitè materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso, quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso, quia ad contractum illicitum concurrit. Lay. *l. c.* ex Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 11. *n.* 11.

2. Licitè quoque poſt matrimonium contra-ctum materialiter cooperatur coniux, ſi coniugi obſtricto voto caſtitatis reddat debitum; imò ad id tenetur ex juſtitia, ſi eum exigentem non poſſit à propoſito avocare. *ibid.*

3. Similiter Parochus Euchariſtiam licitè poteſt & debet miniſtrare peccatori; & excommunicato, & hæretico occulto, ſi petat publicè, imò confeſſarius præbere debet petenti etiam privatim, ſi ex ſola confeſſione ejus peccatum novit. *ibid.*

4. Excuſantur à peccato famuli, ſi ratione ſui famulatus præſtent quædam obſequia, quæ ſine gravi ſuo incommodo negare non poſſint, ut v.g. veſtiant dominum, ſternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant oſtium: quia hæc tantùm remotè ſe ad peccatum habent, & ſine iis peccatum fieret. Vnde tamen non ſequitur, alteri cuivis licere ea præſtare. Bon. *p.* 11. *n.* 26. Azor. *t.* 2. *l.* 12. *c. ult. q.* 8. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Sanc. *l.* 1. *mor. c.* 7. *n.* 21.

5. Ad ea opera, quæ propinquius ſe ad peccatum habent aut juvant, v. g. ſubjicere humeros, admovere ſcalas hero per feneſtram aſcendenti ad concubinam, deferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non ſufficit communis ratio famulatus, ſed exigunt majorem neceſſitatem & cauſam ut licitè fiant; v.g. periculum gravis, aut ſaltem notabilis damni, ſi detrectent. *ibid.*

6. Ob ſimile periculum excuſantur vtplurimùm caupones, & propolæ in locis, ubi Catholici vivunt mixti hæreticis, qui miniſtrant, aut vendunt carnes die jejunij comeſturis: item vinum ebrioſis, dum poſtulant, etſi ſciant eos à peccato non excuſari: quia plerumque peccatum æquè fieret: ſubminiſtrantibus aliis, & ipſi damnum notabile paterētur, dum paulatim nemo ad eos veniret. Sanch. *l.* 1. *c.* 7. Bonac. &c. Quòd ſi tamē hæ rationes non adeſſent, non excuſarentur. Vnde non licet ea patrifamilias

sti, nec cœnam die jejunij ministrare suæ familiæ; neque cauponi illi præter quem non sunt alij: nisi tamen alia gravior causa cogeret. *ibid.*

7. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum justitia pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia, v.g. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum qui ad necem quæritur, compulsare campanam (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem etsi conductam ac paratam è domo evocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti injustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere; gravissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quod secundùm leges charitatis nemo teneatur subire ad evitandum malum alterius, v.g. si aliàs occidendus esset. Laym. *c.* 13 *n.* 4.

8. In civitatibus in quibus id vitandi majoris mali causâ permissum est, licet domum locare usurario, (excipitur tamen jus alienigenarum) & meretricibus: maximè si alij conductores desint: nisi tamen meretrices graviter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam majorem darent peccatis. Sanchez 1. *mor. c.* 7. Bon. *l. c.*

9. Excusantur à mortali; imò etiam veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt aut vendunt res indifferentes quibus quis bene potest uti, licet plurimi abutantur, verbi gratia, aleas, fucos, gladios. Ratio est, quia remotè tantùm ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt. Quod si tamen abusurus esset contra justitiam, non liceret; v. g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item si quis sciat hunc innocentem non pervertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. Sanch. *l. c.*

10. Excusantur etiam, qui ob justam causam vendunt agnum Iudæo, vel infideli usuro ad sacrificium. Item qui Iudæorum Synagogas, hæretico-

rum templa, legitimo Magistratu permittente; ædificant, vel restaurant; præsertim si fieret æquè sine ipsis. Navar. *l.5.cens.1 de Iudæis.* Lay. *l.3.t.3.c.13.n.4.* Venena autem vendere, nisi iis qui benè usuri putantur, v.g. ad confectionem colorum vel medicinam, non licet, v. Sanch. *1.mor.c.7.* Vnde venditio veneni, quod non servit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

11. Christiani captivi, ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos; sarcinas, machinas, arma ad bellũ necessaria convehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter Less. Sanch. Suar. Lay. *l.2.t.3.c.13.* contra Tol. & alios, qui docent peccare mortaliter. Quod si tamen eo loco res esset, ut hæc negantes magno periculo classem Christianam eriperent, vel victoriã conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. Suar. Less. Sanch. *l.c.*

12. Incolæ urbis vel provinciæ, quam Tyrannus occupavit, licitè manent inter iniquos possessores, eosque cogẽte imperio juvant excubiis, fossione, contributione, idque ex legitimi Principis præsumpto consensu: ex quo etiam talia obsequia licitè promittunt cum juramento, ad majora mala sua & legitimi Principis declinanda. Lay. *l.c.n.5.*

13. Nautæ & aurigæ Catholici in Hollandia, etiã sine gravi metu, si absit prava intentio, licitè vehunt annonam ad castra hæreticorũ, si adsint alij, qui illis cessantibus facerent: quia nisi id faciant, excludentur omni lucro, tanquam osores boni publici, v. Less. *l.2.c.19.* Sanch. *l.1.c.7.* Fill. *t.12.c.5.*

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATVS I.

De Primo Præcepto Decalogi.

HVjus præcepti, provt est affirmativũ, materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est au-

tem hæc virtus moralis, quia interior & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus est animi submissio, quia infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, ut oratio, sacrificium, &c. de quibus vid. Schol. 1. 2. *&* 3. *parte.* Provt verò est negativum, prohibet vitia Religioni opposita: quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuè, sunt peccata, postea quæ contra virtutes Theologicas committuntur, gravissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia quæ opponuntur per excessum, ut superstitio cum suis speciebus, alia per defectum, ut Irreligiositas cum suis.

CAPVT I.

De superstitione, & speciebus eius.

DVBIVM I.

Quid sit, & quotuplex?

RESp. 1. Superstitio, est falsa religio, seu cultus vitiosus veri vel falsi Numinis. Less. Et cõvenit cum definitione communi ex S. Thom. quam dicit esse vitium, quod religioni opponitur secundùm excessum. Dicit *per excessum*: non quod Deus nimium coli possit, aut maiore honore quàm dignus sit; sed id intelligitur secundùm circunstantias; eo quòd exhibeat cultum, vel quem non debet, vel eo modo quo non debet, vel illi cui non debet.

Resp. 2. Superstitio est duplex: alias cultus indebiti, sive incongrui, quo verus Deus sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum sit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinẽ ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ; cum scilicet cultus Deo debitus, falso Deo vel creaturæ defertur. Et hæc subdividitur in Idololatriam Divinationẽ, & Vanam observantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potius quartam speciem constituit. Lay. *lib.* 4. *t.* 10 *c.* 1. ex S. Th. *q.* 92. *art.* 2. Ex quibus resolves.

1. Superstitionem cultus falsi committit 1. Qui

Deo nunc aufert cultum per ceremonias veteris legis, v g. circumcisionem, immolationem agni, &c. quia significant Christũ adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit tãquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g. sacrificando, absoluendo. Quod semper esse mortale docet Suar. *de rel l. 2. de superst. c.* 23. Is qui sua auctoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Ecclesia, ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias proponit, vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse, has vel illas reuelationes fingit, siue ad faciendum lucrum, siue ad deuotionem augendam. 5 Qui vt populum moueat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sacra; &c. Et hæc superstitio, etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis; sæpè tamen excusatur ignorantia, vel simplicitate. Less. *l. 2. c.* 43. Sanc. 2. *mor. c.* 37. Nau. *c.* 12. Laym. *l. c.* Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

2. Superstitio cultûs superflui, est v. g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis cum certo numero, situ, ordine cereorum, vel Sacerdotis, qui dicatur Ioannes: vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex seipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Ieiunare die Dominico, cùm non ieiunas aliis diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, plures dicere *Alleluya*, dicere *Gloria*, vel *Credo* contra rubricas, aliasque ceremonias demere, vel addere (etsi fiant ex deuotione, hæc enim corrigenda est,) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen & similia bonâ intentione facta, venialia tantùm sunt ordinariè, vt docet Tol. Less. *l. c. d.* 1. Nauar. & Laym. quia est materia leuis: & actio ex se non mala, & multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, vt si rem furtiuam offeras, turpia verba in templo canas, ore vel organo, notabiliter ad lasciuam vel ad impuritatẽ prouo-

cantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis, vt Laym. *l. c. ex comm.*

DVBIVM II.

De Diuinatione.

Quid & quotuplex sit?

Resp. 1. Diuinatio est,cùm quis opem dæmonis tacitè vel expresse inuocat, vt noscat res contingētes,& liberè futuras,alitérve occultas & naturaliter incognoscibiles.Quæ si sint tales,quas solus Deus scire potest,inuoluitur tacita idololatria: quòd dæmoni tribuatur cultus diuinus:si verò sint tales,quas dæmon naturaliter scire potest,(nam ex signis, aliisque modis, occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes,& res futuras,vt V.Delr.*l.*4.*c.*2 *q.*2.Sanc.2.*mor.cap.*38)nihilominus illicita est,eò quod commercium habeatur cum Deiiurato hoste:quod importat quandam proditionem,& apostasiam à Deo, c fortè etiam,vt vult Suar.contra Valent. superitionem. V.Lay.*c.*3.Bon.*p.*3.S.Th 2.2.*q.*5.art.1.

Resp.2.Diuinatio est duplex:vna,in qua est inocatio vel pactum expressum cum dæmone : & enerali nomine dicitur Necromantia;vt,cùm dæion occulta docet per pythones,arreptitios,præigias,per personas mortuorum vel viuorum apparentium,aliáve signa in aëre,aquâ igne,speculis. lia est , in qua tantùm est inuocatio vel pactum citum,seu interpretatiuum;vt cum ex lineamens corporis vocibus, garritu auium, & similibus, uibus se dæmon immiscere solet,quæritur cognio;ad quam ea sunt improportionata. D.Thom. 95 Cùm verò vtriusque speciei variæ rursus sint ecies, eas hîc omitto,quòd secundùm sententiā mmuniorem, in genere moris non differant,nec ecialē habeant malitiam,ideóque in confessione sit opus explicare,an v.g.facta sit diuinatio ex eculis, aëre, mortuo, &c. Exprimendum tamen cessariò est,vtrùm invocatio siue pactio expres-

ſa an tacita interuenerit; quia ſiue hæc moraliter inter ſe ſpecie differant,ſiue non,notabiliter tamen mutant iudicium Confeſſarij, v.Lay.*l.c.*Sanch.*l.c.* Leſſ.*l.c.d.*5.Delr.*l.*4.*Diſp.*4.*c.*2.Bon.*q.*5.*p.*4.

Reſp.3.Diuinatio quæ fit per actum expreſſum, & quâ Dæmon expreſsè inuocatur, excuſari non poteſt à mortali,eam verò quæ fit per pactum tantùm implicitum,aliquando excuſari à mortali quidam aſſerunt,videlicet tunc,cùm vel intercedit ſimplicitas,& ignorantia non craſſa,nec affectata,vel fides certa non adhibetur, ſed tantùm timor quidam,aut ſuſpicio concipitur euentus futuri.Laym. *l.*4.*t.*10.*c.*3.Sanch. Leſſ. Suar. Caiet. Bald.*t.*2.*l.*4. *d.*4.*n.*22 *&c.* eò quòd tunc ſuperſtitioſa verè non ſit,cum intentio non ſit talis,v. Suar. Leſſ. Sanch. Laym. Caiet.Nau.Sayr.Valent. & Tanner. *d.*5.*de reſ.q.*7.*diſp.*1.*n.*21 *&* *dub.*2.*n.*25. Ex dictis reſoluuntur ſequentes caſus.

1.Expreſsè cenſetur inuocare, ſeu conuenire & pactum facere cum dæmone,qui vel verbis dæmonem inuocat; vel ſaltem facto aliquid vſurpat,per quod ſcit aut putat dæmonem cooperari.

2. Is verò tacitè paciſcitur,qui vanis & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoſcendum,vel efficiendum. Neque requiritur,vt dæmon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medij adhibitionem concurſurum, eo enim ipſo, quo quis vanitatibus iis vtitur,dæmon ſe immiſcet;licet præter intentionem vtentis ſit eum inuocare, vt docent Suar. Leſſ. & Sanch.*ll.cc.*

3.Non excuſatur à peccato,qui vtẽdo talibus rebus de quibus conſtat eſſe naturaliter improportionatas,proteſtatur ſe nullum cum dæmone commercium intendere: quia reipsâ facit contra ſuam proteſtationem. Cùm enim nec Deus, nec Angeli boni talibus ſe miſceant,dæmon implicitè iis inuocatur,vt præter citatos docent Lay. & Bon.*ll.cc.*

4. Neque is excuſatur, qui talia media vtilia

credit propter experientias, quia has dæmon procurat, vt homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia vſurpanda inducat. Vide Sanc. 2. *mor. c.* 38.

5. Si quis ab aſtris, ſomniis, ſimilibuſve ita dependeat, vt omnes pœnè actiones ſuas, & vitam iuxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent. Leſſ. Suar. Sanch. *l. c.*

6. Ex talium obſeruatione ſemel atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui ſub mortali non teneris, veniale tantùm eſſe cenſent Caiet. & Arm. *Somnium*, vti & ſubinde timere leuiter ne ita ſit, aut eueniat quod portendunt, vt notat Suar. ſup. *l. c.*

7. Communiter & vtplurimum, in ſimilibus in quibus tacitum tantum eſt pactum, venialiter tantùm peccari, docent conſequenter Doctores ſuprà citati, & mox citandi: quia communiter ferè aliquid iſtorum interuenit, quæ à mortali excuſare dicunt, vt v. g. quòd fides integra non adhibeatur. Sanc. *l. c. n.* 23. Cai. *in ſumm.* Armil. &c. Rectè tamen notat Delrio, eſſet ſemper rem valde periculoſam, iuxta illa ſuas actiones dirigere, etiam non credendo. V. Sanc. *l. c.*

8. Licita eſt 1. Phyſiognomia, quæ ex vultu, diſpoſitione, & habitudine corporis & membrorum. 2. Chiromantia, ſi ex lineis, & partibus manuum, conſideret temperiem corporis, imò etiam animi propenſiones & affectus probabiliter coniectet. 3. Item diuinatio, quæ ex ſomniis coniectat hominis complexionem & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item illa, quâ ex auium, piſcium, aliorúmve animalium voce, motu, aliiſve actionibus, naturales aliqui effectus pronunciantur futuri vt plurimùm; v. g. ſerenitas, pluuia, &c. 5. Aſtrologia naturalis; quæ effectus corporeos & naturales, vt ventos, eclipſin, fertilitatem, ſalubritatem, morbos, & ſimilia prædicit, quæ ad Medicinam, vel agriculturam conducunt: imò etiam cum ex puncto natiuitatis, ſiue horoſcopo probabiliter prædicit com-

plexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ divinationes omnes naturales ſunt, & mediis proportionatis utuntur. Leſſ. *l.* 2. *c.* 43. *d.* 7.

9. Illicitæ verò ſunt omnes prædictæ divinationes, ſi ex iis aliquid noſci, aut pronunciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non ſunt, ut circa effectus contingentes & liberos: aut quæ à Deo pendent, ut circa ſtatũ animæ, dona gratiæ, divitias, honores, fortunam, nuptias, ſtatũ vitæ, & ſimilia, quorum electio voluntaria eſt, & à liberâ hominum voluntate pendet, itemque de rebus occultis: ut furto, theſauro abſcondito. V. Leſſ. *l. c.* & Bon. *d.* 3. *q.* 5 *p.* 3. *n.* 11.

1. Peccant, qui Ægyptios de fortuna conſulunt, & quidem ſi fiat cum firma fide vel ſcandalo, &c. mortaliter: ſi verò causâ curioſitatis vel risûs, ut fit communiter, venialiter tantum. Fill. & Sanch.

11. Superſtitioſa eſt divinatio, quæ fit per ſortes divinatorias, ad furtum vel occultum aliquid cognoſcendum, quaſi ſortibus vis aliqua divina inſit, ut ſi quis v. g. ex taxillorũ proiectione, & diſpoſitione divinet, quis ſit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idẽ ferè eſt de ſortibus cõſultoriis, quibus inquiritur, quid in hac vel illa re ſit agendum. Dixi *ferè*: quia aliquando hæc licita ſunt quando cauſa neceſſitatis & honeſtas exigit, aptiorque modus dubiũ vincendi non apparet: dummodo fiant præmiſſâ oratione, cum debita reverentia: & indiciũ non expectetur niſi à ſolo Deo: v. g. ſi quis hærens in bivio aliter quoad viam ſe determinare nõ poſſit: vel divino inſtinctu aut juſſu ſtant, ut 1. *Reg.* 10. in electione Saülis contigit. Fill. Sanch. Bon. *l. c.*

12. Sortes diviſoriæ ſine ſuperſtitione, & plerũque licitè fieri poſſunt, ſive ad honeſtum ludum, ſive ad hæreditatis diviſionem, ſive ad litis compoſitioné, dũmodo litigantes, qui æquale jus habent, cõſentiant: quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos qui ad aliquam rem jus habent, ut illius

ſit, cui ſors obtigerit. Sic etiamſi plures mortem meriti ſint, nec expediat omnes puniri, ſorte definiri poteſt, quis ex iis ſit occidendus. Dixi *plerumque*, tum quia in electionibus Eccleſiaſticis ſunt illicitæ, ut Lay. *l.* 3. *t.* 4. & Bon. tum quia officia ſæcularia, non ſorte, ſed ſecundùm perſonarum aptitudinem ſunt dividenda, etſi inter plures æque aptos & dignos ſorte agi poſſit. Vid. Leſſ. *c.* 43.

13. Poteſt excuſari à Superſtitione, qui modo illicito futura ſe velle divinare oſtendit joci causâ. Ratio eſt, quia non eſt actus ſuperſtitioſus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, ſed tantùm vanitas aliqua Suar. & Sanch. Reg. *c.* 18. *n.* 170.

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex ſit Idololatria?

Reſp. 1. Ea eſt, quando tribuitur honor creaturæ ſicut Deo. D. Th. *q.* 94. *a.* 1. Id verò fit, ut docet Leſſ. *l.* 2. *c.* 43. non tantum ſacrificio, ſed etiam quovis ſigno honoris, quo quis creaturæ tanquam Deo ſe ſubmittere intendit v. g. genuflexione, ſuffitu, delectione capitis ad ſtatuam Iovis.

Reſp. 2. Idololatria eſt duplex: alia Materialis ſive ſimulata, ut cùm quis ſine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eáque vel perfecta, ut cum quis adorat idolum, quod ex infidilitate putat eſſe Deum; vel imperfecta, cùm quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à dæmone, aliáve creatura obtinendi, ipſi quaſi Deo cultum defert. Laym. *l. c.* ex S. Aug. & S. Th. Vnde reſolves.

1. Idololatria aliquando coniungitur cum infidelitate vel hæreſi, cùm ſcilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo; aliquando non.

2. Idololatria etiam materialis & ficta, eſt grave & mortale peccatum: quia eſt ſaltem mendacium perniicioſum, & contra religionem: ſæpè etiam contra confeſſionem fidei externam. Sanch. *l.* 2. *c.* 37. *n.* 21. Azor. 1. *p. l.* 9. *c.* 11.

3. Idololatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, est peccatum gravius, quàm perfecta. Vide Lay. *l.* 4. *t.* 10 *c* 2. Sanch. *l.c.*

DVBIUM IV.

Quid, & quotuplex sit Vana observantia, & vnde colligatur?

Resp. 1. Ea est superstitio, qua medio aliquo improportionato, & à Deo non instituto procuratur aliquis effectus, v.g sanitas, scientia, &c. S. Th. 2. 2. *q.* 96. *art.* 1. Bonac. & alij. Differt autem à divinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem; illa verò ad effectum externum. Convenit cum eadem, quòd utraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Vnde quæ de divinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

Resp. 2. Dividitur 1. sicut divinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum dæmone, & in eam quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor species Prima, dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione, &c. utitur ad scientiam, repente ac sine labore acquirendam ut faciunt Anabaptistæ. Secunda, dicitur Magia, (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliósque effectus miros. Tertia, est observatio eventuum, qua ex consideratione alicujus eventus, conjicitur, quid sit futurum, ut v.g. si ex eo, quod casu occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur. Quarta, dicitur observatio sanitatum, cùm adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia & ad pellendos morbos. Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, v. g. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba, &c. Sanch. *c.* 40. *n.* 11. Fill. *t.* 14. *c.* 6. *n.* 157.

Resp. 3. Vana observantia, sicut divinatio, est

peccatum mortale ex genere suo. Ratio est, tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod à solo Deo expectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone. Less. Bon. *q.* 5.*p.* 4. *& alij.* Nec potest excusari à mortali ex parvitate materiæ: quia simpliciter, & in omni materia usurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri posse, ut non sit mortale, docent Autt. suprà cit. *dub.* 1.*res.* 3. 1. Ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantùm. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurum. Vide dicta de divinatione *dub.* 2.*res.* 3.*casu* 7. & Less. *dub.* 8.*n.* 53.*&* 66.

Resp. 4. Vana observantia cognosci potest 1. Ex insufficiētia causæ adhibitæ ad effectum; si nimirū nec habeat naturalem virtutem, nec de supernaturali legitimè constet. 2. Ex adjunctione falsæ, vel vanæ circunstantiæ, ut v.g. si flagellatio fieri debeat certâ horâ, numero, manu, flagro serico; si nomina adhibeātur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v.g. Christum habuisse febres, vel spasmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribendi, v.g. Evangelium S. Ioannis à Virgine, oriente sole, &c 3. Si effectus statim evanescat, &c. Delrio *l.* 2.*q.* 5. Sanch. *c.* 40.*n.* 43. Ex dictis resolves.

1. Superstitiosum est 1. Sumere aliquam potionē vel bolum, vel quidvis aliud usurpare, ad scientiam aliquam subitò acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, involucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad cōciliandam invisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta & maleficia. 3. Ex casu fortuito conjicere de eventu, v.g. sibi aliquid boni vel mali venturum, ut si mane egrediens pedem offendat, ideóque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tanquam faustos, alios verò infaustos, ideóque negotium omittere, v.g. die

Veneris nolle ungues præſcindere. 5. Fœminarum carminatricum benedictiones & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Projicere ſtatuam alicuius Sancti in flumen ut pluat. 7. Si putentur Miſſæ non prodeſſe defunctis, niſi legantur ſeptem cum ſeptem certi coloris candelis, & ſeptem eleemoſynis. 8. Si unguento armario quo gladius inungitur, abſens curetur. 9. Si certo feſto, v.g. S. Ioannis certæ adhibeantur orationes; vel Feſto S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, v. cognoſcatur cui debeant nubere. 10. Si quibuſdam precibus imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa & infallibilis vis, v.g evadendi ab hoſte, expellendi morbos, non moriendi ſine prævia confeſſione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen eſt, ea per orationes petere ac ſperare. Delrio *l.3.p.2.q.4.ſ.7.* Suar.*c.*15. Leſſ.*c.*44. *d.*3. Sanch.*n.*34.*&* 37. Fill.*n.*150.

2. Superſtitioſum non eſt 1. obſervare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis (v. g. die S. Ioannis Baptiſtæ) purgandis corporibus cædẽdis arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias geſtare ad Dei tantùm honorem, & ſine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicuius certi Sancti ter iumentum circumducere, die alicuius certi Sancti equis venam ſecare, &c. ſi ſcilicet hæc fiant, ut maior devotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis adſcribatur. Aliud tamen eſſet, ſi putarentur tales circunſtantiæ infallibiles, aut planè neceſſariæ, aut per ſe efficaces: vide Navar. *in man.c.*11. Addit Lay. ex Cai. ſi homines rudes, bonâ fide & ex devotione, aliquem ritum ab Eccleſia nõ receptum obſervent, aliquando in ſua ſimplicitate relinquendos, cùm difficulter adducantur ab eo, quod bona fide à ſuis maioribus acceperũt. 4. Nec damnandæ quædam devotiones, quas vocant Novendiales, v.g. novem, vel ad exemplum S. Gregorij, triginta, vel alium certum numerum Sacro-

rum celebrare, cum certo numero, & magnitudine candelarum, & similia) si fiant in memoriam alicujus mysterij, v.g. novem mensium, quibus Christus fuit in utero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in majore vel minore numero 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quod putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam; & sic tenet Nau. *in man. c.* 11. v. Sanch. Laym. Bon. *ll. cc.*

5. Non est illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modò eius observatio aut operatio non pendeat ab ope dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio malè parta sit, peccatum tamen transiit: neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. V. Sanch. 2. *mor. c.* 38. Bon. *q.* 5. *p.* 4 Laym. *l.* 4. *t.* 19. *c.* 4.

DVBIVM V.

Quid sit maleficium, & quomodo possit tolli?

Resp. 1. Maleficium, est vis nocendi aliis, ex pacto & cooperatione dæmonis. Differt à Magia, quod hæc intendat facere mira, illud autem dirigatur ad nocendum. Tol. *l.* 4. *c.* 10. Fill. *t.* 24. *c.* 8. *q.* 1.

Resp. 2. Maleficium aliud dicitur Amatorium seu philtrum, cuius usus est ad carnalem amorem vel odium excitandum, dæmone hominis phantasiam commovente, nihil tamen agente in voluntatē. Vndè patet si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui personæ vel eius bonis damnum infertur. Fill. *l. c. n.* 183. Azor. *t.* 1. *l.* 9. *c.* 26.

Resp. 3. Contra maleficia uti licet. 1. Remediis petitis ex Medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum per quæ dæmon nocet, absque alio tamen maleficio. Navarr. & cōmuniter alij. 4. Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id accersere, rogare, imò etiam pecunia inducere, vel verberi-

bus,aut tormentis cogere,(non tamen interficere, si nolit) Lugo, Dian.*p.*8.*t.*753. idque etiamsi constet eum id facturum per novum maleficium, sicuti ex causa licet ab usurario petere mutuum ad usuram. Ratio est, quia cùm habeam ius petendi quod ab illo rectè præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id malè faciat. Vide Sanch.*l.*7.*de mat.d.*95.*n*11. Fill.*n.* 192. Less.*l.*2.*c.*44.*d.*6.contra Delrium 5. Licet etiam contrarium signum positivum apponere, ex se tamen honestū: v.g. si Dæmon esset pactus cum maleficio se tamdiu nociturum, quamdiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lavaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione v.g. ut tamdiu duret; quamdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lavare, &c. Suar. Less.*l.*2.*c.*44.*n.*45. Ratio est, quia non est intentio positiva recuperādi sanitatem eo medio, sed tamtum tollendi signum, & dissolvendi pactum cum Dæmone. Vndè vlteriùs patet, licere repercutere sagam quæ te tetigit; ea enim repercussa solet noxa cessare, ut habet Less.*l. c.* & Sanch.*l.*7.*de matr. d.*95.*&* 96.6. Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per novum, non licet eum ad id inducere; quia id esset inducere ad peccatum, & actui intrinsecè malo cooperari. Suar. Sanch. Less. &c.*ll.cc.* 7. Si dubitetur an possit sine maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ut habet Lay. *l.*4.*t.*10.*c.*4.*n.*9.ex Sanch. & Suar. quia est periculum peccandi. Faciliùs autem præsumi potest, eum qui signa posuit, posse ea sine novo maleficio destruere, quàm eum qui non posuit. Vnde si hic suam operam offerat, prius erit examinandus de modo solvendi. V. Laym.*hic* Bon.*d* 3.*q.*5.*p.*5.

Quæres quomodo confessario agendum cum divinatoribus, Magis, &c.

Resp. 1. Examinandi sunt, præterquam de variis superstitionibus. 1. Quo fine tali superstitioni se ad-

dixerint, v.g. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, auaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De Apostasia, idololatria, & hæresi: abnegant enim Christum & Deum: renunciant Sacramentis: habent dæmonem pro Deo, vel sancto: nec damnatum putant; aut miserum, & consequenter illius asseclas non esse damnandos. 3. De blasphemiis in Deum & Sanctos; de sacrilegiis: abutuntur enim rebus sacris, vt aquâ benedictâ, Eucharistiâ, &c. 4. De luxuria & commixtione cum dæmone. 5. De damnis proximo illatis. Suar. Sanc. Fill. Bon. *l.c.*

Resp. 2. Monendi sunt, eos teneri. 1. Pactum expressum, si quod habent cum dæmone, aut commercium abiurare & dissoluere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliáque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum si habent: si verò solus dæmon id habeat, non necessariò cogendus est vt reddat: quia pactum sufficiēter dissoluitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire ad quod proinde etiam tenetur Fiscus (vbi veneficorū bona confiscantur) vti & hæredes, si ad eos bona deueniant. La. *l.c.* Suar. *t.* 1. *de re. l.* 2. *c.* 17. Sanc. *l.c.c.* 40. Fil. &c.

Resp. 3. A Parochis moneri, & à confessariis examinari circa hoc præceptum potissimum debent 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent obseruationibus, vt gregem suum à lupis, vel scabie, vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarij, qui circa equos sanandos vtuntur verbis, vel ex Psalmis, vel ex oratione Dominica desumptis. 3. Rusticis qui ad sananda pecora manibus & superstitiosis obseruationibus vtuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice, vanas & superstitiosas adhibēt orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinē, quòd in bello vel duello non sint vulnerādi, nunquam aquâ, igne, vel subita morte perituri.

CAPVT II.

De Irreligiositate, eiusque speciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum vel tendit directè ad irreuerentiam Dei, & est tentatio Dei, aut periurium; vel tantum tendit ad irreuerentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium aut Simonia. De periurio, in secundo præcepto, de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quid sit tentatio DEI?

Resp. Tentatio Dei, est dictum vel factum quo quis explorat num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquā perfectionem habeat. S. Th. 2. 2. *q.* 92. *a.* 1. Sanch. &c. Ea est duplex, scil. vel formalis, quando quis expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; vt si quis petat miraculum, quo patefiat fidem Catholicam esse veram: vel det se præcipitem ex Turri, vt experiatur an Deus sit misericors, eum eripiendo à læsione: vel est implicita & interpretatiua, quando quis, etsi expresse non intendat Deum tentare: id tamen petit vel agit, quod suapte natura eò referri videtur, vt si quis se committat periculo, à quo vel nullo modo, vel via possit eripi nisi miraculosè; vel si media naturalia omittat, sperans à solo Deo effectum, v. g. in morbo periculoso respuens medicinam; petensque, ac sperans à Deo temerè sanitatem, Nau. *c.* 11. Less. *n.* 4. Item si sine necessitate & causa, rudis absque præparatione velit concionari, sperans à Deo sibi suggerendos conceptus. Suar. Sanch. Less. Laym *l.* 4. *t.* 10. *c.* 5. Vnde resolues.

1. Tentatio Dei formalis, est peccatum ex genere suo mortale, in quacunque etiam materia. Ratio est; quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in grauem Dei contemptum redundat, vel magnam irreuerentiam; curiosiùs agendo cum Deo quasi cum ludione. Less. *l. cap.* 45. *d.* 1. Sanch. *l.* 2. *c.* 34. Suar. & cæteri comm.

Interpretatiua tentatio cui dubitatio illa de-
plerumque est tantùm peccatum veniale, ob
erfectionem actûs, ignorantiam, considera-
iem, vel paruitatem periculi. Imò sæpè nullum
peccatum, quando scilicet iusta causa subest, v.
Dei instinctus, necessitas, vel pia vtilitas. Sayr.
l. Caiet. S.Thom.2.2.*q.9*.

. Si quis in puteum se coniiciat, ob declaran-
ı Dei erga se prouidentiam, aut supra prunas
ulet, ad innocentiam ostendendam, est inter-
atiua tentatio Dei. Vti etiam sunt eæ proba-
ıes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam fer-
tem vel frigidam, &c. de quibus V. Binsfeld. &
rium *l. 4. disq.* Licet enim Deus aliquando tales
gationes miraculosè probarit, id contingit, vel
a Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes
as compulsi, sunt liberati. Bon. *d 3.q.9.p.1*.

DVBIVM II.

Quid, & quotuplex sit sacrilegium?

Resp. Sacrilegium, est violatio rei sacræ, hoc est,
atæ cultui diuino, & peccatum mortale ex ge-
e suo, si opus specialiter repugnet cum rei san-
ate: non verò, si generaliter tantùm repugnet,
modo omnia peccata mortalia generaliter re-
gnat sanctitati, v.g. templi, ita vt ibi cum veniali
cato committantur? Est autem Sacrilegium
lex; personale, quo persona; Locale, quo locus;
Reale, quo res aliæ violantur. S.Th.2.2.*q.99.* a
c cæteri Theologi. Vndè resolues.

ı. Personale sacrilegium est percussio Clerici,
ractio eiusdem ad iudicium sæculare, item lu-
iosa violatio personæ Deo per votum castitatis
ratæ, de qua V. infrà *l.4.c.2.de 6 præc.dub.2.*

2. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ec-
sia polluitur, vt est verbi gratia, occisio homi-
, effusio humani sanguinis, vel seminis illicita &
toria; sepultura excommunicati, vel non bapti-
i: item si actus quidam profani fiant in Ecclesia,

& repugnantes ejus immunitati, ut si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia sæcularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ vel Ecclesiæ, directè ad profanos usus cõvertatur, si reus ex Ecclesia velut asylo extrahatur (nisi tamen si latro publicus, vel nocturnus populator agrorùm vel enorme maleficium fiduciâ asyli istic commiserit.) Denique si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. Laym. *c.* 7. Bon. *q.* 6. Si verò res ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesia, v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet Dian. *p.* 1. *t.* 7. *R.* 27. ex Fagund. & sex aliis, contra Suar. Laym. &c.

3. Reale sacrilegium est, indigna tractatio & administratio Sacramentorum, ut si ministrentur, vel suscipiantur, cum peccato mortali. Idem profanatio vasorum & instrumentorum sacrorum, v. g. si quis calice utatur in convivio, ornamenta altarium vel Sacerdotum ad usus profanos applicet: intellige de iis, quæ consecrari vel saltem benedici solent: nam ad nuptias vel communem usum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imo & manutergium, & cætera quæ mediatè serviunt ministerio sacro, non esse peccatum docet Tamb. *expedit sacrif. l.* 1. *c.* 2. nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, ut si semper & indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aquâ, incenso, & similibus benedictis, quod in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia ut patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis, vide *loc. cit.* §. 3. Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum & reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel res turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel jurium Ecclesiæ defraudatio, &c. Vid. Fill. *t.* 24. *c.* 9. Reg. *l.* 19. *n.* 37. Suar.

4. Peccatur etiam Sacrilegio peccato omissio-
, v.g. si quæ ad sacrificium spectant, ut corpo-
ia,& simili a sint valde immunda. Bon. *De Euch.*
. In confessione exprimenda est species & ma-
ia sacrilegij. Ratio prioris est, quia sæpè diversã
litiam habet, v g. percussio Sacerdotis, & forni-
io cum eodem. Ratio posterioris est, quia etiam
teria aliquando auget & addit malitiã; v.g. si sit
ntra Eucharistiam, addit secundùm Gordonum,
mmuni violationi rei sacræ aliud peccatum con-
latriam. Attingere autẽ nudâ manu calices, pa-
nas, aras, agnos cereos, &c. Chrismate delibuta
n licet fœminis, & laicis. Citra contemptum ta-
en non est mortale, si vacua sint; & si causa subsit,
c veniale. Suar. Tamb. *l.c.* §. 1. sine causa autem
niale esse docet Suar. Con. & alij commun. licet
amb. *l.c.* ex Sà, &c. contrarium censeat probabile,
i, etsi corporalia vel purificatoria laventur ab
dem. v. §. 2. Cætera autem, quæ Eucharistiam im-
ediatè non contingunt, nec chrismate unguntur
mappas, vestes Sacerdotales, immediatè cõtinge-
omnibus licet. Suar. Lay. Tam. *l.c.* ubi ex Palao
c. idem concedit de reliquiis: sicut etiã, ut easdem
ecis inclusas penes se habeant, vel laici in publi-
s processionibus gestent. Idem docet cum Laym.
pyxide sive ciborio, & lunulâ benedictis, quan-
o sacram Eucharistiam nondum continuerunt.
em de corporalibus, pallis, & purificatoris, quan-
o post sacrum usum lota sunt, ex Laym. & Bon.
nò etiam ante lotionem. Laym. Tamb. *l.c.*

DVBIVM III.
De Simonia.
TRACTATVS I.
Quid sit, & quotuplex.

RESP. Simonia, est studiosa voluntas emendi,
aut vẽdendi pretio temporali aliquid spiritua-
, vel spirituali annexum. D. Th. 2.2. *q.* 100. *a.* 1.
aym. *l.* 1. *tract.* 10. *cap.* 8. *&c.* Dicitur 1. *voluntas*

emendi, &c. quibus verbis intelligitur quivis contractus onerosus, sive venditionis, sive locationis, sive permutationis, aut renunciationis: quia simonia non consistit sine pactione aliquâ tacitâ, vel expressâ, & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcunque, ut gratitudinis, sivē antidoralis, non sufficit; v. g. quando quis sperat, vel intendit tantum, non tamen obligat. Sà, V. *Simonia.* Ratio est, quia non facit contractum. V. Bon. *de Sim. d.* 1. *q.* 6. *p.* 1. Less. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 10. Dicitur 2. *pretio temporali*: sive illud sit muneris, sive linguæ, ut est laus, vituperium, patrocinium; sive obsequij, & famulatus. Dicitur 3. *spirituale*: quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, sive sit formaliter talis, ut gratia, & dona Spiritus sancti, sive causaliter, ut sunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia; sive sit effectus & usus potestatis supernaturalis, vt consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, præsentatio, confirmatio, collatio beneficij, aliique actus jurisdictionis Ecclesiasticæ. Dicitur 4. *spirituali annexum*: ad comprehendendum ea, quæ nō sunt per se spiritualia, sed ea ordinantur, iisque sunt annexa; sive antecedenter, ut jus patronatus respectu beneficij; vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum: sive concomitanter, ut labor in administratione Sacramentorum, juxta sensum infrà dicendum: sive consequenter: ut reditus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. Vnde patet, malitiam simoniæ consistere in irreverentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporaliū pretio æstimātur, & cōtractibus subjiciuntur: atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ levitate, quia nullum donum gratiæ, licet parvum, potest vendi sine gravi irreverētia, tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actus imperfectionem, ignorantiam. Suar. *t.* 3. *de*

rel

rel. l. 4. *c.* 36. Azor. Fil. Lay. *l. c.* Less. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 1.

Resp. 1. Simonia est triplex. Prima dicitur Mentalis, cum exterius vel nihil datur temporale (& dicitur, Purè mentalis,) vel cum aliquid datur, & dicitur, Mixtè mentalis, cum intentione obligandi ad reddendum spirituale, sine vllo pacto externo. Secunda dicitur Conuentionalis, quæ ad ipsum pactum exteriùs procedit sine reali executione: diciturque pura, si sistat in mutua conuentione; Mixta autem, si de reali & conuentionali aliquid participet, vt v.g. si ex altera tantùm parte realiter compleatur. Atque huc reducitur Simonia confidentiæ, cùm quis alteri dat beneficium, vt illud sibi vel alteri resignet, vel cum onere dandi certam partem fructuum. Tertia, dicitur Realis, quæ scilicet vtrimque realiter completur. V. Less. *l. c. d.* 6.

2. Simonia diuiditur in eam, quæ est iuris diuini, estque prohibita propter malitiam suam, v.g. hostiam consecratam vendere; & eam, quæ est iuris humani, estque mala tantum propter prohibitionem. Et sic ab Ecclesia prohibetur 1. Venditio beneficiorum, secundum id quod in ipsis temporale est, scilicet quoad ius præcisum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè tantum ordinatorum ad res sacras, v.g. Sacristæ, Oeconomi, Aduocati Ecclesiæ, Thesaurarij. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta, vt suadeat alteri vt det beneficium. 4. Pactio de resignando beneficio, vel soluenda pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio beneficiorum, item reseruatio pensionis ex beneficio resignato: & in casu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. si absque superioris authoritate fiant, quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam sponte oblati, pro examine ad parochium, ex Trid. *sess.* 24. *c.* 18. pro collatione ordinum, pro tonsura, literis dimissoriis, ex Trid. *s.* 21. *c.* 10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium

non habet;& consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro statu tantùm, is enim spiritualis est, ideóque iure divino invendibilis; sed etiam pro onere sustentationis: nisi Monasterij tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. V. Lay. *c. ult.* Bon. *d.* 1. *q.* 1. *&* 2. Less. Azor. 3. *p. l.* 12. *c.* 14. Ex dictis resolves.

1. Simonia est, concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris: non intrinseci (is enim sacer est, & inestimabilis, scilicet vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci, non annexi rei spirituali, ut pro labore itineris vel cantûs in Missa, vel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio est, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale & ad salutem, non autem ad aliquid temporale; sicut lectio quæcumque, etiam Theologiæ, quæ pretio æstimabilis est. Bon *l. c.* ex Suar. Fill. &c. *v. infrà l.* 6. *t.* 3. *c.* 4. *d.* 1. Lay. *l.* 1. *c.* 4.

2. Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, juramento, impedimento matrimonio, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ. Laym. *l. c. n.* 10.

3. Non est simonia, dare aliquid ad redimendam vexationem à negante Sacramenta in necessitate. Suar. Less. Laym. vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem beneficij, ad quod jus in re habes. Quod addo, quia si nondum habes jus in re, etsi possis redimere vexationem ab eo, qui tantum potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est quia non dantur tanquam pretium æquivalens rei spirituali, sed ut alter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter Simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam divitis, pro Missis, concionibus; aut de eo etiam pacisci. Ratio est, quia non

datur tanquam pretium ſpiritualis officij, ſed perſonæ in alterius gratiam occupatæ:nec pro operatione ſpirituali ut ſpiritualis eſt, ſed ut in alterius gratiam ſuſcepta: proindéque non eſt eleemoſyna, ſed debitum juſtitiæ. Suar. Lay. *l.4.t.10.c.ult. &c.* contra Rich. Sylv. *&c.*

4. Non eſt ſimonia, reddere vel redimere penſionem merè temporalem; quia non fundatur in titulo ſpiritualis, nec refertur ad functionem ſpiritualem. Dixi *temporalem*: quia ſpiritualis quæ datur, v.g. concionatori, vel coadjutori Epiſcopi propter officium Eccleſiaſticum, in eóque fundatur; nec differt à beneficio, niſi quod non ſit perpetua, vendi nequit: mixta verò, ut v.g. quæ datur Parocho ſeni, vel Clerico pauperi ad ſuſtentationem, non quidem vendi poteſt, redimi tamē poteſt, modò obligatio recitandi Officium B.V. impoſita non extinguatur. Quod intellige, ſi in loco ubi ſit venditio, Bulla ſit recepta. Ratio eſt, quia qui penſionem redimit, non emit jus ſpirituale, ſed extinguit onus temporale ſolvendi certam ſummam pecuniæ. Leſſ. 35 *d.21.* Suar. *c.26.n.4.* Lay. *l.c.n.46.*

5. Non eſt ſimonia juris divini (etſi quandoque juris humani eſſe poſſit) ſpirituale cum ſpirituali permutare, v.g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquiis, &c. vel dare temporale pro temporali, ut ſi calicem, vel agnos Dei præciſè ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro ſpirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum ſpe vel intentione excitandi ad remunerationem doni ſpiritualis, vel contra. Ratio eſt, quia gratitudo non reſpicit pretium, ſed beneficium; nec ſolvit debitum juſtitiæ ſed antidorale: quo non excluditur quin gratis detur. Rectè tamen monet Suar. hujuſcemodi dona, ob præſumptionem valde cavenda. Item donare, promittere, vel legare temporale quippiam, ſub conditione operis ſpiritualis præſtandi; modò non fiat per modum retributionis,

seu commutationis: v. g si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequentet. Ratio est, quia hic non intervenit contractus onerosus, sed sistitur vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione & modo. Suar. *l.* 4. *c.* 45. Lay. *l. c. n.* 8.

ARTICVLVS II.

Quæ sit pœna simoniæ?

Resp. 1. Sola simonia Confidentiæ, & Realis in Ordine, beneficio Ecclesiastico, & religionis ingressus, pœnas iuris ipso facto inducit: licèt ob ingressum religionis rarò incurratur, ut dictum, vel ob tenuitatem monasterij, vel contrariam consuetudinem receptam. Suar. *c.* 56. & 57. Less. *d.* 23. Lay. *l. c.* § 7.

Resp. 2. Ob simoniacam collationem & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis. Less. *disp.* 24. Lay. *l. c.*

Resp. 3. Ob simoniam Realem in beneficio Ecclesiastico incurritur 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Vnde talis non facit fructus suos: idque etiam licet à tertia persona taliter provisus id ignoraverit; nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis, vel nisi bonâ fide possederit beneficiũ per trienium. Less. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 31. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c. ult.* Bon. *d.* 1. *q.* 7. *p.* 2. *n.* 20. ex Gom. Garzia, &c. 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiã per dispensationẽ Episcopi obtinendum: aliis tamẽ beneficiis iure ipso non privatur, nec ad alia obtinenda sit inhabilis ante sententiam Iudicis. Suar. *c.* 57. *n.* 47.

Resp. 4. Simonia confidentiæ completa dato & accepto beneficio, licèt accipiens promissionẽ vicissim non impleverit, inducit 1. Excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationem & collationem beneficij, in quo est commissa; & inhabilitat ad idem postea obti-

nendum. 3. Privat omnibus beneficiis & pensionibus ante obtentis; non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reservantur. Less. *c.* 35. *d.* 26. Suar. *c.* 43. Lay. *n.* 76.

ARTICVLVS III.

An, & cui restituendum, quod simoniacè acceptum?

Resp. 1. Nihil spirituale simoniacè acceptum; præter beneficium, (sub quo continetur pensio secundùm Bon. negante Less.) est restituendum. Ratio est, quia cætera vel restitui non possunt, ut Sacramenta, vel non sunt restituenda ante sententiam; cùm Canones aliud non statuerint, ex Less. *in* 68. Suar. Fill. &c. contra. Az. & Lay Bon. *d.* 1. *q.* 7. *p.* 3. *diff.* 2. Dixi *præter beneficium*: quia hoc retineri non potest, etiam ante iudicis sententiam; ut patet, tum ex *Cap. si quis neque* 1. *q.* 1. tum ex 2. *Extra. Cum detestabile, de Simonia.* V. Bon. *l. c.* Vbi addit etiam fructus perceptos esse restituendos; tum quia nullo iusto titulo possunt retineri, cum adeptio beneficij simoniaca, sit ipso facto irrita: tum quia sic expressè habetur in *Extr. Cum detestabile, de Simonia.* V. D. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 6. Nau. *l.* 5. *Cons.* 62. Less. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 31.

Resp. 2. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat; item pro admissione ad Religionem iure positivo restituendum est. Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiã, si admissus in Monasterium, maneat; quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modò in communem usum convertantur. V. Bon. *l. c.* Less. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 30.

Resp. 3. Acceptum pro beneficio aliáve re spirituali non secutâ collatione, iure naturæ restituendum esset, à quo est acceptum: quia deest titulus retinendi, cum non præstetur id pro quo est datum. Si verò res tradita sit, simonia utrinque comple-

câ, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti: quia Ecclesia utrumque punire intendit, ut Less. Laym. *hic. l. c. § 9.*

TRACTATVS II.

De secundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam usurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit, blasphemando, temerè jurando, vovendo & non servando: de quibus hic agendum.

CAPVT I.

Quid, & quotuplex Blasphemia.

REsp. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel convitij, seu contumeliæ in Deum, sive id fiat attribuendo ei falsa, sive negando vera, sive tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur, sive etiam dicendo vera, sed quæ ad eius dehonorationem, seu vilipensionem tendant: ut fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. Ita communiter Doctores, S. Thom. 2. 2. q. 13. Bon. *disp.* 3. q. 8. Sanch. 2. *mor.* c. 32. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 6. *&c.* Vnde resolves.

1. Blasphemat, qui contra Deum infrendens, ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo invito: item qui eum negat, qui seriò jurat per Deos falsos, qui eum vocat Tyrannum, iniustum, nolle aut non posse nos juvare, non curare nostra, dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia bene esse ordinata, melius in creatione quædam fieri potuisse aut debuisse &c. Quæ si quidem quis credat ita esse, & non tantùm in ira aut desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, id est cum hæresi coniuncta: quod in confessione est addendum, quia specie differt ab imprecativa. Hurt. 2. 2. *d.* 91. *sect.* 12. §. 54.

2. Revocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licet verba non adsint; ut spuere in cœlum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam solâ

mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

3. Blasphemat item, qui in Sanctos, vel sacra contumeliosus est, intellige, ut Sancti sunt, sive cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita ut moraliter huius etiam honor censeatur tangi; quia alioqui tantum erit contra duliam, si nimirum contra illos, ut homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale est, si joco fiat, v.g. si Sanctos Crispinum & Crispinianum voces sutores, Ioannem & Paulum enuchos: grave verò erit, si contemptu, vel ex odio, aut indignatione contra Sanctos. Licèt verò blasphemiæ in Deum non admittant parvitatem materiæ; multi tamen admittunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos. Esc. *t.* 1. *Ex'r.*

4. Blasphemat item, qui iratus, etsi non contra Deum, sed contra alios aut alia, eadem tamen seriò profert, quæ ex sua significatione aut modo loquendi, ac circumstantiis, impetrant imminutionem divini honoris, aut improperij: licet enim eam non intendant formaliter, intendit tamen indirectè & virtualiter: quamvis id ex subreptione sæpè sit veniale tantùm, si tantum materialiter fiat.

5. In confessione exprimendum est si quis (quod tamen raro contingit) directè & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. Laym. *l.c.*

6. Blasphemat item, qui iniuriosè usurpat membrum Chisti; v.g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, chrisma, & similia sacra: cùm ea non ad perdendum, sed ad salvandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earúmque rerum vilipensionem contineri. Lay. *ibid. n.* 12.

7. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali seriò conari eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquādo; eò quòd juramenta ista impetu natura-

li effuſa non ſint voluntaria, nec in ſe, nec in cauſa, vtpote retractata propoſito efficaci. Laym. *l.* 1. *t.* 2. *c.* 3. *n.* 6. V. Eſcob. *t.* 1. *c.* 3. *n.* 36. Si non conatur, idque Confeſſarius notet, neget ei cum diſcretione abſolutionem. Laym. *l. c.*

8. Interim plurimi excuſantur ob inaduertentiam in ſubita commotione; tametſi non ſatis excuſare videatur quod quidam aiunt, iis verbis aliud ſe non intendere, quàm vſurpare tanquam interiectiones ſignificatiuas iræ ſuæ, tum quia æquè ſe poſſunt aſſuefacere ad verba alia, iræ & ſeriæ voluntatis ſignificatiua: tum, quia tametſi id non poſſent, nihilominus non videtur licere vſurpare ea, quæ ex communi apprehenſione aliorum ſunt inhonoratiua Dei.

9. Quòd ſi verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo, ſed homini tãtùm, nudè nominet mortem Dei, ſeptem Sacramenta, v. g. ô Dei mors, vulnera, &c. ſine ſcandalo, & ſine iis circunſtantiis, quibus contemptus importatur, non ſunt blaſphemiæ, ſed vana vſurpatio nominis diuini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia graue, vt Caiet. & Armilla, V. *Blaſphemia*, & Sanch. ſuprà. Quanquam propter periculum incidendi in blaſphemias, & quia raro abeſt ſcandalum, ac nihilominus apud audientes, Deus eiuſque ſacra cenſentur inhonorati, raro excuſantur, & merito abſterrentur homines à ſimilibus dictis, vt notat Lay. *l. c.*

10. In ira imprecari aliis dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etſi multi confundant cum blaſphemiis, non tamen eſt blaſphemia, ſed dira imprecatio: quæ plerumque, (ſaltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob ſubitam commotionem & inaduertentiam, ac defectum ſeriæ voluntatis, non eſt niſi venialis: quia cùm ſe homines reflectunt, aiunt longè aliter ſe ſentire, ac ſenſiſſe, ita vt videantur interiectiones tantùm quædam eſſe ad ſignificandam iram: tametſi Chriſtianos pa-

rum deceat tam absurdis interiectionibus uti. Bon. *c.l.* ex Nau. Tol. Reg. & c. Bald. *d.* 25. *n.* 10. ubi etiam censet veniale tantùm esse, sibimet ex ira dæmonem imprecari, eò quod non lædat graviter charitatem. Verùm Molin. & c. non audent id excusare à mortali, propter fœditatem, horrorē, & perversitatem. Grave autem est, si subditi Superioribus, filij parentibus, (licèt materialiter tantùm) sic maledicant, præsertim in faciem: quia est grave contra debitam reverentiam. Bal. *l.c.* V. infrà *l.* 5. *c.* 3. *d.* 6.

11. In ira usurpare dæmonem, sine imprecatione, non est per se peccatum: assidua tamen eius nominatio non decet Christianum; & ratione scandali posset esse gravis. Lay. *l.c.*

12. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ; videlicet utrum contra Deum, an Sanctos fuerit: illas enim specie differre est probabile secundùm Suar. Sanch. Reg. Azor. Lay. Dian. *t.* 1. *R.* 50. Lugo *d.* 15. *n.* 2. 17. contrariū tamen tenet Trul. *l.* 1. *n.* 11. *d.* 2. *n.* 5. cum Dian. *p.* 1. *de circumst.* *R.* 30.

CAPVT II.
De Iuramento.
DVBIVM I.
Quid sit Iuramentum?

RESp. Iuramentum est invocatio tacita vel expressa Numinis divini, tanquam primæ & infallibilis veritatis, in testem alicuius rei. Hæc autem invocatio in eo consistit quòd iurans, quantum in se est, cupiat ac velit, Deum id quod iurat testari, & manifestare (si & quando nimirū illi placuerit, sive in hac vitâ, sive in alterâ) tāquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. Ita communiter DD. S. Thom. 2. 2. *q.* 89. *a.* 1. Bon. *d.* 4. *q.* 1. *pag.* 1. Sanch. 3. *m. r. c.* 1. Lay. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 1. Vnde resolvitur.

1. Quoad forum internum, iurat quisquis interiùs intentionem habet, sive formalem, sive virtualem, & invocat Deum in testem sive his, sive illis verbis ac signis, sive etiam nullis usus sit: ita

ut si quis utatur verbis nullo modo importantibus juramentum, & is tamen ea putet esse juramenta, vere juret: & contra Suar. *l.* 1. Sanch. *l.* 3. *c.* 1. Laym. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 1. Quoad forum autem externum, quænam formulæ jurandi rationem habeant, ac proindè quæ verba licitè usurpari in conversatione possint, patet ex sequentibus.

2. Quando dubium est de jurantis intentione, judicari solet secundùm communem acceptionem verborum, quibus est usus.

3. Veram rationem juramenti habent hæ formulæ: testor Deum, vel invoco Deum testem. Item, *auf meinem eidt : bey meinem eidt*, nisi aliud de usurpantis intentione constet, quia multi ita loquuntur, v.g. *ich schvvere dir ein eidt*: vel, *bey minem eidt*, hoc vel illud faciam: quorum tamen mens non est seriò id jurare sed tantum iracundè, & gravius affirmare. Laym. *l. c. c.* 2.

4. Fides à Sacerdotibus loco juramenti exigi solita per eorum consecrationem uti & formula illa Principum, *bey Vnler Furstlichen Ehren, oder Crewen*, etsi non sint juramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco juratæ promissionis; uti & si à personis illustribus, vel nobilibus dicatur, *bey meiner Adlichen Ehren, Zrevvuem, und Slauben*. Vide Laym. *loc. cit. c.* 2.

5. Formulæ hæ, Deus novit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus novit omnia, Deus videt meam conscientiam, censentur tantùm narrativè proferri non invocativè, (atque adeò non sunt juramenta) nisi aliud constet, aut ex circunstantiis probetur. Laym. *l. c. n.* 4. Bon. *q.* 1. *p.* 2. ex Suar. Less. Sanch. &c.

6. Non sunt juramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis; v.g. expono caput meum, amputentur mihi aures ni ita sit, &c. V. Sanc. *l c. n.* 42.

7. Non vere jurat, qui ut juramentum coactus vitet, dicit se jurare per omne id, per quod po-

test: quia cum nulla res sit, per quam absque necessitate jurare licitè possit, censetur per nihil jurare intendisse.

8. Non sunt juramenta, (quod Confessarij & Catechistæ moneant, ne ex erronea conscientia peccetur) verè certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Christiani, vel Sacerdotis, vel Regis; per conscientiam meam, super conscientiam meam, &c. ut habet Less. *c.42.d.1.* Bon. *loc. cit.* quia tantùm significant illum loqui ex dictamine conscientiæ, & notitia veritatis; nec in testem adducitur Deus, esset tamen juramentum, dicere per fidem Catholicam, per S. Evangelium: quia tunc censetur in testem adduci illius fidei & Evangelij auctor. Vide Laym. *l.c.*

9. Non jurat, qui dicit tam verum est, quàm sol lucet, quàm hic sedeo, ambulo, &c. Vnde etsi comparatio falsa sit, tantùm est mendacium, cum nullus in testem invocetur. Idem est, si dicas quòd dico est Evangelium, est instar fidei, est de fide, &c.

10. Quamvis hæ & similes comparationes (tam verum est quàm Deus est, quàm Christus est in venerabili Sacramento, quàm verum est Evangelium: item, tam sum innocens quàm B. Virgo, vel S. Frãciscus, &c.) communiter videantur continere juramentum cum blasphemiâ; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem invocatur. Neque videtur esse blasphemia si sit verum, & animus proferentis significare tantùm similitudinem; ut sensus sit, hoc esse verum suo modo, sicut alterum est verum suo modo. Tunc verò esset blasphemia, si usurpans intenderet significare, tantam esse (secundùm æqualitatem,) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate fidei. Sanch. *2. amor. c.31.*

11. Non est juramentum cùm quis jurat per creaturas, in quibus nihil divinæ bonitatis specialiter elucet: quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum; ut si dicas: juro per hanc bar-

bam, vestem, &c. Censetur autem iuramentum, cùm sit per creaturas nobiliores: cùm per eas tunc accipiatur earum Creator, ut qui in iis singulariter residet, ac relucet, sic v.g. dum iuratur per cœlum, intelligitur illius habitator; dum per terram, is cuius hæc est scabellum: dum per templum, is qui ibi colitur; dum per aliquod Sacramentum, is qui instituit; dum per crucem, is qui in eâ fixus est; dum per Evangelia, ea tangendo aut nominando; is cuius ea verba sunt. Bon. *q.* 1. *p.* 1. *n.* 4. ex Suar. Sanch. *ll. cc.*

DVBIVM II.

Quotuplex sit iuramentum?

Resp. Divisiones aliquot communiter afferuntur, sed tantum accidentales, quæ speciem non mutant, ut in confessione distinguere non sit opus. Suar. Less. Bon. *p.* 2. Itaque dividitur.

Primò: In Verbale, Reale, & Mixtum: cum videlicet vel verbis fit, vel actione aliquâ, ut erectione digitorum, contactu crucis, sceptri, Evangeliorum: vel & verbis simul & actione corporali, unde & vocatur juramentum corporale. V. Bon. *p.* 2.

Secundò. In Invocatorium seu Contestatorium, & in Execratorium seu Imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter ut testis invocatur; hoc autem, quo non solùm vocatur testis, sed etiam ut vindex, cùm iurans se vel alium delictum, vel aliquid sui aut suorum, subjicit Deo puniendum, si falsum dicat: ut ita me Deus amet, adiuvet: puniat me Deus: faciat Deus ut hinc nunquam sanus surgam, nec coniugem, nec liberos vivos hodie intuear: tollat me Deus subitaneâ morte: æternum damnet: super animam meam, &c. in quibus quando falsò juratur, an sit conjuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi, Scholastici controvertunt. Negant Suar. Valent. &c. quia non solet quisq; etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potius cogitat

Deum non facturum esse. V.Bon.*d.4.q.1.p.2.*

Tertiò. In assertorium & promissorium. Illud est, quo præterita vel præsentia affirmantur, aut negantur; hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium; ut v.g.per Deum ego te cædam.Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare utrum per Deum, an Sanctos juraris: quia est eiusdem speciei malitia: cùm jurans semper intendat Deum adducere in testem.Suar.Less.*c.* 42.Lugo *d.15.n.186.*

DVBIVM III.

An, & quando sit licitum iurare?

Resp. Iuramentum si debito modo fiat, licitum est. Est de fide. Et quidem est actus religionis,ut omnes docent.Tunc autem debito modo fit; cùm in eo observantur hæc tria.1.Est judicium, quod exigit;ut cum discretione,prudentiâ,consideratione ac reverentia non sine necessitate,aut gravi causâ fiat.2.Est justitia, quæ exigit, ut quod juratur sit res justa,licita,& honesta.3.Est veritas,ut nimirum sit res vera,aut saltem ex gravi ratione putetur esse vera; ita ut,prout ex defectu alicuius horum minor aut maior in Deum iniuria aut irreverentia redundare censetur, ita quoque maius aut minus committatur peccatum. Vnde resolvitur.

1. Quod judicium, si hoc solùm desit,ut plurimum est veniale tantùm: ut si absque necessitate juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex consuetudine.V.Sanch.*l.3.c.6.n.21.*Less.

2. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, juxta quantitatem negligentiæ, quam jurans admittit in investigatione veritatis, vel tollenda consuetudine, Sanch.*n.10.*

3. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem jurandi sine attentione,sitne verum hoc, an falsum,quod jurare solent.

4. Quod ad justitiam spectat,peccat mortaliter,

quæ jurat se facturum rem moraliter malam; ut se aliquem interfecturum, quia est gravis irreverentia, divinâ authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare; ita ut hic duæ malitiæ concurrant: una quod velit malum; altera quod ad hoc abutatur authoritate Dei, odio habentis omne malum. Bon. *l.c.p.3*. Leff. *l.2.c.42.d.3*.

5. Venialiter autem peccat qui jurat facere rem venialiter malam, aut vanam: aut inutilem, aut frivolam; cùm ibi levis tantùm irreverentia censeatur. Bon. *ib.* Leff. l. *c.*

6. Item peccat venialiter qui jurat aliquid contra consilia Evangelica; ut se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. Suar. Leff. Sanch. Bon. *l.c.*

7. Quod ad veritatem spectat; cum hæc deest, peccatur mortaliter; quia committitur gravis in Deum irreverentia; quippe cùm adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit aut possit decipere, testando falsum. Nec hic excusat levitas materiæ: quia sive hæc sit gravis, sive levis; seria, sive jocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum: & tale juramentum dicitur periurium. S. Th. *2.2.q.98.a.7*. Leff. Sanch. Bon. *l.c.* An autem, & quando periurium possit esse veniale per accidens, v. Escob. *t.1.c.3.n.6*.

8. Nec excusatur, qui jurat verum, si is putabat esse falsum, vel qui jurat pro certo, de quo ipse dubitat, etsi à parte rei verum sit. Sotus, Nau. Bon. *l.c.*

9. Peccat æquè graviter, qui ab altero exigit juramentum, sciens eum esse peieraturum. Excipe, nisi justa causa, & necessitas exigat; quia tunc periurium ex sola peierantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cum utatur suo jure. Quod tamen extra judicium rarò habet locum in privatis personis. S. Th. *q.89*. Suar. *l.3.c.13. & 24*. Sanch. *l.3.c.8*.

10. Non peieravit, qui juravit aliquid re ipsa,

falſum, quod ipſe bona fide, & cum ratione putavit eſſe verum.

11. Excuſari ſubindè quidam ſimplices à mortali periurio videntur poſſe, ratione inconſiderationis, cùm uſurpant quaſdam formulas juratorias, ut per animam meam; puniat me Deus. Etſi enim ſciant id vocari juramentum, non tamen apprehendunt, quod jurare ſit aliquid grave, & invocare Deum in teſtem, ſed tantùm apprehendunt confuſam aliquam rationem mali non tanti momenti: v. Bon. *l. c.* Laym. *c.* 14.

DVBIVM IV.

An in iuramento liceat uti æquivocatione?

Rep. Iurare cum æquivocatione, quando juſta cauſa eſt, & ipſa æquivocatio licet, non eſt malum: quia ubi eſt ius occultandi veritatem, & occultatur ſine mendacio, nulla irreverentia fit iuramento: Quod ſi ſine iuſta cauſa fiat, non erit quidem periurium, cùm ſaltem ſecundùm aliquem ſenſum verborum, vel reſtrictionem mentalem verum iuret: erit tamen ex genere ſuo mortale contra religionem; cùm ſit gravis irreverentia, ad alterum in re gravi decipiendum, uſurpare iuramentum. Ita communiter DD. Vide Sanch. *l.* 3. *c.* 6. Bonac. *p.* 12. Lay. *c.* 14. Vnde reſolvitur:

1. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, quando non rogatus, ſed ſponte ſua iurat: quia tunc tenetur uti vocabulis ſecundùm communem ſignificationem, inquit Tolet. *l.* 4. *c* 21. eo quod non habeat rationem æquivocandi.

2. Graviter item peccat, qui utitur æquivocatione, quando iuramentum iuſte exigitur, ut à iudice vel Superiore, in re gravi. Bon. *l. c.*

3. Si autem fiat tale iuramentum in re levi, per iocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantùm veniale, ut probabiliter docet Sanch. *l.* 3. *c.* 6. contra alios: quia ſola diſcretione ſive iudicio caret: v. Bon. *l. c.*

4. Licet æquivocè iurare, si iuramentum exigatur iniustè, ut v.g. si quis exigat iuramentum, qui ius non habet, v.g. Iudex incompetens: vel si non servet ordinem iuris. Item si exigatur per vim, iniuriam, metum, v. g. si vir exigat iuramentum ab uxore de adulterio occulto; si latrones exigant à te lytrum cum iuramento. Sayr. *l.* 4. *c.* 5. *&* *l.* 12. *c.* 17. Leſſ. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 15.

5. Qui exterius tantum iuravit sine animo iurandi, non obligatur, nisi fortè ratione scandali, cum non iuraverit, sed iusserit. In foro tamen externo potest cogi ut servet. Sanch. 7. *mor. c.* 10. *n.* 11. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 10.

DVBIVM V.

Quæ & quanta sit obligatio iuramenti promissory?

Resp. In iuramento promissorio duæ affirmantur veritates, una de præsenti primaria, quod scilicet iurans habeat animum implendi, quod promittit: altera secundaria de futuro, quòd scilicet impleturus sit suo tempore quod promittit: sive promittat Deo, & est votum cum iuramento; sive homini, & est iurata promissio humana. Vnde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. Ita communiter DD. ut Lay. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 6. Bon. *p.* 7. Vnde resolves.

1. Defectu primæ veritatis iurans verè peccat mortaliter, si vel non habet animum implendi, sive materia sit parva, sive magna; licita sive illicita: vel si dubitat an facturus sit necne, quod iurat, vel si putet sibi mortaliter impossibile ut impleat, quod promittit, quia quoad istam veritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt: unde nec parvitas materiæ excusat. *ibid.*

2. Defectu secundæ veritatis verè peierat, qui quod promisit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solum hic dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum iuramento, ut v.g. dare alteri unum pomum, vel nummum pro eleemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se

minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub gravi peccato teneatur hæc servare? Vbi speculativè quidem videtur quod sic, quia verè adductus est Deus ut testis, quod sit facturus, ergo si sine causa non facit quantum in se est, facit Deum testem falsum. Caiet. Val. Tol. *l.*4.*c.* 22. Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium, ut Sanch. V. Laym. *sup. cap.* 14.

3. Illud certum est, quòd si ex eo quòd iurasti tantummodò, parum aliquid non serves, non esse grave, v.g. si iurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. Sanch. *t.* 1. *l.* 4. *c.* 12. *n.* 21. quia tunc excusat parvitas materiæ. Et sic excusantur, qui iurant servare statuta alicuius Capituli, Collegij, Vniversitatis, &c. si postea parvum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis & aliis ministris iustitiæ; ut & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum iurasset, parum tantum detraheret. Nau. Suar. Sanc. Vide Laym. Bon. *p.* 14.

4. Obligaris probabiliter iuramento promissorio, etsi extortum à te sit per iniuriam ac metum; ut si oblitus uti æquivocatione, iurasti prædonibus dare lytrum, usurario usuram. Bec. 2. 2. *q.* 82. *&c.* Negat tamen Azor. *t.* 1. *l.* 11. *c.* 7. *q.* 2. in materia tamen matrimonij: quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum, nullum est: hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo; videtur, relaxatum ipso iure, ait Cai. V. *periurium.* Suar. *c.* 9. Sanch. Bon. *p.* 9.

5. Obligaris item, etsi iuramentum sit errore aut dolo extortum, si dolus vel error versetur tantum circa circunstantias accidentales, non magni momenti; nam si versentur circa substantiam; ut v.g. si annulum te daturum alteri iures, putans esse ferreum, cum sit aureus; vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non iurasses, non

obligaris: V. Sanch. *l.* 3. *c.* 11. *n.* 11. Suar. &c.

6. Non inducit ullam obligationem, si iuret rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut ut habet Cai. indifferentem, quæ nec ex fine, nec circunstantiis cohonestatur; quia iuramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. Bon. & alij communiter. Vbi nota ex Laym. *sup. cap.* 6. Iuramentum non convalescere; etsi talis res illicita & vana, postea mutatis circunstantiis fiat honesta, cum iuxta regulam 18. iuris in *6*. non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.

7. Nec obligaris implere, si quid iurasti contra consilia Evangelica, ut non ingredi Religionem, non dare eleemosynam, &c. Mol. Sanch. Lay. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 6. Et licèt peccasti talia iurando, non tamen peccas non implendo: V. Caiet. V. *periurium*.

8. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius, ut v.g. religionem, si aliquid iurasti in utilitatem aut gratiam alicuius hominis aut aliquorum; dummodo sit honestum, & sine peccato impleri possit. Vnde v.g. alumnus, qui iuravit se servitutem Principi, aut huic vel isti Ecclesiæ, &c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurasses Titiæ eam ducere: nam eo casu potes eâ relictâ ingredi religionem: quia iuramentum sortitur naturam actûs, cui apponitur, promissioni autem matrimonij hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar religionem, vide Laym. *c.* 6. Bon. *d.* 4. *q.* 1. *p.* 3.

Resp. 2. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio vel propositũ cui est annexum. Ratio est, quia accessorium sequitur principale, ideóque quando non obligat promissio, nec obligat iuramentum appositum. Less. *l.* 2. *c.* 42. *d.* 2. Bon. *d.* 4. *q.* 1. *t.* 6. Trul. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 17. Vnde resolves.

1. Titius qui cum iuramento promisit nuptias

Bertæ diviti, ſanæ, virgini, bonæ famæ &c. non tenetur ſtare iuramento, poſtquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem vel infamiam: quia promiſſio ipſa non obligat eo caſu.

2. Qui urbanitatis cauſa iuravit ſe ante alterum non ſeſſurum, bibiturum, vel ingreſſurum domum, &c. non peccat contra iuramentum, ſi coactus ab altero priùs ſedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promiſſio illa vel propoſitum habet tacitam conditionem adiunctam (niſi me coëgeris) quâ ſublatâ non obligat, & conſequenter nec iuramentum; tum quia relaxatur ab altero cedente iuri ſuo. Bon. *l. c.* Sanch. Leſſ. Trull.

3 Qui iuravit ſe ſervaturum decreta, & regulas vel ſtatuta alicuius Congregationis, Vniverſitatis vel Capituli, tantùm tenetur ſervare ea, quæ ſunt in vigore, & quatenus ſunt in uſu, vel ſervantur à maiore parte Capituli, niſi tamen aliud conſtet de mente iurantis, vel hic voluerit ſe ad illa independenter à ſtatutis obligare. Ratio patet, quia promiſſio ipſa non aliter obligat. Trull. *l. c.* Azor. Leſſ. Dian. *p. 2. t. 6 in R.* 39.

4. Qui iuravit ſe ſervaturum ſecretum, non peccat contra iuramentum illud detegendo, quando non poteſt illud celari abſque gravi ſuo, vel alterius damno; quia ipſa promiſſio ſecreti non videtur obligare, niſi hac conditione, (ſi non noceat.) Sylv. Bon. Sanch. Trull. *l c.*

5. Qui iuravit Iudici ſe dicturum quæ novit, non tenetur relevare occulta. Ratio patet. Leſſ. Bon. Trull. *l. c.*

6. Qui iuravit ſoluturum debitum intra menſem, non tenetur intra illum vi iuramenti ſolvere, ſi à creditore terminus ſolutionis prorogetur: quia cùm hic cedat iuri ſuo, ceſſat obligatio promiſſionis, & conſequenter iuramenti. Azor. Bonac. Trul. *loc. c. num.* 18.

DVBIVM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationem contraxit?

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, à Tol. & Caiet. recensentur isti. 1. Si quod bonum erat tempore iuramenti, propter circumstantias, postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum maioris boni, vel melius sit omitti quàm impleri. Sanc. *c.* 15. 2. Si iuramentum mutes in opus aliquod apertè melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest, ut habet Tol. *c.* 23. Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum iurasses; nec enim Deus illum vult defraudari. 3. Si notabiliter mutetur status rei, ut si v. g. iurasses aliquem punire iustâ punitione, is autem supplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine periurio condonare: quia iuramentum obligabat servato eodem statu, in quo non pœniteret. Laym. *cap.* 9.

4. Si res iurata facta sit inutilis ad intentum maximè, sit magis illius destructiva: ut si v. g. ex correctione impœnitentis filij, notaretur is magis destruẽdus, quàm emendandus; aut si turbãda familia; secuturæ rixæ cum uxore, & sic præstet non corrigere. Reg. *l.* 18. *c.* 56. Bon. *l. c. p.* 14. 5. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quovis promissorio iuramẽto tacitè subintelligi, natura ex DD. docent. Tales autem sunt, ut Lay. dicit. *sup. c.* 9. 1. si potero. 2. salvo iure superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

DVBIVM VII.

Quomodo obligatio iuramẽti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem.

Resp. De hoc ex conditionibus iam positis, & potestate Superiorum in suos, ac suorum vota, à Lay. *hic. c.* 11. & aliis communiter hæc traduntur.

1. Quod spectat ad irritationem, irritare & annullare potest iuramentum omnis is Superior,

maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare potest suorum vota. Sanch. *c.* 19. *n.* 7. Suar. Azor. Fill. *l.* 25. *c.* 9. *q.* 9. *p.* 17. *dud.* 6. V. Caput seq.

2. Possunt & iidem irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescunque ipsam promissionem seu contractum infirmare iis concessum est.

3. Quoad dispensationem: quicumque habet potestatem ordinariam vel delegatam, vel priuilegium disponendi in votis, potest in iisdem dispensare, etiamsi iurata sint.

4. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

5. Quod attinet ad remissionem, siue relaxationem: iuramentum factum in fauorem hominis, non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is, & promissa materia subiecta est.

6. Et is quidem potest remittere, etsi talis fauor ei iuratus esset propter Deum; v.g. si quis propter Deum iurasset pauperculæ eam ducere, potest ipsa iuramentum illud relaxare, vt habet Nauar. & alij, contra Sotum & Sylu. quia licet iuramentum principaliter factum sit propter Deum, quia tamen executio est in fauorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

7. An etiam ciuilis potestas relaxare possit iuramenta suorum subditorum in temporalibus, quando iusta causa subest, verbi gratia, quia metu, vel per aliam iniuriam extorta sunt, controuertitur. Alij negant, alij aiunt apud Laym. Probabile est, quod docet Sanch. *l.* 3. *c.* 12. cum Suarez, non posse relaxare directè, sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat; sed tantum indirectè, v.g. ratione materiæ, vel supplendo vicem eius cui iuratum est, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa iuramentum, V. apud Lay. *suprà c.* 11. Bon. *l. c.*

CAPVT III.

De Voto.

DVBIVM I.

Quid sit votum, & quotuplex?

RESp. 1. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili & meliori. D. Th. 2. 2. q. 88. Vid. Sanch. & Laym. *l.* 4. *t.* 4. Vnde patet, quod Votum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum vovemus quiddam Sanctis sensus est, voveri ea Deo in honorem simul Sāctorum; sicut templa & altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porrò ex singulis particulis datæ definitionis, multi casus resolvuntur: quos ut vitetur confusio, & consulatur memoriæ, separatis dubiis proponam.

Resp. 2. Dividitur Votum. 1. In Absolutum & Conditionatum. Illud est, quod fit sine ulla conditione, ut voveo eleemosynam; hoc autem quod fit cum conditione ita ut nisi hâc positâ nō exurgat obligatio; ut voveo eleemosynam, si sanitati restituar, vel (quod dicitur Pœnale) voveo facere disciplinam, si hoc fecero. 2. In Solemne & Simplex. Illud est quod ut tale acceptatur ab Ecclesia, & sunt hæc duo: votum castitatis, quod maioribus Ordinibus annexum est, & votum professionis religiosæ. Simplex autem votum est, omne aliud quod talem solemnitatem non habet. Vbi sciendum, quòd votum solemne reddat personam iure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum ut ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum: vide infrà *lib. 4. cap. 1. in tract. de statu relig.* Simplex autem tale votum, v. g. castitatis, (excipio, quod in Societate IESV emittitur post Novitiatum) aut ingrediendæ religionis, etsi reddat contractum, v. g. matrimonij illicitum, non tamen invalidum: vide infrà *lib. 6. de matrimonio.* 3. In Reale & Personale. Illud est, cùm pecunia, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur, ut calix, eleemosynâ: hoc autem, cùm aliqua hominis actio,

vel cessatio ab actione, ut votum ieiunij, peregrinationis, abstinentiæ à lusu. His aliqui adiungunt Mixtum ex utroque, ut si voveas peregrinationem cum oblatione alicuius rei. Vid. Less. *l.* 2. *c.* 40.

DVBIUM II.

Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio?

Resp. Cum voti obligatio sit gravissima, requiritur intentio, deliberatio & libertas perfecta, quâ quis liberè & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. Ita Doctores communiter. Less. Bon. *d.* 4. *q.* 2. p. 1. Vnde resolves.

1. Ætas & usus rationis ad vovendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum solemne religionis, quod invalidum est ante certam ætatem.

2. Non obligat votum factum cum semiplena animadversione, vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu, vel consuetudine, lingua mentem præveniente, vel ex calore iracundiæ rationis usum auferente. Azor. Sanc. Trull. *l.* 2. *c.* 2. *d.* 1. Vbi notat, non esse sufficiens indicium, quòd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si voventem facto voto mox pœniteat: item motum iræ, raro & vix unquàm impedire usum rationis.

3. Quòd si is qui scit se vovisse, dubitat an cum sufficienti deliberatione, & usu rationis, ob defectum ætatis, si quidem vovit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis usu, quia cum ius in tali non præsumit; & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vovit, obligat; quia possessio est pro voto, cum præsumatur usus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, vtrùm ante, an post septennium voverit, teneri voto vult Sanch. & Palaus: negat Diau. &c.

4. Vota facta in ebrietate, etiam ante prævisa: & sic volita in causa, non sunt valida, cùm non sint

volita in seipsis & directè : bonum autem non consurgat nisi ex integra causa, quamvis ad peccatum satis sit voluntarium indirectè & in causa. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 1. *n.* 4.

5. Vota facta in metu non incusso ad hoc ipsum ut votum extorqueretur, valida sunt, quia sunt simpliciter voluntaria & deliberata : facta autem in metu iniustè incusso ad ipsum votum extorquendum, invalida sunt *ex communi*, non quia non sint voluntaria, sed quia vel ius ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim iniustæ coactioni, idque, sive metus sit gravis, sive levis ; dummodo quis formaliter ex solo tali metu voveat. Suar. *de Voto*, *l.* 1. *c.* 8. Sanch. Fill. *t.* 26. *c.* 1.

6. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, sive rationem formalem ac motivum vovendi, votum nullum est, ut v. g. 1. Circa substantiam, si quis voveret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cùm sit aureus, vel se ingressurum certum Monasterium; putans esse Ordinis Sancti Benedicti, cum sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem ; si quis v. g. voveret se ingressurum Monasterium, ubi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis servari accuratè, & tamen non ita esset; vel si voveret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantùm distare centum milliaribus, cum tamen distarent trecentis. 3. Circa causam finalem; si quis v. g. voveret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti reddita, & is re ipsâ non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est; quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum, & nihil tam est contrarium consensui, quàm error. Fill. *t.* 25. *c.* 1.

7. Vota quæ emittuntur post Novitiatum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis,

carnalis, non ſunt irrita ob ullum errorem, niſi ſolum ſubſtantialem circa ſubſtantiam.

8. Si error circa conditionem ſubſtantialem ſit de re parvi momenti, non redditur votum irritum, ut ſi iter peregrinationis, quam quis vovit, ſit paulo longiùs quàm putabatur, quia parum reputatur pro nihilo. Item ſi error ſit tantùm circa cauſam impulſivam, valet votum: quia illa eſt tantùm cauſa ſecundaria, quâ ſepoſitâ actus eſt ſufficienter voluntarius ſecundùm ſubſtantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat: v.g. vovit aliquis peregrinationem Romam ſtudio colendi Deum, & ſimul etiam habuit cauſam ſecundariam impulſivam, ut viſeret fratrem, quem putavit eſſe Romæ, quem etſi intelligat deinde iſtic non eſſe, non ideò deſinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum ſit, quod dici ſolet, vota non obligare ultra intentionem voventis. Sanchez *l.*4.*cap.*2. Leſſ. *l.*1.*c.*40.*d.*2.

9. Ad votum non ſufficit nudum propoſitum, licet firmiſſimum: quia qui tantum propoſuit, non tenetur ſub peccato præſtare: quia autem promiſit, obligatur ſub peccato, & niſi præſtat, agit contra fidem Deo datam Bon. *p.* 1. Lay. *l.c.*

10. Ad votum aliquando ſufficit promiſſio implicita; ut patet in ſuſceptione Ordinum ſacrorum, ubi licet non dicatur voveo, vel promitto caſtitatem, votum tamen hoc fit implicitè, hoc ipſo, quòd ſciens Eccleſiam annexuiſſe iis ordinibus iſtud votum, eos ſuſcipis. An verò, ſi quis planè id ignoraret, adhuc cenſeretur vovere ex implicita intentione, dubium eſt. Aliqui aiunt; aliqui probabilius negant, dicuntque talem teneri ad caſtitatem, non ex voto, ſed ex Eccleſiæ præcepto. Sanch. *de matr. l.*2.*d.*27.*n.*21. Bon. *q.*2.*p.*1.*& comm.*

11. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, ſed tamen ſe non obligandi, nullum eſſet votum, ſecundùm Navar. Sylv. Sanc. *num.*27. Leſſ.

l.2.c.40.dub.1.n.6.Bon.& alios contra Caiet. quia talis non vult vovere, cùm apponat conditionem contra ſubſtantiam actus. Vnde Lugo *d.23.de iuſt. ſec.1*.& alij cōtendunt talem nō poſſe dici promittere. Verùm videtur eſſe quæſtio de nomine. Si verò haberet animū vovendi & ſe obligandi, non tamen implendi; tunc etiam graviter peccaret, & votum eſſet validum. Sanch. Fil. Bon. *p.1.n.*14 Lay.&c.

DVBIVM III.

Quæ requiratur materia voti?

Reſp. Ea debet eſſe poſſibilis, (cum impoſſibile nec efficaciter intendi poſſit, nec ad illud ſit obligatio) & non ſolùm bona, ſed etiam melior quàm oppoſitum, ſive eius omiſſio: quippè finis intrinſecus voti eſt honorare per hoc Deum, id autem non poteſt fieri, niſi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem eſſe non poteſt, ut quis obligetur ad relinquendum id quod eſt melius. Sanch. *l. 9. c.7*.Laym. Navar.&c. Vnde reſolves.

1. Invalidum eſt votum nunquam peccandi venialiter, cum id moraliter & ordinariè ſit impoſſibile. Aliqui tamen volunt, ſic voventem teneri iſto voto ad vitanda mortalia; & venialia graviora, de quo Scholaſtici, Nau. *c.12.n.63*. Suar. *l.2.c.3*. Sanch. *de mat. l.9.d.35*.

2. Invalidum eſt votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, niſi ex circumſtantiis aut fine fiat bona: quia Deo diſplicet ſtulta promiſſio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vovens, ut v.g. ſi quis decidens ex equo voveat non ampliùs equum aſcendere. Navar. *c. 12*. Sanch. *4. mor. cap.7*.

3. Invalidum eſt vovere mala, & qui vovet mortale; peccat mortaliter, qui autem veniale, eum venialiter tantùm peccare dicūt Sà, Sylv.&c. V. *iuramentum*: licèt mortaliter, peccare velit Cai. V. *Votum*, & Leſſ. *l.2.c.4.d 5*. quod videtur probabilius.

4. Invalidum eſt votum, cui adiungitur finis vel

alia circumſtantia mala tenens ſe ex parte rei votæ, ut v.g. vovet quis eleemoſynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam iniuſtam, felicem ſucceſſum furti, adulterij, &c. aut in gratiarum actionem pro ſucceſſu talis peccati: quia datio eleemoſynæ, ad talem finem, eſt actio blaſphema, quaſi Deus peccata promoveat, ideóque non poteſt eſſe materia voti. Caiet. Navar. *c.* 12. Sanch. *c.* 6. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 2. *n.* 6. Fill. *t.* 26. *c.* 5.

5. Validum autem eſt, etſi ei adiungatur finis, vel alia circumſtantia mala, tenens ſe tantum ex parte voventis, ut v.g. ſi quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voveat ei dare eleemoſynam: quia tunc res iſta bona eſt quam vovet, licet ipſe voveat malè & cum peccato. *ibid.*

6. Validum item eſt votum factum ex affectu erga rem bonam, ut bona eſt, etſi coniuncta cum cauſa mala: ut ſi quis voveret eleemoſynam, ſi ex duello evaſerit ſalvus, ſi non capiatur in furto, ſi filius ſibi naſcatur ex adulterio, quod parat, &c. licèt enim duellum, furtum, adulterium velle, malum ſit, tamen his poſitis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non ſunt, ſed Dei dona: & votum non cadit ſuper iſta mala, ſed ſuper hæc bona, conſiderata (ut ſuppono) quatenus in ſe bona ſunt. Nau. Laym. *l. c.*

7. Invalidum eſt, & veniale peccatum, vovere bonum, quod eſt impeditivum boni maioris, ut præſertim ſunt vota contra conſilia Evangelica, ut v.g. manere in ſæculo, ducere uxorem; ire ad militiam, facere mercaturam. Navar. *n.* 29. Suar. Fill. *c.* 1. *q.* 7. *n.* 58. Sanch. &c.

8. Si tamen aliquod bonum per ſe, & abſolutè minus, fieret per accidens maius bonum, tunc talia vovere valet, ut v.g. ſi quis videret ſuſceptionem Ordinum ſibi damnoſam. v. Bon. *p.* 1.

9. Matrimonium ordinariè invalidè vovetur

quia ordinariè melior est cœlibatus. Dixi (*ordinariè*) quia validè vovetur, si quis ad hoc obligetur: ut, quia sine iniuria, aut gravi infamatione sponsæ, vel liberorum ex ea conceptorum, à sponsalibus non potest recedere. 2. si id Reip. valdè utile futurum existimetur, ut quia v. g. ex eo speratur pax inter Principes, conversio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. Si quis ob fragilitatem, & inveteratam consuetudinem peccandi, adeò sit pronus ad lapsum, ut prudentes judicent consultum ei esse ut nubat: in quo tamen ultimo Lay. & alij dissentiunt, v. Bon. *l. c.* Fil. *n.* 6. Nau. Suar. *loc. cit.* Lay. *n.* 13.

DVBIVM IV.

Quæ, & quanta sit obligatio voti?

Resp. Tanta est quantam, tum quantitas materiæ permittit, tum intentio voventis, quâ se vel multùm, vel parum, vel absolutè, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis obligare vult, designat: ita ut etsi obligatio voti sit juris naturalis, vis tamen eius pendeat à voluntate, & facto hominis, tanquam prævia conditione, ut tantùm vel tantùm obliget. Ita com. v. Lay. *c.* 3. Bon. *p.* 5. Vnde resolves.

1. In materia levi nemo obligatur sub mortali, quia materia id non permittit. Nau. *n.* 40. Sanch. *l.* 4. *c.* 12. Lay. *l. c.* v. g. vovisti recitare quotidie *Salve Regina*, omittendo semel, iterúmque, non peccas mortaliter, quia materia est parva. Sanch. *l.* 4. *c.* 12. Laym. *l. c.* Azor. *l.* 21. *cap.* 15. Imò etsi toto anno omittas, esse tantùm veniale, eò quòd materiæ istæ parvæ non coalescant in unam, probabiliter docent Diana *t.* 5. *misc. c.* 24. ex Soto, Arag. & Tann. 2. 2. *d.* 4. *dub.* 3. contra Valen. &c.

2. In materia gravi, etsi quis possit se obligare tantùm leviter, communiter tamen censetur se voluisse obligare graviter, nisi aliunde constet. Vnde violans tale votum, peccat graviter ex genere suo;

3. Qui postquam gravi voto se obstrinxit, seriò deinde dolet quod fecerit; non peccat graviter, modò retineat animum implendi. Vide Sà, *V. Votum.*

4. Qui violat votum de re jam ante præcepta; v.g. qui post votum castitatis fornicatur, debet in confessione addere, quod votum id habeat, aut quòd Ordines acceperit, si Confessarius nesciat: quia duplex tunc est malitia peccati. Suar. *c.* 6. Less. *d.* 7. Sanch. *c.* 2. *q.* 7.

5. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Unde si qui Canones videntur indicare filium à patre religioni devotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificaverit. Suar. *c.* 9. Sanc. Lay. *c.* 5. *n.* 6.

6. Cùm hæres teneatur solvere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex justitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. solvere. *ibid.*

7. Eodem modo si communitas aliquid vovit in quod posteri non consenserunt, non tenentur id servare vi voti, sed interdum ratione pacti, statuti vel longæ consuetudinis. V. Lay. hic *c.* 3.

8. Cùm quis vovet factum alterius, sensus est, se tutaturum id eo modo, quo licitè potest, ut v.g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit Superior, vel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium devovit religioni, ad nihil aliud tenetur, quàm ut conetur eam filio persuadere: sic qui Missas vel peregrinationem alterius curandam, quando stipendium ac sumptus ei persolvit, non tenetur alium substituere novis sumptibus, si prior non præstet ad quod se obligavit. Sanch. Lay. *n.* 7.

9. Vota personalia non implentur nisi per voventem: unde qui vovit peregrinationem, Romam v.g. non satisfacit, si conducat alium: neque ad id tenetur, si ipse non possit. *ibid.*

10. Vota realia solvenda sunt ex proprio: unde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare

Quòd sit possit ex suo, & tamen alius, sive rogatus, sive sponte pro ipso velit solvere, id valet: quia tunc quod alter dat, fit ipsius; non autem actio alterius personæ potest fieri alterius, v. *ibid.*

11. Vota conditionalia non obligant cessante conditione, etiamsi ipse vovens causa fuerit, vt conditio non poneretur; dummodo id non impediverit per dolum, vim, aut malitiam, vt v. g. vovisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde submittis qui persuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imò etsi malitiosè per fraudem, dolum &c. impediveris, adhuc probabile est, te voto non teneri, ut habet Lay. *cap. 6.* ex Suar. & aliis. Interim Laym. rectè hic advertendum monet ad intentionem voventis; ut v. g. si filius vovit se ingressurum religionem, nisi pater contradixerit, videtur eius intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, suâ sponte relictus, &c.

12. Qui vovit rem certam & determinatam, v. g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad alium, cùm id non soleat intendi; si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam quam accipit quia qui vovet rem, censetur promittere omnem eius utilitatem.

13. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore, ut jeiunare hoc, vel isto die; illo transacto, sive cum culpâ, sive sine culpa eius, ad nihil tenetur: & neque, si præviderit impedimentum eo tempore superventurum, tenebatur prævenire, cùm hæc non soleat intentio voventis esse. Suar. Navar. *l.* 1. v. Bon. *p.* 5.

14. Qui vovit aliquid sine certo tempore, verbi gratia, peregrinationem, tantum tenetur implere cùm commodè primùm potest: quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissioné, vt habita commoditate non nimis diu differat, quamvis minor causa sufficiat ad differendum, quàm ad omittendum. Fil. *cap.* 4. *q.* 10. Suar. Lay. *c.* 3. Bon. &c.

15. Qui vovit aliquid sine certo loco, v. g. ingredi religionem sancti Benedicti, satisfacit intrando quodcumque Monasterium illius Ordinis, in quo serventur substantialia regulæ. Neque tenetur pro admissione peragrare provinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfacit voto si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltem cum iusta causa, qualis est v. g. gravis ac diuturna tristitia & anxietas, sive ex natura ipsa, sive aliunde nata. Escob. ex Sanc. *t.*1.*l.*4.*c.*16.*n.*100.) ante professionem, vid. Trul. *l.*2.*c.*2.*d.*20.*n.*7. & 8.

16. Qui vovit aliquid sine certâ qualitate, v. g. religionem in genere, potest ingredi quamcumque, etiam laxiorem: modò serventur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vovit triticum, &c. non tenetur dare optimum quod habet, sed satis est (loquendo de obligatione præcisè) ut det quod non sit planè ineptum.

17. Qui vovit aliquid sine certa quantitate, v. g. eleemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit dando quantum voluerit, modò non tam parum, ut videatur potiùs irridere suum votum quàm implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione voventis, quâ nemo censetur se obligare, nisi ad id quod commodè potest, & communiter est decens. Suar. Sanch. *l.*4.*c.*13.

18. In dubio de mente voventis, debet fieri interpretatio secundùm verborum, quibus usus est, proprietatem, vel potiùs communem & usitatam acceptionem. Fil. *t.*26.*c.*2. Laym. *c.*3.

19. Qui vovit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundùm Sanch. dare toties decem, quoties ludit; quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare Laym. *l.* 4.*t.*4.*c.*5.*n.*4. Vide Trull. Dian. *p.*5.*t.*9.*R.*60.

DVBIVM V.

Quot modis tollatur obligatio voti?

Resp. Dupliciter tolli potest: 1. Nullius autho-

ritate interueniente: idque vel materiæ mutatione: vt si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiua maioris boni ratione nouæ circunstantiæ vel prohibitionis: vel si fiat impossibilis, absolutè aut moraliter; vel desitione conditionis, à quâ pendebat. 2. Interuentu authoritatis humanæ: idque tripliciter; irritatione, commutatione, vel dispensatione: de quibus sequentibus dubiis. Est communis, Sanch. *l.4.c.24.* Less. *l.2.c.40.* Suar. Fil. *tom.26.c.8.* Vnde resolues.

1. Etsi tuâ culpâ materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen postquam iam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

2. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius; & alterum cessat. Quòd si verò sit æquale, aut nescias vtrum sit melius, implẽdum est quod priùs vouisti, & ruit posterius: si & hoc nescis, libera est electio: v. Trul. *l.2.c.2.d.9.*

3. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantum, tunc si commodè talis materia diuidi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v.g. vouisti ædificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem.

4. Si verò diuidi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem quam potes: vt v.g. 1. Qui non potest ieiunare totâ hebdomadâ, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummavit post votum castitatis, tenetur non petere debitum; cum eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet) v. Bon. *p.7.§.1.*

5. Quòd si votum diuidi quidem possit, sed vnum in eo sit principale, reliqua verò accessoria tantùm, non per se seorsim intenta, sed dependenter à priori, tanquam illius appendices & modi; tunc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorij, non autem contra; vt v. g.

vovisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre ; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre & oblationem mittere : v. Sanch. *l.* 4. *c.* 10. Bon. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 4. §. 4. Trul. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 10.

DVBIVM VI.

De voti irritatione.

ARTICVLVS I.

An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem.

Resp. Cùm non debeat violari cuiusquam dominium ac quilibet Dominus possit uti sua libertate, hinc si potestati dominativæ alterius sit subjecta alicuius voluntas, potest is subditi istius omnia vota qualiacunque sint ad suum libitum, sine ulla causa valida irritare directè, hoc est, potest velle & pronuntiare, ut illa vota nulla sint, ita ut nullo etiam casu obligatio postea reviviscat (etsi peccet, si absque causa irrirent, ut docent Less. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 75. Navar. Suar. Fill. Porrò hoc jus provenit ex jure positivo, quo datur alicui legitima potestas dominativa in voluntatem alterius. Ita communiter DD. Vide Sanch. *l.* 4. *c.* 24. *n.* 30. & 31. Vnde resolves.

1. Quivis pater, & in eius defectu, avus paternus, tutor; imò etiam mater, non tantùm si tutrix sit, sed etiam in priorum defectu ; & secundùm quosdam, reliquis deficientibus, etiam magister, vel herus, ut Suar. Less. *d.* 10. *n.* 78. contra Sanch. potest directè irritare vota liberorum impuberum, ut colligitur ex *cap. Mulier* 32. *q.* 2. *c.* 1. & *v.* 2. *q.* 1. & *cap. Si quis de reg.* Impubertas autem secundùm jura finitur in masculis, anno decimo quarto completo : in fœminis duodecimo completo, à die nativitatis computando, ut Sanc. *l. c.* Laym. *t.* 4. *cap.* 2. Bon. *disp.* 4. *q.* 2. *p.* 6. §. 1.

2. Vota religiosorum (non tamen novitiorum) etiam sub prædecessoribus emissa, irritare possunt

directè præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores, & Rectores, ac probabiliter etiã Abbatissæ, ut habet Suar. *l.* 7. *de voto c.* 7. *n.* 19. Regin. *l.* 18. *n.* 342. Fil. Bon. *l. c. n.* 26. Excipitur tamen votum transeundi ad religionem strictiorem: vide Binsfeld. 3. *p. Ench. c.* 9. Less. *n.* 73. Sanch. *c.* 24. *n.* 30. Bon. *l.* 5.

3. Idem potest, secundùm Sanc. *l.* 9. *de mat. d.* 39. maritus respectu votorum uxoris: licèt probabiliùs id alij limitent ad ea vota, quæ mariti juri præiudicant. Lay. *hic, c.* 7. Fil. *t.* 26. *c.* 8. *q.* 8. Less. *d.* 10. *n.* 83. & *d.* 15.

4. Qui semel votum irritavit, si postea nolit, non ideo revalidatur; ut vult Sà, V. *Irritatio voti.*

5. Nullius supradictorum potest directè irritare vota emissa ante subiectionem, v.g. ante matrimonium, facta verò intra tempus subiectionis, de re implenda post tempus subiectionis, v.g. in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritari. Bon. *l. c.*

6. Votum, de quo dubium est, utrùm emiseris tempore libertatis, an subiectionis non posse irritare Superiorem, docet Salas 1. 2. *q.* 21. & Catam. *l.* 3. *c.* 1. *d.* 1. Sed contrarium tenent Suar. Sanch. Bon. &c. cum Bard. *d.* 6. *c.* 1. §. 28.

7. Facta tempore subiectionis, possunt adhuc irritari post illud; v.g. quando filius iam est pubes. Quod verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma: secùs tamen, si infirma esse novisset, & independenter à prioribus ratificasset: v. Less. *l.* 2. *c.* 40. *dub.* 10.

8. Supradicti possunt revocare, ac directè irritare vota, etsi semel ea ratificaverint; quia non privarunt se dominio & potestate suâ: v. Suar. *de voto l.* 6. *c.* 6. Quòd si tamen id sine causa fiat, erit, secundùm quosdam, peccatum mortale: licèt probabilius id negent Suar. *l. c. cap.* 4. & Laym. *hic.*

9. Prælatus potest irritare votum subditi, à prædecessore æquali vel inferiore confirmatum, non

men à Superiore: v. de his Bon. *l. c.* §. 3. Lay. *c.* 7.

ARTICVLVS II.

Quis vota indirectè possit irritare?

Resp. Si alicui, non quidem voluntas voventis, d voti materia sit subiecta, ita ut in hanc jus haeat, is tale votum potest irritare, irritatione indi:cta; hoc est, eius obligationem suspendere, in uantum suo juri præiudicatur: idque ex lege aturæ docente, quod nemo possit alteri promit:ere aliquid in præiudicium tertij. S. Thom. *in* 4. c 38. Suar. Less. &c. *ll. cc.* Vndè resolves.

1. Sic irritare possunt, præter suprà nominatos, nater respectu filiorum puberum, quamdiu maent in domo paternâ, nec sunt emancipati: item utor puberis, usque ad annum vigesimū quintum, n jis quæ eorum potestati officiunt. Lay. *c.* 7.

2. Idem potest uxor respectu mariti; v. g. si is voerit longiorē peregrinationem, habitare alibi, cuvare seorsim, quę derogāt vitę sociali, & usui domiij quod habet in corpus mariti. Les. *n.* 83. Fil. *n.* 253

3. Item Dominus & Domina respectu famulo'um; ut si ij voverint jeiunium, quo fierent inepti id obsequia Domini: quale votum non est castita:is, vel brevis orationis. Less. *n.* 86.

4. Item non tantum Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi, & principes respectu subditorum; quando materia illis præiudicat. Denique Superiores respectu novitiorum in iis quæ impediunt novitiatus exercitia Less. *d.* 13. *n* 8.

5. Non possunt irritare indirectè vota de re aliàs præcepta, v. g. non furandi; quia nemini præiudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit ampliùs subiecta; v. g. vota servi implenda, cùm erit liber; & coniugis, cum alter erit mortuus.

5. Potest quis etiam indirectè irritare vota longè ante facta, quàm sibi materia subjiceretur: v. g. facta à coniuge longe ante matrimonium.

7. Poteſt qui etiam vota à ſe, vel anteceſſore conceſſa & confirmata, indirectè irritare; ut patet ex art. ſuperiore. Excipe tamen, niſi ſuo jure ceſſiſſet; & hanc ceſſionem ſubditus acceptaſſet; ut v.g. in voto caſtitatis, mutuo mariti & uxoris conſenſu facto. Secus tamen eſſet, ſi vel ſola uxor, vel uterque independenter ab altero voviſſet.

8. Vota indirectè tantùm irritata reviviſcunt, & obligant quando alteri deſinunt præiudicare. Vide de his Bon. *p.* 7. Laym. *c.* 8.

DVBIVM VII.

Quid ſit commutatio voti?

Reſp. Commutatio eſt ſubſtitutio alterius operis honeſti loco eius, quod voto promiſſum erat, ſub eadem obligatione. Circa quam, ut licitè fiat, traduntur hæ regulæ; Prima. Ad commutationem voti requiritur authoritas Eccleſiaſtica. 1. Quando commutatio ſit in paulo minus bonum; quod ſi notabiliter minus ſit, miſcetur diſpenſatio. 2. Quando dubium eſt de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licet aliqui tunc putent ſufficere authoritatem propriam. Hæc tamen ſufficit ad commutationem in melius; quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod eſt tale in ordine ad utilitatem ſpiritualem voventis, & Deo gratius.

Secunda ad commutationem voti in æquale, requiritur cauſa, licèt minor, quàm ad diſpenſationem, quia diſpenſatio planè liberat ab obligatione voti; commutatio verò aliud ſubrogat. Vnde ſi fiat in melius, nulla cauſa requiritur; ſi in æquale cum authoritate Superioris, ſufficit maior in illud propenſio. Si verò dubitetur an ſit æquale, ſufficit notabilis moleſtia in implendo. V. Leſſ. *l.* 2. *c.* 40. Vnde reſolves.

1. Quamvis oratio abſolutè ſit melior jeiunio, non licet tamen propria authoritate hoc in illam commutare: quia hic & nunc poteſt jeiunium eſſe

o gratius; utpotè utilius ad bonum spirituale
us hominis. Less.*d.*16.Sanch.*c* 56.

2. Omnia vota personalia propria authoritate
nmutari possunt in votum religionis: imo ipso
e omnia vota realia sic mutantur in professione.

3. Qui habet votum religionis, non potest il-
propria authoritate commutare in susceptio-
n Episcopatus: tum, quia hic non efficit homi-
n perfectiorem quàm religio, licèt perfectio-
a esse supponat: tum, quia non constat, quod
id hic & nunc sit Deo gratius: tunc, quia sic
pondit Innoc.III.apud Bon.*in secundum Præcep-*
*o d.*4. *q.* 2. *p.* 7. Idem docet Less.*l.*2*c.*4.*d.*16.*n.*
3.Azor.Sanch.Laym.*l.*4.*t.*5.*c.*6.*n.*15. Paulus *d.*
.16.*n.*2.Fag.Dian.*p.*6.*t.*6.*R.*62.

4. Qui habet facultatem dispensandi, habet
am commutandi; non tamen contrà: quia com-
itatio est pars dispensationis; qui autem potest
ius, etiam minus potest. Qui autem habet fa-
tatem commutandi tantùm, non potest mutare
i in æquale: quod moraliter & non scrupulosè
imandum est, ut monet Laym.*c.* 8.In qua æsti-
tione, ait Caiet.non negligenda sunt concomi-
itia: v.g.in voto peregrinationis, habenda ra-
non tantùm laboris, sed etiam expensarum,
as fecisset. Suar.Less.v.Bon.*p.*7.§.3.

5. Si is, cuius votum mutatum est, malit deinde
plere primum, id potest; tum quia id est melius
æquale: tum quia in eius favorem factum est,
m tacita conditione, si ei placuerit. Less.*n.*97.
nc.Fil.*n.*289.

6. Si voti legitimè à Superiore commutati ma-
ia, sive opus fiat impossibile, vel indifferens, non
ietur redire ad prius, quia obligatio extincta
. Vide Laym.Bon.*ll.cc.*

DVBIVM VIII.

uid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis?

Resp. 1. Dispensatio est absoluta obligationis

voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, ut valeat, justa causa requiritur; qualis v.g. est, 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reip. 2. Notabilis difficultas in observatione voti. 3. Imperfectio actus, vel levitas ac facilitas, ex qua processit votum. Suar. *l.* 6. *c.* 17. Fill. *n.* 160. Sanch. *l.* 4. *c.* 45. vide Bon. *p.* 7. *n.* 24. Lay. *c.* 8. *n.* 5. Vnde resolves.

1. Cùm causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest. Bonac. *l. c.*

2. Prælatus videns, ac (cùm facile possit) non contradicens, videtur dispensare, ait Sà.

3. Potestas etiam delegata dispensandi in votis extendit se etiam ad vota jurata, & juramenta pia soli Deo facta: v. Suar. *l.* 6. *de voto*, Sanch. *l.* 8. *de matr. dub.* 3.

4. Ante voti acceptionem à certa persona, aut Ecclesia, non censetur ei jus acquisitum, ideóque sine eius iniuria potest dispensari vel commutari.

Resp. 2. Potestas dispensandi convenit omnibus Prælatis, qui habent jurisdictionem in foro externo, vel privilegium, Less. *l.* 2. *c.* 40. *d.* 12. Sanc. *c.* 37. & commun. Vnde dispensare possunt sequentes: 1. Papa respectu omnium fidelium in omnibus votis. 2. Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus: quia tantùm habet jurisdictionẽ fori interni. Suar. *l. c. cap.* 12. 3. Prælati Regulares exempti, respectu suorum Religiosorum & Novitiorum: idque circa vota, quæ vel in seculo, vel etiam in Novitiatu fecerunt. Less. *n.* 8. *&* 107. Sanc. *l.* 9. *de mat. d.* 29. non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. Suar. Less. *ll. cc.* 4. Ex privilegio Papæ, Confessarij Ordinum mendicantium, secundùm concessionem & moderationem suorum Superiorum, ut notat Less. *d.* 13. *n.* 108.

Resp. 3. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispensare in omnibus votis, exceptis quinque soli Papæ reservatis, scilicet voto Castitatis perpe-

næ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum Compostellam, & Vltramarina, sive in Terram Sanctam, vide Bon. Less. Laym. *ll. cc.*

TRACTATVS III.
De Tertio & Quarto Præcepto.

CAPVT I.
Quid Tertium Præceptum. Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, sive impendi cultui divino, est naturale, & adhuc obligat: quatenus verò tempus id designatur dies Sabbathi, est cæremoniale, & in novo Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi: præscriptúsque modus colendi, ut quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur: Bon. Laym. ex D. Th. 2. 2. *q.* 122.

DVBIVM I.
Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur.

Resp. 1. Die festo prohibentur omnia opera servilia: hoc est, quæ & versantur circa materiam externam; & vel mechanica & illiberalia sunt, v. g. suere, fabricare; vel requirunt tantùm laborem corporis, & ab operariis tantùm & servis fieri solent. Ita DD. communiter. Vide Laym. *l.* 4. *t.* 7. *c.* 1. Suar. Fil. &c. ex D. Th. *l. c.* Vnde resolves.

1. Impertinens est ad rationem operis servilis, utrùm fiat ex lucro, an ex recreatione; ex hac, an ista intentione, pia, vana & turpi. Caiet. Suar. Lay. *l. c. &c.* contra Syl. & Canonistas.

2. Impertinens quoque est, sive fiat cum defatigatione & labore, sive non, sive brevi, sive longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

3. Servile non est, ideóque nec prohibitum festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel navi

vnde etiam ad hæc necessaria sunt licita. Nau. *c.* 13. Tol. & Laym. Suar. *de fest. c.* 27.

4. Nec servile est, ducere jumenta sine onere, cùm id sit iter facere, ut ait Fill. *hic c.* 9. *a.* 170. Ducere autem jumenta, currus, vel navigium onustum mercibus, est servile. Suar. *l. c.* Fill. *l. c.* Quod si tamen ante festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur: vel ob publicam utilitatem, vel ob damnum quod aliàs sequeretur.

5. Item nec servile est, sive gratis sive pro pretio docere, studere, scribere, transcribere; & secundùm quosdam, ut Medinam, Lopez & Armillam. quorum sententiam probabilem docet Laym. contra Sà, Fil. Azor. & alios multos, pingere, etiam coloribus, (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere: ut v. g. colorare asseres vel pannos, dealbare parietes, illiberale est.

6. Videntur etiam excusari posse in Typographiis, litterarum collocatores, quando post divina collocant neglectum pensum, ut habet Laym. *hic.* Imprimere tamen, servile habetur. Escob. *E.* 5. *c.* 4. Suar. Lay. &c.

7. Excusat etiam Fill. *hic. n.* 169. distillationem, quæ sine corporis fatigatione potiùs ad experientiam & peritiam fit, quàm ex officio, & arte.

8. Servile aliqui non putant, (alij contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium aliaque pejora vitanda) venari. Granad. 1. 2. *c.* 3. *t.* 12. *d.* 4. *s.* 7. *n.* 65. aucupari, militare, gladiari, piscari, (saltem in fluminibus recreationis gratia) & similia; piscatio tamen moderata esse debet. v. Lay. & Fil. *t.* 27. *c.* 9. *q.* 12. Bon. *d.* 5. *q.* 1. *p.* 2. *n.* 25. Escob. qui docet, laboriosam, & ex officio, non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum, acu pingentes. Arm. Azor. Palaus, Sà, Marc. v. Diana *p.* 6. *t.* 6. *R.* 15. *&* *p.* 4. *t.* 4. *R.* 62.

Resp. 2. Prohibentur prætereà quædam opera

non seruilia, quæ dicuntur forensia, vt sunt mercatus, placitum, iudicium ad mortem vel pœnam, & strepitus omnis iudicialis, id est actiones, quæ ad decisiones causarum, tam ciuilium quàm criminalium, tam secularium quàm Ecclesiasticorũ spectant. Ita com. Doct. ex. c. 1. *de feriis.* Vnde resolues.

1. Festo non licèt citare, adducere testes, id est, exigere iuramentum iudiciale, proferre aux exequi sententiam: quæ si feratur, est irrita. V. Laym. *l.4.t.7. c.2.n.7.*

2. Nec licèt emere & vendere res non necessarias, negotiari publicè vel priuatim, inire contractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel aliis iustis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatus; qui prohibitus est, *c.1. de feriis*, ut docet Bon. ex Suar. 13. & Fil. *t.27.c.*10.*q.1.n.* 180.

3. Festo licèt excommunicare, dispensare, iudicem priuatim informare, aduocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum iudicialem. V. Bon. *l.c.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent ab obseruatione festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipuè sunt septem.

Prima. Dispẽsatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi Episcopalem, vti Superiores Religionũ, imò & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. Suar. *c.*33. Lay. *c.4.n.*2. Bon. *p.1.n.*10

Secunda Consuetudo, nam sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitæ, & præparationes deliciarum non necessariarum, vt cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum: item emptiones & venditiones rerum parui momenti. Bon *l.c.* Lay. *l.c*

Tertia. Pietas in Deum; per quam licet opera, quæ proximè (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei; vt pulsare campanas, circumferre imagi-

nes, vel cruces in supplicatione. Ornare autem & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. Fil. *n.* 218. Bon. *l. c.*

Quarta. Charitas erga proximum; per quam licent, & valent actus judiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic etiam possunt rusticanorum, in parvis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus & infirmis, pro tunc egentibus, subvenire. Item emere & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. Laym. *c.* 2. *n.* 7. v. Dian. *t.* 1. *R.* 34.

Quinta. Necessitas propria vel aliena, corporis vel animæ; si nimirum sine gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quo modo excusantur 1. Judicia, quæ celeritatem requirunt: v. g. si latro sit fugiturus nisi tunc capiatur. 2. Servi & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. Suar. Laym. *l. c.* 3. Iidem & similes reficientes suas vestes, cum id aliis diebus non possint. 4. Pauperes, qui se suosque altere non possunt, operantes privatim; sine scandalo; maxime quando multi dies festi concurrunt. Bon. *n.* 13. 5. Coci & culinarij. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. 7. Chirurgi, & Pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicumque quorum opus semel cœptum non potest interrumpi sine damno. 9. Molitores, & naucleri pendêtes à ventis. 10. Piscatores halecum, Thunnorum, &c. qui certo tantum anni tempore id possunt. 11. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum & similium, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessariis, ut funeribus, nuptiis, &c. si aliter fieri non potest ut satisfaciant. 13. Agricolæ ad cavendum damnum ruri laborantes, vt si ob pluviam

imminentem segetes vel fœnum congregent. Bon. *n*.13.Fil.*n*.211.14.Denique excusantur etiam mercatores qui clausis tabernis quædam vendunt;cum præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec aliàs commodè emere posse. De suprà dictis vide Suar.Fil.Laym. Bon.*ll.cc.*

Sexta. Vtilitas, non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam,vel splendorem: sic enim licèt in adventu vel ortu Principis laborare,vt perficiantur theatra,ignes,vestes,&c.Quamquam monet rectè Suar.præstare in hoc casu petere veniam à Pastoribus: vide *Bon.*

Septima. Excusat item, saltem à graui peccato, paruitas operis,seu temporis. Vnde graue non videtur vnâ horâ laborare,vt habet Suar. *l. de festis c.*32. maximè, vt notat Laym. si labor non sit nimis seruilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat.v.Fil.*t.*27.*c.*11.*q.*1.*n.* 105. In forensibus autem & iudicialibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam,monet Escob.*E.*5.*c.*3. *num.* 14. ex Palao *tom.*1.*t.*9.*d.*2.*p.*3.*n.*4. Sic graue peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti,cum magna solemnitate,licèt breui tempore fiat.Quod intellige(secundùm prædicta)nisi consuetudo,vel necessitas excuset.

DVBIVM III.

Quæ opera festis præcipiantur?

Resp. præcipitur 1. Auditio concionis,non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. v. Trident. *sess.* 24. *cap.*4.*de reform.*Fil.*hic c.*8. Bonac. *t.* 1.*d.* 5.*q.*1.*p.*2. *n.*27.Suar.&c.Dixi *nisi quatenus*,&c.quia homines rudiores ignorantes præcipua mysteria fidei, ea præsertim,quæ sub graui obligatione eos scire teneri dictum est suprà *l.*2.*tit.*1.c.1.tenétur lege charitatis(si aliàs ea commodè addiscere nō possint)

sub graui peccato cōcioni, vel potiùs catechesi interesse. Bon. *d.* 5. *in prac.* 2. *n.* 28. addens eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse. Trull. *l.* 1. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 12. Fag. &c. 2. Pręcipitur speciali præcepto, obligante sub mortali, audire Missam, hoc est morali & humana assistentia, siue præsentia ei interesse. Est communis ex *c. Omnes fideles*, & ex *c. Missas de consec. dist.* 1. contra Angelum & Rosellam, qui semel vel iterū negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos vsum rationis habentes: non autem infantes, amentes, vel cathecumenos. Ratio primæ partis est, quia est vniuersale. Ratio secundæ est, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ est, quia non sunt Ecclesiæ subiecti. C. Lugo. *dis.* 22. *s.* 1. *&* 2. ex Nau. Sanc. & Conin. Vnde resolues.

1. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria; tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt; cum Trid. *s.* 24. *c.* 4. *c. de reform.* dicat *teneri vbi id commodè fieri potest*; tum quia, si qua obligatio fuit, ei derogatum est per priuilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. Suar. *de rel. t.* 1. *l.* 2. *cap.* 16. Azor. Nau. Cened. Zerol. *p.* 1. *V.* præd. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 4. v. Barb. *in Trid. sess.* 24. *c.* 4. Imò Fratres Prædicatores, & Minores & qui cum ipsis in priuilegiis communicant, concionantes in suis Ecclesiis, quouis anni tempore possunt auditoribus suis concedere 18. annos, &c. 320. dies Indulg. nomine Papæ. Dian. *p.* 4. *tom.* 4. *R.* 22. ex Rodrig. &c.

2. Non est obligatio ad audiendam Missam feria quinta, & sexta, & Sabbato Maioris Hebdomadæ; neque diebus Rogationum. Azor. Henriquez, Suar. *d.* 88. *sect.* 5.

3. In die Natiuitatis Christi tantùm teneris audire vnam Missam. Nauar. Suar. Fill.

4. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam iniunctam

in confessione, vt contra Caiet. Sylu. Ang. Armil. docent Suar. Sà, Roderic. Fil. &c. Ratio est, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, vt v. suprà *l. 1. t. c. 3. dub.* 3. Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat Regin. *l.* 19. *n.* 14. dummodò intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autem Suar. *d.* 88. *sess.* 6. Azor. *c.* 7. *q.* 6. Gordon. Card. Lugo *l. cit.* si quidem possit differre confessionem, nec adsit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit Bonac. *disp.* 4. *q. vlt. p.* 11. ubi contrariam praxim quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi; vel intentionem audiendi Missam aliam; vel denique ob bonam fidem.

5. Satisfaciunt etiam inseruientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. g. vinum, hostiam, thus, &c. quia cùm hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse: dummodò non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè, v. Bon.

6. Peccat, qui non audit integram Missam; & quidem venialiter, si omittatur parua pars; mortaliter, si notabilis, v. g. media, vel tertia pars. Laym. tamen, & alij durum putãt, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio, vsque ad finem adsit. Additque cõmuniter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epistolæ, vel secundum alios, Euangelij vsque ad finem, vel ab initio vsque ad Communionem: v. Bon. *t.* 1. *t.* 4. *q. vlt.* C. Lugo *d.* 21. *sect.* 1. *n.* 3.

7. Non peccat, saltem mortaliter, qui à duobus Sacerdotibus successiuè duas dimidias Missas audit, vt habet Nauar. *c.* 21. Sà, Sotus, Henriq. Dia. *t.* 1. *t.* 3. *R.* 18. Bon. *d.* 4. *q. vlt. p.* 11. Hurtado contra Suar. Con. Fag. quia audit integram Missam. Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat, vt habet Bon. *l. c.* Hurt & Dian. contra Reg. Conin. C. Lugo, &c. quorum sententia videtur probabilior.

8. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet, vel qui est post murum, aut aliam rem tali loco, vnde nihil audiri, videri, vel notari possit

quid fiat: quia non censetur moraliter præsens. Satifacit tamen surdus, cæcus, & quicunque (licèt sit post ostium, aut columnam, vel in fenestra, vel procul à templo) ita est præsens, vt ex signis externis colligere possit, quid à celebrante agatur, spectatâ loci naturâ (etiamsi ipse per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat) sitque pars per moralem coniunctionem eius multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris. Bon. *l.c.*

9. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter & in confuso, vt aliquo modo aduertat quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur; vt tamen semper aduertere possit quid fiat, licèt peccet irreuerentia, non tamen damnandus est mortalis. Imò Con. *3.p.q.* 83. cum Sylu. Rosel. & Med. docet eum satisfacere, qui voluntariè toto sacro est distractus, modò sibi sit præsens, & cum reuerentia externa assistat. Quod propabile esse docet Laym. contra Suar. Bon. & alios: vide Conin. *l.c.* & Card. Lugo *n.* 26. *&* 27. Plura de tota hac materia, vide suprà *l.* 1. *t.* 2. *c.* 3. *dub.* 2. 3. & 4.

10. Præceptum audiendæ Missæ impletur quocumque in loco, siue in Parochiali, aut Cathedrali, siue in Regularium Ecclesia, siue in oratoriis priuatis, siue extra Ecclesiam audiatur. Ratio est, quia Ecclesia tantùm auditionem Missæ præcipit, non autem locum: ergo quovis loco impletur. Tol. *l.* 9 *c.* 7. Azor. *c.* 6. Rodriq. Nau. Fil. Nung. Suar. Con. Bon. *d.* 4. *q. vlt. p.* 12. *n.* 4. & plures. Quæ doctrina licet certa satis sit; nihilominus quia post omnes suprà citatos Authores à quodam moderno, viro aliàs docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est, nè cui (quia liber obuius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

DVBIVM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis & Festis maioribus

Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est

obligatio. Est communis Authorum (quos vide *superiore dub. casu vlt.*) vt ait C. Lugo *disp. 22. c. 1. c. 2.* certa; Etsi Marchantius in Candelabro mystico *t. 4. c. 7.* & in Resolutionibus moralibus, in forma manualis editis. *c. 8.* in dubium vocet; scrupulúmque mouere conetur. Ratio est, 1. Quia nullum extat ea de re præceptum. 2. Quia *c. vt dominicis.* jubetur Parochus ante Missam eiicere eos, qui proprio Parocho contempto, isthic Missam audire vellent: ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia *c. Si quis, de consec.* iubentur ij, qui habent oratorium domi, in maioribus festiuitatibus audire sacrum in Parochia, vel in ciuitatibus. 4. Quia vniuersalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum, & confessariorum (qui pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo, id non tantùm, (vt loquitur Marchantius *l. c.*) insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia Trident. *s. 22. c. 7.* tantùm dicit populum debere moueri, (non autem teneri) vt frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis maioribus, Vide Fag. Lugo, Barb. Zenedo, Trull. *lib. 3. c. 1. d. 6.*

Neque obstant quæ March. obiicit, vt:

1. Quod iura antiqua decernant contrarium; eò quòd Sixtus IV. *de treuga & pace,* præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia, Dominicis & festis. Nam imprimis ex illo Sixti decreto nihil sequitur, cùm is non dicat teneri, sed tantum prohibeat, ne publicè *prædicetur non teneri.* Cùm enim honestissimum sit populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minimè deceret, id (publicè præsertim) dissuadere; nam indè scandala, & proprij Parochi contemptus sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cauere voluit. Deinde esto antiqua forsan aliqua iura id habeant, eis posterioribus temporibus, per varia priuilegia; receptámque consuetudinem vniuersalem, est derogatum. Caiet. Lugo & cæteri Aut. cit.

Nec obstat. 2. Quòd multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint; hoc tamen tempore, post tot & tam ampla priuilegia, post tam claram & diuturnam consuetudinem, post Eminent. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria, (*vt vide sequenti Resp.*) an aliquid id doceant, nescio.

Nec 3. Locus Tridentini paulò ante in resp. citatus, quem obiicit: vt patet ex ipsis verbis & declaratione Eminent. Card. Authorúmque communi explicatione.

Resp. 2. Episcopus non potest censuris, mulctis, aliisque pœnis, cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra March. *l. c.* vbi ait: *Regulares ita communiter respondere, vt privilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent phylacteria*; & cōtra Authorem Parochiani obedientis. Ratio autem est. Quia; vt ait Nauar. Episcopus non potest tollere (nec restringere) ius commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter Auth. sup. cit. S. Ant. *p. 2. tit. 9. c. 10. §. 1. d. 4.* Sylu. *V. Missa*. Tolet. Lay. *l. 4. t. 7. c. 3. &c.* & comm. omnes Theologi, & Canonistæ moderni: afferúntque Azor. *t. 1. l. 7. c. 8. q. 6.* & Cardin. Lugo *d. 22. s. 1.* pro hac sententia, declarationem Cardinalium in Trident. quæ expresse habet: *Non posse ordinarium mulctis & pœnis cogere ad audiendam Missam, vel Concionem in propria Parochia, etiam in casu negligentiæ & contumaciæ.* Et si quis his duobus, tanquam Regularibus minus fidat, legere potest eandem declarationem apud Barb. in Trid. *sess. 22. c. 8. de sacrif. Missæ, & sess. 24. de reform. c. 4. n. 12.* Item *Tractatu de officio & potestate Parochi*; vbi eandem sententiam Barbosa ipse sequitur, & pro ea supra viginti Authores celebres, partim Theologos, partim Canonistas, quà regulares, quà non Regulares, citat. Vide *eiusdem remissiones* in Tridentinum

tinum impress. Antuerpiæ Anno 1644. & Zerolam, *in praxi Episcopali p.2.V. Parochia*, & *p.1.V. Missæ*, §. 6. Idem disertis verbis confirmat Clemens VIII. Anno 1592. 22. Decembr. decreto suo, circa hanc ipsam controversiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis: *Præsenti nostro decreto sancimus, licere sæcularibus, Christique fidelibus universis, Missas, diebus dominicis, & festis aliis maioribus audire in Ecclesiis, tam Fratrum Præd. quàm aliorum Mendicantium, necnon etiam Collegij Societ. IESV, iuxta eorum privilegia, & antiquas consuetudines, dummodò id in contemptum parochialium Ecclesiarum non faciant: & tam dictis Fratribus Prædicatoribus, ac Presbyteris dictæ Societat. quam aliis privilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam Quadragesimali, & Paschali, & quovis alio tempore, confiteri licitè posse, &c.* Quòd si verò dicta privilegia, & alia similia clariùs cognoscere lubet, inspiciatur, (ut alia taceam) Compendium privilegiorum Societatis IESV, ubi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in Extrav. data Ann. 1549. Kalen. Nov. quæ incipit *Licet debitum*: qua *omnibus Christi fidelibus, cuiuscunque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus, in templis eiusdem Societatis interfuerint, concedit, ut ibidem Missas audire, & Sacramenta recipere liberè & licitè valeant, neque ob id ad Parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Porrò, ne quis miretur; tam ampla privilegia Regularibus concessa à variis Pontificibus, placebit inspicere eorum Bullas, in quibus reperiet motiva gravissima; aut si nec inspicere lubet, recogitet saltem, Deum ipsum Innocentio III. (dum vidit Ecclesiam Lateranensem jam ruituram) ostendisse eam sustentari à S. Dominico, & S. FranciSco. Consideret quòd sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi translata est opera Regularium, ita sine eorum fua-

dio conservata diu non fuisset, vel saltē minus floruisset. Et denique, ne Regularibus succenseat quisquam, quod privilegia sua tueantur, sciendum est, quod sine consensu Sedis Apostolicæ iis renunciare, aut cedere non possint: ut v. *l. 2. Der. t. 43. de arb. c. 5.* Imò etsi faciant, irritum fore, & peccaturos; quia injuriam inferrent Ordini, & Ecclesiæ toti.

Nunc ad argumēta Marchantij breviter respōdeo.

1. Affert auctoritatem cujusdam P. Capucini, qui Parochianum obedientem scripsit. Et huicquidem me paulò ante sat multas gravésque authoritates opposuisse, existimo.

2. Ait quorundam Episcoporum praxim esse contrariam, eamque fundari in jure antiquo, & novo Trid. *l. c. sess. 22.* & *sess.* 24. ubi dicit: Teneri unumquemque parochiæ suæ interesse ad audiendum verbum Dei & rudimenta fidei: hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur in Missa; ergo etiam ad Missam possunt compelli.

Resp. 1. Praxim istam (sicubi est) paucorū esse, & contrariam praxi communi Episcoporum, in omnibus regnis & provinciis, & insuper Præsulis summi.

2. Praxim istam nec fundari in jure antiquo, cum illi, (si quod fuit) per privilegia sit derogatum, & abrogaverit consuetudo: nec in novo; tum quia Trid. *l. c.* loquēdo de concionibus & catechesi, nullam facit mentionem Missæ: & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Tridentinum expresè addit, quod Marchantius in sua citatione omittit, cum tamen ad rem plurimum facit, *si commodè fieri potest.* Tum quia nec illam quidem obligationem, quoad conciones esse receptam ostendit universalis Ecclesiæ consuetudo; eo quod fortè regulariter, *commodè fieri non poterat*: ut notat Card. Lug. *l. c.* Neque Catechesis communiter docetur in Missa, nisi fortè in pagis, ubi rarius cōtendunt Reguiares eum Parochis de re præsenti. Denique nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex nume-

ro fortè sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi Mendicantium*, quæritur, quòd etsi Episcopi Ordines mendicantes meritò colere, & adjuvare deberent, non solùm id negligant, verùm etiam Concilij Tridentini verbis in parvũ sensum detortis, eos incommodis & perturbationibus afficiant.

3. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis; subjungitque: *quis verò audeat hæc condemnare, & Patres istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt.*

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprij Parochi audiant sacrum extra Parochiam: aut si quæ sensum alium habent non esse recepta, vel usu abrogata. Ita Autt. cit. communiter. Videri potest Card. Lugo *loc. cit.* Barbosa, & Zerol. *ll. cc.* & dignissimus lectu libellus Francisci Fontani, Concionatoris regij, cujus titulus, *Responsa ad quæsita cuiusdam primarij Prælati*, &c. excusus primùm Gallicè Nancæi, Anno 1625. postea verò latinitate donatus, & recusus Viennæ Austriæ typis Michaëlis Rictij, Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur; cùm eam, utpotè honestam imprimis atque decentem, minimè improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialia, vel cum apprehensione peccati Regularium templa frequententur.

DVBIVM V.

Quæ excusent ab auditione sacri?

Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit, non teneris curare celebrari privatim in portatili cum privilegio, neque (etsi id consilij sit) preces interim alias loco Missæ dicere, ut habet Navar. *c.* 13. Suar. Fill. *t.* 5. *c.* 5. *q.* 11.

Prima causa est Impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incõmodo, pro-

prio vel proximi; corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ & benevolæ matris. Bon. *d.* 4. *q. ult. p. ult.* Navar. Fill. *t.* 5. *c.* 7. *q.* 11. Suar. *d.* 85.

Secunda causa est quodcunque motivum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari: V. Suar. *in 3. p. s.* 6. *c.* 5. Lay. & Bon. *l. c.* Unde resolves.

1. Excusantur qui sunt in navigatione, vel carcere. Item in morbo, vel convalescentia, in qua obsit prodire foras. Item qui sunt in excommunicatione, vel interdicto, de quo suo loco.

2. Item, qui custodiunt castra, urbem, gregem, infantes, vel puerum (qui in templo quietus, & sine perturbatione aliorum contineri non potest) vel domum; aut ægris solatio sunt, aut coquere debent, & similia curare, quæ omitti non possunt. Bon. Con. *n.* 86. *&* 314.

3. Item cui periculum est gravis offensionis mariti, parentum, vel dominorum. Henriq. Suar. Fill. *n.* 227. Si tamen id ferè semper fieret, de alio medio laborandum esset.

4. Item si quis alioqui omissurus esset occasionem commodam itineris, verbi gratia, socios, cùm viam ignoret, vel pericula metuat. Aliàs verò tenetur ad Missam ante iter, vel in itinere. Suarez *sect.* 6. Rodrig. Bon. *l. c.*

5. Si sit gravius difficultas eundi ad Ecclesiam ob distantiam v. g. unius vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatij: maximè si via sit molesta, cælum pluvium, Ubi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis. Bon. Suar. Fil. *l. c.* March. *Resol past. t.* 4. *c.* 6. *n.* 7.

6. Si ex consuetudine patriæ fœminæ egredi non soleant tempore luctus, vel etiam post partum. Sylvest. Caiet. & Fill. *n.* 229.

7. Si quis non habeat vestes statui suo convenientes. Navar. Henriq. Sà, Azor. Bon. *l. c.*

8. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id advertatur, si prodeat. Laym. *l.* 4. *t.* 5.

9. Si quæ sciret, alteri à quo perditè amaretur sequuturam occasionem peccati, si prodiret. Sà Fill. *n.* 227.

CAPVT II.

De IV. præcepto: *Honora Patrem, &c.*

DVBIVM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes?

Resp. Tenentur vi hujus Præcepti, tum genitoribus, tum Superioribus, in iis rebus, in quibus quisque, & quamdiu subjectus iis est, amorem, reverentiam, & obedientiam præstare, ita ut si notabilis horum defectus sit in re gravi, graviter peccetur: quod faciliùs fiet respectu parentum quàm aliorum. Ita communiter. V. Fill. *t.* 28. *p.* 2. *c.* 1. Reg. *l.* 2. *c.* 1. &c. Unde resolves.

1. Contra amorem graviter peccat filius. 1. Si signa odij parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. Si torvo oculo ferè semper intueatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. Si non subveniat in gravi necessitate spirituali vel corporali. 4. Si non impleat eorum testamenta & legata, modò hæres sit. 5. Si grave malum, verbi gratia, mortem illis optet. Nav. Regin. *l.* 20. *n.* 8. Fill. *t.* 28. *c.* 1. *q.* 3. & 7.

2. Contra reverentiam graviter peccat filius, 1. Si percutiat etiam leviter; & secundùm Regin. 2. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. Si graviter contristet. Reginald. *l.* 20. *n.* 24. Fill. *n.* 17. 18. 4. Si animo deliberato ad gravem iram provocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat graviter offendendos. 5. Si maledicta, convitia, &c. in eos conjiciat, Navar. Fill. &c. 6. Si pauperes despiciat, vel nolit agnoscere, quòd si tamen exteriùs tantùm dissimulet se nosse, & nolit apud se habere, ex justa causa, dummodò provideat de necessariis, Bonacina excusat à peccato gravi, eo quod rationabiliter non sint inviti. 7. Si in foro externo, etiam de vero crimine accuset, extra crimen

hæresis, proditionis, vel conjurationis in Principē, cùm non est alius corrigēdi modus: Vide Bon. *d.* 6.

3. Contra obedientiam graviter peccat. 1. Si in re gravi sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animæ salutem. Fil. *n.* 20. 2. Si contra voluntatem parentis ducat uxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non potest cōtrahere sine dedecore iuxta suæ regionis usum, non tamen potest exhæredari idcirco. 3. Si sine justa causa nolit eam ducere quam vult parens: maximè si inde sopirentur odia aut parentum necessitas levaretur Erit autem iusta causa, v. g. si sit impar familia; si infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. Si inconsultis parentibus nubat, ut habet Sanch. Potest tamen ubi consuluit, ipsis invitis prudenter contrahere cum se digna; cùm circa electionem status sit sui juris. Less. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 43. Sanc. *l.* 4. *c.* 15. Fill. *p.* 10. *n.* 20. An, & quomodò peccent liberi furando parentibus, Vide infrà *l.* 3. *t.* 9. *c.* 1. *d.* 4. Item, an alienare possint bona, Vide infrà, *l.* 3. *t.* 5. *c.* 3. *d.* 2. & *l.* 3. *t.* 5. *c.* 4. *d.* 1.

4. Tenetur proles alere parentes egentes, adeò ut, si in gravi necessitate aliter juvari non possint, teneatur manere in seculo (nisi tamen in hoc illi certum, vel certè valdè probabile periculum salutis immineret) & si religionem sit ingressus, teneatur egredi, & juvare parentes; dummodo eorum necessitas ejus professionem antecesserit. Fill. *q.* 5. *n.* 9. Bon. *q.* 1. *p.* 6.

8. Si verò necessitas post professionem superveniat, si ea extrema sit, tenetur egredi, petitâ priùs, licèt non obtentâ veniâ. Si autem sit gravis tātùm, in qua utcunq; possint vivere, non tenetur quidem, potest tamē egredi, si prelatus permittat. Quo casu tenetur, in quantū non obstat suo intento, deferre habitum, & observare substantialia Religionis: at postquam parentibus subventum est redire. Vide Less. *l.* 2. *c.* 41. *d.* 3. Vide & infrà *t.* 5. *c.* 1. *d.* 4.

DVBIVM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

Parentes quo nomine etiam intelliguntur aſcendentes, verbi gratia, avus proavus, &c. tenentur gravi obligatione juris naturalis, conſervationem & educationem liberorum curare Circa quod ex Bonac. *diſp.6.q.1.* Azor. *p.2.l.2.q.17.* Filll. *t.28.c.2.* reſolvuntur hi caſus.

1. Graviter peccant parentes, qui ſine iuſta cauſa prolem hoſpitali, vel locis publicis exponunt. V. Bon. *ki* & Fill. *t.21 p.2.c.2. & infrà t.5.c.1.*

2. Mater tenetur (ſub veniali tamen) lactare proprio lacte, niſi habeat juſtam excuſationem; tunc verò tenetur ſub gravi peccato, bonam nutricem quærere. Bon. *d.6.q.1.p.6.* Laym. Item tenetur ſecundùm jura prolem alere ad finem anni tertij: poſteà educatio uſque ad emancipationem ſpectat ad Patrem. Excipe, niſi hic eſſet pauper, & mater dives. Fill. Lay. *l.5.t.10.c.3.* Regin. *l.10.n.32.*

4. Pater tenetur proli, non tantum legitimæ, ſed etiam (in quo jus civile à Canonico correctũ, juxta *c. Cùm habere*) ſpuriæ curare alimenta; hoc eſt, cibum, potum, veſtitum, & honeſtas artes, juxta ſuum ſtatum: niſi tamen aliundè ſe alere poſſit, & non indigeat; deindè etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Eccleſiaſticis poſſunt hæc ſuis ſpuriis præſtare. Fill. *l.c.t.28.c.2.n.28.* Laym. *l.5.t.10.p.3.c.5.* Vide infrà *t.5.c.4.d.5.q.1.* Hinc peccant 1. Si non adhibeant diligentiam ſaltem mediocrẽ, ut acquirant bona, quibus filij alantur, habeántque hæreditatem ſecundùm ſuum ſtatum 2. Si bona dilapidando impotentes ſe reddant, ad liberos honeſtè ſecundùm ſtatum ſuum educandos, ac dotandos. Bonacina *d.6.q.1.p.6.* Azor. Fill. *&c.* 3. Si ſine legitima cauſa filiæ dotem negent, (vel filium exhæredent) verbi gratia, quia vult ingredi, vel eſt ingreſſa Religionem, vel quia ipſis invitis nupſit, licet ſe indigno. Bonacina *loco citato,*

§. 2. ex Azor. Regin. &c. vel quia filius ordinem sacrum suscepit. Sicut enim Pater tenetur dotare suas proles pro matrimonio vel ingressu Religionis; ita etiam ad suscipiendos sacros ordines. Neque hæc donatio est revocabilis ; imò sic donata non posse computari in legitimam, aut divisionem cum fratribus, docet Barb. &c. 17. Contrarium tamen tenet Molin. &c. cū Dian. *p. 8. t. 6. R. 91. & 92.*

4. Parens tenetur proli subvenire relictâ religione, iisdem casibus, quibus proles parenti ; quos vide *superiore dubio cas. 4. & 5.*

5. Parentes gravi obligatione tenentur instruere liberos per se , vel alios in necessariis ad salutem. Hinc graviter peccant. 1. Si quantum in ipsis est , non curent ut bonis moribus imbuantur , doctrinam Christianam seu fidei rudimenta addiscant , pravorum consortia vitent, mandata Dei & Ecclesiæ observent, Sacramenta frequentent, à peccatis abstineant. Azor. Fil. Bon. *l. c. 2.* Si occasiones peccandi ab iis non avertant, vel in locis, aut domibus suspectis habitare permittant. Trul. *l. 1. d. 3. n. 4.* 3. Si consilio, vel exemplo malo depravent. 4. Si non objurgent , puniantque dissolutos ; moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè, verbi gratia , ut notabiliter lædantur. Sot. Sylv. Bon. *l. c. & d. 3. de contract. q. ult. p. 3.*

6. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem status. Vnde peccant , invitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abstrahendo. Et quidem Trid. *sess. 25. de reg. c. 18.* excommunicat cogentes ad monasterium filias.

6. Etsi frater fratri, vel sorori, saltem in extrema, vel quasi extremâ necessitate teneatur subvenire lege tum charitatis, tum pietatis: nam tamen est ea obligatio, quæ inter parentes & liberos, cùm non sit ista dependentia: Vide Less. *l. 2. c. 41. n. 34.* Undè si professus est in religione non tenetur egredi, ut succurrat. Trull. *l. 2. c. 2. d. 24. n. 8.* ex Suarez , &c.

Quæres. An filius aliquando possit à Patre privari hæreditate?

Resp. Potest ex justa causa, aliàs non, eáque in testamento debet exprimi. *Aut. Sed hodie. Cod. de inoff. test.* Talis autem censetur.

1. Ingratitudo, nisi in gratiam Patris redierit, ipsumque pœnituerit ante testamẽtum conditum) ut si affecit Patrem gravi injuriâ, vel ejus vitæ insidiatus est, vel manus injecit, vel maleficis se immiscuit. Bon. *d.* 3. *q.* 7. *p.* 3. ex Cou. San. Az. Mol. *&c.*

2. Si novercam, seu patris uxorem cognoverit carnaliter: si Parenti furioso, vel carcere detento, noluit succurrere, fidejubendo: si impedierit Patrem testari: si bona Parentum dilapidaverit, cum gravi ipsorum dispendio.

3. Si filia minor 25. annis luxuriosam vitam elegerit, &c. Circa quas,

Nota. Valere has causas, quando filius aliunde habet unde vivat; nam alimentis ad vitam necessariis privari non potest, cum debeantur jure naturæ, quod à jure civili tolli non potest. Bon. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. §. 3. ex Sanch. Mol. Azor. Regin. Fil. Trul. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 3. *& t.* 2. *l.* 7. *c.* 17.

DUBIUM III.

Ad quid teneantur tutores, & curatores qui parentum sunt loco.

Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, ejusque bona ritè & fideliter administrare. Ratio est. Quia in hunc finem constituitur, & signatur pupillo patris loco. Quare si delinquat, vel notabiliter sit negligens hac in re peccat graviter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur, (& saltem de dolo & culpâ latâ) imò etiamsi tutoris officium exercet pretio, quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de levi culpâ. Bon. *de contr. d.* 3. *q.* 19. *p.* 4. Unde resolves.

1. Tutor tenetur tueri personam pupilli dum-

opus est, eumque bonis moribus imbuere, & bene educare, per se vel per alios. Bon. *l.c.*

2. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideóque (officium tutoris suscipiens) inventarium conficere; alioqui damna ex ejus defectu secuta resarcire; nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad usus inutiles concedere.

3. (Tutor uti & Curator) tenetur conservare omnia jura, bona, & actiones pupilli, (vel Minoris) & bona aliàs peritura vendere, pecuniamque convertere in emptionem bonorum stabilium, vel in censum, &c. prout fuerit utilius. Ibid. ex Rebel. *p.* 2. *l.* 17. *q.* 17.

2. Si Tutor, vel curator pecuniam pupilli convertit in suos usus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus vel Minor. Rebel. *l. c. q.* 17.

5. Tenetur item ad restituẽdos fructus (deductis expẽsis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & suâ culpâ non percepit. Sylv. V. *Tutor.* § 4. Reb. *l. c.*

6. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persolvere, ita tamen ut quantũ fieri potest, bono pupilli consulat. Sylv. Treb. *ll. cc.* Tab. ibid.

7. Tutor vel Curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli: quia non ad destruendum, sed ad tuendum est constitutus. *Ibidem.* Excipe donationem, remunerationem; sic enim potest verbi gratia, stipendio debito pro liberali servitio aliquid addere, ex liberali donatione. Mol. Lugo *d.* 23. *sect.* 10. Sanch. Trull. *l.* 7. *c.* 17. *d.* 8. V. Dian *p.* 8. *t.* 6. *R.* 17.

8. Denique tenentur (officio finito) reddere rationes: quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant. V. Bon. *de cont. d.* 3. *q.* 16 *p.* 4. & infra hoc libro *t.* 4. *c.* 3. *in appendice ad contractus.*

DUBIUM IV.

Quæ obligatio Dominorum & famulorum, aliorumque Superiorum & inferiorum erga se invicem?

Resp. 1. Domini, & Superiores tenentur habere

curam famulorum, aliorúmque suorum subditorum. Patet ex 1. ad Tim. 1. *Si quis suorum &c.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentum gerunt; ideóque teneatur quodammodò ad eadem ad quæ parentes. Imprimis verò curare tenentur, quantum in ipsi est, vt servent præcepta Dei & Ecclesiæ. Bon. *d.* 16. *q.* 1. *p.* 8. Vndè resolves.

1. Peccant Domini graviter. 1. Si sine justa causa impediant famulos, festis Missam audiant; vel si festis opera servilia imponant, vel si jubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt. Nau. *capite* 14. *&c.* 2. Si peccandi occasionem permittant cum possint impedire; aut si graviter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem, non moneant, corripiant. Bon. *l. c.*

2. Peccat item graviter. 1. Si gravibus injuriis afficiant, diabolos, canes, &c. appellent. Bon. *l. c.* & Trull. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 6. licet Dian. *p.* 7. *t.* 7. *R.* 47. excuset à peccato talem contumeliam, quod ex ira & indeliberatione soleat proferri. 2. Si alimenta convenientia non præbeant, mercedem justam (dummodò fideliter servierint) non solvant, sed differant absque rationabili causa. *Ibid.* 3. Si ante elapsum terminum temerè domo expellant: in quo casu, nisi gravissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis Less. Azor *c.* 14. *q.* 1. Fill. *n.* 117. Regin. Mol. &c. Escob. *t.* 3. *E.* 9. *c.* 33. 4. Si enim, qui liberos aliósve domesticos, verbis, exemplo, vel moribus pravis corrumpit, & reprehensione non emendatur, è domo non dimittant. Navar. *c.* 14. Azor. Trull. *d.* 61. *n.* 2.

3. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiù ægrotat) dare salarium; (nisi in extrema, vel gravi necessitate; tunc enim debet ex charitate) imò sumptus in ejus curationem impensos potest repetere. Molin. *l.* 1. *t.* 28. *c.* 4. *n.* 8. Escob. *t.* 3. *c.* 9.

2. Resp. 2 Famuli, cæterique subditi, tenētur suis dominis & superioribus aliquo modo eadem, quæ

G 6

filij parentibus, nimirùm amorem, reverentiam, obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis quasi loco parentum. S. Thom. 2.2.q.103. Regin. l. 20. n 62. Unde resolues.

1. Peccant famuli graviter. 1. Si non laborent, vel serviant fideliter; tenentúrque ad compensationem damni. Molin. Less. l. 1. c. 24. 2. Si grave damnum inferant, vel inferri permittant, cùm possint impedire. Navar. c. 14. n. 22. Fil. t. 28. c. 3. q. 10. Regin. l. c. Et quidem si damnum illud inferatur, sive à confamulis, sive ab extraneis (in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari. Molin. Less. l. 2. c. 23. d. 10. n. 65. Fil. t. 36. c. 6. q. 9. n. 114. 3. Si absque gravissima causa discedant à Domino ante terminum elapsum, vltra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediti servire aliquandiu non potuerint. Molin. l. c. Regin. n. 517. Escob. E. 7. n. 50. 4. Si Domino in rebus magni momenti non obediant. Bon. l. c.

2. Famuli non peccant, si sustentationem, vel mercedem justam Domino negante, utantur compensatione occultâ. Mol. l. c. Fil. t. 36. c. 6. q. 3. dummodò tamen alius modus non sit impetrandi; nec plus accipiatur, quàm debetur; neque scandalum, aut aliud incommodum grave timeatur: vide Bon. *de restit. d. 2. q. ult. p 2. n. 16.*

3. Similiter pro obsequiis, ad quæ non tenebantur, præstitis, (si quidem illa non gratis & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus Domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet Navar. c. 17. n. 108. Less. l. c. Plura de his vide infrà t. 5. c. 1. d. 4. & c. 3. d. 10. & Bon d. 6. q. 1. p. 8.

DVBIVM V.

Ad quid teneantur Coniuges erga se mutuò, vi huius præcepti?

Resp. Uxor in iis, quæ spectant ad domûs gubernationem & bonos mores, tenetur obedire marito;

hic vero vxorem, non vt seruam, sed vt socram tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & vxor commembrum. Nau. *c.* 14. *n.* 20. Tol. Fil. *t.* 28. .9. *q.* 6. *num.* 144. & comm. Vnde resolues.

1. Coniuges peccant 1. Si debita intentione non contrahant matrimonium. 2. Si sine dispensatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonij in statu peccati mortalis recipiant. 4. Si vtantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus. 5. Si debitum sine iusta causa negent. 6. Si cum periculo pollutionis, tactus habeant impudicos.

2. Peccat grauiter vxor. 1. Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad grauem iram, vel blasphemiam prouocet. Fil. *l. c. n.* 145. & Bon. 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem fœminarum similis status, nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vindicet. 4. Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dummodò possit sine periculo vitæ, & salutis; & contrarium non sint pacti: & maritus post nuptias non sit factus vagus. Nau. Tol. Bon. *p.* 7. vide infrà *t.* 5. *c.* 1. *dub.* 4. 5. Si sine sufficienti iudicio malè iudicet de mariti continentia. 6. Si sine iusta causa debitum neget, vide infrà *l.* 6. 7. Si se ingerat in administrationem domus sine iusta causa, qualis est, si verbi gratia, maritus prodigus bona familiæ dilapidet. Sylu. Trull. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 18.

3. Peccat grauiter maritus. 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatoriis afficiat vxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta Dei vel Ecclesiæ sine iusta causa. Sayr. *l.* 7. *c.* 7. *c.* Nau. *c.* 14. Si verò impediat etiam sine causa, circa ea bona, quæ consilij tantùm sunt, vt est confessio, communio, &c. communiter tantum peccat venialiter, nisi constet quòd magnam ex iis vtilitatem percipiat. Sayr. Fil Bon. *quæst.* 1. *p.* 7. Trul. 3. Si cædat grauiter, moderate tamen castigare verbis, vel etiam ex graui causa mo-

deratis verberibus, habitâ ratione conditionis & ſtatus, quãdoque poteſt. 4. Si alimenta neget, niſi tamen uxor à cõſortio mariti propriâ culpâ diſceſſerit. 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. 6. Si uxori non cohabitet, vel ſine juſtâ causâ diù abſit. 7. Si cùm poſſit, alimenta non procuret. Vide Fil. *n.* 140. & 141. Nau. *c.* 14. *n.* 19. Tol. *l.* 5. *c.* 2. Sanch. *l.* 10. *de matr. diſp.* 18. *n.* 16. Bon. *p.* 7.

DVBIVM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga ſuos?

Reſp. Curatus, ſive Parochus jure divino tenetur.

1. Reſidere in ſua Parochia. Trid. *ſeſſ.* 23. *c.* 1. *de ref.* Barb. *de off. Paroch. c.* 8. *n.* 1. alioqui in conſcientia fructus non facit ſuos, teneturque pro rata abſentiæ reſtituere fabricæ Eccleſiæ, vel cauſæ piæ. Poteſt tamen ex juſta cauſa & licentia Epiſcopi ad breve tempus abeſſe. Vide Navar. *c.* 25. Azor. *t.* 2. *l.* 2. *c.* 4. Poſſeu. Barb. Trul. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 8.

2. Tenetur adminiſtrare Sacramenta: quoties & quanto cum periculo. Vide infrà & Bon. *p.* 1. *d.* 4. *q.* 3. *p.* 2. Poſſeu. Barb. *ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare, ut populus audiat Miſſam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus ſaltem feſtis, & aliquot aliis, docet Tol. *l.* 3. *c.* 5. Sed negant Suar. Con. *in* 3. *p. c.* 83. *art.* 1. *d.* 1. cum nullo jure id cautum ſit. Vide Bon. *q. ult.* Barb. *l. c.*

4. Docere populum concionando, arguendo, &c. per ſe vel alios. Tol. *l.* 5. *c.* 5. Poſſ. Barb. Trull. *ll. cc.* Vide ſuprà.

5. Tenetur ſingulis diebus Dominicis, & feſtis ſolemnibus populo doctrinam Chriſtianam explicare, per ſe vel per alium, ut conſtat ex Trident. *ſeſſ.* 24. *c.* 4. *de reform.* idque ſub gravi obligatione etiam juris divini, ob ſummam neceſſitatem, propter quam eos ab Epiſcopis, aliiſque Prælatis ad id cogi poſſe ſub pœna excommunicationis (omneſque alios ut eam audiant, diſcant & ſciant) docet

Trull. *l.* 1. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. *&* 8. Bald. *t.* 2. *l.* 1. *d.* 48. ex Sanch. Pal. Bar. 6. &c.

6. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus Poss. Reg. *t.* 2. *l.* 20. *s.* 5. *f.* 3. Bar. *c.* 7. Vide suprà.

DVBIVM VII.

Quæ obligatio Præceptorum & discipulorum?

Resp. Inter præceptores (idem est de Pædagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos: Vnde resolves.

1. Discipuli peccant. 1. Si Præceptoribus & pædagogis non exhibeant honorem & reverentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia & bonos mores. 3. Si eos convitiis, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasij sui leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non servent. 8. Scientias superstitiosas aut veritas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo non solvant, cum possint. Vide Navar. *c.* 23. *&* 25. Fil. *t.* 28. *p.* 2. *c.* 10. *q.* 1.

2. Magistri & Pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant quando possunt. 2. Profectum eorum in litteris non sedulò promoveant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant ut vera, vel superstitiosa & saluti noxia. 5. Non studeant ipsi ut officio satisfaciant. 6. Si stipendium exigant majus justo, vel quàm Gymnasij leges, aut consuetudo permitat. 7. Doctoratus insignia negent dignis, vel indignis conferant, quod Nau. dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Iure Canonico, Ciuili, & Medicina: nam in Philosopia fortè veniale tantum esse censet Caiet. V. *Doctores.* 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos &

qui aliis perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex iis non dimittant. V. Ærull. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 11.

TRACTATVS IV.

De V. & VI. Præcepto.

CAPVT I.

Quid quinto Præcepto prohibeatur?

Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliáque similis afflictio injusta; de qua quæritur, quæ & quando sit injusta.

DVBIVM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

℞. Resp. Absque divina authoritate non licet seipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio est, quia est contra charitatem sui; & fit injuria Reip. & Deo, qui est solus directus & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absque authoritate Divina*, propter Sampsonem & quosdam Martyres, qui seipsos occiderunt, vel ex divina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. directè; quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequitur; quia præceptum conservandi vitam utpotè affirmativum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam utilitatem. S. Th. 2. 2. *q.* 64. V. Fill. *hic. t.* 29. *c.* 4. *q.* 5. & Bec. 2. 2. *t.* 3. *c.* 7. *q.* 8. Unde resolves.

1. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum. C. Lugo. *d.* 10. *q.* 1. Idem potest ad evertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, pulverem incendere, etsi sciat se obruendum; uti & navem mergere, vel incendere, ne hostis ea potiatur, cum gravi Reipub. damno, ut docent Less. *l.* 2. *c.* 9. *n.* 32. Fagund. *t.* 1. *l.* 5. *c.* 11. Similiter licet se obiicere telo vel ictui, ad servandam vitam Principis, amici ad mortem injustè damnati vices subire. Less. *l.* 2. *c.* 9. *n.* 30. vel in-

naufragio tabulam cedere, ex Tol.Leſſ.*l.c.*Lopez *p*.1.*c*.65.Item ſervire peſte infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto ſe præcipitem dare, cum certo periculo mortis. Leſſ. & Fil.*l.c.*Laym.*c*.1.*n*.3.C.Lugo *diſp*.10.*ſ*.1.Ubi tamen everſionem illam turris, & combuſtionem navis (ſiquidem nulla ſit ſpes evadendi) timidè & nonniſi ex graviſſima, v.g.boni publici cauſa,videtur concedere. V. *n*. 51. 52.&c. Malderum *t*.3.*c*.1.*dub*.19.Dian.*p*.5.*t*.4.*Reſ*. 26.Fagund.*p*.5.*c*.11.*n*.6.*& ſeq*

2. Etſi Virgini non liceat ad caſtitatem ſervandam directè ſe occidere,licet tamen ei certo periculo mortis ſe exponere,etiam pro ſola integritate corporali, licet rationabiliter , præſumeret ſe non conſenſuram : quia integritas iſta magni æſtimatur : V.Laym.*c*.1.*n*.3.

3. Reo licèt non fugere,imo etiam ſponte ſe ſiſtere judici plectendum ; licèt poſitivè ſeipſum perimere non poſſit,etiamſi à judice id ei committatur: Vid.Leſſ.*c*.9.*d*.6.C.Lugo *d*. 10. *de iuſt*.*ſ*.1.*n*.38. contra Vaſ.1.2.*d*.173.*c*.3.

4.Etſi Carthuſianus in extrema ægritudine poſſit ſervare vitam veſcendo carnibus,idque probabiliter ei tum liceat, atque adeò non peccet, qui inſcio præberet cibos ex carnibus;Sanchez,Dian. *p*.8.*t*.7.*R*.70) licitè tamen, & laudabiliter etiam tum omittit,cum certo periculo mortis,ut contra Vaſq.& Gran. docet Dian. *p*.5.*d*.4.*R*.32. ex Vict. Lorc. *&c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis. C. de Lugo *d*. 10. *n*.33. contra Azor. & Eſcob. *t*.6.*c*.7. ubi docet, teneri carnibus veſci, ſi exigit neceſſitas, ita ut aliter vitam conſervare non poſſit:quod Sanch. *p*.2.*conſ*.*l*.5.*c*.1.*d*.35. cum aliis ſex ita diſtinguit ſi neceſſitas veſcendi ſit ab intrinſeco, verbi gratia, morbo, ex quo judicio Medicorum convaleſcere non poſſit, niſi eſu carnium, ait probabilius eſſe, non teneri veſci,(tametſi licitè poſſit)quia morietur natura-

liter ex morbo cujus ipse non est causa: si verò sit ab extrinseco (v.g. si ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset) teneri vesci, quia mors illa cùm sit violenta, ipsi imputaretur.

5. Licet carnem vigiliis & inediâ moderatè affligere: quia auté advertens vitam iis notabiliter minui, nihilominùs continuaret, peccaret graviter, ut notat Lay. *d.* 3. *de iust. t.* 3. *p.* 3. *c.* 1. *n.* 5. ex Cai. Etsi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excusētur. V. Bon. *d.* 2. *q. ult. s.* 1. *p.* 7. *n.* 9. Fil. *l. c.* C. Lugo *de iust. d.* 10. *sect.* 1. *n.* 32. 33. 36. *&c.* Vbi rectè notat, aliud esse procurare abbreviationem vitæ, seu mortem positivè sibi afferre; aliud permittere, vel periculū ejus subire, vel non adhibere media ad avertendam. Prius ait esse illicitum, v.g. pœnitentiis indiscretis, carnisque macerationibus, vitam notabiliter abbreviare: posterius verò sæpè licere, ideóque non teneri Carthusianum carnibus vesci, nec aliquem alium uti pretiosa & exquisita medicina, ad mortem vitandam; nec sæcularem relicto domicilio quærere salubriorem aërem extra patriam.

6. Excusantur ægri, qui paulò ante mortem, causâ humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari, quia nec intendunt vitam abbreviare: V. Vas. *l. c.* Addit Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *c.* 1. *n.* 5. non teneri quemquam mediis extraordinariis, & nimis duris, v.g. abscissione cruris, &c. vitam conservare; nisi tamen ea communi bono sit necessaria: Vid. Less. *l. c.* Sanc. *in opusc.* 1. *l.* 5. *c.* 1 *d.* 34 ubi dicit, infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamenta respuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei gravissimum est, & magis, quàm mortem ipsam horret. Escob. *E.* 7. *c* 8. ex Turrian. *sum. p.* 1. *c.* 263. *d.* 5.

Resp. 2. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conservationem corporis totius: quia nemo est suorum membrorum absolutè dominus. Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 14. Unde resolves.

1. Non licèt se castrare ad consueruandam castitatem, vel sedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non est necessarium. S. T. *1.2.q.65.a.1.* Less. Mol. Fil. *t.29.c.4.q.3.* &c.

2. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, vt sint vtiles cantui. V. Lay. *l.3.t.3.c.1.*

Quæres. An sepeliendus sit in loco sacro, qui seipsum occidit.

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones: qui tamen non sunt intelligendi de iis, qui ex furore, amentiâ, vel passione grauissimæ tristitiæ, turbata phantasia, id fecerunt; vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quòd si constet quempiam seipsum occidisse & dubitetur vtrum deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur sacra sepultura, cum præsumatur secundùm opus externum voluntariè esse factum: nisi tamen ex circunstantiis contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à seipso, an ab alio v. g. sit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox & contra naturam non præsumitur sine euidentibus indiciis Mol. *t.3.d.10.* V. Lay. *l.c.n.8.* V. etiam Escob. *E.7.c.8.* vbi dicit, eum qui moritur ex vulnere in duello accepto, si viuus ex loco discessit, non esse priuandum sepultura Ecclesiastica.

DVBIVM II.

An & quomodo liceat occidere malefactorem?

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infrà, nulli id licèt, nisi authoritate publica, & iuris ordine seruato, vt patet *Exod.22.* & *Rom.13.* Vnde resolues.

1. Non licèt marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges ciuiles id permittentes, à iure Canonico sunt correctæ, tanquàm iniquæ. Secùs est de proscriptis, quos occidendi cuiuis autoritas publica datur: idque non iniustè, cùm ad Reip. defensionem sit necessarium. Peccant tamen, qui non ex zelo iustitiæ, sed odio

aut priuatæ vindictæ causâ faciunt. Vid. Laym. *l.c.*

2. Peccat Princeps, vel Magistratus (regulariter loquendo) vt v. infrà *l.* 1. c. 3. *dub.* 1. qui occidi iubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi priuatâ scientiâ constet esse nocentes: quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia & authoritate publica: V. Caiet. V. *homicidium*. Fil. *t.* 29. *c.* 2. *q.* 6. *n.* 27. Bon. *l.c.p.* 1. *n.* 7. V. infrà *l.* 5. *c.* 3. *d.* 1.

DVBIVM III.

An, & quomodo liceat occidere priuata authoritate iniquum aggressorem?

Resp. Ius naturæ permittit, vt vim vi repellas, & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honestè agẽdam tibi sunt necessaria, vt bona temporalia, honores, pudicitiam, mẽbrorum integritatem, præuenias, & occidas: ita tamen vt id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ, hoc est, non inferendo maius damnum, nec vtendo maiore vi, quàm necessarium est ad arcendam iniuriam. Ita comm. S. Th. *q.* 64. *d.* 7. Mol. &c. Less. *dub.* 8. *n.* 44. Vnde resolues.

1. Non licèt reo occidere ministros iustitiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur: vti nec licèt id præscripto; vt notat ex communi: Lay. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. quia non sunt iniqui aggressores.

2. Etsi ob contumeliam aliquam, v. g. si viro honorato dicatur (mẽtiris) non liceat alterũ occidere, eò quòd aliter repelli possit, ac soleat, Less. Azor. Hurt. &c. Dian. *p.* 5. *t.* 4. *R.* 12. *&* 13. licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter auertere non posset, docent cum Dian. *l.c. R.* 4. Lessius, Hurt. & alij 12. verùm & hoc videtur in praxi periculosum.

3. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachij, vel aliter arcere iniustam vim potes, non licèt occidere. Vnde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potiùs, si po-

test,& saluare se: secùs autem, si turpe sit fugere, v.g. viro nobili, vel officiali bellico; nisi rursus hîc & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam inuasoris, vel alias eius qualitates, v. g. quia ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licèt; quando potes fugere. Mald. Dian. *p.* 5 *tom.* 4. *R.* 9. Vid. Laym. *l.* 3. *p.* 3. *c.* 3.

4. Non licèt occidere furem, ob res exiguas, licèt autem, si quis auferat honorem valdè notabilem, aut bona magni momenti; nisi tamen aliâ viâ, verbi gratiâ, iuris, vel aliter, arceri aut recuperari possint. Quare, quando iura significant furem nocturnum occidi impunè; non autem diurnum, præsupponunt, quod plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioqui enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi: & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licèt: ea tamen non debent esse parui momenti, & minimùm vnius aurei, secundùm Molin. *t.* 4. *t.* 3. *d.* 16. *n.* 7. V. Laym. *c.* 3. vel potiùs secũdùm alios apud Dian. *p.* 5. *t.* 4. *R.* 18. duorum: quanquam & hoc Dian. *l. c.* nimis laxum videatur: imò Bon. *de rest.* rem non magni valoris, hic censet, etsi sit trium vel quatuor aureorum. Si tamen talem (fur v. g.) vsurpet, vidente ac resistente domino, aut custode, aut huic vim faciat, verbi gratia, repetentem incipiat ferro inquirere, permittunt cædem Bon. Dian. &c. *l. c.* vti etiam, si dubium sit, an res possit aliter saluari, aut recuperari Bon. *l. c.* quia nemo inquit tenetur se exponere periculo amittendi res suas. V. Laym. *c.* 1. Nauar. Less. Dian. *l. c.*

5. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis & Religiosis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solita, intellige, quando non seruatur moderamen inculpatæ defensionis. Laym. *l. c.* Tan. *t.* 3. *d.* 4. *q.* 8. *d.* 4. Escob. E. 7. *c.* 8. vbi etiam docet ex Tann. *t.* 3. *d.* 4. *num.* 68. licere virgini-

occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

6. Cùm tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & iniuriam potiùs pati: sed non tenetur, eò quod alter sua malitia sit in isto periculo Laym. *ibid.*

7. Non licèt occidere, si iniuria iam est contracta, vel aggressor iam fugit: quia id non esset se defendere, sed vindicare, vt docent Tol. Rodr. Sed Henr. & Nau. *c.* 15. *n.* 5. Fernand. *p.* 1. *c.* 9. §. 1. dicunt, si læsus magnam faceret iacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris. Quod Laym. Bon. Less. Fill. C. Lugo, &c. putant practicè vix posse fieri, sine vindicta: etsi speculatiuè videatur esse probabile. V. Dian. *p.* 2. *t.* 3. *misc. R.* 15. Concedit tamen C. Lugo, Mol. Less. &c cum Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 47. licere furem fugientem, v. g. cum equo tuo, conficere telo vel sagitta: quia inuasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per iudicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum vbi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & si alter vi impediat, vim vi repellere. Tan. Less. Mald. Hurt Dian. *p.* 5. *t.* 4. *R.* 37. & *p.* 8. *t.* 7. *R.* 47.

8. Licèt quoque occidere eum, de quo certò constat, quòd de facto paret insidias ad mortem, vt si vxor v. g sciat se noctu occidendam à marito, si non potest effugere, licèt ei præuenire Nauarr. Less *n.* 45. Fill. *n.* 39.

9. Hinc etiam dicunt alij, vt Sanch. 2. *mor. cap.* 29. & alij, licere occidere eum, qui apud Iudicem falsa accusatione aut testimonio, &c. id agit, vndè certò tibi constat, quòd sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alij difficiliùs concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est inuasio; sed iusta de-

fensio, posito quod de alterius iniuria tibi constet, nec sit alius euadendi modus. Less. tamen Fill. & Laym. non audent id defendere; propter periculum magnorum abusuum: V. Esc. *Ex.7. cap.*8. Hurtad. Lugo, *d.*10. *s.*7. Dian. *par.*8. *tr.*7. *R.*52.

10. Quandocumque quis iuxta supradicta habet ius alium occidendi, id potest etiam alius pro eo præstare, cum id suadeat charitas. Filliuc., Tan. *tom.*3.*d.*4.*q.*8. Mol. *d.*18. An autem & quando ad hoc teneatur. V. Less. *l.*2.*c.*9. *d* 13. Dian. *p.*5.*t.*4. *R.*9.14.10.

DVBIVM IV.

An aliquando liceat occidere?

Resp. Directa intentione & scienter, numquam licet, nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat: Indirectè autem & per accidens, aliquando licet, vtendo nimirùm suo iure, & dando operam rei licitæ & necessariæ, ac tanti momenti, vt vitæ æquiualeat. S. Th. & Doctores communiter. Vnde resolues.

1. Si Tyrannus minetur vrbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè. Nequè valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita & ciuem pro Repub. quia homo est tantùm pars moralis Reipub. à qua non accipit esse, & viuere, sicut membrum corporis à corpore. Molin. *tom.*4.*t.*3.*d.*10. Less. Fill. &c.

2. Potest tamen Respub. eo casu talem cogere, vt Tyrannum adeat, & si nolit, tradere; cùm ex charitate & iustitiâ legali teneantur vitam exponere pro Repub. Vndè si id renuat; fit nocens. Neque hoc erit cooperari eius morti, sed tantùm permittere; cùm traditio de se sit indifferens, & mors tantùm sequatur indirectè, & præter intentionem Reip. Mol. *l.c.* Less. *l.*2.*cap.*9.*d.*7. Fill. *t.*29.*n.*11. Laym, &c. Limitat autem C. Lug. *d.*10. *de iust.* si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Rep. aliena.

3. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per viam angustam, quâ quispiam istic sedens esset obterendus, licèt nihilominus (dummodò tamen, si infans est, sit baptizatus, vt monet C. Lugo & Escob. *Ex.7.c.8.* fugere cum eius periculo & interitu, præter tuam intentionem. Less. *n.59.* Fill. *n.36.*

4. Similiter ad expugnandam vrbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit, licèt tormenta in eum locum dirigere, vbi multi sunt innocentes: quia horum mors præter intentionem sequetur. Less. *l.c.*

5. Non licèt occidere obsides, etsi qui eos miserunt, non seruent fidem: quia sunt innocentes. Bon *t.2.d.2.q.vlt.sect.3.p.7.* Dian. *p.5.t.4.Ref.35.* contra Azor. &c.

Quæres. An aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicumque malitiosè in se vel altero curat abortũ, peccat grauiter, siue fœtus sit animatus, quia est verum homicidium, siue non, quia tẽdit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis. Less. *l.10.num.61.* Si tamen ad vitam matris conseruandam omnino sit necessarium, sequentes Regulæ tenentur. 1. Si fœtus mortem matri allaturus sit probabiliter, necdum sit animatus anima rationali, (animati autem communiter aiunt, mares die quadragesimo, femellas verò octogesimo, quæ res valdè incerta est) quidam permittunt, etiam directa intentione expelli, vt Sanch. *l.9. de matrim. d.10.num.9. & 10.* Henr. &c. contra Less. *lib.2. c.9.d.16.* & alios, quorum sententia in praxi suadenda: quorsum enim directè expelles, cùm indirectè liceat, & sufficiat. 2. Si verò fœtus sit animatus, matérque iudicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licèt eam sumere, & secundùm quosdam tenetur, intendendo directè suam tantùm sanitatem, etsi indirectè, ac consequenter destruatur fœtus: quia in pari necessitate mater potest

test magis prospicere sibi, quàm proli. 3. Si verò cum morte matris, spes vitæ & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater, secundùm plerosque, sub mortali, abstinere ab omni remedio destructivo prolis; quia tenetur vitam corporalem exponere, pro extrema necessitate spirituali infantis. Contrarium tamen docet Lud. Lopez: quod Sa V. *Charitas* dixit esse probabile. V. Less. *l.c.* Sanch. Fill. *t. 29. cap. 6. q. 1.* Bon. *tom. 8. n. 3.*

DVBIVM V.

De Duello, & Bello.

ARTICVLVS I.

Quid sit, & an liceat Duellum?

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen, quod ex condicto, uno indicente & altero acceptante, suscipitur: ita ut, id, non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex justa causa, quæ semper est attendenda. Vid. Trident. *sess. 25. c. 19. de reform.* Sanch. *2. mor. c. 39.* Item de pœna duellantium: V. infrà *de excomm. &* Sanch. *l.c.* Vnde resolves.

1. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem, vel justitiam, vel purgationem objecti criminis, aut litem terminandam: quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem, cum etiam innocens homicidium & facere, & pati possit. Trull. *l. 5. c. 2. d. 13. n. 12.*

2. Neque ob inimicitias, aut ad injuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

3. Nec item ad evitandam ignominiam: quia apud bonos & prudentes honorem non perdet; imò nec apud alios, si provocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur, contra leges divinas & humanas. Interim iturũ se in dies liberè suas vias, paratúmque semper fore & nunc esse, contra quemvis invasorem se tueri. Trul. *l.c. n. 4.*

4. Duellum licet acceptare vel offerre ad conservandam æstimationem exercitus apud hostes, eosque debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minore damno. V. Sanch. *l.c.*

5. Acceptare item licèt, si quis aliàs te occisurus, concedat tamen arma, ut sic fortunam experiaris, quia est tantùm defensio, positóque quòd aliter nõ possis evadere. Similiter, si Iudex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius esset constitutus minister justitiæ. Trul. *l.c.*

6. Denique si vir nobilis in aula regia, vel militaris in castris, provocatus sisteret se, meræ defensionis gratiâ, cum spe prævalendi, privandus alioqui, ob suspicionem ignaviæ, dignitate, officio, vel favore Principis, non audet eum damnare Lay. *l.* 3. *tom.* 3. *p.* 3. *c.* 3. eumdem excusat Hurt. 2.2. *d.* 170. *s.* 8. §. 76. Less. *c.* 9. *d.* 8. Fill. *c.* 8. *q.* 6. & Nau. *c.* 15.

ARTICVLVS II.

An & quovsque liceat bellum?

Resp. Bellum defensivum, quo scilicet vis injusta repellitur, licet etiam privatâ authoritate, offensivum verò quo vis infertur, ut liceat, tres conditiones requirit. 1. Ut geratur authoritate Principis, vel Magistratus, nullum agnoscentis Superiorem; qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Repub. v. g. Venetorum, Genuensium, &c. 2. Ut adsit justa causa, éaque gravis, v. g. necessitas boni communis, & quietis conservandæ, recuperatio injustè ablatorum, coërcitio rebellium, defensio innocentum, &c. V. Laym. *hic*, & Molin. *t.* 1. *d.* 104. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 3. 3. Ut fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis: quamquam si hæc ultima sola desit, non sit obligatio restitutionis. Ita commun. cum D. Th. *q.* 41. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 12. Unde resolves.

1. Si quis justum bellum gerat, non potest alter licitè se defendere: quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria jura. Fieri tamen

potest, ut neutra pars peccet, ob ignorantiam invincibilem. Fill. *n.* 185.

2. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentiâ curare, ut certus sit de ejus justitia, & gravi causâ. Ad quod sequentia conducent. 1. Ut curet habere non tantùm peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Ut attendat, an etiam à suis impediantur, vel intervertantur literæ aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantùm à suis Consiliaris, sed etiam à diversis Theologis curet justitiam belli, secundùm leges Evangelicas examinari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuát que id quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique licèt sufficiat opinio probabilis de justitia belli, si tamen justitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere, cùm melior sit conditio possidentis. Fill. *t.* 29. *c.* 9. *q.* 4. Trull. *l.* 5. *c.* 2. *d.* 3. ubi cum Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 72. docet licere etiam Principi concedere repressalia, servatis tamen conditionibus certis, quas v. apud Pal. *t.* 1. *c.* 6. *d.* 5. *p.* 4. & hîc infrà, *art. seq.*

3. Perspectâ justitiâ belli debet ea proponi parti adversæ: quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò, ut probabilius est, si cœptum sit, debet, si non ex rigore justitiæ, saltem plerumque ex charitate mox finiri. v. Mol. suprà *d.* 103. Trull. *l.* 5. *c.* 2. *d.* 3.

4. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum, item aliquid in pœnam illatæ injuriæ. Dunal. Hinc potest victor privare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, exstruere arces, &c. quæ ad securitatem sunt necessaria. Con. Dian. *p.* 6. *d.* 4. *R.* 22.

5. Principes tenentur stipendia solvere militibus; alioqui tenentur compensare damna, tùm ipsis militibus, tùm aliis, qui ab iis damnum acceperunt. Con. Pal. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 29.

6. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per se justo, abstinere, si inde oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ: v. Pal. Dian. *part.* 5. *t.* 4. *R.* 7

7. Etsi per se loquendo, in bello justo liceat advocare infideles in auxilium, per accidens tamen subindè, imò plerumque non licet, ratione scãdali, vel periculi in fide, v.g. ne subditi pervertantur, sacra profanentur, &c. Regin. *tom.* 2. *l.* 21. *n.* 100. Fil. *n.* 181.

8. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello justo auxilium ferre; nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei, v. Con. *tr. de Charitate, d. de Bello.*

9. Duces, Tribuni, Centuriores, aliique Officiales peccant, tenentúrque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quàm in solutione stipendij exhibent. 2. Quando debent ex Officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones, accipiant pecunias à variis pagis, ne istic pernoctent, aut morentur 4. Si uni militi dent plura syngrapha ad domos diversas. Molin. Bec. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 27. & 28. 5. Si stipendium militibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

10. Miles qui in bello, &, justo & injusto paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem similiter in bello injusto tenetur ad restitutioné damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset: tunc enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet, vel eorum, in quibus factus est ditior: v. *infr.*

11. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de justitia belli, quandiu nulla vehemens suscipio occurrit in contrarium, quæ positivè reddat dubium: quia præsumere pro

ſuo Principe, cui in dubio debet obedire, ejuſque authoritas plerumque illi ſufficiet ad formandum etiam poſitivè judicium probabile, de juſtitia cauſæ, ne cum dubia fide operetur: v. C. Lugo *d.* 18. *de iuſt. ſ.* 1. *n.* 21. Si verò non ſit ſubditus, tenetur priùs inquirere, & poſtea ſaltem probabile formare judicium bellum eſſe juſtum. Mol. *d.* 113. Fill. *n.* 181. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 12. *n.* 8. Azor. Mald. Regin. contra quoſdam apud Dian. *t.* 2. *t.* 5. *miſ. R.* 96. & *tom.* 3. *R.* 7. C. Lugo *l. c.* Eſcob. *E.* 7. *c.* 8.

12. Miles intelligens bellum eſſe injuſtum, in quo eſt, non poteſt abſolvi, niſi velit, quamprimùm poteſt, curare dimiſſionem, & interea abſtinere ab actibus hoſtilitatis, v. g. cæde, præda, &c. v. Lay. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 12. An autem talis poſſit occidere militem hoſtilem ſe invadentem: v. Eſc. *E.* 7. *c.* 8.

ARTICVLVS III.

Quid in bello iuſto liceat?

Reſp. Etſi circa hoſtes in bello juſto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli ſunt neceſſaria; v. g. occidere, ſpoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma geſtare non poſſunt, mulieres, ſenes, Religioſi, Clerici, peregrini, mercatores, & ruſtici) directè vita ſpoliari non poſſunt, bonis tamen externis poſſunt, ſi ſint pars Reip. hoſtilis, aliterque finis belli obtineri non poſſit, Mol. Bel. *p.* 2. *c.* 10. 11. & 12. Laym. Fil. *n.* 191. &c. Ratio eſt, quia cum ſint pars Reip. poſſunt propter hujus delicta puniri, in iis bonis, quæ Reip. domino ſubſunt. Vnde reſolves.

1. Per accidens licet aliquando comburere etiam Eccleſias, & hoſtes ex iis extrahere, in iis ſpoliare & occidere, ſi v. g. Eccleſia velut caſtro ad repugnandum utantur. Sylv. V. *bellum num.* 11. Sà, Bon. *par. ult* §. 3.

2. Contra hoſtem licet uti inſidiis, & ſtratagematis, dummodo abſint mendacia: etſi etiam hoc v. g. quando exploratores ſe fingunt amicos, non ſint

mortalia. Ea verò ad quæ cavenda nulla prudentia datur, v. g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra jura belli, nec licent. Mol. *d.* 111.

3. Fides hosti data servanda est, nisi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reip. aut Religionis, aut si hostes eam non servent; aut denique conditiones, ac circunstantiæ planè sint mutatæ. Duval. Palaus, Dian. *l. c. R.* 10. vide etiam Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 12.

4. Capti in bello, etiam ex parte capientium iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium injusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. Lay. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 12. *n.* 16. An obsides liceat occidere, vide suprà *d.* 4. *c.* 5.

5. Potest quidem aliquando (rarò tamen, & nonnisi ob causas gravissimas) dari vrbs in prædam, milites tamen privata authoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantum & ministri. vid. Sà, *V. Bellum*, Laym. *hic t.* 3. *c.* 12. Fill. *n.* 198. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *toto*; dum autem urbs spoliatur injustè, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse, docet Dian. *l. c. R.* 31. ex Sylv. Nau. &c. Item *p.* 3. *t.* 5. *R.* 86. v. infrà *t.* 4. *c.* 2. *d.* 3.

6. Milites peccant cum onere restituendi, si à rusticis, aliisve apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omnino libere fieri: siquidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis iis debent subministrare; nisi tamen sint in extrema, vel saltem gravi necessitate. Molin. Con. Palaus, Bec. &c. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 26.

7. Repressalia licita sunt his conditionibus. 1. Ut manifestè constet cives alterius Reip. fecisse injuriam. 2. Ut superiores illorum rogati recusent ad-

ministrare justitiam. 3. Ut constet eos culpabiliter id recusare. 4. Ut Princeps supremus causâ cognitâ id concedat. 5. Ut non inferatur plus damni, quàm justa satisfactio requirit. 6. Ut non concedantur in personas Ecclesiasticas. Mol. Dian. *q*. 4. *t*. 4. *R*. 72. ex 18. aliis.

Quær. Ad quem pertineant bona hostibus erepta? Resp. 1. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, ut pars cedat Principi, & Communitati. 2. Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata justo bello, qui ea injustè possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua præsidia deportarunt: Valent. *t*. 3. *d*. 4. *q*. 18. *p*. 3. Mol. *d*. 18. & Hurt. *t*. 2. *d*. 169. *f*. 12. §. 119. ubi requirit, ut una saltem nocte possederint. Vide etiam Sylv. Bon. *l*. *c*. de peccatis in bello committi solitis. Trul. *l*. 2. *d*. 10. & *seq*. Dian. *p*. 6. *t*. 4. *R*. 13. ubi contra Durand. docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPUT II.

De VI. Præcepto & IX.

Non Mœchaberis, &c. Non concupisces, &c.

CONjungo hæc duo Præcepta, quia utroque idem explicitè, vel implicitè prohibetur, scilicet peccata impudicitiæ, & Luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel usus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi servientium, circa partes corporis venereas; ita ut appetitus vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitivæ aut sensitivorum, si tamen non sint venereæ aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non cedent ad luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxuriæ, distinguuntur in imperfectos, in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis; ut sunt actus interni desideriorũ, & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab objectis; & perfectos, ac consummatos, qui terminum jam dictum habent

adjunctum. Qui rursus sunt duplices. Alij enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriæ, etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant] v.g. adulterium, incestus, &c. Alij innaturales sunt, seu contra naturam, in quibus conditiones à natura institutæ, v.g. indentitas speciei, vas debitum, &c. non servantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis variatur secundùm modos, quibus committuntur naturæ rupugnantes.

DUBIUM I.

An & quanta peccata sint, oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia, extra matrimonium?

Resp. Ad id dignoscendum, distinguenda est imprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorum, ab intentione & delectatione sensitiva, & sensitivorum aliorum, quæ consistit in quadã proportione, & cõformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde sciendum, intentionem & sensum venereorum esse mortalem, & excludere à regno cœlorum, secundum Apostolum ad Galatas 5. Unde resolves.

1. Oscula, amplexus, aspectus, tactus, & similia, si extra matrimonium fiant, ex intentione actus luxuriosi, vel ob delectationem veneream, etiamsi non illam perfectam, quæ est in seminatione, sunt tamen semper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, sunt impudica, & natura sua talis delectatio tendit ad perfectam. Fill. *t.* 30. *c.* 9. *n.* 174. Less. *l.* 4. *c.* 3. *d.* 8. Sanch. *l.* 9. *d.* 46.

2. Tales actus sunt ejusdem naturæ cum perfectis, sive consummatis, ideoque in confessione explicandum, utrum sint habiti cum simili sexu, an diverso; cum libera, an conjugata, cognata, persona sacra, &c. Less. *d.* 15. Sanchez. *l.* 1. *c.* 2.

3. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantùm officij, aut moris patrij, aut amoris honesti, vel benevolentiæ au-

gendæ causa, etiamsi delectatio venerea suboriatur, (modò in eam non consentiatur) non sunt peccata. Less. Fil. *l. c. n.* 171.

4. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, joco, curiositate, levitate, petulantiâ, imo etiam sensualitate, sive affectu sensuali, ac naturali (dummodo non cum delectatione venerea, nec ejus causa: & si præter intentionem suboriatur; ea repulsa, ac tunc abstinendo ab illis) venialem culpam non excedunt. Vide Fill. *hic*, Lessium, Sanchez *l. c.* Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 136. Contrarium tamen est tutius. Vide Trull. *l.* 6. *c.* 1. *d.* 12. *n.* 8.

5. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprij, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantũ, aut levitate, secluso tamen scandalo, & periculo consensus venerei. Imo si tactus talis, aut aspectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, ut v. g. si frictione extinguere velis pruritum non venereum: dummodo tamen absit periculum pollutionis, aut consensus in eam, si improviso præter intentionem forté obveniret. Less. *n.* 63. Fil. *n.* 214. Sanc. *l.* 9. *d.* 41.

6. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis maxime diversi sexus, aut concubitus humani ex curiositate, (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo, videntur non posse excusari à mortali, propter gravem indecentiam, & periculum proximũ actus venerei: nisi tamẽ aspectus fiat ex loco tam remoto & ita obiter, ut hęc absint. Sanc. *n.* 23. & 29. Fil. *n.* 218. Lay. & c

7 Aspectus vero, & subindè etiam (rarius tamen propter periculum adjunctum, tactus, ex petulantia vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis, ejusdem tamen sexus, circa affectum & periculum consensus venerei, excusari posse à mortali, ut v. g. quando simul aliqui natant, vel lavant, ut docet Laym. *l.* 3. *s.* 4. ex Sanchez *l.* 5. *mor. cap.* 6.

n.12.13.& *n*.27.& 28. Trull.*d*.12.*n*.15.

8. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, litteræ, & dona amatoria, si tantùm fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia: secùs tamen si fiant vel animo inhonesto, sive venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum Sanch.*d*.46.*q*.3. Fill.*t*.30.*c*.10.*q*.3.

9. Choreæ nisi malo fine fiant, aut cum periculo, aliquos, aut seipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circunstantia mala, secundùm se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ. Quando verò sancti Patres eas interdum valdè reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu. Vide Caiet. V. *Chorea*. Fill.*n*.223.

10. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem, peccant mortaliter: quia sunt ruina proximi; cum moraliter certum sit multos indè ad peccatum incitandos. Fill.*n*.211. Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docent Hurtad. & concedit Bardell. si authoritatem illis præstent, approbent, vel foveant: addit tamen posse aliquando excusari, si ad majus malum impediendum non puniant, & tantùm tolerent. Vide Dian.*p*.5.*t*.15.*R*.82.

11. Persona soluta permittens se tangi ab alia, tactu, qui vulgò censetur pudicus, ut prehensio, contrectatio manus, amplexus, & oscula, juxta morem patriæ, non peccat; nisi ei constet fieri pravo affectu, huic enim cooperari non licet. Docet tamen Fill. etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos, (ut mammillarum & obscœnarum partium) vel oscula furtiva, & morosa, vel indecentia, peccat: quia præsumitur affectus malus. Vide Fill. *l*.30.*n*.196. & infrà *l*.5.*c*.1.*d*.2.

Quæres. An, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter conjuges, vel sponsos?

Resp. 1. Conjugibus licent, si referantur ad copulam ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem fine, v.g. voluptatis causa si fiant, sunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis: quæ cum iis sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem. Sanchez *l.9.d.46.n.7.* Fill. *n.* 357. & alij

Resp. 2. Sponsis tactus impudici non licent, pudici verò in partibus honestis, licent, si ex iis tantum intendant delectationem sensitivam; secus, si veneream. Sanch. *l.c.n.* 50. *&c.* Bon. *p.9.n.6.&c.*

DVBIVM II.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturales?

Resp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit; v.g. quando servantur sexus diversus, species eadem, via & modus naturalis, &c. *Vt vide in principio huius cap.* Vnde resolvitur tales esse has sequentes, quæ ideò in confessione sunt exprimendæ.

1. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta, (hoc est, quæ fit libera à voto, matrimonio, religione) ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur. 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata. Vnde concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absolvi, nisi dimissâ concubinâ, aut muliere suspectâ, cujus retentio scandalum daret, licet cum ea non peccaret. Sanch. *l.1.mor.c.8.* Navar. *c.3.* Fill. *tract.30.cap.2.num.56.* 2. Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem gravior, & in confessione aperienda; saltem respectu sponsæ, ut docet Rod. *t.1. cap.109.* Sanch. *de matr.t.1.l.1.d.2.n.6.* Fag. *t.2.l.4.tract.3.* Fill. *t. 2. t. 30.c.2.num.* 53. contra Covar. Vivaldum. Ledes. Azor. quorum sententiam, (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam, censet Diana *p.1.t.7.R.s.5.*

2. Stuprum, hoc est defloratio virginis, ipsâ in-

vitâ; quia si consentiat, erit tantùm fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda, ut probat Lessius & Sanchez *l. 7. d.* 12. contra Nav. Azor. & alios.

3. Raptus, cùm scilicet persona aliqua (sive masculus, sive fœmina; sive nupta, sive innupta) libidinis causa abducitur illata vi, sive abductæ, sive iis, quorum potestati subest. Si quæ tamen spontè discedat cum Amasio, insciis parentibus, non erit proprij raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi. Lug. *d.* 16. *n.* 237. Fil. *n.* 110. vide Bon. Idem dicit Dian. *p.* 1. *t.* 7. *R.* 37. ex Less. *l.* 2. *c.* 19. *d.* 1. Sanchez. *de matr. t.* 2 *l.* 7. *d.* 4. *n.* 5. *&c.*

4. Adulterium, cum scilicet uterque, vel alteruter coëuntium, est conjunctus matrimonio, etiamsi adulterantis conjux sit contentus: esto enim tunc illi non fiat injuria, fit tamen ipsi statui, Sacramento, & huic præcepto. Quòd si fœmina adulterans sit conjugata, gravius habetur, quàm si vir; propter incommoda graviora, v.g. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si verò uterque sit conjugatus, adhuc gravius est, quia sunt duæ injuriæ in utriusque conjugem, in confessione exprimendæ. Fill. *tom.* 29. *c.* 4. *n.* 85. *&* 89.

5. Incestus, hoc est congressus cum consanguinea vel affine, usque ad quartum gradum, eò gravius peccatum, quò gradus est propinquior: qué proinde in confessione exprimere, saltem securius est, ut habet Nau. *cap.* 6. C. Lugo *d.* 16. *n.* 312. Sicut etiam multo gravior est incestus cum cōsanguinea, quàm cum affine in eodē gradu, verbi gratia, cum matre; quam cum noverca; cum sorore propria, quam cum sorore uxoris, & rursus gravior est cum affine quā cum cognato spirituali vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit, utrum cum matre, an cum filia, an cum sorore, Card. Lug. *l. c.* & Escob. *de actibus humanis.* E. 2. *cap.* 6. ubi ex Hurtado *d.* 9. *de pœn. dis.* 4. probabile dicit, incestum, in eodem gra-

du & linea, eiusdem esse speciei, (eò tamen grauiorem, quò gradus est vicinior stipiti) & satis esse dicere, habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem reuocatur tanquam analoga, fornicatio cum filia confessionis; cum propriè non sit cognatio spiritualis, quam tamen circunstantiam in confessione exprimendam esse probat Sanchez, *l.7.de matr. d.* 55. Con. *d.*32. Fagundez & cæteri probabiliter, contra Sà. *V. Confessio*, & Dian. vide Card. Lugo, *n.* 355.

6. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ per actum venereum. Res autem sacræ, quæ sic violantur; sunt locus, & persona. Vnde sacrilegium est. 1. Omnis actus luxuriosus exterior, (qualis etiam est v.g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, vide Lugo, *num.*464.) in loco sacro, hoc est templo, vel cœmeterio: nisi tamen fiat à coniugibus, ex necessitate, verbi gratia, ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus tam interior, quàm exterior in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata: circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, vtrum fuerit votum solemne, an simplex. Sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata, verbi gratia, quia est Sacerdos & Religiosus: quia moraliter est vna numero malitia. Sanchez *de matr. l.7.d.27.n.* 27. Henr. & cæteri quos citat Dian. & sequitur, *p.1.t.6. R.* 3. vide Card. Lugo *d.16. de pœn. s.* 4. Bon. *q.*4. *p.*17. Escob. *E.*8.

DVBIVM III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam?

Resp. Cùm contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ita vt iuxta tales modos species varientur, hinc resoluitur tales species esse sequẽtes.

1. Cõgressus inordinatus, hoc est innaturalis, siue indebitus concumbendi modus, cum scilicèt seruatur quidem identitas speciei, diuersitas sexus, &

debita naturæ organa;sed inordinato tantum modo acceditur:v.g.cum vir succumbit,vel auersè accedit more pecorum,vel à latere,vel stando,aut sedendo,aliáve ratione insolita,quod est contra naturam ; mortale,quando indè periculum est impediendæ generationis,vt effundendi seminis ; aliàs si hoc periculum caueatur , aut non sit , eò quòd matrix fœminæ satis attrahat semen,& retineat,vt fit plerumque , non contrà , sed præter naturam erit : & veniale graue,imò nullum,si grauis causa adsit, verbi gratia, quia mulier est prægnans , vel quia corporis dispositio,siue vtriusque,siue alterutrius coniugis,aliter fieri non patitur.Fill.*tom.*30. *cap.*8.*quæst.*8.*num.*137.

2.Mollities siue pollutio,& est,cum absque congressu,seu copula,voluntariè procuratur fluxus seminis,siue id foras effundatur,vti in maribus, siue intus diffluat in matricem, vt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam , sæpè aliam habet adiunctam,vt v.g.fornicationis,adulterij,incestûs,&c.cùm quis nimirum simul imaginatur,ac desiderat congressum alicuius personæ liberæ,coniugatæ,&c.quod proinde si fiat,in confessione aperiendum est.Plura de mollitie vide sequenti dubio.

3. Sodomia imperfecta , & est congressus cum debito quidem sexu , maris nempè cum fœmina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias malitias , verbi gratia, adulterij , si fiat cum coniugata;incestûs,si cum consanguinea.Bon.*q.*4. *de matr. p.*11.*n.*1.*l.c.n.*158.

4.Sodomia perfecta, & est congressus duorum eiusdẽ sexûs,vt maris cum mare, vel fœminæ cùm fœmina. Et potest etiam habere alias malitias adiunctas,v.g.incestûs;quo casu cognationis gradum non necessariò explicari docet Escob. *de act.hum.* E.2 *c.*6.sed satis esse dicere,coiui cum consanguineo,vel affine,quia nec miscetur caro,nec contrahitur affinitas,nec linea variat speciem.Ita ille. Explicandum tamen esse , fuerisne agens an patiens,

dicit C.Lugo *d.16.n.*423. contra Dian. *t.2.t.4.de ſacram.R.*159.*& p.6.t.6.R.*36.

5. Beſtialitas, quod eſt grauiſſimum inter omnes; & eſt congreſſus, in quo non ſeruatur identitas ſpeciei; v.g. ſi homo coëat cum beſtia, ſiue eiuſdem ſexûs ſit, ſiue non. Neque opus eſt explicare, qualis, ſiue cuius ſpeciei fuerit: quia eſt differentia tantùm materialis, & in genere entis: non autem formalis, & in genere moris. Eſcob. *E. 2. cap.6.*ex Fill.*tom.2.t.*30.*c.*7.*num.* 131. Huc reuocatur peccatum cum dæmone ſuccubo, vel incubo. Cui peccato ſupperadditur malitia contra religionem, & præterea etiam Sodomiæ, adulterij, vel inceſtûs, ſi affectu viri vel mulieris, Sodomitico, adulterino, vel inceſtuoſo, cum Dæmone coëat. Vide Bon. *de matr.quæſt.*4.*p.*12. Fill.*n.*162.

DVBIVM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

Reſp. Authoritate Scripturę, quæ molles à regno cœlorũ excludit 1. *Cor.6.* docent omnes, nullo caſu licitum eſſe intendere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem causâ ſanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Cauſam dat Sanchez *l.9.d.*17. quòd natura adminiſtrationem ſeminis, extra matrimonium, in omni euentu, homini denegarit, eò quòd adeò vehemẽs ſit in ea re ſenſus voluptatis, vt homines paſſione excœcati paſſim ſibi facilè perſuaderent, habere ſe iuſtam cauſam irritandi ſeminis, vndè plurima, grauiſſimáque vitia contra bonum commune, & impeditionem generationis emergerent. Nauar.*c.16.* Leſſ. & comm. Vnde reſolues.

2. Diſtillatio, quæ eſt fluxus humoris quaſi medij inter vrinam & ſemen, (cum quo coloris & viſcoſitatis ſimilitudinem gerit) ſine ingenti illa delectatione, nõ eſt vera pollutio, etſi proueniat ſine omni commotione ſenſus venerei, vt quandoque fit, de ea non magis laborandum, quàm de ſudore, dicit Caietan. Si verò fiat cum ſenſu carnis, &

commotione ſpirituum generationi ſeruientium, tum ei cooperari, vel cauſam præbere, non eſt, vel eſt peccatum: idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur. Sanchez, *l.9.d.45.n.32.l.3.* Lay. *ſ.4 n.18.*

2. Si ſemen iudicio Medicorum tranſiuit in materiam venenoſam, licet eam medicamentis expellere, etſi præter intentionem ſequatur aliqua veri ſeminis emiſſio. Sanchez *l.9. de matr. d.17.n.16.* Fill. *t.30 c.8.* Trul. *l.6.c.1.c.1.d.8.* §.1.

3. Non tenetur quis (modò tantùm abſit periculum conſenſus in voluptatem, nec voluntariò promoueat) impedire pollutionem ſponte ſua euenientem, aut iam cœptam, v.g. in ſomno, reprimere: ſed poteſt ſanitatis cauſa ſinere, vt natura ſe exoneret: quia id non eſt procurare ſed pati vt effluat, quòd aliàs corruptum ſanitatem læderet. Vnde idem admittit Sanc. etiamſi orta eſſet prius ex culpa; modo de ea doleat, & conſenſum vlteriorem abſtrahat, additque plerumque expedire, munire ſe cruce, & ſine alio attactu, quietis manibus rogare Deum, ne permittat lapſum in delectationem. Sanchez *d.17.num.17.* Trul. *l.6.c.1.d.10.*

4. Licitum eſt ob finem honeſtum, verbi gratia, minuendæ tentationis, ſanitatis, tranquillitatis animi optare ſimplici affectu ſpontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modò deſiderium illud non ſit cauſa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali & ſine peccato facta: quia obiectum iſtius deſiderij & gaudij non eſt malum: quanquam eiuſmodi deſideria ſimplica inutilia eſſe, nec periculo carere, quidam bene obſeruent, Leſſ. *d.14.n.15.* Laym. *n.17.*

5 Si quis facturus rem aliquam neceſſariam, vel licitam & honeſtam, præuidet inde naturaliter ſecuturam pollutionem, idque multò magis valet de diſtillatione (quã tamen iſte nullo modo velit, nec intendat, tunc, modò abſit periculum conſenſus in

delectationem, non tenetur abstinere à tali actione, quia prosequenti suum jus, non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire confessiones mulierum, studere casibus conscientiæ, tangere se ex necessitate, fœminas cautè & cum necessitate alloqui, osculari, amplecti juxta morem patriæ, si alioqui incivilis habendus esset. Quod si tamen periculum esset consentiendi in delectationem (quod colligitur inde si sæpius ex simili occasione mortaliter sit lapsus) à causa illa, quantumvis licita, abstinendum esset: proindeque confessarius tali casu teneretur relinquere officium. Fill. Sanchez. *l.* 9. *d.* 45. Navar. *cap.* 16. Laym. *n.* 16. Monet autem Laym. eum qui in actionibus honestis & utilibus talem miseriam experitur, facilius liberari contemnendo, quam æstimando: quia imaginatione, & timore augetur.

8. Si pollutio secutura prævideatur ex re illicita, otiosa, vel minus necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac natura sua ad venerem ordinata, ut sũt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale est ab illa non abstinere: quia in eam consentiẽs, moraliter in effectum consentire censetur. Quòd si res illa sit causa tantum remota, per accidens tantùm ad pollutionem concurrens, qualis ex verbi gratia, esus aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis, (modò pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensus) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideò velle censetur effectum, Filliucius *t.* 30. *cap.* 8. *quæst.* 6. *n.* 152. Sanchez *loc. cit.* Lessius. *l.* 4. *cap.* 3. *d.* 14. vide Dianam *p.* 4. *t.* 13. *R.* 4. Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; ut si causa sit peccatum mortale, etiam ipsam fore mortalem; si sit veniale, venialem: si ve-

rò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore, (secluso semper periculo consensûs) hinc venialem, verbi gratia, esse illam, quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. Trull. *l.6. c.1.d.9.* ex Lop. Henriq. Vasq. Bon. *de mat p.10.v.* Diana *q.1.c.2.misc.R.56.*

7. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. si antè directè, vel formaliter est procurata, & causa non est retractata, 2. quando post somnum placuit & approbata est propter delectationem veneream, aliàs non. Fill. *q.5.n.148.* Trull. *l.c.n.9.*

Quæres. An mutua pullutio inter mares, vel fœminas procurata, sit mollities tãtùm, an Sodomia.

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem, absque concubitu, esse tantùm mollitiem: si verò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexûs (præsertim si adsit aliqua coniunctio & cõmixtio corporum) est quoad malitiã Sodomia. Fil. *t.30. c.8.* Plura de tota hac materia, v. infrà *l.5.c.dub.2. art.2.* de peccato in genere, & Authores citatos.

TRACTACVS V.

De VII. Præcepto.

Non furtum facies.

CVm hoc prohibeatur omnis iniusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit 1. per furtum & rapinam. 2. per omissionem reparationis damni illati 3. per iniquitatem contractuum; de his tribus hic agendum.

CAPVT I.

De Furto.

DVBIVM I.

Quid sit furtum, & quale peccatum?

REspond. Est occulta & iniusta rei alienæ ablatio, inuito rationabiliter domino. Quòd si res sit sacra, dicitur Sacrilegium, de quo suprà. Si apertè cum vi fiat, est rapina, à furto specie distincta. Licèt autem furtum cæteris paribus, quàm rapina le-

uius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, est tamen mortale si quantitas sit notabilis. Ita communiter omnes. v. Bon. *d.* 2. *q.* 8. Vnde resolues.

1. Qui alienum accipit per iocum, vel ob bonum aut commodum illius à quo accipit, non furatur: v. g. si vxor auferat marito pecunias, ne ludis aut comessationibus prodigat; aut vinum; ne inebrietur; aut librum hæreticum, ne legat, aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valdè indigenti, in qua Dominus rationabiliter, non sit inuitus, à quo tamen ob verecundiam vel aliam causam non ausit petere. Vide Less. *l.* 2. *c.* 12.

2. Qui pro se vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum; si quidem re & spe indigens fuit. Idem docent Less. *l. c. d.* 12. Malderus, Dian. &c. de necessitate graui. Verùm id probabiliùs alij negant, cum Laym. *l.* 3. *t. p.* 1. *c.* 1. *n.* 7. ex S. Thom. 2. 2. *q.* 66. *art.* 7. Sylu. Angel. v. Dian. *tom.* 1. *p.* 2. *t. misc. Res.* 20 C. Lugo *d.* 16. *s.* 7.

3. Nec item furatur, qui accipit in compensationem iustam, si aliter sibi debitum accipere nequeat: verbi gratia, si famulus iustum stipendium non possit aliter obtinere; vel iniquè inductus sit ad seruiendum iniquo pretio. v. Laym. *l. c.* & Tol. *l.* 5. *c.* 15.

DVBIVM II.

Quæ sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

Variæ ea de re sunt sententiæ. Nauar. nimis scrupulosè statuit medium Regalé; alij nimis laxè 100. aureos: moderatiùs Tol. Med. Less. &c. duos Regales: etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè; sed moraliter metienda est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ cui infertur, si nimirum ei graue damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana grauiter lædatur: quando res-

ſpectu valdè diuitis, imò etiam Regis, vnus vel alter aureus notabile quid videtur : reſpectu verò mediocriter diuitum, quatuor circiter Regales, ſiue medius Imperialis ; reſpectu mechanicorum duo ; reſpectu pauperis, vnus. Ita nunc plerique cum Bon. Vnde reſolues.

1. Graue peccatum eſt auferre rem paruam domino valdè proficuam, verbi gratia, ſartori acum, quam vnicam habet, nec habere aliam poteſt, quâ ſe alat. Leſſius. *l.* 2. *c.* 12. *d.* 8.

2. Graue item eſt (etſi non in ſpecie furti) ſi fur ſciat ex iactura rei paruæ domino ſecuturam valdè magnam moleſtiam, v. g. quia valdè ad eam afficiebatur, nec ſimilis recuperari poteſt : niſi tamen res ſit nullius prorſus momenti. vide Bon. *d.* 2. *q.* 8. *p.* 1.

3. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ vltrò proueniunt, & ſunt valdè expoſitæ, v. g. fructus ad viam publicam. Vide Leſſ. *l. c.*

4. Plus item, ſi quis à diuerſis, vel ab vno interpolatim, parua & plura furetur. Vide Leſſ. *l. c. n.* 46.

DVBIVM III.

Quam grauiter peccet, qui multa minuta furta committit?

Reſp. Hic quoque quantitas læſionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, eſt menſura quantitatis peccati. Vide Leſſ. *l. c.* Sanchez *l.* 7. *c.* 21. Vnde reſolues.

1. Si quis ex occaſione tantùm furatur, ſiue vni, ſiue pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo grauiter nocere, ſingulis furtis non peccat grauiter, neque ea ſimul ſumpta vnum mortale conſtituunt : poſtquam tamen ad quantitatem notabilem peruenit eam detinendo, mortaliter peccare poteſt. Leſſ. *d.* 7. Sanch. *l.* 7. *c.* 21. Bon. *q.* 8. *p.* 2. Verùm & hoc mortale euitabit, ſi vel tunc reſtituere non poſſit, vel animum habeat paulò poſt reſtituendi ea ſaltem, quæ tunc accipit. Gran. Dian. *t.* 3. *t.* 6. *R.* 25.

2. Si autem per plura parua furta vni vel pluri-

bus facta, habeat intẽtionem paulatim ditescendi, vel inferendi graue damnum, peccat grauiter ea intentione: ac licèt executio singulorum sit tantum venialis ex se, vt tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis. Lessius *lib. 2 cap. 12. d. 7.* Sanchez *loc. cit.* quia nocent grauiter Reipub. & praxis illa valdè perniciosa est societati humanæ; verbi gratia, si sartor particulas panni à diuersis surripiat; si mercatores vtantur breuioribus vlnis, &c. Interim hi excusantur subinde à graui peccato. 1. Ex eo quod dictum est casu primo. 2. Si id faciant vt se seruent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non inuenirent emptores. Rosella V. *emptio. 3.* si aliàs non habeant, vnde se vel suos alant.

3. Si plures simul, vel successiuè plura furta parua alicui faciunt, quæ simul sumpta grauiter illi noceant; tunc si alter de altero non sciat, nullus peccat grauiter: verbi gratia, si viatores ex vinea vnam alterámve vuam rapiant & comedant: etsi hoc licere dicant Couar. Valerus & Ripa contra Dian. *p. 3. t. 6. Res.* 20. si autem singuli conspirent, singuli grauiter peccant. Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, vt docent. Less. Tann. &c. contra Suar. Vasq. vide Bon. *loc. cit.*

DVBIVM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum?

Resp. Licèt verè furtum sit, si vxor, liberi, amici, serui, patrifamilias inuito quid auferant, plerumque tamen maior quantitas requiritur, vt sit mortale, cùm plerumque hic dominus, aut nõ rationabiliter inuitus, aut saltẽ minùs inuitus sit, vt ab his quàm ab aliis auferatur. Vel, etsi valdè inuitus sit, sæpè tamen id fiat, non tam ratione finis ob quem accipitur, v. g. ad ludendum, potandum, &c. vide Cai. *V. Furtum.* Lessius *c. 12. n. 76.* Vnde resolues.

1. Vxor graviter peccat, si notabilem summam accipiat invito marito, etiam, ex dote, vel bonis communibus, quia licet media pars ad eam spectet, maritus tamen habet usum fructũ illius partis, ideóq; tenetur ad restitutionem. Trul. *l.7.c.6.d.8.n.7.&c.*

2. Similiter peccat graviter maritus contra justitiam, cum obligatione restituendi si aliquid notabile uxori surripiat, absque ejus consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel aliis propriis, siquidem libera eorũ administratio ipsimet uxori cõpetat; quia par est ratio mariti & uxoris, quoad bona propria. Vide Villalob. *t. 2 d.13.* Trul. *l.6.c.1.d.9.*

3. Vxor potest dare eleemosynam & munera, secundum consuetudinem aliarum mulierum istius loci & conditionis, etiamsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat: quia consuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non potest. Ibid. *n.13.* Dian. *p.1.t.3. R.23. & p.5.t.8. R.34.* ubi cum Mol. & 10. aliis docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri, eò quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter sit invitus. Hinc etiam potest cum Abigail moderatas eleemosynas dare, ut mariti conversionem impetret; vel ne Deus illum puniat. Vasquez Bon. Regin. & alij 10. contra Conc. &c. vide Dian. *p.2.t.16.R.23.& p.5.t 8.R.34.*

3. Vxor potest bona expendere, marito absente, vel fatuo; quia tunc ad illam spectat administratio domus. Item quæ acquirit suâ industriâ, item paraphernalia, hoc est, bona, quæ præter dotem marito allatam, sibi reservavit. Trul. *l.6.* & cæteri communiter.

4. Non peccat uxor, subducendo aliqua, vel compensationis causa, si vir sit prodigus: quia is tunc facit uxori injuriam, partem ipsius profundendo: vel pro victu, vestibus, cæterisque sibi vel familiæ necessariis, quæ mariti sæpè non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. Bonac. Trul. *l.c.*

5. Vxor, si ejus pater, mater, vel proles ex alio

matrimonio sit pauper, ita ut miserè secundũ statũ suum vivat, & maritus ei nolit succurrere, potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus, (dummodo post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subvenire, quia jure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire. Nav. Palaus. Less. *l.2.t.12.d.14.* Dian. *p.5.t.8.R.34.* ubi illam potestatem extendit ad fratres & sorores, quod etiam Less. *l.c.* & Trull. *l.6.c.1.d.9.* judicant probabile.

6. Filius peccat graviter invitis parentibus notabilem summam accipiens, qualis non semper est secundum Less. *c.12.* si filius patri prædiviti duos vel tres, imò secundum Sanch. quinque vel sex aureos furetur: eò quòd parens sit minus invitus, & filius sit aliquid patris. Vnde non tenebitur ad restitutionem, nisi forte cohæredibus graviter noceat.

7. Si filius notabilem summam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatẽ parentum, ex pecunia sibi suppeditata ad usus honestos, putat Less. *c.12.d.13.* eũ peccare mortaliter; etsi excuset à restitutione, si pater rogatus facilè cõdonaturus putetur

8. Si filius, v.g. mercatoris, vel cauponis administret bona parentis, potest à patre exigere salarium, quantùm dare deberet extraneo, etsi id impetrare non possit, vel exigere non ausit, potest clam accipere. Ita probabiliter Laym. *l.3.s.5.t.4.c.8.* Dian *p.4.t.4.Res.66.*

9. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut dividendunt, graviter peccent, quæ tamen ipsi domi consumunt, in iis facilius, (uti & Religiosi) excusantur; cum in his dominus, aut Prælatus sæpè tantum sit invitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri posset, si extraordinaria acciperentur. Laym. Escob. & Less. *l.2.c.12.d.8.n.48.* ubi docet quod furta minima famulorum ex comestibilibus, quæ claudi non solẽt, non coalescant, si non ad vendendum, sed ad comedendum tantùm accipiantur.

10. Cùm à gravi peccato furtum domesticum

non poteſt excuſari, tunc uxor tenetur reſtituere ex paraphernis, filius ex caſtrenſibus, vel quaſi, vel ſi ea non habet, poſt mortem patris afferre in diviſionem hæreditatis, (ſi quantitas rei ablatæ ſit valde magna, nec pater reſtitutionem tacitè vel expreſsè dimiſerit.) Famuli verò, ſi ſine magna difficultate reſtituere non poſſint, jubeantur compenſare officiis, & obſequiis extraordinariis, quantùm poſſunt. Laym. *l.3.t.3.p.1.c.1.*

CAPVT II.
De Reſtitutione.
DVBIVM I.
Quid ſit Reſtitutio, & qui teneantur ad eam?

RESP. 1. Reſtitutio eſt actus juſtitiæ ad ſalutem neceſſarius, neceſſitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam, ita ut radix reſtitutionis non ſit quævis læſio proximi, v.g. contra charitatem, &c. in quibus non habet jus, quod violetur, ſed ea tantum, quæ eſt contra juſtitiam, in qua propriè injuria infertur, hoc eſt, læditur aliquod jus proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur. Quod variis modis fieri poteſt, v.g. furando, defraudando, deſtruendo, rem alterius negligenter cuſtodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, convitiando, & ſimilibus.

Reſp. 2. Ex data reſponſione patet teneri ad reſtitutionem eos, qui intulerunt injuriam damnoſam. Hæc autem eſt duplex, ſcilicet materialis, ut v.g. cùm quis rem alienam deſtruit; accipit bona fide, vel retinet, id eſt, probabiliter judicans id ſibi licere, vel eſſe ſuam: & formalis, quâ quis rem alienam deſtruit, accipit, vel retinet malâ fide, id eſt, cùm ſciat, vel ſcire poſſit, ac debeat, id ſibi non licere, & rem non eſſe ſuam. Laym. V *l.3.t.2.c.1.* Leſſ. *l.2.c.7.d.6.* Bon. *d.3.q.1.p.6.* Vnde reſolves.

1. Qui injuriam intulit, ex qua alteri nullum eſt damnum

damnum secutum, ut si adulterium commisit, sine dãnificatione alterius, non tenetur in consciẽtia ad restitutionem, cùm hæc sit reparatio damni: potest tamen à judice cogi ad satisfaciendum pro injuria.

2. Quisquis intulit injuriam damnosam, etiam materialem, tantum tenetur restituere, sed nonnisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex eo factus est ditior.

3. Qui intulit injuriam formalem, sive rem adhuc habeat, sive non, tenetur restituere, & quidem tantùm, quantùm est damnum secutum. An verò sufficiat culpa venialis, controvertunt Authores, & sententia utraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem quando non commodè potest restituere. V. Auth. cit. & Laym. *l*. 3. *t*. 2. Less. *l*. 2. *c*. 7. *d*. 6. *num*. 27. C. Lugo *disp*. 8. *sess*. 5. *n*. 56

DVBIVM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad Restitutionem?

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens, & efficax damni secuti, ac qui ex officio, & obligatione, justitiæ obligati cavere damnum, non caverunt. Ita communiter Doctores. Unde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus verbis.

Jussio consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus non obstans, non manifestans.

patet ex sequentibus Casibus.

1. Tenetur ad restitutionem mandãs, sive expressè mandet, sive tacitè, dicto nimirum, vel facto, ex quo v. g. famulus colligat, hero gratum fore, si faciat, non autem tenetur, qui ratum tantùm habet opus suo nomine factum, uti nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa. Mol. Less. *l* 2. *c*. 3. *d*. 3. Fill. *t*. 32. *n*. 54.

2. Tenetur item consulens, aut precibus ac promissionibus ad damnificationem inducens. Quod si

I

tamen ante executionem consilium suum retractet, & quantum potest contrarium suadet, etsi non persuadeat, probabile est excusari à restitutione, maximè si eum, cui damnum paratur, moneat ut caveat. v. Bon. & Tann. 2. 2. *d*. 4. *q*. 6 *dub*. 14. Sà, V. *consilium*, & Dian. *tr*. 2. *misc*. *ref*. 18. & *t*. 5. *ref*. 83.

3. Tenetur item, qui suo consensu, calculo, vel suffragio, est causa efficax damni. Less. *d*. 3. *n*. 23. Fill. *t*. 32. *c*. 3.

4. Item palpo, ut qui laude, adulatione, vel exprobratione ignaviæ, alitérve alium ad damnum inferendum excitat, animat. Less. Fill. *l*. *c*.

5. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta aut instrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fovet, &c. *Ibid*. Hi enim omnes, uti & is cui res furtivæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifesto fure) restituere Domino. Et sic peccare eos qui à sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet Villalob. apud. Dian. *p*. 4. *tom*. 4. *R*. 176. licet ibid. Sanch. excuset eos, qui ista emunt à sartoribus magistris, eo quòd his plerumque detrahatur plus à justa mercede, quàm mereantur ista fragmenta, ideóque licitè ea retineant. Neque hic à peccato excusari caupones, qui à filiis familias acceptant pecunias, aliásve res parentibus surreptas, notat Laym. *l*. 3. *tom*. 2. *c*. 5. Bon. &c. Qui verò post delictum ipsum reum juvat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum) non tenetur restituere; modò non det illi spem refugij imposterum. Tùm quia non est causa damni; tum quia reo licet fugere, ut infrà dicetur *l*. 4. *d*. 7.

6. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans; ut agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens litteras, &c. in bello iniquo tormenta advehens, &c. Excusantur tamen (modò actio per se non sit mala) quia ea non spontè, sed justo metu coacti faciunt, v. g. cùm rustici

furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas avehere, vel pecora abigere. Less. *d.* 5. *n.* 19.

7. Item tenentur causæ, quæ privativè ad damnũ alterius concurrunt; nimirum mutus, sivè non clamans cùm potest; aut non obstans, nõ manifestans, sed tunc tantum, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipẽdio, &c. tenentur ex justitia damnũ cavere. S. Th. 2. 2 *q.* 62. *a.* 7. Sic Princeps, Magistratus, belli Dux, tenentur ad restitutionem damnorũ, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiã dantur. Item Consiliarij, Canonici tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitutionẽ, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impedientes damna pupillis, minoribus, Ecclesiis provenientia. Item custodes montium, vinearum, sylvarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. Mol. *d.* 116. Fill. *tom.* 32. *c.* 2. *q.* 12. vide suprà. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 2. Itẽ Principes & Domini Territorium, si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cùm possint, non impediant, tenentur mercatoribus & cæteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare. Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 38.

8. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni, ut v. g. si fur, homicida, non fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus. Item, si v. g. in Capitulo alij ante te dederint suffragium, ita ut videas te nihil impetraturum, etsi neges: tunc enim non teneris restituere; licet pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. Bon.

9. Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium, efficaciter influxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis: præsertim circa materiam justitiæ. Less. *t.* 13. *d.* 4. Bon. *q.* 2. *p.* 4. Dian. *t.* 5. *misc.* *R.* 84. Tann. 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *d.* 14.

10. Nec tenentur, si efficaciter tantum concurrant ad circunstantias, & modum actûs damnosi; v.g. si quis tantùm impellat alium, ut citiùs, vel animosiùs, hoc vel illo loco, vel modo noceat. Vid. Laym. *l.2.§.5.t.2.c.5.*

11. Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre magnum damnum, suadet, ut minus eidem inferat, quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum unius, cum injuria alterius.

12. Non tenetur item (contra Navar. Angel. &c.) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, ut Parochus, &c. si ex negligentia vel ignorantia, pœnitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem; quia etsi ex officio teneatur bene instruere pœnitentem, ideóque peccet graviter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex justitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare, ut hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positivè restitutionem impediat, ex malitia, imò etiam ex ignorantia crassa, vel culpa lata: quia tunc consilio suo, est causa efficax damni. Vid. Less. & Bon. *d.19. 2. p.11.* Laym. *l.3.t.4.c.7.* & infrà *l.6.c.2.dub.5.*

DUBIUM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine?

Resp. Cùm plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel conjunctim atque alij aliis plus minúsve in damnum influere; hinc ex tali ordine & mensurâ influxus, ordo & mensura restitutionis desumenda est. Ita communiter Doct. Unde resolves.

1. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim & casu concurrant ad damnum, singuli, non unus tenentur restituere, quàm quod quisque per se damni intulit. Laym. *l.3.tr.2.c.6.*

2. Si plures cum consensu, & se invicem juvantes id fecerunt, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cum unus juvet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Unde si unus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis, nimirum à principali totum, aut si is nolit à reliquis pro rata singulorum, repetere. Bon. *de rest.d.*1.*q.*2.*p.*11.ex Vasq.Mol.Fill.&c.

3. Quòd si actio damnificans fuit lucrativa, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existat, aut is eam mala fide assumpsit, tenetur is primo loco restituere ipsam, vel æquivalens; et si ille non faciat, sed reliqui. Less.*l.*2.*c.*3.

4. Si actio damnificans non fuit lucrativa, ut quia res periit, & destructa est, ut fit, v.g. in combustione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primò tenetur restituere qui mandavit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius; ut in bello Princeps, & dux; etsi is non sit facturus, vel quia non vult, vel quia non potest; tenentur reliqui, v.g. cæteri milites. Quod etsi de militibus speculativè verum sit, practicè tamen ij excusantur per accidens: tum quia non possunt totum restituere: tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, ut plus restituant quàm partem suam; ideóque si hanc possunt, ad id tenentur; uti etsi quia adhuc reliquum habent ex iniquo. Lay.*l.*3.*t.*2.*c.*6.*num.*5. ex Cai.Mol.&c. Imò Bon.*de rest.d.*1.*q.*2.*p.*10.*n.*13. ex Nav.*c.*17.Vasq.Less.*d.*4.*n.*37.dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantum pro sua parte. V.supra *t.*4.*c.*1.*d.*5.*art.*3.

5. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti; etiam minus principales liberantur; non autem vice versâ: quia ruente principali, ruit accessorium, non contra. Vide Laym.*l.supra cit.*

DUBIUM IV.

An teneatur restituere, qui alium impedivit à consecutione alicuius boni.

Resp. Attendendum, an lædatur jus alicuius, quod à natura, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit: num verò aliter. Inde enim apud Laym. *l.c.* & Bon. *q.2.p.12.* resolves sequentes casus.

1. Qui alterum impedivit à consecutione rei debitæ ex justitia, tenetur ad restitutionem. Less. *c.12.dub.18.* Fill. *t.32.c.3.q.12.n.72.*

2. Si res non erat debita ex justitia, sed conferenda est libera voluntate, tunc qui sine vi, fraude, & calumnia collatorem inducit, ut v. g. officium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minus digno; etsi sæpè is possit graviter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat. non tamen tenetur ad restitutionem. Azor. 3.*p.l.4.c.9.* Vasq. Sà, Bon. *p.12.*

3. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniã, collatorẽ induceret ne ei daret, aut eum à petitione (cum quivis habeat jus petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret, (cùm etiam quivis jus habeat ne iniquè impediatur) is teneretur ad compensationem damni, arbitrio viri prudẽtis, juxta certitudinẽ, vel probabilitatem qua alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur, dummodo tamen eo sit dignus, nã si indignus est, non tenetur ad restitutionẽ nisi famæ, si eam fortè læserit. Less. *l.2.c.12.d.18.* Mol. *t.1.d.135.* Sà, V. *Restitutio, n.221.* V. Bon. *l.c.*

DUBIUM V.

Cui vel quibus restituendum?

Resp. Attendendum ad naturam justitiæ, & quis damnũ patiatur, quidve ratio, & leges ferant com-

muniter. Vide Less. & Lay. *hic c.* 9. Vnde resolves.

1. Quando bona restituenda, sive debita quæcumque, sunt incerta, hoc est, cum cui debeantur, ignoras, aut adire non potes, aut illi restituere, tunc si ea habeas sine delicto, ut si invenisti, vel à mercatore, verbi gratia, per errorem accepisti duas ulnas panni pro una, & jam is discessit, nec scis quò abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi: post quam, si spes non sit sciendi dominum, probabile est quod non tenearis ea dare pauperibus, (licet ita plerique cum D. Thoma sentiant, & sit magis pium, ac practicè suadendum) sed possis tibi retinere, ut docet Petrus Navarrus, quem sequitur Lay. hic, & Less. *l.* 2. 2. *c.* 14. *dub.* 7. *num.* 48. idque Dian. *p.* 2. *t.* 3. *misc. R.* 5. dicit esse tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto ut furto, usura, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo quo potest, ut saltem, cum Corpori Domini non prosit, prosit ejus animæ dum in pauperes expenditur. Ita communiter Doctores, ut videbis apud Laym. *hic.*

2. Qui multis minutis furtis, v.g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis civibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis civibus (minoris deinceps vendendo, aut majore mensura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit Mol. at Vasq. & Esc. dicunt esse probabile, quod possit dare pauperibus, præsertim civitatis ejusdem.

3. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori justo, à quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit immediatus Dominus. Unde quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet non Domino, sed ipsis restitui: quia alioqui ipsis fieret injuria, si jure possessionis, detentionis custodiæ, aut utilitatis spoliarentur, & damnum atque lucrum cessans compensari deberet.

4. Excipitur tamen hinc. 1. Si horum nihil intereſſet, vt ſine illorum damno, infamia, Domino reſtitueretur. 2. Si probabiliter ipſi putarentur rem abſumpturi vel ablaturi cum iniuria Domini: quo modo bona Eccleſiæ non Prælato diſſipatori, ſed potius Capitulo reſtituenda ſunt. Item accepta à filiofamilias, pupillo, furioſo, vxore, religioſo, ſi ſint ex iis bonis, quorum adminiſtratio ipſis non competit, plerumque reſtituenda ſunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiamſi bona alicuius publicata & fiſco addicta ſint, tunc enim depoſitum, & ſimilia debita, fiſco debent reddi.

5. Cum quis ignorato Domino, cui reſtituendum erat, non præmiſsâ aliquâ diligentiâ pauperibus diſtribuit, non ſatisfecit Domino poſtea comparenti: ſecùs ſi diligentia ſit præmiſſa. Vide Leſſ. *l. 2. c. 14. dub. 3.*

6. Cum Dominus quidem ſcitur, ſed ei mitti non poteſt ſine ſumptu, tunc ſi res malè accepta eſt, tenetur reſtituens aliquas expenſas ex ſe facere; ſi autem bene accepit, nonniſi expenſis Domini. Quando nullo modo poteſt mitti, expectandum eſt ad tempus, & ſi adhuc non ſit ſpes, reputatur debitum incertum. Tol. *l. 5. c. 24.*

7. Cum quis accepit rem alienam à poſſeſſore bonæ fidei putante rem eſſe ſuam, cùm non ſit, tum ſi quidem interuenerit aliquod iuſtum pactum, vt depoſiti, commodati, pignoris, &c. illi reſtituendum eſt, non Domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, ſi id ei profuturum putetur, ſine alterius grauiore incommodo, infamia, &c. Vaſq. Azor. *p. 3. l. 4. c. 3. q. 1.* Si autem aliter accepta eſt, tunc vero ſuo Domino reſtitui debet, ſi eum nouiſti, & abſque incommodo fieri poſſit.

8. Quando à fure vel alio venditore quis emit, ſiue malâ ſiue bonâ fide rem furtiuam, tenetur reſtituere Domino, non furi. Ita communiter Mol. Reg. *tom. 1. l. 10. c. 5. n. 40.* Toletus tamen *l. 5. c. 17.*

Syl. Ant. Mald. *in 2.2. tit. 4. cap. 3. dub. 2.* probabiliter sentiunt posse reddi furi, ut ab eo pretium suum recuperet: quia non constituit rem pejore loco, quàm ante fuerat; & consequenter ipse non infert Domino damnum. Quod Nav. Trul. *l. 7. c. 11. d. 4.* admittunt cum hac limitatione; si mox & non post longum tempus contractum rescindat, vel si certò sciat furem redditurum rem Domino, vel si Dominus rei sit mortuus, aut absit, ita ut conveniri non possit. Quòd si autem pretium suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere Domino, & sibi damnum ascribere. Quòd si porrò sciens rem esse furtivam, emat eo fine, ut invento vero Domino restituat, tunc si emit parvo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cùm utiliter ejus negotium gesserit: secùs autem, si pretium esset ferè æquale rei, tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantùm quantum videtur meritus rem Domini utiliter redimendo. Vide Less. *l. c. c.* 14. *d.* 3. Dian. *p. 2. t.* 3. *R.* 5.

9. Si bonâ fide rem alienam, v. g. equum emisti ab altero, v. g. Petro, & vendidisti tertio, verbi gratia, Paulo, & posteà cognoscatur esse Ioannis, eóque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te, existimat quidem probabile Nav. & Dian. *p. 1. t. 8. R* 68. non teneri te Paulo id reddere, (si in nullo factus sis ditior) sed sufficere, si tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verùm Sotus, Salon. Less. Sayr. Bon. *de rest. q. 4. p. 2.* rectius docent, teneri te, exigente Paulo contractum rescindere, & pretium restituere: tum quia vendidisti rem vitiosam, tum quia teneris de evictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotij. Quòd si tamen Paulus cùm possit, tibi non restituat equum, sed Ioanni, & hoc ipso impediat, quò minùs pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso receptum restituere, Bon. Less. &c. Vid. Trull. *c. 11. d. 13.*

Quæres. Cui restituendi, sive dandi sint thesauri & alia inventa, quæ habentur pro derelictis.

Resp. Quando nullius Domini sunt, jure naturali & gentium fiunt primò occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari quod servandum est. De quo vide Less. *l.* 2. *c.* 5. *d.* 10. Laym. *l.* 3. *t.* 1. *c.* 5.

2. Quæres. 2. An, & cui restituenda, quæ capiuntur venatione justè prohibita.

Resp. Id æstimandum partim ex jure naturæ, partim ex consuetudine & legibus, ac juribus particularibus, ut vide apud. Laym. *loc.* .*lib.* .*t.* 1. *c.* 3. *nu.* 14. & Less. *c.* 8. *d.* 9. & Sà. V. *Venati.* Ex quibus resolvitur hic casus.

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus fructibúsque infert.

DVBIVM VI.

De rebus quæ debent restitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materialem tantùm, sive à possessore bona fidei?

Resp. Qui bonâ fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea meliùs cognoscit tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, unà cum ejus fructibus, si extent, vel quatenùs indè factus est ditior; præterquam si dominium sibi comparavit per legitimam præscriptionem. Ita communiter Doctores. Mol. Sanch. Less. *l.* 2. *c.* 6. Bon. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. Lay. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 3. Unde resolves.

1. Si vestem v. g. bonâ fide donatam à fure aut alio, portasti, & ferè attrivisti, ac posteà Dominus compareat, teneris eam aut æqualem ei restituere, & insuper persolvere quantum attrita est, si aliàs vestem æqualis valoris attrivisses: si tamen eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris. Bonac. *loc. c.* Laym. *num.* 1. V. Trul. *l.* 7. *c.* 11.

*d.*1. Si autem res, quam à fure bona fide accepisti (sive donatione, sive emptione) sit usu consumptibilis, eamque cum tuis miscuisti, ita ut discerni nequeat; etsi deinde deprehendas furtivam fuisse, non teneris restituere. Nava. Sylv. Sayr. Less. Bon. *d.*1.*q.* 3. *p.* 1. quia per istam commixtionem bona fide factam, est in te translatum, dominium, ut colligitur ex *L. Si alieni nummi, ff. de solut.* Neque est ratio cur hæc potius quam illa pars censeatur aliena, atque adeò periit obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore. Vid. Dian. *p* 4. *t.*4. *Ref.* 66 Trul. *l.* 7. *c.* 21. *d.* 3. Less. *l.* 2. *c.* 20. *d.* 18. ubi addit esse valde probabile, juréque naturæ conforme, quod verus Dominus rei illius ablatæ & permixtæ (quandiu totus cumulus extat) retineat jus in re, ut ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios; imò possit ex eo occultè accipere.

2. Milites bona fide militantes, intellecta postea belli injustitia, id tantum restituere debent quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores Bon. *l. c.*

3. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebravit contractum, quem postea usurarium esse cognoscit, non plus tenetur, quàm factus est ditior. Vide Laym. *L.* 3. *t.* 2. *c.* 3.

4. Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia inclinet in eam partem, quòd res non sit sua, teneri aliquid restituere juxta inclinationem, docet Con. *d.* 34. *dub.* 10. *n.* 93. At Palaus *t.* 1. *d.* 3. *p.* 2. *n. ult.* putat ad nihil teneri: quia possessio contrariis rationibus non convincentibus præponderat. Idem docet Vas. apud Esc. *t.* 3. *c.* 3. *n.* 154. Dian. *p.* 4. *c.* 1. *R.* 24. *&* 26. Si neglexit investigare veritatem, & deinde sciri non potest, dicit Palaus *l. c.* ad nihil teneri.

5. Si bona fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium: quia factus es locupletior: & satis debet esse tibi, non habere minus, quam ante. Quod si tamen apud alterum res est, is

reddere tenetur. *Ibid.* & Vasq.*c.9.* §. 2.Mol.Less.*l.* 2.*c.*14.*d.*1.

2. Si bona fide rem ipse emisti, & vendidisti absque lucro, nihil teneris restituere; sed solus is, apud quem res est. Mol. *l.c.* Less. *l.*2.*c.*14.*d.*1. contra Vasq. &c.

7. Si rem alienam bonâ fide donasti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris: quia non est factus ditior; secùs si aliam donaturus fuisses, (quia tunc parcendo tuæ, factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. Bonac. Trull. *l.*7.*c.*11.*d.*1.

8. Si aliena re lucratus es tanquam instrumento; v.g. frumentum alienum aliò deportatum vendidisti, vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ: tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantùm concurrit ut instrumentum operantis. Laym. *l.c.n.* 3. ex S. Thom. &c.

9. Fructus omnes rei, sive ij sint merè naturales, hoc est, qui vix ullo hominum labore egent, vt fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina; sive sint simul industriales, sive mixti; hoc est, ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, ut v. g. seges & quæ serendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quò etiam referuntur pretia locationis domorum, jumentorum, &c. qui fructus civiles appellantur, hi inquam fructus rei, si percepti, & extantes sint, Domino restitui debent; deductis tamen expensis propriis, ex æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet Domino restitui, licèt is rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus. V. Laym. *l. c.* Si tamen fructus isti reales bonâ fide possessi fuerint tempore à lege præscripto ad usucapiendum illos (quod si adsit titulus, est biennium inter præsentes,

inter absentes quadriennium ; si autem non adsit titulus, anni 30. cum bonâ fide) non sunt restituendi, quia usucapio transfert dominium. Salon. Trull. *l.* 7. *c.* 11. *d.* 3.

10. à fure accepisti (sive bona, sive mala fide) rem usu consumptibilem, v. g. vinum, oleum triticum, &c. cum propriis ipsius furis rebus permixtum, ita ut discerni non possit, non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens: quia fur per commixtionem istius rei cum propria, acquisivit ejus dominium, atque adeò illud tanquam verus ejus Dominus potuit transferre. Navarrus, Sanch. Less. Bon. Trull. *l.* 7. *c.* 11. *d.* 3. V. Dian. *p.* 2. *tr.* 5. *misc. R.* 40.

ARTICULUS II.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam formalem, seu mala fidei damnificatore seu possessore?

Resp. Id juxta supradicta æstimandum à quantitate tum juris, quod alter habet, tum damni, quod injustè infertur: cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente & consensu rationabiliter præsumatur. Unde resolues.

1. Si damnificatus habeat jus in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum : si autem tantùm habeat jus ad rem, restitutio facienda est pro quantitate juris, consideratis circunstantiis : quia non debetur solidus valor rei, quæ spectabatur, cùm tantùm sit in spe, & multis modis possit impediri.

2. Qui in loco publico suæ civitatis contra justam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati graviter nocuerit, v. g. stipes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo : quia rationabiliter præsumitur mens Reipub. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidiùs prohibere, quàm sub mulcta solvenda, casu quo deprehendantur.

3. Graviùs tamen peccaret, & teneretur ad resti-

tutionem, si quis pasceret in loco alicujus privati, etsi etiam hîc præsumi aliquando possit de consensu Domini, qui sæpè non intendit ut fiat restitutio, sed ut deprehensus pœnam luat.

4. Qui venantur vel piscantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis, (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt)non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet Dian. ex Less. Dicast &c.*p.9.t.9.Res.*39. contra Bon.&c.

Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenēdum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem,ex eáque oriri obligationem restitutionis:non omnino tamen improbabiliter id alij quidam negant, eò quod consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quàm ut deprehensi mulctentur. Vid. Nav. *c.*23. Sà, *V. Gabella*. Bon. *q.9.p.*1.*n.*5. ex Navar. Fill. *t.*28.*n.*114. Less. Mol. *d.*9. Dian. *tr. de leg. Res.* 19. Laym. l. 3. *t.*3.*p.*1.*c.*3.*n.*4.*&* 5. Vid. etiam Dian. *p.*1.*t.*11.*Res.* 38.*&* *p.*2.*t.*15.R.28. ubi ex Cajet. Med. Soto, &c. docet non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudavit gabellas, seu vectigalia imposita rebus iis, quæ emuntur non ad negotiationem, sed ad usus proprios vel familiæ necessaria, v.g pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

6. Cæterum ordinariè injustus, seu malæ fidei damnificator aut possessor, tenetur non tantum restituere rem ablatam,& fructus perceptos) exceptis suis expensis & industria,) sed etiam sarcire damnum emergens,& lucrum cessans: cum verè sit injusta causa talium damnorum. Unde si Dominus re sua retenta, per culturam vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parùm, vel nihil, debet is Domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamvis communiter soleant Domini plurimùm remittere, si res componatur. Lay. *l.*3 *tr.*2.*c.*4.*n.*7.

7. Si res aliena, dum injustè detinetur, crescat, aut

pretium ejus augeatur, Domino crescit, ac proinde id ei præstari debet. Vide Lay. *hic lib. 3. t. 2. c. 4.*

8. Si res aliena, dum injustè detinetur, pereat aut deterior fiat; idque casu vel justa hostium incursione, vel naturaliter & certum sit apud Dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil novi detrimenti Domino apud furem, v.g accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud Dominum, vel saltem nonnisi per injuriam, tunc injustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licet sine sua culpa res perierit. Laym. *tract. 2. c. 4. n. 2.*

9. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpa, aut quia is absumpsit, alteri donavit, destruxit, &c. tunc etiamsi Domino relicta, fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea Domino satisfacere, ut est communis apud Laym. *loc. cit.* Less. &c.

10. Qui fingens se pauperem, vel alium quàm est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parva fuit qualis ostiatim mendicantibus datur: secus si fuit magna, tunc enim quia subintelligitur cõditio hæc, (si pauper est) tenetur restituere secũdùm Molin. danti; secundùm Palaum vel danti, vel aliis pauperibus. Vide Escob. *t. 3. p. 2. c. 6. n. 109.*

11. Qui in extrema necessitate consumpsit, quòd antea acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ, cùm ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis cùm jure eam cõsumpserit; nec ratione contractus, cùm hic non obliget, nisi re pereunte tua culpa. Less. Hurtad. Trul. Dia. *p. 5. t. 8. Res.* 10. Imò probabiliter ne quidem id quod ante illam necessitatem erat furatus, & in ea consumsit, quia furtum illi non ademit jus, quod ad rem tali casu hebebat. Con. Pal. Hurt. Dian. *l. c. R.* 8. contra Less. & Vass. sicut neque si in ipsa necessitate accepisset & consumpsisset. Dian. *l. c. R. 9.* ex Azor. & *6.* aliis contra Lessium.

ARTICULUS III.

An, & quid debeat restitui pro injuria illata, & corpori, verbi gratia, per mutilationem, occisionem, &c.

Resp. Injustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantùm restituere, pro damnis bonorum fortunæ; quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eo causata sunt, juxta prudentis arbitrium, præcisè autem pro vita, membro vel cicatrice, nihil tenetur restituere secundùm rigorem, cùm sint bona altioris ordinis, quæ pecunia æstimari non possunt. Ita contra Sotum, Sylv. &c. probat Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 23. V. Lay. *l.* 3. *t.* 3. Unde resolves.

1. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis & voluntaria, vel licet fuerit talis, si tamen homicidium vel non prævidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cavendum, non tenetur ad restitutionem: tenetur autem si prævidit, & non cavit. Bon. *d.* 2. *q. ult. f.* 2. *p.* 1.

2. Qui occidit Caium putans esse Titium, tenetur ad restitutionem: quia actio ista est Caio injuriosa. Bon. *l. c.* ex commun.

3. Si læsus ante mortẽ omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: quia filiis nõ fit injuria in bonis, nisi quatenùs læduntur in parte contra ejus voluntatẽ (volenti enim non fit injuria) ergo sicut per eum jus acquirunt, sic etiam amittunt: etsi non rectè faciat parens, si filij valdè egeant. Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 26.

4. Etsi præcisè pro vita, membro, occisione, non sit obligatio restituendi: per sententiam tamen judicis cogitur injurians satisfacere pro injuria.

5. Consilium est, ut Confessarius pro his injungat eleemosynas, Missas, pro salute occisi.

6. Si occisus, vel mutilatus fuerit servus vel animal, tunc etiam pro vita, & membris facienda est restitutio: quia horum vita pretio æstimatur; ac proinde tantùm debet restitui, quanti potuisset vendi; & pro mutilatione vel cicatrice, quantò pluris venderetur.

7. Pro expensis funeris nihil restituitur, quia illæ aliquando faciendæ tandem fuissent. Nisi fortè occasione illatæ necis, verbi gratia extra patriam, majores fieri oportuerit.

8. Restitui debent impensæ factæ in curationem & medicamenta vulnerati, vel occisi. Fil. *t.* 32. *cap.* 8. *num.* 202.

9. Item lucra, quæ ex mutilatione vel vulneratione cessarunt; non quidem tam in solidum, ac si de facto essent acquisita, sed pro majore aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi. V. Trull. *l.* 7. *cap.* 8. *d.* 3.

10. Si homicida à Magistratu plectatur, verius est adhuc teneri ad damna sarcienda; cum morte suâ tantũ satisfaciat justitiæ publicæ, non hæredibus occisi. Qui tamen, cùm plerumque aliud non exigant videntur esse contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. Fill. *l. c. n.* 214.

11. Debet autem restitutio fieri tantum parentibus interfecti, filiis & uxori: quia hi soli directè læduntur; cùm moraliter censeantur vna persona cum occiso. Nisi tamen occideris animo etiam nocendi aliis: nam tunc etiam bis restituere teneri dicit C. Lugo *de iust. d.* 11. *n.* 7. ex Less. Trull. *l. c. d.* 4.

12. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi, si quod damnum illis, ex ea cæde obvenit: contrarium tamen etiam probabile (saltem secundùm limitationem casûs præcedentis,) est; cùm occisio illa non sit directè causativa illius damni. V. Laym. *l. c. n.* 4.

13. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens sequitur. V. Less. *lib.* 2. *cap.* 9. *d.* 26. Trull. *l. c.*

14. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. provenient ex morte alicujus innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur: quia hujus mors non directè causaretur ab

ipſo, ſed per accidens, & ex errore vel malitia accuſatorum. Vide Bon. *d. 2. q. ult. ſ. 2. p. 2.*

ARTICULUS IV.

Quid debeat restitui pro illato ſtupro?

Reſp. Qui virginem per injuriam defloravit, tenetur tantùm rependere damnum, quod ei ex tali injuria eſt ſecutum: idque vel matrimonio, vel damni æſtimatione ad arbitrium prudentis, ut talem nimirum inveniat, qualẽ manens virgo inveniſſet. Vide Sanch. *l. 7. d.* 14. Fil. *t.* 32. *c.* 8. *n.* 209. Unde reſolves.

1. Præciſè pro ſola virginitate non obligat reſtitutio. Unde ſi ſtuprum manſit clam aut non impedivit quin æquè laute nuberet, ad nihil tenetur ſtuprator. Leſſ. Bon. *q.* 4. *de matr. part.* 7.

2. Item ad nihil tenetur, ſi defloravit conſentiẽtem, abſque vi, fraude, vel promiſſione matrimonij, quia non eſt facta injuria. Ibid. & Trul. *d.* 2.

3. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur reſtituere, quia adhuc conſenſit liberè. Niſi fortè preces tales fuerint, ut cum vi, & coactione æquipararentur: ut ſi conjunctæ fuerint cum minis, vel metu reverentiali, v. g. ſi fuit illius dominus, vir magnæ authoritatis. Trull. *c.* 9. *d.* 3.

Si per promiſſionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit, tunc tenetur ducere eam: quia in omni cõtractu, ubi alter ex parte ſua acceptavit & implevit, tenetur & alter implere, etamſi fictè contraxerit, quia tenebatur ex juſtitia verè cõtrahere, cùm alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum eſt, etiamſi ſtuprator religionẽ voviſſet. Leſſ. *l.* 2. *c.* 10. *d* 3 *&* 4. Trul. *d.* 3.

5. Non tamen tenetur fictus promiſſor eam ducere caſu quo 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis uſus eſſet fictionẽ facilè indicantibus. 2. Si ipſa conſcia eſſet prædicti voti; quia tunc ipſa contraxiſſet mala fide. 3. Si ipſe putavit eſſe virginem, cum tamen non eſſet. 4. Si ex matrimonio grave damnum aut ſcandalum timere-

tur. 5. Si ipse etiam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his casibus solùm teneretur curare ut æquè commodè nubat, modo ante dicto, dando scilicet dotem, vel aliter: Vide Sanch. 1. *de matr. d.* 10. *l.* 1. Trul. *l.* 7. *c.* 9. *d.* 3.

ARTICULUS V.

Quid debeat restitui pro adulterio?

Respondeo. Cum ex adulterio damnificari possint conjux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hæreditatem, &c. patet quod uterque adulterans, nata eis prole, debeant, cùm id damnum causent, eatenùs restituere, quatenùs possunt sine detrimento altioris boni, causatione majoris mali. est communis. Vide Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p. c.* 14. Unde resolves.

1. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd proles ejus spuria sit: nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quòd proles matri non teneatur credere se esse illegitimam. Fill. *tract.* 32. *q.* 222.

2. Debet tamen si potest, aliis industriis damnum compensare, verbi gratia, 1. diligentius administrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. si habet bona propria, plus legitimis, quàm spurio relinquendo. 4. eum inducendo, ut relicta hæreditate vel ejus parte, amplectatur statum Ecclesiasticum, vel Religiosum, si idoneus sit, &c. Trull. *loc. cit d.* 4.

3. Quod attinet ad ipsum adulterum spurij patrem, etiam ipse sæpè excusatur, vel in toto, vel ex parte, sive quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel cõpensandum creditur; sive quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione & discordiis familiarum; sive quia non est certus filium esse suum. Vide Less. *l.* 2. *c.* 10. *d.* 6 Bon. *de matr. q.* 4. *p.* 15. Trull. *l.* 7. *c.* 8. *d.* 7.

ARTICVLVS VI.

Quid debeat restitui pro fama & bonis spiritualibus, ut inductione ad peccatum, avocatione à Religione?

Resp. 1. Iuxta dicta, si restitui non possunt bona ablata ex bonis ejusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diversi ordinis. Unde resolves.

1. Pro famâ restituendâ est fama: cum id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, nisi per sententiam á judice cogaris sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis. Quòd si tamen lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex suprà dictis quid faciendum sit. Porrò de læsione famæ, &c. vide infrà.

2. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate quoad potest, eum revocare ad meliorē statum: sed non ex justitia Less. *l.* 2. *c.* 8. *d.* 1. *n.* 20. Laym. *c.* 8. *n.* 1.

3. Si quis autem induxit fraude, dolo, injusto metu, &c. tenetur ad id ex justitia: quia quisque habet jus, ne injustè lædatur in bonis spiritualibus. Unde si lædatur, debet id spirituale restitui si potest. *Ibid.*

4. Si quis aliquem (etiam Novitium) abduxit ab ingressu religionis, tamen sine vi & fraude, etsi graviter peccarit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex charitate, non tamen ex justitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum jus acquisivit. V. Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 8.

5. Si quis religiosum ad apostasiam induxerit suasione, aliáve cooperatione, obligatur ex justitia religioni ad restitutionem, non quidem ut ipse (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur sed ut suadeat alteri, quoad potest reditum, & compenset monasterio commoda, quæ ex hæreditate, bonis, vel industria alterius expectabantur.

6. Si quis veneno, philtro, alióve modo alicui destruxit memoriam rationem, &c. tenetur eodem

modo quo mutilator aut vulnerans, de quo supra, ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secuti in bonis fortunæ.

DVBIVM VII.

De circumstantiis Restitutionis.

ARTICULUS I.

Quo tempore, loco & modo debeat restitui?

Resp. Debet quamprimum, & eo modo ac loco restitui, quo jus & interesse damnificati requirit, & commodè ac moraliter fieri potest sine gravi incommodo, quod quis pateretur in re sua propria ultra debitum. V. Laym. *hic l.3.t.2.c.*10. Fill. *t.* 32.*c.*4.*q.*11. Unde resolues.

1. Qui non potest commodè restituere apertè, faciat clam; & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v.g. Confessarium.

2. Possessor malæ fidei, verbi gratia fur, debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, ubi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel inique detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam servando, vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quàm res valet, tunc enim plerumque ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus vel in usus pios. Bon. *q.* 6. *p.* 1.

3. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, ubi rem possidet. *l.c.*

4. Debita ex contractu, eo loco & tempore solvi debent, de quo inter partes conventum fuit expressè, vel tacitè. V. Less. & Bon. *l.c.*

5. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur ulterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset gravis peccati is qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solveret. V. Bon. *de contract. d.*1.*q.*6.*p.*1.

6. Qui scit se teneri ad restitutionem & cùm possit in vita, non vult restituere nisi in articulo mor-

tis, vel post mortem per hæredes, absolui non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impœnitens. Salaz. Sayr. Bon. Trull. *c.* 14. *d.* 11.

DVBIVM II.

Quo ordine restitui debeat?

Resp. Certum est, non necessariò ordinem seruari, quando debitor omnibus soluere potest, quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes Regulæ seruandæ.

1. Si debitor rem alterius apud se habet, quocumque titulo habeat, siue ex furto, siue ex deposito, siue intentione, &c. debet potius restitui domino suo, vel eo deficiente pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretio non soluto, adhuc extet. Nauar. Sylu. Bon. *q.* 3. *t.* 2. Hoc tamen Less. *c.* 15. *d.* 2. contra Bon. &c. limitat, nisi venditor ab emptore fideiussorem, vel pignus accepit.

2. Si restitutio facienda ratione iniustæ actionis, prius restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quàm incerta. Bonac. Less. *d.* 1. quia illa jure naturæ debentur suis dominis, hæc autem iure solo positiuo pauperibus.

3. Priùs facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quàm vsurarum, cum in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

4. Debita ex titulo oneroso priùs soluenda sunt quàm quæ debentur gratuitò, verbi gratia, ex promissione; quia hæ includunt tacitam conditionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti soluenda sunt ante omnia legata, etiam pia. Nauarr. Sylu. Bonac. *quæst.* 8. *p.* 2.

5. In reliquis debitis seruandum est ius particulare loci, si tale sit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum sit, sequendum est ius commune, secundùm quod, 1. Soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expresse fuerunt obligata. 2. Dos vxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in po-

testate debitorum. 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: post quos omnes sunt hi, à quibus vsuræ acceptæ sunt, & adhuc post hoc restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi vnius rationis creditores inveniuntur, temporis antiquitas inter eos seruanda est. Vide Layman. *lib.* 3. *t.* 2. *cap.* 11. Vbi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, imprimis soluendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inuentarij, apertionem testamenti, item ad Medicos & pharmacopolas pertinent. Vide Fill. *c.* 4. *q.* 13.

Quæres. Vtrum priùs exigenti non liceat priùs soluere.

Resp. 1. Soluens scienter posteriori, præterito qui habet hypothecam priorem, vel priuilegiatam, peccat, teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum. Less. *d.* 5. ex *l. Scimus*, §. *Et si præterea*, *c. de iure delib.*

2. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (siue in iudicio, siue extra) tenetur ei integrum soluere; quia diligentia fecit eum potiorem. Nau. Syl. Bon. *l. c.* ex *l. Pupillus*, *ff. quæ in fraudem.*

3. Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integrè satisfacere, sed debet omnibus personalibus soluere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere controuertitur. Vide Bon. Less. *l. c.* Trull. *l.* 7. *c.* 14. *d.* 22.) nec potest vni soluere, omissis aliis, nisi secundum ordinem supradictum.

ARTICVLVS III.

Quæ à restitutione excusent.

Resp. 1. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, vt creditor rationabiliter debeat esse contentus; etsi de facto non sit contentus. Ita commun. Doct. Vnde resoluuntur Casus sequentes.

1. Excusaris in foro conscientiæ (iuxta sententiam probabilem) à compensatione damni; si illud

datum sit sine tua culpa Theologica gravi, hoc est, mortali peccato, nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde sis factus ditior. Unde excusaris, si v.g. aliquem occidisti, ex subita ira, ut si fuerit motus tantùm primo primus, vel secundo primus; vel si ex oblivione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quod si advertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcavendi, quam homines ejusdem conditionis communiter præstare solent, graviter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundùm culpam juridicam, quæ sæpè non est peccatum, & dividitur in latam, levem, & levissimam.

2. Excusaris à restitutione incertorum si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa. Less. *c.* 10. *d.* 11. Bon. *q. ult. p.* 2.

3. Item si in casu quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi revera indigenti eam des; & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. V. Lay. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 12.

4. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter graviore damno, tibi vel tuis, vel Reipub. inferendo, quàm æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obventorum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. Laym. *l. c.* ex Sylv. Nav. &c. Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, uti & in sequentibus casibus.

5. Si ad restituendum sis impotens: ut si vivere non possis secundum decentiam tui status, justè à te acquisiti. Unde si nobilis, v.g. non potest statim solvere: nisi se privet famulis, equis, armis, &c. vel civis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam: vel mechanicus, nisi vendat instrumenta sua, quibus vivit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine jactura sui status. Laym. *l. c.* Bon.

6. Quod si tamen tua culpa in illas angustias delapsus

lapsus sis, v.g. luxuriâ, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quod iam sine status tui amissione non possis satisfacere. *Ibid.*

7. Quòd si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potiùs quàm is, sustinere debes; cum eius conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad vsum, sunt omnia communia. *Ibid.*

8. Quod si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset propriorum bonorum, sed in hoc præcisè tantum, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideò differre restitutionem: quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum & reuerti ad statum proprium. Sayr. Bon.

9. Item excusaris à restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum; vt v.g. si non possis absque peccato; vt si sit periculum, ne vxor, aut filiæ se prostituant, ne filij se dent latrociniis, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem. Bon. Less. Mol. Fill.

10. Item, si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ; cum aliàs plus damni sustineres, quam intulisti. Bon. *d.* 1. *q. vlt. p.* 1.

11. Item, si cedas bonis: quia leges concesserunt, vt qui contraxit multa debita, nec habet unde soluat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum, & tunc maneat liber, ita vt etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quod si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, teneatur adhuc restituere, ex L. *Cum & filius fa. qui bon* Nau. Bon. Less. Ex quo Trul. *l.* 7. *c.* 15. *d.* 5. sic limitat: si acquirat plus quàm ad decentiam status est necessarium, ex dicta L. *Qui bon.* Nisi tamen debita proueniant ex delicto, v.g. furto; eò enim casu tantum posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet Nauarr. Salon. Less. *l. c.* etsi hic

concedat ea quæ post cessionem iustè acquiruntur, licitè retineri, si ad statum sint necessaria. Vide Tol. Laym. *l.* 3.*t.*2.*c.* 12. Less. *l.*2.*c.*16.*d.*3. Bon. Trull *l.c.* Porrò etsi cessionem dictam non haberet locum in bonis ex delicto prouenientibus communiter teneant DD. cum Laym. *l.c.* contrarium tamen ex Less. Dian. &c. docet Trul. *l.c.* Denique et si debitor principalis cesserit non ideò liberantur fideiussores. Lugo, Dian. *p.*7.*t.*8.*R.*18. & alij.

Resp. 2. Ex parte creditoris excusat 1. Si is cui debet restitui semel remiserit, expresse, vel tacitè, v.g. si lacerauit tuum chirographum, vel tibi reddiderit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta. Fill. *tr.*32.*c.*5. *q.*9. Less. *l.*2.*c.*16. *d.* 22. Excusat in foro conscientiæ, si soluisti ei, cui debebat tuus creditor. Less. *d.* 5. Bon. *p.* 33. Si compensatio facta est creditori per commodum æquiualens, verbi gratia per procurationem officij non gratis factam. 4. Omitti, aut saltem differri potest restitutio, imò aliquando debet si creditor sit abusurus; verbi gratia si quis pecunias tibi mutuò datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum contra iustitiam, siue inferendum damnum iniustum tertiæ personæ; nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur maius malum.

CAPVT. III.
De Contractibus.
DVBIVM I.
Quid in genere sit Contractus.

RESp. Est pactum siue consensus duorum, quo scienter, liberè, & legitime, vterque se vicissim, vel minimùm saltem vna pars, se alteri acceptanti obligat, quocumque signo externo id fiat: vt v.g. in contractu mutui, ex vna parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus, ex altera parte mutuatarius se obligat tunc

illud reddere;& sic de aliis. In promissione autem, vel donatione absoluta, vna pars tantùm obligatur post alterius acceptationem. Vnde resoluuntur Casus sequentes,

1. Si alteri promisisti: aut donasti interiùs tantùm, aut si externo signo quidem, alter autem non acceptauit, non fuit contractus, nec obligaris.

2. Inualidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si ius positiuum resistat. v. Less. *l.* 2. *c.* 37. *d.* 8.

3. Item si materia contractus sit illicita, vt si sit peccatum; vel illegitima, vt si fur vendat rem alienam.

4. Item si contractus sit factus, vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam; v.g. acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

5. Non est inualidus contractus, (etsi aliquando ob iniuriam possit rescindi) si error vel dolus interueniat circa qualitatem, aut circunstantiam accidentalem; verbi gratia emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi fortè intentio contrahentis fuerit conditionata; non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut cricunstantiâ. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circunstantiam valdè immutantem obiectum & nimis excedentem eius existimationem, vt notat Layman. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 6.

6. Nec est inualidus contractus, siue onerosus, siue gratuitus, ex metu licet graui, iniustè incusso cùm adhuc simpliciter sit liber & voluntarius: licet possit à iudice rescindi pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud Sanchez *d.* 8. *n.* 4 Card. Lugo *d.* 22. Laym. *loc. cit. cap.* 5. Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti, saltem ex iure positiuo) si ex metu graui fiant: talis est. 1. Contractus matrimonij, etiamsi iuramentum accesserit, *ex cap. Cum loco, & cap. Veniens.* 2. Professio religiosa *ex capite* 1. *de his.* 3. In aliis quibuscum-

que votis. 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ, qui in hoc sequitur naturam matrimonij cui accessorius est. *Leg. Si mulier. §. Si dos. ff. Quod metus causa.* 5. Promissio, vel traditio, in rebus Ecclesiæ *c. 15. q. 6.* 6. Authoritas tutoris per metum extorta. *Leg. 1. §. vlt ff. de auct. tutor.* His addunt alij plures; vt promissionem, & donationem gratuitam, renuntiationem beneficij, jurisdictionem per metum extortam. Verùm hi controuertuntur, v. C. Lugo *de iust. d. 22. n. 115. & sequent.*

7. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent: quales ferè sunt prodigi, furiosi, filij familias, vxores, religiosi, pupilli, Minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus v. Less. *l. 2. c. 17. d. 4.* & infrà hîc *c. 4. dub. 1.*

DVBIVM I.

Quid in specie de promissione, & donatione.

Respondeo. Quæ huc spectant, facile colliguntur ex dictis suprà de voto *lib. 3. tr. 2. c. 3.* Ex quibus, & doctrina præcedentis dubij, resoluitur.

1. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundùm se spectata, non conuenit inter Doctores. Caiet. negat, quem sequitur Mærat. *tom. 2. de iust. d. 19. s. 10.* Alij (fortè probabilius) affirmant cum Vasquez *1. p. d. 5. c. 7. n. 4.* Filij Mald. &c. Dixi (*secundum se*) quia certum est, quòd per accidens possit obligare sub mortali, verbi gratia, ratione grauis damni, quod aliàs promissarius pateretur: vt si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliundè sibi non prospexisset. v. Less. *l. 2. c. 18. d. 5.*

2. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat Sà, vix quemquam promittentium intendere se obligare alteri dare ius exigendi, nisi addat iuramentũ, aut faciat instrumentum; sed plerumque tantùm intendere declarare suum propositum, vide Escob. *tract. 3. E. 5. cap. 6.* & Mol. Hinc vt in foro externo

censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur causa propter quam promittitur; alioqui præsumitur errore, vel joco facta. Trul. *l.7.c.16.d.6.* ex Couarr. & Villal.

3. Donare non possunt. 1. Carentes vsu rationis. 2. Muti, & surdi nati, secùs si tantùm sint surdi, vel muti; vel licèt vtrumque, si norint scribere. 3. Senes deliri, siue bis pueri: secus si sint iudicio vegeto. 4. Pupilli vel impuberes, (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ. Vide infra *c.4.d.1.5.* Damnatus criminis capitalis. Vide Dian. *p.7.t.6.* R.3.

4. Qui præsunt ciuitatibus, Vniuersitatibus, Rebuspubl. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas. Sanch. Dian. *p.8.t.6.* R.16. Imò si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præiudicium regni, vel status, (præsertim si debitis grauati, iis satisfacere non possint, vel subditi nimium grauentur exactionibus) possunt eæ reuocari à successore. Barr. Lugo, &c. cum Dian. *p.6.R.*18. & 123.

5. Donatio patris filio facta studiorum causâ, est valida, neque filius tenetur computare in legitimam; tum quia fuit loco alimentorum: tum quia si detrahatur, iam non fuit donatio contra hypothesin. Vvading. & *6.* alij cum Dian. *p.8.t.6.* R.23. & 92. Trul. limitat, nisi constet contrariam intentionem patris fuisse. Quod si tamen de ea non constet, præsumendum esse de pietate patris, ideóque tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, nisi pater protestatus fuerit se velle in legitimam computari. Ita etiam Vvading. *ex leg. Si pater 2. ff. familiæ ercisc.*

6. Si Pater officium filio emit, debet pretium computari in diuisione cum fratribus; non autem si illud gratis à Principe obtinuit; vti neque quæ filio intuitu meritorum patris sunt donati, quia

sunt quasi castrensia. Mol. Fagund. Dian *p*.8.*t*.6.*R*. 127. & 128.

7. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidem naturalem, potestque revocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare præsenti autem & tacenti facta, censetur ab eo acceptata; quia in favorabilibus habetur pro consensu. Molin. & alij 18 Dian. *p*.8.*t*.6.*R*.89.98. & 108. pro altero verò nemo potest acceptare, sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ (nam hanc sine acceptatione valere & irrevocabilem esse, est probabile.) Lay. Dian. *l.c.R*.106. & *p*.3.* 5. *Res*.107. Multis tamen casibus, dummodò verba dirigantur in præsentem, potest pater vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore; filius familias pro patre, servus pro Domino, monachus pro monasterio; imò etiam secundum multos, quicunque alterius curam gerit, ut Prælatus pro Religioso, maritus pro uxore, Dominus pro servo, &c. stipulari. Denique idem jura, permittunt Iudicibus & Notariis publicis. Sanch. Mol. Trul. &c. Dian. *p*.8.*t*.6.*R*. 97.

8. Etsi acceptes donationem verbalem, quâ tibi Caius, v.g. dat equum absentem, non acquiris jus in re, & dominium equi ante traditionem. Unde si interea Caius det, aut vendat eum alteri, eique tradat is dominium acquirit; tu autem habes actionem in Caium pro iniuria ratione juris, quod habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est rei traditionem; vix differt à promissione, vt Less. *l.c.d*.2

9. Donatio, uti & remissio debitorum liquidorum, una vice, & uno animi motu, uni aut pluribus facta, ultra summam 500. solidorum; (quæ summa hodie ad 590. vel secundum quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, ut ex Claro, &c. notat Lay. *lib*.3.*tom*.4.*cap*.12.*num*.15.) non tenet quoad hunc excessum; sed lege ita statuente, ob commune bo-

num poteſt à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, niſi Iudici donatio ea inſinuata ſit, aut juramento firmata, aut facta ad pias cauſas, aut ad redemptionem captivorum; aut ad reparationem ædium incendio vel ruina deſtructarum, aut ſit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in remunerationem jurium, ſaltem ſperatorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis propriis mobilibus, vel hoſtium ſpoliis. Vide Leſſ. *l.c.l.*2.*c.*18 *n.* 102. *l.*3.*t.*4.*c.*12.*n.*15. Tanner. *d.*6. *de iuſt.q.*2.*d.*2.*n.*15. ex Mol. Claro, Rebello, &c. Quare ſi tunc repetatur, quod abſque iis conditionibus, vel ultra dictam ſummam datum eſt, tenetur donatarius reddere ipſi, aut hæredibus repetentibus: ſi non repetatur, poteſt retinere. Vide auth. cit.

10. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expreſsè, non quidem obligando, ſed tantùm deſiderando, ſperando, &c. aliquid alterum facturum; vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etſi finis non ſequatur: v.g. dat aliquis puellæ ad ejus conſenſum eliciendum, ſi poſtea non conſentiat; non tenetur datum reddere: nam etſi non dediſſet, ſi sciviſſet eam ſibi non conſenſuram, tamen dedit abſolutè, ſine obligatione, alia ut ponitur. Secùs eſſet, verè intendiſſet eam obligare, & hac conditione dediſſet. Leſſ. *c.*18.*d.*16. *&* 17.

11. In ſimilibus donationibus allectivis, poteſt aliquis, v.g. prædicta puella acceptare, etſi non intendat præſtare, quod donator ſperat, cùm donatio ſit abſoluta, animo alliciendi, non obligandi. Vnde ſi ſpe fruſtratus repetat, dicens ſe non dediſſe niſi ſub tali obligatione, non tenetur puella credere: quia eo ipſo quod donator non expreſſit conditionem, præſumitur ſine ea dediſſe; & repetere, vel animo vindictæ, vel ut conſenſum extorqueat. Leſſ. *l.c.* Dian. *p.*1.*t.*2 *m.Reſ.*40.

12. Non tenet donatio ob cauſam præteritam, vel præſentem, quæ vere non eſt, ut v.g. ſi dem tibi

aliquid,quia apud Principem meam causam transegisti;vel quia pauper es,& reuera non ita est,teneris restituere , cùm sit error in formali causa & principali. Vnde qui mentiuntur se pauperes, cùm non sint,debent aliis pauperibus eleemosynam restituere. Aliud est,si error sit tantũ in causa secundaria;vt v.g. si verè sint pauperes,& simulent insuper sanctitatem,ad hominum misericordiam prouocandam:quia tunc primaria intentio dantium, est dare pauperi.Bon. Less. v. Dian. *p*.8.*t*.6.*R*.89.

DVBIVM III.

Quibus casibus donatio possit reuocari?

Resp. 1. Donatio inter viuos, hoc est,quia quis vult se viuo rem absolutè alterius esse,potest reuocari(etsi res iam tradita sit) tribus casibus; nisi tamen donatio fuerit renunciatoria,aut facta sit Ecclesiæ,vel Monasterio.Sunt autem hi casus.

1. Si donatarius enormiter ingratus sit:vt si donãti atroces iniurias inferat;si inopia pressum non alat,&c. Quod notandum pro filiis,quibus parentes omnia donarunt,& eos postea negligunt.Sylu. Less.Bon.Trul. *c*.17.*d*.12. Neque valet pactum,vt donatio non possit ob ingratitudinem reuocari, Bart. & alij 8. Lugo, Dian.*p*.8.*t*.6.*R*.57. Debet tamen ingratitudo coram iudice probari, ante cuius sententiam donatarius non tenetur restituere.Mol. Lugo & alij 4. Dian. l. *c*. *R*. 58. post eam verò, etiam fructus perceptos post litem contestatam, Mol.Dicast.*R*.58.Ab hæredibus autem non potest reuocari ob eas causas , ob quas donator ipse potuisset,si eas ipse sciuit,& tacuit;secus si ignorauit. Gom.Hurt.Vvadin.Lug. Dian.*l.c.res*.54.

2. Et qui dem hæc reuocatio etiam habet locum in legato respectu legatarij,si defunctum testatorem graui iniuria afficiat, v.g.vxorem eius carnaliter cognoscat.Mol.Dicast. Dian.*l.c* *R*.58.

3. Non habet autem locum.1. In donationibus factis Ecclesiæ,tametsi Prælatus vel Clericus fue-

rit ingratus; quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. Less. Lugo Hurt. Hun. Vvading. Dian. *l. c. R.* 56. 2. In donatione remuneratoria (v. g. pro beneficiis alias non debitis, & aliquo modo æquiualentibus) quia potiùs est remuneratoria, quàm donatio. Remuneratoria autem censetur 1. Si donator in ipsa donatione expresè meminerit meritorum, vel. 2. Si de meritis constet. 3. In dubio. Dian. *l. c res.* 115. 116. 17, 19. 20. ex Barb. &c.

4. Si quis prole carens magnam partem bonorum donauerit, & postea nascatur proles: quia ex iuris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, reuocari potest tota; si alicui ascendentium, vt patri vel auo, vel Ecclesiæ, aut causis piis, tantum reuocari potest, quantum necessarium est, vt filij habeant legitimam. Quamquam rectè notat Lessius ad ædificationem expedire, vt quod Ecclesiæ vel monasterio datum est, Prælatus totum restituat: Porrò etsi iurauerit se non reuocaturum donationem; adhuc potest liberis natis reuocare, quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem dictam. *Excipe*, nisi expresè etiam hanc conditionem excluserit, tunc enim ipse reuocare non posset, possent tamen eius liberi post mortem patris. Bon. Less. *c.* 18. *d.* 14. An autem hæc reuocatio locum habeat, si filij nascantur illegitimi, qui postea legitimentur, v. Dian. *l. c. res.* 63. *&* 64. Item an in donatione remuneratoria. *res.* 65. vbi cum Mol. & aliis 6. negat, nisi excedat causam.

5. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis, vt si pater tantum donet, vt filij priuentur suâ portione legitimâ: tunc enim post mortem patris possunt filij reuocare. Nauar. *c.* 26. Less. *loc. cit.* licèt donatio fuerit iuramento confirmata. Megal. & alij 5. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 66. Imò etiam viuente patre; licèt enim ante mortem pa-

tris non debeatur legitima, ut tradenda, debetur tamen ut conservanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per judicem cogi; ut servet legitimam ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter Dian. *loc. cit.* ex aliis 6. contra Less. &c. An autem & quando donatio rescindenda in totum, vide Dian. *loc. cit.*

6. Per supervenientiam liberorum ut probabilius affirmat Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 78. ex aliis 4. contra quosdam. Si tamen pater non revocaverit, non potest à filiis postea natis revocari, nisi pro ratione Falcidiæ, sive ex testamento, sive ab intestato successerint. *Ibid.*

DVBIVM IV.

Quid sit donatio mortis causâ, & an possit revocari, quomodo, & quibus competat?

Resp. 1. Donatio mortis causa, quâ quis sic donat, ut velit rem esse alterius primùm post suam mortem, ut si dicas, do tibi hoc post mortē meam, vel cùm moriar, vel quia timeo me nunc moriturum, revocari potest etiam tribus casibus his.

1. Si donatorem pœniteat, sive expresè, sive implicitè, ut si rem illam donet alteri. Less. *l. c.*

2. Si dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex quo metuit mortem, hoc ipso quo periculum evasit, censetur tacitè revocata donatio; ut si quis det in gravi morbo, vel instante prælio. Bon. *disp.* 3. *q.* 13. *p. ult. num.* 20.

3. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso jure revocata est: ut etiam accidit in testamentis & legatis. Secùs est in promissione & donatione inter vivos, quæ transit ad hæredes. Quod si donator promiserit se non revocaturum, transit in donationem inter vivos. Vide Less. *c.* 18. *d.* 14. *n.* 116. Mol. *d.* 285. & *d.* 288. Azor. *l.* 11. *c.* 11. *q.* 4. Bon. *l. c.*

Resp. 2. Hæc donatio fieri debet in præsentem, ... *c. R.* 66. & alij 5. nec valet in absentem sine ... ad hoc destinato, vel epistola; licet valeat

vt fideicommissum, si fuerint adhibiti testes Dian.&c *loc.cit.* Valet autem probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. 3. Donare mortis causâ possunt omnes & soli qui possunt testari, excepto filio familias, qui licèt testamentum condere nullo modo possit, cum hoc si juris publici: donare tamen mortis causa, cum id sit juris privati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantùm de castrensibus, sed etiam de adventitiis, probabile censet Dian.*l.c.R.*58.*&*.69. Hinc donare sic possunt minores 25. annis etiam sine consensu sui curatoris. Dian.*l.c.R.*71. ex Mol & aliis.

9. Non autem usurarius, nisi prius usuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit, potest tamen ad causas pias. *ibid R.*63. ex Fagund.& aliis 6. Nec surdus & mutus à natura, secus, si à casu superveniente: (vel si surdus sit, aut mutus tantum licet donare inter vivos possit:) secundùm quosdam. Azor.Dian.*p.*5.*t.*6.*R.*12.

DVBIVM V.

Quid sit commodatum, precarium, & depositum?

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum usum gratuitò conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè vel implicitè determinatum: explicitè, ut si dicas: commodo tibi hunc librum, vel domum ad unum mensem: implicitè, v. si dicas, commodo tibi librum, ut eum describas; quia tunc implicitè tantùm temporis determinatur, quantum necessarium est ad commodè describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res utenda, non ad certum tempus, (in quo differt à commodato,) sed donec concedens repetat, sive expresè, sive tacitè, ut si det alteri, aut vendat. Lay. *lib.* 3. *tom.*3 *c* 14.

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, ut integrum reddatur. Et communiter est res

mobilis, vel ſe mouens, vt veſtis, equus, &c. Vnde circa hæc reſoluuntur.

1. Commodator non poteſt repetere abſque iniuſtitia ante definitum tempus. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 14.

2. Quod ſi tamen commodanti damnum impendeat, poteſt repetere, licèt ſimile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione, vt habet Leſſ. *cap.* 27. *d.* 5. quia vt ait Nauar. in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, niſi interea contigerit rem eſſe neceſſariam commodanti. Laym. *l.c.*

3. Si depoſitarius bona fide exiſtimet depoſitori non diſpliciturum, ſi re depoſita vtatur, licebit vti, alias non, Leſſ. *l.c.d.* 2.

4. Si depoſitum ſit res vſu conſumptibilis, vt triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo abſumitur, eaque tradita ſit certo numero, pondere, & menſura, non videtur depoſitarius peccare ſaltem grauiter, iis vtens, ſi certus ſit, ſe tantundem, eiuſdem bonitatis habiturum, quando repetetur. Leſſ. *l.c.* Secus ſi pecunia tradita fuerit ſacculo, vel arcæ incluſa, vel munita ſigillo. Sylu. Azor. Leſſ. Bon. v. Trull. *cap.* 25. *d.* 1. Verum ſi is, cui res commodata, locata, depoſita, & pignorata eſt, negligenter cuſtodiat, ita vt pereat, negligentia autem non ſit Theologica culpa mortalis, probabile eſt, quod dixi ex Soto, Sà, non teneri ad reſtitutionem in conſcientia. Alij tamen aliter ſentiunt, nimirum teneri reſtituere, qui iuridicam culpam in cuſtodiendo contraxerit, ſi ea fuerit lata, & ſubinde ſi leuis tantùm, imò & aliquando ſi leuiſſima, nimirùm quando depoſitio facta eſt in commodum vtriuſque: & ſi pretium pro cuſtodia accipiat, vid. apud Leſſ. *c.* 7. *d.* 8. Lay. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 25. vbi docet depoſitarium tantùm teneri de dolo, vel culpa craſſa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem iuridica culpa lata, ſeu craſſa, cùm quis facit, aut omittit, quod vt plurimum non face-

rent, vel omitterent in ea re homines suæ professionis: vt v.g. si quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inaduertenter. Leuis autem dicitur, cum quis facit vel omittit quod non facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes: vt si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Leuissima dicitur, cùm facit vel omittit quod non facerent homines diligentissimi: vt si quis ostium quidem obserarit, sed neglexit tentare manu, an esset benè clausum.

5. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda; item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex leui culpa, quia depositio fit etiam in commodum ipsorum: imò Sylu. V. *Nauta*, vult eos teneri ex leuissima: ex *lib.* 1. *ff. depositi*, idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes. Quod etiam Less. & Trull. *cap.* 25. *d.* 1. putant esse probabile in vtroque foro, si quis eis rem expresse tradiderit custodiendam, si autem ipsis tantùm videntibus deposuerit, v. g. in diuersorio, naui, &c. ne quidem ex lata teneri. v. Bon. Trull. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 47.

6. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum sua culpa perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem. Sanch. *de matr.* *l.* 1. *d.* 41. *n.* 18. quia in dubio non præsumitur delictum, ex *L. Merito ff. pro socio*. v. Dian. *p.* 2. *t.* 9. *R.* 49. In foro tamen externo, si res depositarij manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositũ casu periisse, & non potuisse simul cum rebus suis, (imminente v.g. incendio) seruari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. v Paulum, *t.* 1. *de cons.* *d.* 3. *p.* 4. Trul. *c.* 25. *d.* 1.

7. Si Domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, Domino periisse dicit Molin. citatus ab Escob. *vid.* Trull. *l. c.*

8. Deponens rem vsu non consumptibilem, pe-

test à depositario pro ejus usu aliquid accipere, quia is est pretio æstimabilis: licet eo casu non depositi, sed locati & conducti contractus sit dicendus.) Secùs si sit usu consumptibilis: tunc enim depositum, eo ipso quod depositarius incipit eo uti, induit naturam mutui, ex quo (seclusâ ratione lucri cessantis, &c) nihil licet accipere, ut *v. dub. seq.* & Bon. *d.* 3. *q.* 13. *p.* 3. Trull. *l. c.*

DVBIVM VI.

Quid sit mutuum?

Resp. Est contractus, quo rei alicujus numero, pondere, vel mensurâ constantis, dominium à mutuante in mutuatariũ transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem specie, & bonitate. Proprie autem mutuum fieri est in rebus usu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia, quæ licet non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quòd in ea reddatur res alterius speciei: Item à pignore, hypotheca, deposito, commodato & locato, quod dominium in iis non transferatur, sed usus tantùm; Bon. *dist.* 3. *q.* 3. *p.* 1. Vnde resolves.

1. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia.

2. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

3. Item præstare casum fortuitũ mutuatarius tenetur, cùm penes hunc rei dominium sit, & rem eadem quantitate & qualitate reddere suo tempore.

4. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est usura, de quo *dubio sequenti*.

DVBIVM VII.

Quid sit usura?

Respondeo. Et lucrum immediatè proveniens ex mutuo, ita ut mutuans supra sortem, id est summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecuniâ, æstimabile, ita ut lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui. Quòd planè iniquum est, & grave

peccatum contra ius humanum & divinum; cùm mutuans acquirat lucrum ex re jam non amplius sua: quia res mutuata, jam transiit in dominium mutuatarij, ut patet ex definitione. Et regula generalis est (omne pactum, vel gravamen sive onus additum mutuo, præter id quod ei proprium & intrinsecum est, reddit contractum usurarium) Bon. *d.*3 *q.*3. *p.*3. Card. Lugo, &c. Vnde resolves.

1. Peccat graviter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantùm, absque externo pacto. Dicitur enim usura mentalis, cùm quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exteriùs pacto id non exprimat: sicut realis seu exterior usura dicitur, cùm quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantum implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata; cum videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen revera usurarium quid intervenit. Vide exempla apud Tol. *l.*5. *c.*31.

2. Non est usura, si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantum speret aliquid ex gratitudine & ea intentione illi aliquid donetur, licet illud ut finem principalem intendat. Molin. *t.* 2. *p.*305. *n.*5. Card. Lugo *disp.* 25.

3 Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid donatũ, non gratis, ut putabat, sed ut debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior evasisset, ut habet Sà, V. *Vsura*, Card. Lugo *d.*25 *sect.*3.

4. Nec est usura dare mutuum alterius amicitiæ captãdæ causâ, atque ulteriùs inde sperare officiũ: quia amicitia nõ æstimatur pretio, Card. Lugo *l.c.*

5. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel ejus opera) officio aliquo, illicitũ est, & usurarium. Ita comm. Mol. *d.*310. Less. Sal. C. Lugo cõtra Nav. et si Salas de usura *d.*9. *n.*4. eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. Vid. Trull. *l.*7. *c.*19. *dub.*7.

6. Pactum, vt à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est vsura (& simonia) quia cogitur is subire nouum onus.

7. Non est vsura, cum quis non potens sua recuperare, mutuat vt sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam antè debentur & sic non facit lucrum, nec imponit nouam obligationem Bon. *q.4.t.3.n.15.* ex Azor. Reg. &c.

8 Nec est vsura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum quæ erunt vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quòd quis se in tale periculum & difficultatem coniiciat. Con. *d.3.q.3. p.5.* Necesse tamen esse, vt periculum istud, &c. deducatur in pactum expresſè, vel tacitè, docet, Laym. *l.3.t.4.c.16.n.9.* ex Medin. Valent. Mol. Less. &c. Idem dicit C. Lugo *n.80.* Et sic liciti sunt Montes pietatis, vt vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperum à Rep. vel Principe reponuntur, vt indè pauperibus gratis mutuetur, ita tamen vt parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros; & conseruationem talium montium. v. Tol. *l.5.c.18.* Less. *l.2.c.20.l.c.p.13.*

9. Nec est vsura, si timens difficultatem aut fraudem mutuatarij in reddendo, tempore constituto, paciscaris, vt si tunc non soluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur, dummodò non fiat aliâ intentione quàm vt mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Vnde si mutuatarius absque sua culpa non possit soluere, non licebit pœnam exigere, vt habet Tol. *sup.c.32.* Qui ait manifestum esse argumentum prauæ intentionis, si optes non solui tibi præfixo tempore, vt pœnam recipias; ac simpliciter vsuram fore, si certò sciens alterum non valiturum soluere adhuc tali pœnâ oneres. v. Bon. *d.3.q.3 p.7.* Molin. *t.2 d.317.* Less. *l.2.c.20.d.15.*

10. Nec est vsura, paciſci & accipere aliquid ra-

tione damni emergentis (siquidem mutuum verè illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodo de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt si volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, priuando autem te tua pecunia in dando mutuo corruit domus,& postea cariùs emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiando, ita vt mutuatio sit verè causa lucri cessantis. Vbi notat Tol. supponedum in hoc titulo lucri cessantis. 1. Quod verè volueris cum ea pecunia negotiari,& non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando alitérve lucrari, quàm sic mutuando, ita vt mutues tantum in gratiam mutuatarij. 3. Vt minus exigas, quam lucrari poteras,& deductis expensis: quia lucrum cessans non est actu, sed in potentia,& variis adhuc euentibus obnoxium. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore vel minore eius certitudine, æstimare id poteris & sic cum mutuatario de eo pacisci. S. Thom. *art.* 1. *ad* 2. Mol. *d.* 314. Sal. *dub.* 18. *&c.* Card. Lug. *d.* 25. *sect.* 6. Bon. *q.* 3. *p.* 4. Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec breui sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere vltra sortem: quia mutuatio ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa vsura est, si mercatores credito vendentes, aliquid vltra pretium rigorosum accipiant, titulo lucri cessantis, verbi gratia rem tantùm valentem 100. vendant pro 105. numerandis post annum: quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res vendunt; & sic compensatur lucrum cessans, atque adeò illud non cessat ratione huius venditionis. Dian. *p.* 2. *t.* 3. 4. Trul. *c.* 19. *d.* 9. *vid. dub. seq.*

11. Mutuare frumentum vetus cum obligatione vt restituatur nouum (præsertim certo tempore) est vsura, si mutuans sciat nouum fore melius, &

majoris pretij. Sylv.Nav. Trull.*d.*15*.num.*11.

12. Est usura ex communi sententia, si des mutuū,ut postea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rursus mutuare, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces,aut operas suas locare: quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cùm privet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas. Less.*l.*1.*cap.*20.*d.*8.Card. Lugo *d.*25.*n.*46.v.Lay.*l.*3.*t.*4.*c.*16.*n.*3.Bon.*l.c.p.*3.

13. Vsura est mutuare Principi, vel Reip. eo pacto, ut interim,dum non solvitur,sis liber à tributis vel oneribus justis solvendis.Salas, C.Lugo *n.*64.ex communi.

14. Item mutuare eâ lege, ut mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis,à quo non facilè extorquebit.Quod addo,quia si sponte onus illud suscipiat, eo quòd facilè possit obtinere,non erit usura.Ibid.& Bon.*l.c.*

15. Item si frumentum quod alibi habes des mutuum, obligando, ut tibi reddatur hic vel alibi cum majoribus sumptibus,vel laboribus,)ubi plus valet. *ibid.*

16. Vsura etiam est, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget.*ibid.*

17. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum sit,si quis de mutuo, v.g.100. florenos, non potest exigere plus, quam eorum pretium & valor tunc fuerit. Vnde si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100.quia reciperet aliqu d supra sortem. Quòd si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus quàm 100. quia aliàs non restitueret ad æqualitatem. v. Less. *l.* 2.*c.*22.*d.*8. Laym.*l.*3.*t.*4 *c.*16.*n.*15.Bon.*l.c.p.*3.

18. In mutuo tamen aliarum rerum, ut vini,tritici, &c.aliter se res habent, quia si quis v.g.mutuet alteri 10.modios tritici, sive pretium crescat, sive non, potest repetere 10.Ratio disparitatis est,

quia in pecunia non ſpectatur ordinariè, (niſi aliter conventum ſit ob certas, & licitas cauſas) niſi valor, ſive pretiū. Vnde non debet reſtitui, niſi pretiū æquale. At verò in frumentis, &c. ſpectatur ipſa materia: quia non petitur mutuum frumētum propter pretium frumenti, ſed propter ipſum corpus, & ſubſtantiam; ergo etſi creſcat pretium illius, poteſt repetere tot menſuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. v. Lay. *l. c. n.* 14. & Bon. *l. c.*

Quæres. Quæ obligatio & pœna ſit uſurariorum, & cooperantium?

Reſp. 1. Vſurarius etiam non manifeſtus, ac hæredes tenentur reſtituere, imò etiam omnes ij, qui ex parte uſurarij cooperantur efficaciter, v. g. judices, domini temporales, notarij, famuli, advocati, qui quovis modo juvant, vel cogunt mutuatarios ad ſolutionem uſurarum. Dixi (poſitivè ſeu efficaciter) quia habendo ſe negativè poſſunt permittere uſurarios, ob juſtam cauſam & neceſſitatem pauperum. Prætereà in praxi, ea præſumpta voluntate mutuatariorum ferè excuſantur minùs principales famuli. 2. Vſurarius publicus, ſiue notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec abſolvi, donec reſtituat uſuras, nec ſepeliri in loco ſacro; & qui ſcienter ſepelit, ipſo facto eſt excommunicatus. 3. Addit Laym. *l. c. n.* 21. ejus teſtamentum ipſo jure irritum eſſe, niſi ante mortem reſtituerit. v. Leſſ. Bon. Trull *c.* 19. *d.* 22.

DVBIVM VIII.

De Emptione, & Venditione.

ARTICVLVS I.

Quid ſit Emptio, & Venditio?

Reſp. Eſt contractus, quo pretium pro merce ſoluitur; completúrque mercis traditione. Venditio contra. Iuſtitia ejus in hoc conſiſtit, ut pretium ſit juſtum, ſive exæquet valorem rei, & contra. Aliàs ſi abſque legitimo titulo ſecùs fiat, com-

mittetur injustitia gravis, vel levis, pro gravitate excessus, qui proindè ad restitutionem in consciẽtia obligabit: etsi in foro externo ad restitutionem ferè non cogatur, nisi ultra dimidium defraudaverit. v. Lay. *c.* 17. Bon. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 1. & 4. Unde resolves.

1. Quod spectat ad emptorem: is potest emere viliùs quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circunstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat quòd venditor necessitate ductus vendat viliùs, quia venditio manet voluntaria, inquit Caiet. vid. Bon. *l. c. num.* 21. & 23. Potest nihilominus graviter peccari contra charitatem, si quando pauperculi extremâ inopiâ res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas. Laym. *l. c. n.* 10.

2. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat; qnia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia nova comparanda, unde meritò pretium descrescit. Bon. *l. c. p.* 4. *n.* 13. ex Less. Reg.

3. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundùm pretium taxatum à lege vel magistratu: quòd si nullũ est, id censebitur justum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indivisibili, ut anxiè scrupulari oporteat, sed dividitur in infimum, medium, & summum, sive ut alij vocant, pium, moderatum, & rigorosum, ita ut intra latitudinem hujus pretij vendere & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

4. Si quid emptori valdè, utile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere ultra pretium justum: quia utilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris. Bon. *l c. n.* 27. ex Less. *l.* 2. *c.* 27. *d.* 4. Fil. *t.* 35. *n.* 77

5. Licet autem vendere cariùs quam valet pretio currente, si alij boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non fit injuria. Tales autem sunt, v. g lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi

obventura ex rei venditione; aut affectus in eam singularis, ut si acceperis à majoribus; à Principe. Item si res sint novæ, raræ, & singulares ut v.g. peregrini flores, aves, feræ monumenta antiqua, picturæ, numismata, Lay. *l.3.t.4.c.*17.§.1.*n.*10. Bon. *l.c.n.*15. ex Less. Reg. &c.

6. Qui res minutim & in parva quantitate vendunt, possunt aliquando carius vendere, quàm qui in magna quantitate: quia debet majores labores, expensas, &c. impedere ad ea conservanda: & sic quidam excusant caupones, & stabularios, qui avenam, fœnum, paleas, &c. cariùs vendunt, quàm alij; dummodò pretium iis non sit taxatum, Sal. Trul. *d.*15. *num.*11.

7. Non licet cariùs vendere præcisè ob dilatam solutionem, aut viliùs emere ob præcisè anticipatam solutionem; quia in venditione quæ fit credito, vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum ideóque usura, si quid supra sortem exigatur. Quod intellige, nî interveniat alius titulus ex supra enumeratis de usura; vel nisi aliunde crescat pretium, v.g. ex frequentia emptorum, &c. Bon. *l.c.* ex Less. Fil. &c. v. superiore dub.

8. Licitum est vendere rem cum pacto de retrovendendo, id est, ut emptor teneatur tibi statuto tempore, vel cùm volueris, eam revendere, modò vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata usura intercedat, Mol. *d.* 375. Less. *dub.* 14. *&c.* Qui addunt juxta æstimationem illius operis ac pacti, pretium esse imminuendum v. Lug. *d.*26.*n.*189.

9. Monopolia, id est, cùm unus, vel plures id efficiunt ut ipsi soli aliquid vendant, vel cùm mercatores conspirant, non minoris vendere, non sunt contra justitiam; modò non conspirent extra justum pretium vendere. Ita contra Rebel. Navarr. &c. docent Molin. Less. &c. Qui tamen concedunt, esse contra charitatem. vid. Cardin. Lugo *d.* 36. *sect.* 13. Porrò Principum vel Magistratus est, cùm

vni, vel paucis tale priuilegium conceditur, vt soli aliqui vendant, iis etiam pretium taxare, & sic prouidere ne subditi grauentur, v. Less. *c*. 21. *d*. 20. Card. Lugo *l. c.* & Trul. *c.* 20. *d.* 18. vbi rectè notat ex Nauar. &c. etsi alia monopolia ex iusta causa, authoritate Principis, vel Reip. concessa taxato pretio sint licita, v. g. Bibliopolis, vt nemo alius talem librum vendat, vel vt tantum sit vnus, aut duo tabernarij in aliquo loco, nihilominus quando vnus vel pauci propria authoritate ea constituunt, v. g. emendo merces certi generis, vt frumentum, vinum, oleum, &c. vt ipsi deinde arbitratu suo vendant carius, peccare semper etiam contra iustitiam cum obligatione restituendi.

10. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest: v. g. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oues morbidæ, pannus adustus, &c. alioqui tenetur de fraude & damno secuto: saltem si defectus fuerit in substantia, vel quantitate, v. g. si deficiat in pondere vel mensura, aut vendiderit rem vnam pro alia: & sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi. 1. Qui frumentū venditurus ponit prius in loco humido, vt intumescat. 2. Qui vino Rhenano miscet Francicū. 3. Qui carnes bubulas vendit pro veruecinis, &c. v. Less. Bon. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 51. Trul. *d.* 11. Quando autem venditor possit iustè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium, vel rescindendi contractum, vid. C. Lugo *d.* 26. *ſ.* 8. *n.* 128. & Trull. *c.* 20. *d.* 11. vbi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam: rescindendam tamen vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

11. Si scias occultè debitorem tuum non esse soluendo, iniustum videtur, iis qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsecum crediti non reuelatur. Bon. *l. c. p.* 10. ex Less. *cap.* 21. *d.* 10. Fill. &c.

12. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licèt tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendaciis quibus emptorem allicere ad emendum ei non licèt) quia pretium currens simpliciter adhuc est iustum. Bonac. *q.* 2. *p.* 5. *n.* 12. ex Azor. & Fill. &c.

13. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v. g. infimo; vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, vt habet Angel. V. *Emptio*, non teneri restituere, sed posse retinere excessum, cum sua industria acquisiuerit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt in vtilitatem domini. v. Lessius *d.* 19. *d.* 26. *s.* 9.

14. Quando sartoribus ementibus pannum pro iis, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quàm aliis, eo quod sint Parochiani mercatorum, vel sæpè ab iis emant, possunt partem pretij remissam sibi retinere, dũmodò alias fideliter agant, quia nulli fit iniuria: & cùm mercatorum plurimum intersit, vt tales ad ipsorum potius, quam ad aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem. Fill. Dian. *p.* 1. *tom.* 8 *R.* 26. Negat tamen Salas, eo quòd mercatores falsò dicant se retinere, vt alliciant.

15. Cum res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium soluerit. Si neutri tradita sit debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. v. Less. *l. c.* & C. Lugo *d.* 26. *s.* 9.

16. Si res pereat ante traditionem, & sit certa ac determinata, verbi gratia, hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori, nisi aliter expresse conuentum sit, aut venditoris culpa pereat. Si autem res sit indeterminata (vt si quis emerit. 10. Modios tritici ex

granario, oves ex grege) aut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (ut acervum totum tritici uno floreno, in singulas mensuras) tunc ante rei traditioné, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem. v. Less. *d.* 12. *loc. cit.* C. Lugo *d.* 26. *s.* 14. *n.* 216. Lay. *l.* 3. *t.* 4. *p.* 17. §. 2. Bon. *q.* 2. *p.* 8.

17. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persolverit, quia res Domino perit. Lay. Bon. *ll. cc.*

Quæres 1. An & quomodo liceat emere chirographa, seu credita alterius.

Respondeo. Si credita in posterum exigenda (sive jus quod habet alter, ut ipsi in futurum aliquid solvatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata, est usura, secluso tamen lucro cessante, & damno emergente. Bon. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 10. ex Mol. Less. Tol. Fil. Quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda majore. 2. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa & litigiosa, ac cum difficultate exigenda; licitè is qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas vel incertitudo solutionis minor est, vel major; quia cum tali periculo & difficultate minus valent. Bon. *l. c.* Trul. *l.* 7. *c.* 20. *d.* 8. Unde resolves.

1. Usuram committunt. 1. Ministri Regum & Principum, &c. qui ut anticipatam faciant solutionem aliquid accipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessa dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra sortem pro mutuo virtuali, Bon. *l. c.* Nau. Molin. Salas, &c.

2. Minoris emi possunt regulariter credita & stipendia; sive salaria debita militibus, aut famulis Notabilium, quia habent adjuncta incómoda, pericula & molestias in exigendo: quam ob causam idē licet, etiamsi credita illa tempore presenti, vel etiā pręterito fuerint solvēda. Bon. *l. c.* ex Reg. Mol. &c.

3. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra

contra iustitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem; tùm quia ipse est causa damni, cùm ipsius culpa creditum valeat minus; tum quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret. Molin. *d.* 313. Fill. Bon. *l. c.* Hinc Quæstores Principum ad quos solutio pertinet; quando ipsi sunt causa difficilis, & malignæ solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minoris, vt docent Auth. cit. Additque Salas & Molin. *loc. cit.* non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit soluere magnatum debita, vni potiùs soluere, quàm alteri (nisi quis fortè ius præ aliis habeat, vt vide suprà de ordine restit.) sed teneri omnibus soluere pro rata. Bon. *l. c.* v. Trull. *l.* 1. *d.* 10.

TRACTATVS II.

Quid sit negotiatio, & quibus illicita?

Resp. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo vt integram, & non mutatam, carius vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valdè distractiuum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, seuerè prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & Religiosis omnibus, ita vt mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, vt ait Less. quem v. *l. c.* 1. & Lay. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. Bon. *de contr. art.* 3. *q.* 1. *p.* 5. C. Lugo *d.* 26. *s.* 3. *n.* 19. Vnde resolues.

1. Si Clericus semel iterúmque tantùm negotietur, in materia non graui, v. g. libros, cruces, &c. emat, vt occultè iterum vendat cariùs, non est mortale. Less. Mald. Fill. Dian. C. Lug. *l. c.*

2. Non est negotiatio Ecclesiasticis vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vēdant: quia vendunt fructus suorum prędiorum, vel agrorum. Mol. Less. C. Lugo *s.* 3. *n.* 29. vti nec, si greges alant, vt fœtus, lac, lanam vendant. C. Lugo *loc. cit.* Vbi tamen negat licere iis conducere agros, vt fructus vēdant, eo quòd (licet non si negotiatio propriè dicta) specialiter illis

ſit prohibitum in Concil. Carthagin.v.*loc.cit.*

3. Non peccat Clericus. 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illóſque vendat: quia vendit fructus agri ſui. Card. de Lugo *l.c.*ex Molin. Filliuc.&c.2.Si id, quod ad proprios vſus emerat: poſtea vel quia non indiget, vel mutato conſilio, cariùs vendat. *Ibib.*

An verò, & quomodò Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præſertim in neceſſitate.v. C. de Lugo,*d.26.ſ.4.n.36.* Trull.*l.c.d.19.* Barb.*de iur.vn.l.1.c.40.art.1.*

DVBIVM IX.

Quid ſit contractus cenſus, & an licitus?

Reſp. Is eſt,cum certa ſumma pecuniæ v.g.100. florenis,emo à te ius percipiendi quotannis ex bonis tuis,aut certa aliqua re tua vtili,ſiue fructifera, certam aliquam penſionem ſeu cenſum,v.g.florenos 5.Annuos,vel 6.provt conſuetudine, vel lege taxatum erit. Ita vt hîc non ſit mutuum & vſura, ſi alias prauam intentionem non habeas: ſed vera emptio,& venditio, quâ emitur, non præcisè ipſa penſio;ſed ius eam percipiendi:quod longè minus valet, ideóque minoris emitur; licèt poſt multos annos pretium longè ſuperet, Molin. Leſſ. Laym. *l.3.t.4.c.18.* & cæteri communiter. Rectiùs tamen C.Lugo,*d.27.ſ.2.num.20.*probat, ad excuſandum cenſum ab vſura, dicendum eſſe, non emi penſiones, neque ius ad illas, neque fructus, ſed potiùs partem vſusfructus talis prædij, ſuper quo cenſus conſtituitur;ita vt dominium totum directum prædij maneat apud venditorem;dominium verò vtile,ſeu ius vſusfructus,ex parte vendatur. Vnde reſoluuntur ſequentes Caſus, qui etiam ex natura emptionis & venditionis ſolui poſſunt.

1. Hic contractus eſt iniuſtus, ſi non ſeruetur pretium iuſtum à Lege vel conſuetudine probatum, quo modo pro Germania conſtituit Carolus V.vt ius ad 5.tantum pro 100.ematur.

2. Non solùm licitus est census realis, id est constitutus super re aliquâ, vt suprà dictum, ex cuius vtilitate pensio extrahatur, ita vt ad quemcumque res transeat cum illa obligatione & onere; sed etiam (saltem ex natura rei, & seclusa prohibitione legis positiuæ,) personalis, & constitutus immediatè super persona quæ sua opera & industria vtilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe vel re habeat, vndè pensio duci possit: alioqui enim ius quod vendere, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Jta probabiliter Con. Less. Sal. *dub.* 3. *n.* 1. &c. contra Nau. Mol. C. Lugo *d.* 37. *s.* 2. *n.* 25. vbi censum merè personalem illicitum, docet esse probabilius, & prolixè probat.

3. Jniqui sunt venditores seu censuarij, qui emptoribus siue censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit, aut reddentem quidem, sed iam aliis censisibus venditos. Bon. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 1. *n.* 9. *&* 13.

4. Sicut cum in emptione res perit damno emptoris, sic etiam in censu reali, si res super quam impositus est census pereat, vel fructus eius absque culpa venditoris; tunc enim perit census, ita vt emptor siue censualista, non possit amplius percipere fructus, siue censũ, quia qui emit, suo periculo emit. Bon. *loc. c.* Fil. *t.* 35. *p.* 2. *n.* 255. Unde ad hoc incommodum cauẽdum inuentus est sequens modus.

5. Licitum est, vt probat Tol. *l.* 5. *c.* 46. & Less. *c.* 22. *dub.* 11. contractui censûs adiungere aliud pactum assecurationis, vt si res, super qua fundatus est census, pereat id fiat damno venditoris, ideóque nihilominùs obligatus sit, vel super aliis bonis suis eã statuere, vel restitutâ sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium censûs, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando. Bon. *l. c. n.* 30.

6. Ex natura rei licitus est non tantùm census irredimibilis, sed etiam redimibilis, cùm ex vna

parte, tùm vtriusque, vt patet ex terminorum explicatione: quia irredimibilis census dicitur, cùm venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cùm potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursùs sibi emendo, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cùm ita conuentum est, vt tam emptor, quam venditor possit emptionem factam resoluere, & summam quam dedit, repetere. Less. *d.* 10. Dian. *p.* 2. *t.* 5. *m. R.* 76. Vide dicta de pacto retrouend. in empt. *suprà.*

7. Nihilominus, quia contractus censûs redimibilis, ex parte emptoris, est res periculosa, suaderi non facilè debet: nam in Constit. Martini V. & Calixti III. PP. vti & Caroli V. Imper. vsurarius contractus iudicatur. Verùm id intelligi debet secundum præsumptionem fori externi: præterquam quòd illæ Constitutiones multis locis eatenus non sunt receptæ, quatenus prohibent ea, quę iuri naturali non aduersantur, vt notat Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 18.

8. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur euentu fortuito, licitus est. Fill. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 70.

DVBIVM X.

Quid sit Cambium.

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hîc accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quòd si sine intentione vsura fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Vndè cum quatuor sint cambiorum genera, nimirùm. 1. Cambium minutum seu manuale. 2. Cambium per literas. 3. Cambium reale. 4. Cambium siccum seu fictum, circa ea resoluuntur.

1. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel contrà: quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirùm

labor Campsoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, vt Campsariis quibusvis sit paratus, item puritas materiæ & commoditas, vt cùm aurum vel alia moneta commodata datur, pro minuta & incommoda. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 19. *n.* 4.

2. Licitum est item Cambium per literas, cùm scilicet Campsor hîc v.g. Monasterij Prior accipit pecunias, quas posteà literis datis alibi, v.g. Francofurti refundit per suos factores; quia hîc etiam sunt iusti tituli, scilicet virtualis traiectio pecuniæ, & eius assecuratio, tantundem enim facit, ac si Campsario pecuniam eius Francofurtum transferat sine periculo. Minus tamen Campsor exigere debet, quàm si realiter transtulisset. Laym. *l. cit.* Bonac. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1. Nauar. Less. &c.

3. Item licitum est Cambium reale, cùm Campsor hîc Monasterij Prior dat pecunias, vt per suos alibi eas recipiat à Campsario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus huius Cambij est item translationis, & assecurationis; tantundem enim facit Campsor, ac si pecunias Campsarij absentes sisteret hic præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecunia emeret absentem, quæ vtique minus valet. Laym. *l. c. n.* 6. & 7. Bon. *l. c.*

4. Illicitum est Cambium fictum, seu siccum, quod nihil aliud est quàm titulus lucrandi; vt v.g. Titius indigens pecuniis petit à Campsore sibi dari 100. Campsor autem non aliter dat, nisi Francofurti, v. g. vel alio distante soluendos, petitque ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus. Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in istis locis, imò forsan nec habet istic correspondentem, idque constat Campsori: contractus hic est Cambium fictum, ac reuera mutuum, ideóque palliata vsura. Excusabitur tamen Campsor, si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud Tol. *l.* 5. *c.* 52. Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

parte, tùm vtriusque, vt patet ex terminorum explicatione: quia irredimibilis census dicitur, cùm venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cùm potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursùs sibi emendo, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cùm ita conuentum est, vt tam emptor, quam venditor possit emptionem factam resoluere, & summam quam dedit, repetere. Less. *d.* 10. Dian. *p.* 2. *t.* 5. *m. R.* 76. Vide dicta de pacto retrouend. in empt. *suprà.*

7. Nihilominus, quia contractus census redimibilis, ex parte emptoris, est res periculosa, suaderi non facilè debet: nam in Constit. Martini V. & Calixti III. PP. vti & Caroli V. Imper. vsurarius contractus iudicatur. Verùm id intelligi debet secundum præsumptionem fori externi: præterquam quòd illæ Constitutiones multis locis catenus non sunt receptæ, quatenus prohibent ea, quę iuri naturali non aduersantur, vt notat Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 18.

8. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur euentu fortuito, licitus est. Fill. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 70.

DVBIVM X.

Quid sit Cambium.

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hìc accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quòd si sine intentione vsura fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Vndè cum quatuor sint cambiorum genera, nimirùm. 1. Cambium minutum seu manuale. 2. Cambium per literas. 3. Cambium reale. 4. Cambium siccum seu fictum, circa ea resoluuntur.

1. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel contrà: quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirù[illegible]

labor Campsoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, vt Campsariis quibusvis sit paratus, item puritas materiæ & commoditas, vt cùm aurum vel alia moneta commodata datur, pro minuta & incommoda. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 19. *n.* 4.

2. Licitum est item Cambium per literas, cùm scilicet Campsor hîc v.g. Monasterij Prior accipit pecunias, quas posteà literis datis alibi, v.g. Francofurti refundit per suos factores; quia hîc etiam sunt iusti tituli, scilicet virtualis traiectio pecuniæ, & eius assecuratio, tantundem enim facit, ac si Campsario pecuniam eius Francofurtum transferat sine periculo. Minus tamen Campsor exigere debet, quàm si realiter transtulisset. Laym. *l. cit.* Bonac. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1. Nauar. Less. &c.

3. Item licitum est Cambium reale, cùm Campsor hîc Monasterij Prior dat pecunias, vt per suos alibi eas recipiat à Campsario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus huius Cambij est item translationis, & assecurationis; tantundem enim facit Campsor, ac si pecunias Campsarij absentes sisteret hic præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecunia emeret absentem, quæ vtique minus valet. Laym. *l. c. n.* 6. *&* 7. Bon. *l. c.*

4. Illicitum est Cambium fictum, seu siccum, quod nihil aliud est quàm titulus lucrandi; vt v.g. Titius indigens pecuniis petit à Campsore sibi dari 100. Campsor autem non aliter dat, nisi Francofurti, v. g. vel alio distante soluendos, petitque ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus. Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in istis locis, imò forsan nec habet istic correspondentem, idque constat Campsori: contractus hic est Cambium fictum, ac reuera mutuum, ideóque palliata vsura. Excusabitur tamen Campsor, si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud Tol. *l.* 5. *c.* 52. Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

5. Quod attinet ad Cambium Francofurtense, in quo mercatores dantes Cambium ad proximas nundinas, quò magis eæ distant, eò plus exigunt, si ideò præcisè plus exigatur, quia solutio diutiùs differtur, vsura est: si autem ratione alterius tituli iusti, verbi gratia, lucri cessantis, cum pecunia mercatorum sit instrumentum lucrandi, quo si diutiùs carent, carent lucro, & quò longius est tempus; eo plures Cambium petunt, ideóque si crescit valor pecuniæ, tunc lucrum est iustum, Laym. *l.c. n. 9.* ex Mol. Less. &c.

6. Qui cambiendo, (vel aliter) pecuniam adulterinam accepit, siue ex ignorãtia, aut inaduertentia, non potest illã expendere: quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio nõ detecto, vt suprà *de vendit.* Neque ex eò quod ipse deceptus est, potest decipere alios, cùm actio quâ deceptus fuit, nullum ad hoc ius tribuat. Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1. ex Azor Sanc. &c.

DVBIVM XI.

Quid sit Locatio, & Conductio?

Resp. Est contractus quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus vtendam, vel fruendam concedit, certo pretio aut mercede, seu pensione constituta. Vtenda conceditur v. g. elocata, domus, equus, seruus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium &c. Vnde considerata huius contractûs naturâ, & iuris dispositione, resoluuntur sequentes Casus.

1. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissoluitur & conductor liberatur.

2. Si absque culpa conductoris, vsus vel fructus rei cesset, v.g. quia domus ruinam minatur, infestatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor à soluenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel aliâ re conductâ vti vel frui, vt v. apud Lay. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 23. Less. *l.* 2. *c.* 24. *dub.* 1. &c.

3. Seruo aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, nisi expensæ modicæ: nisi tamen alter sit conuentũ, aut cõsuetudo ferat. Vid. Sà, V. *Conductio*.

4. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quòd si tamen antecedentiũ vel sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur. Lay. *n.* 7. Less. *l.* 2. *c.* 24. *d.* 4.

5. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secùs si ob industriam colentis) vberiores fructus ex fundo elocato proueniant, potest colono pensio augeri. Laym. *n.* 8.

6. Expensas facere in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v. g. conseruare sarta tecta, tributa & onera publica præstare, ad locatorem seu Dominum spectat; nisi aliter conuentum sit, aut consuetudo ferat. Lay. *loc. cit. n.* 4.

7. Si conductor in rem cõductã necessarias siue vtiles expensas fecerit, potest eas de pẽsione detrahere, vel repetere à locatore, & dum non soluuntur, retinere rem conductam. Lay *loc. c.* Mol. *d.* 496.

8. Etsi incendium plerumque accidat culpa inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id fit culpa famulorum quam paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor, absoluendus est, nisi locator ostendat culpam. Vide Laym. *suprà nu.* 6. & Dian. *p.* 7. *t.* 7. *R.* 31. vbi ex Hun. & Berl. docet, si constet accidisse culpâ certi & determinati alicuius de familia, idque circa officium suum deliquerit, v. g. stabularii, qui lumen malè custodierit in stabulo, teneri patrem familias (nisi famulus iste pro fideli ac diligenti fuerit habitus) de damno: secùs si culpâ alterius; vel si non constet vtrum casu an culpa cuiusquam acciderit.

9. Si conductor domus v. g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare;

cæteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

10 Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem invitum privare re conducta, nisi in his casibus. 1. Si pensionem non soluat: expectare tamen debet biennium, si ultra biennium res sit conducta. 2. Si casus improvisus accidat, ob quem domus v. g. ipsi domino sit necessaria. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta malè versetur v. g. destruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices. Laym. *n.* 9.

11. Successor universalis sive hæres, non potest ante completum tempus conductorem expellere; partialis autem successor, ut emptor, donatarius legatarius, &c. non tenetur stare contractui locationi, uti neque conductor; nisi tamen aliter pactum sit, verbi gratiâ ne res locata durante tempore locationis alienetur. Vid. *l.* 2. *c.* 24. & Laym. *l.* 3. *t.* 4. *cap.* 22.

DVBIVM XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli?

Resp. 1. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breviùs saltem, quàm ad decennium; ita ut dominiũ ejus directum, & possessio civilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteusin; dominium autẽ utile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, ut quotannis certum canonem, ut vocant, seu pensionem domino solvat, quam si totam soluere negligat 26. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cum scilicet res est Ecclesiæ, vel pij loci) vel in sæculari 36. annis, incidit ipso jure in pœnam commissi, ut dominus eum expellere possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit; licet enim Bart. & alij quidam apud Dianam *part.* 8. *tr.* 7. *Res.* 36. dicant, si per 30. vel 40. annos non soluerit, eum præscribere immunitatem

in futurum, id tamen VVesemb. & alij 5. negant v.*l.c.*Porrò quid juris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conventione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, ut valeat, v. Laym.*l.3.t.4.l.23.* Less.*l.2.c.24.d.8.*

Resp. 2. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominij utilis, proprietate retentâ, sub onere non quidem aliquid soluendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si item non faciat Vassallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolui debet in recognitione dominij directi, sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusim. Porrò quid juris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine: quæ juris communis sunt, vide *l.c.*

Resp. 3. Contractus libellaticus, sive datio ad libellum, dicitur, cùm Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteusi, accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decenniũ fiat, requiritur domini consensus) ita ut sit quasi subfeudum & subemphyteusis. Ita Less.

DVBIVM XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus?

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut eventu alicujus rei certantes, sibi invicem aliquid spondent, ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit, v.g. certo tecum 10. imperialibus hanc vel istam civitatem obsessam, captam, &c. Vt licitè fiat, requiruntur 1. ut fiat super re dubia. 2. ut sit æqualitas in re, quæ spondetur, cùm æquali incertitudine. 3. dubius eventus in utroque. 4 ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. Mol. Less. C. Lugo *d.36.s.6.*

Ludus verò est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque depo-

ſuit. Hi contractus juræ naturæ liciti ſunt, modò debitæ conditiones adſint, & aliunde non interveniat ſcandalum, aut juſta prohibitio, aut iniquitas ſe miſceat, nec peccati ſit occaſio. Quia ſicut quivis ſuæ rei dominus, poteſt alteri eam donare abſolutè, ſic etiam ſub aliqua conditione, ſive ea fortuita ſit, ſive ex induſtria pendeat. Leſſ. *c.26.dub.1.* Bon. *d.2.q.3.part.1.* Vnde reſolues.

1. Qui rei dominus non eſt, aut alienare eam non poteſt; non poteſt etiam de ea ludere aut deponere. Et ſic deberet reſtituere, qui lucratus eſſet à religioſo, & filio familias, non potente alienare. Laym. *l.3.t.4.c.21.n.5.*

2. Si tamen filius familias (& idem de religioſo ait Navar. apud Leſſ. *l.c.d.1.*) alatur in diſtanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid inſumere in honeſtum luſum, v.g. 5. ex 100. quia talis communiter præſumitur voluntas parentum, ut habet Sot. *loc.c.* Lay. &c. Ac præterea poteſt, etiã filius deponere, quidquid lucratus fuerit, cum ad hoc etiam parens cenſeatur tacitam facultatem dare. Lay. *loc.c.* Bon. *de reſt. d.1.q.3.t.2.n.10. & ſeq.*

3. Tenetur reſtituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi & decipiendo; aut fraude, ac per injuriam alterum pertraxit ad ludendum; verbi gratia, ſi ſimularet ſe planè ignarum luſûs, & ſic alterum multo imperitiorẽ provocaret, qui alioqui ludere noluiſſet, aut ſi convitiis laceſſeret, ad quæ vitanda alter conſenſiſſet in luſum, aliàs non conſenſurus. Mol. *d.5.7.* Lay. *l.c.* Bon. *d.2.q.3.p.2.n.3.*

4. Si in re quæ ſpondetur, ſit inæqualitas, & hæc alteri parti (v.g. cujus pecunia major eſt) ſit nota, iſque nihilominus ſpondere velit, valet contractus probabiliter: quia ſcienti & volenti non fit injuria, ut dicit Nav. Medin. Sanch. Dian. Contrarium tamen probabilius docet C. Lugo *d.31.ſ.6.n.81.* ex Molin. Leſſ. & Bonac. Si autem ignota ſit, non poteſt alter lucrari: quia non eſt æqualis con-

ditio utriuſque, & alter nulli ſe exponit periculo. Vide Azor.*p.3.l.5.c.25.q.7.*Bon. *d.5.q.3 p.2.q.36. n.6.*Salas,*de Ludo dub.13.n.3.*Eſcob.& C.Lugo *l.c.*

5. Per ſe quidem, & jure naturæ licita eſt etiam ſponſio de futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum habet; v.g. Petrum intra annum moriturum; (etſi enim detur occaſio optandi, vel machinandi mortem Petro, id eſt per accidens, poteſtque idem periculum eſſe in cenſu vitalitio) jure tamen humano ſæpè prohibetur. C.Lugo *l.c.n.74.*

6. Etſi ſponſio cum conditione illicita, v.g. plus altero potaturum, ſit illicita, quia inducit ad peccatum: quod tamen ea lucratus es, non teneris reſtituere. Sanch. Lugo, Dian.*p.7.t.9.Reſ.69.*

7. Probabile eſt quod docet Mol. &c. dum quis minis vel convitiis ad luſum inductus eſt, & perdit, victorem non teneri reſtituere: quia talis abſolutè luſit. Bonac. *l. c.* ex Mol. & Gar. contra Azor. Leſſ. Regin. Fil. &c. communiter.

8. Communior ſententia eſt, teneri reſtituere, qui luſit, vel certavit certo præſciens ſe victurum eſſe. Contrarium tamen; nempe non teneri, dummodo dolus abfuerit, tenent Tol. & Sà, *V.contractu*, quia non tenetur quis ex juſtitia ſuam peritiam vel ſcientiam adverſario declarare, ſed is ſuæ temeritati imputet, quòd auſus fuerit cum eo deponere, cujus ſcientiam non norat. v. Bon.*l.c.n.5.* Dian.*p 7.t.9.R.62.*

9. Non tenetur reſtituere, qui utitur aſtutiis illis, quas regulæ luſûs, & conſuetudo recepta patitur; cum uterque ſciat tales aſtutias eſſe ſolitas, & ſic tacitè in illas liberè conſentiat. Azor. Fill. Leſſ. Bonac.*l.c.p.2.n.2.* v. g. 1. Si potiores chartas habens, & ſecurus de victoria, augeat ſponſionem, vel ſimulet metum, ut adverſarius augeat. 2. Si ſciens ſe inferiores chartas habere, diſſimulet, augeátque ſponſionem, ut ſic relinquatur ſibi quod erat appoſitum. Lugo., Sanch. Sal. Dian. *part.* 7.

tr. 9. *Ref.* 43. Si inſpiciat chartas alterius, ex ſola ipſius negligentia, & abſque fraude; ſecùs ſit ita ſe collocet vt poſſit videre; vel ſi alium conſtituat à quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo diſcat noſſe inter ludendum, quas antè non ſignarat, nec noverat. Trull. Sanch. Lugo Dian. *p.* 4. *t.* 9. *R.* 50. & 52.

1. Qui verò utitur fraudibus non adhiberi ſolitis, vel colludenti ignotis; v. g. ſuffuratur chartas, vel ſignis à tergo notat, vel utitur notatis, aut iis quas antè novit, ignorante ſocio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur reſtituere non tantùm lucrum, ſed etiam quantùm alteri valebat ſpes lucrandi; imò etiam colludenti. Regin. Amic. Trull. Dian. *l. c.* R. 48. *v. etiam p.* 4. *t.* 13. *R.* 75. & Bonac. *de reſt. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2.

11. Si ludens habeat animum non ſolvendi, vel ſi perdat, repetendi, non poteſt lucrari, atque adeò nec retinere, quod eſt lucratus: quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, ſi id ſciret. Leſſ. *l. c. d.* 5. *n.* 31. Regin. *n.* 388. Bon. *l. c.*

12. Peccant graviter, & communiter moraliter, qui, totos ſe luſibus tradunt, cùm ſciant in gravia ſe indè peccata labi, aut impotentes reddi ad ſolvenda debita, vel alendos liberos, & uxorem, &c. Sanch. Trull. *c.* 27. *dub.* 1.

13. Peccat item ludens, ſi luſus lege poſitiva ſit prohibitus, ut luſus alearum, & ſimiles, qui magis in fortuna & caſu, quam induſtria fundantur. At Laïcis ratione circunſtantiarum ſub veniali; Clericis ſub mortali prohibentur. Leſſ. *l.* 2. *c.* 26. *n.* 6. Intellige, ſi Clericus crebro, perque longum tempus luſerit, non autem ſi per breve tempus; & causâ recreationis, & abſit ſcandalum: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, niſi quatenus id fieret cum periculo ſcandali, ut habet Leſſ. *dub.* 1. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 21. *n.* 1. Notat autem Dian. *part.* 7. *t.* 9. *R.* 2. & 3. ex Lugo, Dicaſt. Amico, Trul. &c. prædictis legibus per contrariam conſuetudinē ita

derogatum esse, ut non tantùm Laïcus, sed etiam Clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) uti & Episcopis, à peccato gravi excusari vix posse, *ibid. Ref.*4. ex Mol. Dicast. Lugo, &c. etsi Sanch. conetur excusare, si urgeat necessitas, verbi gratia excitandi aut recreandi infirmum, vel si parum ludat ob solam recreationem.

14. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, juxta sententiam probabiliorem non tenetur ad restitutionem ante judicis sententiam: quia jura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominij, sed tantum concedunt, ut possit repeti. An verò qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc solvere, alij negant. v. Less. *hîc dub.*5. Molin. Regin. Fill. &c. alij affirmant, ut Azor. Reb. Valet. &c. apud Bon. *l.c.p.*3.*n.*2. Dian. *p.*1.*tr.*7.*R.*8. & *p.*7.*t.*9.*R.*21.

15. Ludere pro psalmo, vel oratione Dominica recitanda non est peccatum, nec irreverentia. Nav. Rebel. Dian. *p.*7.*t.*9.*R.*1.

DVBIVM XIV.

Quid sit Contractus Societatis?

Resp. Is est, cùm aliqui inter se conveniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, sive fructiferis, ut pecuniâ, animalibus, industriâ, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt; quod uti & damnum, pro ratione, & ratâ cujusque dividunt inter se. vid. Less. Laym. *c.*20. Bonac. *q.*6. *p.*1. Vnde spectando id, quod ratio & justitia naturæ hîc requirit, resolvuntur hi Casus.

1. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

2. Capitale seu sors, quam quivis contribuit, si pereat casu, vel culpâ sociorum levissima, contribuenti perit. Vti discrimen est inter hunc contra-

ctum, & mutuum: quia in mutuo ſors data alienatur, & dominium ejus transfertur in mutuatarium, cujus proinde ſolius periculum ac damnum eſt, ſi caſu pereat; in Societate autem, qui ſortem confert, eam non omninò alienat à ſe: & ſicuti commodum ac lucrum ad eum ſpectat, ſic etiam periculum & damnum Bon. *l. c.*

3. Poteſt tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis juſtè ſervet ſortem ſuam indemnem, & inſuper certum lucrum percipiat, ſi nimirum ad contractum ſocietatis adjungantur duo alij, aſſecurationis, & venditionis, cujus tale exemplum ponit Lay. Inis ſocietatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos, verbi gratia, ſpes eſt, quod is quotannis lucraturus ſit 300. cujus lucri dimidium v. g. jure ſocietatis tibi debetur unà cum ſorte; ſed quia ad te quoque pertinere deberet ejuſdem ſortis periculum, ut ipſe id periculũ in ſe ſuſcipiat, & tibi ſortem aſſecuret, in hujus honoris cõpenſatio-nem, relinquis ei majorem partem lucri ſperati, ut ſcilicet duas partes lucri ad ipſum & tertia ad te pertineat. Et rurſus, quia ſpes lucri hujus incerta eſt, ideò adhuc partẽ hanc lucri ſperati, nempe 100. florenos in ſpe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v. g. annuis certis, & in re, & ſic tandem in lucrum facis, & ſortem ſervas indemnem. v. Lay. & Bon. *ll. cc.*

4. Societas etiam in pecoribus validè & licitè inſtituitur. Et interdum quidẽ ita, ut tam pecora ipſa, quæ alteri paſcenda & nutrienda traduntur, quàm emolumẽta & fructus, ipſaque detrimẽta & damna danti & accipienti communia ſint: interdum verò ita, ut pecorum dominium, ideóque etiam periculum, ſive caſus fortuitus, ſpectet ad ſolùm dantem; emolumenta aureum, fructum, nempè fœtus, lanæ, lactis, ad utrumque. v. Leſſ. *hîc* & Lay. *3. t. 4. c. 19.*

DVBIVM XV.

Quid ſit Aſſecuratio, & Fideiuſſio.

Reſp 1. Contractus Aſſecurationis eſt, quo quis

alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam si perierit. Quòd si gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, qua assecurans vendit suam obligationem, præstandi alteri rem ejus indemnem. Ad ejus justitiam requiritur, ut eventus rei sit incertus utrique, saltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non servaretur æqualitas. Less Bon. *d.*3.*p.*3. Less. *l.*2. *c.*28.*d.*4. *n.* 24. Vnde resolues.

1. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, inique pretium petit, & tenetur restituere Ibid. Bon. *d.*3.*q.*9.*p.*3.

2. Si res nondum est in tuto, etsi privatâ scientiâ sciat non fore periculum, licere nihilominùs pretium ordinarium assecurationis, accipere, dicit Less. *loc. cit. n.* 27. Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æstimatur: & causæ occultæ; quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem. Verùm id Bon. *d.*3.*q.*9.*p.*3.*n.*3. & C. Lugo *d.*31.*f.*7. rectiùs negant.

3. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat eam jam periisse, non potest pacisci de ejus assecuratione, v. Less. *l.c.* 25.

Res. 2. Fidejussio est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non soluerit. Ita com. Doct. Vnde resolues.

1. Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur; quia ex se pretio est æstimabilis. Nav. Azor. *p.*3.*l.*11.*c.*22.*d.*5. Fil. *n.* 59.

2. Mulieres ex fidejussione (saltem si juramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, uti nec Clerici, nisi quatenus solvere commodè possunt, ut non egeant. v. Laym. Bon. *q.* 9.*p.*2. Less. *l.*2.*c.*28.

3. Fidejussor, non obligatur plus quàm principalis, & hujus obligatio si sit invalida, erit etiam fidejussoris. C. Lugo, &c. commun.

4. Fidejussor regulariter non potest conveniri, nisi facta excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse solvendo. Azor. *loc. cit.* Fil. *n.* 153.

5. Debitor tenetur de omni damno sua culpa accedente fidejussori, &c. v. Azor. *d.* 10. Bon.

6. Ex fidejussione Religiosi propria authoritate facta, monasterium non obligatur, nisi quatenus in ejus utilitatem versum est, vid. Less. *c.* 28. & Lay. *c.* 29. *n.* 7.

7. Qui fidejussit pro reo, cui periculũ capitis impendebat, si hic aufugit, non est ejus loco plectẽdus, quia non præsumitur sic se obligare; imò nec potest, cùm nõ sit dominus vitę. Sylv. Bo. Less. *d.* 7. *n.* 41

8. Si debitor sua culpa non soluit, tenetur fidejussori, qui pro ipso soluit, non tantùm ipsum debitum, sed etiam damna & expensas omnes compensare. Si verò sine sua culpa, v. g. ob impotentiam non soluit, ad solum debitum videtur teneri. Azor. Sylv. Sà. Bon. Trul. *c.* 16. *d.* 2.

DVBIVM XVI.

Quid sit Pignus, & Hypotheca.

Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem vel immobilem, ut sit pro debito obligata, ex eáque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis; illa immobilis. Molin. Fill. Bon. *q.* 10. *p.* 1. Vnde resolues.

1. Pignore non licet uti contra voluntatem domini; quia est res aliena, ad securitatem tantùm, & non ad usum tradita. Bon. *l. c.* ex Molin. Reg. &c. Si tamen utatur. v. g. equo vel agro, debet valorem usus (uti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis, quia alioquin committet usuram, cum res domino suo fructificet. Nav. Bon. Trul. *c.* 26. *d.* 2.

2. Non possunt oppignerari, quæ non possunt vendi, v.g. Ecclesiæ. Molin. *d.* 530. Less. *l. c.* 28. *d.* 3 Bon. *l. c.*

3. Immobilia; uti & mobilia pretiosa, cultui divino dicata, v.g.calices, casulæ, &c. non possunt oppignerari, nisi in necessitate: quia tunc etiam vendi possunt, ut Ecclesiæ & indigentibus subveniatur. v. Nav. *c.* 17. Less. Bon. *l.c.*

4. Creditor qui pignus ab aliquo accepit; potest illud alteri oppignerare, sed non pro majore quantitate. Neque potest vendere debitore non soluente; nisi post biennium, & eo priùs monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem. v. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *cap.* 30. Bon. *l.c.* *n.* 9.

5. Eandem rem non licet oppignerare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad soluendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur. Azor. Fill. Bon. *d.* 3. *q.* 10. *p.* 1. Trull. *c.* 26. *d.* 4.

Quæres. Quid sit contractus Antichriseos, Germanicè *ein Pfandtschafft.*

Resp. Is est, cùm in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, verbi gratia, agro, ac fructus indè tamdiu lucretur, donec debitum ipsi restituatur. Vnde circa hunc ex supradictis resolues.

1. Contractus hic videtur juxta Caiet. Sot. &c. (contra quosdam Juristas) esse usurarius; quia creditor ultra sortem aliquid lucratur, causâ solius mutui, quæ est usura. vide Lay. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 16. *n.* 17.

2. Possunt tamen intervenire tituli justi lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis; ut si v. g. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ jure censûs super eadem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis, ut suprà dictum est de censibus: aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Vnde non facilè damnandi illi, qui à Principibus in locum debitorum, agros, pascua, officia, &c. in antichrisin habent. v. Laym. *l.c.* & Binsfeld. *de usuri:* Mol Less &c.

CAPVT IV.

De Tutela & Testamentis.

DVBIVM I.

Quid sit Tutela, & Curatela?

RESp. Sunt quasi contractus, quibus Tutor & Curator ad procuranda bona & commoda Minorum cujuscumque sexûs, qui vel parente carent, vel sub ejus potestate constituti non sunt, obligatur ex justitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractus. Differunt Tutor & Curator, quòd Tutor solùm datur impuberibus, etiam invitis: & principaliter datur personis, ut curet earum educationem & institutionem; secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, usque ad annum 25. completum; nec communi jure datur invitis, nisi in certis casibus; & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis Vnde pro directione in foro conscientiæ, ex jure tum naturali, tum positivo communi resolues ex Lay. & Tan. *t.* 3. *d.* 1. *q.* 7. *d.* 10. Bon. *d.* 3. *q.* 19.

1. Tutores sive sint testamentarij, hoc est, relicti ex testamento, aut codicillo patris, sive sint dativi; hoc est, constituti à Judice, aut Magistratu, sive sint legitimi, hoc est præscripti à lege, (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat se non transituram ad alias nuptias, quin priùs tutelam abdicet, & rationem reddat; dein avia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur, uti & curatores, jurare, se fideliter officium suum facturos, ac fidejussorem dare, rem Minoris salvam & integram restituendam; & universim tacite omnia eorum bona sunt hypotheca Minori; ita ut ad quemcumque pervenerint; possit illa Minor sibi vendicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpâ est passus. V.

Tann.*l.c.*Laym.*l.3.t.4.c.1.p.9*.Bonac.*loc.cit.*

2. Bona Minorum tenetur Tutor, vel Curator administrare eâ curâ,quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tam impediendo & præcavendo damna,quàm procurādo commoda,& lucra Minoris,alioqui dānum & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionē.v.suprà *l.2.t.3.c.2.d.3.R.6.*

3. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa,quæ possunt servari, non possint alienari, saltem, sine Judicis decreto.

4. Tutori aut Curatori, & personis ei subjectis nihil licet emere, sive per se, sive per alium,ex ullis bonis Minoris; quandiu illi tales sunt, nisi cum authoritate Judicis, aut cum ejus decreto bona pupillorum publicè, per juratum venditorum omnibus venialia exponuntur.

5. Sine decreto Judicis non potest Minor remittere, vel renunciare hæreditati, legatis, fideicommissis,aliisque juribus sibi acquisitis.Si tamen religionem ingressus sit;potest bona alienare, quia quasi moritur.

6. Pupillus dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantiæ proximus(ita ut si masculus est, non expleverit annum decimū cum dimidio;si fœmina,nonum cum dimidio)nihil per se efficere potest,quo ullo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem civiliter. Sanch.*d.38*.Less.*l.2.c.17.n.61*.Lay.*c.9.n.7.*

7. Eadem est ratio Minoris, si Curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse jure communi usque ad annum 25. expletum, & si litem habeat, tenetur ad eam sumere Curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quod si Curatore careat, valent acta per illos, ita tamen ut si læsi sint restituantur in integrum. vid.Auth.cit.& Bon.*d.3.q.5.p.ultim.*

8. Etsi Minores sine Curatorū authoritate donare non possint, nisi quæ ejus conditionis adolescentes donare solent, (in iis enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab iis accipit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non civiliter. Mol. Lugo, Trul. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 4. & 7.

9. Tenentur Curatores, & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere: ubi si quis deses aut noxius reperiatur, amovendus est, imposita satisfactione, aliúsque subrogandus.

10. Si Tutor vel Curator, post rationes officij redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium: quod quibusdam locis est vicesima pars reddituum bonorum omnium Minoris, in aliis autem decima pars.

11. Porrò qui non possint esse tutores & curatores, & qui à tutela & curatela excusentur, ne iis imponi possint, v.g. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. v. apud Tann. *l. c.* & Sà, V. *Minor.* vbi sic habet (*Tutor non potest esse iunior* 25. *annis. nisi fortè mater; nec religiosus, nec fœmina, nisi mater aut avia*) *& uxor casu ante dicto* (*nec Clericis in sacris, si non velit, nec Episcopus nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur & Episcopi, & Clerici & Religiosi*; *quod ego*, inquit, *de religiosis universim non admitto*) v. Laym. *loc. cit.*

12. Si Tutor & Curator, cum tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 109. Sà, V. *Curator*, v. etiam Navar. *c.* 25. Plura v. suprà *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 2. *dub.* 3.

DVBIVM II.

Quid & quotuplex sit Testamentum.

Resp. 1. Testamentum est voluntatis justa sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa hæredis institutione. Quod additur, ut distinguatur à reliquis ultimis voluntatibus;

nam differt à legato, seu fideicommisso partiali, quòd hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda: à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & nō fit ad instituendum hæredem, nisi ex privilegio, v.g. in militia, sed ad aliquid in testamento explicandū, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda. Vide Laym. *l.3.t.5.c.1.& seq.* Tan. *t.3.d.4.q.*1. Less. *l.2.c.*19. Bon. *d.3.q.*17. *t.*1.

Resp. 2. Testamentum est duplex. 1. In scriptis, seu clausum: quod testamentum testator, sive suâ, sive alterius manu scriptum, septem testibus idoneis; non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt, (quibus adde ipsum hæredem, & qui in ejus sunt potestate) sed masculis puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamentum: tum, si possit, manu suâ subscribit, alioqui octavus pro eo testis: dein omnes & singuli septem testes eodem tempore subscribunt si possunt, per seipsos, proprióque vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. Laym. *loc. cit.* Bon. *d.3.q.* 17. *p.*1. 2. Nuncupativum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantùm, ut septem testes idonei supra dicti convocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto, vel voce articulatâ prolatam. Etsi verò talis nuncupatio coram testibus, à notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit, non ad actus substantiam servandam; sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel inidonei reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debita, dubitetúrque, utrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet ut nuncupativum: hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omninò corruat. Sanch. *lib.* 4. *cons.* Lugo. *t.*2. *de inst. d.* 24. Barb. *d.*6. *q.*10. §.1.

Porrò præter has ſolemnitates jure communi requiſitas, aliæ ſunt partialium locorum; quas in ſingulis locis norunt periti Notarij, qui proindè ne impingatur, utiliter adhibentur.

Quæres. An teſtamentum ſit validum cui deſunt ſolemnitates à jure civili requiſitæ?

Reſp. 1. Si Teſtamentum factum ſit ad cauſas pias, etiam in foro externo eas non requiri, ſed ſufficere eas, quæ ſunt juris gentium, ſcilicet duo teſtes: in foro autem conſcientiæ, ſuppoſitâ poteſtate diſponentis, ſufficere ſcripturam, nutum, vel aliud ſignum teſtatoris, abſque ullo teſte. Quòd ſi tamen manus teſtatoris non extet, requiruntur duo teſtes in foro externo, inter quos etiam fœmina eſſe poteſt. Couar. & alij 12. Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 16. Item Confeſſarius vel Parochus eſſe poteſt, licèt legata ſint pro ſua Eccleſia, ídque ad hoc tantùm, ut voluntas teſtatoris probari poſſit, & Judex pro ea ſententiam ferat vid. Leſſ. & C. Lugo *t.* 2. *d.* 22. *ſ.* 9. ubi etiam probat, in tali teſtamento ad pias cauſas, non eſſe neceſſariam hæredis inſtitutionem. At licèt morte interveniente, non fuerit abſolutum, valet tamen quoad legata pia in eo iam expreſſa. Malder. Laym. Dian *p.* 5. *tr.* 3. *R.* 126. An autem tale teſtamentum ad cauſas pias principaliter factum, ſi ſolemnitates deſint, valeat quoad legata profana, controvertitur. Negant. Bon. & Lugo affirmat Covar. Sà, Leſſ. Vill. Sanch. Barboſ. Trull. *c.* 18. *d* 4. Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 4. Denique teſtamentum ad pias cauſas, non ſolemne, revocat aliud ſolemne, etſi hujus mentionem non faciat. Molin. &c. Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 25. 26. ídque etiamſi priùs etiam fuerint ad cauſas pias. Molin. & alij 6. licèt hoc poſterius quidam negent. v. *l. c. R.* 26. 27.

Reſp. 2. Si teſtamentum factum eſt ad cauſas non pias, hominibus ruſticanis quinque teſtes ſufficiunt, ſi plures haberi nequeant: nec ſubſcriptione opus erit, ſi literati non ſint. Lay. *l. c. c.* 2. *n.* 16. Bon. *l. c. p.* 5. *n.* 4.

Resp. 3. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, ut quando testis, vel Notarius haberi non possunt, ultimæ voluntates validæ pronuntientur, si de voluntate defuncti liquidò constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum peste validè grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundùm jus commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetis v.g. & Viennæ, duo testes ad testamentum sufficiunt. v. Lay. *l.c.c.* 2. Imò absolutè loquendo tempore pestis sufficere solemnitates juris gentium, atque adeò tres vel duos testes, docet Dian. *p.* 6. *t.* 6. *R.* 34. ex Sà, Laym. &c. atque inter eos esse posse fœminam, & Notarium ipsum, (tametsi non sit immatriculatus) modo non sit consanguineus, vel affinis defuncti; *Res.* 36. ex Menoch. &c. nec opus esse ut sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modò eum videãt. *R.* 37. *&* 38. neque invalidari, licèt ægrotus convalescat. *R.* 39. ex aliis 8. Denique si Parochus scribat coram unico teste, habere vim testamenti saltem nuncupativi, dicit Molan. & Marcha. cum Dian. *l.c.R.* 34. *&* 41. v. etiam *p.* 5. *t.* 3. *R.* 123.

Resp. 4. Etsi probabilis, & secura sententia sit Con. Bon. *d.* 3. *q.* 1. *p.* 4. & aliorum testamentum factum ad causas non pias, sine solemnitatibus jure requisitis, invalidum esse in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia: Molin. Lugo, Vasquez, Sanch. Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 3. contra Barbos. ita ut hæres per illud institutus, & legatarius teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato; contrarium tamen verius est, ideóque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur. Ratio est, quia illæ solemnitates tantum requiruntur ad cavendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam, v. Less.

2.c.19.d.3.C.Lugo d.22.s.9. Vnde secundùm hanc posteriorem sententiam resolues sequentes.

1. Hæres ab intentato; si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & soluere legatariis, quibus testamento minus solemni, aut ex voluntate ejus debentur. Mol. Less. contra Bon. l.c.

2. Si dubiis sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere pro ratione dubij; quia cum nec ipse, nec alij cœperint adhuc possidere bonâ fide, in dubio par est eorum conditio. v. Bon. l.c.

3. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, uti occulta compensatione: quia revera res illæ erant ipsorum. v. Bon. l.c.

4. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, ut hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret; aut si oblato juramento jurare noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & solvere legatum.

5. Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, ut hæreditas, non ut fideicommissum, sed immediatè perveniret ad alium: quia non est recurrendum ad finem testium, vel ad juris subtilitatem, quando is, cujus interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. Vide Less. & Card. de Lugo l.c.

Resp. 5. Etsi probabile sit Clericorum & Novitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus juris non valere. Molin. & alij 3. Cùm tamen contrarium etiam sit probabile, ex Suarez, &c. potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ Dian. p.9.t.9.R.16.

Resp. 6. Milites hujus temporis gaudent iisdem privilegiis testandi quibus olim, dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur. Dian. p.7.t.6.R.42. & seq. ex aliis 15. contra Bald. &c. atque adeò sufficiunt iis duo testes (licèt

cèt probabiliter nec hi requirantur. R. 45. (etiam non rogati. *R*. 46. & alij 4. contra Molin. Lugo, &c. etiam aliàs inidonei modo non sint impuberes, nec cœci, vel servi. *R*. 47. Lugo, Vasq. &c. Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel ut sint in conspectu testatoris. *Ibid*. Imò miles jure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. *R*. 49. Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, vel pro parte intestatus decedere. *R*. 53. & 55. Valétque ejus testamentum etiam post missionem honestam: sed non ultra annum. Molin. Lugo &c. *R*. 61. Denique possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint surdi, & muti: (saltem si in castris auditum & vocem amiserunt.) Dian. *R*. 48. 49. & 59. & aliis.

DVBIVM III.

De Renuntiatione hæreditatum.

Resp. 1. Renuntiatio futuræ hæreditatis, nisi juramento firmetur, nullius roboris est. Ratio est, quia ita jure cautum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testãdi actu renunciet juri successionis, vel post testamẽtum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionẽ integram à patre acceptam, reliquæ hæreditati renunciet: qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimã eorum portionẽ potest exigere. Ita Lay. *c*. 7.

Resp. 2. Renuntiatio hæreditatis cùm odiosa sit, & contra ius commune, strictæ interpretationis esse debet. Vnde resolves Casus seq.

1. Non obstat renuntiatio hæreditatis, etiam jurata à filio facta quò minus ab eodem patre, mutatâ iterum voluntate, possit institui hæres. Molin. Sanch. *l*. 7. *c*. 7.

2. Si filius renuntiavit in favorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renũtiavit in prima hæreditate, succedere potest; imò etiam institui debet,

quia causa renuntiationis cessavit. Mol. *d.* 579. *n.* 19.

3. Filius post juratam renuntiationem, nihilominùs succedere potest in iis bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio est, quia in his filius non succedit jure sanguinis, cui renuntiavit: sed propter civiles Constitutiones, & favores. Mol. *n.* 21.

4. Etsi filia accipiens dotem à patre dicat se eâ contentam, & renuntiare paternæ hæreditati, pactum tamẽ illud est invalidum, eóque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex *L. Pactum dotale, Cod. de collat. L. si quando, Cod. de pact. &c. Quamvis pactum de pact.* 6. Mol. Sanch. *l.* 6. *cons.* Lugo *Resp. mor. l.* 6. *d.* 24.

5. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducántque eam coactione vel fraude, seu dolo, ad renuntiãdum legitimæ, non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. Sanch. *l.* 4. *de mat. d.* 9. Lug. *l. c.* An licèt filia, si renuntiationem juramento firmaverit, eàm servare teneatur; si tamen dolus vel metus intervenerit, licebit relaxationem juramenti injustè extorti petere: eàque obtentâ non tenebitur pacto quod ex injusta coactione processit. v. Sanch. *l.* 3. *mor. c.* 12. Lugo, *to.* 2. *de iust. d.* 22. *s.* 8. *& resp. mor. l.* 6. *d.* 24.

Resp. 3. Omne pactum, vel donatio, de alterius viventis hæreditate, ipso jure irrita est: v. g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem quam sperat à Sempronio, promittit aut obligat Caio. Ratio est, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur ejus vitæ, super cujus bonis fit coactio. Laym. *c.* 7. *n.* 3.

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cuius hæreditate agitur, & in eo consensu usque ad mortem perseveret. 2. Nisi renuntiatio fiat in favorem communitatis, seu collegij: hic enim cessat præsumptio vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitu-

tiones Ordinis, de omnibus bonis, & juribus acquisitis,& acquirendis, disponere debeat, ídque in favorem communitatis piæ,vel etiã certæ personæ pauperis. Sanch.*c.2.n.*55.Lay.*l.c.n.*3.*&* 4.Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ v.g. si quæ mihi hæreditas obvenerit dum vixero, tua esto: cessat enim periculum. Mol. Sanch.*l.7.c.1.*

Quæres Quousque se extendat constitutio Trid. *s.25.c.16. de regularib.* irritans donationes, & renuntiationes, etiam juratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi, sive Vicarij, intra duos menses proximos ante professionem: & professio postea subsequatur?

Resp. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa: quia huius constitutionis ratio est, ne per renuntiationem hæreditatis, novitiis imponatur necessitas profitendi: hæc enim ratio cessat in his ultimis voluntatibus; quippe quæ usque ad professionem revocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à novitio conditum, neque rumpitur secuta professione, etsi monasterium in eo præteritum fuerit, Sanch.*l.7.c.5*. Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque ante donata, intuitu ingressûs in Religionem.

Resp. 2. Eâ constitutione non prohiberi donationem modicam: quia cessat ratio. Sanch.*n.23.*

Resp. 3. Eâ comprehendi renuntiationem Beneficij Ecclesiastici. Ratio est, quia hæc est amissio magni juris, ob quam libertas egrediendi è religione impeditur. Sanch.*n.*37.

Resp. 4. Per eandem etiam irritantur renuntiationes, quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causâ impulsiva ingrediendi; qualis intentio in dubio præsumitur, si non multò ante ingressum factæ sint. Ratio est, tum quia Concilium absolutè loquitur; tum quia alias non sufficienter consuluisset libertati novitiorum. Nau. ress. *l.* 2.

*c.*41.*n.*40. contra Sanch. cujus tamen sententia est probabilis. Vnde sic donatum tutò teneri potest, donec per sententiam Judicis rescindatur.

Resp. 5. Irritam etiam esse donationem, seu renuntiationem bonorum, sub conditione professionis edendæ factam, ita ut ea non secutâ corruat. Nav. Sanch. *n.*17. Mol.&c. Ratio est, quia donantes, seu renuntiantes, ægrè contristant donatarios, ut eos de possessione semel capta dejiciant: & Monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent; ut tales ad professionem inducantur. Laym. *c.*7.*n.*8.

Resp. 6. Non obstante hâc constitutione, validas esse renuntiationes, aut donationes, ante, vel post ingressum Soc. JESU factas, juxta ejus constitutiones. Ratio est, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi [juxta constitutiones] quia in iis donationibus, quæ contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum; quia Tridentinum id voluit in favorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum. Mol. Sanch. Laym. *l.c.*

DVBIVM IV.

Qui possint, & debeant esse Executores Testamenti?

Resp. 1. Ij à testatore nominari possunt, unus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus: nec tantùm masculus, sed etiam fœmina. Sanch. Vvad. Dian. *p.*8.*t.*5. *R.*4. non tantùm Laïcus, sed etiam Clericus & Religiosus. Hic tamen nō sine sui Prælati licentia, & quidem Generalis, si sit Soc. JESU: Fratres de Observantia, nullo modo. Quòd si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta ejus valent. Ita Laym. *c.* 11. Et ratio est, quia spectato jure naturali, sufficit voluntas testatoris executori: nec Canones executionem religiosi infirmant, sed prohibent tantùm. Vide Bonac. *de cens. d.* 3.7.18. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 9. 10. Et licèt impubes executor esse non possit, po-

test tamen minor, si explevit annum. 17. Sanch. Lugo, Vvading. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 6. Nullus autem cogi potest ut sit executor. Dian. *l.c. R.* 27. detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc aliis executoribus. Mol. Lugo, Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 27. contra Vvad.

Resp. 2. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia: quo tamen casu Episcopus jure communi ad se pertrahere potest. Laym. *l.c.*

Resp. 3. Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti jam declarati. Sanch. Lugo, Dian. *punct.* 8. *tom.* 5. *R.* 26.

Quæres 1. An Religiosus executor, legatum in pias causas, monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse. Ratio est, quia si quid obstaret, esset ex eo, quòd executor etiam indigens, eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea postmodum supervenerit, cùm si eam cognovisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa Monasterij distincta est à causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiam quivis jussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis suis: quia evidens est distinctio inter donantem, & accipientem. Sylv. Sanch. *l.* 6. *c.* 11. *n.* 59. Vid. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 46. Porrò ad pias causas legata dicuntur quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirùm 1. Loco, vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis & Orphanis. 5. Quod causa alimentorum iis, qui indigent. 6. Quod causa studij saltem Theologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad utilitatem publicam, v. g. pro munienda urbe in necessitate, vel viis reficiendis; Dian. *p.* 7. *t* 6. *R.* 29. *&* 30. ex Bald. &c. multis.

Quæres. 2. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp. 1. Si incertitudo sit ex parte legatarij, jure civili corruit legatum, v.g. quia sunt duo ejusdem nominis, & amicitiæ erga testatorem, jure civili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos dividere æqualiter, si in id consentiant. Mol. &c. Dian. *p.* 3. *t.* 5. *R.* 58. Trull. *d.* 12. 2. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca; sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt. 3. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat, vt v.g. bos & equus vel ab arte & industria, ut domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est una ex mediocribus: si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idémque dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensura consistentibus. V. Laym. *l. c. n.* 7. 8. & 9.

Resp. 2. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus; possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesiis (quæ ornamentis, ut fabricâ indigent) monasteriis, vel iis, qui secundùm suum statum non possunt vivere, si ij sint opifices, sive altioris conditionis, etiam Nobiles. Vasq. Mol. & alij 8. dummodò tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est; Dian. *p.* 2. *t.* 15. *R* 8. Si verò designaverint semel certos pauperes non posse eos variare, docet Vvading. sed affirmat Lugo, vid. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 50. & *p.* 2. *t.* 16. *R.* 19. Possunt etiam sibiipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignoravit, eam applicare. Vvading. Dicastill. Dian. *p.* 8. *tr.* 5. *R.* 46. & 47.

Quæres 3. An legata ad certas pias causas possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium usum?

Resp. 1. Si voluntas testatoris impleri potest justè & honestè, non licet eam commutare in opus quãtumcunque melius, nisi ex dispẽsatione Pontificis, & justa de causa. Mol. Vvad. Dian. *p. 1. t. 17. R. 28. & p. 8. t. 5. R. 63.* &c. communiter contra Vasq. & aliquos, qui docent, Episcopum posse commutare in æquale vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes & executores pertinet, secundùm epiikiã interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis. Mol. Lay. *l. c. n.* 10. Vid. Vaq *opusc. de test. cap.* 8. §. 5. *d.* 3. *n.* 104. Trull. *c.* 18. *d.* 12. Barbos. *de off. & potest. Episc.*

Resp. 2. Si ad usum à testatore destinatum applicare nequeunt, non ideò fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen: ut quoad fieri potest defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutem animæ suæ, ad Dei honorem relinquere. Mol. *d.* 294. Bon. *d.* 3. *de cont. q ult. p. ult.* Barbos. *de Offic. Episc.* Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

1. Si testator pauperi determinato aliquid legavit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare; quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeóque designatio pauperis demonstrativè, non taxativè facta fuisse: nisi tamen aliud constet, vel ex circunstantiis colligatur de testatoris intentione, de qua si maneat dubium, manet data resolutio, Mol. Sanch. Bard. *d.* 6. *c.* 10. §. 7.

2. Si legata pia inveniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur hæres ea solvere: quia præsumitur id fortuitò ac casualiter, & non ex testatoris voluntate accidisse. Bard. *d.* 6. *c.* 10. §. 17.

3. Si Testator legaverit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; hæres autem eam sum-

mam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis, aliámve ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda. Quia satisfecit testatoris voluntati. Bard. *d.6.q.*20. .22.

Quæres 4. Intra quod tempus, quo ordine & modo, hæredes & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. 1. Teneri statim post aditam hæreditatem, confectúmque inventarium, etiam intra annum, nisi justo impedimento excusentur. Imò in legatis piis intra sex menses. Mol. Vasq. Dian. *p.8.t.5.R.* 53. ídque etiamsi hæreditas non sit adita, eò quòd hæres vel antè fuerit mortuus, vel eam repudiarit. Covar. & alij tres. Dian. *p.7.t.6.R.*25. Vnde si differant notabiliter (præsertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, graviter peccant; tenetúrque damnum, quod alij ipsorum culpâ acceperunt, compensare. Bon. *d.* 3.*q.*18.*p.*4. Navar. *c.* 25. Lugo, Dian. *p.*8.*t.*5 §.51.

Resp. 2. Ab utroque Judice, Ecclesiastico & sæculari compelli possunt, (si tamen laici sunt.) Quod si post annum à monitione Judicis vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (exceptâ totâ legitimâ, si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis proveniente privantur. Vid. Laym. *l.c. tr.*5.*c.*11. Card. de Lugo *d.*26. *de just.* Dian. *d.*3.*t.*1. R. 59. Valerum. Trull. *d.*11. Imò si intra annum negligant exequi, ius executionis devolvitur ad Episcopum. Mol. & alij 8. Dian. *p.*8.*t.*5 *R.* 40. nec admittitur purgatio moræ. Sanch. Dian. *loc. cit R.* 53. & 54. Sed tenetur Episcopus exequi removendo illos ab executione, & emolumentis spoliando, atque in defectu Episcopi, idem potest Metropolitanus. Mol. Merol. Dian. *Res.*57.

Resp. 3. Executor tenetur omnia exequi secundùm mentem testatoris: ad hoc tamen executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi

hic ita statuerit; universalis autem potest, Lugo *d.*24.*ʃ.*16.Dian.*p.* 8.*t.* 5.*R.* 32. Neque potest unquam invito hærede rem legatam dare legatario: quia non potest, nisi per Judicem spoliare hæredem sua possessione; licèt teneatur monere Episcopum ut hæredem cogat, Sanch.Lug.Dian.*p.*8.*t.* 5.*R.*38. Quòd si bona non sufficiant ad legata omnia solvenda, distribuenda sunt omnibus æqualiter pro rata (etiamsi sint pia, & licet uni res certa, & in individuo sit legata) nec licet uni præ aliis gratificari; quia par omnium est ratio & ius. Sylv. Sanch.Bon.Dian.Trull.*d.*7.*c.*18.*d.*12.

Resp. 4. Tenentur Executores reddere rationem executionis (ídque probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere liberasset) exceptis iis quæ testator jussit erogari secretò. Dian.*p.*8.*t.*5.*R.*14.& alij 35. Possuntque ad hoc cogi, ab Episcopo, vel Capitulo Sede vacante *R.* 36. *&* 37. *&* 62. nisi sint Regulares plenè exempti, quos cogi posse alij negant, affirmant alij; ut Vide *l.c.* Denique non debetur iis salarium, cùm sit officium voluntarium amicitiæ: si tamen dãnum ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum: debet assignari à Judice. Lugo *d.*24.*sess.* 6.*n.*335. Vid. Dian.*R.*39. Plura de executione piarum & ultimarum voluntatum, Vid. Trul.& Dian.*ll.cc.*& Barb.*lib.*3.*de iur.univ.c.*27.

DVBIUM V.

De iis, qui testari & hæredes institui possunt?

Resp. 1. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali aut positivo jure prohibeantur. Naturali autem jure testari vetantur infantes, furiosi, amentes; nisi tamen lucida intervalla habeant, vel in una tantùm materia delirent, & in aliis non, ut Nav. Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 8. Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat, V. Card. Lugo *d.*24.*ʃ.*4. Positivo autem, surdus simul & mutus à natura, prodigus, servus, usurarius publicus, filius fami-

lias de bonis adventitiis, (siquidem ante Clericatum advenerint, ut V.C. de Lugo *de iust. d.* 24. *n.*67.) impubes, captivus ad hostem, damnatus ad mortem, si bona ejus confiscentur. Card. de Lugo *l.c.n.*71. professus religionem.

Dico[*professus*] quia novitius cùm adhuc sui juris sit, absque superioris licentia validè testari potest, etiam non servatâ juris solemnitate, ut habet Trul. *c.*18. *d.* 5. ex Sà, & Bon. & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter Religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari; quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris; non tamen ulla constitutione Canonicâ dispositio irritatur. Ita Mol. Sanch. Laym. qui addit, potestatem testandi, seu jure, seu consuetudine, etiam Religiosis Ordinum militarium concessam, frequentérque à Pontifice concedi iis solere, qui extra claustrum Beneficium vel Episcopatum habent.

Resp. 2. Omnes homines etiam amentes, surdi, muti, servi, imò & communitas, hæredes institui possunt; nisi specialiter prohibeatur. Ita Bon. *de contr. d.* 4. *q. ult.* Quia ad hoc tantùm requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundùm jura sunt 1. Apostatæ & Hæretici, eorúmque receptores, defensores, fautores: licèt probabile sit, eos ante sententiam judicis ad restitutionem non teneri, eò quòd hoc ius in eo, rigore non sit receptum. Less. *lib. c.* 19. *dub.* 5. Sanch. *l.* 2. *c.* 14. *n.* 31. 2. Civitas hostium, & communitas Judæorum. 3. Damnatus ad metalla; persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen activè intestabiles sunt. Less. *l. c.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; ut 1. Hæres, (uti & legatarius) qui testatorem occidit, *Leg. ult.* §. *ult ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem, si

testatori prohibuit testari, aut testamentum revocare; aut si ad uxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut si captivũ redimere neglexit. V. Molin. *d.* 158. *&* 201. C. de Lugo *d.* 24. *n.* 75. Vndè resolves.

1. Hæredes institui possunt professi Ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorúmque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè religiones, excepto Ordine Minorum de observantia, & Capucinorum. Ratio est; quia illi sunt incapaces, secundùm Trid. *sess.* 25. *c.* 3. & professi Soc. JESU, Vide Sanch. *lib.* 6. *c.* 18. Bon. *l. c.* Lay. *l.* 3. *t.* 5. *t.* 15. licèt contrarium probabilius esse putet Vvading. *tract. de contr. d.* 4. *dub.* 5. §. 4. Vide Dian. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 16.

2. Collegia Soc. JESU, & domus etiam professæ, hæreditates accipere possunt, modo bona immobilia quæ communi vsui & habitationi non deserviunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi [*hæreditates*] quia sicut Minores & Capucini, legata & alia donata admittere possunt; ita etiam Soc. JESU, etsi intuitu alicujus professi tantùm ea deferantur. V. Laym. *l. c.*

3. Testator potest quemvis extraneum instituere hæredem, nullâ factâ mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodò absit scandalum, & gravis necessitas illorum: quia nullo jure prohibetur; & bona sunt ipsius de quibus disponit liberè. Bon. & alij. 5. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. *&* 85. Item *p.* 5. *t.* 3. *R.* 114.

Quæres 1. Quæ sit divisio hæredum?

Resp Hæres alius est ex testamento, alius ab intestato. Hæres ex testamento, vel est universalis, sive ex asse; vel partialis, seu ex parte tantùm, verbi gratia, ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum vel est hæres necessarius, qui necessariò institui debet, ut sunt omnes in rectâ linea

descendentes & post hos ascendentes, nisi sit causa justa exhæredandi; vel non necessarius quē testator potest instituere, & non tamen cogitur. Lay. *c.* 5 .*n.* 9.

Quæres 2. Quantum hæredibus necessariis debeatur?

Resp. Jure novo legitimam portionem descendentium, esse trientem hæreditatis, si non sint plures quàm quatuor liberi; si plures, semissem. Similiter ascendentium portio, etsi unus tantùm sit, est triens hæreditatis, idque absque ullo gravamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quod si autem alicui ascendentium, vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, ut ipso jure nullum: maximè si causa idonea exhæredationis non sit inserta & probata. Lay. *c.* 8 *n.* 10.

His adde. 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque justa causa ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant. Justæ autem causæ hujus inæqualitatis erunt, merita, & obsequia majora; si pusilli magno sumptu in studiis ali debeant; si qui plus egere videantur. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. si quis in studiis sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alij secùs; imò pater id quod habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relinquere extraneos. Trull. *c.* 18. *d.* 10 Bon. Dian. *part.* 1. *t.* 8. *R.* 83. 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios, respectu tamen matris esse; idque æquali jure cum legitimis. Quòd si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes; modo parentes superstites legitimâ portione non privētur. 4. Fratrem & sororem tunc tātùm posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. Laym. *l. c. n.* 12. 13 V. Bon. *d.* 3. *de cont. q. ult. p.* 3. 5. Patrem non posse expensas factas pro filio in stu-

diis literarum repetere, siquidem eas liberaliter fecit, vel donauit; secùs si habuit animum repetendi, & computandi legitimam. Quòd si pater non repetiit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diuisione conferre in commune: quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium. Azor. Villalob. Trul. *t. 1. lib. 4. c. 1. d. 3.* Vide suprà, *cap. 3. dub. 2. de donatione.*

Quæres. 3. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. 1. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem & matrem defuncti, & in eorum locum, auos & auias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex vtraque parte coniuncti; ídque æquis portionibus, exclusis iis, qui ex solo patre, vel matre coniuncti sunt. 4. Si ex fratribus vel sororibus vtrimque coniunctis vnus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres & sorores vtrimque coniuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex vna tantùm parte coniunctis, non in stirpes, sed capita: adeóque æquis portionibus succedunt, quia duorum fratrum filij, non suorum parentum loco, sed iure propriæ coniunctionis succedunt. Cùm ergo æqualiter iuncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus & sororibus vtrimque coniunctis, eorúmque liberis, succedunt fratres & sorores, ex vna tantùm parte coniuncti, hoc tamen discrimine, vt qui ex parte patris sunt iuncti, succedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes 6. Si fratres & sorores, eorúmque filij deficiant, succedunt propinquiores collaterales, vsque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex vtraque sint coniuncti. 7. In

horum defectu, succedit uxori & denique in illius morte; fiscus sæcularis in bonis omnibus laïci ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. Laym. *c.* 6. *n.* 1. 2. 3. & 4.

His Adde. 1. Quod si uxor, susceptis ex priori marito liberis, ad secundas nuptias transiit, quicquid à priore marito, donatione, aut testamento, acquisivit, ejusdem matrimonij liberis cedere. Similiter si maritus alteram uxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantum, & jura sed etiam debita & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere. 1. Vt supra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quòd deductis expensis funeris & solutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes, & si eam non habent, legatis non tamen piis, ut notat Trull. *lib.* 7. *c.* 18. *d.* 12. ex *Authent.* similiter C. ad legem *Falc.* detrahere possunt, beneficio legis Falc. Lay. *l.* 3. *tr.* 5. *c.* 6. *n.* 7. Sanch. *l.* 4. *c.* 15. Vt autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere tenetur inventarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fideicommissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit, non tamen respectu creditorũ, quibus præjudicare non potest. Vniversim enim ab onere inventarij, & à rationibus reddendis, eos quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem aliis, potest liberare iisque concedere, vi eorum dictis, vel juramento stetur. Mol. C. de Lugo *d.* 24. *sect.* 8. *n.* 36.

TRACTATVS IV.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

CAPVT I.

De Præcepto VIII.

PRohibetur hîc omnis injusta læsio famæ, & honoris proximi; ac præcipuè omnis falsitas, &

mendacium;ac læsio verbalis,quæ fit,tum in iudicio falsò accusando,vel verum celando, de quo suprà; tum etiam extra perniciosè mentiendo,secreta reuelando,de quo v.Bon.*de rest. d.2. q.2. p. vlt.* Lay. *l.3.tr.3.p.2.c.5*.ac denique detrahendo.

DVBIVM I.

Quæ sit suspicio, iudicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter se, quòd Iudicium sit firma animi sententia,seu assensus indubitatus:Suspicio, assensus inchoatus,quo quis inclinat in vnam partem:iudicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est affectus (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando.Quæritur ergo hic, non de suspicione & iudicio prudenti, quod sufficientibus indiciis nititur,sed de imprudenti,& temerario,quod iis destituitur Maiora autem indicia requiruntur ad iudicium,quam ad suspicionem,& ad hanc quam ad dubitationem.

Resp.1.Iudicium temerarium;cum plena aduertentia, de graui malo proximi, communiter est mortale, contra iustitiam. Ita Fill. Less.*c.29.l.2.* Lay.*l.3.t.3. c.2.* Ratio est quia proximo fit grauis iniuria,dum sine causa improbus habetur,cùm habeat ius ad bonum nomen & famam: præterquam quod ex his iudiciis plerũque grauia mala sequantur:In confessione tamẽ nõ opus est explicàre speciẽ mali iudicati:cùm omnia vni iustitiæ cõmutatiuæ in specie infima aduersentur. Escob. E.10. *c.4.n.36.*

Dixi *communiter*:quia si iudiciũ habet magnam probabilitatem, etsi non omninò sufficientem ad certitudinem,erit veniale: quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeo distant,vt censeatur grauis iniuria, iudicare certum,quod est valdè probabile.v. g. si iudices iuuenem solum cũ puella inuentũ in cubiculo,illicita tractasse.Ex quibus resoluitur,peccari tantùm venialiter remotè iudican-

do sequentibus casibus, v. Tan. 2.2.*d*.4.*q*.3.*d*.2.

1. Si non sit graue malum, quod proximo temerè impingis: & sic eum, qui iudicat alium esse spurium, vel filium Iudæi, à mortali excusant Nauar. Azor. & Less. contra alios apud Dian. *p*. 3.*t*.6.*R*.69.

2. Si sit graue quidem, sed non perfectè aduertas.

3. Si aduertas quidē te malè iudicare, non tamen aduertis signa esse insufficientia, nec de iis dubitas.

4. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

5. Mortale etiam non est, (per se loquendo) si de indeterminato tantum iudices: quia nulli fit grauis iniuria, Esc. *l.c.* ex Fagund.

Resp. 2. Suspicio & Dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantum venialia: maximè, si procedant ex errore intellectus, quo iudicia vt sufficientia apprehenduntur. Ita Laym. ex S. Thom. Nauar. Molin. Fill. *tr*. 4 *c*. 1. *q*. 5. Less. *l*. 2. *c*. 29. *d*. 2. *&c*. contra multos, qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantùm est concitatio quædam ad effectum, manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi grauis iniuria, cùm non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ, fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maximè si ex errore*: quia talis cùm non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem; si verò ex maleuolentia in suspicione graui persistas, erit mortale, vt docent Less. Fill. &c. ob iniuriæ grauitatem. Atque idem est de dubitatione positiua, orta ex maleuolentia absque causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindéque grauis iniuria reputatur.

Quæres. Quomodo dicerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expressè non est coniuncta.

Resp. Caietanus censet eum iudicare, qui rogatus, an habeat rem pro certo, respondet sibi certam,

aut ferè certam videri: cum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facilè posse falli. V. Bon. *de rest. d. 2. q. 7. p. 1.*

DVBIVM II.

Quid sit, & quàm graue peccatum Detractio?

Resp. Detractio est alienæ famæ iniusta violatio vel denigratio. Differt à contumelia, quæ est iniusta honoris diminutio. 1. Obiecto: quia contumeliâ honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt, modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè contra præsentem: detractio vt plurimum instar furti occultè, & contra absentem. Vnde licèt contumelia detractione grauior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex paruitate materiæ, aut indeliberatione, fieri possit veniale. Ratio est, quia est grauius furto, quod est mortale, cùm lædat proximi famam quæ est maius bonum, quâm opes.

Detractio alia est directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta & materialis tantùm, quæ fit ex leuitate & loquacitate aliqua. Ex dictis resolues.

1. Regulariter non est mortale (etsi per accidens, ratione damni sequentis tale esse possit) reuelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: qui tales non sunt morales: nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis, verbi gratia, sit stupidus, spurius, luscus. Bon. *t. 2. d. 2. q. 4. p. 2.*

2. Plerumque etiam leuis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. g. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando grauis esse possit,) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu inuoluntario: nec oritur graue damnum famæ. S. Ant. 1. *p. t. 8. c. 4.* Sylu. Less. *dub. 3. num. 18.* Laym. *l. 3. t. 3. p. 2. c. 9. n. 3.*

3. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ, non notabiliter famam lædant: verbi gratia, si dicas, militem habere concubinam, pugnasse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 3.

4. Fieri tamen potest, vt narrando defectus etiam naturales, spectata conditione & statu illius grauiter noceas, & sic grauiter pecces: vt si grauem, & optimi nominis Prælatum, aut religiosum mendaciis assuetum esse: virum grauem ac consularem, illegitimè natum, Iudæum, &c. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantùm in genere dicas, v. g. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. Card. Lug. *d.* 14. *n.* 49.

5. Crimen aut defectum alicuius, modò verum, sæpè licèt prodere ob iustas causas: v. g. 1. Cùm expedit superiorem scire suorum defectus, vt emendentur, de quo V. suprà *de Corr. Fratr.* & sic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem, (cauendo tamen ne ex reuelatione maius damnum sequatur) significant; communiter excusari docet Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. ex Bonac. &c. vti & vxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causâ consilij, vel auxilij capiendi; in quo tamen videndum, vt cum minimo damno tertij fiat. 3. Causâ cauendi alterius dãni, vt si alicuius æstimatio falsò concepta de eius doctrina, probitate, est aliis perniciosa. Vnde cùm agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo Medico, præceptore, famulo, famula, &c. licèt manifestare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, vnde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodo nulla alia sit ratio commodior impediendi, & damnum quod proximo ti-

metur, sit maius, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione defectus aut criminis alterius, ei obuenerit. Less. *l.* 2. *c.* 11. *dub.* 12.

6. Hinc quoque, si quis iniustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare aliâ viâ, quàm imminuendo quoque famam illius, id licet, dummodò falsa non dicas, in tantum quantum ad tuam famam conseruandam necesse est, nec magis lædas, quàm lædaris, collata tua & alterius persona. V. C. de Lugo *n.* 50.

7. Si quis solatij tantùm causâ & non intentione detrahendi, alicui amico narret iniuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi indè aliqua infamia proueniat autori; ea enim ipsi imperanda est. Cauendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertiùs nominetur persona, quàm necesse sit ad consilium, vel solatium. Less. Lay. Tann. 2. 2. *q.* 8. *d.* 7. *dub.* 4. Card. Lugo *d.* 14. & sic excusari posse famulos (saltem à mortali) qui iniurias sibi ab heris suis, vxores quæ à maritis, filios qui à patre, Religiosos qui à Prælato illatas, doloris tantùm mitigandi causâ, referunt, docet Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. ex Less. Laym. Tann. Nauarr. Dian. *p.* 2. *res.* 32. Idem putat Caiet. dicendum, si crimen occultum reueles vni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit ac si nulli diceretur; eò quòd damnum illud censeatur leue, & sic Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. cum Dian. *p.* 1. *t.* 3. *m. R.* 12. & *p.* 2. *t.* 5. *m. R.* 33. excusat pœnitentem, qui in confessione manifestat complicem, dicúntque cum Tanner. Bonac. Escob. &c. eam sententiam esse probabilem. Quam sententiam probabilem esse ait Dian. cum. Tann. *loc. c.* & Bon. Escob. *E.* 9. Verùm hoc vniuersim non videtur satis tutum, quia læsio famæ, apud vnam etiam personam censetur grauis; vt patet in iudicio temerario. Imò sæpè quidam ægriùs ferunt, se lædi apud vnam personam grauem, quàm tres vel quatuor alios. Vnde Suar. Fill. Less. Azor. & Laym.

putant communiter esse mortale. V. C. Lugo *l.c.*

8. Crimen simpliciter publicum, siue sit notorium iure siue facto, manifestare iis qui nesciunt, non est peccatum mortale iniustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit ius ad famam, cùm ratio iusti iudicij, & euidentia facti faciat, ne de iniuria iustè queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina.

Dixi *non est mortale in iustitia*: quia detegere eo loco quò fama non erat perlatura; vel nonnisi post longum tempus, vel aliter cum graui mœrore eius qui commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, vt Less. Val. Tol. *l.* 5. *c.* 65. contra Nau. & Caiet. Vid. C. Lugo *d.* 14. *n.* 59. Fagund. *p.* 2. *l.* 5. *c.* 3.

9. Similiter non est peccatum contra iustitiam, saltem mortale, quærere causam captiuitatis alicujus, vel de ea loqui: sicut enim captiuitas est publica, sic etiam causa videtur esse facta publica. Sayr. Bonac. Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. Vbi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicuius publicum referendo simul pœnitentiam, & emendationem; secùs si taceatur pœnitentia quam fecit, & sic ait peccare Historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam vel emendationem, si resipuerint.

10. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est, breui fore publicum, (siue per facti euidentiam, siue per sententiam Iudicis) non est mortale, quia parum nocet. Nisi tamen ex ista anticipatione, sequerentur grauia damna, v. g. in officio, &c. C. Lugo *l. c. num.* 92.

11. Infamem in vno crimine, de altero valdè affini infamare, est tantùm veniale: vt v. g. si de adultero dicas, quòd miserit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare, est mortale, quia infamis in vno genere vitij, non

amisit ius famæ in aliis virtutibus. Tann. *d.* 4. *de iust.q.*8.*dub.*7.*n.*141.ex Nau. & Leff. contra Sylu, V. *detractio*, Palud. &c.

12. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortale, si grauem proximi læsionem importet, idque aduertatur: quia etsi non intendatur directè læsio alterius; ea tamen indirectè, & implicitè est volita & æquiualet formali. Veniale autem tantùm erit, si non sequatur læsio grauis: quia scilicet communiter non seriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantùm audita referre vt audita tantùm, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potiùs suam de ea significando, ita vt nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sint credituri. Jta contra Azor. *part.*3.*l.*13.*c.*6. docet Tann.2.2.*d.*4. *q.*8.*dub.*7.*num.*139. Escob.*E.*10.*c.*4.*n.*40. eò quod diffamatio, si fortè sequatur, imputetur audienti, si credat. Jdem docet Card. Lugo *l. c.* rectè limitans, nisi graue damnum ex modo narrandi, vel ex leuitate audientium, (qui temerè credituri sint, & vulgaturi) secuturum possis præuidere. Hinc peccas grauiter contra iustitiam, si referens graue crimen, addas, id tibi dictum esse, à viro fide digno quia præbes sufficiens fundamentum credendi, vide Dian. *t.*5.*m.R.*18.

13. Mortuum infamare, minùs graue est, quàm viuum: mortale tamen, & ad restitutionem obligans. Leff. *l.*2.*c.*11.*d.*21. Bon. *d.*2.*q.*4.*p.*2.

14. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato malè loqui: v.g. in tali loco esse multos improbos: in tali Collegio vnum Canonicum commisisse graue crimen, v.g. simoniam, docet Escob. *Ex.*10.*c.*4. ex Fagund. quod Trul. *l.*7.*c.*10.*d.*4. ex Bon. Azor. &c. militat: si non sit tale, quod in alios redundet.

15. Grauissimè autem peccant, qui Ordini, seu statui alicui Religiosorum in cõmuni vel Monasterio

detrahunt, dicendo v.g. quod in eo malè viuatur, non seruetur obseruātia regularis, &c. *nisi id sit planè notorium*: quia grauissimè nocent, tenentúrque sub mortali ad restitutionem, toti communitati, à qua Superioris remissio nō excusat. Sot. Nau. Trull. *c.* 10. *d.* 4. Talem autem sufficienter confiteri si dicat: Detraxi cuidam Religioni, Ordini vel Monasterio, &c. siue sit communitas numerosa, siue non, docet, Lug. & Tamb. *de exped. conf. lib.* 2. *c.* 1.

16. Similiter mortale est tacitâ personâ nominare Monasterium, vel Ordinem religiosum ex quo aliquis graue peccatum occultum, v. g. adulterij, vel fornicationis commiserit. Nau. Trull. *c.* 10. *d.* 14.

17. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud vnum tantùm alicui detraxeris. Ita probabiliter. Bonac. *de sacr. d.* 5. *q.* 5. *p.* 2. §. 3. *diff.* 3. *n.* 16. & 21. ex Sanch. Sylu. Ard. *n.* 135. Sed C. Lugo *d.* 16. *n.* 135. 140. & 163. ex Nau. Salas, Con. &c. negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaueris libello famoso; cùm id sit genus detrahendi grauissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessariò dicendum, in quo genere infamaueris: quia fama semper est eiusdem speciei in genere moris. C. Lugo *d.* 15. *n.* 265.

18. Peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, ratione cooperationis, is qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter: qui verò *lætatur* tantùm detractione auditâ, aut licèt non lætetur, qui non impedit, cùm commodè possit, peccat, pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem: non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater vel dominus: is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri iniustè noceat.

Dixi *si commodè possit*: quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam: vel ex eo magnum incommodum metuit: vel qui rationabili

verecundiâ prohibetur:ob auctoritatem detrahentis. Debet tamẽ tunc discedere, si commodè potest; faciem tristiorẽ ostendere, vel aliò sermonẽ auertere. V. Less. & Bon. *l.c.* Hinc æqualis raro, (inferior rarissimè) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerũque nescit, an quod dicitur sit notoriũ, tametsi ipse ignorauerit; & in dubio, nõ est cur damnet detractorẽ. In quo multi falluntur, existimantes, simul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id sibi mox refutandum. 2. Quia cœpta detractione, sæpè meliùs consulitur proximo, si sinatur absolui, quàm si abrumpatur. Nã si distinctè explicetur, sæpè non tam grauiter apprehenditur, quàm initio conceptũ erat. 3. Quia sæpè sine graui offensione non potes corrigere. 4 Quia sæpè alter habet iustã causã manifestandi, præsertim vni soli. C. Lugo *l.c.n.* 128. V. Dian. *t.3.m.res.* 24. & *t.5.m.res.* 35.

Quæres 1. An liceat alium infamare ad tormenta grauia vitanda.

Resp. 1. Licet, si crimen sit verum: quia nullam alteri facit iniuriam, cùm habeat ius ad illud in necessitate reuelandi.

Resp. 2. Si crimen sit falsum, non licèt: quia esset mendacium perniciosum. Sylu. tamen & Nau. putant, veniale tantùm esse, si sola infamia sequatur, & post torturam reuocetur, eò quòd non sit infamia efficax. Vide infrà *l.4.c.3.d.7.*

Quæres. 2. An liceat seipsum infamare?

Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. Ita Less. Fill. & Laym. *l.3.t.3.p.2.c.3.n.* 14. quia non est contra iustitiam; cùm sit famæ suæ dominus; nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conseruanda, nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi *regulariter*: quia per accidens potest esse mortale, vt v.g. si tua fama sit necessaria muneri, vel si tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ ex eadem sequeretur. Vnde resolues.

Non est mortale, ad vitanda grauia tormenta, falsum crimen sibi imponere, ex quo etiam mors sequatur: quia non tenetur homo, cum tantis cruciatibus vitam suam tueri: nec talis dicitur se interficere, sed tantùm est iusta causa vitam morti exponere. Less. & Fill. V. infrà *l.4.c.3.d.7.*

DVBIVM III.

An, & quomodo Fama restituenda.

Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex naturâ iustitiæ. & ex dictis, de rest, famam iniustè ablatam restitui debere. Et quidem, si verum crimen quis narrauit, debet opinionem conceptam, quantum potest apud audientes abolere, dicendo v.g. se male dixisse, iniuriam intulisse, deceptum esse; &c. Vel si hac ratione parum proficiatur, eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honorem ejus in re alia procurando, &c. sic enim sensim tantundem fama eius illustrabitur ex vna parte, quantum ex altera obscurata fuit. Quòd si autem crimen falsum impegisti, teneris id apertè retractare (adhibito etiam, si opus est iuramento) apud eos, quibus dixisti (& per se loquendo) ad quos infamia peruenit, siue apud auditores mediatos: vt contra Less. & Tan. *22.d.4.q.6.d.4.n.146.* docet C. Lug. quia totum damnum famæ, cuius causa es, teneris reparare.

Licet aliquando sufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter se habere, malè te informatum fuisse. V. Laym. *l.3.s.3.p.2.c.7.* Less. *c.12.d.30.*

Dixi *per se*: plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu auditorum mediatorum; tum ob mortalem impotentiam, tum quia eo ipso, quòd apud immediatos retractauit, implicitè illis commisit, vt hanc retractationem ipsi indicent aliis, is quibus fortè reuelauerint. Idque confirmat praxis Confessariorum, qui tantum obligant, vt retractent apud eos, quibus ipsi reuelarunt. V. C. Lugo *l.c.* Vnde resolues.

1. Confessarij est, vti & Concionatorum, benè

instruere

instruere suos, & monere de restitutione, ac fuga vitij tam communis.

2. Is qui bona fide, vel probabili errore ductus sine formali mendacio falsum de eo dixit, tenetur (intellectâ postea materiali injustitiâ) ad restitutionem: licèt non tam strictè, quàm qui infamavit per injuriam formalem: hic enim tenetur restituere, cum detrimento famæ suæ, etiam æquali; alter non item, sed tantùm, quatenùs sine suo notabili incommodo potest, Mol. Less. C. Lugo *d. 15. n. 4.* Similiter qui crimen narravit de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licèt non ex justitia (siquidem non ejus actio, sed error audientium causa fuit damni injusti) tamen ex charitate tenetur ad restitutionē, cùm possit grave damnum proximi sine suo detrimento præcavere. Bon. *d.* 44.

3. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, ut efficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis vel publica revocatione. Sayr. Bon. *d. 2. de rest. q. 4. p. 9.*

4. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortunarum, ut si privatus est officio, excidit spe divitis matrimonij, amisit dotem, &c. tunc & famæ debet restitui, & damnum illud compensari, ad arbitrium prudentum. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cum sit purè personalis, non transit ad hæredes: obligatio autem compensationis dicti damni, cùm habeat respectum ad bona informatoris, transit ad hæredes. Laym. *l. c. c. 7. n. 4.*

Quæres. 1. Quæ excusent à restitutione famæ?

Resp. Patere ex dictis *de restit. l. 3. t. 9. c. 2.* Vnde resolves.

1. Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.

2. Si crimen occultum quod dixisti, vel simile, aliâ ratione fiat publicum. C. Lugo, *d. 15. s. 3. n. 37.*

3. Si fama aliis modis jam recuperata sit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio pru-

dentum, Leſſ. *l.* 2.*c.*11.*d.*24. Etſi tunc pro damno, quod ſecutum eſt, debeat ſatisfieri, C. Lug. *d.* 15. *ſ.* 3.

4. Si prudenter judicetur, jam dudum rem oblivione deletam. Quo caſu maximè prudentiâ opus eſt: nam aliquando periculoſius eſt retractare, renovando memoriam. V. C. Lugo *d.* 15. *ſ.* 3. *n.* 35.

5. Si is cui detraxiſti, tibi ſimiliter detraxerit, nec velit reſtituere: quia tunc potes jure compenſationis, ſeu retentionis uti, dummodò infamia illata non redundet in alios, ita probabiliter Tol. Leſſ. Sylv. Mald. Dian. *t.* 2. *tr.* 5. *R.* 30. Mol. contra Caiet. Tan. C. Lugo & Navar.

6. Si non poſſis abſque periculo vitæ, vel ſi fama reſtituenda ſit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic v.g. Prælatus non tenetur reſtituere vili homini, ſi aliter non poteſt, quàm cum amiſſione famæ ſuæ multò majoris momenti, ſed ſufficit tunc ſi infamatum laudet, aut pecuniâ compenſet. V. C. Lugo *l.c.*

7. Si infamatus ſpontè remiſerit, (modò tamen ejus infamia non redundarit in alios, ut familiam, ſtatum) ſive expreſſa, ſive tacita ſit condonatio: tametſi nihilominus ex charitate damnum reſarcire aliquãdo tenearis, ſi poſſis abſque gravi incõmodo. C. Lugo *d.* 15. *ſ.* 3. *n.* 38. Imò aliquando etiam ſufficit condonatio præſumpta, ſive interpretativa voluntas ejus, qui poteſt condonare: ſi nimirum ille ſit ita affectus, ut ſi rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non eſt invitus, ſaltem quoad ſubſtantiam, etſi famam non reſtituatur. V. C. Lugo *l.c.*

Quæres 2. An reſtitutio famæ licitè condonetur.

Reſ. Licitè fit in iis caſibus, in quibus ſeipsũ licet infamare: in quibus autem, & quàm graviter peccat ſe infamãdo, in iiſdem & tam graviter peccat condonando. Nav. Trul. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 28. Vnde reſolves.

1. Condonans famæ reſtitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si indè ſequatur ſcandalum. 3. Si ſit vir valde utilis Reip.

& ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. Sot. Less. Trul. *l.c.* qui tamen notant, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios; secus quando redundat. Vnde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filij, quando in parentes. v. Aut. cit.

2. Ex eo verò præcisè, quod infamatus (vel contumelia affectus) conversans cum infamatore videatur remittere injuriam, non censetur condonare restitutionem vel famæ, vel honoris, sicut nec alia debita per familiaritatem. Nav. *c.* 18. Trul. *dub.* 29.

CAPVT II.

Quid de præcepto nono, & decimo?

RESpond. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præcepti secundæ tabulæ, præsertim sexto & septimo vetantur. Qua de re vide supra: patebit ex dicendis de peccatis, infrà *l.* 5.

CAPVT III.

Quid de præceptis Ecclesiæ?

RESp. Etsi ea sint plurima; Præcipuè tamen toti Christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat de tertio, quia de 1. & 2. actum est in præcepto 2. Decalogi, de 4. & 5. infrà. *lib.* 6. de Sacram.

DVBIVM I.

Quid requiratur ad ieiunium Ecclesiasticum, & quanta eius obligatio?

Resp. Jejunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. Lay. *l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. *n.* 13.

1. Est unica tantum comestio de die in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio ut secunda comestione pecces mortaliter; reliquit autem supra secundam, summum venialiter tanta Laym. *c.* 1. *n.* 12. & 13.

2. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ovorum & lacticiniorum; eò quòd ex carne originem trahant, multumque nutriant. Unde intra quadragesimam jure communi, prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis cõsuetudo permittit, quæ ubique notanda est. Bon. *d. ult. q.* 1. *p.* 2. ex Sylv. Nav. Less. Azor. Lay. *l. c.* Fill. Fag. *p.* 4. *l.* 1. *c.* 2. Adde dispensatum quoad carnes, etiam lacticiniis & ovis vesci posse: non tamen vice versâ: & cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, ut contra Reg. Less. Nav. &c. probabiliter docent Azor. *lib.* 7. *c.* 10. *q.* 3. Fil. *t.* 27. *c.* 3. *q.* 4. Tolet. &c. Confirmatque Bon. *l. c.* si esus carnium sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantum. Vide Less. Fil. Azor. &c. Ratio est, quia de essentia jejunij est abstinentia à carnibus.

3. Conditio est, certa hora refectionis; quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat, idque non mathematicè computandum, sed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, sine justa causa, prævenire mortale putat Navar. & quidam alij, sed probabilius docent esse veniale Tol. & Fill. eo quòd non violetur substantia, sed tantum circunstantia. Tol. Less. *d.* 2. *n.* 10. *& seq.*

Dixi *notabiliter*, *& sine causa*: quia prævenire ex justa causa, v. g. si iter faciendum: si hospites dimittendi, &c. & absque ea, per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas. Ex dictis resolves.

1. Non solvitur jejunium per divisionem prandij, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliámve causam rationabilem, uti apud Religiosos faciunt ministri & lectores mensæ; quia non nisi unicam refectionem intendunt. Et hinc Sanch. *tom.* 2. *opusc. l.* 5. *c.* 1. *dub.* 14. Escob. *t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. *num.* 29.

excusant famulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquiis gulosè sumant, tum, ut melius serviant, tum ut famem sublevent; (intellige, si cum illorum refectione licita moraliter uniatur.) Nec solvitur per sumptionem electuariorum, vel celebriorem haustum (ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit. Azor. Escob. *tom.* 1. E. 7. *c.* 3. *n.* 28.) & quidem toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem jejunij, v. g. 5. vel 6. amygdalas, vel quid simile. Regin. &c. cum Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 24. quia ordinantur potius ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quàm nutritionem.

Excipe tamen. 1. Si quis sumeret lac, jusculum, & similia, quæ sive sorbeantur, sive comedantur, non habent rationem potus, sed cibi ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam vuas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi. Dicastill. & alij 6. Dian. *p.* 9. *t.* 6. *R.* 143. Nisi quis in magna quantitate electuaria in fraudem jejunij, sumet. Qui verò in potu valdè excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra jejunium peccaret, saltem mortaliter. Laym. *l. c. n.* 7.

2. Jejunium non solvitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed ad nutrionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Addo, *Vespertinam*: quia sine causâ non licet illam sumere mane vel meridie: ex justa tamen causa licet utrumque; ut si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum: sine ea, erit veniale tantùm, cùm non violetur substantia jejunij.

Quoad ejus quantitatem, communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ, contra Dian. 1. *p.* *t.* 4. *res.* 117. Turr. *&c.* docet Reg. *c.* 2. *l.* 6. *n.* 185. Lay. *c.* 1. *n.* 9. Fill. *t.* 2. *t.* 27. *p.* 2. *c.* 2. *q.* 7. *n.* 33. dicens ita decisum esse in celebri Academia Theologorum, qui omnes in quartam partem consense-

rint. Idem probat Escob. *t*.1. *E*.13. *c*.3. *n*.61. siquidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat; quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tantò quis magis minúsve peccat, quanto magis vel minus transgreditur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus, quàm religiosis; nobilibus quam plebeis, & in frigidis regionibus, quàm in aliis, ut notat Laym. *l*.4. *t*.8. *c*.1. & Bon. *loc. c.* Plus item quibusdam in locis in vigilia Nativit. Domini (& alibi in cœna Domini) permittit ex consuetudine, dici Med. Caiet. *n*.34. & Sanch. *in opusc.* Escob. *t*.1. *E*.7. *c*.3. Quod Bonac. non improbat, ubi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leviores, ut fructus, aliáve ex saccharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri & casei, ut in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. Laym. *l. c. n*.9.

3. In confessione non sufficit dicere, non servavi, aut fregi jejunium, sed addendum, utrum refectione multiplici, aut esu carnium. Etsi hoc, utrum semel an sæpius quantitatem notabilem sumpseris: quia probabile satis est etiam in hac materia, parvitatem à mortali excusare, ut docet Bon. *t*.2. *d. ult. q*.1. *p*.2. & Tan. *tom*.3. *d*.3. *q*.3. *dub*.5. v. g. si coquus aut ægroti minister parum carnis prægustent, Escob. *l. c. n*.54. Sanch. *in opusc. t*.2. *l*.5. *c*.1. *dub*. 12. *n*.10. vel ex aliis cibis quartam tantum partem collationis serotinæ, sive unam vel duas uncias sumat, hanc enim esse materiam paruam, cum Turrian. & Leon. docet Dian. *p*.5. *t*.5. *R*.11. & *p*.8. *t*.7. *R*.54 esse probabile. Si autem sæpius eodem die parum sumeret peccaret graviter; quia materiæ illæ coalescerent in unam magnam, ut contra Salas docet Dian. *p*.1. *t*.6. *R*. 43. Denique si sit in quadragesima, utrum

fregeris esu ovorum, aut lacticiniorum. Tametsi enim Dia. *t.9.R.45.* & *t.5.misc.R.*80. citans multos Doctores, dicat, certum esse, quod sit mortale; si non ex jure positivo, saltem ex consuetudine, in omnibus fere mundi partibus receptâ, vesci ovis & lacticiniis in quadragesimâ: probabile tamen est, & tutum (saltem in his Germaniæ partibus) esse tantùm veniale. Laym. *c.* 1.*n.*3. Fagund. *l.*1.*c.*2.*&c.* Tum quia, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali obligat. vid. Fill. *t.*27.*c.*3. Bon. *n.* 2. Tum quia Ecclesia non tam graviter ad hoc obligat; ut patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his quàm in carnibus. Ob quam causam etiam laridi & adipis usum, facilius concedi posse pauperibus; docet Laym. *l.*4.*t.*8.*c.*1.*n.* 5. Imò ait; nec divitem propter eum usum, continuò damnandum esse peccati mortalis, præsertim cùm Sylv. V. *Ieiunium*, & alij dicant eum, cui ovorum & lacticiniorum usus permissus est, etiam laridi, & sagminis permissum videri: idque non improbat Azor. *l.*7.*c.*10.*q.ult.* vide Laym. hîc Fagundi. *p.*4.*l.*1.*c.*2. *n.* 20. ubi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. Vide Dian. *p.*1.*t.*9.*R.*21. Verum in his videndum ubique, quid recepta piorum consuetudo ferat, à qua non temerè recedendum. Azor. *l.*7.*c.*10.*q.ult.*

Dixi: *si sit in quadragesima*: quia extra eam licitè vescitur ovis, qui debet jejunare, v.g. ob Jubilæum, Henric. &c. vel ex pœnitentia Sacramentali, Fagund. vel ex voto, aut in Vigilia. Vide Dian. *p.*1. *t.*9.*R.*5. & 6.

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent à ieiunio?

Resp. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio quà tamen non est opus: si necessitas sit evidens sed in dubio tantùm: idque sive ad esum carnium, sive ad secundam refectionem. Talis autem superior, est Episcopus & Parochus, etiam præsente

Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imò Sylv. & Sanch. *de matr. lib.* 8. *d.* 9. *nu.* 27. *& in opusc. t.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 5. *n.* 18. absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo: quia, inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis, ut usus habet; quod Episcopi sciunt & non contradicunt. Verùm id totum pendet ab usu & consuetudine. sine qua non licebit. v. Trull. *l.* 3. *c.* 1. *d.* 7. Item Prælatus (& in ejus absentia, Vicarius illius, ut habet Sanch. *l.c.*) respectu suorum Religiosorum: non tamen Confessarius, licèt privilegiatus, si non sit Parochus, quia non habet jurisdictionem in foro externo. Sanch. *l.c.* contra Palatium. Vndè tantùm potest judicare de justitia causæ. Causa autem valida ad dispensandum, erit vel vera, vel quæ talis putatur, sufficit enim credulitas inculpata. Item, cùm quis bona fide putat se à jejunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantum venialiter peccare, docet Caiet. At si verè bona fide putet, se planè excusari, nullo modo peccare videtur.

2. Causa est impotentia, qua excusantur, qui sine notabili damno non possunt jejunare; ut sunt juniores usque ad annum 21. completum: quibus tamen post 7. annum carnes dari non debent. Idem debiles, infirmi, convalescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio est, quia hi omnes egent alimento multiplicato: uti & senes communiter sexagenarij, nisi evidenter constet, posse jejunare sine damno. In dubio autem an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia cùm de ætate constet, & robur si dubium; non est expectandum donec deficiat, tunc enim irrecuperabilis est defectus. Gran. 1. 2. *d.* 6. *t.* 3. *p.* 1. *d.* 6. *§.* 5. *n.* 39. Escob. Laym. *l.* 4. *tr.* 8. *c.* 3. Tan. 2. 2. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. Fil. *to.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 6. & cæteri communiter, contra Navar. Sà, Sanch. *de matr. t.* 2. *l.* 7. *d.* 32. *n.* 47. *& par.* 2. *consil. l.* 5. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. item Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 20. *&c.* qui absolutè, sine omni restrictione, sexagenarios omnes à

jejunio liberant. Quam sententiam Trul.tanquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ,ut ait,sequitur (cum Molf. Ortiz &c.) *l.3.c.1.d.7.n.3.* præsertim cùm scrupulis,quibus exponit contraria,liberet.Quidam insuper id extendunt ad eos,qui pro toto vitæ tempore certis diebus voverunt jejunium , adduntque esse probabile;quod sufficiat si annus 60.sit inchoatus, eò quòd is in favorabilibus habeatur pro completo.Dian.*p.5.t.14.R.83*.ex Naldo,& Sanc.Item *p.9.t.7.R.73*.ex Trull.& aliis 6.Eademque ætate (uti & ante annum 21.)Regulares nō teneri ad jejunia sui Ordinis,probabile affirmat Dian.*p.9.t.7.*R.73. ex aliis 4.qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias.*p.9.t.7.R.*73.ex aliis 4.Denique pauperes,qui non habent alium cibum præter prohibitum,vel non sufficientem pro unica refectione.Vide Sanch *in opusc.* ubi ex Navar.Cabr. Ang.excusat eos,qui laborant tertiana,vel quartana,item qui ex vacuitate stomachi,notabilē capitis dolorem,vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri,aut dormire non possunt.Neque hos teneri mane sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat Dian.*p.1.t.9.R.*51.ex Fill.& aliis 3.Quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.

3. Causa est labor,vel officium, cum quo jejunium non possit consistere,qualis est agricolarum, & multorum opificum, ut fabrorum,pistorum,sutorum,&c.(etsi de sutoribus neget Angles : cujus sententiam Sanch.dicit esse verā,si non suant,sed tantum scindant corium, & materiam præparent:) non tamen pictorum,sartorum,quorum labor exiguus est.Excusat etiam Laym.*lib.4.t.8.cap.3.* figulos,argentarios,ferrarios,lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores, Dian.*p.4.t.4.R.*138.& Gordon.*tom.2.l.6.q.18.c.6.* Versantes prælum typographicum , non tamen typorum compositores,fossores autē ferrarios,& similes, etiam

die uno, vel altero, quo non laborant, excusat Az. &c. cum Dian. *p.1.t.9.R.9.* Similiter excusatur qui pedibus facit iter per magnam diei partem, ut ait Sanch *in opusc.l.c.* v. Fil. *n.* 119. Ratio horum omnium est, quia communiter horum vires non sufficiunt ad hujusmodi labores cum jejunio.

Dixi *pedibus*: quia multi non excusant equites, longa tamen æquitatio ad plures dies, ut docet Fill. *t.*37 *c.6.* meritò excusat. Ubi etiam concedit ob labores præcedentes, & subsequentes posse aliquem excusari: si probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita ut officio rite fungi nequeat v. Bon. *d.ult.q.*4. *num.* 11. Ex eodem capite Doct. excusant conjugem, si debitum reddere non possit, quando jejunat, uti & uxorem, quæ ob maciem, non possit cum jejunio se viro gratam præstare. Bonac. *l.c.* Atque universim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jejunij, ait Caiet. Quod intelligo, nisi ista obligatio sit valde levis, & rationabiliter postponenda obligationi jejunij.

4. Est pietas, vel majus bonum. Unde excusantur, qui cum jejunio non possunt vacare operibus melioribus, v.g. Concionatores, Præceptores Ordinarij, Confessarij, Cantores, & quotquot opera charitatis, & misericordiæ, tam corporalia, quam spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum jejunio peragere non possunt. Fil. *tom.*2. *t.*27. *p.*2. *c.*6. *n.*24. Azor. *p.*1. *l.*7. *c.*28. Fern. Nav. Sylv. Fag. &c. Atque hi quidem omnes intelligunt, & ferè addunt quando eorum labores cum jejunio non possunt consistere. Diana autem (absolutè loquendo) *d.*1. *t.*9. *Res.*9. Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) concionantur putat à jejunio excusandos: quia, inquit, summopere laborant: non item eos, qui Dominicis tantùm concionantur, nisi sint debiles. Sanch. tamen *in consil.p.*2. *l.*5. *c.*2. *d.*13. *n.*6.7. & 8. & Trull. *lib.*3. *cap.*3.

*d.*7. putat à jejunio quadragesimæ communiter, & regulariter excusari eos, qui ter vel quater in hebdomade concionantur cum fervore. De Lectoribus verò Dian. *l. c.* cum Fagund. *p.* 4. *l.* 1. *c.* 8. *num.* 19. censet, non omnes excusandos, sed eos tantùm, quorum labor est improbus: vel qui ita sunt debiles, ut satisfacere non possint. Idem ferè sentit Sanch. licet *loc. cit.* putet, Lectores eos qui quotidiè, quatuor lectiones legunt, (ut in Societate faciunt præceptores Grammaticæ,) satisfacere, si media quadragesima sive ter in hebdomade jejunent; eò quòd sit magnus labor & paucis annis sic fatigantur, ut progredi non possint. Sic ille. Verùm præstat, ut superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent, (ut monet idem Sanch. *l. c.*) nam in omnibus istis, regula certa universalis statui non potest alia, quàm quod lex Ecclesiæ non obliget, cum magna difficultate, ut notat Lay. *c.* 3 *n.* 3.

5. Charitas, vel etiam urbanitas secundùm quosdam excusat etiam à veniali eum, qui die jejunij rogatus ab amico, modicum cibi sumit. Med. Fag. Fil. Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 29. vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. Nav. Sanch. Dian. *p.* 5. *t.* 5. *R.* 31.

LIBER IV.

De præceptis particularibus certo hominum statui propriis.

CUm omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum, & officium uniuscujusque, teneantur scire sub peccato mortali, ita ut ipsa eorum ignorantia vincibilis, (licet non sequatur transgressio) sit peccatum mortale, Sylv. Sayr. Sanch. Bald. *tom.* 1. *l.* 1. *d.* 9. *n.* 8. & 9. hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum statuum in particulari.

CAPVT I.

De statu Religiosi.

DVBIVM I.

Quæ sit natura Status Religiosi?

RESp. Status Religionis est fidelium, ad divinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis & obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico *ab Ecclesia*: quia etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant; postea tamen in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. statutum est, ne nova Religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est, quia cùm religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis jurisdictio: hæc autem à Papa proveniat, decens est, ut talis communitas ab eodem approbetur. Laym. *l*. 4. *t*. 5. *c*. 1. Vnde resolvuntur hi Casus.

1. Ad essentiam Religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio est, quia qui in Soc. JESU vota simplicia edunt, sunt veri Religiosi, uti definiuit Greg. XIII in Bulla, *Ascendente Domino*, Laym. *l*. *c*. *n*. 4.

2. Non sunt Religiosi, ij ordines militares, qui conjugalem castitatem tantùm vovent, sunt tamen verè Religiosi milites S. Joannis, & Theutonici, eorumque similes, cum tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratribus, & sororibus tertiariis, sive Ordinis S. Francisci, sive aliorum, tantum sunt Religiosi, qui in Religione approbata, secundum certam Regulam tria vota substantialia emittunt. Contra autem ij non sunt, qui licet tria ista emittant, & communiter vel seorsim habitent, regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur. Laym. *loc. cit.*

3. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis & castitatis, obedientiam vovent Cõfessario, aut Episcopo. Ratio est, quia tali voto non

subiiciuntur jurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario, prouenire debet. *Ibid.num.* 7.

4. Etsi Papa in votis solemnibus Religionis dispensare possit, vt quis desinat esse Religiosus; non potest dispensare tamen, vt quis manens Religiosus, substantialibus votis non teneatur, quia ad essentiã Religionis illa spectant. Laym. *l.c.n.* 8. ex Nau. &c.

5. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ religionis; etsi quoad aliquos effectus paupertatis & obedientiæ, exemptus censeatur. Deinde, etsi iugo Regulæ absolutus sit, quoad culpam & pœnam: tamen ex obligatione moralis honestatis ea seruare debet, quæ cum decent, & cum eius munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui Ordinis colorem deferre debet; etsi quoad figuram, Episcopis secularibus se conformare possit, vt Clemens VIII. concessit apud Sanch. *6. mor. c. 6.* Imò, si Episcopatum resignet vel ob culpã deponatur absque degradatione: tamen non tenetur ad regularem obseruantiam redire, quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientia regulari exemptus fuit. Ib. ex S. Th. Rodrig. Sanch. &c. Secus est in Cardinali Religioso, qui non est Episcopus: hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideoque si Papa eius renunciationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularem sui Ordinis, Pal. de Lug *Resp. mor. l. 5. d. 12.*

6. Religiosus ad Parochiam promotus, cum votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum Religionis, Regulamque observare in omnibus; quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantum secundum moralem honestatem, sed sub obligatione grauis culpæ; si ad eam Regula obliget. Ita Lay. *l. 4. t. 5. c. 1. n.* 11. *&* 12. Vbi addit; quod etsi Parochus Religiosus in iis, quæ ad regulam spectant, subiectus maneat Superiori: iam tamen consuetudine multis locis obseruari, vt non tantum in pertinentibus ad disciplinam Eclesiasticam, sed etiam

in plerisque aliis, ab obediētia Prælati eximatur, & Episcopo subiiciatur. v. Syl. Sanc. *l. 6. mor. c. 6. n. 36.*

DVBIVM. II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ?

Resp. Ad valorem eius, tres requiruntur conditiones. 1, Est qualitas, seu aptitudo vouentis, scilicet, vt iuxta Trid. *sess. 25. c. 15.* de Regularibus, decimum sextum ætatis annum expleuerit, annumque integrum cum religioso habitu steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata, in isto Ordine substantiale esse censeatur. Azor. *t. 1. l. 12. c. 2. q. 6. & 7.* Rod. *t. 2. c. 6.*

2. Conditio, consensus & acceptatio expressa, vel tacita Prælati Ordinis: per hanc enim Religioni incorporari debet. Idque ordinariè, non tantùm cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certe maioris aut principalioris partis; secundum cuiuscunque Ordinis statuta. Nau. Less. *cap. 41. d. 7.*

3. Vt Professio sponte facta sit, non cogente graui metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eo quòd in Professionem consentire noluerit. Itémque metus reuerentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperij, sæpiùs repetita importunitate, aut graui offensione, aut diu continuatâ indignatione consanguineorum; adiunctis etiam minis de Subsidiis negandis, si ex Religione egrediatur; hæc enim vel singula, vel certè simul iuncta, consideratâ conditione hominis rudis, timidi, &c. metum iustum incutere possunt, & Professionem irritare, vt docet Laym. cum aliis *l. 4. tr. 5. c. 5.* Less. *l. 2. c. 43. dub. 7.* Vndè resoluuntur sequentes Casus.

1 Is, qui Professionem irritam edidit; ex defectu alicuius conditionis ex iam dictis, nisi eam postmodùm tacitè, vel expressè ratificauerit, egredi è religione, & vxorem ducere potest: licèt ob euitatio-

nem scandali; causam egressûs dicere debeat: & si ad forum externum causa deueniat, defectum Professionis probare, idque intra quinquennium à die Professionis, post illud enim non auditur, iuxta Trid. *c.19. sess. eodem.* Quia præsumitur eam interea ratificasse.

2. Quòd si tamen sciret, illam iuris præsumptionem falsam esse, eò quòd vel ignorans impedimentum, vel metu graui, aliáve iustâ causâ impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum sit essentiale ac perpetuum, aut saltem vltra quinquennium duret, eo elapso potest reclamare, debétque audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, vt contra Bon. *de claus. d.4. q.2. p.10.* docent Nau. Sanch. *d.37. n.21.* Less. *lib.2. c.41. d.7.* Azor. *l.12 cap.4. q. vlt.* Dian. *p.3. t.2. R.53.* Barbos. in Trid. *sess.25. c.19. n.8.* Vbi plures alios citat, & nisi aliud quid impediat, fugere potest vt docet Lay. Qui addit quod si fuga sine graui scandalo vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, vt Professionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actúsque iis proprios exerceat, cum intentione, quod Professus talis Ordinis esse velit. v. Aut. cit, & Dian. *p.8. t.7. R.L1.* vbi ex Trid. *sess.25. c.19.* Probat Episcopum de nullitate Professionis, sine interuentione Superioris regularis sententiam ferre non posse; & si faciat, fore nullam.

DVBIVM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ Professionis.

Resp. Religiosus vi suæ Professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi Professionis tenetur velle seruare suum statum qui est perfectionis, siue tendentia ad perfectionem (licet secundùm se non sit præcepti, sed consilij) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem. S. Th. *2.2. q.186. ar.1. & 2. & q.184. a.5.* Laym. *l.4. t.5. c.1. n.1.* Suar. *de Relig. t.4. l.1. c.4.*

Bal. *de conſ. d. 7. cap. 6.* §. 5. Vnde reſolues.

1. Religioſus non tenetur actu eſſe perfectus, ſed tantum ſtudere perfectioni. Bald. & c. *l. c.*

2. Tenetur tendere ad perfectionem. 1. Per media eſſentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia ſecundaria, non contemnendo ea Laym. *l. c. c. 9. n. 13.* 4. Tenetur aliquibus mediis vti: & ſi omnia media abiiciat, non eſt in ſtatu ſalutis. Suar. Laym. *loc. cit.* dicens: ſi nullum Perfectionis ſtudium adhibeat, ſed omnia monita & Regulas negligat, eò quòd ſub mortali non obligent peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona ſupererogatoria, ſiue ſpecialiter non præcepta, nec promiſſa: quia alias moraliter loquendo, non poteſt habere debitam intentionem ſalutis. Suar. *l. c.*

3. Tenetur tendere ad perfectionem, per media ſuæ Religionis (non per alia) hoc eſt ſeruando ſuas Regulas, Sanch. *l. 6. c. 5. n. 1. & 2.* hinc peccat 1. per contemptum Regulæ, hoc eſt, ſi nolit ſubiici. *ibid. n. 6.* 2. Si tantum velit ſeruare, quæ ſub mortali obligant, quia contemnit perfectionem. *Ibid. n. 7.* 3 Per actum directè contrarium, hoc eſt, nolendo Perfectionem: quod eſſe mortale docent Sanch. *n. 10.* Pelliz. & Barb. *l. c.*

4. Si quis non tantum intendat non eſſe ſollicitus in obſeruatione regulæ, ſed etiam nunquam ſeruare, etiamſi facile poſſit, eſt mortale, vel proxima diſpoſitio ad aliud, vixque poteſt fieri ſine contemptu formali. Suar. *l. c. n. 24.*

5. Si ex remiſſione animi, & ſine vllo iuſto titulo, per directam intentionem, velit aliquam Regulam non ſeruare, erit ſaltem leuis contemptus, & peccatum veniale. Suar. *l. c.*

6. Frequenter, & ex conſuetudine violare Regulam, eſſe mortale, dicit Sanch. *l. 6. mor. c. 4. n. 18. & 20.* Tum quia perturbat religioſam diſciplinam; tum quia ſecundum quoſdam eſt contemptus interpretatiuus, vel ſaltem probabiliſſimum eius pe-

riculum : tenetur autem sub mortali ita viuere, vt non sit grauiter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad Regulæ laxitatem. Sanch. Lay. *l.* 4 *t.* 5 *c.* 9. Tum quia constituit se in eo statu, vt tanquam incorrigibilis, sit expellendus, tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere vt sit tolerabilis & non mereatur expelli; at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, Regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, vt debeat expelli; aut si toleretur, plurimùm nocet, ergo per accidẽs, & indirectè agit contra Professionem, peccatque mortaliter. Sanch. *c.* 4. *n.* 18. Aut. cit.

7. Religiosus Societatis Iesv peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cauendis defectibus ob quos se dimittendum, vel eiiciendum præuidet; & licet ita dimissus, sit liber in conscientia, si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, vtpote obtenta per dolum dantem ipsi causam, (sicut in matrimonio, & cæteris contractibus) vnde subiacet pœnis apostatarum. Bon. *de claus. q.* 2. *p.* 12. §. 1.

8. Scholasticus Societatis Iesv, qui prauis moribus de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetrauit, non est liber à votis. Less. *l.* 2. *c.* 40. *d.* 25. Sãch. *l.* 6. *c.* 9. *n.* 99. Lay. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 9. *n.* 15.

DVBIVM IV.

Ad quid Religiosus obligatur vi votorum.

Resp. 1. Religiosus ex voto paupertatis obligatur vt nihil habeat proprium. Nomine proprij autem, intelliguntur bona temporalia pretio estimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi liberam, & independentem; in perpetuum abdicauit. Constat *ex c. Non dicatis*, 12. *q.* 1. *cap. Monachi*.

Dicitur 1. Bona temporalia:) quia retinet Religiosus dominium bonorum spiritualium, honoris, famæ, & similium. Item ius eligendi, præsentandi,

conferendi regulare beneficium,&c. S. Thom. 2. 2. *q.* 186. *art.* 7. Sanch. *l.* 7. *c.* 18. Less. *l.* 2. *cap.* 4. *d.* 5. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 7.

Dicitur. 2. (Dominium vel facultatem disponendi,) propter Religiosos Societatis IESV, qui post emissa vota, retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent ius actuale, de iis pro suo arbitrio disponendi, vel vtendi, in cuius abdicatione essentia religiosæ paupertatis consistit. Sanch. Laym. *l. c. n.* 3.

Dicitur. 3. (independenter) quia religiosus, etiam professus, potest habere peculium dependens, & revocabile ad nutum Superioris, quod nomine proprij non comprehenditur. Laym. *c.* 7. *n.* 12. Vnde sequentes Casus resoluuntur.

1. Non repugnat voto paupertatis, quod Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imò, sine consensu Papæ, non possunt se obligare communitati, quòd ea nunquam sint acquisituri, quia prejudicarēt immunitati Ecclesiasticæ. Lugo, *Resp. mor. l.* 3. *d.* 8. Neque possunt fructus seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad vsus alios, v. g. solvenda debita, &c. *Ibid. d.* 10.

2. Non repugnat paupertati, si religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine Monasterij, idque in monasterij commodum. Imò nec repugnat si detur in commodum vel incommodum ipsiusmet Religiosi, aliquod Ecclesiasticum Beneficium. Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas applicare potest, iuxta Canonum concessionem: quod reliquum est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium cui seruiuit: ac consequenter donationes de reditibus beneficij factæ ab eo in vsus non pios, inualidæ sunt, & contra iustitiam, neque accipientes possunt tuta conscientia retinere. Suar. *tom.* 4. *de rel. l.* 5. Molin. *d.* 276. &c. communiter. Ratio est, quia non habent dominium dictorum

reddituum, C. Lugo *de iust.t.1.d.4.ſ.1.* Nihilominus Vvading.apud Dian.*p.8.t.6.R.* 133. probabile censet, quod etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes; idemque multo magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem Dian. *l.c.R.*132.&c.contra Sanch. Suar.&c. Ad Monasterium verò omnia alia pertinent quæ aliundè, quàm ex Beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ Nau. Azor.*tom.1.l.12.c.10.q.6.&* 7. Mol. Lay.*l.c.*vide Trid.*sess.25.c. de Regul.*

3. Non tantum iure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est, Religioso in Monasterio, vel iuxta illud manenti, annuatim assignari posse reditum, vt ex eo viuat suo commodo & incommodo, reuocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter Monialibus victum præberi posse, ita vt ipsæ sibi labore manuum vestes comparent. Ita contra Azor. Less. & Mol. docent Sanch. *l. 7.mor. c.*22. Tann. Lay.*l.4.c.7.* Qui addit, talem consuetudinem, vbi viget, non damnandam; probat tamen tolli debet etsi commodè possit, monetque, non sine vrgentissima causa introducendam.

4. Peccat contra paupertatem Religiosus; si quid, seu domi, seu foris, etiam ex iis, quæ ad victum & vestitum pertinent, sine Superioris consensu expresso, tacito, vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accommodet. Ita Less.*l.2.c.41.l.8. & d.9.n.* 79. Sanch.7. *mor.c.19.n.*53.*&.c.21.n.*32. Suar.*tom.*3.*de relig.l.8. c.*11. Lay *l.4.t.5.c.7.* Azor.*tom.1.l.12.c.12.*

Dixi, *sine consensu tacito*: quia si prælatus sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cùm facilè possit, tacitè consentire, & approbare videtur. Vnde Sanch *6.mor.c.*19. ait, si in aliqua religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi, sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Et si Præla-

tus ſubdito donet, vel donari permittat imagines, roſaria, &c. ſciens non indigere iis omnibus ad proprium vſum, tacitè facultatem concedere cenſetur, donandi aliis, vt notat Laym. Monet tamen Leſſ. talem conſenſum non præſumendum, niſi in rebus paruis, & crebro occurrentibus.

Dixi 2. *vel præſumpto*: hic enim locum habet, cùm res vrget, Superiorque non eſt præſens. Ad hunc autem, vt vult Sanch. & Bonac. non ſufficit quod ſuperior libenter concederet, ſi peteres (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti ſolitæ, licerent ſine venia; quod cederet in euerſionem diſciplinæ regularis) ſed requiritur, vt ipſe cenſeatur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circunſtãtiis te petere. Addunt tamen Suar. & Leſſ. excuſari à mortali, ſi præſumatur affectus Superioris libenter rem conceſſuri, ſi rogaretur. Ratio eſt, quia tunc cenſetur rem habere ex voluntate Superioris, ſaltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque ſi Superior tantum ſit inuitus quoad modum, venialiter quidem peccari; non tamen contra paupertatem docent Suar. Sanch. Lay. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 7.

4. Contra votum paupertatis peccat, ſi quid ex rebus in vſum tuum conceſſis, in alium vſum, expendas, aut culpabiliter amittas, vel deſtruas lata culpa. Ratio eſt, quia in iis tantùm habet vſum facti, idque precario, quamdiu Superiori videbitur, eſtque actus dominij, poſſe rem arbitratu ſuo deſtruere. Sanch. *c.* 19. Laym. *n.* 6. Leſſ. *n.* 79.

5. Idem peccas ſi quid abſcondas, vt illud liberæ diſpoſitioni Superioris ſubducas. Nec procuratores, Oeconomi, Adminiſtratores, Prælati inferiores, quicquam poſſunt expendere, contra quam Regula Ordinis, voluntas Superiorum, vel conſuetudo poſtulat. Ratio eſt, quia non ſunt dòmini bonorum communium, ſed tantum adminiſtratores. Laym. *n.* 8. ex S. Thom. &c.

6. Si Prælatus permittat ſubdito, vt bona, ex

quacunque causa, aut titulo prouenientia, in vsus vanos, turpes, aut illicitos expendas, aut superflua pretiosa, & statum suum dedecentia, penes se habeat, peccat & Prælatus, & subditus contra votum paupertatis; estque talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. Nauar. Sylu. Valentia, Mol. *t.* 2. *d.* 276. Azor. Less. *d.* 9. Sanch. Laym. Quia Prælatus non potest dare veniam maiorem, quàm ipse habet: ipse autem cùm non sit dominus, non potest bona suo arbitrio, & inutiliter expendere: sed tantùm in Religionis necessitatem & vtilitatem: v. C. Lugo, *de iust. d.* 3. *sect.* 7. *n.* 131.

Resp. 2. Religiosus voto Castitatis obligatur, vt abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna & externa; proindéque si quis contra castitatem peccet, duo peccata committit, luxuriæ, & sacrilegij. Less. & Laym. *c.* 8.

Resp. 3. Religiosus ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ Superior præcipit, secundùm Regulas & constitutiones Ordinis, siue directè & expresè, siue indirectè & implicitè. Et quidem si præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomine Domini nostri Iesv Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali: quia intendit obligare quantùm potest: sub veniali autem, si alia forma utatur, vel sub nullo; quod consuetudo in Societ. Jesv approbat, v. S. Th. 2. 2. *q.* 104. Sylu. Sanch. *l.* 6. *mor. c.* 1. Less. *l.* 2. *c.* 41. *dub.* 9. Laym. *c.* 9.

Porrò quæ indirectè pertinent ad Regulam, Sylu. & quidam alij ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem eius obseruationem: Sanch. tamen arctat ad res valde necessarias, sine quibus regula commodè seruari nequit; alioqui enim Superior quasvis corporis macerationes præcipere posset: ordinantur enim ad pleniorem obseruationem Regulæ. Lay. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 9. Less. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. Unde resolues.

1. Non tenetur subditus obedire in iis, quæ sunt vel contra Regulam (nisi Superior in ea possit dis-

pensare, & legitima causa dispensandi subsit,) vel supra Regulam, vt essent magnæ macerationes (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ,) vel vt acceptet Episcopatum, Dian. *p. 6. tom.* 8. *res.* 33. & alij sex, vel infra Regulam, scilicet vana, (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundum regulam v. g. vt obedientia exerceatur,) nec refert, quòd Regulæ iubeant in omnibus obedire : id enim non de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur. Jta Suar. Sanch. *6. mor. c.* 1. & Laym.

2. Si regula Ordinis sub peccato obliget, eius transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio est, quia talis Regula non est minus præceptiua, quam vox Superioris, & subditus promittens obseruationem Regulæ eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur; proindéque Carthusianus v. g. carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non ieiunans & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. S. Th. *in* 2. *d.* 44. *q.* 2. *art.* 3. Val. Sanch. *6. m. c.* 1. *&* 4. Vasq. Rodr. Lay. *l. c. n.* 6. Escob &c.

3. Si regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio est, quia talis Regula non cõtinet propriæ præceptum, sed tantum est ordinatio, seu monitum, obligans tantùm ad pœnam, si imponatur. S. Th. Lay. *l. c.* &c. Hinc nec transgressio illius, ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motiuo virtutis facta, v. g. si extra tẽpora loquatur cum socio, vt mœstum consoletur, est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, alióve inordinato affectu fiat. Lay. *l. c.* Quem vt plurimum cõcurrere, adeóque rarò omni culpa vacare, putant Valent. Sanch. & Suar. Qui addunt, quod si quis frequenter & quasi per consuetudinem Regulam transgrediatur, religiosam disciplinam grauiter perturbet, eâque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. Laym. *lib.* 5. *t.* 5. *c.* 9. Sanch. *n.* 18.

4. Etsi Capitulares nouum statutum condere

possint, quo ipsi, aliíque postmodum professionem edituri, obligentur: antè tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad Regulam Ordinis non directè nec indirectè spectet. Laym. *l. c. n.* 10. Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem provinciali (iuxta cuiusque Ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum; & non sit Regulæ difforme. Vide Escob. *de leg.* E. 1. *c.* 2. *n.* 15. Ratio, est quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, iuxta *reg.* 39. *in* 6. Addunt Laym. & Sanch. ex Sylu. & Azor. *t.* 1. *lib.* 13. *c.* 11. *q.* 19. Less. *lib.* 2. *cap.* 41. *n.* 22. nec Pontificem posse Religiosos cogere ad arctiorem viuendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, prouenit ex voto, quod factum fuit secundùm proprium Regulæ institutum. Si tamen Regulæ reformatio necessarium medium esset ad Ordinis conseruationem, ad eam Prælatus cum capitulo, multóque magis Pontifex, illos cogere potest, quando ad hoc se implicitè quisque obligasse censetur, Sylu. Less. Sanch. Lay. *ll. oc.*

5. Etsi consuetum non sit nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est fieri posse, vt docent Laym. Suar. &c. Ratio est, quia verisimile est, quod aliqui Religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrum sit res licita, quam Prælatus iubet, vel iusta causa imperandi.

Resp. 1. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio Superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi; in dubio auté nemo spoliandus est iure, quod habet. Nec dicas, subditũ etiã esse in possessione libertatis, cùm habeat debitum parendi,

Resp. 2. Non teneri si graue damnum obediendo timeat. Ratio est, quia in dubio fauendum est

reo, eique de cujus damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione juris, quo potest se à periculosis rebus conservare. Less. Sanch. *6. mor. c.* 4. aliisque.

DVBIVM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem?

Resp. 1. Omnes illi, & soli possunt ingredi Religionem, qui sunt sui juris; nec aliis obstricti: qui verò aliis obstricti sunt; non possunt, sine eorum consensu. Less. *l.* 2. *c.* 41. *d.* 3.

Unde 1. Non possunt ingredi Religionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filij, si parentes sine illis se alere nequeant. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 4. *n.* 13. Nec servi, sine consensu dominorum. 4. Nec qui decepit virginem, sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est solvendo creditoribus, modò in seculo manendo, possit intra paucos annos solvere, D. Th. tamen Sylv. Fumus V. *Religio*, & alij putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui juramento se obstrinxit: præterquam quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus uxori. 7. Nec conjuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummasset, ante expletos 2. menses, qui eis à jure conceduntur, aut nisi alter conjugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. 2. Qui vovit Religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas.

1. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi Ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum perversionis Lay. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 5.

2. Qui vovit latiorem; licitè ingreditur strictiorem, non tamen contrà, quia minus præstaret, quàm promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto, strictiorem

rem ingrediendi. Ratio est, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & Religione ius in personam acquiritur, derogat priori voto simplici per quod nullum tale ius Religioni strictiori erat acquisitum. Laym.*l.c.*ex S.Thom.*&c.*

3. Is qui vovit experiri Religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseverandi in laxiore. Ratio est, quia hoc melius est. Laym.*l.c.*ex Sanch.&c.

4. Professo licentiam transeundi ad Ordinem laxiorem Episcopus vel Prælatus Ordinis exemptus cum consensu Capituli dispensativè ex iusta causa dare potest. Laym.*loc.cit.* Less.*l.2.c.41.n.*103. Sanch.*6.mor.c.7.*

5. Professus ad Ordinem strictiorem, petitâ, licèt non concessâ, Prælati sui licentiâ, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus, sine causa temere fieri non debet. Quod si fiat, spectanda est austeritas circa silentium & solitudinem, idque non tantum secundum institutum regulæ, sed etiam secundum observationem præsentem. Probatur *ex c. Licet de Regularibus.* v. Laym. Less. Sanch.*ll.cc.* Ex dictis resolvuntur hi Casus.

1. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra; cùm religio Monachorum austerior sit, Laym.*l.c.*

2. Professus regulam strictiorem, si ea non servetur, in suo Monasterio, alióve eiusdem Ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula servetur: ita ut considerato præsenti statu ducat vitam strictiorem. Lay.*l.4. t.5.c.6.n.*10. ex Sanch. rod. &c.

DVBIVM VI.

Ad quid teneantur Religiosi eiecti, & fugitivi?

Suppono, religiosum iustas ob causas è religione expelli posse. 1. Sicut in graui vel pernicioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat; in quo tamen casu Moniales perpetuo potius carceri

mancipandas, quàm eiiciendas, putat Sanch. *l. 6. mor. c. 9.* 2. Si, ob criminis infamiam, sine gravi Ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodum grave, v.g. lepram, &c. ut docent Navar. Sà. V. *Religio n.* 34. Sanch. *6. mor. c. 4. num.* 56. Ratio est, quia in re admodum gravi decepit, ita ut fraus dederit causam admissioni. Vide Dian. *p. 9. t. 9. R.* 57. ubi docet, quod licèt hactenus ex communi sententia Sanch. Suar. Azor. Rodrig. &c. Religiosi propter delictum aliquod grave, etiam semel perpetratum potuerint expelli, jam tamen propter declarationem Vrban. VIII. editam anno 1624. per nulla privilegia possint expelli è Religione, (excepta Soc. JESU) nisi sint incorrigibiles: tales autem non censeantur, nisi unius anni jejunio & pœnitentia in carcere sint probati.

Hoc supposito Resp. 1. Professus è Religione ob culpam ejectus, manet Religiosus, votisque adstrictus. Laym. *l. 4. t. 5. c. 13.* ex communi. Vnde resolvuntur hi Casus.

1. Ejectus, rerũ, quas acquirit, usum & administrationem tantùm sibi vindicare potest, non autem dominium; neque illud acquiritur Monasterio, cujus non est membrum amplius, sed Ecclesiæ in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quòd si non sit exemptus, Episcopo loci. Lay. *l. c.* ex Mol. & Less.

Dixi *Eiectus*: quia fugitivos & apostatas, iis exceptis quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, Monasterio acquirere verius est, si illud dominij in communi capax sit, sin minus, Sedi Apostolicæ. Ratio est, quia Monasterium, instar servorum, eos vendicare & reducere poterat. Laym. *loc. cit.* Azor. Sylv. &c.

2. Ejectus per culpam, non omnino solutus est voto obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte cesset, quia caret Superiore, à quo dirigatur. Debet

tamen illud ſervare in præparatione animi, ſi recipiatur. Laym. *l.c.* ex Nav. & Leſſ.

3. Idem à reliquis monaſticis obſervantiis, & regulis, ut à jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, & ſimilibus liber eſt, Laym. *l.4.t.5.c.13.* Sà, *n.40.* Nav. & alij, contra Leſſ. Sanch. &c. Ratio eſt, quia talium obſervatio non comitatur ſimpliciter profeſſionem votorum ſubſtantialium, ſed ſtatum regularem; è quo ille eſt expulſus.

4. Etſi non ſit improbabile, quod docent Nav. & Azor. probatque Rodr. ejectũ tutò manere extra ſuum Ordinem, nec teneri receptionem petere, eo quod juſtæ ſententiæ ſuæ ejectionis ſe conformare poſſit: contrarium tamen communius eſt, & probabilius: Ratio eſt, quia cùm ſit obligatus votis, tenetur ſe qualificare, ut vota ſua convenienter profeſſioni exequi poſſit. Quæ ratio magis probat, ſi Ordo ipſum revocet. Lay. *l.c.n.6.* ex Sylv. Sanc. & Leſſ.

5. Ejectus poteſt tutò in ſeculo manere, ſi in Monaſterio non recipiatur; niſi Religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vovit: neque per ipſum (ut ſuppono) jam ſtat, quo minus in ſua recipiatur. Ita Rodr. Laym. &c. *loc. cit.* Vbi addit, Prælatos poſſe aliquem ſub conditione eiicere, ut vel aliam Religionem intret, vel ad ſuam revertatur, imò etiam Ordinarij locorum ejectos ad hoc cogere poſſunt. Ratio eſt, quod tales non ſine periculo, & ſcandalo aliorum in ſæculo vivant. Vide Laym. *l.c.d.8.* & *9.*

Reſp. 2. Prælati Ordinum fugitivos, & apoſtatas requirere tenentur, ſi abſque gravi Ordinis damno poſſint, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita Sanc. *l.c.* Ratio prioris partis eſt; quia jure divino & naturali tenentur Prælati, proſpicere eorum ſaluti. Ratio poſterioris eſt, quia ſi ob juſtam cauſam poſſint eiici, ob eandem etiam poſtquam malitioſè exiverunt, poterunt non recipi. Lay. *loc. cit. n.7.* Sanch. &c.

Dixi, *fugitivos & apostatas*: quia per sententiam iustam eiectos, etsi se correxerint, necessariò recipiendos negant Sanch. *l. c.* & Azor. *l. 12. c. 17.* Affirmant Navar. Molin. *tom. 1. d. 140.* Less. *lib. 2. cap. 41. d. 5.* Vtrique probabiliter.

Quæres. An professus in uno Monasterio possit cogi, ut se transferat ad aliud.

Resp. Posse, si plura Monasteria faciant unum corpus sub uno capite; secùs, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio est, quia non vovit obedientiam, nisi in hoc conventu, Laym. *l. c. n. 10.* Vide etiam Sanch. *lib. 7. mor. c. 32.*

CAPVT II.

De Statu Clericorum.

Clerici generaliter dicuntur illi, qui sacris Ordinibus, vel prima saltem tonsura sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hîc agemus de beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & aliis paucis.

DVBIVM I.

De Beneficiis Ecclesiasticis?

ARTICVLVS I.

Quid & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. 1. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum, percipiẽdi fructus ex bonis Ecclesię, propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita Laym. *l. 4. c. 2. c. 1.* Less. *l. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur. 1. *Ius perpetuum*: ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem; quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur 2. *Propter officium*: quia in Beneficio duo jura à se mutuò separabilia distinguuntur. 1. Est jus seu potestas exercendi muneris spiritualis; éstque simpliciter spirituale. Alterũ est jus percipiẽdi redditus Ecclesiasticos: quòd etsi secundùm se sit temporale: quatenus tamẽ fundatur in officio spirituali ieque annexũ est, spiritualitatem aliquã participat.

Dicitur 3. *Authoritate Ecclesiæ, &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque proventus Ecclesiasticos annectere; ipsiúsque est respicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. 2. Beneficium dividitur 1. In Seculare, quod pro Secularibus, & Regulare quod pro regularibus est institutum. Vnde sine dispensatione, nec seculare Regulari, nec contrà conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annor. per eam enim ex seculari fit regulare, & contra.

2. Beneficium aliud est Duplex, aliud Simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione, ut Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitâtis, hoc est, quæ habent præeminentiam, cum jurisdictione in foro externo, ut Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, sive secularis, sive regularis, Prioratus claustralis. Item Personatus, qui est eminentia in Ecclesia, sine jurisdictione, v.g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria, & similes. Item Beneficia quæ dicũtur officia, habentque administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine jurisdictione ut Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique Duplicia dicuntur, Beneficia curata; hæc enim omnia duplici onere, & curâ constricta censentur, cùm præter recitationẽ precum omnibus communem habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantùm sunt instituta ad officia divina obeunda, neque administrationem, vel eminentiam singularem habent; ut Canonicatus sive sæculares, sive regulares, Capellaniæ. V. Laym. *l.c.* & Less. *l.* 2. *c.* 34. *d.* 2.

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia?

Resp. 1. Beneficia Ecclesiastica uno ex tribus modis, communiter acquiruntur. 1. Per electionem,

v.g.canonicorum: vel etiam postulationem(quæ est electio ejus, qui non erat de Capitulo vel de jure non erat par) & confirmationem Superioris si electum vel postulatum idoneum esse intelligat.
2. Per præsentationem Patroni præviam,& institutionem subsequutam,à Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato jus ad rem conferat, ita ut Beneficium alteri conferri nequeat: jus tamen re, & collatio beneficij per institutionem datur. 3. Per collationem liberam,quando beneficium solò jure Prælati datur, nec Patronatus juri subest: Vnde etiam Beneficia ex modo conferendi, dividuntur in Electiva, Patronata, & Libera.

Resp. 2. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum;nisi ex legitima præscriptione hoc jus alteri competat: supremus autem & universalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, est Papa. Less. *lib*.2.*c*.35.*d*.10. Ratio prioris est, quia Episcopus in sua diœcesi est moderator sacrorum:ergo ipsius est Officia sacra conferre Ratio posterioris est,quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum,& Ordinarius Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre 1. Jure præventionis. 2. Jure concursus. 3. Iure devolutionis, de quibus V. Less.*l.c.* ubi notat jure præventionis & concursûs,ad vitandas lites rariùs Papam uti;imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apostolicam,& Fredericum Imperatorem,per constitutionem Nicolai V. quæ incipit (*Ad sacra &c.*) alterni tantùm menses Papæ collationi reservantur, scilicet Janvarius,Martius, &c.reliqui verò ordinariis collatoribus relinquuntur. Imò si per tres menses, à die notæ vacationis, in loco Beneficij nulla dispositio vel gratia Papæ appareat. Ordinarius conferre potest. Similiter mortuo Papâ, quandiu Sedes vacat Less.*l.c.* Laym.*c*.20. Quod si autem Pon-

tifex & Ordinarius eodem die idem Beneficium diversis contulerint,& neutrius collationis prioritas appareat præferendus est,qui invenitur in possessione,quia pro eo jus præsumit. Si neuter est in possessione,præfertur provisus à Pontifice, ob dignitatem provisoris. Barb.& Bard.*d.6.c.6.*§.10.ex *cap.Si à Sede.*Denique si ultima nocte mensis Episcopalis beneficium cœperit vacare,in dubio utrum ante, an post mediam noctem , qua incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec ulla provisio, præsumptio juris est pro Ordinario. Gonzal. Barbos.Bard.*d.9.t.6.*§.11.

Quæres 1. Quid & quotuplex sit jus Patronatûs ?

Resp.1. Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Resp. 2. Esse duplex, scilicet jus patronatûs Ecclesiastici , quod alicui competit,quia ex bonis Ecclesiasticis,& jus patronatus laici , quod alicui competit , quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundavit , vel dotavit, vel erexit. Lay.*l.4.t.2.c.13.n.2.*& 4.

Quæres. 2.Quando patronus teneatur præsentare,Beneficio vacante? Resp.Si patronatus sit laicus teneri intra 4. menses. Si Ecclesiasticus, intra 6. intra quos nisi fiat præsentatio , Beneficium fit liberum , ejusque dispositio pro ea vice devoluitur ad eum, cujus est instituere præsentatum.

Quæres 3.Quid faciendum, si multi præsententur? Resp. 1. Si patronus , qui antea præsentavit Petrum, præsentet postea Paulum , velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere vtrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam , nec contrà. Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus,prior tempore, erit prior jure, ex *c.Cum authentic. de iure patronatûs.*Resp.2.Si ex duobus patronis,alter Petrum, alter Joannem præsentet, potest collator conferre utri maluerit.Imò juxta Sylv.Episcopus tūc tertio

conferre potest, eò quòd patroni non conveniant. Resp. 3. Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conveniunt. V. Less. *l. c. d.* 8. Laym. *l. c.*

ARTICULUS III.

Quæ intentio, & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum.

Resp. Vt Beneficium aliquod validè & licitè obtineatur, requiritur, ut sit persona capax & habilis, hoc est, ut sit Clericus, non illegitimus (cum quo tamen Episcop. dispensare potest ad Ordines minores, & Beneficium simplex, cui Ordo maior non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, ut habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 64. ex Azor. & aliis 5.) pro eo quod Subdiaconatum requirit vigesimum primum, pro eo quod Diaconatum 22. pro eo quod Sacerdotium vigesimum quartum inchoatum. Colligitur ex Trid. *sess.* 22. 23. &c. In his tamen & similibus casibus, multi excusantur, vel quia illud ius ubique non est receptum, vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti usucapionem & dominium parit. Ita Less. *dub.* 20.

Resp. 2. Qui recipit Beneficium quodcumque habens annexum Ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditionatam, clericandi, & sacrum ordinem accipiendi intra tempus à iure requisitum. Laym. *c.* 14. Less. *lib.* 2. *c.* 34. *d.* 26. Ratio est, quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imò si curatum seu parochiale est, habétque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi; sed parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter peccat, sed etiã ipso iure est privatus, & ad fructuum restitutionem

tenetur, ut patet ex *c. Commissa*, §. 7. *de elect. in 6.* Quod si tamen mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imò & Episcopus dispensare potest, ut Vicario substituto, studiis per septennium vacet.

Dixi 1. *Habens annexum ordinem sacrum*: quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deindè uxorem ducendi, non nisi venialiter peccat, si aliàs officio suo satisfaciat, ut docet Laym. *c.* 17. Sanch. 7. *de mat. d.* 45. Vasqu. Ratio est, quia illa perversio ordinis non videtur gravis, nec ullo iure vetatur, ideóque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Vnde Garzias. *p.* 3. *c.* 4. *n.* 41. talem ab omni culpa excusat.

Dixi 2. *Voluntatem saltem conditionatam*: quia, si ex iusta causa postmodum status Clericalis minus illi convenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum (v.g. si primogenitus familiæ, aut frater unicus sine liberis decedat) si opimum matrimonium ad conservationem familiæ nobilis, vel ad lites graves sopiendas necessarium, offeratur. Ratio est, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, ut hæc & similia bona impediantur. Laym. *l. c.*

ARTICULUS. IV.

An liceat habere plura Beneficia?

Resp. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omninò indifferens, sed speciem mali præferens; imò ordinariè illicita, & naturali iuri repugnans, (si talia sint quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat nisi iustâ causâ ex circunstantia cohonestetur. Ita ferè Laym. *l.* 4. *to.* 2. *c.* 8. *num.* 2. ex D. Th. Less. Azor. &c. comm. Quia ut docet Trid. *sess.* 24. pluralitas hujusmodi magnam inordinationem involuit, dum minuitur cultus divinus, Ecclesia operariis, fundator piâ intentione, pauperes utiliori Ecclesiæ su-

4. Quando alius idoneus dignus non reperitur.

5. Quando unum beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo provideatur. Ita Regin. ex Sylv.

Quæres, An & quomodo Clerici teneantur ad residentiam.

Resp. 1. Episcopos, Parochos eosque qui curatum beneficium habent, iure divino teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, nisi maius bonum urgeat: quia contra rationem est, ut hic officium & fructus, alter onus habeat. Bon. *t.* 1. *d.* 5. *de obl. benef. p.* 1.

Resp. 2. Ita teneri ad residentiam, ut si Episcopi intra annum ultra tres, & parochi ultra duos menses absque legitima causa, per Episcopum cognita & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita Trid. *sess.* 23. *de reform. c.* 1. V. Bon. *l. c.* Notat autem Dian. *p.* 9. *t.* 7. *R.* 53. ex Bord. supradicta etiam habere locum in Superioribus, sive Prælatis regularibus; ideóque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Resp. 3. Qui in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis, obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas vel portiones, si intra annum ultra 3. mēses absint, primo anno media parte fructuū, secundo verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sūt, privandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, ut constat ex Trid. *sess.* 24. *c.* 10.

Resp. 4. Causas à residentia excusantes esse. 1. Doctionem Theologiæ, vel Juris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati aut Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Juris Canonici: id enim per 5 annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ utilitatem. 4. Licentiam legitimam, ex quavis alia iusta causa. 5. Ho-

nestam consuetudinem, ubi dispositio Concilij non est recepta. V. Bon. *l. c.*

Resp. 5. Qui absque iusta causa abest, peccat mortaliter; non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnetur, vel nisi id aliquo iure sit expressum.

Resp. 6. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, iuxta Trid. nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli vel omninò involuntariè, ob morbum, captivitatem, iniustam excommunicationem, &c. V. Less. *lib. 2. c. 34. dub. 19.*

ARTICVLVS V.

Quibus modis beneficia amittantur?

Resp. 1. Beneficia quatuor mordis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione iuris, idque vel propter alterius Beneficij incōpossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonij; vel per cōmissionem criminis (v. g. hæresis, schismatis, sodomiæ sæpiùs exercitæ) cui amissio Beneficij ipso facto est annexa, ut V. apud Less. *l. 2. c. 34. d. 34.* 3. Per sententiam iudicis. 4. Per liberam resignationem de qua,

Resp. 2. Resignatio est spontanea proprij Beneficij dimissio, facta coram legitimo Superiore id acceptante. Estque duplex, scilicet tacita, quæ fit ex iuris dispositione, ut dum quis Religionem profitetur: & expressa, quæ rursus est duplex, scilicet Pura, quæ fit sine conditione & pactō apposito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest, & Conditionata, seu in favorem: eaque vel est Simplex in favorē, ut quādo fit absque reservatione; vel est qualificata, quando scilicet fit reservato sibi iure regressûs, vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam iuris humani, nonnisi in Pontificiis manibus fieri potest. Et quāvis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manibus faciendam, cùm alioqui pericu-

lum sit, ne Beneficiorum resignasiones speciem quandam hæreditariæ successionis acquirant, quod iura Canonica detestantur, probabile tamen est, in manus Ordinarij fieri posse, eò quod permutatio in eius manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio: quamuis additâ deprecatione, vt personæ certæ conferatur. Idque obseruari potest; vbi non est recepta Bulla Pij V. quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam citat Laym. *hic c.* 17.

Porrò vt resignatio conditionata valida sit requiritur 1. Vt Beneficium sit resignantis, cum resignatio sit iuris sui dimissio. 2. Vt fiat liberè: 3. Vt fiat in manibus eius, qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarij, Collatoris, vel Institutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato, in cuius manibus fit: quia sine acceptatione ius suum resignans non perdit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorem cum clausula consueta, *non aliter nec aliàs* est resignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet: aliàs enim resignans non perdit beneficium, propter clausulam, *non aliter* 7. Requiritur consensus Patroni, vel electorum, prout beneficium est patronatum vel electiuum. 8. Si resignans sit infirmus, vt à resignatione superuiuat 20. dies: aliàs enim per obitum vacare censebitur. 9. Vt si resignatio fiat in curia Romana, inter 6. menses à supplicatione oblata computandos, in loco Beneficij publicetur: sin autem extra curiam, intra mensem: alioqui si contingat resignantem mori, antequam resignatarius cepit possessionem, beneficium vacare censebitur. Less. & Laym. *c.* 17.

Resp. 3. Permutatio beneficiorum, quæ est quædam species conditionalis resignationis, fit cùm duo beneficiati, vnum vel plura sua beneficia, Pontifici non reseruata in manus Ordinarij, alteriúsve Episcopali auctoritate præditi, resignant, cum conditione, vt is postea vicissim alteri alterius benefi-

cium conferat. Quod quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen iis, quorum interest, scilicet Patrono & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in favorem. V. Less. *c.* 31. *d.* 35. & 36. Laym. *c.* 17. Bon. *de simon d.* 1. *q.* 4. §. 12.

Quæres 1. An licitæ sint permutationes coram Ordinariis, in mensibus reservatis per concordata Germaniæ? Resp. Affirmatiuè, quia per reservationem concordatorum; non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quàm Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres 2. An licitum sit permutare beneficia, compensatâ fructuum æqualitate?

Resp. 1. Non licere, si beneficium copiosius, non separatis proventibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio est, quia excessus ille, eo ipso quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideóque pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp. 2. Posse peti compensationem ob huiusmodi permutationem à Pontifice; pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se proventibus sui beneficij; ideóque talis compensatio non est pretium beneficij, aut proventuum annexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine qua conditione nollet se spoliare.

Resp. 3. iura proventuum posse separari à titulis, & primò nudos titulos, deindè alio contractu iura proventuum, utpote temporalia, permutari, compensato excessu opulentioris, ídque authoritate solius Papæ. V. Less. *l. c.* §. 12. *n.* 11.

Quæres 3. An licitè permutetur beneficium, hac lege, ut expēsæ litis, vel Bullarum, refundentur per recipientem; Resp. Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiva permutationis, sine qua actus non fuerit futurus. Idem de simili resignatione affirmarem. V. Less. *l. c.* Bon. *l. c. n.* 9.

ARTICVLVS VI.

Quid & quotuplex sit pensio?

Respond. Pensio est ius percipiendi fructus ex alieno beneficio. Estque triplex, 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale v. g. Cantori, Ædituo, Patrono, & Defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè spirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadiutori Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causâ resignationis & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laïcalis, quia Laïcis tantùm datur.

Porrò circa pensiones Laym. *c.* 18. & Less. 34. docent hæc 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessariis, v.g. propter paupertatem & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione beneficiorum. 2. Debere esse moderatam, ita ut beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio, talis autem plerùmque cēsetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri consensum patroni, ut quidam volunt, quia id nullo iure statutum est. Neque ullum fit præiudicium per impositionem pensionis, cùm is fructus non percipiat ex beneficio, sed tantùm habeat ius instituendi, & præsentandi, quod ei non adimitur. 4. Pensionarius post constitutionem Pij V. ubi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extingui morte Pensionarij, sicut usus-fructus morte usufructuarij. Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione & redemptione personis, v. Laym. *c.* 28. & Less. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 22. Bon. *l. c.* §. 33.

DVBIVM II.

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad Horas?

Resp. 1. Clerici maiorum Ordinum etiam suspensi, excommunicati, degradati tenentur, tum iure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *maiorum ordinum*: quia minorum, non tantùm non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere tenentur, quem vel simile quid, cùm Episcopus primam tonsuram conferens iniungit, non videtur obligare, nisi vt vel tantum fiat aliquoties, vel per modum consilij. Less. *l.* 2. *c.* 37. *d.* 9. Vnde resoluuntur hi Casus.

1. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit vxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatum: quia dispensatio, vtpote odiosa, strictè est explicanda; & characterem retinet. Bon. & Azor. *l. c. c.* 5. contra alios.

2. Clericus incipit obligari à puncto Subdiaconatus suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, quâ ordinatur. Bon. *tr. de Horis, q.* 1. *punct.* 5. ex communi.

Resp. 2. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati vtriusque sexûs, obligantur ad Horas; idque ex antiqua & recepta consuetudine; quam tamen quidam, vt Aragonius, putant non obligare tam strictè, vt peccent mortaliter, si bis terve omittant; & de Monialibus dubitat. Caiet. Medin. Armil. Dia. *tr.* 12. *R.* 17. imò eas (atque adeò omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet Petrus Marcha, apud Dian. *p.* 9 *t.* 6. *res.* 7. contra aliorum communem & veram sententiam, quæ docet, teneri secundùm suas regulas, & consuetudines. Bon. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 5. ex Azor. Less. Maldero. Vndè resolues.

1. Non tenentur ad Horas. 1. Nouitij. 2. Conuersi. 3. Religiosi Societatis JESV, Militares Hos-

pitalarij, & exteri Choro non destinati. Trul. *l. c. c.7.d.12.§.n.5.*

2. Is qui ex vna Religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur, quia consuetudo non obligat, vbi non est recepta. Jta Suar. & Laym. idem dic de Religioso eiecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuò viuendi extra Monasterium, quia etsi maneat Religiosus, non tamen regularis. Jta probabiliter Sotus, Sanch. Bon. *d.1.q.2.n.4.&c.* contra Suar.

Resp. 3. Beneficiati, quotquot habent ius in re, & plenum dominium beneficij, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas, Less. & Laym. *l.4.t.2.cap.4.* ex communi & Concil. Lateranensi sub Leone X. Ratio est, quia beneficium datur propter officium. Vnde resolues.

1. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint. Lay. *l.4.t.2.c.4.n.3.* quia non habent beneficium secundùm omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. Trull. *l.c.*

2. Tenetur is, qui etsi (siue sine, siue cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. Bon. *d.1.q.6.p.3.*

3. Tenentur ij, qui primo, aut etiam secundo anno, non percipiunt fructus, eò quòd assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo; quia etiam ipsi mortui fruentur eodem priuilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. Bonac. *p.4. n.22.* Laym. *c.5.* Suar. Reg. &c. Contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat Less. cum Caiet. se talem damnaturum, eò quod vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ, Laym. *l.c.* Pala. Trull. *l. 13.§.3.*

4. Tenentur & ij, qui habent beneficium tenue, octo v.g. vel decem aureorum; quia iura omnibus

indistincte obligationem Horarum imponunt sicut iis, qui sunt in maioribus ordinibus. Ita probabiliter Sylu. Azor. Suar. Palaus, Bon. *d*. 1. *q*. 2 *p*. 4. *n*. 17. & commun. contra Sotum, Less. Rodr. & Dian. *R*. 9. Mald. qui dicunt, si habet beneficium tam tenue, vt tertiam partem mediocris sustentationis alicuius Clerici non adæquent, non teneri. V. Dian. *loc. cit.* Escob. *t*. 5. *E*. 6. *c*. 13. quorum sententiam non damno. V. Trull. *l*. 1. *c*. 7. *d*. 12. §. 3. vbi notat eum qui habet plura beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

5. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eò quòd fructus expendat in substitutum, quia Horarum onus beneficio annexum est, & personale, cum quo sponte acceptatur. Bon. *l. c.* ex Azor. Vasq. Fill. &c.

6. Si filius à patre coactus ad statum Ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas, secus, si percipiat pater: hic verò ad restitutionem obligatur. Laym. *c*. 5. *n*. 2. ex Less. *l*. 2. *c*. 34. *dub*. 3.

7. Probabile est, eum qui non residet ex legitima licentia vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad Horas: quia obligatio hæc est propter sustentationem datam. Trull. *l*. 1. *c*. 7. *d*. 13. §. 3. ex Sanch. &c.

8. Non tenentur qui habent præstimonia (quæ solent dari adolescentibus, in subsidium studiorum) eo quod non sint propriè dicta beneficia. Ita Med. Garsias, & Less. contra Nau. Sotum & Rodr. rectè tamen monet Laym. *l*. 5. *n*. 6. considerandam rationem præstimoniorum. Si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale: quod per laïcum expediri nequit, esse beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas, secus, si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarij, cum pensiones non sint propriè dicta beneficia; vt *dubio præc.* videri potest. Quod limitat Esc. *t*. 5.

E.6.c.4. ex Palao, si fruantur pensione, ob secularia obsequia, secus, si titulo Clericali. Denique neque tenetur Coadiutor, si non administrat, quia obligatio tenet proprietariũ. Pal. Esco. *l.c.c.* v. Lay. *c.5.n.9.*

9. Etsi habens plura beneficia satisfaciat vnicâ recitatione Horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes; quot sunt beneficia seu patroni beneficiorum; quia par est omnium ratio. Bon. Trull. *l.c.n.27.*

ARTICULUS II.

Quanta sit hæc obligatio?

Resp. 1. Est tanta, vt peccet mortaliter, quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita communiter omnes, contra Angelum V. *Hora*, & Richardum, qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quã sententiã Less. non audet dicere probabilem, quòd sit contra torrentem Doctorũ. Ratio est, quia violat præceptum in re graui pertinente ad virtutẽ religionis. Ex dictis resoluuntur hi Casus.

1. Non est mortale, omittere vnum psalmum, lectionem vel quid simile, vt habet communis contra Nauarr. Nec tertiam partem paruæ Horæ, contra Azor. & Mald. quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit Palaus *l.* 1. *p.* 5. esse in Matutino, quod est æquale vni paruæ Horæ. Sanch. *in sum. t.* 1. *l.* 18. *n.* 8. dicit tres lectiones cum responsoriis, in feriali officio esse materiam paruam. In paruis Horis, dicit Fern. Fill. & Laym. dimidium, esse notabilem quantitatem. V. Esco. *l.c. c.* 13. *n.* 107. vbi docet, vnam paruam Horam non esse partem notabilem, respectu totius Officij, quod per modum vnius est præceptum. Verùm hoc merito reiicitur ab aliis.

2. Est mortale, si omittas vel vnam integram ex Horis, (quarum sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completorium) vel dimidiam etiam ex breuioribus) vt docet Fern. Regin. Fill. Suar. Laym. contra

Bon. & Leſſ.) vel ex Matutino 9. Lectiones cum reſponſoriis, vt Sanch. 1. *mor. c.* 18. aut partem æquivalentem Horæ vni minimæ, vt Suar. *de rel. t.* 2. *l.* 4. *c.* 25. & Gauantus, vel vt alij, vnum Nocturnum. Vide. Bon. *d.* 1. *q.* 5. *p.* 1. Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 26. & 41.

3. Siue omiſſio Horarum (abſtrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) ſit vnum numero peccatum, vt vult Bon. ſiue ſint plura formaliter, vt docet Leſſ. ſiue vnum multiplex, vt Suar. ſiue vnum pluribus æquiualens, vt Fill. loquitur, probabile tamen eſt, in confeſſione explicandum, quot Horæ ſint omiſſæ: eò quod ſit circunſtantia tenens ſe ex parte obiecti, & conſtituens actum in ratione ſua indiuiduali. Bon. *l. c. n.* 9. Leſſ. Suar. Fill.

Reſp. 2. Tanta eſt obligatio, vt inducat ei onus reſtitutionis fructuum, pro rata omiſſionis officij, qui titulo beneficij ad Horas tenetur, ſi elapſis 6. menſibus poſt adeptam poſſeſſionem, (iis enim etſi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad reſtitutionem) culpabiliter officium non recitauerit. Patet ex Conc. Later. ſub Leon. X. Sed, quia dubium fuit vtrum hoc Con. eſſet receptum, Pius V. Bullam edidit, quæ eſt apud Navar. *c.* 25. qua hoc decretum confirmat, ac declarat ſic, vt qui vno die totum officium omiſerit, teneatur reſtituere omnes fructus illi diei reſpondentes, v. g. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro vno die reſtituere vnum florenum, qui autem omiſerit Matutinum tantùm mediam partem fructuum vnius diei: qui reliquas Horas, etiam mediam partem; qui verò vnam ex illis, ſextam partem. Eáque reſtitutio facienda eſt, vel fabricæ, vel pauperibus, Laym. Filliuc. Bonac. *d.* 1. *quæſt.* 5. *p.* 2. *&c.* contra de la Cruz, & Lopez apud Dian. *p.* 2. *c.* 12. *R.* 34. qui dicunt, ſi Beneficiatus intra annum, per 8. vel 10. dies tantum omittat, non teneri ad reſtitutionem, eò quòd ſit ſeruus liberaliſſimi Domini, qui multò minus quàm Domini

temporales ad pauca attendat. Vnde resolues.

1. Clerici maiorum ordinum qui solo titulo ordinis, & quot alio titulo, quàm Beneficij, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium. Bon. *l. c. p. 2. n. 3.*

2. Nec ij obligantur, qui ex naturali obliuione, iusto impedimento, bonâ fide, inuincibili ignorantiâ, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio est, quia in conscientia non debetur pœna, vbi non est culpa, Less. Suar. Bon. *n.* 4.

3. Valdè probabile est, quòd qui alia onera habent, quàm precum, v.g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes Horas, possint retinere maiorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum; sufficiátque dare tertiam partem, vel quartam fructuum: eò quòd tantum obligentur ad restitutionem fructuum, respondentium oneri diuini officij. Nauarr. Fill. Bonac. *p.* 3. Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 8. citans alios multos.

4. Si talis pastor habeat tenues redditus ad sustentationem, videtur nihil obligandus; cùm ob alia onera illi debeatur sustentatio, Laym. *l.* 5. *tr.* 1. *c.* 5. Imò Dian. *p.* 2. *t.* 12. *res.* 9. & Mald. *tr.* 10. *c.* 2. *dub.* 3. dicunt eum, qui habet Beneficium valdè tenue, v.g. cuius reditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.

5. Restitutio hæc fieri potest, vel pauperibus amicis, vel aliis, vel ipsi etiam beneficiato si pauper est. Item impendi potest in fabricam domûs, vel meliorandos agros beneficii: quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur apud Suar. & Bon. Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus, vt V. Bon. *l. c. p.* 4. & sic etiam per alium, seu per officium aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, satisfieri posse, docet Quin-

tan.*t.8.§.6.* Nec continuo damnandum, qui ordinariè recitare solitus, semel v. g. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat docent Sot. Med. Fill. *c.10.n.316.&* 317.

6. Qui peccuniam, quam ob neglectas Horas tenetur restituere, siue erogare in usus pios, impendit in alios quam vel in pauperes, vel fabricam beneficij: non satisfecit (secundum ius commune, vbi Concilium Lateranense. vel Bulla Pij V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum: quia disertè præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ beneficij. V. Bon. *q.2.p.2.&* 4.

7. Posse aliquando beneficiatum excusari à restitutione, (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expensæ, (intellige post omissionem Horarum) etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios vsus pios, censet Dian. *p.3.R.57*.ex Lay. *l.3.§.5.t.2. c.12. n.9.* esse probabile: tum quod quidam Authores ita sentiant: tum quod videatur esse virtualis intentio omnium dantium Eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus quas suis peccatis contraxerunt: tum quod leges Ecclesiasticæ benigne debeant explicari. Addit Ioann. de Salas, *de leg. d.15. sect.2. num.27.* Vasq. Si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus verè & absolutè lucretur, prius quam omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem, eo quod pœna non sit, vt fructus iam suos factos restituat, sed vt fructus non faciat suos. Sic ille apud Dian. *p.2.t.12.R.8*. vt infrà *art.4.§.6.* in fine.

8. Vbi Bulla Pij V. non est recepta, potest videri probabile, beneficium ad dictam restitutionem non obligari, vt habet Sylu. V. *Cleric.*

ARTICVLVS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum.

Resp. Hæc sequentia. 1. Infirmitas grauis, v. g. dolor notabilis capitis, ita vt sine incommodo, vel

incremento morbi, legi non possint. Dixi, *grauis*. quia leuis, v. g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cum toto die non affligat. Ita Nau. Fill. Lay. Bon. *d.* 1. *q.* 6. *p.* 1. Porrò taliter excusatus non tenetur, vt quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, vt habet Fill. & Sà, V. *Hora*, si tamen commodè potest, & solet legere cum socio, tenetur, vt habet Less. & Bon. V. Dia. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 43.

2. Iustum impedimentum, v. g. metus proditionis, inter Hæreticos. Item grauis vel repentina occupatio, vel opera charitatis maioris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo, vel graui incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quo modo etsi Concionatores, vel confessarij aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, vt docent Sylu. Suar. & Laym. &c. tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. si manè præuideas, te tota die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. Ita ex Suar. & Azor. Bon. *l. c. p.* 2. *n.* 1. & 2. &c. communiter.

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexisti, (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam præuidendo, vel alia in choro necessaria peragendo, occupatus fuisti. Quia Chorus totus pro eo, qui in re, ad officij celebritatem pertinente, occupatur, videtur supplere, & non tantùm suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine, recitare aut canere. Ita. Laym. *l.* 4. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 7. Henr. Sylu. Azor. Sot. Molf. Naldus, Arag. Reg. citati à Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 13. Idem de eo qui choro organis musicis, alternis versibus respondet, dicunt Nau. Sanch. Arag. & Rodr. apud Laym. *l. c.* scilicet eum non esse obligatum, vt etiam voce proferat: sed negat Esco. *t.* 5. *E.* 6. V. Trul. *d.* 16.

3. Cæcitas, Bon. *p.* 2. *n.* 4. &c. communiter.

4. Carentia Breuiarij inculpata. Quod si tamen memoriter possis dicere, vel totum officium, vel vnam Horam, teneris. Si verò tantùm scias psalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit Fill. *t.* 2. *tr.* 21. *c.* 9. *num.* 287. citans Nau, & Suar. item Escob. *E.* 6. *n.* 149. probabile esse, non teneri: quia psalmi vt sic, non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit Gars. *de Benef. t.* 1. *p.* 2. *c.* 1. *n.* 221. Mald. *in* 2. 2. *t.* 10. *c.* 2. *d.* 5. & Ioan. Sancius *in select.* *d.* 15. *n.* 1. citati à Dian. eò quòd lectiones & capitula sint pars (licèt minor) maximè principalis, ita vt absque illis, non sit officium Canonicum. Idem concedit Sanch. *l.* 1. *c.* 19. in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis. V. Bon. *p.* 2. *num.* 6. Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 30. & 43. Verùm hæc probare non ausim, sed potiùs quod docet Bon. *d.* 1. *q.* 6. *p.* 2. impeditum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem ad id teneri, aliàs ad nihil. Denique si quis careret Breuiario, quo vti solet, v. g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest: quia per vtrumvis impletur substantia præcepti, Creus. Escob. Dian. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 5.

5. Dispensatio, quam sine causa, solus Papa dat validè: cum causa Episcopi. Et sic Subdiaconum, qui ex dispensatione Pontificia ducit vxorem, hoc ipso liberari ab onere Horarum, contra Bonac. & Azot. docet Sanch. *de mat. l.* 8. *d.* 8. Dia. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 34.

ARTICVLVS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ?

Resp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiæ sunt seruandæ. 1 Vt recitentur iuxta præscriptum Breuiarij Romani, iussu Pij V editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breuiarium ordinis; & Ecclesias, quæ 200. anni ante institutionem Breuiarij per Pium V. peculiare habuerunt, eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Priuatim tamen omnibus

bus etiam regularibus probabile est, licere ex consuetudine, vti Romano, vt docet Less. *cap.37.d.12.* Rodr & Sà, *V.Hora.* Bon.*d.1 q 3 p.1.* Adde, quod qui eo vtitur, ne quidem in choro obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum (excepto die animarum.) Officium tamen B.V in choro recitari debet, vbi est consuetudo. Ita Fill. & Bon. ex Bulla Pij V. Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia sunt pars officij eo die; tum quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita Bon.*l.c.* ex Fill. Etsi contrarium probabile esse dicat Dian. *p.2.t.42.R.12.* ex Vasq. item Escob.*t.5.E.6.* Quod si ex inaduertentia, vel necessitate, v.g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, ita vt dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contrà, nullum erit peccatum nec obligatio repetendi, licèt consultum sit repetere ea quæ ad proprium officium pertinent: si verò studio idem mutes: aliud sentiendum videtur, cùm ratio non sit eadem Quanquam quod eo casu venialiter tantum pecces, nec tenearis repetere, vel restituere quidquam eò quòd substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat Escob.*t.5.E.6.c.5.* Dian.*p.2.t.12 R.3.* Item Caiet. Sylu. Binsfel. Azor. Val. Less. Fill. &c. citati à Bon. *d 1.q.1. p.1. n 17.* & Dian.*l.c.* contra alios multos, quos citat & sequitur Barb. Lay. verò *l.4.t.1.c 5.n.4.* cum Suar. limitat, nisi per fraudem quasi multò longius in multò brevius, v.g. paschale mutetur: (licèt Caram. apud Dian *p.7 t 11.Res 6.* contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & venialiter tantum peccari) aut idem pro libitu toto anno dicatur; quia est grauis inordinatio. V. Trull *d.14. n.11.* vbi docet eum qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v.g colitur, posse cras legare de Sancto, qui hodie celebretur, nec is hoc anno omittatur: imò ita faciendum esse vult Quintan.*t.8. sing.10.* Verum contrarium rectiùs tenet Villalob. eò quòd

præstet semel, quàm bis errare: idque multis bene confirmat. C. Lug. *Resp* m *l.* 5.*d* 8. Similiter eum qui per errorem, vel obliuionem in festo duplici, vel semiduplici non recitauit de proprio, posse de eo legere primo die non impedito. 9. lectionum officio, docet idem Quintan.*t.* 8.*f.* 9. esse probabile. Verùm & hoc meritò reiicit C. Lugo *l. c.* & ipse Quintan. contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis errauit, (legendo v. g. de feria, quando erat de festo, vel contra) agnoscens errorem non debet eum continuare, sed reliquas horas legere iuxta officium eo die currens, vt in iis saltem conformet se toti Ecclesiæ vel communitati, cuius est pars; & obseruet legem quantum potest. C. Lug. *l. c.*

2. Pronuntiatio vocalis exterior; ea enim est de substantia præcepti. Et siquidem cum socio legis (quod rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur nec interiùs attendat. Bon. *q.* 3. *p.* 2 § 1.) ea pronuntiatio adhibenda est, vt ab eo exaudiri possis, eúmque audire vicissim. Sà tamen *V. Hora*, putat satisfieri, etsi quædam non percipias quæ à socio dicuntur; neque ideo aliquid scrupulosè repetendum esse: si verò solus legas, ita legendas esse; vt audire ipsum possis, docent Regin. & Suar. sed probabile est, id non requiri, cum Ecclesia id non præcipiat, vt docent Azor *p.* 1. *l* 10. *c.* 11 *q* 4. Bon. & Dian. *res.* 11. admittitque Fill. *t.* 23. *c.* 3. *num* 117. pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul, non debet vnus vnum, alter alterum, tertius tertium versum recitare, sed alternatim facto duplici tantum choro, siue plures sint ex vna parte, siue pauciores: quia sic habet vsus, & praxis Ecclesiæ; secus est de lectionibus, quarum primus primam, secundus secundam, tertius tertiam recitat, (imo licubi consuetudo permittit vt omnes ab vno

recitentur) aliis audientibus. Bon *d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. §. 1. ex Suar. Azor. & Laym. Addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantùm audit, & non recitat. v. Bon *l.c.* Trul. *d.* 16. *n.* 17.

3. Pronuntiatio integra, sine syncopa, & abbreuiatione verborum & syllabarum & absque præcipitantia. Bon *d* 10. *q* 3. *p* 2. §. 1. Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari potest moraliter, ratione scandali, & seuerioris præcepti Ecclesiæ, quàm in priuato. Azor. & Fill. *t.* 2. *l.* 23. *c.* 2. Escob. Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 32. vbi addit 1. Eum, qui cum tali, qui vltimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu, propter nimium celeritatem & abscissionem syllabarum, (vel alia de causa) audientes non possunt verba percipere, & attendere ordinariè tantum esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officij; nisi adsit contemptus, vel graue scandalum; seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu, v. Dian. *l c.* Sylu. & Trull. *d.* 15. vbi ex Nauar. Azor. Less. & Palao, negat satisfacere eos, qui cum sociis recitant ita festinanter, vt nondum expletis à socio versiculis, ipsi incipiant, quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit. Excusant autem ex Navar. Sà, & Suar. surdum qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

4. Pronuntiatio continuata vnius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa fiat, erit tamen veniale tantum, vt aiunt Fern. Lay. & Less. *d.* 10. quia singuli psalmi, suam completam significationem habent. Si iusta ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses: consilij tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi vel nocturni imò probabile est: noctur-

nos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse (quod certum videtur, si iusta causa concurrat) quia secundùm quosdam antiquitus ita fiebat, vt docet Fill. *t.23.c.6.* & Bon. *q.5.p.3.* Escob.&c. Addit Quintanad. *t.8.s.3.* lectiones, siue tres sint, siue nouem, posse absque culpa graui, sine causa, & cum hac absque vlla culpa diuidi à psalmodia eiusdem matutini. Diuisio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij; undè priuatim fieri potest sine causa. Dian. *p.5.t.14 res.48.* ex Bon. Fil. Sanch. &c. Item Trul. *l.1.c.7.d.11.*

5. Ne inuertatur ordo Horarum absque iusta causa: quod si tamen fiat, erit tantum veniale, quia ordo iste saltem extra chorum, non est sub præcepto, nisi secundariò, & tanquam circunstantia minoris momenti. Quòd si autem per inaduertentiam, vel ex iusta causa mutes, v.g. vt amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum: vel si in choro dicantur posteriores Horæ, cum tu necdum dixeris priores; vel si inter orandum aduertas te aliquid omisisse, vel priorem horam, nondum dixisse: perges enim & supplebis in fine. Similiter si causa, vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est. v. Bon. *q.3.p.4.*

6. Vt, nisi iusta causa excuset, dicantur tempore præfixo è iure, vel consuetudine: quæ nunc obtinuit: Vt Matutinum & Laudes, absoluto Completorio in Ecclesia, horâ circiter quartâ, & secundum Bon. etiam tertiâ dicantur: & hyeme quidem, mediâ horâ ante solis occasum dici posse, ait Fill. ex communi sententia, cum etiam priuilegiũ quibusdam concedatur, vt hora ante occasum dicant. Quod tamen non est firmum, id sine priuilegio fieri non posse, quia talia sæpè dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varie-

tate opinionum. Iuxta eandem sententiam non peccabit, ait Bon. qui primam, tertiam, sextam, & nonam duabus vel tribus horis post ortum solis dicit: tum quia est moderata & consueta postpositio: tum quia tempus à iure præscriptum magnam latitudinem, teste consuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causa, ad vesperum differre, vel ante prandium sine causa Vesperas & Completorium dicere; quia hæc est insueta inuersio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt priuatim post prandium, cùm rubrica Breuiarij feria IV. Cinerum non imponat præceptum. Nau. Sanch. Trull. *d.*18 *n.*6.

Dixi, *sine causa*: quia si iter, aliáve causa vrgeat secundum Caiet. & alios, omnes Horæ mane dici possunt, vsque ad vesperas inclusiuè. Denique ad vitandum mortale sufficit dici omnes à media nocte, vsque ad alteram mediam noctem; prætterquam quod Matutinum pridiè possit anticipari. Quod si intra dictum tempus quis horas non dixerit, peccauit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere; quia sunt onus affixum diei; etsi supplendo possit, secundum quosdam, restitutionem subterfugere, eò quòd rependas æquale. Molfes. 3. *t.*2. item Maior. Palud. Ledesma, &c. apud Henriq. *l.*13. *c.*13. Bonac. *d.*1. *q.*5. *p.*2. *n.*5. vbi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro ea Suar. & Fill. sed malè, quia hi loquuntur tantum de primo medio anno: vel spectato solo iure naturæ, & secluso iure positiuo. Expressè autem, eam sequitur. Quintan. *t.*8. *s* 6. vocatque veriorem contraria. Vide etiam Dian. *p.*2. *t.*12. *res.*24.

7. Vt devotè, & cum attentione interna, virtuali saltem, recitentur, siue ad Deum sit, siue ad sensum verborum, siue vt ait Caiet. ad verba solum. Quam postremam sufficere, rectè notat Less. supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Vnde attentionem confusam saltem ad Deum; & ad ver-

ba includit, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita communiter contra Nauar. Sylu. & Con. qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantum externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licet animo voluntariè interea distraharis. Quæ sententia, secundùm Laym. & Less. non est improbabilis, & vtilis, tum scrupulosis, tum confessariis, beneficiatis sine attentione Horas recitantibus, impenrent restitutionem fructuum, partim ob Doctorum authoritatem, partim quod hoc præcepto tantum materiales quædam preces, earumque externa pronunciatio, (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur; deuotio verò tanquam finis præcepti extrinsecùs ad eius substantiam non pertineat. Verum nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur: sine oratione enim interna, nulla est oratio; ergo hoc ipso, quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere; potest enim eos præcipere, vt sunt necessarij ad actus externos debitè præstandos, vt sunt actus virtutis. Quo modo cùm possit præcipere confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, *cum attentione interna, virtuali saltem*: etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis, quam Bonac. & alij communiter dicunt manare ex actuali, quandiu non reuocatur expressè, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Vnde licet inuoluntariè distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo consuetudo, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2 Si cum confusa aliqua apprehensione & proposito, opus consuetum faciendi,

recites, vide Bon.*d.*1.*q.*3.*p* 3 Ex dictis resolues.

1. Is qui dubitat ob euagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem coniecturam habeat, se dixisse, vel quia proposuit initio attendere vel quia se reperit in fine, v.g. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoria, cæteroqui non errare solita, dixit; proindéque melius erit, si non reperat ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & vt totum officium sine perturbatione decurratur. Ita Binsfeld. *c* 11.*d* 13. Laym. *c.*5.

2. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, grauiter peccauit, tenéturque secundùm sententiam communem, Horas repetere nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum: quod erat, vt deuotè oraret. Sotus, Nauar. Reg. Fern. Suar. Bon. & Trull. *l.*1.*c.*7. *d.*17 vbi ex Nau addit non excusari à mortali eum, qui recitationem Horarum ita differt, vel ita se componit, vt aduertat se somno præocupandum; v g. si Completorium vesperi reseruet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulò ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem; eo quod substantia operis sit impleta, absque circunstantia deuotionis. Multóque magis ac probabilius iidem negant, obligationem restitutionis; eo quod ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distracte dixerunt. V. Bon. *l.c.* Less. Laym. & Dian. *t. de Horis*, *R.*1.*&*.2. Escob *t.* 5. *E.* 4. *c. vlt. n.* 62.

3 Cum recitatione officij coniungere actiones quæ notabiliter non impediunt, (v.g. induendi, abluendi,) veniale est, si fiat sine causa; alias nullum. Escob *l.c.c* 7. Qui verò aduertenter occupat se aliqua re impossibili cum attentione interna, v. g. in scriptione, lectione, &c. grauiter peccat, & præcepto non satisfacit; atque adeò tenetur repetere. Nauar. Suar Bon. Trull. *l. c.*

DVBIVM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

Resp. 1. Clerici Beneficiarij, quod eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt Domini, vt de iis possint libere disponere. Vbi rectè notat Nau. hanc congruitatem & decentiam habere latitudinem, & suos gradus: proindéque si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 200. medium 400. summum 500. Clericus autem infimo viuat, de reliquo liberè posse disponere. Ita commun. quia id acquisiuit vt stipendium sustentationis quasi mercedem operis præstiti.

Resp. 2. Probabilius etiam est, contra Nauar. & multos Canonistas, beneficiarios non regulares, secùs enim est de regularibus, vt ait C. Lugo *t.1.d.* 4.*ſ.*1.*nu.*2. absolutè esse dominos omnium suorum prouentuum, ideóque etsi in profanos vsus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud Binsfeld. Mald & Bon. *d* 4.*p.* 1. ex S. Tho. Sot. Mol. &c. tum quia fructus faciunt suos, vt supponit Trid. *seſſ.* 24.*c.*12. tum quia alioqui non possunt fructuum dominium in alio transferre (extra pios vsus) omnésque eorum donationes & contractus essent inualidi, & vt tales à iudice declarandi & bona Ecclesiæ restituenda: quod cum nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum. C. Lug. *d.* 4 *n.*1. Quo non obstante teneri eos ad bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua, expendere in pios vsus, tam est communis sententia, vt C. Lugo *d* 4.*n.*10. dicat nimis singularem esse sententiam Petri Hurt. & Dian. dicentium, eos satisfacere, (si seclusis grauibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus, quartam partem redditum Ecclesiasticorum, vel certè dimidium eius quod congruæ sustentationi superest. v. C. Lugo *loc. cit.* vbi plurimis pro se citatis. Auth. osten-

dit Tol. Mol.&Bon male citari pro contraria sententia; imò ipsomet Hurt.& Dian. in ea non perstitisse, atque nulla vel autoritate, vel ratione fulciri: ac denique suam multis probat, præsertim ex Trid. *sess 21. c. 5. de ref.* ostenditque, istam obligationem nasci ex iure, non tantum, humano sed etiam diuino naturali. Vide etiam Bon. *l. c. p.* 2. Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est, ad status & familiæ sustentationem, secundum conditionem statûs, gradûs, dignitatis: qualitatis, & regionis, in qua habitat. Bon. *l. c.* Mol. Laym. C. Lugo &c. Vnde resoluuntur hi Casus.

1. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium, quia plus requirit Episcopus, quam Decanus: Decanus, quam Canonicus; Canonicus in Ecclesia principali, quam Parochus, debilis & tener, quam robustus & valens: & quod sufficit in vno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vsum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat quod beneficiarius emerserit ex humili, quo minus possit statui suo conuenientes sumptus facere, vt ex Molin. docet C. Lugo *l. c.* & Bon *l. c. n.* 8.

2 Nomine congruæ sustentationis, etiam intelligitur debita hospitalitas non tantum in pauperes peregrinos, qui maximè commendantur Clericis à Trid. sed etiam in vrbanos. C. Lugo *n.* 66.

3. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest soluere ex redditibus Ecclesiasticis, non item, quæ cõtraxit ante beneficium obtentum, nisi sit pauper. *Ibid. n.* 67.

4. Potest Clericus ex bonis superfluis licitè in studiis alere suos consanguineos, si aliunde non habent: eo quod parentes vel nolint, vel non possint alere in studiis. *Ibid.* & Bon *p.* 2. *n.* 13.

5. Si habet sorores, pauperes vel filios spurios ex fructibus beneficij dotare licet, si aliunde non potest: quia naturali iure debet illis alimenta, in

Q 5

quorum locum succedit dos. Molin. Binsfeld. &c. Cauendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statum exaltet: vel hos legitimis æquet: etsi nobilis plus possit dare quàm alius infimæ sortis, v. Laym. *l* 4.*t*.2.*c*.3.*n*.4.

6. Si bona superflua expendat in vsus profanos, v.g. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè maior est, quam in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem; quia est dominus fructuum, & consequenter neque is, qui accepit. Ita contra Nau. &c. communiter Doct. alij ex Trid. *sess.* 21. *cap.* 1. Azor. *t*.2 *l*.7.*c*.8.*q*.1.*v*. Laym. *l*.4 *t* 2 *c* 3 *n* 4. Bon. *d*.4 *p*.2. *n*.9. *&* *p*.4.*n*.1 *&c.*

Quæres 1. Quæ teneantur in pios vsus expendere? Resp. Ea omnia, quæ acceperunt, siue ab Ecclesia, siue ab aliis tanquam procuratores cultus diuini; non autem illas, quæ vel in cultum diuinum oblata non sunt, vel jam ab Ecclesia in cultum diuinum sunt expensa. C. Lugo *d* 4. Ratio est, quia priora habent annexam obligationem religionis, posteriora non; vel si habuerint, ea iam est extincta, per expensionem in pios vsus. Vnde resolues.

1. In profanos vsus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industria, donatione, alióve modo vt Laïci, acquirunt, viuendo interim ex beneficio. Item quasi patrimonialia, hoc est quæ acquirunt quidem vt Clerici, non tamen vt redditu beneficij, sed vt stipendia alicuius officij Clericalis, v.g. ratione concionis, pro Missa, funere, officio defunctorum, administratione Sacramentorum, anniuersariis, &c. Sanch C. Lug. *l.c n*.23. Bon. *p* 2. *n*. 19.

2. Probabilius est, in profanos vsus posse expendi distributiones, siue præsentias (vt vocant) quæ beneficiariis ob præsentiam in Choro distri-

buuntur. Ita Sylu. Bon. C. Lugo *n*.24. Bon *p*.2.*n*.17. contra Sanch. &c.

2. Fructus qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collatiuam, sed ad nutum amovibilem, possunt expendi in vsus profanos, quia non sunt fructus beneficij, (hoc enim confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia. v. C. Lugo *n*.18.

4. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in vsus profanos: quia eam Papa extrahit ex redditibus beneficij, & dat alteri qui id beneficium non habet. C. Lugo *l.c.* contra Bon. &c. Secus est de eo, qui beneficium habet in commendam, quia substituitur loco beneficiarij. *ibid.*

5. Partem quam Clericus parcè viuendo, sibi seruat ex congrua sustentatione, licitè expendit in vsus profanos, quia expensa est iam ante in vsus pios *ibid.* & Bon *d*.4 *p*.2.*n*.14. ex Molin.

Quæres 2. Quid intelligatur nomine vsus pij?

Resp. Qui vel ad cultum diuinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur: v.g. ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est eorum, qui non habent necessaria siue ad naturam, siue ad statum seruandum: item in vsum Religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro deffunctis, hospitalia, &c. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

1. Si Clericus superflua expenderit in vsus profanos verbi gratia, emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere: quia obligationi bonis iis annexæ non satisfecit, & adhuc potest satisfacere, cum bona empta pretio æquiualeant. C. Lugo *n*.43. v. Bon. *n*.20.

2. Qui in vsum profanum, è Clerico bona accipit dono, ex superfluis, potest excusari à peccato, si eum non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens, ad superflua expendenda in vsus pios. v. C. Lugo *n*.40. Quia Cle-

ricus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

3. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licitè possunt testari de redditibus beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias: etsi enim vbi consuetudo inualuit, etiam in vsus profanos valide testentur, peccant tamen mortaliter. v. Less. *l.* 2 *c* 19. *d.* 4 La . *l c.* Bon. *d.* 4 *p.* 3. *n.* 1. & 5. Tr. *sess.* 2. *c.* 1. *de ref* & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ; quæ licet superveniat testamento iam condito, facit tamen illud conualescere. Sanc. Salas, Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 99. vt suprà *l.* 3 *t.* 5. *c.* 4.

DVBIVM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur?

Resp. 1. Clericos maioribus ordinibus initiatos: vel etiam minoribus; si habeant beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem Clericalē; quæ non debet esse virgata, in qua diuersi coloris virgæ ducantur, nec partita seu discissa.

Resp. 2. Quoad artes, prohibetur macellariorum, tabernariorum, iaculatorum, quorum etiam ludis, vti & hastiludiis, prohibentur interesse. Item Medicorum aut Chirurgorum, vbi opus est incisione aut adustione, nisi, vt habet Nauar. erga pauperes, aut propinquos, aut necessitate.

Resp. 3. Quoad officia, prohibentur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Iudicis in causa sanguinis, Aduocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis sæcularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent; v.g. aduocare pro personis coniunctis & miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotiis sæcularibus, Sayr. *lib.* 12. *cap.* 15 *num.* 6. (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere,) Bonac. in *præcep. d* 10. *q.* 1 *p. vlt.* Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 8. *n.* 4. & notat consuetudine inductum esse, vt officio Cancellarij, Consiliarij, imò

etiam iudicis fungi possint in causis ciuilibus.

Resp.4. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamosæ vacare; quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur, accipitres vel falcones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturam aut negotiationem lucri causa, (non tam n necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certe talis, quacum nullum periculum aut scandalum immineat. Less. *l* 2.*c*.5.*d*.9.*nu* 40. Caiet. tamen *V.Clericus* contra Angel & Nau. docet horum & simi ium transgessionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contempus & scandalum. vid. Laym. *l*.5. *tr* 8 *c*.12.*n* 2. & 3. Nec refert ait, quod transgressor sit excommunicandus, quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit. Quod tamen vniversim Nauar. putat esse laxius, maximè cum Canones vtantur verbo, præcipio. Vnde ait esse mortale, si habitum vel tonsuram non gestent. Quod restringit Bonac. *disp* 8 *de sacram.q* 1.*p vlt.n*. 8. si sint initiati maioribus ordinibus; aut habeant beneficium, & tonsuram, vel habitum longo tempore absque iusta causa, non gestent, tunc enim peccare mortaliter; citatque pro se Reg. Nauar. Henriq. Vasq. Negant tamen Syl & Laym. *l.c.* si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiatori verò esse mortale, concedit idem Lay. *l*.3. *t*.4.*c* 17. & alij commun. Sed de hoc v. suprà *l*.3. *c*.3.*dub*.7. de emptione & venditione.

CAPVT III

De statu & officio personarum secularium quarundam, præsertim iudicialium.

DVBIVM II.

Quæ requiruntur ad legitimum iudicium?

Resp. Hæc tria. Primum est Iurisdictio sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, vt ex

D.T. 1. 2. *q* 60. habet communis. Quare peccat Iudex sæcularis, si personas, aut causas merè Ecclesiasticas, ad se trahat : vti & Ecclesiasticus, si merè ciuiles. Nisi fortè per accidens, ob defectum iustitiæ in foro sæculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porrò quæ causæ dicantur merè civiles, quæ Ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet iudices, & iurisperitos, potestque videri apud Laym *l.* 4*c.*1.v. C. de Lug. *d.*37. *ſ.*3.

Secundum. Rectus processus, v.g. vt citetur Reus & audiatur, &c. Nisi fortè expediat aliquando, cùm delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subito plectere, vel in criminibus exceptis communem procedendi modum mutare, nam Iudici supremo (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, Reum morti adiudicare, eo quod factum notorium & publicum, sit loco accusatorum & testium, neque Reo ius defendendi se in iudicio relinquat, vt docent Nau. *c.*25.*n.*10. Less. Fil. Bon. *d.*10. *in præcept. q.* 2 *p.*1.*n* 5. v. etiam C. de Lugo *d.*37 *ſ* 5. Trull. *l.*8.*c.*1.*d.*13. Vbi tamen benè notandum, quod etsi talia crimina excipiantur à cõmuni dispositione legis positiuæ, & iuris communis, non tamen legis seu iuris naturæ: ideóque grauiter peccare Iudicem, qui in tali processu, v.g. contra sagas, quidvis licere putat. v. Cautionem criminalem *c.*17.18.37 *& seq.*

Tertium. Recta intentio, vt scilicet procedatur ex intentione iustitiæ. Vnde si Iudex procedat ex odio, aliòve fine malo, v.g. inanem gloriam, peccabit non quidem contra iustitiam : sed charitatem, aliámve virtutẽ mortaliter aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. Bon *d.*10 *p.*2.*q.*3.

DVBIVM II.

De potestate & officio Iudicis.

ARTICVLVS I.

Quid requiratur in Iudice ?

Resp. 1. Præter tria dicta superiore dubio, requi-

ritur scientia, quâ sciat suo munere rectè fungi. Ita communiter DD & Bon *d.* 10. *q.* 2. *p* 3. Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum & officium exercere non potest: Vndè resolvuntur sequentes Casus.

1. Petens, aut suscipiens officium iudicis, *idem est de Medico & Chirurgo*, vt v. infrà *dub.* 7. quo indignus est, ita vt probabile sit inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter. Navar. *c.* 25. S Anton. C. de Lugo *d.* 37. *n.* 1.

2. Iudex carens necessariâ scientiâ, non debet absolui, nisi facta renuntiatione officij, vel nisi firmum habeat propositum renuntiandi. Ita S. Thom. 2. 2. *q.* 76 *a.* 2. Cai. Clauis regia *l.* 12. *c.* 13. *n.* 2. Reg. *d.* 25. *n.* 675. Nau. *c.* 25. Farin. 3. *p. q.* 3 *art.* 16. Ratio est, quia nullus potest officium, cuius munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi.

3. Si Iudex ex magna imperitia malè iudicet, tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis, vt etiam, quotiescunque notabile, damnum, siue in substantia litis, siue in superfluis expensis, propter eius culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. Bon. C. Lugo *ll. cc.*

4. Si Iudex agnoscat, errorem à se (etsi sine graui culpa) commissum, in præiudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam, impedire errorem; v. g monendo occultè partem læsam, vt sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. C. de Lugo *l. c. n.* 3.

Resp. 2. Iudex tenetur causas iudicare, & celeriter expedire. Quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit, si sententiam sine iusta causa differt. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

1. Iudex mortaliter peccat contra officium suum differendo valde notabiliter causarum expeditionem, sine iusta causa. Sylu. V. *Iudex, quæst.* 12. Cla-

vis Reg. 12. *n*. 8. Nauer. *c*. 25. *n*. 14. *&c*. cum Bon. *d*. 10. *q*. 2 *p*. 3.

2. In casu dicto, Idem Iudex tenetur parti læsæ damna & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est causa iniusta causa. *Ib*. Auth. *ll cc*.

3. Si iudex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantum parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur. v. g si mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, sine causa remisit. S. Th. 2. 2. *q*. 67. *a*. 4. *ad*. 3. Sylu. V. *pœna q*. 28. Salon Lay. *l*. 3. *tom* 2 *c*. 5. *n*. 7. contra Azor.

ARTICVLVS II.

Quid Iudici seruandum circa Inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos. 1. Via accusationis, cum est aliquis actor, qui spondet se obiecta probaturum. 2. Via denuntiationis, cùm deferens crimen, non vult suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis, quæ triplex est. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges seruentur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale; vt si quæratur, quis Caium occiderit.

Resp. 1. Iudex sine vlla data occasione, ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem: in qua tamen eius potestas non extendit se ad occulta eiicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reipub. nec cuiquam fit iniuria. Ac licèt quorundam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem: cui incommodo bonum commune præualet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. Farin. Less. *l*. 2. *c*. 28. *d*. 13. Vndè resolues.

3. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus, sub iuramento, non tenetur, imò nec potest, prodere criminosum occultum. Lay. *l*. 3. *t*. 6. *c*. 1. Less. *l*. *c*.

2. Si talem reuelet, peccat contra iustitiam (nisi fortè cederet non tam in pœnam, quam certam eius qui deliquit, emendationem, vel ad graue malum ab aliis auertendum) cùm enim crimen, vt ponitur, probari non possit, ac proinde ex eius reuelatione non possit aliud sequi quàm infamia, nullum habet ius reuelandi. Lay. *ibid. & t.3.p.2.c.4.*

3. Si in hac inquisitione; ex relatione duorum vel trium, deprehendatur alicuius criminis author potest per tales testes contra illum procedi, vt habet praxis communis. Lay. *l.3.t.3.p.2.c.4.n.* 12.

Resp. 2. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v.g. an Petrus fecerit; nisi infamia aliqua aut iudicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Iudicum, tum ex incommodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus, v. Bon. *d.* 10. *in* 8. *præceptum q.*2.*p.*5.

Resp. 3. Vt Iudex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iustam des causam Ratio est, tum qui alioqui diffamaret sine causa, tum quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quam non habet; nisi per accusationem vel confessionem Rei, vel euidentiam facti, vel per infamiam: ad quam non sufficiunt duo testes qui iurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum; sed requiritur, vt rumor sit sparsus per maiorem partem communitatis, id est, ciuitatis, viciniæ, vel monasterij, neque à maledicis sit exortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxim communem bonorum virorum, Rerumpub. vt habet Laym. *l.c.* & Less. *dub.* 15. *a.* 19. ex aliis Bon. *l.c.* Vnde resolues Casus.

1. Antequam Iudex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltem per duos; qui nominent personas, à quibus id publicè audiuerint. Nau. Rub. *de iud.* Trul. *l.*8. *c.*1. *d.*17.

2. Iudex infamatum de vno crimine, v.g adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus. v.g. furto; quia esset inquisitio specialis sine præuia infamia. Salon Caietan. Trul. *l.8. c.1 d.18.* nisi tamen crimina sint connexa, vel vnum sit circunstantia alterius. *Ib* & Sanch. 2 *p.conf.l.6. c.3. d.* 21.

Dixi in Resp. *Regulariter:* quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos v. apud Less *l.2.c.29.d.*15. Bon. *t.* 2. *d.*10.*p.* 5. Sanch. 2 *p. con.l.* 7. *d.* 19. Trul. *l.c.*

ARTICVLVS III.

Quid liceat Iudici circa quæstiones siue torturam?

Resp. 1. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est reddant rem plus quam probabilem: qualia habentur, v.g testis vnus omni exceptione maior. Rei confessio extra iudicium, item probabiliter etiam assertio duorum vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis; præterquam veneficij, (in quo, an ex sola denuntiatione complicum, & quomodo procedere liceat, vid. Tann *t* 3. *d.*4. *de iust. dub.*2. & 3. Laym. *lib.* 3 *t.6 c.5.* item fama publica à viris honestis orta ac per testes probata, cum alterius indicij adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris (Lay. *l.*3. *t.*6. *c.*5. *n.*9. ex variis. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta & indicia sunt valdé efficacia, vt si plena probatio eliciatur: nam confessio Rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in ea vsque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. Less. *l.*2 *c.*29. *d.* 17. Delrio *l.* 5. *s.* 5. Lay. *l.c.*

Dixi in responsione, *si tamen torqueri potest*: quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti, Officialium Principum, Vrbium

Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, senes memoriâ vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. Delrio *ſ*.9. Bonif. *c*. 6. C. de Lugo *d*.37.*ſ*.14. Vnde resolues.

1. Peccat Iudex grauiter, si non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quàm ad torturam descendat.

2. Tortura simpliciter abstinendum est, quando, adest plena probatio criminis, quia ad hanc ordinatur tortura. Nau. *l.c.*

3. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadauer occisi sanguinet ad præsentiam alicuius; si sagæ non possint lachrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus v. Delrio *lib*. 5. Less. *n*.176. Trull. *l*.8. *c*.1. *d*.21.

4. Peccant Iudices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, Reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, iuramento adstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est. Nauar. *cap*.18 *num*.41. *&* *cap*.25. *num* 36. Additque idem esse si, *etsi sine iuramento*: minis, terroribus, tormentorum ostensione, hominem turbent, & implicent, vt sibi contradicens circumstantiam aliquam reuelet, quâ conuincatur & puniatur. v. C. de Lug. *d*.40.*n*.1.

5. Si Iudex extorserit confessionem per iniuriam v.g. si extorserit exemptos, si sine sufficientibus indiciis, si dolo malo, mendaciis, ficta impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter, (siue quoad substantiam, siue quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi, imò tenetur Iudex ad compensationem damnorum, vt docet Card. de Lugo *d*.37.*ſ*. 14.*n*.157. v. Less. *c*.19. *dub*.18. Lay. *l*.3 .*t*.6.*c*.3. vbi etiam dolos bonos, quos Delrio suggerit Iudici, planè reiicit. v. Tan. *tom*.3 *d*.2. *q*.2. *d*.2. Trull. *l.c.*

6 Licet reus confessionem iniustè ex tortam postridiè ratificet, nihilominus Iudex non potest procedere ad punitionem Rei, vel complicis occulti: quia cùm confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *l. penult. ff. de quæstione*, atque adeo etiam cognitio per illud medium parta, est iniusta. Nau Salon. Less Sayr. Trul. *l. c d.* 10.

Resp. 2. Gravius torqueri potest, contra quem graviora sunt indica, non tamen ita, vt moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Vnde si hic excedatur, confessio extorta erit inuoluntaria, & habenda pro nulla, etiamsi extra tormenta coram Iudice ratificet, metu nouæ torturæ. Laym. *c. 5 n.* 11.

Resp. 3. Semel tortus si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi noua criminis indicia superueniant: quia per torturam priora elisit. Si verò crimen in tortura fassus, extra eam reuocet coram iudice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore; tum ob inconstantiam. Si vero tertiò tortus ac confessus, tertiò retractet, absoluendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem ideóqne nullam, Less *c. 29. d.* 17 Excipiunt quidam si indicia sint grauissima, quæ violentam præsumptionem pariant, crimen malitiose à Reo negari. Lay. *l. c.* vid. Card. de Lugo *d. 37. num.* 156. Dian. *t. 3 t. 6. R.* 16. *&* 23. Trull. *loc. cit.* v. infrà *hic dub* 6 *&* 7. An quando & quomodo Iudex possit interogare Reum de complicibus, vid. Trull. *lib* 18. *c.* 1. *d.* 22.

ARTICVLVS IV.

Quid seruandum Iudici circa sententiam & pœnam.

Resp. 1. Iudex debet iudicare secundum leges. Vnde inferior Iudex ordinariè non potest pœnam relaxare, vel minuere, etiamsi actor consentiat: nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dictaret epiikia, vel nisi de priuata tantum iniuria actoris ageretur. S. Thom. 2. 2 q. 65. art. 5. Reg. n.

lib.25.numero 643. Bon. &c. Trull. *l.8.c.1.d.12.*

Dixi, *inferior*: quia ſupremus,ob iuſtam cauſam id poteſt: ſine cauſa tamen grauiter peccaret,ſecundùm Caiet.V.*Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum.An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione rei,vide Bon. *l.c.*& Trull.*l.c.*

Reſp. 2. Si in aliqua causâ fuit Aduocatus, in eadem iudex eſſe, & ſententiam ferre non poteſt. *l.eos in princ.C de appell.& prater de iuriſd.* quia iudicium eius habetur ſuſpectum, propter affectum ad vnam partem, vt ex communi Doct. docet Sanch.*l.Conſil.c.vn.dub* 26.(additque *n.*3.ſententiam non fore validam: quod tamen alij negant,ſi ſit Iudex ordinarius) Card.De Lugo *de iuſt.d.* 41. *ſ.*1.*n.* 4. vide etiam Dian. *p.*3. *tr.* 5. *miſ. R.* 55. vbi ex Corduba ſentit talem iudicem in conſcientia non peccare, ſi ſine affectu, ſecundùm leges, altera parte inſcia iudicet.

Reſp. 3. Quem iudex priuata ſententia ſcit eſſe nocentem, ſi iuridicè ſit probatus innocens, non poteſt condemnare:quia iudicat vt perſona publica, ideóque ſequi debet ſcientiam publicam, ac procedere ſecundum allegata, præſertim in fauorem Rei. D. Th.2.2. *q.*67. Nauar. *c.*25.Caiet. Fill. Leſſ.Bon *d* 10 *q.*2.*p* 2.

Reſp 4. Quem iudex priuatim ſcit eſſe innocentem,ſi iuridicè probatus ſit nocens,tenetur omnimodo liberare,ſi poteſt. v.g. impediendo accuſationem, extrahendo iudicium, aperiendo carcerem,(ſi ſine maiore malo poteſt)remittendo cauſam ſuperiorem; etſi ſit nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent,cum S.Th. *l.c.*ob rationem paulò ante datam,quòd poſſit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quod cum aliis docent Leſſ.*l.*2.*c.*19.*d* 10.*Iudex*,Sà,V.*Iudex*, Petr.Nau.Fill.Bon.*d* 10.*q.*2.*p.*2.*n.*2.Tol &c.v. C. de Lugo *d.*37.*ſ.*14.quia directè occidere inno-

centem, est intrinsecè malum; ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum. Less. *l. c.* In causis tamen ciuilibus & criminalibus minoribus, vbi tantùm agitur de pœnis pecuniariis, potest etiam iudex, secundùm hos auctores, simpliciter procedere secundùm allegata & probata; tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum; tum quia Resp. habet potestatem in bona suorum ciuium, quando bonum publicum id requirit; vt in hoc casu; ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo euertatur. Vide Laym. *c.* 2. *n.* 8. Less. *d.* 10. Bon. *l.* 5. *n.* 4.

Quæres 1. Quid faciendum iudici, cùm vtrinque sunt sententiæ probabiles in quæstione iuris, v. g. an ex testamento minùs solemni debeatur hæreditas?

Resp. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de iure probabiliorem, saltem si sit iudex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adiudicet defendenti se probabiliter, licèt altera probabilius. Ratio est, quia iudex est constitutus, vt secundùm merita causæ, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat; quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi *si supremus sit*: quia si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore, iudex inferior videtur secundùm eam posse iudicare licèt minùs probabilem: quia videt probabiliorem cum honoris sui præiudicio, reuocandam in superiore tribunali. Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *cap.* 5. §. 3. *n.* 16. ex Sylu. Vasq. &c. v. tamen C. de Lugo *d.* 37 *s.* 10.

Resp. 2. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit vni eorum adiudicare totum pro suo arbitrio, cùm vterque æquale ius habeat; sed suadebit compositionem; imò etiam imperabit, in casu nimis intricato; (aliàs enim non licet) vel vni dimidium, & alteri alterum dimidium iu-

ris aut rei, de qua lis est, adiudicabit: memor interim axiomatis: quòd (si partium iura sint obscura, potiùs fauendum sit Reo, quam actori.) *ibid*. Bon. de peccatis, *d*.2.*q* 4.*p*.9.

Quæres 2. Ad quid teneatur iudex, qui sententiam iniustam tulit.

Resp. 1. Si dolo, vel (vt dixi *d*.1 *a*.1.) magnâ imperitiâ id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere. Bonac. *d*.10.*q*.2.*p*.4. ex S. Thom. &c. vide suprà *d*. 10. *art* 1.

Resp. 2. Si alioqui dignus suo munere, (tametsi id petens impetrauerit aliis dignioribus neglectis) per obliuionem ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex propriis, cùm iniuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potiùs (secundùm alios) cum culpam Theologicam non commiserit; debet tamen reuocare sententiam, si potest sine graui incommodo. Laym. *l*. 2.*t*. 6. *c*. 2. *n*. 11.

Quæres 3. An sententia iudicis iniusta obliget in foro conscientiæ?

Resp. Sententia iniusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis iuris simpliciter necessarij siue feratur per falsò allegata, & probata; siue ex iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, manétque parti læsæ, tametsi non appellet, ius suum, licebítque, si absque scandalo possit recuperare bona. S. Thom. Sayr. Bon. *d*.10.*q*.2.*p*.4. Trull. *l*.8.*c*.1.*d*.7. Ratio est; Quia sententia eatenus obligat in conscientia; quatenus habet rationem iudicii; hoc est, vt est determinatio iuris, & definitio iusti.

Dixi, *in foro conscientiæ*: quia in foro externo; vbi non tam veritas facti, quam probatio iuridica spectatur, sententia prolata seruanda est, ad euitanda scandala, & incommoda, neque elapso ter-

mino,(intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, legere sic statuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, vt litium sit finis. Trull. *lib.* 8. *c* 4. *d*. 7. ex Sayr. &c. Vnde resolues.

1. Is cuius bona per sententiam manifestè iniustam adiudicata sunt alteri, potest (nisi alter iustè præscripserit) per occultam compensationem ea recipere, quia recuperat ius suum. *Ibid.*

2. Qui sciens per iniustam sententiam malâ fide accepit bona, tenetur ea semper restituere, nec vnquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribet, imò tenetur expensas restituere, & compensare damna, etiamsi pars læsa non appellauerit, cùm non renunciet ideò iuri suo.

3. Qui bonâ fide rem postulauit à iudice, & bonâ fide accepit, intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam iniustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si verò possedit rem bonâ fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, quia legitimè præscripsit. Salon. Sayr. Triull. *l. c.*

Quæres 4. Quid liceat Iudici circa munera?

Resp. 1. Etsi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet; vel ob scandalum, vel ob periculum peruertendi iustitiam; acceptorum tamen dominium comparat, spectato iure naturæ.

Resp. 2. Et si lex positiua munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem ante sententiam Iudicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantùm, sed etiam inualida sit acceptio, vide Bon. *in* 8. *præceptum q*. 2. *p*. 8. Lay. *l*. 3, *t*. 4. *c*. 4. *n*. 9. *&* 10.

Resp. 3. Si Iudex iniustè extorqueat munera, nolens facere quod iustum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere: vti etiamsi quid datum sit ad redimendam vexationem, v. g. ne iniustè faueat parti aduersæ; ne causam nimis differat. Quan-

quam

quam hoc casu interdum præsumit possit, datorem remittere obligationem restituendi. Laym. *l.c.* ex Gab. & Reb. &c.

DVBIVM III.

Quod sit officium Aduocati?

Suppono secundùm omnes, in Aduocato quatuor requiri, scilicet scientiam convenientem, iustiam causæ, fidelitatem, & pretium iustum: quod si taxatum est, non licèt vltra hoc accipere: vbi non est taxatum, sufficit iustum naturale, vt videbis apud Bonac.

Resp. 1. Non potest sub graui peccato suscipere causam, quam scit esse iniustam. Ex causis autem ciuilibus, in vtramque partem probabilibus, & dubiis, potest vtramuis etiam minùs probabile, tueri; dummodò cliens de minore probabilitate moneatur. Vasq. Salas, Card de Lugo Dian. *t.1 p.2. R.4.* Quia vtraque pars habet ius proferendi suas rationes in iudicio, ergo etiam Aduocatus patrocinandi: neque semper est verius, quod videtur probabilius; & forte aliud erit iudicium Iudicis. Bon. *de pec. d 2 q.4 p.9 & suprà lib.1.c.2.d.2. & in præcepta d.10.q.3.p.4.*

Dixi *Ciuilibus:* quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali casu grauiter peccat contra reum; ergo etiam Aduocatus Fill. *l.40.c.* 1. Neque, quando auctor contra possessorem agens, scit se nihil posse euincere, sed rem mansuram semper dubiam; quia tunc iniustè vexatur possessor; pro quo tandem iudex debebit iudicare, vt v. C. de Lugo, *de iust. d.41. n 8.* Sal. *in 1.2. d.1 s. vlt. n.108.*

Resp. 2. In causa criminali, potest Reum etiam sontem defendere vt mortem aliamve pœnam euadat; quia Reus non tenetur ad pœnam, nisi conuictus; ergo potest per se, vel alium eam aduertere, donec conuincatur. Bon. *d 10 q 3 p 4 n 7.*

Resp. 3. Aduocatus tenetur pauperibus in extre-

R

pec.d.2.q 4.p.9. vti & si qualitatem ac statum causæ, seu periculum eius perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset, Quod si dubium sit an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque, id vlla diligentia cognosci possit, non teneri aduocatum ad damna resarcienda, docet Bardi *d.4.c.29.* Quòd melior sit conditio possidentis dum de damno illato non constat.

5. Si clientis causam minùs probabilem, dicat esse omnino iustam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuit litigaturus. Bon *l.c*

6. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, vt resistat; alias ad restitutionem damnorum obligatur: quia cùm stipendio sit conductus, tenetur ex iustitia monere. Tan. *l.c.* Neque potest vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cum damno partis, quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi, & metu, non tenetur: quia nulli facit iniuriam. Valent. Azor. Less. Lay. Bon. *l.c.*

7. Non potest absolui, qui paratus est quasvis causas defendendas suscipere. Sayr. *l.12.c.23.n.18.*

8. Non licet cum cliente conuenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ex *cap. Infames*, 3.*q*.7. quia postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v g. dimidia, tertia, vel quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit, quia id grauiter prohibetur *L. Sumptus, ff. de pactis. L. Item, c. de proc. c. Arcentur*, 3.*q*.7. *L. Si qui cod de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si iustum pretium non excedat, & dolus ac fraus absit. V. Sylu. V. *Advocatus*, Nauarr. *c.15.* Fill Lay. Bon. Sanch. *l.5. consil. c.7.d.9. & l.37.* & Card. de Lugo *l c.*

9. Peccat Aduocatus. 1. Si cum non sit idoneus officium Aduocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nemini. ff de Aduoc.* S.Thom. 2.2 *q.* 71. estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundùm dicta *c.* 13. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti aduersæ, habenti aliàs iustam causam, &c. V. Nau. *c.* 25. Fil. *q* 3. 4. Si vtrique parti patrocinetur; quia repugnat, vt vtramque patrem æquè defendat, Sylu. Sanch. *conf. p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. In diuersis tamen causis secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, in qua est iudex, vel Assessor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. Sylu. V. *Advoc. q.* 1. 6. Si (tametsi defendat causam iustam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat; si in causa manifestè iusta Aduersarium decipiat, dummodò nulla vtatur falsitate, v.g. allegando falsa, &c. S.Thom. 2.2. *q.* 71. *art.* 7. Sylu. Sanch. *conf. p.* 2. *l.* 6. *c.* 8. *d.* 7. Trul. *l. c.* 7. Si adducat leges falsas vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam; vel leges bonas in falsos sensus, sciens prudens detorqueat 8. Si in grauamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. V. Fill. Trull. *l. c. n.* 9. Si accipiat mercedem iniustam. Quando autem à lege partium nullum taxatum est, censetur illud iustum, quod habetur tale iudicio prudentum, attenta qualitate negotij, dignitate, scientia, & peritia Aduocati, & labore quem impendit, ac demum consuetudine approbata. V. Trul. *l. c. d.* 5. 10. Si contractum vsurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret, (vnde, si graue damnum clienti obueniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

10. Peccat Aduocatus contra iustitiam, si rationes & fundamenta clientis, quem iustè defendit, vel secreta causæ detegat aduersario, vt ex aliis,

probat Fagund. *in p.8.c.47.n 13.* V. etiam C. de Lugo *l.c. n.6.* tenetúrque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam in fauorem clientis. Azor. Fili. &c. *ll.cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars aduersa graue damnum iniquè patiatur; quia aiunt, qui libet potest sine suo damno graue damnum alterius prohibere. V. Less. *p.2.c 31.* Azor. Regin. Fill. Laym. *l.1.t.1.c.5. n.18.* Verùm hanc limitationem, cum S. Th. alij non admittunt, nisi forte reus capite plectendus esset, & accusator, iniustè procederet: tunc enim, aiunt, Aduocatus accusatoris deberet falsitatem prodere, si tamen spes esset profuturum, accusatore priùs monito, vt desistat. V. Card. de Lugo. *l.c.*

11. Aduocatus, si causarum expeditiones, cùm præiudicio clientum differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem, vti & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit; non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem vel minorem pro causæ qualitate. Vide Bon. *in prac.8.d.10.q.3.* Less. *l.2.cap.19.d.9.* Laym. *l.1.tom.1.cap.5.*

DVBIVM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris?

Resp. Tenentur ij omnes iustè fidelitérque exercere suum officium, siue ex debito muneris tantùm, siue etiam ex iuramento. Item tenetur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium. Bon. Escob. & commun. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

1. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore, abu-

tantur officiis suis; secreta seruanda non seruent; si partibus, vel earum sollicitatoribus, aliisve tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent; accipiant stipendium maius iusto, vel vltra pretium taxatum; alites iniquas suadsient; &c.

2. Referens peccat. 1. si defectu studij, vel per incuriam, male referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. si sit partialis coneturque vnius partis iustitiam magis quam alterius explicare. 3. si sententiam alterutri parti manifester, priusquam euulgetur, vnde possint grauia incommoda sequi, v.g. Iudex recusari, &c. T. Escob.

3. Secretarius peccat. 1. Si iuramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel patribus, sine præscripto Iudicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, siue exaggerando, vel imminuendo, siue immutando. aut inuertendo. Escob.

4. Tabellio, siue Notarius publicns peccat. 1. Si sine sufficienti peritiâ (v.g. clausulas communes, &c. ignorans (suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3. Si in depositione testium, aliquid addat vel detrahat, non leuis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu distituti 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarias, ex ignorantia culpabili, vel malitia prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno, non exhibeat, si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertij, si faciat vt processus, & causæ veniat ad alios Iudices, vel Referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis postulat: quia multum interest habere hunc, vel illum Iudicem. Escob.

Lay.l.3.t.6. c.2. Bonac. in præc.disp. vlt.p. vlt.11. Si secretum violet, v.g. aperiendo parti aduersæ dicta testium, ante eorum publicationem; quod esse mortale contra iustitiam docet Trull. l.8. c.7. n.3.ex Nauar.c.25.num. 53.12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata.Nauar.l.c.n.35.Syl. verb. Tabellio, Trull. loc. cit.13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processûs neget. 14.Peccat grauiter, si amisso instrumento antiquo publico,vel testamento,aliud simile confingat.

5. Procurator peccat.1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat quàm iustum. 4. Si suadeat reo,vel parti,vt iniustè veritatem neget 5. Si suâ incuriâ, negligentiâ, aliáve culpa, causa sit,vt lis perdatur.6.Si nomine partis iuret, sine particulari eius informatione, cum periculo peierandi.7.Si culpabiliter tribunali non adsit,futuri incommodi metu, &c. V. Escob.Lay. l.c.Bon. q.3.p.4.Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut delationes superfluas. 10 Si fallos testes inducat.V.Sayr. l.12.c. 14.Fil.t.40.c.10 n.294.Trull.lib.8.c.6.dub.1.

DVBIVM V.

Quid sit Officium Accusatoris?

Resp.Vt in accusatione seruetur iustitia,cauenda sunt tria. Primum est calumnia, id est, impositio falsi criminis,vel eius, quod sufficienter probari nequit.Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam,arbitrio Iudicis. Secundum est,præuaricatio, id est, collusio cum Reo, & simulata tantum accusatio. Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est,tergiuersatio accusationis inchoatæ,absque iusta causa.Quod addo,quia cum causa,v.g.ob imperium

Principis, vel Iudicis, quod intersit Reipub. talem personam non puniri vel infamari, vel quòd in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. Fill. *t.* 40. *c.* 7. *n* 205.

Quæres. An & quis teneatur alterum accusare?

Resp. 1. Privatum raro ad id teneri: tum ex praxi timoratorum: tum quia alias tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi 1. *Priuatum*: quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipiat, v.g. fiscalis, &c. tenetur ex iustitia, & consequenter ad damna ex omissione accusationis secuta. Fist, Bonac. *in* 8. *prac. d.* 10. *q.* 3. *part.* 1.

Dixi 2. *Raro*: quia si ita exigat bonum publicum: v.g si proditio imminens, vel graue damnum vitæ innocentis, aliter averti non possit, & crimen facilè probari possit, tenetur etiam priuatus accusare, vel saltem denunciare, idque tamen ex charitate tantum, quæ restitutionem non importat. Fill. Bon. *l. c.*

Resp. 2. Recusare prohibentur. 1. Excommunicati, proditores, infames: idque in pœnam criminis. 2. Filij, serui, suos parentes vel dominos, ob reuerentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob indecentiam. Less. *l.* 2. *c.* 3. *d.* 5. Bon. *l. c.*

Resp. 3. Non teneris, imò nec debes etiam posito superioris præcepto, denunciare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum: nec periculum imminet aliis: nec crimen est notorium: quia sine causâ proximi infamia sequetur. V. supr. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 4. 4. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, advocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel rempub. iniustè vexaret, nec vellet desistere. C. de Lugo *de iust. d.* 14. *n.* 142. 3. Si inde immineat graue periculum hono-

ris, vitæ & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. V.C. de Lugo *d.* 38. *s.* 2.

DVBIVM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosque debere, 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto & crimine, cum iisdem circunstantiis, deponere; alioqui erunt testes tantùm singulares, vt vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quo minus testari possint, iuxta versum vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc à testando reiiciuntur, 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis, in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti & domestici; exceptis quibusdam casibus, apud Less. *l* 24. *c.* 3. *num.* 38. 6. infames. 7. Perjuri. 8. Socij criminis. 9. Personæ inopes & viles. 10. Deliri & semifatui: ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo ad testandum sunt inhabiles; possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito.

Quæritur 1. An, & quando teneatur quis testari. 2. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. 1. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cùm ita necessarium est, ad auertendum grande malum proximi, aut Reip. vel ex præcepto, cùm Iudex, seu Superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam; ideoque nec teneberis restituere, vt contra multos docet Valent. & Less. Ratio est, quia tibi nec dum est præceptum: si quod autem ius nascatur patri ex tuo testimonio; id ex præcepto oritur. Imò, etsi sit communis sententia,

R. 5.

ad restitutionem teneri eum qui à iudice citatus fugit, vel testimonium fraude declinauit, cùm sit efficax & moralis causa, vt Iudex, sententiam ferat in alterius damnum: non tamen est improbabile, quod docent Mol. & Less. non teneri. Ratio est, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantùm obedientiæ; proindéque non comparens, contumax tantùm est & inobediens, non autem iniustus. Less. *l.* 1. *c.* 17. *&* 30. V. Bon. Laym. *ll. cc.*

Resp. 2. Etiam legitimè & iuridicè interrogatus non teneris testari sequentibus casibus 1. Si scias rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, vt Consiliarius, Aduocatus, Medicus, &c. modò tamen, non sit necessarium ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum: tunc enim licet tale secretum detegere; etiamsi iurasses te nulli dictarum: quia tale iuramentum non obligat, cùm iure naturæ tenearis ad contrarium. Vide Lay. *c.* 4. *n.* 3. Si ex testimonio, tibi vel tuis, immineat notabile damnum; nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum præualeat, vt notat C. de Lugo *de iustitia, disp.* 39. *n.* 10. Vnde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per iniuriam, verbi gratia, aperiendo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. Laym. *lib.* 3. *tom.* 6. *c.* 4. *n.* 5. Mol. *d.* 5. *n.* 5. 6. Si aliter probabiliter in facto non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio est, quia mens iudicis est inquirere de delicto. Vide Azor. 3. *p. t. vlt. c.* 27. Fil. Bon *d.* 10. *q.* 3. *p.* 3. Laym. *l. c.*

Resp. 3. Qui sciens falsum testatus est; per quod alteri fuit efficax causa damni, tenentur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur reuocare cum pari

suo damno,& periculo etiam vitæ,si reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus: Ita communiter. Ratio est, quia in damno æquali, potius habenda est ratio innocentis. V. *dub.seq.a* 1.

Dixi 1. *Sciens*:quia si ex ignorantia, inadvertentia, aut oblivione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire,si possit;non tamen ad restitutionem, etiamsi reus damnetur. Ratio est, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto

Dixi 2. *Causa efficax*: quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v.g.quia per falsa testimonia aliorum, iam tota causa damni erat data, ita vt Iudex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. Less. *l.*2.*c.*30. & Laym. *l.*3.*t.*5.*c.*8. & alij.

Testis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2 Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si Iudici iustè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DVBIVM VII.

De Reo.

ARTICVLVS I.

An & quomodo reus teneatur fateri veritatem?

Resp. 1. Si non interrogent legitimè, non tenetur fateri suum crimen,sed potest Iudicem eludere vel ambiguis verbis, vel etiam negando quem aliqua restrictione, & in bono sensu, vt mendacium absit. Ratio est, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi,aut obligationem imponendi reo. Ita Less. & Laym. *t.*6.*l.*3.*c.*Bon.*d.*10.*q.*3 *p.*2 Vnde resolues.

1. Reus non tenetur fateri crimen suum. 1. Si Iudex non sit legitimus. 2. Si à seipso litis processum inchoet sine præuia accusatione, saltem virtuali. 3. Si non processit semiplena probatio, nec infamia nec manifesta criminis indicia extent. Ratio est,

quia in his Iudex non interrogat legitimè, Azor. Leſſ.Fill.Laym.Bon.*ll.cc.*Car de Lugo *d.*40.*n.*1.

2. Nec tenetur,ſi dubitet,an Iudex legitimè interroget ; quia non tenetur parere cum graui ſuo damno, niſi conſtet Superiorem poſſe præcipere, Ita Leſſ.Fill.Lay.*l.c.*Sanch. *l.*6.*conſ.c.*3.*d.*31.Salas, C. de Lugo,&c.contra Sylu.Bon & alios.

3. Iudex tenetur Reo manifeſtare ſtatum cauſæ, & quæ ſint iudicia,quo modo probetur delictum, &c.vt Reo conſtet, an legitimè interrogetur;quia non tenebitur reſpondere,alioqui,& ſeipſum honore, aliiſve bonis, quæ bonâ fide poſſidet,ſpoliare. Caiet Nau.*c.*25.*n.*43.C. de Lugo *d.*40.*n.*1.

4.Si Reum iuridicè quidem interroget Iudex ſed non niſi ex falſa preſumptione delicti,v.g.an exierit ex tali domo,ſtricto enſe,poteſt Reus(idem eſt de teſte)licet ſciat ſemiplenè probatum eſſe,id negare,ſi exiit quidem non tamen facto delicto, ſed ob aliam cauſam : quia ſi Iudex veritatem ſciret, non poſſet interrogare.Ita cum S.Thom.*q.*69.*art.*1 Sot.Fagund. *p.*8.*c* 34.Dian.*p.*3.*tom.*5.*miſc.R*.66, C. de Lugo *dub.*40.*n.*4.

Reſp.2.Etſi communior & verior ſententia ſit S.Thom.2.2.*q.*69. ſi Reus legitimè interrogetur à Iudice,teneri in conſcientia apertè veritatem dicere,probabile tamen eſt etiam, quod ex Sylu.docet Sà,& Leſſ. non teneri,ſcltem ſub mortali, in cauſis,capitalibus, & grauioribus, ſi ſit ſpes euadendi,& nullun graue damnum Reipub. timeatur. Tann. *d.*4.*q.*4. *d.*5. Card.de Lugo *d.* 40. *num.* 15 vbi dicit, eſſe ſententiam valde probabilem,& in praxi tutam. Ratio eſt, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo,v.g.mortis; tum quia inhumanum videtur,vt qui conuinci non poteſt, teneatur præbere arma contra ſe, quibus occidatur, aut grauem pœnam, v.g. perpetui carceris,ſubeat, tum quia non videtur tum heroïcus actus præcipi poſſe,Bon.*in.*6.*prac.d.*10.*q.*3.*p.*2.*n.*17.

Dixi 1. *In capitalibus*; quia aliud est de causis, in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi 2. *Si spes sit euadendi*: quia absque ea, cessat ratio celandi veritatem. Vnde resolues.

1. Non semper opus est (iuxta dicta Resp. 2.) vt Confessarius reum vrgeat ad crimen fatendum. C. de Lugo *d.* 40 *n.* 20.

2. Post sententiam latam, reus non tenetur confiteri crimen, quod ante iniustè negauit, quia finito iudicio, finitur obligatio rei Laym. *l. c.* Imò probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, *etiamsi adhuc sit in potestate Iudicis*: donec iterum interrogetur. C. de Lugo. *d.* 40 *n.* 17.

Resp. 3. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra Nau. & alios docent Angelus, Sylu. Less. *l.* 2. *c.* 11. *d.* 7. Tann. *de iust. d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. Ratio est, quia non est mentitus perniciosè, cùm non teneatur tantis tormentis vitam conseruare. V. de Lugo, *l. c.* Vnde resolves.

1. Talis non tenetur postea crimen revocare, quamvis anteà periurio confirmasset, si prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur: quia etsi pejeratione grauiter peccatit, hoc iam transiit, & non retranctado nemini facit iniuriam, ideóque sufficit coram Deo pœnitere. V. Less. Tann. *l. c.* & *q.* 5. *d.* 4.

2. Si ex illa falsi criminis confessione graue damnum aliis sequeretur, v. g. bonum Reipub. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæresim lapsuri essent, quævis potius tormenta perferenda essent. Tann. *loc. cit.* & *q.* 5. *d* 4.

3. Si reus tormentis coactus, denunciauit alium innocentem, tenetur sub mortali, ante suam condemnationem, & si tum non fecit, etiam post sententiam dannationis, reuocare: ad quod etiam

9. Peccat Aduocatus. 1. Si cum non sit idoneus officium Aduocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nemini. ff de Aduoc.* S. Thom. 2. 2 *q.* 71. estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundùm dicta *c.* 13. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti aduersæ, habenti aliàs iustam causam, &c. V. Nau. *c.* 25. Fil. *q* 3. 4. Si vtrique parti patrocinetur; quia repugnat, vt vtramque partem æquè defendat, Sylu. Sanch. *cons. p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. In diuersis tamen causis secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, in qua est iudex, vel Assessor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. Sylu. V. *Advoc. q.* 2. 6. Si (tametsi defendat causam iustam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat; si in causa manifestè iusta Aduersarium decipiat, dummodò nulla vtatur falsitate, v.g. allegando falsa, &c S. Thom. 2: 2. *q.* 71. *art.* 7. Sylu. Sanch. *cons. p.* 2. *l.* 6. *c.* 8. *d.* 7. Trul. *l. c.* 7. Si adducat leges falsas vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam; vel leges bonas in falsos sensus, sciens prudens detorqueat. 8. Si in grauamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. V. Fill. Trull. *l. c. n.* 9. Si accipiat mercedem iniustam. Quando autem à lege partium nullum taxatum est, censetur illud iustum, quod habetur tale iudicio prudentum, attenta qualitate negotij, dignitate, scientia, & peritia Aduocati, & labore quem impendit, ac demum consuetudine approbata. V. Trul. *l. c. d.* 5. 10. Si contractum vsurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret, (vnde, si graue damnum clienti obueniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

10. Peccat Aduocatus contra iustitiam, si rationes & fundamenta clientis, quem iustè defendit, vel secreta causæ detegat aduersario, vt ex aliis,

probat Fagund. *in p*.8.*c*.47.*n* 13. V. etiam C. de Lugo *l.c.* *n*.6. tenetúrque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam in fauorem clientis. Azor. Fili. &c. *ll.cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars aduersa graue damnum iniquè patiatur; quia aiunt, qui ibet potest sine suo damno graue damnum alterius prohibere. V. Less. *p.2.c* 31. Azor. Regin. Fill. Laym. *l*.1.*t*.1.*c*.5. *n*,18. Verùm hanc limitationem, cum S. Th. alij non admittunt, nisi fortè reus capite plectendus esset, & accusator, iniustè procederet: tunc enim, aiunt, Aduocatus accusatoris deberet falsitatem prodere, si tamen spes esset profuturum, accusatore priùs monito, vt desistat. V. Card. de Lugo. *l.c.*

11. Aduocatus, si causarum expeditiones, cùm præiudicio clientum differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem, vti & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit; non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem vel minorem pro causæ qualitate. Vide Bon. *in prac*.8.*d*.10.*q*. 3. Less. *l*.2.*cap*.19.*d*.9. Laym. *l*.1.*tom*.1.*cap*. 5.

DVBIVM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris?

Resp. Tenentur ij omnes iustè fideliterque exercere suum officium, siue ex debito muneris tantùm, siue etiam ex iuramento. Item tenetur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium. Bon. Escob. & commun. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

1. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore, abu-

tantur officiis suis; secreta seruanda non seruent; si partibus, vel earum sollicitatoribus, aliisve tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent; accipiant stipendium maius iusto, vel vltra pretium taxatum; alites iniquas suadsient; &c.

2. Referens peccat. 1. si defectu studij, vel per incuriam, male referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. si sit partialis coneturque vnius partis iustitiam magis quam alterius explicare. 3. si sententiam alterutri parti manifester, priusquam euulgetur, vnde possint grauia incommoda sequi, v.g. Iudex recusari, &c. T. Escob.

3. Secretarius peccat. 1. Si iuramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel patribus, sine præscripto Iudicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, siue exaggerando, vel imminuendo, siue immutando, aut inuertendo. Escob.

4. Tabellio, siue Notarius publicus peccat. 1. Si sine sufficienti peritiâ (v.g. clausulas communes, &c. ignorans (suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3. Si in depositione testium, aliquid addat vel detrahat, non leuis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu distituti 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarias, ex ignorantia culpabili, vel malitia prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno, non exhibeat, si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertij, si faciat vt processus, & causæ veniat ad alios Iudices, vel Referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis postulat: quia multum interest habere hunc, vel illum Iudicem. Escob.

Lay. *l.*3.*t.*6. *c.*2. Bonac. *in prac. disp. vlt. p. vlt.*11. Si secretum violet, v.g. aperiendo parti aduersæ dicta testium, ante eorum publicationem; quod esse mortale contra iustitiam docet Trull. *l.*8. *c.*7. *n.*3. ex Nauar. *c.*25. *num.* 53. 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata. Nauar. *l.c.n.*35. Syl. verb. *Tabellio*, Trull. *loc. cit.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processûs neget. 14. Peccat grauiter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat.

5. Procurator peccat. 1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat quàm iustum. 4. Si suadeat reo, vel parti, vt iniustè veritatem neget 5. Si suâ incuriâ, negligentiâ, aliáve culpa, causa sit, vt lis perdatur. 6. Si nomine partis iuret, sine particulari eius informatione, cum periculo peierandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. V. Escob. Lay. *l.c.* Bon. *q.*3. *p.*4. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut delationes superfluas. 10 Si falsos testes inducat. V. Sayr. *l.*12. *c.* 14. Fil. *t.*40. *c.*10 *n.*294. Trull. *lib.*8. *c.*6. *dub.*1.

DVBIVM V.

Quid sit Officium Accusatoris?

Resp. Vt in accusatione seruetur iustitia, cauenda sunt tria. Primum est calumnia, id est, impositio falsi criminis, vel eius, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam, arbitrio Iudicis. Secundum est, præuaricatio, id est, collusio cum Reo, & simulata tantum accusatio. Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est, tergiuersatio accusationis inchoatæ, absque iusta causa. Quod addo, quia cum causa, v.g. ob imperium

Principis, vel Iudicis, quod intersit Reipub. talem personam non puniri vel infamari, vel quòd in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. Fill. *t*. 40. *c*. 7. *n* 205.

Quæres. An & quis teneatur alterum accusare?

Resp. 1. Privatum rarò ad id teneri: tum ex praxi timoratorum: tum quia alias tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi 1. *Priuatum*: quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipiat, v. g. fiscalis, &c. tenetur ex iustitia, & consequenter ad damna ex omissione accusationis secuta. Fist, Bonac. *in* 8. *præc. d*. 10. *q*. 3. *part*. 1.

Dixi 2. *Rarò*: quia si ita exigat bonum publicum: v. g si proditio imminens, vel graue damnum vitæ innocentis, aliter averti non possit, & crimen facilè probari possit, tenetur etiam priuatus accusare, vel saltem denunciare, idque tamen ex charitate tantum, quæ restitutionem non importat. Fill. Bon. *l. c*.

Resp. 2. Recusare prohibentur. 1. Excommunicati, proditores, infames: idque in pœnam criminis. 2. Filij, serui, suos parentes vel dominos, ob reuerentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob indecentiam. Less. *l*. 2. *c*. 3. *d*. 5. Bon. *l. c*.

Resp. 3. Non teneris, imò nec debes etiam posito superioris præcepto, denunciare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum: nec periculum imminet aliis: nec crimen est notorium: quia sine causâ proximi infamia sequetur. V. supr. *l*. 2. *t*. 3. *c*. 2. *d*. 4. 4. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, advocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel rempub. iniustè vexaret, nec vellet desistere. C. de Lugo *de iust. d*. 14. *n*. 142. 3. Si inde immineat graue periculum hono-

ris, vitæ & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogeretis, nec posses. V.C. de Lugo *d. 38. s. 2.*

DVBIVM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosque debere, 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto & crimine, cum iisdem circunstantiis, deponere; alioqui erunt testes tantùm singulares, vt vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quo minus testari possint, iuxta versum vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc à testando reiiciuntur, 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis, in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti & domestici; exceptis quibusdam casibus, apud Less. *l. 24. c. 3. num.* 38. 6. infames. 7. Perjuri. 8. Socij criminis. 9. Personæ inopes & viles. 10. Deliri & semifatui: ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo ad testandum sunt inhabiles; possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito.

Quæritur 1. An, & quando teneatur quis testari. 2. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. 1. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate, cùm ita necessarium est, ad auertendum grande malum proximi, aut Reip. vel ex præcepto, cùm Iudex, seu Superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam; ideoque nec teneberis restituere, vt contra multos docet Valent. & Less. Ratio est, quia tibi nec dum est præceptum: si quod autem ius nascatur patri ex tuo testimonio; id ex præcepto oritur. Imò, etsi sit communis sententia,

ad restitutionem teneri eum qui à iudice citatus fugit, vel testimonium fraude declinauit, cùm sit efficax & moralis causa, vt Iudex sententiam ferat in alterius damnum: non tamen est improbabile, quod docent Mol.& Less. non teneri. Ratio est, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantùm obedientiæ; proindéque non comparens, contumax tantùm est & inobediens, non autem iniustus. Less. *l.* 2. *c.* 17. *&* 30. V. Bon. Laym. *ll. cc.*

Resp. 2. Etiam legitimè & iuridicè interrogatus non teneris testari sequentibus casibus 1. Si scias rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, vt Consiliarius, Aduocatus, Medicus, &c. modò tamen, non sit necessarium ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum: tunc enim licet tale secretum detegere; etiamsi iurasses te nulli dicturum: quia tale iuramentum non obligat, cùm iure naturæ tenearis ad contrarium. Vide Lay. *c.* 4. *n.* 3. Si ex testimonio, tibi vel tuis, immineat notabile damnum; nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum præualeat, vt notat C. de Lugo *de iustitia, disp.* 39. *n.* 10. Vnde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per iniuriam, verbi gratia, aperiendo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. Laym. *lib.* 3. *tom.* 6. *c.* 4. *n.* 5. Mol. *d.* 5. *n.* 5. 6. Si aliter probabiliter in facto non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio est, quia mens iudicis est inquirere de delicto. Vide Azor. 3. *p. t. vlt. c.* 27. Fil. Bon *d.* 10. *q.* 3. *p.* 3. Laym *l. c.*

Resp. 3. Qui sciens falsum testatus est; per quod alteri fuit efficax causa damni, tenentur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Idem tenetur reuocare cum pari

suo damno,& periculo etiam vitæ,si reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus: Ita communiter. Ratio est, quia in damno æquali, potius habenda est ratio innocentis. V. *dub.seq.a* 1.

Dixi 1. *Sciens*:quia si ex ignorantia, inaduertentia, aut oblivione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire,si possit;non tamen ad restitutionem, etiamsi reus damnetur. Ratio est, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto

Dixi 2. *Causa efficax*: quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v.g.quia per falsa testimonia aliorum, iam tota causa damni erat data, ita vt Iudex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur.Less. *l.2.c.*30. & Laym. *l.3.t.5.c.*8. & alij.

Testis peccat.1. Si affirmet quod ignorat. 2 Si veritatem, quam debebat celare, aperiat.3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si Iudici iustè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DVBIVM VII.

De Reo.

ARTICVLVS I.

An & quomodo reus teneatur fateri veritatem?

Resp. 1. Si non interrogent legitimè, non tenetur fateri suum crimen,sed potest Iudicem eludere vel ambiguis verbis, vel etiam negando quem aliqua restrictione, & in bono sensu, vt mendacium absit. Ratio est, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi,aut obligationem imponendi reo. Ita Less. & Laym. *t.6.l.3.c.*Bon.*d.*10.*q.*3 *p.*2 Vnde resolues.

1. Reus non tenetur fateri crimen suum.1.Si Iudex non sit legitimus.2.Si à seipso litis processum inchoet sine præuia accusatione, saltem virtuali. 3.Si non processit semiplena probatio,nec infamia nec manifesta criminis indicia extent. Ratio est

Dixi 1. *In capitalibus*; quia aliud eſt de cauſis, in quibus agitur de pœna Eccleſiaſtica, quæ eſt medicinalis.

Dixi 2. *Si ſpes ſit euadendi*: quia abſque ea, ceſſat ratio celandi veritatem. Vnde reſolues.

1. Non ſemper opus eſt (iuxta dicta Reſp. 2.) vt Confeſſarius reum vrgeat ad crimen fatendum. C. de Lugo *d*. 40 *n*. 20.

2. Poſt ſententiam latam, reus non tenetur confiteri crimen, quod ante iniuſtè negauit, quia finito iudicio, finitur obligatio rei Laym. *l. c.* Imò probabile eſt, nec ante ſententiam ad id teneri, *etiamſi adhuc ſit in poteſtate Iudicis*: donec iterum interrogetur. C. de Lugo. *d*. 40 *n*. 17.

Reſp. 3. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falſum ſibi crimen impoſuit, per quod ſit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra Nau. & alios docent Angelus, Sylu. Leſſ. *l*. 2. *c*. 11. *d*. 7. Tann. *de iuſt. d*. 4. *q*. 4. *dub*. 5. Ratio eſt, quia non eſt mentitus pernicioſè, cùm non teneatur tantis tormentis vitam conſeruare. V. de Lugo, *l. c.* Vnde reſolves.

1. Talis non tenetur poſtea crimen revocare, quamvis anteà periurio confirmaſſet, ſi prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur: quia etſi pejeratione grauiter peccatit, hoc iam tranſiit, & non retractado nemini facit iniuriam, ideóque ſufficit coram Deo pœnitere. V. Leſſ. Tann. *l. c. &* *q*. 5. *d*. 4.

2. Si ex illa falſi criminis confeſſione graue damnum aliis ſequereretur, v. g. bonum Reipub. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæreſim lapſuri eſſent, quævis potius tormenta perferenda eſſent. Tann. *loc. cit. & q*. 5. *d* 4.

3. Si reus tormentis coactus, dènunciauit alium innocentem, tenetur ſub mortali, ante ſuam condemnationem, & ſi tum non fecit, etiam poſt ſententiam damnationis, reuocare: ad quod etiam

Confessario est obligandus. Ita ex communi Tol. *l.* 5. *c.* 66. *n.* 7 Less. *c. vlt. d.* 15. Tann. *d.* 4. *q.* 5 *dub* 4, *num.* 103. Vbi subiungit 1. Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi seruari aduertat eam sententiam, quæ negat per reuocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denuntiationem ante factam, vt docent Delrio *l.* 5. *sect.* 3. Valent. *d.* 6. *q.* 13. *p.* 4. is consequenter existimare poterit denunciantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad reuocationem, quia esset inutilis. Ita Tann. *l. c.* Licet ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile.

2. Monet idem Tann. *n.* 105 cauendum esse Confessario, ne vel importunè sæpiùs reo damnato inculcet, retractationem denuntiationis iniquè factæ, vel retractationem factam, imprudenter & cum scandalo euulget.

Quæres. An reus teneatur reuelare complices.

Resp. 1. Si omnino occulti sint, nec aliis indiciis, aut testimoniis conuinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. Less. *l. c.* & Lay. *l.* 3. *t.* 5. *c.* 5.

Resp. 2. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque, si nolit, secundum Nau. non erit absoluendus.

ARTICVLVS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnam?

Resp. Quando sententia est materialiter iniusta, lata tamen secùndum allegata & probata, etsi in conscientia non obliget, non potest reus Iudici positiuè resistere; tum ob scandalum: tum quia tali casu Iudex habet ius sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter Less. Sanch. contra Vict. Bon. C. de Lugo, *d.* 4. *n.* 38.

Dixi, *positiuè*: quia reo, etiamsi verè reus sit, licet ante, & post sententiam, (quoad mortem, vel pœnam morti æquiualentem, v. g. perpetuum car-

cerem) fugere. Ratio est, quia quilibet tam magnum ius habet ad vitæ suæ conseruationem, vt nulla potestas humana obligare possit, ad eam non conseruandam, si spes commoda ostendatur; nisi tamen bonum publicum aliud postulet. Less. *l.* 2. *c* 31. *d.* 5. Vnde resolues.

1. Regulariter reo licet fugere, etiamsi custos carceris graue damnum inde passurus sit, (saltem nisi iurauerit se mansurum) quia vtitur suo iure, & nulli facit iniuriam. Fill. *t.* 40. *c* 4. *num.* 274. Azor. Less. *l. d.* 5. *n.* 31. nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum custodis præponderans. V. Bon. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 13 Less. *l. c.*

2. Multo magis licet fugere, ne capiatur vel etiam à ministro apprehendente excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *ibid.* & Reg. *l.* 24. *n.* 4.

3. Licèt etiam, saltem in foro conscientiæ custodes (præcisâ vi & iniuriâ) decipere, tradendo v.g. cibum & potum vt sopiantur, vel procurando vt absint; item vincula & carceres effringere, quia cum finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licet alij captiui per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno: quia tantum est eius causa per accidens, cum iure suo vtantur. Nec refert, quod leges & magistratus quidam tales effractores grauiter puniant: id enim fit, quod vel contrariam sententiam sequantur; vel ex præsumptione quod vim intulerint custodibus; vel quod propter bonum Reipub. ea pœna statuta sit. Fill. *l. c.* Tan. *d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. ex aliis multis. V. C. de Lugo *d.* 40. *sess.* 4.

4. Illis, qui non sunt ministri iustitiæ, licet non solum consilio iuuare reum, vt fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v.g. funibus, limâ, &c. quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eundem media proponere licet. Less. *l. c. d.* 6, *n.* 30. Tann. *l. c.* Sylu. Turr. Vasq.

5. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis; tum quia executio ipsa effractionis soli reo licita est, propter ius vitæ conseruandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. Less. *l. c.* Bon *d.* 10. *q.* 3. *p* 1.

Quæres An reo liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse iustam, & iustò processum esse, non licet (licet tamen supplicare) quia id esset iudici calumniam imponere. Imò iniustè appellans tenetur de damno. Si vero putet sententiam iniquam esse, aut iniustè processum esse: aut si diuersæ sint opiniones, potest apellare. V. Tan. *l. c* *n.* 100. C. Lugo *l. c art.* 14. Sanch.

DVBIVM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum reo?

Resp. Obseruanda sequentia. 1. Instruat eum, quod quæ secum in foro conscientiæ agit, cum iudicibus non communicentur: ideóque siue sit nocens, siue innocens, id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio est, quia aliàs multi conātur se falsò probare innocentes, vt à Confessario iuuentur: alij contra falsò se innocentes dicunt, quod timeant, ne Confessarius conferat cum iudicibus, ipsique reuocentur ad torturam. Vnde expedit. 1. Vt non temerè euulget Confessarius accepta extra confessionem. 2. Vt ad confessionem sacramentalem reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri iudici: ante tamen de contritione agendum est. Delrio *l.* 6. *c.* 1. *ʃ.* 3. Tann. *d.* 4. *q* 5. *dub.* 4.

2. Ne cogat importunis modis reos, vt se tales fateantur, tum quia verè quidam rei non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à Confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & verâ ad Deum conuersione: de hac ergo laboret, & sequetur bo-

na confeſſio, non autem contra Tann. *loc. cit.*

3. Caueat, ne coram reo cenſeat modum procedendi iudicialem: proindéque communiter non admittat querelas de iniuria facta, cum non ſit Confeſſarij ea iudicare, ſed ad pœnitentiam diſponere.

4. Etſi quidam authores permittant Iudici vti dolis bonis ad crimen eliciendum, non tamen id licet Confeſſario, ne miniſterium eius infametur.

5. Non licet ſecundum Concil. Antioch. (*Cap.* 33. *&* 34. *Non licet*:) palam intereſſe tormentis, aut ſuggerere modum torquendi, niſi mitiorem. V. Cana *d.*4 *q. vlt. dub.* 5. *n.* 128.

6. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehenſas in iudicio, ipſumque modum proceſsûs, vt & prudentius poſſit in ſuo foro agere, & Iudicem, ſicubi opus, prudenter admonere.

7. In confeſſione examinet, 1. An conſortes criminis prodiderit (ſi ſecundum ſupradicta tenebatur) & quidem ſi falsò alios infamarit, inducat ad reuocationem, etiam cum periculo torturæ. V. Tan. *d.*4. *q* 5. *dub.* 4. *n.* 103. & dicta dub. ſuperiore. 2. Si ſaga ſit, quo tempore, qua occaſione, in magiam ſit lapſa; vt ſi poſtea neget, conuinci poſſit in eodem foro. 3. In qualitatem ſuperſtitionis, an ex animo, Chriſtianæ fidei renunciarit, dæmonem adoraverit, falſa de Deo & æternitate ſenſerit, rebus ſacris abuſaſit, hominibus nocuerit, præſertim coniunctis, vt marito liberis, & an alios ſeduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confeſſæ aperiat fraudes dæmonis, inſtruatque quomodo iis deinceps occurrendum, atque inter cætera ſuadeat fidei profeſſionem, & frequentem Symboli repetitionem.

8. Sæpè non expedit poſt ſupplicium Iudici, ſignificare, reum in extremis denuntiationes reuocaſſe, tum quia Iudices id parui faciunt (quam recte. V. apud Laym. & Tann. *l. c.*) tum quia frangit ſigillum ſacramentale, ſi non petita licentia, innocentiam denuntiati evulget, cum eo ipſo reuelet

peccatum denuntiantis. Quare si aliquando Iudicem monere expediat, rogandus est reus, vt id extra confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, vt Iudex moneatur.

9. Si alicuius innocentiam ex confessione colligeret (quod difficile, non tamen impossibile esse docet Tan. *d* 4.*q*.5.*dub* 4.*n* 85.) id Iudici aperire, ac pro reo intercedere, periculosum est, tum quia post publicatam rei confessionem, ei non credetur; tum quia si plures audiat, hoc ipso aliorum innocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fractione sigilli: tum quia si rei cognoscant eum pro innocentibus intercedere, occasionem arripient, eum callidè sua facinora celandi. V. Laym. *l*.3.*t*.6.*c*.5. Tann. *d*.4.*q*.5.*d*.4 *n*.95.

10. Etsi pro reis, etiam iuste damnatis intercedere aliquando possit, maximè apud Magistratum supremum, iuxta scripturam, Prou. 24. *Erue eos, &c.* valde tamen prudenter & moderate id faciendum; quia relaxatio potest esse illicita, iudexque (non tamen Confessarius, nisi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò & ipsi imputabuntur; cum ex officio debuerit impedire. V. Bon. *in* 8.*præc. d*.10.*q*.2. *&* 3. Tan. *de iust d*.4.*q*.5.*dub*.4.

DVBIVM IX.

Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum?

Resp. Tenentur ij imprimis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub graui obligatione, sufficientem habere scientiam, siue peritiam. Nauarr. *c*.25. Anton. C. Lugo *d*.27.*n*.1. Deinde in curandis infirmis, seruare sequentes regulas. 1. Ordinariè debent sequi opiniones Medicorum securas & tutas. Ratio est, periculum & damnum proximi. Ita Bon Laym. Sanch. 1.*mor*.*c*.9.*num* 2. Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere,

omisso eo, de quo dubitatur: quia alias imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent probabiliora, adhibere & tutiora; tum quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent, tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, non profuturum, cum nociturum sit, possunt, imo debent illud adhibere. Ratio est, quia sic infirmi negotium vtiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum alias spem vitæ non habeat. Lay. *l.*1.*tr.*1.*c.*5. Fill. *n.*152. Bon. *de pec.* *d.*2.*q.*4.*p.*9. Vnde resolues.

1. Medicus peccat. 1. Si absque sufficienti peritia, grauem morbum curare tentet. 2. Si occurrente graui & insolito morbo, speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabiliùs creditur nociturum, quàm profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata explorandi gratia adhibeat, præsertim, quando de iis non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non bene perspecta morbi natura, temere adhibeat remedia obuia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ vel grauis læsionis. 6. Si agnito ægroti periculo, opportunè non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut Medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori vel præcepto contrarium, v.g. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facile & sine necessitate, à ieiunio absoluat, carnium esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. V. Bon. *l.c.* Nau. *c.*15. Azor. 1. *p.* *l.*2.*c.*17. Escob. *l.*2. *E.*3.*c.*9.

2. Pharmacopola peccat. 1. Si rudis & ignarus munus exerceat. 2. Sine arte vel diligentia, medicamenta conficiat. 3. Melle in potionibus pro sacchara vtatur. 4 Si vnum medicamentum pro alio (nisi

tamen esset æquè bonum, & non maioris pretij) contra Medici præscriptum, cum grauis damni periculo porrigat. Vide Salas *dub.* 34. 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fœtum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. Vide Escob. *loc. cit.*

3. Peccat Chirurgus. 1. Si sine scientia & peritia sufficienti, vulnera currare tentet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando grauitas vulneris exigit non consulat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat. 4. Si mercedem iusto maiorem exigat, 5. Si abortûs causa venam aperiat, aliudve remedium adhibeat. V. Escob, *l. c.*

DVBIVM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium?

Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto: ex quibus resolues.

1. Mercator peccat. 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione praui vsus 2 Si paratus sit quodcumque pretium, etiam iniustum, ab emptore accipere. 3. Rem carius, quam supremo pretio vendat; ob dilatam solutionem. 4. Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum iniuriam monopolium iniustum instituat, merces omnes vnius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres & inutiles nouis admisceat, & vendat eodem pretio vtrasque. 8. Si iusta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cùm possit, non soluat creditoribus, cum graui eorum damno. 10. Si mercibus soluat, quod pecuniâ debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat,, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12 . Si iuret falsò, se tanto pretio merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcun-

que, dubitans de eius iustitia. 14. Si emat res furtiuas, &c. Vide Escobar. *tom.2.E.3. c. 12.*

2. Bibliopola peccat. 1. Si vendat libros prohibitos vel lasciuos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, & V. Escob. *c.* 13.

3. Argentarius siue Aurifaber peccat. 1. Si æs pro auro vel argento vendat. 2. Auro vel argento plus æris misceat, quam ars requirit, & emptoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat, malâ fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

4. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant. 1. Si iurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, (vel dubitant) non futurum. 2 Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessarium; aut partes alicuius momenti quæ supersunt, retineant; sine voluntate Domini. 3. Si diem festum sine gravi causâ violent, per se, vel per suos famulos, &c. V. Escob. *l* 1. *c.* 13

LIBER V.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

CAPVT I.

De Peccato in genere.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum?

Respondeo: est transgressio legis siue vt ait Tol. est voluntarius recessus à regulâ divinâ, per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quàm diuinum: per recessum, intelligitur actus (vel eius omissio) qui sit non tantum voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali aduertentia malitiæ, quod addo, quia vt docet Sanch. 1. *mor. c.* 16. cum Vasq. *d* 2 *q* 2 *p*. 3. *n*. 3. *&* 12 *&c.* non sufficit ad actum peccaminosum libertas & aduertentia quævis virtualis, vel interpretatiua, quâ scilicet quis aduertere poterat, & debe-

bat, nec quæcunque actualis, quia scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in obiecto attendat: sed requiritur, vt aduertat moralem malitiam obiecti, aut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, quia sine ista aduertentia, non est voluntarium, cùm non sit cognitum; quia quandiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideóque nec libertas, ac proinde nec culpa, censetur illa inaduertentia, naturalis & inuincibilis obliuio. Addit tamen Tann. *d.4.de pec.d.5.q.5.dub.5.n.*106. non esse necesse, vt consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat, sed satis esse, vt vel actu, vel virtute maneat, ita vt cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data: vt sit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. V. Bal d. *l.*1.*d.*36. Verum recentiores communiter docent, talem, v.g. ebrium, non peccare formaliter, quando vsu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse ante, dum præuidens malum, quod commissurus erat, eius causam dedit, aiuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere aduertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, vt V. apud Schol. nam in ordine ad praxim, parum refert, vtrolibet modo loquaris.

Resp. 2. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, vt patet ex prima responsione. 1. Vt sit voluntarium, id est, vt fiat à voluntate consentiente. 2. Vt sit liberum, id est, vt sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Vt aduertatur malitia. Ex quibus resolues.

1. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet, ideóque nec impedit communionem, siue is sit internus, vt cogitationes contra fidem, blasphemæ, obscœnæ, motus carnis, etiam vsque ad effusionem seminis: siue externus ac violentus, v.g. stuprum virgini per vim illatum,

2. Defectu secundæ conditionis, subinde à pec-

catu excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ, quibus vsus rationis perturbatur & libertas tollitur.

3. Defectu tertiæ non peccat; qui die ieiunij, de præcepto nihil cogitans cœnat, vel carnes comedit, etsi aduertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem proiicit per fenestram, non aduertens periculum læsionis: vel qui contractum vsurariũ celebrat, non aduertens esse talem. Sanch. *l.* 1. *c.* 16. *n.* 21. Reg. *l.* 15. *n.* 75

4. Damna & euentus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo præuisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si sint præuisi, nec diligentia sufficiens præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur: ea vero adhibita, etsi postea eueniant, culpa vacant. Vti etiam, quando iuxta loci & temporis circunstantias non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. Ita Vas. 1. 2. *d* 124. *c.* 2. Quibus conformiter Less. *l.* 4. *c.* 3. docet, si negligentia, ebrietatem aut euentus ex ea sequi solitos præcauendi, fuerit tantum venialis, etiam mala quæ præuideri poterant, tantum venialia fore; quia cum non in se, sed tantum in causa sint libera, non possunt habere maiorem culpam, quam ipsa causa.

DVBIVM II.

An & quando desideria, & delectationes sint peccata?

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ: per delectationem verò, simplex amor & complacentia obiecti cogitati, fruendo eius dulcedine, absque desiderio executionis: solet: que dici morosa, non à mora temporis, cum momento possit perfici; sed quod voluntas, post plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICVLVS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

Resp. 1. Desiderium absolutum, siue cogitatio cum

voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex Matth 5. *Qui viderit &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem & malitiam ab actu externo, tanquam obiecto. Ita commun.

Resp. 2. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit, sub tali conditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat, non est peccatum, saltem mortale: v.g. vellem prædari si à Deo mihi permitteretur, si Iudex essem, malefactorem iustum occiderem. Valent. *tom.* 2 *d* 6. *quæst.* 4 *p* 4. Sayr. Salas *in* 1.2.*tr.*3.*d.*16.*s.*27. Vas. *dub.*116.*c.*2. Si verò conditio malitiam non auferat, est peccatum: vt v. g. si cogites, si non esset infernus, mœcharet: si non essem religiosus, fornicarer; si non haberem rationem mei status, vlciscetur, occiderem te. Item, si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicassem) intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu: secus enim est, si tantum ostendat quid facturus fuisset in alio statu) Bon. *de mat.* *q.* 4 *p.* 8. *n.* 9. Ratio responsionis est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte obiecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum: præcisâ conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa qualis esset illud amare absque conditione. Caiet. Sanch. *l.*1.*mor* *c.*2. Vasq Lay. *l.*1.*tr.* 5.*c.*6 *n* 10. Ex quibus resoluuntur hi casus.

1. In omnibus, solo iure, positiuo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac (si prohibitum non esset) v.g. ederem carnes die Veneris si Ecclesia non vetuisset. Ratio est, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione est, aufert. Azor *l.*4.*c.*6.*q.*10. Sanch. *l.*1.*c.*2. Vas. *d.*116.*c.*2.

2. Idem

2. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur, v. g. occiderem Petrum, si Deus mandaret; suspenderem furem, si essem iudex; ducerem vxorem, si liceret, si non essem Sacerdos, si essem liber à voto. Ratio est, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectè tamen monet Sà, *V. Peccatum*, huiusmodi desideria esse periculosa, & vitanda, atque, vt ait Caiet. *Ibid.* esse fatuas, & diabolicas tentationes. *Ibid.* & Laym. *l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *num.* 10.

3. Et si idem quidam, vt Caiet Sal. & Vasq. vniuersim affirment de omnibus iure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab obiecto; vt si dicas, si non esset peccatum, fornicarer, eò quòd tunc consensus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docent Azor. Sanch. & Laym. esse peccatum; eò quòd sit intrinsecè malum, nec malitiâ suâ, (quæ in consensum circa tale obiectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideóque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur: quia si tantum sit significatio propensionis naturalis in illud obiectum non est peccatum. Sanch *l.* 3. *c.* 2. *n.* 25. Laym. *l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 11. V. C. de Lugo *d.* 16. *n.* 376.

4. Gaudere & delectari de opere malo, sub conditione (si liceret) v. g. in prædictis desideriis efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato, secundùm quosdam DD. si fiat tantum secundùm appetitum rationalem, siue voluntatem (secluso omni alio periculo consensus illiciti & turpis motus; qui tamen quia communiter & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitiui, quæ propriè delectatio dicitur, fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in obiectum abstractum à mali-

1.2. *d.*105.*c.*2. v.g. de solutione naturæ facta in somno. Ratio est, quia obiectum delectationis istius non est malum. V. Bon. *de matr d.*4.*p.*8.*n.*8. Sanch *lib.* 1. *mor. c.*2 *n.* 18. Card. de Lugo *de pæn. d.* 16. *n.* 389 Imò addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio) vt tale quid fiat sine culpa; v.g. vt in somno eueniat naturæ solutio, ob finem bonum: dummodò desideriū non sit tam intensum, vt tale quid probabiliter causet; neque sit periculū consentiendi in talē voluptatem. Ratio, vt aiunt, quia obiectum huius desiderij, aut gaudij, non est malum. V. Less. & Bon. *l.c.*

3. Non est peccatum, saltem mortale, si coniuges delectentur appetitu tantùm rationali, de actu coniugij præterito, futuro vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram aut de ea delectetur; vel de vidua præterita. Ratio est, quia hi actus habent obiectum licitum.

Dixi *appetitu rationali*: quia si sponsus, aut vidua voluntariè consentiat in delectationem sensitiuam & carnalem (quæ ex recordatione copulæ futuræ aut præteritæ, naturaliter oritur) mortaliter peccat, vt docent Less. *l.c. t.*3 *c.*6. Bon. Tan. Palaus, V. D. *t.*5. *misc. R.* 2. contra Med. &c. Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem sensitiua & carnalis vtplurimum, imò etiam periculum consensus in fornicationem, consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis; inter coniuges tamen modò periculum pollutionis absit, etiam sensitiuam & veneream delectationem non esse mortale, docent Fill. Bon. *de matr. q.*4. Sanch. Less. *l.c.d.*1. & Dian. *t.*3. *misc.* R. 36. Tum quia status matrimonij hæc excusat, vti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causâ institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licet per accidens opus non exerceatur.

S 2

4 Delectatio morosa, de rebus solo iure positiuo prohibitis, non est illicita; modò non fiat sub ratione prohibitionis: v. g. si Carthusianus, vel alius, die ieiunij se oblectet de cogitato esu carnium, quia non est de opere malo, cum lex tantum vetet comestionem externam. Laym. *l.*1. *t.*3. *c.*6. *n.*9. Less. *l.*4. *c.*3. *d.*14. *n.*111. *&* *n* 113.

5. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circunstantias operis, de quo fuit delectatio, v. g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio, vno, an pluribus; in materia carnis, an de coniugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat Azor, Sà, V. *Luxuria*, Salas *t.*2. *tr.*13 *d.*16 *s.*6 *n* 59. *&c.* si delectatio feratur in obiectum apprehensum secundum totam suam malitiam, non autem si tantum secundum partem, v. g. in fœminam apprehensam vt non suam, non tamen vt alteri nuptam, vel vt monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam Fill. Less. Bon. Dian. Palaus, V. Lugo *d.*16 *n* 363. Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in obiectum, secundum totam suam malitiam; aut etiam desiderio efficaci; quod fertur in opus externum secundum se, & vt est à parte rei: ac proinde est eiusdem cum illo speciei, ideóque eius circunstantiæ semper fatendæ sunt. V. Aut. cit.

Resp. 2. Si quis sine causa & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit, delectationem carnis naturaliter orituram, (v. g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensus, peccat venialiter: si verò iustam causam habeat, nihil peccat. Vide suprà *in 6. præc. l.* 3. *t.* 4. *c.* 2. *d.* 4.

Quæres. An voluntas delectationem carnalem positiuè reprimere teneatur?

Resp. 1. Si voluntas plenè eam aduertens negatiuè & permissiuè se habeat, ita vt nec aprobet, nec

repellat, dummodo id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit vlterioris consensus, probabile est, quod docent Caiet. & Sanc. 1 *mor. c* 12. non peccare mortaliter: tum quia non consentit in delectationem, tum quia moraliter est impossibile, omnes illos motus euitare: tum quia ex iusta causa illos licet permittere; etiam secundum aduersarios.

Resp. 2. In praxi tamen verius videtur, quod docent Vasq. Azor. Less. Bec. 1. *2. t. 2 q 5. c. 5.* sine iusta causa eis non resistere, esse mortale: quia ferè semper voluntas est exposita periculo consensus & contrarium credere, est nimia sui confidentia & præsumptio. Moderatè Lay. vtramque sententiam probabilem fatetur, & ait delectationem videri mortalem, nisi actum simplicis displicentiæ circa illam elicias: etsi efficaciter animum ad alia diuertere negligas, cum facilè possis & speres te tali modo posse depellere. V Lay. *l.* 1 *t.* 3. *c.* 6 *d.* 3.

DVBIVM III.

De distinctione peccatorum?

ARTICVLVS I.

Quæ peccata distinguantur specie?

Resp. Peccata, quoad materiale siue entitatem positiuam, specie distinguuntur ex obiectis formalibus, & circunstantiis speciem variantibus, quatenus eæ obiecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, siue rectitudine virtutis, quâ priuant; remotè autem & fundamentaliter, ex obiectis; Ita Trid. *d.* 4. *de pec. d.* 1. *q* 2. Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex obiectis; peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia priuationes proxime distinguuntur specie à formis, quibus priuant; sed peccata formaliter sunt priuationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proximè ex obiecto; ergo

cum secundum Fill.*tract.*21.*c.*8.*n.*317. Ratio est, quia etsi per hanc interruptionem, physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter: quia hoc ipso quod animus inuoluntariè distrahitur, remanet interpretatiuè prior voluntas, cum non sit retractata aut aliter interrupta. V. etiam Bald.*d.* 21. *n.*3. Ex dictis resolues.

1. Vnum numero peccatum committit, qui vno actu odij vel detractionis fertur in 10. homines qui vno ictu duos occidit; qui vno actu vult omittere officium Horarium per mensem, ieiunium per quadragesimam. Quia, etsi hæc obiecta physicè sint plura, sunt tamen vnum moraliter & formaliter, quatenus in vno actu hic & nunc coniunguntur. Ita Nauar. Fill Bon *d.*1.*q.*4.*p* 1. contra Azor. Vasq. &c. quia satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verum siue 10. peccata dicas, odisse v.g. 10. homines, siue vnum, parum refert, cum vnum hoc illis decem æquiualeat: proindéque, obiecti grauitas in confessione exprimenda sit, quippe quæ actum in suo esse indiuiduali constituit, vt notat Fill. Bon Suar *de pœn d.*22.*s.*5.

2. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus, licet physicè sit multiplex, moraliter tamen est vnum numero peccatum, in ordine ad confessionem, si consumetur in opere aliquo externo, per eum intento & causato, aut etiam in pluribus actibus externis sibi inuicem subordinatis ad eundem finem; hinc v.g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renouet, vnum furtum; & qui ad occidendum alium pergens sæpè voluntatem renouat, vnum homicidium committit Ratio est, quia est vna actio externa, ab internis intenta & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. V. Baldell.*d.*22.*n.*4.

3. Actiones externæ, licet numero distinctæ ad eundem tamen finem, & actum principalem rela-

tæ modo non habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem: hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò etiam comitantia, & subsequentia, tanquam complementa & appendices operis, vnum numero peccatum sunt, vt docent Nau. *c.6.n.17.* Az. *l.4.c.4.q* 6. Fil. &c. Ratio est, quia sunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, eiusdem actus humani & obiecti, in quo omnia prædicta moraliter vniuntur.

Dixi, *complementa*: quia, si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex actu præterito, ex natura rei non consequantur, distinguuntur numero; vt v.g. si quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores, vt docet Suar. *t.4. de pœn. d.22 f.1*

CAPVT. II.

De peccatis in specie, mortali & veniali.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum mortale & veniale.

RESP. 1. Mortale est, quod ob sui grauitatem gratiam & amicitiam cum Deo soluit, pœnamque æternam meretur. Dicitur (mortale) quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam leuitatem gratiam & amicitiam non tollit, etsi feruorem charitatis minuat & temporalem pœnam mereatur. Dicitur (veniale) quia saluo vitæ spiritualis principio, scilicet gratia, languorem animæ facile curabilem infert, veniamque facilè consequitur.

Resp. 2. Mortale peccatum duplex est: aliud est mortale ex genere suo, aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei vel proximi, quoad personam, res aut iura, vel nos

ipſos corrumpit grauiter. Ita Azor. *l.4.c.9.*Sanch. *l.1.mor.c.3.* Vnde reſolues.

1. Peccata contra bonum proprium commiſſa, vt plurimum ſunt venialia ex genere, vt v.g. inutilis & vana concupiſcentia, vana oblectatio, prodigalitas, curioſitas, ſuperfluitas cultus & veſtitus, nugæ, otium, exceſſus in cibo, potu, ſomno, riſu, vſu coniugij, timore, triſtitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

2. Peccata, contra virtutes Theologicas, ſunt mortalia ex genere ſuo; quia nocent bono alicui interno Dei, v.g. veracitati, miſericordiæ, charitati. Item ferè omnia quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent ſimiliter Deitati, ſcientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiuſque honori externo vel interno: quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent perſonæ, bono, aut iuri proximi.

3. Peccata illa ſeptem, quæ dicuntur capitalia, non omnia ſunt mortalia ex genere ſuo: quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipſos corrumpunt.

Reſp.3. Mortale ex accidente dicitur, cum actus aliquis venialis, aut indifferens, fit per accidens mortalis, de quo infrà.

DVBIVM II.

Quibus ex cauſis peccatum ex genere ſuo mortale fiat per accidens veniale?

Reſ. 1. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum ſi vnum deſit fit veniale, quod aliàs ex ſe eſt mortale. 1. Ex parte intellectus, plena aduertentia & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus conſenſus. 3. Grauitas materiæ, ſaltem vt plurimùm. Ratio primæ & ſecundæ partis eſt, quia ſpectata fragilitate humana, non videtur decere diuinam bonitatem, æternis ſuppliciis punire hominem, abſque plena conſideratione & conſenſu. Ratio tertiæ partis, quia vbi materia parui eſt momen-

ti, vbi moraliter modica offensio esse reputatur vt plurimùm.

Respond. 2. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, vt patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus, non sit perfecta aduertentia malitiæ seu deliberatio. Signa autem impefectæ deliberationis sunt 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malum. 2. Si post, vbi meliùs consideras, iudicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita vt fere nescieris quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensus sunt 1. Si ita dispositus fueris, vt licet facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit, præsertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, vt malit mori, quàm expressè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit 4. Si quis se valdè timidè & suspensè processisse meminit. 5. Si semisomnis fuit, sinon plenè sui compos, &c. iudicetque se id non fuisse facturum, si planè vigilasset, V. Sanch *l.1.mor.c.*10. Baldell *l.*10.*d.*8.

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parui momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali iudicio prudentis, cui sequentes regulæ seruient: 1. Vt de materia iudicetur, non tantum ipsa secundùm se absolutè est consideranda, sed etiam respectiuè ad finem intentum: ad quem si parum facit, leuis est; grauis autem, si multum, vt docet Vasq. 1.2.*d.*158. 2. Attendendæ sunt circunstantiæ, quia sæpè fit, vt res ex se leuis, attentis circunstantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat grauis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit grauis, ea spectanda est tum absolutè, & secundum se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus

repetitis, si plures materiæ paruæ, vel secundum se, vel secundum effectus à se productos, moraliter coniugantur, fit materia grauis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro vna. Contra verò non censetur materia grauis, si paruæ materiæ, nec secundum se, nec secundum effectus reliquos, inter se vniantur: ex dictis resolues.

1. Peccat mortaliter, ita vt fiat materia grauis, si sæpè modicum furaris, & non restituis, iuxta dicta. *l.5.t.5.c.1.d.3.casu* 1. item si interruptim psalmos aliquot ex eodem officio omittas: si eodem die jeiunij sæpius parum comedas, eodem festo sæpius parum labores.

2. Non peccas grauiter, si diuersis festis modicum labores; si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi: quia cum ista moraliter inter se non vniantur, singula sunt parua. V. Sanc. *l.c.*

3. Non peccat mortaliter, quia diuersis diebus violat votum, quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel paruam eleemosynam dandi, si sit onus affixum diei; quia cum quotidie cuiusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere, quia illud propositum non fertur in rem gravem. Imò, contra Sanch id quidam verum putant, etsi quis 100. vota diuersæ speciei, in materiis valde leuibus, vno die implenda haberet; quia materiæ illæ cum sint independentes à se, non vniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantum dies præfigatur vt terminus, vltra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, post um ad materiam notabilem peruentum fuerit.

4. Probabile est, eum, qui ter vel quater 1000. aureos in causas pias vouisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solueret, quia etsi talis pars absolute in se spectata, sit notabilis; comparatione

S s 6

tamen totius, morali iudicio non valde videtur æstimanda. V. Laym. *l.1. t.3.c.5.*

DVBIVM III.

Quibus modis peccatū ex genere suo veniale, aut actu indifferens, transeat per accidens in mortale?

Quinque modis id fieri communiter, docet Sanch.&c.1. Ratione finis adiuncti.2. Ratione finis vltimi 3. Ratione contemptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breuiter.

Resp. 1. Peccatum veniale transit in mortale ratione finis adiuncti; vt si quis leuiter mentiatur, ad copulam carnalem extorquendam: quia cum finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis: quia seclusâ malitiâ mortalis finis, manet veniale.

Resp. 2. Transit item in mortale, ratione nimii affectus in rem aliquam: vt si v.g. vltimum finem in ea constituas. Ad quod non sufficit valde intensè & vehementer ferri in obiectum, sed requiritur, vt appretiativè illud ita æstimes saltem virtualiter, vt paratus sit eius causâ transgredi præceptum obligans sub mortali: vt si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, vt malit festo omittere sacrum, &c. quam illis priuari. Notat autem Bon. hunc affectum, non tantum habitualem, sed actualem esse debere, vt peccatum contrahatur, quia non imputatur ad culpam id ad quod committendum, habitu tantum es paratus.

Resp. 3. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptus absoluti, & formalis.

Dico autem (contemptum absolutum & formalem) quando nimirum ideo formaliter & absolutè præceptum violatur; quia ipsi, aut superiori subiici renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ; vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis, quorum vtrumq; grauiter pugnat

cum charitate debita superiori. Ex quibus resolues,

1. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subiici absolutè, nolis tamen hic & nunc in re modica; aut si authoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas. Ratio est, quia non est contemptus absolutus & simpliciter, sed tantum secundum quid.

2. Si præcisè ex indignatione, malitia, praua consuetudine, aliáve causa, præceptum violetur & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale: quia non est contemptus formalis, sed tantum interpretatiuus.

3. Est mortale, facere vel omittere aliquid, ex contemptu iustæ legis humanæ. Item, ex contemptu Dei præcipientis, vel etiam consulentis (quod præterea tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contemptu Prælati vt sic, & vt à Deo authoritatem habentis, non tamen vt talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc posterius, non est contemnere absolutè simpliciter, sed tantum secundum quid. Vid. Sanch. 1. *mor.* 5. Bon. *de peccat. d.* 2. *q.* 3. *p.* 5.

Resp. 4. Peccatum, vel opus indifferens habens mali speciem, transit per accidens in mortale, si ruina per illud proximo causanda, sit mortalis. Ratio est, quia tali operi superadditur aliquid, grauiter repugnans charitati. V. dicta de scandalo, & Fill. *t.* 21. *c.* 6. *q.* 19. *n.* 212.

Resp. 5. Veniale, vel opus indifferens, transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale; quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter; quia talis salutem animæ contemnit, cum tam probabili eius periculo temerè se exponat. Vnde in confessione explicanda est species peccati, cuius periculo se obiecit, quia eodem genere peccati, peccauit. Proximum

autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

CAPVT III.
De Peccatis Capitalibus in specie.
DVBIVM I.
Quid sit Superbia, & quale peccatum.

RESP. 1. Superbia est appetitus inordinatus propriae excellentiae: mortalis in genere suo, si sit consummata & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, vt Deo, superioribus, eorumque legibus subiici nolit: Imperfecta tamen, quâ quis subiici non renuens iis quibus debet, & in suo tantum affectu sese magnificat, est tantum veniale, vt docent Cai. &c. V. *Superbia*, quia sine Dei, & aliorum despectu plus iusto se efferre, non est grauis inordinatio: esset tamen grauis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Resp. 2. Filiae superbiae sunt tres. 1. Est praesumptio, quae est appetitus aggrediendi aliquid, supra vires. Est communiter veniale tantum: fit tamen mortale: si damnum Deo, aut proximo afferat: verbi gratia, si praesumas iurisdictionem Ecclesiasticam, potestatem Ordinis sacri. Item officium Medici, Aduocati, Confessarii, &c sine debita peritia Less. *l. 3. c. 2. d. 3.* & suprà *l. 4. t. 3. disp 9.*

2. Est ambitio, quae est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito maioris, vt si ambias beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modo & medio, v.g. per simoniam. Est per se peccatum veniale, fit autem mortale, vel ratione materiae ex qua, vel ratione medij, per quod honor quaeritur vel ratione damni quod proximo infertur. Denique si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, vt docet Laym.

3. Est Vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriae; cuius finis est manifestatio inordinata propriae

excellentiæ, siue veræ, siue fictæ Dicitur vana, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta, aut quæ non est digna gloria, vel non tantâ, vt ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non bene de re iudicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpè per accidens, vt dictum est de ambitione. Imò vt contra Angelum rectè docent Sylu. Nauar. *cap* 17 *&c.* est tantùm veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, verbi gratia, concionari. Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, iuxta D.Thom. 1.2. *q.*13.1 Directè: idque vel per verba, estque iactantia: quæ est venialis per se, si sit de rebus bonis, verbi gratia, ieiunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni si sit falsa, fiat mortalis: vti etiam. 1. Si quid dicat contra gloriam Dei, vt Ezech. 28. *Deus ego sum.* 2. Si prorumpat in contumelias, v. g. Non sum sicut cæteri hominum, adulter, &c. vt & hic. 3. Ex fine malo. 4. Si cum notabili damno proximi fiat. 5. Si de re moraliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet; (quæ proindè in confessione debet exprimi, saltem quando cum iactantia de peccato coniuncta fuit complacentia eiusdem. Quod addo quia si absque ea fuit, Nauarr. Palaus, & Diana, *tom.* 2. *tract.* 4 *R.* 116. docent, contra Sanch. Lopez, Rodrig. &c. non necessariò explicari. Vid. C. Lugo *d.* 16. *num.* 167.) vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur Inuentio nouitatum, hæc enim solet vulgus admirari, vt peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat iuuentutem, vel mores. Si verò facta falsa sint, est Hypocrisis; v.g. si quis boni aliquid faciat, vt videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum iniuria, vel contẽptu Dei, & proximi. 2, Indirectè, in quantum quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum; & est Pertinacia, qua quis nimis

tenaciter adhæret suæ sententiæ, quæ mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti; vel si sit coniuncta cum periculo tertij, v. g. si Medicus cum periculo ægroti maneat in sententiâ. 2. Per voluntatem, & est Discordia, quâ peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proxim, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba, & est Contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi quod debet, & est Inobedientia. V. Bald.

Resp. 3. His tribus superbiæ filiabus, respondet Pusillanimitas, quâ quis nimium sibi diffidens detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est; veniale est ex genere suo; & fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. V. Less. *l.* 3. *cap.* 2. Laym. *lib.* 3. *sect.* 5. Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

1. Audiens laudem alterius, vel suam, de re moraliter malâ, peccat mortaliter, si approbet, suspiciat, admiretur vt laude dignum, Sanch. Bald. *d.* 29 *l.* 3.

2. Vituperans alium ob vindictam non sumptam aliudve graue malum, vel peccatum omissum, v. g. fornicationem, peccat mortaliter; quia est species iactantiæ, & est cum approbatione peccati & occasio committendi. *Ibid.*

3. Inducens in ciuitatem nouos habitus, & præuidens, quod suo exemplo moralem necessitatem imponat aliis, vt sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent, vel creditoribus, non satisfacere, peccat grauiter. Baldel *l. c.*

4. Exornare se nimium ex animi lenitate, vel vanitate, per se tantùm est veniale. *Ibid.*

5. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi; mortale esse dicit Bald. *l. c.*

6. Simulare improbitatem est peccatum, (quia

est mendacium, & quidem scandalosum, potestque esse mortale.) Neque id fecerunt sancti, nisi faciendo id quod ex se est indifferens, & permittendo ab aliis accipi, vt signum improbitatis, cùm tamen nec ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

DVBIVM II.

Quid sit Auaritia?

Resp. 1. Est inordinatus appetitus temporalium. Vnde ex hoc & regulâ suprà traditâ, de peccato mortali, resolues sequentes Casus.

1. Est ipsa ex genere suo venialis.

2. Cùm verò eò excrescit, vt eius causâ diuinas leges præuaricari non dubites, fit mortalis.

3. Prodigalitas, quæ opponitur auaritiæ, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: leuior, quàm auaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & vxori pauperiem creas; si impotentem te reddas ad soluenda debita; si profundas bona Ecclesiastica, piis causis obnoxia. V. Less. *l.2.c.4.l.8.*

Resp. 2. Filiæ Auaritiæ sunt sequentes.

1. Obduratio cordis, (contra misericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non est soluendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis viget; & tamen ex tali duritia non subuenitur. Nau. *c.*27. Tol. *l.*8. *c.*26. vide dicta de charitate proximi.

2. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, vel conseruandas diuitias, cum inani & vano timore ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto graui obligantur (v.g. auditione Missæ, vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si fit de re bona, sed tempo-

re, vel loco indebito, v.g. de familia, messe, vindemia; quando quis est in templo, vel vacandum est Deo. S. Thom. 2.2.q.55 art.6. Reg l. 13.c.2 q.3. Esc.

3. Violentia mortalis est, quando est iniu a, & circa materiam grauem.

4. Fallacia siue dolus in verbis, potest esse mortalis ratione finis, vel mediorum.

5. Fraus, siue dolus in facto; est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v.g. si ea vitium habet, vel non sit qualis existimatur) quam ratione pretij. Nauarr. c.23. Tol. l.5.c.47. Escob.

6. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius, mortali est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter: Circa personas; quo modo Iudas Christum, Dalila Samsonem, prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (vt si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, vt si pecuniam, vestem, &c. cuiuspiam absconditam prædoni ostendas. 3. Circa secretum: vel sibi commissum reuelando, (quod est contra fidelitatem & iustitiam, siquidem promissum fuit; quia est pactum onerosum, vt docet C. de Lug. l.14.n.139. & quidem mortale si prævidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum vel discordiam, aliàs veniale) vel alienas literas aperiendo & legendo. Quod postremum, si fiat ideo, vt sciat secreta alterius est curiositas & si fit in re graui, per se est mortale: quod quia communiter ante apertionem nescitur, communiter esse mortale, docent Tol. l.8. c.45. Bald. l.3.d. 11. Nau. c. pen. d 6. de pœn. Mol. Lay. l.3.t.3.p.1.c.4. (qui addit, eum qui dolosè alienas literas aperit, & legit cum alterius iniuria vel damno, crimen falsitatis committere.) Dixi *per se esse morale*, quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima authoritate, iusta ex causa fiat. Vnde resoluuntur Casus seq.

1. Literas alienas aperire, & legere, sæpè non

est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum iniustum damnum, vel iniuriam tuam cedere, quam intendas auertere: quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas non tantùm hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse iudicant. Nav. *c.*18. Reg. *lib.*24. *n.*60. Escob. C. de Lugo *d.*14.*n.*148.

2. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus hebeatur eius, à quod vel ad quem mittuntur, (neque les specialis vetet, C. de Lugo *l.c.*) vel tacitus saltem: vt si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita Escob. ex Nau. Regin. &c. *l.c.*

3. Superior Religiosus, literas suorum subditorum, (dummodò non mittantur ad superiorem maiorem, vel talem, quem statuta eximant, nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit: siue ex Religionis statuto, aut consuetudine: siue ex suspicione probabili, quod mali aliquid contineant. V. Escob. Peyrin. *de relig. tom.*1.*q.*2.*c.*1. Dian. *p.*3.*t.*6.*R.*55.

4. Nec est peccatum, si necesse sit vel expediat ad iniuriam alteri imminentem auertendam: dummodò non plus legatur, quàm ad eum finem necesse est. C. de Lugo. *l.c.*

5. Qui aperit & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantùm peccat. C. de Lugo *l.c.*

6. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à Domino abiectas recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est, nullum autem, (per se) si vt ex illa nouitia tibi prouideas: quia quod pro derelicto habetur, in vsum suum cōuertere licet. Bald. ex S. Anton. & Rosel. Sylu. *V. emptio q.*17. Lay. *lib.*3 *f.*5.*t.*3.*p.*1.*c.*4 *n.*3. Dian. *t.*2 *tr.*6.*misc.R.*55. Rectè tamen notat Lay. *l.c.* talem ex charitate teneri, non manifestare secretum iis con-

tentum, si damnum inde cuiuspiam prouenire possit, imò (addit) reuelans eiusmodi secretum (cuius notitiam etiam iustè acquisiuit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes ea notitia vsuros ad damnum iniuste inferendum. V. Lay. *l.c.*

Dixi 1. *à Domino proiectas* quia si vel ab alio proiectæ (Domino inscio) vel ab ipsomet, casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi 2. *in locum publicum*: qui si in ignem, vel fornacem v.g. proiectæ sint, vt comburantur, peccas, si extrahas, & legas. V. C. de Lugo *d* 13 *n* 150.

Dixi 3. *Per se*: quia fieri potest, vt ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

7. Qui furtiuè scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat: Et 1. quidem peccato curiositatis; etsi faciat animo discendi & sine suspicione damni. 2. Iniustitiæ; quia quisque habet ius secreti in suis scriptis, quæ aliis non vult esse communia. Nau. *c.* 15. Mol. *t.* 5. *d* 36 *n.* 3. Reg *l.* 24. *c.* 6. *n.* 119. potestque aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno; vel alter valde cupiat esse secreta, grauissiméque sit laturus. Bald. *d.* 11. v etiam C. de Lug *l. c.*

8. Quicumque secretum violat absque iusta causa, cum alterius damno; vel qui literas alterius iniustè aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. Bon. *d.* 2. *de restit.* *q.* 1. *p.* 1. Trull. *l.* 7. *cap.* 10. *d.* 32

DVBIVM III.

Quid sit luxuria?

Resp. 1. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum vsus cùm ex natura sua institutus sit ad cõseruationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proindè qui abutitur, lædit Deum & homines. Est mortalis ex genere suo: V. suprà, *l.* 3. *t.* 4 *c.* 2. *& lib.* 5. *c.* 1 *d.* 2.

Resp 2. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quàtuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis: cùm quis adeò est addictus turpitudini, vt de cœlestibus non cogitet.

2. Præcipitatio, qua quis ex eadem, causa sine consilio operatur.

3. Inconsideratio, quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum vel personã dedecent.

4. Inconstantia quando quis ex eodem affectu voluptatum, à piis propositis mox deficit.

5 Amor sui, talis enim homo ob voluptates, se ipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei: lasciuus enim solet à rebus diuinis abhorrere, imò ab ipso Deo tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatum carnalium, ita animum afficit, vt subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renuntiare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi, quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitã illicitis mediis propagare studet, &c.

Priores quatuor sunt mortales quando finis vltimus in creatura ponitur: vel præceptum aliquod Dei grauiter obligans, prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis, consensus per se sunt mortales, ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, sæpè veniales. V. Esc. & Bald. *ll. cc.*

DVBIVM IV.

Quid sit Inuidia?

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutiuum propriæ excellentiæ: ita vt hæc directe sit contra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia destructum optat, vel non destructum dolet. Vnde resolues.

1. Est ex genere suo mortalis grauissima quidem, atque in Spiritum sanctum, si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.

2. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ. 1. Odium de quo suprà. 2.

Detractio de qua *in præc.* 8.3. Gaudium in malis proximi 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis: quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secus ac detractor famam. Vide *in præc.* 8.

3. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel aliis times nocumentum, v.g. inimicus tuus est euectus ad officium, vt tibi facilius possit nocere, non est inuidia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. Lay *l.* 3.*t.* 3.*c* 10.

4. Si tristitia sit ex eo, quod nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, vt illud alteri non discupiamus, non est inuidia, sed æmulatio, seu zelus qui si est circa bonum honestum, est laudabilis si autem circa temporalia, interdum est venialis: vt si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem, Laym. *l.* 3.*t.c.* 10.*n.* 2.

5. Si tristitia est ex bono alterius, in quantum ille est indignus, non est inuidia, sed indignatio; quæ non est peccatum: erit tamen, & quidem mortale, si vel Dei prouidentiam arguat, (estque blasphemia) vel si ita afficiat, vt ducat homines ad malum imitandum. Caiet. Lay. *l.c.*

6. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis, in excellentia crescat, ita vt te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas vt tibi malum, est propriè dicta inuidia; inuidus enim dicitur, quòd non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest. Baldell. *d.* 29. *l.* 3. & sic peccare solent. 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant; vt in illa re sint soli, ac singulares, doleant: & tristentur, si alij accedant. 2. Pusillanimes, quibus cum omnia videantur magna, quovis bono alterius putant minui suum, sic mulieres v. g. facilè apprehendunt, ac dolent, se superari bo-

no alterius, v g. formositate. 3. Senex respectu iuuenum, & quicumque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alij facilè consequuntur Bald. *l.c.*

7. Qui in aduersis suis, vel ob aliorum prosperitatem: optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse, vel diem esse maledictum, quo natus est, vel alterum primò vidit; aut coniugem accepit sit tantum intendat maledicere irrationali creaturæ, v.g. diei (siue sit natiuitas, siue coniugi) qui tot mala culpæ vel pœnæ protulit, videtur esse tantum veniale (aliquando etiam nullum, vt Iobi) si autem deliberatè intendat optare malum homini siue sibi siue alteri, illo die natis vel coniugatis, mortale est. Escob. & Marchant. *man. c. 3.*

DVBIVM V.

De Gula.

ARTICVLVS I.

Quid sit Gula?

Resp. Ea est inordinatus appetitus cibi & potus: opponiturque abstinentiæ, & committitur 5. modis. 1 Si edas ante tempus 2. Si nimis exquisita 3. Si plus iusto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. Lay. *l. 3 sect. 4. n. 5.* Vnde resolues.

1. Gula ex genere suo est peccatum tantum veniale, quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

2. Hinc probabile est, quod docent Nauar. Tol. &c. & non repugnat Laym. secluso scandalo & aliis, veniale tantum esse, vsque ad vomitum se cibo & potu implere; idque etiam si quis vomat vt iteratò possit bibere: quod tamen *V. Comedere,* Sà, aliique multi putant mortale. V. Bald. Escob, *tom. 2. E. 2 c. 5.*

3. Vix dubium est, licere esu aut potu, aliterve creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

4. Mortalis interim censetur crapula ex accidente & nimia ordinatione, in his casibus. 1. Si quis gulæ causa violet ieiunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex

gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde grauiter valetudini noceat, id aduertens; secus si leuiter tantum; vt v.g. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita vt venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infrà. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano, tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ: tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliáve iusta causa, v.g. extremæ famis in obsidione, in qua tamen sic vitam conseruare non tenebris Sanc. 1 *mor. cap.* 8. Less. Laym. *l.* 3 *f.* 4. Sà, Bon. Bald. *l.* 3. *cap.* 29 Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum melius administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cum sanguis, secundum multos animatus non fuerit: V. Aut. cit.

V. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ. 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v.g. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub graui peccato tenetur, Bald. *d.* 29 *l.* 3 *n.* 15.

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ mouet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus vel choreas inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiua alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ib.*

Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa sit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis, & gestibus, dicitque semper aliquam

quam inhonestatem,(licet per se,& secluso scandalo) venialem, v. g. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere,&c. ex leuitate ad risum excitandum: mortale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ. Baldell. *l. c.* Escob. *tom.* 2. E 2 *c.* 4.

Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus,& Seminis effusio Quæ vltima, si voluntaria sit mortale est. V. Lay. *l.* 3. *s.* 4. Less. *l.* 3. *c.* 3. Bald. *l.* 3. *c.* 29.

ARTICVLVS II.

Quid sit Ebrietas.

Resp. Malitia ebrietatis plenæ & perfectæ, in eo consistit, quod quis sine iusta & graui causa, tantùm ob voluptatem, aut ingluuiem sciens, volens, priuet se vsu rationis, simpliciter, id quod fit in somno modo naturali instituto ab authore naturæ, ad vitium & imaginis Dei conseruationem: sed violenter & modo innaturali, rationem perturbando,& Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, at simul insuper priuando se proxima potestate vtendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. Doct. Vnde resolues.

1. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo iniurium, eius imaginem sic deturpare. Est communis Doct.

2. Non est peccatum, inebriare se ex præscripto Medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. Sylu. Caiet. Laym.

3. Nec item est peccatum, si quis cogatur. V. Less. *lib.* 4 *c.* 3 *d.* 4. *n.* 37. Azor. Reg. Bald.

4. Mortale est alium inebriare; vel prouocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi aut aduertentia secutæ ebrietatis in se alióve. Less. *l. c.*

5. Si justa causa est, vt v. g. si grande malum non possit aliter impediri, nisi author inebrietur licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, vt scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v. g vinum fortissi-

nium, aut medicatum propinando, cuius vi ignorata decipiatur. Vnde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent prodituri vrbem, vel te abducturi. Less. *l.c.* Sanch. *l.2. de matr.* 11. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est. Less. *l.4.c.3. dub.4.n.32.* affirmat, quia inquit, licet suadere & inducere ad minus malum, vt impediatur maius. Lay. *l.3.f.4.n.6.* rectiùs negat; quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

6. Si quis non præuidit periculum ebrietatis, & sic vino captus est, aut in auram exiens, vento turbatus est, nec hoc præuidit, vacat culpa. Vnde multi excusantur, qui prudenter sæpè iudicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa: desinent tamen prudenter id iudicare, si contrariam de se experientiam habeant.

7. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas; ideóque tantùm peccatum veniale, quamvis ex grauióribus, si deliberatè sit commissum. V. Lay. *l.c.*

8. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat Less. *dub.2. n.30.* & Reg. 1. Si quis non meminerit, dictorum, factorum, quomodo vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea quæ nunquam aliàs sana mente solet, v.g. si præter morem turpia sit locutus, turbarit domum, vxorem verberauerit, &c.

9. Mala in ebrietate commissa, si præuisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpâ vacant.

DVBIVM VI.

Quid sit Ira?

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundùm D. Thom. dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, vt v.g. si nimium interiùs exardescas, vel exteriùs per signa nimis patefacias. 2. Ex parte obiecti, vt. si vindictam appetas

plane iniustam ob causam, vel si iusto maiorem, v. g. optando inimico mortem, quam non est meritus; vel exequendo propria authoritate, vel denique licet vindicta iusta sit, non tamen eam appetas vt iustam, sed vt satiatiuam animi tui maleuoli. Vnde resolues.

1. Si ordinatè appetatur vindicta, non est peccatum iræ: vt cùm superiores irascuntur culpis subditorum, eosque puniunt, seu vindicant.

2. Ira inordinata, primo modo ante dicto, est ex genere suo peccatum veniale; potest tamen fieri mortale ex accidente, vt si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

3. Ira inordinata secundo modo, est ex genere suo mortale: quia est directè contra charitatem. Bald. *l.* 3. *d* 21.

4. De filiabus iræ quæ partim sunt ex corde, vt Indignatio, & Tumor mentis; partim in ore, vt Clamor, Blasphemia, Contumelia, Maledictio, partim in opere; vt Rixæ, Pugnæ, Seditiones, Vulnera, diuersimodè loquendum est, secundum regulam suprà datam. Nam 1. Indignatio quæ est inordinatus affectus ex eo quòd quis reputet se indignè à tali tractari, communiter est veniale: imò si ex iusto rationis indicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale, si cresceret vsque ad deliberatum odium, & contemptum personæ grauem, 2. Tumor mentis, quo quis morosè excogitat diuersas vias vindictæ, iisque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum sit, iudicandum est ex qualitate vindictæ, quæ cogitatur. v. Tol. *l.* 8. *c.* 58. 3. Clamor, cùm iratus extollit vocem, multa inordinatè & confusè effundens, est veniale communiter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, de qua suprà, *l.* 3. *t.* 2. *c.* 1. 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod objicit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliáve ratione, potest superior verbum

aliquod aliàs contumeliosum objicere: quo modo Christus vocauit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus grauius dehonoretur, quam per delictum meruit. v. Baldel. *d.* 34. *n.* 16. Item, vt docet Caiet. potest contumelia esse venialis tantùm, si sit parua tantùm: vel si sit tantùm materialis, sine intentione dehonorandi: modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem à mortali multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, conuitiis se onerantes: quia cùm fides iis non habeatur, non læditur grauiter honor. v. Bon. *t.* 3. *q* 2. *p.* 5. Denique si ioci causa, & per conuenientem recreationem, leues defectus obiiciantur, vrbanitas est, secundùm D. Th. 2. 2 *q.* 72 *art* 2. dummodò alter non contristetur, nec ad iram moueatur.

5. Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, vt si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas: tum directè, vt si virum honestum fuste cædas, ad ianuam eius cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio & derisio, quando fit signis, vt naso rugato, labiis extensis, &c. intendendo proximi confusionem, quæ si sit grauis, vel saltem proximus ea grauiter contristetur, mortalia sunt. Bon. Molin. Baldell. *l.* 3. *d.* 3. &c ex S Th. Circa quæ: Nota. Quòd qui per contumeliam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, etiam si fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam salutationem vel inuitationem ad mensam, vel petitionem veniæ, (etiam subindè flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit grauis, v. Card. de Lugo *d.* 15 *n.* 53. Adde quod contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessarium, vt contra Fill. &c. docent Azor. Sà Mol. Card. de Lugo *d.* 56. *de pœn.* *n.* 269.

6. Maleictio quâ quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

7. Rixæ si modum non excedant, vti & leuiculæ pugnæ, veniales sunt; secus si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam: alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DVBIVM VII.

Quid sit Acedia.

Respondeo. Acedia, siue animi tædium, potest ex D Thom. 2. 2. *quæst.* 35. *art.* 2. dupliciter vsurpari. 1. Generaliter pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eo quod labor aliquis sit adiunctus. 2. Particulariter, pro tristitia & tædio de diuina amicitia, eo quod per virtutum exercitia laboriosa seruari debeat; & sic amicitiam illam non curet. Vnde resoluuntur.

1. Acedia accepta primo modo, tum demum est peccatum mortale, cum ideo committitur opus vetitum sub mortali.

2. Acedia accepta secundo modo, ex se est mortale: quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ, quoque facilè iudicari potest, quæ sunt sequentes.

1. Malitia, quâ quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut qua ipsum pœnitet bene fecisse, vel impleuisse id, quod tenebatur, aut qua contemnit Dei beneficium, v. g. desiderando non fuisse natum, aut non agnouisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

2. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

3. Rancor quo ij sunt fastidio, quid spiritualia inducunt.

4. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito feruore.

5. Euagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium euagatur circa illicita; siue per cognitionem, & dicitur curiositas, siue per locutionem, & dicitur verbositas, siue per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia v. D. Th. q. 55. Lay. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 9. Tol. *l.* 8.

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali: v. g. in recitandis Horis canonicis, celebranda, vel audienda Missa, Regin. Palaus *de chart* *t.* 6. *d.* 1. *p.* 3. Trull. *l.* 1. *c.* 6. *d.* 1. contra Tambur. *de exped. sacrif. l.* 2. *c.* 3. vbi docet, distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tãtum veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale propter grauem irreuerentiam & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum*: nam in oratione vel non præcepta, vel sub obligatione tantum veniali, est peccatum veniale tantum. S. Thom. Nauar. Suar. Less. *l.* 2. *c.* 37. *d.* 11. imò nullum, si non tam intendat orare, quam verba precum recitando, pio exercitio se occupare; quia non formaliter, sed materialiter tantum orat: v. g. cùm quis manibus laborat, psalmos, aliasve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cauendi cogitationes vanas, vel recreandi se. Sanchez *cons. p.* 2. *l.* 7. *c.* 2. *d.* 31. Trull. *l.* 1 *c.* 7. *dub.* 10. *l.* 4 *c.* 2. *d.* 2.

LIBER VI.

De Sacramentis.

HAbebit hic liber Tractatus sex. 1. agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptismo, & Confirmatione. 3. de Eucharistia. 4. de Pœnitentia. 5. de Extrema-Vnctione, & Ordine. 6. de Matrimonio.

TRACTATVS I.
De Sacramentis in genere.

CAPVT I.
De natura Sacramenti nouæ legis.

DVBIVM I.
Quid sit Sacramentum.

Resp. Est res ſenſibilis,quæ ex ſtabili inſtitutione Chriſti vim habet ſanctitatis,ſiue gratiæ iuſtificantis efficiendæ, & per conſequens ſignificandæ. Vnde reſolues.

1. Ad eſſentiam Sacramenti requiri tria. 1. Vt ſit ſignum ſtabile. 2. Vt ſignificet veram ſanctitatem. 3. Vt eandem efficiat ex opere operato;id eſt, vſu ſuo & applicatione,per propriam efficaciam,& non ex opere operantis,ſiue per actum aut diſpoſitionem miniſtrantis,vel ſuſcipientis:quæ etſi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen vt cauſa, ſed vt conditio ſine qua non.

2. A definitione talis Sacramenti excludi. 1. Sacrificia tam nouæ,quam veteris legis:quia hæc non ſunt inſtituta ad gratiam ex opere operato conferendam,etſi nihilominus ſacrificium nouæ legis ſic eam impetret ei,pro quo offertur (non vt Sacramentum, vſu ſuo & applicatione, ſed per modum impetrationis)ſed ad cultum Deo præſtandum. Con. *d.60.art.*22 2. Figuras & ſacramenta veteris legis, verbi gratia,circumciſionem , tranſitum maris rubri, agnum paſchalem , varias item purificationes, & conſecrationes ſacerdotum ; tum quia à Chriſto non ſunt inſtituta ; tum quia veram ſanctitatem non efficiebant. Ac licet Circunciſio aliquando ſuſtulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit, vel ex opere operantis in adultis,vel non ex opere operato , ſimpliciter & rigorosè ; tum quia non continuit gratiam , vt cauſa phyſica,vel vt cauſa moralis ; quia nondum erat exhibita paſſio Chriſti,& meritum,ex quo gratia pendebat:ſed

tantum ex speciali privilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter qua Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei: neque vi applicationis & vsus sui: alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum contulisset, quod est falsum. v. Fill. *t.* 1. *c.* 1 *&* 5. *q.* 8. *& cap.* 83. ea quæ dicuntur sacramentalia, v. g. benedictio Abbatis, consecratio virginis: quia præcisè ex vsu suo, & opere operato, gratiam non conferunt: vti nec actus virtutum; præterquam quod sensibiles non sint. 4. Lotionem pedum Apostolicorum, insufflationem Christi in Apostolos per quam Spiritum sanctum illis dedit. Item verba Christi ad Magdalenam & Paralyticum: Remittuntur tibi peccata: quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium ob eandem causam: esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. v. Schol.

DVBIVM II.

Quid circa materiam & formam Sacramentorum servandum?

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1. Per modum compositi physici, in quo res sensibilis & actio (v. g. in Baptismo, aqua & ablutio: in Vnctione oleum & vnctio) dicitur materia. Et quidem oleum & aqua, materia remota; actio verò illa, materia proxima; verba autem, aut quod eorum loco ponitur, (vt in Matrimonio, signum consensus) dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis, & tunc dicta materia & forma, id est, res & verba simul habent se instar materiæ; significatio verò eorum, instar formæ. Hic quæritur de materia & forma, priore sensu.

Resp. 1. Vt Sacramentum sit validum, debet inter materiam & formam, verbi gratia inter effusionem aquæ, & pronuntiationem verborum, tanta esse coniunctio, vt secundum moralem hominum

æſtimationem, ſpectata natura,cuiuſcumque Sacramenti vna alteram afficiat; hoc eſt, vt verba cenſeantur cadere in talem rem,& cum ea vnum totale ſignum conſtituere. v. Bon. *d.1.q.2.p.2.*Suarez Con.&c.Vnde reſolues.

1. In Baptiſmo,Confirmatione,Vnctione,& Ordine requiritur talis coniunctio, vt dum miniſter verba pronuntiat, moraliter cenſeatur etiam lauare, &c.

2.In Pœnitentia,abſolutio ſatis diu poteſt differri, ſicut in iudiciis,ſententia poſt examen cauſæ.

3. In matrimonio,vnius conſenſus poteſt alterius conſenſum tandiu ſequi, quandiu moraliter permanere cenſetur, ſicut in aliis contractibus, v. Con. *hic art.6.*

Reſp.2.Vt valeat Sacramentum,non debet fieri ſubſtantialis, ſeu eſſentialis mutatio materiæ, vel formæ;accidentalis verò mutatio,etſi ſæpè illicita ſit,non tamen inualidum facit Sacramentum.Porrò ſubſtantialis mutatio materiæ dicitur, quando ſecundùm communem vſum & æſtimationem hominum,differt nomine,& re,ab ea quam Chriſtus præſcripſit. Accidentalis dicitur quando cum ea eundem retinet vſum & nomen.Formæ mutatio eſſentialis eſt,quando non manet idem ſenſus:accidentalis eſt, quando manet. Laym. *l.5. t.1. c.4.* ex communi.Vnde reſolues.

1. Nullum eſt Sacramentum, ſi materia cruda conſecretur,ſiue hæc differat ſpeciali ſubſtantiali à pane,ſiue non:quia communiter non cenſetur, aut dicitur panis.Item ſi aquæ artificiales adhibeantur in Baptiſmo,quia non habent communem vſum,& nomen aquæ elementaris;eſto phyſicè ſpecie non diſcrepent.v. infrà de Baptiſmo.

2. Valet Sacramentum, etſi aqua Baptiſmi ſit calida &c.Item ſi panis Euchariſticus ſit ater,fermentatus, &c.

3. Defectu formæ, Sacramentum eſt nullum:1.Si

literæ aliquæ mutētur, variantes sensum; quod facilè fit in initialibus, v.g. in nomine matris, filij, &c. 2. Si magna fiat interruptio verborũ, ita vt moraliter non videantur cohærere. 3. Si forma diuisim pronuntietur, v.g. vnus dicat. Ego te baptizo; alter: In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & sensus falsus. Fill. *l.* 1. *c.* 4. *q.* 5. v. Bon. *q.* 2 *p.* 1.

4. Forma valet, etsi non liceat. 1. Si omittas voces non essentiales, v.g. *Ego*, & *Amen*, in Baptismo: *Enim*, in forma Eucharistiæ. Bon *d.* 4 *q.* 3. *p.* 1. *n.* 9. *&* 10. ex Suar &c. 2. Si quid addas, v.g. In nomine Patris, *qui te creauit*, &c. 3. Si substituas synonyma v. g. *abluo*, pro baptizo 4. Si tantum transponas vt, *Hoc meum est corpus: Te ego baptizo.* 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem: v.g. *Hoc est corpus meus*, vel *hic est enim calis meus.* 6. Si interruptio fiat parua, v.g. *Ego te Baptizo*, interponat, *ista aqua est nimis frigida*, vel *Custos verte folium.* In nomine Patris, &c. Fill, *l. c.* vide Bon. *l. c.*

CAPVT II.

De Ministro Sacramentorum.

DVBIVM I.

Quid requiratur, vt Minister det valide Sacramentum?

RESP. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides vel probitas, sed præter potestatẽ (& iurisdictionem in quibusdam) requiritur intentio, seu volũtas, saltem virtualis & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi non tantùm externum illum actum, sed Sacramentum, vel saltem id quod facit Ecclesia: vel quod Christus instituit. Est communis ex Trid. *sess.* 7. *can.* 11. Ratio prioris partis est, quia Sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute diuinâ, secundùm institutionem & meritum Christi. Ratio posterioris, quia ad confectionem Sacramenti, requiritur talis intentio quæ actionem determinet ad esse Sacramentale, tolláttque

indifferentiam verborum & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v.g. ad ludum potest referri.

Dixi 2. *saltem virtualis*: tum, quia non sufficit interpretatiua, vel habitualis: (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente) cum actus ab ea procedens non sit humanus & deliberatus, seu liber in se: tum, quia actualis, quâ scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit & consulta, non tamen requiritur, cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facilè distrahatur, nimis durum & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisiuisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliqua actione, vi illius inceptâ & continuatâ: vt si ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, altare vel baptisteriũ accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio est, quia hoc sufficit, vt actio illa sit humana, & mortalis. Lay. *l.* 5. *t.* 1. *cap.* 5. Vnde resolues.

1. Si Sacerdos habens fortè ante se panem, recitet factum & verba Christi, non ideo consecrat.

2. Impotens rationis, ebrius, vel somnians, non conficit Sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum id intenderit; quia non agit humano modo. Laym. *l. c.*

3. S. Athanasius in lusu puerili verè baptizauit quia intendit facere, quod videat in templo fieri ab Episcopo.

4. Hæreticus valide baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse Sacramentum, sed neget, & contemnat; imò etsi nolit facere, quod facit Ecclesia Romana, sed quod sua, falsò putans, non Romanam, sed suam esse veram, etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio est, quia intentio generalis, quâ vult quod Christus instituit, præualet intentioni prouenienti ex errore priuato. Bon. *q.* 3 *p.* 2. *n.* 9. Suar. Fill. &c.

5. Non debet repetere sub conditione consecra-

tionem, quia in ipsa fuit distractus, vel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus maiorem consecrans, non explicitè cogitauit, nec detexit.

Dixi 2. *Absoluta*, quia conditionata suspendit effectum, quod præterquam in matrimonio fieri non potest. Vnde resolues.

1. Validum est Sacramentum, collatum sub conditione præterita; aut præsenti necessariâ, vel contingente, si conditio verè sit impleta: v.g. absoluo te, si vis dimittere concubinam, si capax es: baptizo te, si non es baptizatus. Bon. *l.c.n.*18.

2. Nullum est Sacramentum, datum sub conditione futurâ, siue sit hæc contingens, vt absoluo te, si restituas, si dimittas concubinam &c. siue necessaria, ac adiecta animo suspendendi Sacramentum vt: absoluo te, si cras sol oritur. Bon. *ib.* Suar Con. &c.

3. Dubium est Sacramentum collatum sub conditione occulta, humano modo incognoscibili: v.g. baptizo, si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.

4. Grauiter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solùm futurâ, (quod semper est mortale) sed etiam præsenti, aut præterita: siue in se sit prorsùs occulta, quod etiam est mortale: siue humano modo cognoscibili, quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili, rarò veniale, sæpius mortale, si absque vlla causa. Ratio est, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium aut validum quidem, sed non sine nugatione in re gravi. v. Bon. *l.c.* Suar Con. &c Schol.

DVBIVM II.

Quid requiratur in Ministro, vt licitè ministret?

Resp. 1. Præter ea quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, siue vt sit in gratia: tum quia Christo, cuius est Minister, debet se conformare; tum quia sancta sanctè sunt tractanda: tum quia ad hoc quidem singulariter ordinantur, & gratia peculiari donantur, ac proinde hoc curare præ aliis sunt obli-

gati. Ita Layman. *loc.cit.*& comm. Vnde resolues.

1. Peccat grauiter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem iurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censurâ est prohibitus.

2. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta, cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. Bon. *q. 3. punct.* 2. §. 1.

3. Non tamen necessariò præmittit confessionem, (nisi velit celebrare) etsi sit consultus: quia de hoc nullum est præceptum; & ad delendum mortale sufficit contritio. Vasquez *d.* 136. *cap.* 1. C. de Lugo *d.* 8. *sect.* 9.

4. Minister Sacramenti ad id ordinatus si conficiat & ministret solemniter in mortali, v.g. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties, (quod etiam verum esse volunt Sayr. Ledesm. & Bon. Gran. *con.* 3. *t.* 5. de Diacono, ex speciali commissione baptizante) nisi forte periculum sit in mora, nec possit tam citò confiteri, aut conteri: eo enim casu baptizare. vel etiam absoluere moribundum, in statu peccati, non esse irreuerentiam, docet C. de Lugo. *d.* 8. *sect.* 9. *n.* 151.

Dixi 1. *ad id ordinatus*: etsi enim Laïcus in necessitate baptizet, cum scientia peccati mortalis, non peccare moraliter docent Conc. *l.c.* Fil. *t.* 1. *c.* 5. *q.* 10. ex Suar. &c.

2. *Solemniter*: nam si sine solemnitate baptizet, excusant à mortali Suar. Con. Fill. *l.c.*

5. Alij qui conficiunt & ministrant, non peccant mortaliter, v.g. cùm Laïci in necessitate baptizant, vel ministrant sibi inuincem Matrimonium, in mortali. Ita contra Sylu. Vasq. & alios, docet Suares, cum aliis: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam Fill. Fern. Sanch. Con. *q.* 64 *art.* 6. *dub.* 1.

6 Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam, in mortali peccat mortaliter, vt habet communis; Suar. Fill. Laym. Bon. & aliorum, contra Vasq. cuius

ſententiam Dian. rectè notat eſſe probabilem, ſiue ſit Sacerdos, ſiue Diaconus, vt *v. p.3.tom.4.R.195.* Idem docet C. de Lugo.*d.8.n.155.*Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur; quod minùs videtur probabile, cùm moraliter non ſit niſi vna diſtributio, & vna indigna adminiſtratio. Ita Tann.1.2. Henr. Fil.*num.*87.&c. contra Con.& Bon.

7. Etſi probabile ſit, quod docent Sylu. Caiet. Fill. *tom.1.t.1.c.6 n.*87. Nau.& Sà *V.Ordo.* Diaconum & Subdiaconũ; ſi cum mortali in ordine ſuo miniſtret, item Sacerdotem, & Epiſcopum, ſi Sacramentalia exerceat; nuptias, aquam benedicat; altaria, templa, vaſa conſecret; concionetur, Euchariſtiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius, vt docent Suar. Vaſq. Lay. Con. *quæſt.64 art.6.dub.1.* Card. de Lugo *l.c* Ratio eſt, quia hæ actiones non tendunt proximè ad ſanctificationem animæ, ex opere operato, ſicut actiones ſacramentales.

8. Non videtur vera eſſe ſententia, quæ docet eſſe mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquis, &c. Sayr. Suar. Bon.*d.1.q.3.p.2.* Quod ſi quis in mortali, (etiam laïcus in neceſſitate) eleuet de terra Euchariſtiam, non videtur aliud agere, quàm ſi Chriſtum in hac vita lapſum eleuaſſet: ſecùs tamen, ſi quis id extra neceſſitatem temerè præſumat, exemplo Ozæ Bon *d.1q.3.p.2.n.12.*

Reſp.2. Requiritur præterea, vt exhibeat ac curet, non tantùm quæ ad ſubſtantiam Sacramenti ſunt neceſſaria, ſed etiam quæ ad decorem ſiue ex natura rei, ſiue ex præcepto Eccleſiæ, ſpectant. Ratio prioris eſt, quia alioqui Sacramenta dehoneſtat, & tractat indignè. Ratio poſterioris, quia Sacramenta ſanctè ſunt tractanda; & præcepta Eccleſiæ in conſcientia. Vnde reſolues.

1. Peccat miniſtrans mortaliter: 1. ſi vtatur materia, vel forma falſa (vel extra neceſſitatem) dubia,

Bon.*d.*1.*q.*2.*p.*1.*n.*13 2. 2. si omittat intentionem requisitam. Quod si vero dubium oriatur, & non tantum inanis scrupulus, (is enim rejici debet) an forma fuerit legitima, vel an legitimè & integrè, prolata, tunc, etsi speculatiuè probabile sit formam esse legitimam, in praxi tamen iteranda erit sub conditione; quia tutius hic eligendum est.

1. Peccat quoque, (grauiter vel leuiter pro grauitate materiæ) 1. qui verba formæ corruptè, inarticulatè, indeuotè pronuntiat. 2. qui materiam, vel formam, vel ceremonias contra Ecclesiæ mortem, quamvis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale: si ex negligentia, sæpè est mortale: qaando ea magna est, & in re graui, v. infrà *c.*4.*d.*5.

3. Peccat grauiter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta indignitas & ex negatione sequeretur infamia, vt patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Iudæ Eucharistiam dedit. Grauius peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecrata, etsi sic cum eo conuenisset: aut qui non audens indignè celebrare, simularet Missam, eleuans hostiam non consecratam; quia quantum est ex se, dat occasionem idololatriæ, vide Bon. *d.*1.*q.*6.*p.*4. Suar. Con. &c. Scholast.

CAPVT III

De suscipiente Sacramentum.

DVBIVM I.

Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti in suscipiente.

RESp. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione vtentibus, intentio percipiendi Sacramentum interpretatiua saltem, requiritur, & sufficit (excipe pœnitentiam) de qua infrà. Ita commun. Theologi omnes cum D. Thom. contra Caiet. qui putat in suscipiente nullam intentionem requiri, modo contrariam non habeat. Ratio responsionis est

quia sicut adultus non iustificatur sine proprio consensu; ita nec per Sacramentum initiatur & consecratur Deo, sine eodem consensu, si eius sit capax Bon. *d.*1.*q.*6.*p.*2.

Dixi, *adultus, &c.* quia cum tantum requirantur conditiones, iuxta subiecti capacitatem, paruuli, autem & perpetuò amentes non sint capaces propriæ intentionis; sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. Fill. *t.*1.*c.*8. Vnde resolues.

1. Paruuli, vt & perpetuo amentes valide baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur, (quod vltimum nefas esset, priora autem olim permittebantur) Bon. *l. c.*

2. Ægris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantùm si ante petierint, sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse in mortali: nam hoc ipso censentur interpretatiuè voluisse & petijsse, quod alij Christiani, etiamsi de eo nunquam audierint. Card. de Lugo de Sacramentis in genere *d.*9.*n.* 122. &c. commun.

3. Inualidum est Sacramentum. 1. quod quis suscipit cum intentione neutrali, habens se negatiue. 2. quod suscipit fictè, id est, simulatè, non tamen quod fictè, id est, indispositè. 3. quod per meram vim animo omnino repugnante, suscipitur. Bon. *l.c.*

3. Validum est Sacramentum. 1. Quod qui accipit vult quod Christiani accipiunt: etsi non credat, aut non velit Sacramentum. 2. quod quis per metum coactus suscipit, cum metus non tollat voluntarium. Matrimoniũ tamen graui metu, v.g iniustæ mortis, initum censetur irritum, vt docent Sanchez *l.*4.*de matr.d.*12. *&c.*14. C. de Lugo *d.*9.*n.*133. Et qui ordines graui metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, potestque secluso scandalo nubere, vt suo loco dicam.

DVBIVM II.

Quid requiratur vt licite & cum fructu suscipiatur?

Resp. Ad effectum Baptismi, & Pœnitentiæ, re-

quiritur & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei, & attritionis, non autem requiritur charitas, siue vt gratiam habeat: quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua vero Sacramenta, quæ dicuntur viuorum, requiritur, vt sit in gratia, quia illa non primam, sed secundam tantum gratiam; id est, augmentum tantum gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cum quis putat bona fide se carere mortali. Lay. *d* 6. Bon. *d*. 1. *q*. 6. *p*. 2. Vnde resolues.

1. Etsi æqualiter dispositi, æqualem magis tamen dispositi, maiorem Sacramenti fructum, præter characterem consequuntur: tum quia congruum est, Sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti; tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel pœnitentiam affert, omni fructu carere.

2. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cum instar alterius animalis, sine intentione sumendi, Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, non tamen Sacramentaliter & cum fructu. Idem docet Bon. de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis; quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti priuari, etsi sumpturus calicem, simul etiam leuare sitim intenderet. Vide Bon. *l. c. n.* 3.

CAPVT. IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant?

RESP. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgo dicuntur Sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica: aqua benedicta, esus eulogiarum olim in vsu, confessio generalis, eleemosyna: benedictio ab Epi-

ſcopo, vel Abbate conſecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc verſu.

Orans, tinctus, edens, confeſſus, dans, benedicens.

Ad quæ etiam reuocantur, tunſio pectoris, vnctio in regem, & ſimiles; item multæ aliæ ceremoniæ, & res etiam ipſæ ſacræ, quæ in Eccleſia partim ab Apoſtolis traditæ; partim poſtea inſtitutæ ſunt, vt Exorciſmi, inſufflationes, prima tonſura, benedictiones & conſecrationes variarum rerum, & perſonarum, vt Eccleſiæ, calicum, &c. ipſæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Ioānis, cerei agni, ſignum S. Crucis. Quæritur ergo, quam vim habeant; non ex opere operantis, cum certum ſit, ſicuti per alia pia opera, ſic etiam iis nos mereri; ſed ex opere operato.

Reſp. 2. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi ſuâ & per ſe, ſed tantum quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris eſt, tum quia nuſquam promiſſio gratiæ, aut remiſſionis peccatorum, iis facta reperitur, tum quia peccatum etiam veniale non remittitur ſine infuſione gratiæ quam conferendi, ea nullam per ſe habent vim. Ratio poſterioris eſt, quia id accommodatum eſt Sacramentalium inſtitutioni & conſecrationi, quæ fit per preces Eccleſiæ, quibus ipſa nobis tales motus precatur. Con. *qu.* 71. *art.* 3. Vnde reſolues.

1. Gratiæ præuenientes & pij motus conferuntur per Sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omnino infallibilem effectum habent.

2. Peccat grauiter, qui Sacramentalibus falſam materiam ſupponit, vt pro aqua luſtrali facienda, vrinam.

3. Sacramentalia quoque operantur beneficia corporalia, v.g. ſanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Eccleſiæ. Imo quædam etiam vim habere, (v.g. fugandi Dæmonem) per modum operis, operati, ex ſingulari priuilegio, docent Hen-

riquez, *loc.cit.* 2. Sotus & alij. Quia inquiunt etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operantium, quandoque signo Crucis (quod quidam etiam putant de nomine Iesv) à Dæmone liberati fuisse dicuntur: quod tamen alij eorũ virtuti obiectiuæ, quasi naturali, adscribunt, de quo plura apud Scholasticos, vide Mærat. *d.* 10. *s.* 1.

TRACTATVS II.
De Baptismo & Confirmatione.

CAPVT. I.
De Baptismo.

NOn agitur hic de Baptismo sanguinis, id est, martyrio; nec de flaminis, seu spiritus, id est, contritione, cum voto Baptismi, vel desiderio, quia non sunt Sacramenta, sed de Baptismo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta sub præscripta forma verborum.

DVBIVM I.
Quæ sit materia Baptismi?

Resp. Materia remota licita, est aqua consecrata, si haberi potest; valida, est omnis & sola aqua elementaris, quæ morali hominum æstimatione sit naturalis & vsualis, qualis est putei, maris, paludis, pluuiæ, &c item resoluta ex niue, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad calorem, saporem, & odorem, alterata sit, vt aqua sulphurea, lixiuium, iusculum ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modice admixta, vt vsum communem, & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsionis est, ex Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam S. Thom. confirmat triplici congruentia 1. est maxima commoditas aquæ. 2. eius facillimus vsus. 3. aptitudo ad significandum effectum, qui est emundatio à peccato. Vnde resolues,

1. Inepta materia Baptismi est saliua, lotium, lachrymæ, sudor, cereuisia, item aqua sic permista, vt non amplius sit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v.g. lutum, brodium, vinum lymphatum, item aquæ artificiales ex rosis, herbis, succisque expressæ, denique nix, grando, glacies non resoluta Ratio est, quia morali hominum æstimatione non censetur aqua naturalis, & vsualis. Layman. *l.5.t.2.c.3.* Bon *d.2.q.2 p.3.*

2, Quia de quibusdam tum ex dictis, tum aliis dubium est, v.g de iusculo & cereuisia valde tenui, lixiuio, (& secundum *Granad. in 3. p cap 4. tr. 1. d. 3. dub. 1.* aqua rosacea :) hinc in necessitate licet illis vti, etsi postea Baptismus sub conditione sit repetendus. v. Escob. Laym. Bon. *ll. cc.*

3. Vti aqua impura, vel non consecrata, cum alia haberi potest, est graue peccatum, ob Sacramenti irreuerentiam. Bon. *l.1.c.1.n.7.* Dian. *p.9 t.6.R 33.* & alij quinque, licet Granad. & Quintanad. putent non esse mortale vti non benedicta.

Resp. 2. Proxima materia Baptismi est ablutio. Quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione iuxta praxim diuersarum Ecclesiarum, quæ seruanda est, ita vt morali hominum iudicio censeatur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio est, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam mersionem non esse necessariam, constat ex Concilio Toletano. Vbi tamen trina vel immersio, vel infusio visitata est, sine graui peccato extra necessitatem, non potest prætermitti, vt docet D. Thom. etsi alij, secluso scandalo & contemptu, dicant esse tantum veniale. Layman. *l.c.n.4* Bon. *l.c.* Vnde resolues.

1. Non vere baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur, v.g. infans, in vtero, vel cista; vel adultus, cuius vestes tantum sunt aspersæ. Layman. Bon. *ll. cc.*

2. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatum est, esto nihilominus moriturus esset baptizandus. Lay. *c.3 n.5.* vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. Lay. *l.5.t.2 c.3 n.2.* vbi vnicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna etsi supplicium differatur, infans certò sit moriturus ante natiuitatem. Verum rectè addit ex Suar. casum hunc, vix moralem & practicum esse, vid. *l.c.*

3. Inualidus est Baptismus. 1. si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronunciet. 2. Si formam pronuntians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam effundat. 3. Si aqua è fonte prosiliente, aut stillicidio decidente, baptizandus ei se submittat. Ratio est, quia in his non tu, sed alter abluit. Bon *punct.3.*

4. Ob probabilem vtrimque sententiam, dubius est Baptismus, ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione. 1. Si tantum vna vel altera gutta sit adhibita, v. g. si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licet, cum ad ablutionem non videatur sufficere quicunque aquæ contactus, sed requiri successiuus, cum aliquo motu. Bon. *l.c n.13.* ex Suar. Con &c. In casu tamen necessitatis, sic baptizare concedit. Mærat. *t.3.d.2 sect.4.* Granadus *in 3.p.c.4.t.1.d 4.n.12.* 2. Si tantum sit abluta pars minus principalis, v.g. digitus; manus vel pedes. Nam si pars principalis, v.g. scapulæ, vel pectus, nemo dubitat 3. Si tantum crines sint tincti, licet C. de Lugo. *Resp.mor.l.1.d 1.* hunc validum esse contendat. 4. Si infans tinctus sit inuolutus adhuc secundina sua, id est, pellicula corpori adnata, in necessitate tamen, in prædictis casibus Baptismus debet conferri sub conditione. Hurt. *l.c. Bapt.d.2 diff.12.* v. Lay. *l.c.*

4. Cùm terna vsurpatur effusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, iuxta pra-

&c.vel, cum Patre,&c. vel,per Patrem:vel in nomine Patris per Filium,in Spiritu ſancto; vel in fide, virtute,Maieſtate Patris, &c, quam tamen alij dubiam eſſe volunt.) Ratio eſt quia ſignificatur diuerſitas eſſentiæ,aut certe vnitas non ſatis exprimitur.3.Baptizo te in nomine Dei,vel ſanctiſſimæ Trinitatis,vel in nomine Dei vnius & trini:vel in nomine trium Perſonarum: vel Patris & Filij, omiſſa perſona Spiritus ſancti. Ratio eſt, quia non exprimuntur diſtinctè tres Perſonæ.4.In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti: qua tamen forma olim Apoſtolos vſos,ſed ex ſpeciali priuilegio,multi docent, alij negant, dicuntque eos baptizaſſe in nomine Chriſti,addendo illud nomini ſecundæ perſonæ,non omiſſis nominibus aliarum perſonarum. Cum ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam valere, vel intellexit,ſi pro nomine Filij ponatur nomen Chriſti, vel in nomine Chriſti,pro vice Chriſti, intellexit, vel locutus eſt,vt doctor priuatus.v. Aut.cit.

4 Dubiæ ſunt formæ, ob ſententiam vtrinque probabilem auctorum.1.Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij, in nomine Spiritus ſancti, vel Baptizo te in nomine patris,baptizo te in nomine Filij, &c. Ratio eſt, quia non exprimitur vnitas eſſentiæ.2. Baptizo te in nomine genitoris,geniti & ſpirati:vel in nomine omnipotentis,ſapientis,& boni:vel in nomine ingeniti, geniti & boni. Ratio eſt,quia trinitas perſonarum non explicatur vocibus quibus à fidelibus omnibus debet,& poteſt apprehendi.3. Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & Mariæ Virginis: quia dubium eſt de intentione Miniſtri: qui ſi eo ſenſu voluit dicere Mariæ:quo Patris, & Filij & Spiritus ſancti non valet, cum ſit contra ſenſum eſſentialem à Chriſto intentum: ſi verò tantum voluit illam inuocare, vt coadiutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cum tantum ſit mutatio accidentalis. Fil.*t.*2.*c.*3.*n.*50.v.etiam Laym.& Bon *ll.cc.*

reticeus adhibetur, quod volunt esse mortale. Lay. *cap.7.num* 4.Con.

ARTICVLVS II.

An duo possint simul vnum baptizare?

Resp. 1. Si alter applicet materiam; alter formam, nullus erit baptismus: quia dicens se abluere, cùm non abluat, formam habet falsam, etiamsi vsurpet Græcorum; *Baptizetur seruus Christi*, vel quæ putatur illi æquiualere, *Baptizet te Christus*, subintelligitur enim *per me*; alioqui si excludatur persona Ministri, vt sensus sit baptizet te Christus, & non Ego, siue non per me; forma nulla est. In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita Baptismum conferri, v.g. mutus formam nesciens ablueret, cæcus autem formam pronuntiaret, docet Hurt. *d.2.dif.6.* additque debere talem elapso periculo, iterum sub conditione baptizari. v. Esc. Fill. *cap.4.* Dian. *panct.7.tom.3.R.26.* ex Chapeauil. Marsil, &c. Bon. *d.2.q.2.p.4 n.23*. Laym. *c.7*.

Resp. 2. Si plures ministri singuli abluant, formam pronuncient, grauiter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui. 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, vt causa particularis, inualidè baptizant, siue singuli dicant, Ego te baptizo, siue, Nos te baptizamus, quia forma cuius sensus censetur esse absolute & independenter baptizare, non combaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare independenter ab alio, validè baptizat: quia omnia requisita ponit. Vt patet à simili in Missa ordinationis, qua Sacerdotes nouiter ordinati simul consecrant cùm Episcopo, dummodò simul eodem instanti formam absoluant: si autem non simul absolvant, is tantùm consecrat, vel baptizat, qui priùs absoluit. v. Fill. *t.2.c.4.n.71.* & Bon. *l.c.n 25*. Lay. *c.7*.

DVBIVM. IV.

Quod sit subiectum Baptismi?

Resp. 1. Subiectũ capax Baptismi, est solus homo

membra hominis geminata, & dubitetur, num sit vnus homo, an duo, duplex Baptismus conferendus est, vnus absolute, alter sub conditione, in ea parte, qua membra apparent imperfectiora. Vide Laym. *l.5.tr 2.c* 3. Bon. *p.*6. & Rituale Romanum, *tit. de Baptismo.*

Resp. 5 Extra mortis periculum, valide, non tamen licitè, baptizantur Ethnicorum infantes, inuitis parentibus. Ratio est, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria; vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quòd si tamen possint Christianè educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus. 1. Si parentes sint tua mancipia; tunc enim tui potius sunt, quàm illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel vterque, vel saltem alteruter: quia tunc Ecclesia ius in eo habet 3. Si alter parentum petat; tunc enim iusta eius voluntas iniustæ alterius præferenda est, in fauorem prolis & fidei 4 Si infans sit in periculo mortis 5. Si rationis iam compos puer petat, quia in negotio religionis, est sui iuris. In dubio autem de vsu rationis, sufficit esse 7. annorum. Vide Lay. *l.c.* Fill. *t.*2. *c.*6. Bon. *p.*6. *n.*12.

Quæres, An Baptismus aliquando repeti possit, & qua forma.

Res. Cùm temere rebaptizare sit mortale ex obiecto, quia est in genere sacrilegij, dum conaris ministrare Sacramentum incapaci, hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de Baptismo; sed sufficit, si pro eo sint coniecturæ; vt v.g. quod quis natus & educatur sit inter fideles, nec pro contraria parte rationes alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requiritur graue & mortale, vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse in fauorem baptizandi, recte monet Lay. *c.*3. ex Suar. & aliis. Vnde resolues.

1. Sub conditione baptizandi sunt, 1. qui cum

materia & forma, aut intentione dubia (secundum supradicta) sunt baptizati. 2. Infantes expositi, & reperti sine scheda testante de Baptismo; secus si cum ea. Ita communiter. Quintan. tamen *t. . f.* 16. & 14. contendit etiam hos esse rebaptizandos. 3. baptizati ab obstetricibus, veneficis, præsertim si fassæ, vel conuictæ fuerint, aliquando non recte baptizasse. Laym. *c.* 5. *n.* 3.

2. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c. ob necessitatem baptizatos, promiscuè omnes sub conditione rebaptizare, (quando obstetrices bonæ, & bene instructæ censentur;) non licet: quia de valore baptismi prudenter & rationabiliter dubitari non potest. Suar. Laym. *l.* 5. *t.* 2. *c.* 5. qui tamen contrariam consuetudinem quorundam Parochorum damnare non audent, eò quod experientia didicerint, obstetrices non raro fuisse deceptas à diabolo, ideóque reuera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreuerentia cesset: adduntque eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano edito Antuerpiæ 1607. eamque sententiam tenet Syluest. apud Dian *p.* 5. *t.* 13 *R.* 86. & ipse Dian. *p.* 9. *t.* 6. *R.* 35. cum aliis. 2. censet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti; quod C. de Lugo *R mor. l.* 1. *d.* 1. recte limitat ad illas circunstantias: in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam Quintan. *t.* 1. *f.* 6. docet infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

3. Peccat grauiter Minister 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium iuris, vel facti manet, num validè sit baptizatus, quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cum facilè potest. Lay. *l. c.* Quintan. *l. c.* 2 si non diligenter inquirat talis Baptismi valorem, nisi de hoc aliunde constet. Quint. *t.* 1. *f.* 6. & 7.

4. Non est rebaptizandus, de cuius Baptismo ha-

betur testimonium vnius oculati testis, licet fœminæ; dummodo non sit suspecta, nec aliud obstet. Laym. *l.c.*

5. Qui verè, & rationabiliter dubitat de suo baptismo, tenetur petere Baptismum, & Parochus ei conferre. Quint. *l.c.f.* 13. *&* 19. & interea abstinere ab vsu aliorum Sacramentorum.

Resp. 2. Baptismus sub conditione, hac forma conferendus est: Si baptizatus es, non te baptizo, si nondum es baptizatus, Ego te baptizo, in nomine, &c. Ac licet sufficiat, sola mente conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scandalum, tutius tamen est exprimere verba saltem ista: Si non es baptizatus, &c. v. Tol. *l.* 2. *c.* 19 Lay. *l.c.* Suar. *d.* 31. Fill. *t.* 2. *c.* 4. *q.* 9. Patrinus autem in hoc baptismo necessarius non est, nec adhibendus. Quint. *l.c.f.* 18.

DVBIVM V.

De Cæremoniis Baptismi.

ARTICVLVS I.

Quæ servanda circa cæremonias baptizandi?

Respond. Cæremoniæ Baptismi petendæ sunt ex Agenda cuiusque Ecclesiæ. Vniuersum tamen circa eas seruanda sequentia. 1. Baptismum extra necessitatem absque peccato non posse conferri, nisi in aqua consecrata. Quæ cum deest, habetur formula breuis in quibusdam agendis, ex tempore aliam consecrandi, pro casu necessitatis. Quod si etiam hac formula careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismum solemnem non conferendum, nisi in templo, & loco ad id deputato, nisi filiis Regum, & Principum: quibus adde filios Catholicorum in locis hæreticis, interim quoad hoc in magnatibus & nobilibus conniuetur in multis locis. Lay. *c.* 8. *n* 8. 3. Infantes ex consuetudine deferendos ad baptismum, circa diem octauum; nisi priùs sit necesse, vel nisi sit gravis causa dilationis (v. g. quia patrini sunt expectandi) in qua tamen non licet communiter, extra necessitatem priuatim

baptizare, & postea adhibere solemnitates, sed præstat expectare aliquandiu. Lay. *c.6.n.8.*

4. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, omissis aliis. Quia vel fiet in baptismo solemni, quod prohibet Trid. *sess.7.c.3.* vel priuato, sed in hoc prohibet Clementina vnica, illas adhibere, nisi sit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen vsus habet, vt & tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec vere patrinum effici, vt Sanch. Rodrig. contra Laym. & Suar. quorum tamen sententia videtur probabilior.

5. Cùm in necessitate, vel aliam ob causam, (nam ob grauem causam, v.g. iustum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) baptismus sine cæremoniis est collatus, ea cessante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conuersis: ne plebs putet, nos eorum baptismum improbare. Laym. *c.8 n.10.* Imo in aliis omittere, secluso contemptu, esse tantum veniale docet Possesu. *de Off. Cur. c.6. n 23.* Qui autem tenet more Patrini infantem, dum cæremoniæ supplẽtur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem, Dian. *p.3. t.4. R.260.* ex Pontio dicit esse probabile.

6. Si Baptismus collatus deprehendatur fuisse inualidus non ideo repetendæ sunt cæremoniæ.

ARTICVLVS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium?

Resp. 1. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Vnde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, orationem Dominicam & Symbolum docere; ad quod obligantur, si id ab aliis non fiat. Lay. *l.5. t.2. c.9.*

Resp. 2. Vt quis valide sit Patrinus, non certa ætas, sed requiritur 1. Vsus rationis. 2. Vt ipse sit baptizatus, (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus.) Et quidem, vt eius Baptismus

fuerit validus: quia accessorium sequitur principale 3. Vt à parentibus vel Parocho, ad hoc designatus sit: ad quod videtur sufficere, si etiam vltro se ingerens sit admissus; designatos autem ritè à parentibus, Parochus non valide mutat. Dian. *p* 6. *t* 7. *R*. 50. 4. Vt in ipso Baptismo (quia non sufficit vt in solis cæremoniis) per se, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Vt id non materialiter tantum, sed animo susceptoris, siue cum intentione id munus gerendi faciat. Lay. *c*. 9. *n*. 2.

Resp. 3. Validè quidem, sed illicite sunt Patrini 1. Abbas & Monachus. Quo nomine veniunt Mendicantes: etsi Laym. omnes claustrales comprehensos velit: & quoad Abbates, in multis locis consuetudo sit contraria. 2. Coniuges respectu coniugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3. moribus infames. 4. Apostatæ & hæretici, qui nullo casu videntur aduocandi, quia ea aduocatio, esset protestatio quasi falsæ religionis, cum nonnisi de falsa fide sint sponsuri: etsi Laym. hic *cap*. 9. *nu*. 7. probabiliter dicat, posse subinde ob grauem causam admitti. Catholici verò ob rationabilem causam infantem hæretici, baptizante Prædicante suscipere possunt, saltem in Germania. Layman. *cap* 9. *num*. 6. 5. Plures quam duo; quia Trid. non nisi vnum, aut summum vnum & vnam permittit, propter cognationem spiritualem inde oriri solitam. Ideoque mandat Parochis, sub pœna arbitrio Ordinarij infligenda, vt si plus se offerant, petant ab his, ad quos spectat, patrinos designare, vt vnum vel duos nominent, eósque tantum admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eosque de contractu spirituali cognatione instruant: scilicet, quod ea impediat dirimatque Matrimonium, non quidem inter se, sed inter ipsos & baptizatum, eiusque patrem & matrem; sicut etiam inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem &

matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitate. v. Laym. *ll.* infrà citandis. Vnde resolues.

1, In priuato Baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infantem, cum in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideóque si id vel tunc, vel etiam in Baptismo publico temerè faciat, (idem est, si prolem suam ipse baptizet) grauiter peccat, & insuper cōtrahit in posteriore casu, cognationem cum coniuge, atque vt docet Sanhc. *de matr. d* 36 & alij communiter, priuatur iure petendi debitum: quod tamen negant Con. & Dian. *t.* 4. *de sacr. R.* 5. v, Bon. *de matr. q.* 3. *p.* 5. §. 2. Esc. *tr.* 7. *E.* 1. vbi citat Suar. negantem.

2. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur, qui aliis seclusis cognationem contrahant, & sic multi ex ignorantia, vel Parochi negligentia leuent, probabile est omnes contrahere cognationem, (nisi tamen assistant tantum, & non tangant.) vid. Laym. *l.* 5. *t.* 10 *p.* 4. *c.* 8. *& tr.* 2. *c.* 9 *n.* 4. Dian. tamen *p.* 9. *t.* 7. *R.* 5. ex Suar. Mærat. & Perez, dicit eo casu nullam contrahere cognationem.

3. Parochus grauiter peccat. 1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem Trident. in re graui, & sub pœna graui, tum ob incommoda, & damna inde sequentia. Quintan *t.* 1 *s.* 11. Si eius culpâ Patrini plures adhibeantur. Quintan. *l. c.* At licet Per. & Sarra apud Dian. *p.* 9. *t.* 7. *R.* 5, dicant esse probabile, quòd tantum peccet venialiter; alij tamen mortalis eum damnant.

CAPVT II.

De Confirmatione.

DVBIVM I.

Quid sit, & quæ eius materia & forma?

RESP. 1. Confirmatio est unctio chrismatis, sub præscripta forma verborum, in frōte baptiza-

ti,ab Episcopo,qua is ex Christi institutione, gratiæ augmentum robur accipit.

Resp.1. Materia eius remota essentialis,est chrisma,confectum ex balsamo & oleo oliuarum,benedictum ab Episcopo. Ita comm. Doct. Vnde resolues.

1. Non sufficit solum balsamum,vt voluit Canus: nec solum oleum,vt voluerunt Cai.Sot. Nau.

2. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia,vt habet communis contra Caiet. ideoque nulla delegatione,siue Episcopi, siue Papæ, simplex Sacerdos potest conficere chrisma.Con. *d.72.a.3.dub.3.*

3. Perinde est ad substantiam Sacramenti, siue chrisma sit nouum, siue vetus:licet grauiter peccet qui utitur alio, quam nouo,id est,illo anno consecrato. In quem finem, quotanis in die Cœnæ consecratur, veteri combusto.

Res.3. Materia proxima est unctio in fronte, per manum Episcopi, (vnde etiam hoc Sacramentum, manus impositio dicitur à S. Luca Act.8.)in formam Crucis facta.Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti,vt habet communis. Vnde resolues.

1. Etsi ex necessitate præcepti,vnctio fieri debeat pollice manus dextræ; valida tamen esset,si fieret digito etiam sinistræ manus: quia verè fieret per impositionem manus Episcopalis. Ita Præp.& alii, contra Suar. Peccabit tamen Episcopus grauiter contra vniuersalis Ecclesiæ morem:v Lay. *hic.c.*2. & Escob. *tom.7.E.3.* vbi docet, probabile esse,non peccare mortaliter.

2. Probabile est,requiri ad valorem Sacramenti,vt vnctio fiat ab Episcopo immediatè,nullo instrumẽto mediante. Ita Fill. & Lay. contra quosdam quia debet fieri per impositionem manus.Esc *t.7.E.3.*

Resp.4. Forma vera & necessaria in Ecclesia Latinâ est:Signo(vt habet Trid.) vel Consigno, (vt habet S.Th.(te signo Crucis,& confirmo te chrismate salutis,in nomine Patris,&c.In qua vtrum de essentia sit, vt vtraque actio, signandi & vngendi,

expresse significatur, disputant Scholastici. Laym. & Fill. *t.3.d.*10. Con. *l.c.art.*4. Dian.*R.*27.

DVBIUM II.

Quis sit Minister, & quod subiectum?

Resp. 1. Minister ordinarius validæ Confirmationis, est solus, & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, vel hæreticus: ex commissione autem vel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis. v. Fern. Lay. *l 5 t.3.c.6*. Bonac. *d.3.p.2*. Vnde resolues.

1. Etsi Episcopus grauiter peccet, si vel in aliena Diœcesi, vel sibi non subditos confirmet sine proprij Episcopi consensu, saltem tacito, propter defectum iurisdictionis: valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate Sacramenti, sed præcepti tantum.

2. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurrentes confirmet: quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur: præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à proprio ægre confirmari possint. Ita contra Bon. *; de sacr.* docent Tann. *in 3.p.d.4.q.4.dub.* 3. ·à, V. *Confirmatio*, & alij.

3. Peccat grauiter Episcopus, si longo tempore non confirmet: quia subditos ingenti bono priuat.

Resp. 2. Valide confirmantur omnes, & soli baptizati nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act. 2. *Repleuit totam domum:* tum ex vsu & traditione Ecclesiæ: tum quia omnes indigent eius effectu, & sunt capaces. Licitè vero confirmantur iidem qui validè, dummodo constet non ponere obicem siue Sacramento, siue eius effectui. Ratio patet ex dictis. Vnde resolues.

1. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc Sacramentum suscipiunt.

2. Etsi quoad infantes, consultius sit, differre vsque ad rationis vsum, tum ob irreuerentiam Sacramenti: tum ob periculum iterationis, tum ob Ec-

clesiæ vsum: nihilominus ob rationabilem causam, etiam ante licite datur, v. g si timeatur diuturna absentia Episcopi: vel hic ad ista loca raro veniat: item si infans sit in periculo mortis, (in quo quidam dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. Laym. *hic t. 3 c 6*. Fill. *t. 1 tom. 3. c 2.*

3. Etiam perpetuò amentes (præsertim si aliquando vsum rationis habuerint) licite confirmantur: etsi per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita Suar. Fill. Laym. *l. c.* Con. *q. 72. a. 8 n. 83.*

DVBIVM III

Quæ Confirmationis necessitas, & ceremoniæ.

Resp. 1. Nec necessaria ad salutem, necessitate medij, neque per se præcepti. Est communis S. Th. & aliorum, contra Scot. & Sylu. Ratio est, tum quia Ecclesia non vrget eius susceptionem vllis pœnis: tum quia nec e Scriptura, nec traditione, neque fine aut institutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, *per se*: quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio, v. g. ad cauendum scandalum: vel ratione conscientiæ, qua quis valdè metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc Sacramento. Vnde resolues.

1. Negligere hoc Sacramentum, secluso scandalo & contemptu, non est mortale. Suar. Lay. *l. 5. t. 3. c. 5.* Bon. *d. 1. q. 1. p. 2.* vbi ex aliis multis docent, nullum esse præceptum illud suscipiendi.

2. Etsi omissio ex contemptu, v. g si quis id nihili faciat aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis; talis tamen non censetur esse, cum qui eius oblatam occasionem, quam postea non facile habiturus est, negligit. Ita commun. contra Sylu. V. *Confirm.* & Tol. *l. 2 c. 4.*

3. Præceptum quod habetur in Trident. *sess. 23. c. 3. de reform.* non ligat omnes cum sit hypothe-

ticum: sed tantum ordinandos vel initiandos prima tonsura. Cuius omissionem non esse mortalem contra Tann., docent Henriq. Valent. Suar. *d.38 p.1.* & Nau. *c.22.* qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum: aut si ipse non confirmatus ordinet. v. Reg *l.28 c.2.*

Respond. 2. Circa cæremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi seruandi sint ritus in Pontificali præscripti, peccétque grauiter Episcopus si confirmet sine pluuiali, mitra, vel pedo: vti, & si ordines sacros conferat cum solis indumentis Missæ, Dian. *p.7.to.10.R.31.* non tamen semper erit mortalis alicuius omissio. v g. alapæ, aut cerei. Potest autem conferri loco quovis decenti, etiam extra Ecclesiam; & à prandio non ieiunus, omni anni tempore. 2. Sub graui culpa, vt docent Nauarr. *c.22.* ex communi requiritur Patrinus; isque vnus tantum, (licet Tol. duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat grauiter, secundum communem (Escob. tamen ex Con. docet, non esse mortale) quod probabile esse docet Quintan. *t.2 sect.7.* imo nullum, si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, vt docent Sanch. Suar. contra Sylu. Sà, & alios. Debetque esse diuersus à Patrino Baptismi, saltem extra necessitatem, licet, cum Bon. & Hurt. id neget Quintan. *t.2. sect 7. & 14.* & secus facientem non peccare mortaliter, dicat Dian. *p.3.t.4.R.21.* & non Monachus (nisi factus Episcopus.) Admitti tamen & illos, & moniales posse sine culpa, docet idem Quintan. *l.c.s.18.* nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi Mendicantes notat Con. & alij quinque cum Dian. *p 9. t.6.R.32.* Nec refert, seclusa consuetudine, num vir sit aut fœmina Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum; sed tantum cognationem spiritualem cum eo, & eius parentibus; dummodo tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fascia linea, cruce notata, gestanda

vno, tribus vel ſeptem diebus pro conſuetudine; illota interim fronte; poteſt etiam, ſi ratio ſubſit, ſtatim auferri, & frons ablui: ipſa autem comburi, vel honeſte aſſeruari debet, nec ad profanos vſus adhiberi, propter contactum chriſmatis; neque ſoluens illam contrahit cognationem. v. Præp. *in* 3. *p. q.* 2 *art.* 12. 4. Parochus teneri in librum referre nomina confirmatorum, & patrinorum ſuæ Parochiæ, (eamque curam ad Epiſcopos etiam pertinere) tum propter ſciendam cognationem ſpiritualem, tum propter ordines ſuſcipiendos, docet Quint. *t.* 2. *ſ* 11. ex Barb. &c. denique licere mutare nomen in Confirmato *Ibid. ſ.* 10.

TRACTATVS III.
De Euchariſtia.

CAPVT. I.
De Eſſentia Euchariſtiæ.
DVBIVM I.
Quid ſit Euchariſtia?

RESp. Eſt Sacramentum corporis, & ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini, ad ſpiritualem animæ refectionem diuinitus inſtitutum. Ita communiter Scholaſt. Vnde reſolues ſequentia.

1. Tam ſpecies conſecratæ quàm corpus & ſanguis Chriſti, intrinſecè & eſſentialiter conſtituunt hoc Sacramentum: adeoque falſum eſt, quod docuit Vvaldenſis, Corpus & Sanguinem Chriſti, eſſe totum Sacramentum. Ratio eſt, tum quia Trid. docet, corpus & ſanguinem contineri hoc Sacramento, tum quia quatenus continetur, non eſt ſenſibile. Item falſum eſt, quod docent Marſilius, & Sotus, ſolas ſpecies conſtituere hoc Sacramentum, tum quia Euchariſtia eſt cibus cœleſtis; tum quia adorari debet latriâ, vt docet Trid.

2. Vſus, ſiue ſumptio Euchariſtiæ, non eſt propriè ipſum Sacramentum, neque aliud Sacramen-

tum ab eo distinctum, vt vult Gabriel: nec pars illius siue essentialis, siue integralis, vt Aureolus; sed tantum applicatio, siue conditio, vt Sacramentum operetur.

3. Etsi quælibet species, imo quævis pars speciei, sit integrum & essentialiter perfectum Sacramentum, adeoque sacramentum Eucharistiæ, sub speciebus panis & vini, physice & materialiter specie differat; moraliter tamen & in ratione Sacramenti est vnum specie infima Sacramentum: tum quia est vnum signum rei sacræ, tum quia ordinatur ad vnum specie infima finem. vid. S. Th. *q.* 73 *art.* 2.

4. Etsi physice loquendo, tot sint numero Sacramenta quot numero species, vel etiam partes specierum: moraliter tamen vnum numero Sacramentum est, quod per modum vnius proponitur, & sumitur: quia id ad vnum finem, scilicet vnam refectionem spiritualem refertur.

5. Hostiæ in diuersis altaribus, rectè concipiuntur vt distincta Sacramenta; contra vero, si Sacerdos vnam hostiam in plures partes diuidat, vel plures hostias simul sumat (eadem est ratio plurium specierum diuersæ rationis) non ideo dicitur accepisse plura numero Sacramenta.

DVBIVM II.

Quæ materia Eucharistiæ?

Nota, sicut in aliis Sacramentis est duplex materia, proxima & remota; ita etiam hic, sed ordine inuerso: nam in aliis materia remota est res permanens, proxima vero eius vsus qui transit; hic vero remota transit, & proxima manet, scilicet species panis & vini. Quæritur ergo tantum de remota, illa scilicet, quæ facta consecratione transit in corpus & sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiæ est tantum panis & vinum, Est de fide, & probatur ex institutione Christi. *Matth.* 26 *&* *Luc.* 22. Et quidem vtraque materia, panis & vinum est ita necessaria ad hoc Sacra-

mentum conficiendum, vt per se nunquam licitè possit vna consecrari absque alia, quod patet tum ex facto Christi 22. Luc. tum ex Trid. *sess.* 22. Vnde resolves.

1. Consecratio vtriusque speciei, est iuris diuini; quia ratio sacrificij, sine quo non fit, exigit vtramq;

2. Non licet alteram tantum speciem consecrare; in necessitate etiam graui, v. g. vt moribundo detur Viaticum. Suar. & commun.

3. Nec Pontifex in eo potest dispensare vllo casu. Ita commun. Suar *p. 3. d. 55. s. 4. &c.* contra quosdam.

Dixi 1. *per se*; quia per accidens, & præter intentionem, aliquando vnam posse solam consecrari absque peccato, docet Tan. *d. 5. q. 2. dub. 5. n. 27.* dicitque esse communem v. g. in his casibus.

1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu post; aut postquam aduertisset, neque posset haberi aliud vinum; vel quamvis haberet, non posset tamen illo vti, sine graui scandalo, vel vitæ periculo.

2. Si post consecratam hostiam subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat, secluso tamen scandalo & contemptu fidei. Reg. *l. 29. c. 4.* 3. Si Sacerdos hostia consecrata moriatur vel animo deficiens, loquelam perdat vel in amentiam incidat, nec sit alius, qui possit sacrificium perficere. Suar. Vasq. &c. Si autem alius suppleret, & Sacerdos infirmus communionem suscipere posset, debet hostiam diuidi, eique pars dari. Tamb *de exped. sacrif. l. 2. cap. 8.*

Dixi 2. *Licitè*; quia validè alterutram tantum consecrari est certum: vt patet tum ex facto Christi, qui panem ante consecrauit; tum ex praxi Ecclesiæ, quæ corpus ante sanguinem proponit adorandum.

DVBIVM III.

Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ.

Resp. 1. Solus panis triticeus, in conuiuiis communiter vsitatus, qualis moralis hominum iudicio

tantum censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne tostus, siue assus, atque in sua specie incorruptus est: quia hic solus simpliciter dicitur panis, alius vero nonnisi cum addito, v.g. hordeaceus. Vnde resolues.

1. Falsum est, quod docuit Caiet. Eucharistiam posse consecrari ex quovis pane, cuiusvis speciei, dummodo sit aptus ad vescendum.

2. Non est apta materia ad validam consecrationem. 1. Panis ex oryza, auena, milio, pisis, fabis, amygdalis, aliisque leguminibus & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus: quia hæc omnia, communi vsu & opinione, censentur specie distingui à tritico, Laym. Bon. C. de Lugo *d.* 4 *ſ.* 1. 2. Massa triticea cruda, vel non cocta per modum panis; sed frixa, vel elixa, vt sunt placenta, libum, siue differant specie, siue non 3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte vel ouis, saccharo, aliôve liquore, qui aqua naturali non sit mixtus, quia non est panis vsualis. Ita Lay. *l.* 5 *t.* 4. *c* 9. Caiet. tamen & quidam recentiores, contrarium docent: quare est saltem materia dubia. Idque confirmat Missale Rom. *tit. de defect.* & C. de Lugo *d.* 4. *ſ.* 1. *num.* 4. Vnde qui hostias emunt, certi sint, quod aqua naturali, & non rosaceâ confectæ sint. 4. Similiter hostiæ rubræ, quibus sigillantur literæ, non sunt materia valida, vel nimium dubia, quia per admistionem cinnabaris notabiliter alterantur. C. de Lugo, *d.* 4. *sect.* 1. quod Ant. Perez apud Dian. *p.* 7. *t* 11. *R.*... limitat, si multum cinnabaris sit mixtum: si autem sit valde parum censet probabile, quod sit materia valida, illicita tamen. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aquâ marinâ. Fagund. apud Dian. *p.* 9. *c.* 9 *R.* 58. vbi ipse contrarium docet, eò quòd illa sit naturalis aqua.

3. Panis ex farre, siue spelta, item ex siligine, est materia dubia: quia alij dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatem: alij specie distingui à tri-

tico : ideoque non licet saltem vti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo, v. Aut. cit.

4. Valida, sed illicita est materia. 1. si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico & aqua misceantur, ita vt triticum tamen & aqua plurimum prædominetur, quia si maior pars non sit triticum & aqua, non erit materia valida, de quo monendi sunt illi, qui hostias coquunt. Bon. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 1 *n.* 6. Laym. *c.* 2 2. Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. Bon.

5. Perindè est ad valorem Sacramenti siue panis sit azymus, siue fermentatus, vt definiuit Trident. quia vterque est vsualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesiis Latini in azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto graui & culpa mortali, à qua non excusat necessitas, v. g. dandi viaticum. v. Bon. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. Fill. *t.* 4. *c.* 3. *q.* 8. C. de Lugo. *l. c.*

Resp. 2. Ex præcepto Ecclesiæ, panis consecrandus debet esse figurâ orbiculari, (in Ecclesia Latina) & integrâ. Dixi Latina, quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, vt habet Arcudus. Licere etiam in hostiâ minore (qualis datur Laicis, quando alia haberi non potest, & scandalum abest) celebrare priuatim, imò si causa vrgeat, etiam publicè die festo, docet Marchan. in candel. *t.* 4 *c.* 5. *q.* 3. Dian. *p.* 5. *t.* 13. R. 80. & *p.* 6. *t* 7. *R* 17. & Tamb. *exped. sacrif. l.* 2. *cap* 8. & Auers. *quæst.* 11. *s.* 12. eò quòd nullum sit præceptum: neque constet de consuetudine obligante sub præcepto : quo casu eleuare adorandam maiorem ab alio præconsecratam, licere vult idem Tamb. *l. c.* contra March. & Dian. *ll. cc.* Non licet autem paruam sumere, & maiorem relinquere (v. g. ad exponendam in hierotheca (nisi ipse eadem Missa etiam istam consecrauerit, quia debet communicare de suo sacrificio. Tamb. *l. c.* Quare malè facit Parochus, qui renouaturus Eucharistiam, hostiam

ab alio consecratam ipse sumit, & à se consecratam reponit in sacrario, vel hieroteca. Tamb. 9 *l. c.* C. de Lugo *d.* 19. *s.* 4.

DVBIVM IV.

Quale vinum sit materia Eucharistiæ.

Resp. 1. Solum vinum vitis, vt docet fides, & definitum est in Florentino. Vnde resolues.

1. Non est materia apta ad validam consecrationem. 1. sicera, & quicunque liquor ex moris, malogranatis, &c. siue dicatur vinum, siue non. 2. Agresta, siue omphacium, id est, succus ex vuis immaturis expressus: quia non est vinum, sed in via ad vinum, cuius naturam nondum induit, habetque se, sicut massa cruda respectu panis. Laym. *t.* 4 *cap.* 5. *n.* 1. *&* 5. succum tamen ex vuis passis expressum consecrabilem esse putat Franc. Amicus apud Dian. *p.* 7. *c* 12. *R.* 3. eò quod verum sit vinum. 3. Acetum, quia est vinum substantialiter corruptum. Ibid. Quod si post sumptionem, (imò etiam ante eam, post consecrationem calicis) dubium incidat fuerintne acetum an vinum, esse præsumendum, quod fuerit vinum, docet Tamb. *l.* 3. *exped. sacrif. cap.* 8. 4. Vuæ seu vinum intra vuas contentum vel imbibitum in offa panis; tum quia non tam est potus, quàm cibus: tum quia succus ille non dicitur propriè vinum, donec sit expressus: tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. C. de Lugo *d.* 4. *n.* 11. *&* 12. Laym. *&* *c.* 5. Sapa, seu defrutum, id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum, quia non est amplius vinum, nec potus, sed cibus Bon. *l. c.* Lora, id est, aqua expressis acinis superfusa. Fill. *t.* 4. *c.* 3. C. de Lugo *d* 4. *s.* 1. *n* 9.

2. Valida quidem consecratio, sed illicita est. 1. In musto, quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas feces, non consecrabiles, ideóque obstat præceptum Ecclesiæ obligans secundùm Suar. sub mo. tali, saltem extra necessita-

tem, qualis esset defectus vini veteris; & secundum quosdam etiam deuotio populi, quo modo multi excusant contra Suar. quod in quibusdam locis primitiæ vuarum in calice exprimantur, v. Bon. *l.c.* 2. In vino liquoribus aliis, vel aromatibus ita modicè permixto, vt naturam vini retineat. Si verò permixtio sit immodica, erit materia dubia. 3. In vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis medicus est panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato, (etsi à quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia) tum quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estque natura sua potabile; tum quia Christus sub eo ante consecrato manet. C. de Lugo *l.c.* Nec refert. 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi; quia hic essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia verò in sumptione. Nec refert quod non sit proximè potabile: quia est per accidens & facilè tolli potest: éstque par ratio in pane indurato. Non est autem idem in liquore nondum ex vuis expresso, quia cùm non sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino congelato non conuenit, alioqui enim ieiunium frangeret. Bon. *l.c.p.2.n.10.*

Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideóq; si hyeme congelauit calix, calore manuũ, aut halitus, alióve modo soluẽdus est: Fil. *t.4.c.3.l.5.t.4.c.2.*

3. Valida & licita est consecratio in vino, siue albo, siue rubro; etsi etiam specie physica differant, cùm vtrumque habeatur, & sit simpliciter vinum de vite. Bon. *p.2.n.2.* Card de Lugo *l.4.*

Resp. 2. Vino consecrando debet, non ex necessitate Sacramenti, sed grauis præcepti, sub mortali obligantis, secundum Cad. de Lugo *de Euch. d.15. s.1.n.* 2. misceri aqua. Idque cœremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum, vt constat ex Trid. *sess.22.cap.7.& 9.* An autem aqua ista immediatè conuertatur in sanguinem, necne, disputant

Schol. Vid. Con vel Præp. *hic*. Card. de Lugo *d.* 4. *f.* 3. Vnde resolues.

1. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita omnes comm.

2. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, vt habent Florent vna scilicet, vel altera gutta; ita tamen, vt sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini, alioqui reddet materiam dubiam: Bon. *p.* 4. *n.* 4. ex S. Thom. Con. &c. Qui autem misceret rosaceam vel aliam artificialem, etsi in necessitate, etsi validè consecraret, peccaret tamen mortaliter D. Thom. Mol. Dian. *p.* 6. *t.* 7. *R.* 18. quia ageret contra præceptum & consuetudinem Ecclesiæ in re graui Quam ob causam etiam mortale censet Fagund. *p.* 2. *lib.* 2 *c.* 4. *Persic. &c.* miscere calidam; quod tamen aliis quibusdam nimis durum videtur apud Dian, *l. c.* vbi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne forte vinum congelascat, posse sine vllo peccato fieri.

3. Mixtio illa facienda est, non in dolio, vel ampulla alióve vase, sed in ipso calice; neque domi, sed in ipso sacro, vt fit communiter, vel ante offertorium, vel certè immediatè ante sacrum vt fit apud quosdam. Idque vel ab ipso Sacerdote, vt in Missa priuata: vel à Subdiacono, vt in solemni: neque enim sufficit, si caupo illud diluerit Bon. *l. c.*

4. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est, secùs, si post. Bon. *l. c. n.* 5.

5. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam quæ fit post communionem, ad ablutionem oris & digitorum. Vide de his Miss. Rom. Item Bon. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 4. Laym. *lib.* 5. *t.* 4. *c.* 4.

DVBIVM V.

Quæ cõditiones ad materiæ consecrationẽ requirãtur?

Resp. 1. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones. 1. est, vt materia Sacerdoti

cõsecranti, moraliter & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur, tum ex institutione Christi, & verbis formæ, *Hoc*, & *Hic*, quæ non verificarentur, cùm sint demonstratiua: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam consecrantis, vel etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificij; quod requirit hostiam præsentem, v. Bon *d.4.q.2.p.6.* Lay. *c.2.* Vnde resolues.

1. Validè consecratur vinum in calice cooperto, vase, vel cantharo clauso; panis in canistro; hostia in cibario, vel in cumulo sub aliis latentes, aut aliter tectæ, v. g. sub corporali vel mappâ, vel etiam in Missali, vt ex Suar. Henriq Con. docet Bon. contra Laym. *l.5.t.4.c.2.* (vnde hoc postremum dubium videri potest: & saltem peccaret grauiter, qui sic tectas aut latentes consecraret.) Item validè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium est, quia ad præsentiam & sensibilitatem non requiritur, vt materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum, (vnde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum in calicem & panem inspirent) dummodò videri possit, siue in se, siue in alio, v.g. in suo toto, vel continente, vel vase ad illam continendam destinato. v. Bon. *d.4.q.2.p.5.*

2. Inualidè consecratur. 1. materia post parietem aut, post tergum posita, vel clausa in tabernaculo, vt docet Fill. Bon *q.2.p.6.* & alij. Ratio est quia moraliter censetur abesse, cùm non possit demonstrari per *Tò hoc* & *hic*; neque paries habeat se vt continens, aut tegens. 2. materia valde procul; v. g. 100. passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum iudicio pendet. Henr. *l.8. c.34.* docet, 20. aut 30. passuum: quod Bon. *l.c.* & alii, putant non esse certum. vid. Schol. 3. Materia tam modica, vt sensu percipi non

possit: tum quia non potest demonstrari; tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita Suar. Vasq & alij contra Sotum, Henriq. Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud: quia in toto etiam minimæ eius particulæ consecrantur; vt constat ex Trid. *s. ss. 23. c. 3 & 4* Bon. *l. c.*

Secunda conditio, vt materia sit certa & à consecrantis intentione, & in indiuiduo determinata, est communis, apud Bon. & alios, tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc* & *Hic*: tum quia actione sunt circa singularia quæ debent esse certa & determinata. vide Bon. *l. c. p. 5.* Vnde resolues.

1. Inualidè consecraret, qui vellet tantum consecrare tertiam, vel mediam hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. g. viginti præsentibus, tantum quatuor aut quinque, nullas designando: quia non est ratio, cur una magis, quàm altera consecraretur. Item, qui ex multis hostiis intenderet illas consecrare, vel illas partes hostiarum aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designarit? aut partes illas, quæ fractis speciebus sunt mansuræ in continuo, non quæ excident: quia non est materia definita. Bon. *l. c. punct. 5.*

2. Non consecratur hostia, inscio Sacerdote posita, siue in corporali (seiuncta tamen à cumulo) siue infra illud. Con. *3. p. 74. art. 2. d. 3.* & alij Ratio est, quia non est determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum. Similiter non consecrantur guttæ, quæ exteriùs calici adhærent, quia non intendantur. Imò vt probabilius docent Suar. Reg. *t. 2. lib. 29. c. 2.* Laym. *l. 5. t 4. c. 2.* Con. *q. 74. art 2. dub 3.* contra Tan. & Bon. nec eæ guttæ, quæ interius adhærent: quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideóque & Sacerdotis esse debet, consecrare, id quod per modum vnius continui est in calice. Vnde ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse, benè faciet Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecra-

re;vti nec micas hostiæ adhærentes. v. Dian.*p.*2. *tit* 3 *mis* R.16.& *p*.3.*t*.4.R 31. Esc. *t*.7.*E*.6. vbi docet, Sacerdotem vi particulæ *Hic*, tantum intendere id consecrare, quod per modum vnius continui potabilis, est in calice, ideoque guttulas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est, ex Reg.Suar.& Laym.*t*.5.*t*.4.*n*.2.*c*.15.

3. Valida est consecratio. 1. Si Sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostiis præsentibus tantum quinque, eas determinando; vel omnes præter infimam & supremam cumuli; vel omnes pares, v.g. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinentur, vnde numerandi initium sumendum sit: quod tamen graue peccatum erit. Quod si autem hoc vel alio casu, non consecratæ misceantur consecratis totus cumulus ad altare est deferendus, vt Sacerdos intendat consecrare non consecratas, vel potius totum cumulum consecret sub conditione, si non sint consecratæ, Card. de Lugo *de* 4.*de Euch.n.*36. Etsi putat vnam vel duas, vel sex hostias consecrandas adesse, cum sint plures, siue à se, siue ab alio positæ: quia error speculatiuus & priuatus non obstat intentioni practicæ & absolutæ consecrandi omnes præsentes. Quam tanquam Ecclesiæ consuetudine conformem, quisque censetur habere implicitè, vt docent Silu. Henriq. & Suar. Vnde si Sacerdos aduertat post consecrationem, esse duas simul iunctas, vtramque vt consecratam sumet, vt habet Missale. Si vero ante consecrationem, postquam obtulit, aduertat; alteram seponet, & post Missam, vel alius sumat tanquam panem benedictum 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduerterit, ab alio adferri à se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit, de consecrandis in altari iam positis. Ratio, omnes enim consecrantur, etsi dum consecrat, earum non ita expressè meminerit, aut etiam ad oblationem non dete-

gat, modo sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita Reg. *l.27.n* 19. Lay. *l.5 t 2.c.2*.Bon. *t.1.d.4.q.2.p.2.* & alij ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens, respectu illarum virtualiter perseuerat. 4. Si paruæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulo post factam obligationem, (addit Aversa *q.11.s.12*.ante cœptam præfationem) licitè eas consecrari supplerâ oblatione mentaliter, ex Gauant. & Posseu. docent Dian. *punct.2.tom.*14. *Res.*71.& Tam.*de exped.sacrif.lib.2.c.5.*

Resp.1.Ad licitam materiæ consecrationem requiritur.1.vt non sit maior quantitas, quàm tempore opportuno possit absumi, quia periculum esset, ne species computrescerent. Bon. *l.c.*2.Vt ab vsu Ecclesiæ, præsertim in Missali præscripto, non recedat. Ex dictis resolves.

Peccat 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit.2.Qui consecrat materiam positam extra corporale.3.Qui intendit consecrare guttas, calici adhærentes exteriùs, quod esse graue, de interiùs adhærentibus est dubium, (quia non constat satis de mente Ecclesiæ) ad quod euitandum, Gauant. *p.2.t7.* iubet eas abstergi, quod consuetudo probat. Quia tamen id omittit, eum non peccare, docet Tamb.*l.2.c.*1.§.2. imò nec expedire, si eas aduertas, quando discooperto calice, iam es consecraturus, & eleuationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ 4. Qui ante consecrationem ita statueret; nolo consecrare hostias appositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita Præp.*hic art* 2.*d.*2.Lay.*l.c.* etsi Tamb. *de exped.sacrif. c.*1. §.3. eo casu nullum peccatum agnoscat.

DVBIVM VI.

Quæ sit forma consecrationis Eucharistiæ?

Resp. Est duplex, una panis, & est hæc; *Hoc est enim*

enim corpus meum. Vbi omnia ſunt de eſſentia, præter *Tò enim*, cuius omiſſio eſſet veniale. Altera vini, & eſt hæc. *Hic eſt enim calix ſanguinis mei noui & æterni teſtamenti, myſterium fidei qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Vbi etſi verior & communior ſit ſententia S. Bonau. Suar. Bell. & aliorũ, contra S. Th. & Thomiſt. quòd eſſentialia ſint tantùm hæc. *Hic eſt calix ſanguinis mei* (vel *Hic eſt ſanguis meus,* aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret vel mutaret. Debent autem formæ proferri in perſona Chriſti formaliter & ſignificatiuè, ſiue aſſertiuè, & non tantùm recitatiuè ſiue hiſtoricè, licèt ea quæ in Canone præcedunt, dicantur tantùm recitatiuè, ſeu hiſtoricè. v. Lay. *c.* 5. Bon. *q.* 3 *punct.* 2. C. de Lug. *d.* 11. *ſ.* 5. Vnde reſolues.

1. Valida, ſed illicita eſt conſecratio. 1. Si conſecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res; vel contentum ſub his ſpeciebus, eſt corpus meum, vel ſanguis meus. Bon. *l.c. p.* 1. 2. Si dicat: Hic calix eſt nouum teſtamentum in ſanguine meo, vt habet S. Lucas *c.* 22. 3. Hoc eſt corpus meum, quod de Virgine ſumpſi: hic eſt ſanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc meum corpus; hic meus eſt ſanguis, vel hoc eſt ſanguis meus. Ratio horum eſt, quia manet idem ſenſus, nec fit mutatio ſubſtantialis Bon. *l.c.*

2. Inualida erit conſecratio, ſi dicas: Hic (aduerbialiter) eſt corpus meum. Si autem *Tò Hic* ponatur maſculinè, pro neutro, valet, etſi non ſecundùm Grammaticam. Eſcob. Granad. 2. Hoc corpus eſt meum; hic Sanguis eſt meus. Fagund. *p.* 3. *q.* 78. *c.* 2. 3. Ecce corpus meum; Ecce Sanguis meus. 4. Hoc ſit, vel hoc ſit Corpus meum; vel hic panis conuertitur in Corpus meum; vel hic ponitur Corpus meum. 5. Illud eſt Corpus meum; ille eſt Sanguis meus 6. Hoc eſt ſubſtantia mea; vel hoc Corpus Chriſti, Bon. *l.c p* 5.

X

3. Dubia erit consecratio. 1. Illud est Corpus meum; iste est Sanguis meus. 2. Hæc est caro mea, quam tamen Laym. contra Con. putat valere. 3. Secundùm quosdam forma ex S. Luca primo casu allata. v. Bon. *q.* 3. *p* 1. & 2. Reg. *l.* 29. *n.* 33.

DVBIVM VII.

Quamdiu Christus maneat in Eucharistia?

Resp. Manet sub speciebus etiam diuisis, & sub quauis earum minimâ parte, donec tanta eorum fiat mutatio, vt consueta substantia panis & vini corrumperetur. Ita commun. cum S. Th. Et est certum. Vnde resolues.

1. Gratia datur in prima manducatione etiam primæ partis, cùm sit totum Sacramemtum. Manducatio autem, dicitur traiectio ex ore versus stomachum, etsi alij dicant gratiam tum primùm dari, cùm pars aliqua est in stomachum recepta. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *misc.* R. 96. ex Henr. Sylu. & Fagund. Item Card. de Lug. *d.* 12. *s.* 2.

2. Species non sunt retinendæ in ore tandiu, donec penitus pereant: quia nunc non manducaretur Christus: nec gratia Sacramenti conferretur. Vti neque, si moriaris, dum hostia adhuc est in ore. Dian. *l. c.* contra Bec. *c.* 22. v. Bon. *d.* 4. *q.* 5. *p.* 2. *n.* 2.

3. Si quis partem vini, vel hostiæ sumpsisset indispositus, & deinde se disponeret, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam aliqui vt Gab. Caiet. & alij, probabiliter dicunt futurum, si se disponat antè, quàm species consumantur in stomacho. Dian. *l. c.* R 96 ex Nugno. Vide Card. de Lugo *d.* 12 *s.* 2. *n.* 46. & 53. & 93. vbi illud posterius negat. v. Bon. *l. c.*

4. Non videtur reprehendendus laicus qui desiderat esse Sacerdos, vt possit communicare sub vtraque specie, quòd putet plus gratiæ dari sub vtraque, quàm vna: quia id fieri, non est improbabile, vt docent Vasq. Mær. Cad. de Lugo, *d.* 12. *s.* 3. & alij Vti nec carpenda deuotio illius, qui multum ma-

teriæ sumit ad consecrationem, ea mente, ne tam citò in stomacho species consumantur, & sic diutiùs se cum Christus maneat, & sæpiùs gratiam augeat. quod fieri non est inprobabile, si dispositio subjecti fiat melior, vt docent Suar. Con. item Fagund. & Beca, apud Dian. *p.3.l.6.misc.R.97.*

5. Species per vomitum reiectæ, si tales sint, vt sub illis panis, vel vinum posset existere, verè sunt adorandæ; & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet Card. de Lugo. *l.c.n.55.*

6. Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, ita vt non maneret substantia vini desina tibi esse Christus, non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem eiusdem speciei, C. de Lugo *d.* 10. *sect.* 3. Vnde si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini eiusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tandem est pro sacrificio; licet quidam dicant bibi posse à laicis.

7 Si species consecratæ liquorem specie diuersum sibi permixtum conuertant in vinum, similis substãtiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adiunctæ.

CAPVT II.

De Causis, & subiecto Eucharistiæ.

DVBIVM I.

De Causis.

AGo hîc tantùm de efficiente, id est, Ministro, in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat, tum ex dictis de Sacramentis in genere, tum ex superioris capitis *dub.*5. Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti dubio. De subiecto suscipiente Eucharistiam: quia omnes dispotiones, qui ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requirantur etiam ad licitam confectionem; cum conficiens necessariò suscipere debeat. Hic ergo tantum quæritur. 1. Cuius sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICVLVS I.

Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ?

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos habens iurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel priuilegium. Ratio est, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta. V. Bon. *d*. 4. *q*. 5. *p*. 1. C. de Lug. *q*. 18. *ſ*. 2. Vnde resolues.

1. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione Eucharistiam dispensat. Bon. *l. c. p* 2. quia violat alterius iurisdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdote incurret insuper irregularitatem, vt docet Con. hic. Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam, si (scilicet sine licentia Parochi, & quidem speciali,) præsumant Clericis aut laicis dare Extremam Vnctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare: nisi habeant priuilegium; vel Parochus absit, aut iniustè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiam crassam, ex Præpos. & c. notat Dian. *p*. 5. *t*. 3. *R*, 51. idque propter verbum præsumant.

2. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorem factum suum approbaturum esse. Regin. *l*. 19. *n*. 91. *l. c. n*. 7.

2. Si infirmus sacro Viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præsens non possit deferre Eucharistiam, quivis alius Sacerdos, vel regularis, vel sæcularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre potest: quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ, Ita Lay. *l*. 5. *t*. 4. *c*. 7. Bon. *l. c. n*. 10. ex Suar.

Dixi in Responsione, *ex officio*: quia extraordinariè, in statu necessitatis, id potest Diaconus ex commissione Parochi, (& secundùm Quint. si absit, sine ea) v. g in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus, & c. est occupatus. Dian. *p* 9 *t*. 6. *R*. 36. ex Præpos. In extrema verò necessi-

tate v.g. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imo laico licere (secluso scandalo) & alios, & seipsum communicare, probabile est; vt contra Henriq. Vasq & Sà docent Suar. Con. Laym. Præpos. *hic d.2.c.11.* confirmatque Dian. *p.8.t.1.R.* 48. ex Auersa & Franc. Lugo. Sed Amic. limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis cõscius aliud Sacramentum suscipere non posset. Vid. Dian. *p 9.t.* 6. *R.* 39. In praxi tamen id non facilè faciendum, ob contrariam consuetudinem. C. de Lugo, *d.*18. *s* 2. Bon. *d.*4. *q.*5. *p.*1. Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum, ex graui causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, sibi ipsi dare, v.g si in longo morbo diu non communicasset, vt contra Suar. à Con. docent Fagund. *p* 3 *l.* 3. *c.*2. Præp. Escob. *t.*7. E. 6. *l c.*

Dixi 2. *vel priuilegium:* quale habent Religiosi Mendicantes, & nominatim Soc. Iesu, ex Pauli III. Bulla & aliorum, vt scilicet in suis templis per se, vel per alios Sacerdotes, illic celebrantes, communicare possint quoscunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo, (in quo tamen, si vrgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ, etiam inuito Parocho, vt habet Bon. hîc) & festo Paschatis. V. C. de Lugo *l c. s.*2 *n.*38. *&* 49 Porro per festũ Paschatis, Pontifices hic videntur in eligere & prohibere communionem illam, quâ satisfit præcepto annuæ communionis, vt docet Sà, Fil. & comm. Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo vel mors proximè instat, & moraliter certa & ineuitabilis est, vel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium de vitæ conseruatione tali casu, quo valdè frequenter mors solet accidere. Suar. *t.*4. *de rel.l.*2. *c.*3. *&* 3. *p.d.*26. *s.*4. & alii.

Ex dictis resolues, quòd regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, vti & in Paschate sequentibus casibus.

1. Si extrema sit necessitas, vt si periclitetur de salute æterna.

2. Si sit grauis necessitas, id est probabile mortis periculum, & Parochus nolit, vel non possit dare. Card. de Lugo *d.* 18. *s.* 2. *n.* 53.

3. Si à Pontifice, vel Episcopo, habeant priuilegium: quale hoc tempore habent Religiosi aliqui, quibusdam locis ab Episcopis, dandi communionem Paschalem

4. Si qui in Paschate non possit in sua parochia communicare, nec petere veniam à Parocho.

4. Si ratione communionis Paschalis Parochiæ suæ ante satisfecerint, aut postea satisfacturi putentur, quia tunc Parochis nihil decedit, cùm ipso die Paschæ abstinere à communione possint. Sic contra Henr. & Nau. docent Sà, Fill. & Laym. qui addit nisi constaret Parochum esse inuitum, ac rationabiliter id prohibere, v.g. quòd aliàs rationem communicantium habere in sua Parochia non possit: tunc enim ad Parochiam esse reiiciendos. C. de Lugo *d.* 8. *s.* 2. *n* 50. Bon *l. c.*

6. Si ægrotus necdum peruenerit ad eum statum, vt ex præcepto teneatur ad communionem: etsi tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi, in articulo mortis.

7. Si ægrotus satisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi, quia administratio Eucharistiæ tantùm est vetita regularibus, quando præceptum communionis obligat. Nunquam tamen, sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet religiosis publicè Eucharistiam deferre per plateas, cùm id iuri Parochorum consuetudine obtento, deroget: proinde eo casu in ægroti oratorio, aliòve honesto domus loco, de licentia Ordinarij priuatim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita Suar. V. Dian. *t.* 4. *p.* 4. *R.* 14. & *p.* 9. *t.* 9. *R* 63.

8. Quibusdam, qui frequenter communicant apud religiosos, nec possunt adduci, vt communi-

cent in Parochia: idque ex tacito & præsumpto consensu, quem Laym. *lib.5.t.4.c.7 n.4.* putat facilius posse præsumi in militibus præsidiariis, item in aulicis, studiosis, aliisque Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. V. Laym. *l.c.*

9. Si in Paschate sint vagi, peregrini & aduenæ secundùm sententiam probabilem multorum, vt Sanch. *de mat. l.3.d.37.* Fagund. *præc. 1. Eccl. l.c.c.8.* C. de Lugo *l.c. c.1.* Dian. *p.2.t.2.R.12.*

10. Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorum, qui circa tales habent priuilegium. V. Compend priuil. Societatis, V. *familiaris,* & Dian. *p.2. t.1.* de dubiis regularium, R.12.

ARTICVLVS II.

Quid requiratur in Ministro, ad licitam administrationem Eucharistiæ?

Resp. 1. Vt minister circa Eucharistiæ distributio- cum peccet, præter gratiam; etiam reuerentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; ita vt præstet hoc Sacramentum omitti, (cùm eius susceptio sæpè sit necessaria ad salutem) quàm admitti positiuam irreuerentiam. Vnde resolues.

1. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, id est, cum stola, & superpelliceo, ac præcedente lumine (secùs est de Extrema Vnctione cuius materia cum non sit Sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam si habitus haberi non possit, aut sit tempestas, aut iter faciendum, non fore irreuerentiam, si Sacerdos Eucharistiam in pyxide, vel corporali inuolutam, in sinu suo clam deferat. Quod certius videtur licere in locis hæreticis, vel etiam in necessitate, & clam præciso scandalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo; etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris ob viaticum dandum. Bon. *d.4.q.5.p.2.*

2. Præstat ægrum excommunicatum mori, quem

Sacerdotem in habitu, cum Sacramento per publicum currere, (etsi festinare valde debeat, vt dicit Quint. *t*.4 *s*.8.) Secus est in Baptismo & Pœnitentia, si probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali: tunc enim currendum esset, vt habet Bon. *l.c.* ex S.Thom. Posseu. & aliis.

3. Ad infirmum longè distantem licere Parocho Eucharistiam deferre in equo mãsueto ita vt non sit periculum lapsûs, docet Quint. *t*.4. *s*.8. Sed negant Posseu. & Barbosa, nisi loci consuetudo permittat; adduntque non licere pyxidem dare portandam Laico, quantumvis Pastor sit fatigatus, sed potius ex collo suspendendam bursam.

4. Eucharistia non est deferenda ad ægrum, venerationis tantum causâ, vt adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, vt venerationis causâ deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

5. Non licet dare Eucharistiam aliis digitis, si indice & pollice, ob chiragram, dari non possit, vt docent Bonar. *d*.4. *q*.5. *p*.2. & Posseuinus, contra Tol. cuius sententia tuta videtur, si aliàs æger sine viatico esset moriturus; præsertim si tunc detur duobus indicibus.

6. Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento, (multò minus deponere alicubi in scutella, vt ab ipsomet ægro sumatur) sed manu danda est, vt docet Bonac. *d*.4. *q*.5. *p*.2. ex Suar. & aliis. Quamvis Posseu. *c*.8. non improbabiliter dicat, posse præciso scandalo & periculo lapsus in terram, instrumento ad id ritè confecto dari. V. Dian. *p*.4. *t*.4. *res*.114. Bon. *l.c.p*.2. quod in praxi pro ægroto, qui non potest traiicere hostiam, vt scilicet ei detur Eucharistia, imposita particula hostiæ cum vino in cochleari admittit Præp. *in* 3. *p*. *q*.80. *art*.5. *dub*.6. & Escob. *t*.7. *c*.6. Dian. *p*.4. *t*.4. *R*.104.

7. Sacerdos podagra laborans, potest deferri ad altare, vbi Eucharistiam administret, seclusa tamen alia prohibitione. Ita Posseu. *c.* 5. *n.* 50. Bon. *l c.*

Resp. 2. Requiritur præterea, vt eam dispenset ritu Ecclesiæ consueto: deinde, vt eam neget, (per se loquendo) indispositis, animo vel corpore: denique, si Pastor sit, vt ministret eam ouibus quoties rationabiliter petunt. Bon. *d.* 4 *q.* 5. *p.* 1. *n* 15.

Dixi 1. *Ritu Ecclesiæ*: quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat. Vnde resolues.

Peccat 1. Qui Eucharistiam dat sub vtraque specie, locis vel personis, quibus à Pontifice non est concessum. Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam traiicere, det species vini, licet tamen à mortali excusare conetur Amicus apud Dian. *p.* 8. *t.* 1. *R.* 24. Bon. *l c.* Sanchez Posseu. Barbos. contra ipsum Dian. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 64. 2. Qui dispensat sine veste sacra, vel lumine, aut præuia confessionis generalis formula. 3. Qui laïco dat hostiam maiorem, in necessitate tamen, vel in casu magnæ deuotionis, licet ex maiore particulam defractam dare; vel etiam in defectu minorum, plures maiores consecrare; easque deinde in minores partes (non tamen adeo paruas, vt honestè dari non possint) diuisas distribuere. Ita Sà, V. *Eucharistia d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *n.* 14.

Dixi 2. *Per se neget:* quia alias cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpè dare potest; v.g. si sine scandalo aut graui damno suo, vel pœnitentis: negare non possit. V. Bon. *l c.* Posseu. *c.* 5. *n.* 8. Vnde resolues.

1. Peccat 1. qui dat pueris, ante annum discretionis, (nisi in articulo mortis, vt V. *dub. seq. a.* 3.) qui fortè circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando nunquam sunt vsi ratione. Si verò vsi sint, potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreuerentiæ, & non constet incidisse in amentiam in statu peccati mor-

talis. Laym. *hic, c.*4. *n.*4. 3. Qui dat peccatori publico, v.g. histrioni, turpes comedias cum mortali repræsentanti, vsurario, meretrici, concubinario, de quibus V. Fill. *t.*4. *n.*166. *& seq.*

Dixi, *Publico*: quia si occultè tantùm scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti, est neganda; nisi indispositio ex confessione sit nota, tunc enim extra eam ne quidem licet monere, vt docent Sanch. Bon. Laym *l.*5. *t.*4. *c.*6. de Lugo *d.*8. *de Sacr. s.*8.

2. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, (quibus etiam potest dari aliquot, imò vna hora ante mortem, vt habet Sà: danda verò est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto) etiam ob crimen sagarum captis: dummodo pœnitentiam præ se ferant: etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio. Tan. *tom.* 3. *q* 5. *d.*4.

3. Rectè facit 1. qui rarò, v.g. in Paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis vsum, si saltem hunc cibum à profano distinguere norint, vt habent Henr. & Possev. Idem fere dicendum est de surdis & mutis à natiuitate. V. Lay. *hic.* 2. Qui dat insessis à Dæmone, dummodo sine irreuerentia possint sumere. Ita Suar. Bon. Reg.

Dixi 3. *Si Pastor sit.* Vnde resolues.

1. Talis peccat grauiter contra iustitiam & charitatem, si subditis in periculo mortis, licet peste infectis, non det. Alius verò Sacerdos, qui in tali casu, absente vel nolente Parocho, nollet dare, peccaret tantùm contra charitatem, etsi secundum Chapiauillum mortaliter, *q.*37. *n.*2.

2. Pastor vt Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asseruare cum lumine in Ecclesia(nec licet alibi, ne quidem in Sacellis nobilium, vel choro monialium, aut intra septa Monasterij earum, vt habet Trid. *sess.*15. *de reform. c.*10. nisi cum facultate in solemni festo) in pyxide; quæ non necessariò est consecrata, licet si

consecrata non sit, debeat interiùs vestiri vittâ lineâ, ex tela consecrata, vt ex S. Th. docent Vasq. Azor. Regin *in Praxi tom.2 l.29.c.9.*

3 Si ob grauiter culpabilem negligentiam Parochi (vel eius, cui ista cura commissa est) integro die, vel aliquot integris noctibus, lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (serùs si per horam tantùm) docet Quintan. *t.4.s.1. & 7.* item Dian. *p.9. t.6 R. 34.* licet Marchan. *in resol. Pastor. t.4.c.5.q.4.* obligationem & consuetudinem tam vniuersalem neget: vti de lumine præferendo, quando defertur Sacramentum foras; atque ex causa id posse omitti, vt cùm defertur ad ægrum longè distantem, nec commodè fieri potest cum lumine.

DVBIVM II.

De subiecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICVLVS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius desit. Ita Trid. *sess.13.c.7.& Can.11.* vbi contrarium docentes, excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo Corint. *Probet autem seipsum homo*, &c. Et parum refert ad praxim, vtrum tantùm sit præceptum Ecclesiasticum, an tantùm diuinum, quod est probabilius, vt docent Suar. Fill. & alij commun.

Dixi 1. *In peccato mortali:* tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato; tum quia venialia (esto comitentur, imò reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quòd si tamen multa sint, & intra genus suum grauia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionem & fructum maiorem impediunt: Suar. Laym. & alij. Vnde resolues:

1. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an

mortale sit ritè confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita Bon. *d.*4.*q* 6.*p*.1. ex Sanch. Regino. Suar. & aliis.

Dixi 2. *nisi sit necessitas*, (non quæcunque, v.g. festi celebritas, vel magna deuotio, vt quidam volunt) sed grauis, siue vrgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissa tamen semper contritione : ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris ante contritus. Præp. C. de Lugo *d.*14.*sect.*6.*n.*122.

1. Periculum mortis, vel vt consecretur hostia pro morituro. Suar. Con. C. de Lugo *d.*4.*s.*5.*n.*107.

2. Si sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo. Iidem Autt.

3. Si Parochus debeat celebrare ex officio, vt populus sacrum audiat. Ibid. Ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere putant. Dian. cum aliis 11.*p.*9.*t.*3. *Res.*9. contra Palaum, Auersam, &c.

4. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet Henr. & probabile putat Præp. vel si Sacerdos non possit audire Missam, nisi celebret, vt habet Henriq. & Sotus, Dian. *R* 63. *&* 64. nec improbat C. de Lugo *l.c.* Probabilius tamen videntur docere Con. Sà, Suar. & alij, cessante scandalo & infamiâ, præstare tunc sacrum, & communionem etiam Paschalem, intermittere, eò quòd hæc præcepta non obligent, quando non possunt impleri conuenienter iuri diuino.

5. Si Sacerdos post consecrationem committat mortale, vel ante commissi recordetur, tenetur elicitâ contritione, sacrificium prosequi. Si verò id fiat ante consecrationem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamiæ potest, vel recedere, vt docent Sylu. Nau. Dian. & alij contra Sotum Henriq. qui negeant teneri, ob honorem sacrificij, putantque practicè esse probabile Laym. & Bon. eò quòd vix sine aliqua nota, confes-

ſſo decenter fieri poſſet:niſi fortè in Miſſa ſolemni, ſub cantu, vel concione: quo caſu tenebitur confiteri, vt notat Sylu. Quòd ſi verò nec contritionem poſſit elicere, ſecundùm communem ſententiam, eſſet confitendum, vel deſiſtendum, licet Vaſq. *in 3.p.t 3.d.27.de* & Hur. *Euch.d.*8. putet probabile eſſe, ſaltem non peccaturum mortaliter, quando non poteſt ſine nota recedere: intellige, ſi conatus ſit elicere, vel fecit quod potuit. V. Dian. *p.4.t.4.reſol.*98. C. de Lugo *d.9.ſ 2.n* 8 vbi idem docet. Notat autem Dian. ex Præp. ſatis eſſe, ſi quis bona fide putet ſe eſſe contrarium, licet ſubdubitet.

6. Si in ſcamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec ſine nota, aut ſcandalo graui, poſſis recedere, vt habet Nau. Fill. Regin. de Lugo *l.c.num.*112. & alij: porrigenti autem Euchariſtiam confiteri non expedit, nec decet, quo caſu etiamſi ne quidem poſſit elicere contritionem, excuſat à peccato Hurt. *l.c.* imò quidam DD. apud Henriq. excuſant laïcum ante confeſſum, etiam præciſâ notâ, & ſcandalo, non recedentem, eò quòd is dicatur iuſtificatus, & probatus per confeſſionem. Quam ſententiam probat Tamb. *in exped.com.c.*1.§.8. poteſtque ſeruire pro ſcrupuloſis. V. Regin. *l.*20 *n.*105. Bon. *d.*4.*p.*10. Eſcob. *t.*7 *c.*6.

Dixi 3. *Et deſit confeſſarius*; deeſſe autem cenſetur, non vt quidam volunt, ſi abſit is cui ſolet, & cuperet confiteri, vel cui deuotiùs, aut vtiliùs confiteretur: neque etſi Religioſus non poſſit niſi ſæculari confiteri peccata grauia, cum aliqua infamia Religionis. Amicus, Dian. *p.9.t.3.R.*13. ſed in ſequentibus caſibus.

1. Si nullus ſit præſens; ad abſentem verò ſine magna difficultate, (ſpectatâ tùm debilitate, ætate, & negotiis perſonæ, tum aliis circunſtantiis, vt aëris, breuitatis temporis) adire non poſſis. Bon. *l.c.n.*30. ex Suar. Con. &c.

2. Si non adsit nisi ignarus idiomatis, vel carens iurisdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri sine graui damno tuo vel alieno, vel si habeas peccatum tantum reseruatum, nec pateat aditus ad superiorem; vel Superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus negauerit potestatem absoluendi. Tamb. *in exped.comm. c.*1.§.6. ex Fag. Limitat autem Dian. *part.9.t.5.R.*15. si absque graui nota prætermittere non possis. Ita Sylu. & alij. Requiritur tamen, in his etiam casibus, contritio & propositum confitendi; imò ex præcepto Trid. Sacerdos, qui in tali celebrauit, tenetur primâ occasione confiteri. Quod præceptum extendendum non videtur ad Laïcos, vel Sacerdotes communicantes tantum, vt contra Nau. & Fagund. docet Sylu. Dian. & Bon. *d.*3.*q.*6.*p.*1.

ARTICVLVS II.

Quæ requiratur dispositio corporis?

Resp. 1. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cum parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem: potest tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita comm. Vnde resolues.

1. Non impedit pollutio inuoluntaria, imò nec voluntaria per pœnitentiam expiata, nisi effectum malignum, v.g. turpem recordationem, ac delectationem, vel distractionem & perturbationem animi relinquat: eo enim casu, vti & semper, post culpabilem, præstat, ac secundum sententiam communem, sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat iusta aliqua causa, v.g. magnus fructus festiuitatis) regula ordinis; vel si à Dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. Sanch. *l.*9. *de matr.d.*13. Bon. *d.*4.*q.*6.*p.*2. C. de Lugo *d.*15.*f.*1.

2. Neque actus coniugalis impedit, etsi decens, & consilij sit abstinuisse saltem nocte proximè antecedente; si rarò communicet. Ita Fill. & Sanch. *l.c.* Escob. *c.*7.*E.*6.*n.*83. Intellige, si debitum petitum.

ea necessitate reddidit, nec vllam inde animi perturbationem, aut effectum ad res venereas patitur: si vero voluptatis causa fecisset, eo die abstinendum esse, (præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset) docet Regin. *l.* 29. *t.* 117 Laym. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 6 *n.* 10. *&* 16. Mart. Perez *d.* 46. *s.* 3. *n.* 8. addens esse tantum veniale; imo indecentiam iusta causa posse resarciri.

3. Similiter etsi decens & consilij sit, sumpta communione abstinere eo die à copula; licita nihilominus est ex bono fine, v. g. ex amore prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. Tam. *c.* 3. §. 46. ex Sanc. *l.* 9. *d.* 13. & Marchan.

Resp. 2. ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse ieiunius, ieiunio naturali, id est, vt à medio noctis nihil omnino per modum cibi, potus, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Conciliis, quæ vide apud Fill. Lay. Bon. C. de Lugo *loc. cit.* Vnde resolues.

1. Etsi paruitas materiæ non excuset hic; non obstat tamen communioni. 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes traiicere casu, (negant enim Præp. Vasq. & alij, si fiat de industria, contra Tann. Con. *q.* 80. *art.* 8. *num.* 47. & Dian. qui contrarium probabile affirmant.) licet eas expuere omnino deceat Dian. *t.* 4. *de Sacr. res.* 37. *&* *p.* 4. *t.* 4 *resol.* 104. vide Escob. *t.* 7. E. 6. & C. de Lugo *n.* 36. vbi notat sententiam istam Tann. & Dian. ad hoc seruire, vt studiose dentes ante expurgare, ne quid forte casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, vel guttulam aquæ, aut vini casu per ablutionem oris, vel guttulam iusculi, dum sapor exploratur, per modum saliuæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandum traiicere. Ratio est, quia hæc aut non sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut non per modum cibi aut po-

tus. Vide Fagund.*præc.3.c.5*.Card. de Lugo *loc.cit. n.23*. 3. Si aromata, vel folium tabaci, ex cauſa ori imponas, maſtices, vel quid aliud guſtes, modò nihil tranſmittas. Præp. *in 3.q.80..a 8.d.1.n.39*.C.de Lugo *R.mor.l.1.9*. Idem de fumo tabaci, docet Gran.*in 3.p.c.6.t.10.d.8 n.4*.(licet indecens valde id videatur, niſi iuſta ex cauſa fiat) & Eſcob. *t.7*.E.6.vbi de eiuſdem puluere per nares attracto idem colligit, ex Suar.& Fag.Idem tenet Dian.*p.8.t.7R.3*.C.de Lugo.*R.m.t.1.d.9*.

2. Probabile eſt, non impedire communionem ſi fruſtulum ligni, chartæ, vnguium, vel lapillum deglutias quia non habet rationem cibi, vel potus.Ita Dian. *l.c. Reſ.38.& tr. de celeb. Reſ.52*.ex Ledeſm. & Sanch. contra Henriq.& Reg.Laym.& alios, quorum ſententia tutior eſt.Vide C.de Lugo & Eſcob.

4. Non licet communicare his caſibus. 1.Si ſaccharum, liquorem glycyrrhizæ ore reſolutum cum ſaliua traiicias. Si vero dubium ſit, numquid deglutiueris, vel an factum ſit poſt duodecimam, probabiliter docet Laym.*l.1.t.1 c.1*.contra Sanch. Fagund.non impedire communionem, vel ſacrificium. Vid. Dian.*l c Reſ.29*.ſupra *l.1.t.1.c.2.d.3*.2. Si veſperi decumbens aliquid ori contra raucedinem impoſueris: niſi certus ſis, poſt medium noctis te nihil tranſmiſiſſe.Ita Suar. Fill. C de Lugo *l.c. n.37*. & alij. Licitum autem eſt, inter horologia diſſonantia quodvis ſequi, etiam vltimum, modo non conſtet errare: quia habet ſe vt auctor bonus, faciens opinionem probabilem, vt habet Sanch.*l.2. d.1.de matr.* Fag. Io. Sancius, Card. de Lugo *n.45*.Dian. *l.c.reſol.36*. 3. ſi aliquid ſumpſeris, licet mox reieceris. 4. Si tabaci fumum in ſtomachum traieceris, vt docet Præp. etſi alij meritò dubitent, Tann. *c.4. d.5*. Gran.autem *in 3.p.c.6. t.10. d.8.* negat. 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis in prima Miſſa, ablutionem; vel lambendo digitos modi-

cum aquæ aut vini sumpserit. V. Bon. *d.4 q.6.p.2.*

4. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere (vel exspuere, Tamb. *c.1.§.1.*) statim à communione, vt ex S. Th. docent Azor. Sanch. Bon *d 4. q.6.p.1.n.25.* vnde eum qui paulò ante medium noctis cœnasset in Dominica pridie natiuitatis Domini, posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docent Dian. & alij *3.p.3.t.4.R.44.* etsi ob Sacramenti reuerentiam, consilij sit abstinere, donec species sint consumptæ: quod saltem intra dimidium quadrantem in laïco (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur. C. de Lugo *d.11.s.3.n 54.* ex indicio Medicorum à se consultorum. Tamb. autem *c.3.§.4.* ex Ioan. Sanch. *d.38.* notat citius à valido, quam debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmum quendam post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi, in Responsione, *regulariter*: quia non ieiunus licitè communicat, in sequentibus casibus, siquidem ieiunus non possit sine notabili incommodo, vt monet Con. & Bonac. apud Dian. *p. 9. t.6. R. 42.*

1. In periculo mortis, siue illud sit ex morbo, vulnere, veneno, siue ex sententia iudicis. Et quidem in eodem morbo, etsi non tenearis, potes tamen post aliquot v.g. sex, 7. vel etiam, vt putat Laym. duos dies, (etsi quoad hoc, potissimum attendendum esse ad consuetudinem, moneat Card. de Lugo repetere viaticum non ieiunus, dummodo nequeas ieiunus sumere, & periculum mortis recurrat, vt docetur commun. vel etsi maneat, vt contra Vasq. Præp. & alios docent Nau. Tol. Regin. Suar. C. de Lugo *s.3.n.65.* Imo etsi non liceat ægro, ex sola deuotione communicare fracto ieiunio; si tamen morbus esset diuturnus, posset dari communio nisi post medicinam, probabile esse id licere, docent Armilla. Tol. Con. Reginald. Hen-

riq.Suarez,Escob.&c, quorum aliqui exigunt longunt interuallum v.g.30.dierum, vt Navarr.& Villalob.alij 6.vel 10. dies,Suar.Henriq.Fagund.alij 7. vt Sylu.alij 6.vt Arm. Zamb. Posseu. & Fill. quos sequitur Dia. *de celebr.R* 77.alij permittunt toties quoties sano posset dari ieiuno : ita Escob.*t*.7.*E*.6. ex Hurt.alij denique posse sequenti statim die darij ob iustam causam,vt si propter consuetudinem & desiderium , aut deuotionem difficulter abstineat,& moraliter videatur instare periculum mortis.Sic Lay.*l*.4.*t*. 4.*c*.6.*n* 20. Verum ea in re loci consuetudo spectanda est,quæ nunc saltem videtur permittere , vt quando morbus , & periculum diu protrahitur,post 7.vel 8.dies iterum detur communio non ieiuno.V.C.de Lug.*d*.15.*s*.3.*de Euch.*

Denique,licet probabile videtur Fill. *t*.1.*tr*.4.*n*. 242.& C. de Lug.id quod docet Mai.*in* 4 *d*.9.*c*.3. Fern.de hæred.*&c*. (Lay. verò *l*.5.*t*.4.*c*.6 *n* 21. limitat ad casum necessitatis , quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset , & scandalum cessaret) posse non ieiunum celebrare ad dandum alteri viaticum,eo quod hoc sit iuris diuini , ieiunium vero Ecclesiastici tantum , ideoque non tantum posse, sed etiam teneri, dicat Gran. *in* 3.*p*.*c*.6. *t*.19.*d*.8.*n*.12. Id tamen merito communiter reiicitur ; tum quia contrarium probat praxis,tum quia maior est habenda ratio Sacramenti,quam aliqualis necessitatis proximi : tum quia præceptum viatici non obligat , quando non potest ritè dari. Ita Bon.ex Con. Hurt.*de Euch*.*d*.9.*dif*.17. Suar. Vasq. &c. comm.docétque C. de Lugo esse probabilius. Vide Dian. *t* 1.*tr*.4.*Res*.33. Sacerdos autem morti (siue naturali,siue violentæ (vicinus celebrare sine dubio potest non ieiunus,ad dandum sibi viaticum, si illud aliter haberi non potest;quia non plus est celebrare,quam communicare sumpto cibo. C. de Lugo *d*.15.*s*.4. Lay.Dian, *p*.5.*t*.3.*R* 36.

2. Si periculum sit , ne Eucharistia pereat,vel

male tractetur, potest sumi à non ieiuno, etiam laico, si alius desit: imo probabiliter potest etiam à præsente Sacerdote laïcus accipere, vt docent C. de Lugo *n* 87. Suar. & Vasq. *d.* 22 *n.* 48.

3. Si graue scandalum sit oriturum ex omissione sacrificij, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eo quod occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse; ideoque impediri.

Dixi *scandalum*: quia turbationem vel incommodum aliquod secuturum, v.g. si celebraturus primitus aliquid sumpsisset, non sufficere notat Præp.

4. Si perfectio sacrificij, vel communionis vrgeat. Quod fieri potest quinque modis. 1. Si pro speciebus vini sumpsit aquam: (quam si aduertat dum habet in ore, non est expuenda ob periculum eiiciendi fragmentum hostiæ, & irreuerentiam, sed deglutienda. Tamb. *de exped. sacrif. l.*2. *c.*8. C. de Lugo *d.*15. *sect.*4.) tunc enim tenetur denuò consecrare, quod fieri etiam potest, consecrando & offerendo statim, sine noua hostia: vide apud Suar. Quod si id post Missam conclusum aduertas in Sacristia, omittas. Si autem intra Missam post sumptionem. vel etiam ante eam, post consecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse, & pergendum, ait Tamb. 2. Si celebrans post consecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non ieiunus, si ieiunus haberi nequeat perficere. 3. Si post consecrationem etiam vnius speciei, recordetur se non esse ieiunum: tenetur enim pergere, imo etiam potest pergere si ante consecrationem recordetur; & absque scandalo & nota non possit desistere, v.g. in solemni sacro, vt docent Suar. Con. &c. Si tamen priuatim celebret, & commode possit abrumpere, tenetur, vti ex S. Thom. *q.* 8. *a.* 6 docetur comm. 4. Si post ablutionem sumptam, licet dum communionem distribuerit, sumendæ sunt reliquiæ etiam grandiores consecratæ

eodem sacro (quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificij, quæ sunt in ciborio, ad illud repurgandum, vt docent Suar. C. de Lugo *l.c.* cum communi, licet contrarium probabile dicat Tamb. *de expedita com.cap.*2.§.8. ex Marchin. *t.*3.*p.*3.*c.*3. vti nec eiusdem sacrificij, si illud plane sit absolutum & ab altari recesseris) sed debent seruari, donec sumantur à ieiunio. Escob. *t.*7.*E.*6. Fagund. &c. quia conuiuium iam finitum est. Nisi tamen aliud suadeat periculum indecentiæ. v.g. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asseruari non soleret: tunc enim minore irreuerentia sumeret, quam asseruaret. Imo Card. de Lugo *d.*14.*p.*4.*n.*82. & Gran. non damnant Sacerdotem, qui prius quam sacras vestes exuit, particulam inuentam absumit; eò quod non sit communio noua, sed complementum præcedentis. Vid. Bon. C. de Lugo. Escob. *ll.cc.* si pars hostiæ post ablutionem sumptam, calici aut palato adhæreat, (quæ decentius noua ablutione, quam digito propellitur, vt docet Bonac. ex Fill. & aliis: quamvis Missale etiam permittat, vt digito attrahatur ad labium calicis, & sumatur ante ablutionem) quo modo etiam ij excusantur, qui ex deuotione) hostiam in ore diu retinentes, casu præmittunt aliquid ablutionis; sponte tamen id non licet, nisi bona fides & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio moraliter censetur completio vnius sacrificij. Reg. *l.c.n.*223. Bon. *l.*1.*d.*4.*q.*6.*p.*2.

Vnus casus est, in metu mortis, ad quem euadendum, sicut sine altari, vel calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non ieiunum posse celebrare, docet Dian. cum Syln. &c. *p.*3.*t.*6.*R.*48. & *p.*5.*t.* 3.*R.* 39. dummodo celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel eius præceptum.

ARTICVLVS III.

Quæ & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam?

Resp. 1. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria necessitate non medij, sed præcepti diuini, obligantis tum in articulo mortis, per modum Viatici, tum etiam sæpius in vita, vt docent Suar. Vasq. Lay. Fag. & alij commun. probantque tum ex Scriptura, tum ex Concil. Nicæno & Trid. *sess.* 13. *c.* 6. tum ex praxi Ecclesiæ: tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cuius vsus sæpius est necessarius. Bon. *d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 8. Vnde resolues.

2. Quisque fidelis in periculo vitæ, quod præuidet, vel merito timet, v. g. in graui morbo: ante conflictum vel puerperium, præcertim primum, ante nauigationem, &c. tenetur sub mortali communicare. Suar. Vasq. *dub.* 14. Nisi tamen paucis, v. g. octo diebus ante communicasset: talis enim communio censetur habere rationem Viatici, vt docent Suar. Reg. Fill. contra quosdam. V. Gasp. Hurt. *d.* 10. *diff.* 2. *&c.* apud Escob. qui dicunt, eum qui mane communicauit, si à prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum sumere communionem: tanquam viaticum: imò Sà & Sylu. *V. Euch.* Fumus, &c. & Caiet. *V. Communio,* putant non esse saltem mortale, communionem omittere, dummodo in Paschate sumpseris.

2. Si in ægro esset periculum vomitûs docet Sancius apud Dian. *p.* 5. *t.* 5. *R.* 55. posse ei paruam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut si de hoc ipso dubium sit, securitatis causâ prius dari particulam non consecratam, quam si reiiciat, nullo modo dandam consecratam: secus si retineat. Si verò independenter à cibo perpetuò reuomat, nullo modo dandam, nisi forte per sex saltem horas liber à vomitu fuisset.

3. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in periculo mortis eam esse dandam pro Viatico, vt

contra Vasq.insinuat Laym.*c*.4.*de Euch.c.* 4. & expresse docet Suar. *d*.40. *s*.1. confirmátque C.de Lugo *d*.12.*s*.4.*n*.38. & addit, (contra Sanch. (si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus etsi non sit necesse.

4. Qui post Viaticum sumptum peccauit mortaliter, non tenetur denuò communicare. Ita Reg. Fill.C.de Lugo & alij.

5. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur postea supplere.Ita Bon. *d*.4.*q* 7.*p*.1. ex Henriq.Reg.&c.

6.Iudex tenetur per se loquendo,reis concedere tempus communicandi,vt docent Suar.Bon. *l.c.* & alij communiter,contra Nau. quod si reus noluerit, potest iudex procedere.Fill.*t*.4.*c*.8.*q*.11.*n*.238.

Resp.2.Etsi Christus tempus communionis,extra periculum mortis,non præceperit ; Ecclesia tamen pro eo determinauit tempus Paschale , quod communiter numeratur à Dominica Palmarum vsque ad Dominicam in Albis inclusiue : alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit : alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto:potéstque Confessarius, ex iusta causa extendere, vt docent Sì,& alij.Vide Bon.*d*.4.*q*.7.*p*.2.Vnde resolues.

1. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, vt habet communis , contra Durand. & Sylu. Et patet , quia Ecclesia tantum præcepit actum externum ; nec finis præcepti cadit sub præceptum : An vero qui non satisfecit, teneatur postea implere,vtrinque probabiliter defenditur, etsi affirmatiua videatur probabilior.Bon. *l.c.*Suar.Con.C.de Lugo,&c.

2.Non tenetur præuenire,qui præuidet tempore Paschali se impediendum,vt contra Vasq.Sylu.& Fagund probabiliter docet Azor. *t*.1. *l*.17.*cap*.41. Suar.&c.Quid vero si peruenisset,& postea tolleretur impedimentum,teneretur rursus communicare,secundum Laym.*l*.5.*t*.4.*c*.5.Card. de Lugo *s*. 4.

num.78. quia non satisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen Dian. citans Fern. & Suar.

Resp. 3. Tenetur quis communionem Paschalem sumere in Parochia, à pastore suo, nisi huius licentia, priuilegio aut consuetudine eximatur. Nauarr. Suar. *d.72.s.2.&c.* Vnde resolues.

1. Sacerdos vbivis celebrando satisfacit. Bon. *d 4.q7.p.2.*

2. Eximuntur peregrini & vagi, qui Parochiam non habent, aut ab ea absunt. Bon. *l c.*

3. Non eximuntur laici inseruientes religiosis, vt habet Sà, *V. Euch.* nisi, vt dicit Bon degant in monasteriis, aliisque locis, à cura Parochorum exemptis. V Sanch. *de mat. d.23.n.12.*

4. Non satisfacit huic præcepto qui in Paschate extra Parochiam, sine consensu Pastoris, communicat, vt habent Nau. Azor, & alij commun. nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia: hos enim satisfacere præcepto censet Bon. *l. c.* sed negat C. de Lugo *l 1. Respect. mor* nisi Episcopus expressè vel tacitè consentiat. V. suprà *c.2. d.1. art.1. & c.7.8. & 9.* Bon. *l c.* Vide suprà *c.2. art.1. casu 7.8.9.*

Dixi *sine consensu Pastoris*: quia cum consensu summi Pontificis vel Episcopi, siue ordinarij, aut eius Vicarij generalis, vel Parochi (hic enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto Doctores concedunt: Et quidem sufficere consensum interpretatiuum, siue præsumptum notat Tam. *de exp. com. c. 4. §. 4.* Imò Ban. *in Theol. morcl. p.1. t.5. q.19.* Beia & quidam alij apud Tam. *l c.* & C. de Lugo *d.18. s.2. n.49.* item Dian. *p.2. t.14. R 73. & p.6. tr.7. R.58.* putant posse satisfieri præcepto communionis Paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud Mendicantes ex priuilegio Nicolai V. Pij V. & Pauli IV. certis concesso, quod cæteris participent. Verum hoc alij communiter negant. V. Auers. *q.10 s.4.*

CAPVT. III.

De Euchariſtia, vt eſt ſacrificium.

DVBIVM I.

Quid ſit Miſſa, & quæ obligatio Sacerdotũ circa illã?

RESP. Miſſa eſt ſacrificium conſiſtens in conſecratione panis & vini. éſtque actus latriæ, qui fit in recognitionem ſupremi dominij Dei, & ſignum noſtræ ſeruitutis. Quod non obſtat, quin ſecundariò poſſit etiam ad alium finem partialem offerri, vt ad agendas gratias, vel impetrationem beneficij, ad remiſſionem peccatorum, ad ſanctos honorandos, &c. Principalis fructus Miſſæ ex opere operato, eſt independens à probitate Sacerdotis à quo pro omnibus ſeu vivis ſeu defunctis, etiam accepto ſtipendio, applicabilis eſt: eſtque actu, tam intenſiuè, quàm extenſiuè finitus; etſi enim hoſtia ipſa, & principalis offerens, id eſt, Chriſtus, infinite ſit Deo gratus, atque ita Deus per hoc ſacrificium infinito honore afficiatur: videtur tamen Chriſti eſſe voluntas, vt offeratur, & proſit tantum ad certum & finitum effectum. Quod etiam patet ex vſu & ſenſu Eccleſiæ dum Miſſæ pro eadem re repetuntur: quod ſignum eſt, non habere infinitum effectum. V. Bon. *d.4.q.vlt.p.4.* Vnde reſolues.

1. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter ſi non aliquoties in anno, ſaltem ter, vel quater, ſolemnioribus feſtis celebrent, niſi legitimè ſint impediti. Ita Sylu. Regin. Suar. Con. & alij comm. contra Angl. Bon. Dian. *p.2 t.14. R.19.* item Card. de Lugo & Tamb. *l.1. exped. comm. c.6.* qui excuſant ſaltem à mortali, dummodo communicet in Paſchate, abſitque contemptus & ſcandalum: imò vbi Tridentinum eſt receptum, tenentur ex mandato Epiſcopi, ſub graui culpa celebrare ſaltem Dominicis & feſtis: excuſantur tamen, ſi Epiſcopi nullum mandatum extet.

2. Etſi in Eccleſiis Cathedralibus, Collegiatis, & Conuentualibus, (vbi eſt competens Sacerdo-

tum

tum numerus (quotidie debeat vna saltem Missa priuata celebrari,& altera cantari,peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores,si in hoc deficiant : Suar. Con.Laym.March.&c. non esse tamen mortale præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ(semel vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet Tam.*l.*1.*c.*6. vtique neque si in Ecclesiis Collegiatis die festo cadente in feriam priuilegiatam v.g.Vigiliæ,quatuor temporum, Quadragesimæ vel Rogationum)Missa solemnis de feria post Nonam canenda,semel omittatur.Ibid.ex Abbat.March &c.

3. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre Missam,fructum tamen principalem applicat aliis: quia id alij est fraudi, in re graui.

4.Grauiter peccat. 1. qui ad sacrum ex iustitia obligatus, illud diu differt:quia magno fructu alterum priuat. Sylu. Regin.*l.*23.*n.*236. Fernand. &c. multóque magis si planè omittit;teneturque hoc casu ad stipendij restitutionem Tamb.*de exped.sacrif.l.*3.*c.*1.§ 8.2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus non nisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem est.Sylu.Regin.Fernand. *p.*3.*c.*5. Qui sacrum animo se obligandi promisit, & non præstat.Bon.*d vlt.p.*8. et si probabile sit, hoc non esse mortale,vt habet Sanch.*de matr.l.*1.*d.*5. Vid. Dian.*t.*3.*misc.R.*9. item *p* 4.*t.*4. *R.*196 *&* *p.*6. *t.*6. *R.*6.*p.*5.*t.*14.R.81.vbi citat Caiet.Vasq. Hurt.&c, affirmantes, quod qui pluribus Missam gratis promisit, possit vnicâ satisfacere:quod tamen alij communiter negant.

5. Si quis det iustum stipendium ; (id à consuetudine,vel lege taxatum esse debet, aut si non est, secundum Sotum & Caiet.est frugalis victus vnius diei quod Suar.Laym. & alij reprobant putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei)vt pro se dicatur Missa,non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus vna tantum Missa

dici. C. de Lugo *d.* 19. *n.* 159. Secus si ambo dimidium tantum iusti darent; vti contra Vasq. Reg. & alios probabiliter docent Sotus, Henriq. Fill Con. C. de Lug. *l. c.* quod tamen iam est prohibitum per Bullam Vrb. VIII, V. Bon. Dian. *t.* 14. *R.* 7.

6. Qui pecuniam ab alio accepit, vt pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem dici, minus dando, quam accepit.

Dixi 1. *Per se*: quia Vrb. VIII. ob speciem turpis quæstus, id fieri vetuit.

Dixi 2 *Bonum*: quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. V. C de Lug. *l. c.*

7. Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati possunt pro iis accipere stipendium, & applicare cui volunt; quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intentionem, nisi tamen contrarium constet, vt de Missa conuentuali docet Bon. Ita C. de Lug *d.* 81. *s.* 1. *n.* 11. ex Suar. Vasq. &c. contra Gauant. Barb. & Dian. qui negant de Parocho, refertque Dian. *p.* 4. *t* 4. *R.* 232. determinasse Congregationem Card. quod ei non liceat pro Missa accipere eleemosynam manualem, quando tenetur celebrare: de Missa tamen conuentuali, contra Bon. &c. ipse affirmat. *p.* 5. *t.* 13. ex aliis 3.

8. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc aut isto altari; prout pecuniam offerens petiuit (quantùm tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis, Ecclesiæ ordinem inuertere, ob alterius deuotionem, non conuenit) quia ob eius deuotionem, & speciales orationes, maior fructus prouenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imo nullum, si fiat de iusta causa V. Dian. *de celebrat. Miss. res.* 31. Card. de Lugo *l. c. n* 35.

9. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem, & qualitatem Missæ, non satisfacit, sine iusta causa voluntati fundatoris, peccat: & quidem grauiter, si

sæpe faciat; esto consentiant hæredes, cum ij in hoc voluntati testatoris non possint derogare, vt docent Sylu Nauarr. Azor. &c. Episcopus, tamen potest in hoc dispensare ex causa, vt habent Henr. Sylu. & Tamb. Quod si quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, vt habet Azor *t. 1. l. 10. c. 14.* & Sà, *V. Missa.* Dian. *l. c. res. 29.* vbi docet ex Nau. Rodrig, Fagund. & Azor. esse mortale celebrare in alio templo vel altari, quam quis tenetur, quod negat C. de Lug. si raro & ex causa fiat, *v. n. 36.* Imo nec esse veniale, si obligatus quotidie celebrare, raro & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter Tambur. *de exped sa. r l. 3. c 2.* excusat à mortali eum, qui vno alteróve die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneantur celebrare in altari priuilegiato, notátq; posse Sacerdotem contra hoc onus Missarum, v. g. certum earum numerum, præscribere annis 30. si adsit possessio, titulus, & bona fides.

10. Beneficiatus ex iustitia obligatur sub mortali & pœna compensationis, ad eum numerum Missarum, per se, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum literæ fundationis requirunt, eum vero numerum ex iusta causa, v. g. si reditus iam non sufficientes respondeant, potest minuere Episcopus in Synodo, quam potestatem Bon. restringit ad Missas defunctorum, & quidem post Trid. impositas. Vid. Bon. *d. 4. q vl. t. 8.*

11. Qui ratione beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore (nisi de huius intentione contraria constet) applicare. Bon. & alij cum Dian. *p. 6. t. 6. R. 13.* qui tamen concedit posse cum pro seipso, quater, aut sexies in anno, & in die commemorationis omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare: item quavis hebdomada vnam Missam omittere deuotionis & reuerentiæ causa, idque ex præsumpta intentione fundatoris: quod Tam. *l. 3. exp. sacrif. c. 3. §. 1.* ex

Gauant.*p*.3.*t*.12. limitat nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut Monasterij, curare Missam quotidianam. V. Tamb. *l.c.* Dia *p*.2.*t*.14.*R*.28.*p*.4 *t*.4.*R*.86. & *p*.5 *t*.5.*R*.23. &c.13 R 51.2. idipsum limitat C. de Lug. *R. mor. l*. 5.*d*.9. Si obligatio dirigatur ad ipsum Sacerdotem, v.g. si dicatur, (Qui debet quotidie celebrare) quo casu concedit: si verò dirigatur ad celebrationem in tali loco, v.g. volo vt in tali Ecclesia celebretur quotidie Missa, teneri eum pro se alium substituere eo die, quo ipse non celebrat.

12. Qui non potest fundationi satisfacere propter morbum, non tenetur si breuis sit, (v.g. 15. dierum, vt docet Bon. aut etiam vnius alteriusve mensis, vt probabiliter docet C. de Lugo *n* 49.) substituere alium, aut compensare, cum tam strictè nec Domini quidem honesti cum famulis agant: secus tamen, si sit diuturnus morbus; nisi reditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, vt contra Sylu. & Azor. docet Bon. ex Rodriq. Impeditus vero aliis negotiis, licet iustis;) cum hæc non debeant obesse fundatori) debet satisfacere per alium, vel compensare postea, præsertim si fiat sæpius. Ita Bon. *d*.4.*q*. *vlt*. *p*.7.

DVBIVM II.

Cuius sit applicare fructum sacrificij?

Resp. Solus Sacerdos offerens valide id facit, per suam intentionem: quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita commun. Suar. C. de Lugo *d*.14. *s*.10. *n* 211. &c. Vnde resolues.

Is valide applicat etsi peccet sacrificando, vel applicet contra voluntatem superiorum. Ita Suar. Laym. Dian. C. de Lugo, *l.c.* contra Nauarr. Ledesma, & alios quorum sententiam probabilem dicit Dian *c*.1. *res*.72.

2. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter vlli applicatum est, vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem secundæ speciei, non potest

postea v l.i applicari, saltem adæquatè : quia producit effectum quando existit, neque is suspenditur : ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita : v. Laym.

Dixi, *Vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipso sacrificio : sufficitque si pridie facta sit etsi ipso die de ea non cogitet; Bon. *q* 3. *p*. 2. ex Suar. Dian. *l.c res*. 47. contra Vasq.

4. Si nulli applicetur, vel incapaci fructus, manet in thesauro Ecclesiæ, vt docet Suar. vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis pro quibus tenetur specialiter offerre, quod ita implicitè censeatur intendisse. Ita Lay. *c*. 5. *c*. 2. v. C. Lugo *n*. 215.

4. Applicatio sub conditione iam impleta, est valida, v.g. ad intentionem quam habuit hodie superior, non autem sub conditione futura cōtingente, v.g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei qui prius morietur; vel qui primò stipendium offeret. Ita Suar. *in* 3 *p. com*. 3. *d*. 79 *s*. 9. Lay. *l.c.* Dian. *l.c res*. 15. C. Lugo *d* 19. *n*. 209. contra Bon. *q. vlt p*. 7. §. 5. qui tamen ipse in praxi dissuadet.

3. Non satisfacit, qui te mortuum putans, Missas quas pro defuncto teneretur, celebravit

5. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem, nisi tamen iam mortui sint, etsi postea promulgentur. Laym. *l. c.*

7. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Missam pro omnibus defunctis. Tambur. *l*. 3. *exp. sacr. c*. 3. §. 2. contra praxim, & Gau. *p*. 5. *tract*. 15.

8. Missa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis, non suffragantur illis nec satisfit indulto, nisi sit de requiem. Dian. *p*. 4. *t*. 4. *Res*. 233. ex declar. Card. & *p*. 9. *t*, 2. *R*. 7.

DVBIVM III.

Quando, & quoties liceat celebrare?

Respond. 1. Ordinarie non licet celebrare post

meridiem, sed debet inchoari ante duodecimam, nec ante auroram; quam ante solis ortum. Reg. quadrantem horæ, Henriquez & Conin mediam horam, Azor horam cum quadrante, Suarez & Fernan.& Possev. sesquihoram comprehendere dicunt, & consequenter, cum secundum Henriquez, Suarez & alios, Missa possit inchoari tanto ante auroram, vt sub eius initium finiatur, licet duabus horis ante solis ortum incipere. Ita Rodriq & alij. Vnde vlterius inferunt quidam, cum Suar. Religiosis habentibus priuilegium celebrandi horam ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere, quod C. de Lugd *dub.* 20.*sess.*1.*n.*32. non improbat, etsi Laym. tantum permittat horis post mediam noctem. C. de Lugo *loc.c.* Quacunque autem hora licite (siue ex, siue sine priuilegio,) celebrent, eadem etiam, (atque adeo in Missa, quæ nocte Natiuitatis, cæterisque, quæ post illam celebrantur) licere iis Eucharistiam aliis ministrare contra Bordon. docet Dian. *part* 9.*t*.7.*Res*.43.

Dixi, *ordinariè*: quia anteuertere licet sequentibus casibus, in quibus etiam paulo post meridiem, v.g. vno vel altero quadrante, inchoari potest, vti etiam secundum Sotum & Palud. ex quavis rationabili causa, v.g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam vltra meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integra hora post, licere inchoare dicunt. V. Laym. *l.c.* Fern. hic. *cap*.3.

1. In necessitate, v.g. vt morituro detur viaticum, quo casu licere media nocte calebrare, ait Dian. *p*.1 *t*.4 *R* 33. ex Laym. &c.

2. Vbi est mos rationabilis, vt opifices & famuli summo manè possint audire sacrum. Laym. *l*.5 *t*.5. *c*.4 *n* 3. ex Nauar. &c. (v. Dian. *p* 2.*t*.14.*R* 33.) non tamen idcirco post meridiem licebit.

3. Ex priuilegio, de quo suprà.

4. In nocte Natiuitatis,in qua omnes tres Missas ante auroram dici posse, probabiliter docent Suar Con.Laym.Dian *p* 4.*t*.3. *R*.136. contra Sylu. Fernand. & alios. Vnde resolues.

1. Grauiter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem iusta causa citius mane,vel serius post prandium celebrat, vbi Azor. tertiam horæ partem, Laym. mediam horam, Bonac. tres quadrantes, Syluius horam requirit, vt differendo peccet mortaliter. v.Dian *t*,14.*res*.34.vbi notat religiosos ex suis priuilegiis,posse celebrare vsque ad tres horas post meridiem, post tertiam verò nullo modo.v. Bon *l.c.*

2. Non est peccatum,celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere, vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine qua erit veniale, vt docent Fill.Lay.& alij : videturque sententia tuta, contra multos, dicentes esse mortale.

Resp.2.Per se loquendo, quotidie licet celebrare.Dico *per se*, quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die veneris Sancto (non tamen Eucharistiam sumere,vel aliis, præbere,vt habent Hurt. *de sacrif d* 4 *dif.* 3. Quint. ex Suar. Vasq. Tann. &c. licet suppositis Declarationibus Card. non licere ministrare nisi solis infirmis,velit Dian. *p*.4.*t* 4.*R* 237.*p* 6.*t*.6 *R*.19.*&* *p*.9.*t*.9.*R*.24.ex Bar. Ganant &c. (In Cæna Domini verò,etsi ex consuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant;plures tamen ex causa licite priuatim celebrant,non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum,vt vult Palaus;licet alij id non admittant apud Dian. *p*.9.*t*. 6.*R*. 24 De Sabbato sancto alij negant licere, vt Vasquez,&c. alij probabilius affirmant, vt Suar. Fagund. Dian. Gasp.Hurt.*d* 4.*dif*.3.Palaus(qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) & C.de Lugo *f*.1.*n*. 18. qui addit,non esse tunc legendas prophetias,

quia non sunt pars Missæ; neque benedictionem cerei, imò nec Litanias, quia est ratio eadem v. *l.c.n.* 20. & Bon. *p.*2. vbi notat quod vsus id vix habeat, vid. etiam Dian. *p.*4.*t.*4.*R.*237. vbi cum Mercero, contra alios permittit eo die ante Missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Resp. 3. Sæpius in die celebrare non licet ordinarie; quod addo, quia si sis ieiunus, licitum est sequentibus casibus bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facile haberi possit, Episcopi iudicio, prætterquam in primo.

1. Nocte Natiuitatis: qua tamen non tenetur, ne Parochus quidem celebrare tres Missas, sed potest aliquam pro arbitrio omittere Dian. *p.*4.*t.*4.*R.*236. Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare. *p* 8 *t.*1 *R.*87.

2. Si Pastor habeat duas Parochias dissitas, Fil. C. de Lugo *d.*20. *n.*45.

3. Si concursus populi sit tantus, vt Ecclesia non capiat, vt habet Laym. *l.*5.*t.*5.*c.*4.*in* 6. & vid. C. de Lugo *loco cit.* etsi tunc potius expediat celebrare extra.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam iam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. Sylu. Nau. sed casum esse metaphysicum, dicit C. de Lugo *d.*20 *n.*44.

5. Si die festo aduenniant personæ, quas non deceat sacrum omittere, v. g. Rex, aut Princeps; quamvis hic vltimus dicatur non esse in vsu. Vide Bon. *d.*4.*q.vlt p.*7 *n.*9. C. de Lugo *l.c.* & Layman. *t.*5.*c.*4. Conin. Dian. *p.*2.*t.*14.*R.*56. vbi recte monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnes nunc sustulerit.

Quæres, An aliquando liceat interrumpere Missam.

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, siue vnam tantum speciem consecrare, nullo casu liceat, vt dictum est supra c. 1. d. 2. accidentaliter tamen ab-

rumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem, post Euangilium, vel processionem excipiendam.

2. In gratiam superuenientis principis, vel turbæ peregrinorum die festo, quo alias Missam audire non possent, vel simili iusta causa, ex qua, si non sit facta oblatio, posse incipere de nouo, vt totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varij Authores cum Sà, apud Bon. *d.* 4. *q. vlt. p.* 7. *n.* 9. qui bene monet, consuetudini locorum standum. Henriquez autem docet, id tantum licere finita Epistola vel Euangelio, Tamb, plane improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti. v.g. se non esse ieiunum, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum, vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec possit expelli.

4. Si vrgeat grauis necessitas, vel propria, v.g. morbus; vel proximi, vt si moriturus sit baptizandus, vel absoluendus. Trull. Dian. *p.* 3. *t.* 3. *R.* 70. In aliis tamen Sacramentis non ita necessariis, non decet inter consecrationem & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitenti e Sacramentum ob phrenesim suscipere non possit. Laym. Tamb. *l.* 2. *de exped sacrif c.* 7. Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos si fuerit ante facta consecratio, incipiet vbi desierat, vti etsi facta non fuerit; & parua mora intercesserit, v.g. minor quàm vnius horæ, si autem longior audietur ab initio. Tamb. *l.* 2. *exped. sacrif c.* 8. §. 7.

DVBIVM. IV.

Quo loco celebrandum sit?

Resp. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia eáque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel exsecrata, nec interdicta; patet ex Trid *sess.* 21.

Dixi *communior* : quia in decenti loco & altari portatili (quod semper sub mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, si absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale docent Fill. Laym. & alij communiter contra Sotum & Sà

Primo, si sit necessitas qualis esse censetur. 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castris pro exercitu: sed festis tantum diebus. Fagund. C. de Lug. &c. licet Pasqual. apud Dian. *p.* 9. *t.* 1. *R.* 44. etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primariis Ducibus, in suis tentoriis. 4. In portu pro appulsu nauis; non tamen in flumine, vel mari propter periculum effusionis sanguinis, vt comm. docetur apud Bon. Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiam, ex permissione Clementis VIII. & Pauli V. ex qua licitè nunc fieri docet Fagund. Gran. nec improbat C de Lugo. *l. c.* Limitat autem Dian. *p* 5. *t.* 5. *R.* 40. cum Hurt. Mercer. Trull. &c. si magna sit tranquillitas sine vllo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (v. g. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico) docet Gran. apud Dia. *loc. c.* contra Conin. & Tur. qui soli Papæ eam reseruatam volunt, vt etiam Dia. *p.* 9 *t.* 1. *R.* 45. vbi adducit declarationem Cardinalium, qua iubentur Episcopi id prohibere.

Secundo. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam etsi in Trid. *sess.* 12. id permittere prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratoriis priuatis, diuino cultui destinatis, licet non benedictis: Verum etiam hanc potestatem illis tunc esse ademptam, docet Gauantus *l c.* & Dian. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 42. eo tamen non obstante, posse eos in ali-

quo casu particulari, ex iusta causa permittere; vt celebretur extra Ecclesiam in altari portatili, docet idem Dian. *l.c.R.*43. ex Marchin. Garc. Hurc. C. de Lugo, Auersa, Persic. &c.

Tertio. Ex Priuilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum iis participant: quod esse reuocatum à Trid. *sess.*22.*c.*8. licet multi velint, negat tamen Dian. *p.*3. *t.*2. *R.*80. *&* *p.*4. *t.*4. *resol.* 106, Iannes Salas, Rodriq. &c. Idque secundum C. de Lug. *d.*20 .*s.n.*31. probabiliter & Tamb. *de exp. celebr. l.*1. *c.*3.§.1. probabilius. V. Barbos. in Trid. *l.c.* Item Religionis Societatis, à Greg. XIII. vt possint tum in missionibus, cum facultate superioris, in quovis loco decenti, tum in domibus suis in loco honesto à Prouinciali designato, Missas dicere; in quo idem licebit aliis.

Dixi 2 *non violata*, quia in Ecclesia interius violata, nisi prius reconcilietur, non licet sub graui peccato, vt Laym. *l.*5.*t.*5.*c.*5.*n.*7. ex Nauarr. Suar. Con. &c. nisi in necessitate, cum venia Episcopi (si is adiri possit; alioqui sine ea, vt habet C. de Lug. *l.c.n.*63.) celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo 1. *Ecclesia:* quia Oratoria etsi deputata ad cultum diuinum, cum tamen benedicta non fuerint; nisi in ipsis exter altare ad facienda divina, vt Bon *de mat.q.*4.*res. vlt.n.*9. non sunt capacia violationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus docent Nauar. Sotus, &c. sed probabilius contrarium docent alij, cum C. de Lugo *l.c.*

Addo 2. *Interius*: quia quod fit in turri, sacristia supra tectum, vel fornicem, in crypta, sub pauimento; (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo 3. *Nisi reconcilietur:* quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex priuilegio Papæ (quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex Auila notat Dian. *p.*4.*t.*4. *R.*91.) si fuit consecrata; (quod præsumendum est, si celebretur festum

Dedicationis) si vero tantum fuerit benedicta, protest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea secundum Dian. *punct* 4.*t*.4.*resol*.91. Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in ea perfectum fuerit, docet Tamb. *l.c.*§.4. ex Henriq. Sà & Dian. esse probabile : negat autem C. de Lug. de Euch. *d*.20.*s*.2.

Porrò Ecclesia, vti & cœmeterium, violantur seu polluuntur sequentibus casibus, non tamen, nisi postquam res euulgata fuerit. Lay. *l*.5.*t*.6.*c*.5.

1. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ; quale etiam est, quod alias iustum esset per sententiam Iudicis : nisi tamen Reipub. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale 1. quod fit casu, vel ab amente. 2. quod in sui defensionem. 3. cuius causa data est extra Ecclesiam : quia requiritur, vt vulnus, sine causa physica fiat intra Ecclesiam. v. C. de Lugo *d*.20.*s*.2.

2. Per mortaliter malam effusionem proprij, vel alterius sanguinis, vel seminis, causatam, vel factam in templo, *licet non in templum*. Vnde non violat 1. Si pauculæ guttæ effluant; quia non est effusio. 2. Si ex percussione, vel vulnere leui, v.g. narium in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguis effluat. 3. Si fiat ex sectione venæ. 4. Actus coniugalis, quando excusatur à sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. v. Card. de Lugo *d*.20.*n*.54. & 55.

3. per sepulturam excommunicati, non tolerati vel infidelis, (quo nomine hic non comprehendi hæreticum, docet C. de Lugo *l c n*.47.) etiam infantis; vt ex *c. Ecclesiam, de consecratione*, docet Præp. Quamvis, si pueri parentes sunt fideles, neget Sayr. v. Bon. *de Euch. & mat. d*.4.*q*.4.*p*.*vlt*.

4. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel maiore parte, (quanquam eo casu dicatur potius ex-

ſecrari, quam pollui) non autem, ſi ſolum tectum vel ſi ſucceſſiue per partes modicas deſtruatur & reficiatur, neque etiam per deſolationem, exercitium hæreticum, ſpurcitias hominum, vel animalium iſtic ſtabulatorum, &c. etſi deceat, & praxis habeat, vt per Epiſcopum, vel ſaltem Sacerdotem, cum aliqua cæremonia reconcilientur, & abluantur, quod in ſimili caſu intellige de altari. Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 5.

Quæres. Quid ſit, & quando fiat exſecratio, ſeu reſecratio.

Reſp. Exſecratio dicitur, cum res ſacra perdit ſuam conſecrationem, ita vt de nouo conſecrari debeat, quod fit quando ita deſtruitur, vt formam & vſum ſuum perdat. Vnde reſolues.

1. Polluta Eccleſia, polluta etiam ſunt altaria eius fixa: non tamen exſecrata Eccleſia, exſecrantur altaria; nec contra.

2. Eccleſia exſecratur, ſi parietes ſecundum maiorem partem deſtruantur, vel omnis eorum cruſta, aut maior ſaltem pars ſimul auferatur. Secus autem, ſi vna poſt alteram, v. Lugo *d.* 20. *n.* 65. non autem, ſi tectum corruat, quia conſecratio eſt in parietibus. v. Laym. *l. c.*

3. Altare exſecratur. 1. Si cum fixum eſt, lapis conſecratus remoueatur ab inferiore ſtructura 2. Si in frangatur, ſiue fixum, ſiue portatile ſit, vt in nulla eius integra parte, calix cum patena poſſit conſiſtere. 3. Si ſpolietur ſepulchrum: quod tamen quidam negant, vt Lugo, Tamb. *l.* 1. *c.* 5.

4. Calix exſecratur, ſi notabiliter frangatur, vel ita vt fiat inutilis ad vſum ſacrificij. v. g. ſi foramen ſit in fundo, licet minutiſſimum; vel ſi figura deſtruatur: non tamen ſi in tornatili pes ſeparetur à cuppa, quia in tornatili conſecratur ſola cuppa. Bon. *d.* 4. *c. vlt. p.* 9. ex Suar &c. Neque exſecratur, ſi pereat inauratio. Vnde licet communiter calix & patena, poſt nouam inaurationem, quoad eam partem, qui Chriſti Corpus, vel Sanguinem

contingunt, denuò consecrentur, id tamen necessarium non esse, docent Durand. Conin. & alij; contra Suar. Bonac. & alios, etsi deceat, vt abluatur aqua benedicta. Ita Dian. *t.* 1. *miscel. resol.* 3. & Lay. *hic* Item Lugo. *d.* 20 *s.* 4. *n.* 94.

5. Vestes sacræ exsecrantur, quando ita destruuntur, vt perdant suum vsum; vt si singuli parte te non amplius cingere possis; vel si manica ab alba separetur, etiamsi postea reparetur. Non perdunt autem, etsi attritis pars aliqua assuatur; vel cinguli parti aquæ adhuc ad cigendum, altera annectitur: quia tunc accessorium sequitur principale Lugo, Tam. *de exped. sacrif. l.* 1. *c.* 3. §. 2. Similiter si stola, vel casula duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum vtraque apta sit ad sacrificium, non perdunt benedictionem. Tamb. *l. c.*

5. Partes auulsæ à re consecrata, vt destructa eius forma desinunt esse sacræ, v.g. ligna & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cuius sunt reliquiæ, non possunt applicari ad vsus profanos, aut diuendi sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent igne absumi, & non adhiberi ad vsus profanos, vt habent in *c. Altaris de consecr.* dis. 1. v. Suar. & Sà. *V. Missa.* & Laym. *l. c. c.* 6. Tamb. tamen *l.* 1. *exped sacrif. c.* 2. §. 3. ex Palao: item Diana *p.* 5. *t.* 13. *R.* 76. docet probabile, quod non sit saltem mortale, si mutata forma ad profanos vsus applicentur, v.g. calix confractus, alba dissoluta, frustula corporalis, &c. vide supra *l.* 3. *t.* 1. *c.* 2. *d.* 2.

DVBIVM V.

Quæ sint requisita ad Missam.

Resp. Hæc sequentia. 1. Et quidem sub graui sacrilegio, altare consecratum ab Episcopo vel Abbate, hunc enim altaria, calices & campanas posse

consecrare, etiam ad vsum alienarum Ecclesiarum docet Dian. *l.3.t.2. R.* 15. cum Barb. & aliis 4. ex declaratione Cardin. & priuilegio.Innocent. III.) vel sacerdote priuilegiato, stabile vel portatile, vtrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur: deberque esse tanta, vt possit capere calicem cum patena, Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata dum consecrantur, verùm etiam debent, tam paruæ, quàm magnæ in eadem relinqui tempore sacrificij, & non alibi (licet supra aliud corporale) deponi, v.g. propter loci angustias: quia omnes sunt vnica victima, & per modum vnius offeruntur, Quapropter rubricæ Missalis eas supra corporale, ante vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minus rectè faciunt, qui consecratione facta, mox hostias minores à se consecratas, dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit, sic nec de aliis, cum sint vna victima & hostia, omnesque orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minus spectent ad paruas hostias, quàm ad magnam: neque ante sumptionem Sacerdotis perfectè & integrè sacrificata sit victima, C. de Lugo *q.*20 *sect.*2.*n* 69. Eum tamen, qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali, imo si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat Tamb.*l.5.exped.sacrif c.5.*

2. Mappa linea triplex; etsi enim secundùm quosdam, vna duplicata, imò secundùm Sà, Angel. Azor. *c.*28.*q.*8. & Lay.*l.5.t 5.c.6.n* 17. vna simplex sufficiat in necessitate; Missale tamen Romanum, authoritate Clementis VIII. & Pij V. editum expressè tres requirit, *tit.de defect.* vti. & Gauant. vide C. Lugo. Vt ea benedicta sit, non est omninò necessarium, vt habet Sælu. Vnde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & aliis vsibus reddi Lay.*l.c.*

3. Sub graui sacrilegio, vestes sacræ, (hoc est, be-

nedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote habent priuilegium, vt habent Mendicantium saltem Superiores, siue Prælati, v.Tamb. *l.1.c.3.§.2.exped.sacr.*) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat Homob. apud Dian.*p.2.t.14.R.57.* In graui autem necessitate; etsi præstet, si sine scandalo fieri possit Missam (cuius audiendi, vel faciendi obligatio tunc cessat) omittere, licere celebrare sine stola vel manipulo, vel etiam vti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, rursus connectere, vel stola pro cingulo, & manipulo pro stola, docet Laym.*l.4.t.5.c.6.* Dian.*p.1.R.57.& 67.*contra Fil. *t.1.l.5.c.5.* qui tamen concedit in necessitate sine vna vel altera ex minoribus, v.g. stola, vel cingulo celebrare, non esse mortale, v.Dian.*p.5.t.5.R.62.* vbi contra Fill. ex Henr.& aliis sex, docet esse probabile, quod ex paruitate materiæ excusari possit à mortali, qui (secluso scandalo, & contemptu) aliquam harum citra necessitatem omittit, v.g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel eius loco vtitur aliâ re. Denique metu mortis aut grauissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris vestibus, & altari, (dummodo non fiat in contemptum Religionis) ex Azor.*t.1.l.1.c.11.q.11.* docet Esc. *E.2.c.2.* Nau.Hurt.&c. Limitat autem Tamb. *de exp.sacrif.l.1.c.5.§.1.* ita vt permittat sine aliqua etiam ex grauioribus, non tamen sine omnibus fieri, ob scandalum & irreuerentiam. V.Dian.*p.3.t.6.R.48.& p.5.t.3.R.39.* Porrò huiusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v.g. planetam ex veste serica muliebri, non est prohibitum. Suar. Pala. Tamb. *exp. sacrif. l.1.c.1.* §. 4. qui monet *l.c.*§.1. cauendum esse ne sint valde attritæ, vt & ne reliqua suppellex sacra sit valde immunda, in quo grauiter peccari potest. Suar. Laym. Tamb. *l.c.*

4. Sub mortali requiritur calix & patena consecrata, si tamen in nondum consecratis aliquis bonâ, imò addunt Bordon. & Tambur. malâ fide cele-

brasset (licèt sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quòd hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in iis celebrare, contra de Lugo & Lay. docet Dian. *p.2.t.14.p.5.t.13.R.60 & p.9.t.7.R.18. ex aliis auct.* Idemque de sacris vestibus; item de corporali, pyxide, &c. quæ immediatè tangunt species, censet Tamb. *de exp. sacr. l.1 c.3.§.1.* Ac licet decens sit vt etiam pyxis, siue ciborium, & luna, seu sphærula hierothecæ, & quodcumque vas continens & immediatè tangens Eucharistiam, vti etiam secundùm Laym. *l.5.t.5.c.6.* vasculum chrisma continens benedicatur (benedicere autem præterea, in quibus unctio adhibetur, post idem, qui cætera ornamenta) cum in Rituali Romano propria sit pyxidis benedictio; id tamen necesse esse, negant Suar. Hurt. Lugo, Tamb. *l.1. exp sacrif. c.1.§ 6.* nec esse necesse imponere pyxidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porrò calix & patena confecta esse debent ex auro, argento, vel stanno, saltem quoad cuppam, admittunt etiam aliqui ex pluribus, sed non ex ære *cap. vt calix de consecr. d.1.* quamuis Tamb. *l.1. exped sacrif. c.1.* cum Hurt. Fagund. & Gauant. admittant etiam ex gemma, quæ æquè pretiosa sit, ac aurum vel argentum, modo species non imbibat, nec sit periculum ne effringatur. Ac licèt Rubrica præscribat, vt saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata: eam tamen non obligare sub mortali Gran. imò nec sub veniali, propter vsum contrarium, vult. Tamb. *l.c.*

5. Corporale lineum saltem quoad eam partem, quia hostiam vel calicem tangit, *c. consulto, de consecr. dist.1.* (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum) & benedictum ab Episcopo, vel priuilegiato (v. Compend. priuil. Societ. IESV, V. *Bened.*) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur. S Th. Sylu. Bon. *d.4. q. vlt. punct.9.* Lugo *d.20. sect.2. n.76.* & Gauant. *p.2. tom,1.* vbi addit ex Sà (& dicit

esse communem) peccare mortaliter, qui vtitur notabiliter immundo.

6. Palla item linea, quâ parte calicem tegit (superiore enim parte potest auro constare, vel serico) quæ cum habeat communem cum corporali benedictionem, vtpote cuius pars antiquitus fuit, pro eodem seruire posse, docet idem Lugo *l.c.* si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessariò benedictum, vt contra Laym. docent Suar. Gauant. & Lugo; neque vlla reperitur in ritualibus eius benedictio.

8. Sub graui peccato Missale, Canonem saltem continens, vt habet Bon. & alij commun. etsi Ledes. & Lay. docent in graui necessitate licitum esse celebrare sine libro ei, qui moraliter sit certus se non erraturum: & sic de Lugo *l.c.* cum Dian. &c. probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest.

9. Minister (secundum Nauar. Fag. & Zerol. sub mortali) & quidem masculus, in necessitate tamen graui, v.g. diei festi, vel dandi Viaticum, posset quis sibi ipsi respondere, inquit Sà, Bon & Dian. *t.*14. *res.*43. ex aliis. In quo casu etiam fœminam adhiberi posse, docet Nugnus *a.*6 *d.*1. & Sylu. (idque quibusdam Belgij partibus consuetudine inductum esse, docet Marchan. *Res. past. c.*4.) contra communem, apud. Lay. Fernand. & Dian. *l.c* Tamb. *l.c.* & Marchin. *d. ord. t* 3 *c.*15. vbi vult id esse mortale. Ministrante tamen circa altare viro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitum notat Lugo & Tamb. *l.c.* vbi etiam cum Henriq. & Hurt. permittit celebranti Missam cœptam prosequi sine ministro, si hic fortè abiit, & aliquantulum expectatus non reuertatur.

10. Crucifixus; (nisi sit expositum Venerabile Sacramentum) non tamen sub obligatione graui. Idem est de velo. Lugo *d.*20. *s.*1. *n.*79. Gauant.

11. Candela accensa duplex ex cera, & quidem secundum Fagund. Regin. Vasq. & alios, sub mortali, contra Nugnum & Marchinum. In necessitate tamen, præciso scandalo, sufficit vna etiam ex sebo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. Vide Dian. *l.c.* Laym. *c* 16. *n.* 17. Azor *c.* 26. *q.* 15. Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet. Lugo *d.* 30. *s.* 2. adeo vt si extingueretur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo Viaticum, dicat Fagund. *p.* 22. *cap.* 22. & Quintan. *t.* 4. *s.* 2.

12. Requiritur etiam antipendium, puluillus, candelabra, bursa, velum, manutergium, sed non benedicta, & si quid ex his desit ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori vsui reddi potest. Tam. *l* 5. *c.* 3. §. *t.* 3.

13. Operto capite celebrare non licet etiam in infirmitate, sine licentia, vt docet Fagund. Laym. Dian *res.* 58 Et quidem Summi Pontificis, vt ex Declaratione Cardinalium notat Gauant. & Tamb *de exped. sacrif. l.* 1. licet Lay. & Scort. Episcopis, & cum regularibus eorum Prælatis permittant. Quod Tambur. *l.c.* rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus, qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (secluso contemptu & scandalo) vult Ledes. & Tambur. *l.c.* Quod Diana *p.* 2. *t.* 14. *R.* 58. censet probabile. tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus, v. apud Aut. cit. Gauant. Dian. Laym. Bon. de Lugo *d* 29. *s.* 4. *Escob.* E. 11. vbi notat, etsi grauis sit obligatio, seruandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoq; graue sit, omittere v g. oblationem hostiæ, vel calicis. vel infusionem modicæ aquæ. Tam. *de exped. sacr. l.* 2. *c.* 5. nihilominus leuitatem materiæ sæpè excusare à culpa mortali omissionem, etiam intra Canonem monet Escob. *l.c.* Vnde veniale tantùm erit.

1. Omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, vt contra Nauar. Sylu. & Azor. docent Laym. Fagund. Dian. *Res.* 11. *&c.* Lotionem autem manuum ante vel post Missam (etsi facilè omitti non debeat) non videri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenent Suarez & Tambur. §.6.

1. Omitere Gloria vel Credo; vel in Canone nomen alicuius Sancti; vel ea quæ tempore Paschali interponuntur inter Communicantes, aut infra actionem, Dian. *p.*2.*t.*14.*R.*49.*&* 89. ex Fill. Quint. &c. In Missa autem quæ canatur non legere Euangelium submissa voce, Dian. *l.c.* *R.*4. negat esse peccatum, ex Sanch. & aliis 10. quòd rubrica sit tantum directiua. Si quis autem in Missa aduertat aliquid à se omissum, regulariter non esse repetendum ait Suar. & Tam. *de exped. sacrif. l.*2. *c.*5. Dicit, *regulariter*: quia 1. si sit de substantia. v.g. aliquid pertinens ad consecrationem, certum est debere repeti. 2. Si dum secretò orat, post pauca verba certò aduertat, se aliquid notabile omisisse, (v.g. die Paschæ communicantes) paululum regrediendum esse, & repetendum censet Tamb. *l.c.* ita Fill. Dian. *R.*59. Escob.

3. Ex deuotione leue aliquid in Missa (etiam dum secretò orat) addere, v.g. orationem Dominicam vel Psalmum aliquem, vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci, Tamb. *l.c. de exped. sacrif. c.*5. Dixi leue: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem Tamb. *l.c.* ex Bon. *d.* :. *q. vlt.*

4. Celebrare ante dictum Matutinum, vt contra Azor. & Regin. docet Sylu. Valent. Suar. Vasq. Less. Fag. Lay, &c. quorum plerique tamen cum Palao dicunt esse veniale, si fiat sine causa: licèt & hoc Tamb. *l.*1. *a.*7. §.1. *de exped. sacr.* in dubium vocet.

5. Quæ alta voce dicenda præscribuntur, adeò submissa dicere, vt astantes audire non possint. Tamb. *de exped. sacrif. l.*2. *c.*29. quidquid dicat Nau.

apud Sà, *V. Missa.* Imò notat idem Tamb. ex C. de Lugo *d.22.s.2.* à timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi

6. Mutare Missam & die Dominico, vel festo duplici vel iis diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici (v.g. inf. octauas Epiphaniæ, Paschatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam maiorem, Vigilia Natiuitatis Domini (sine graui causa legere votiuam, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum SS. relato Suar. Dian. C. de Lug. *l.c.* Esc. contra Quintan. qui *t.7.s.40.* putant in hebdomada sancta licere legere votiuum: quod refutant Gavant, & Dian. *s.9 t.8.R.53.* ex Declarat. Card.

Dixi 1. *sine graui causa*: talis autem censetur 1. quæ spectat ad bonum Reipubl. vel Principis, v.g. necessitatis pluuiæ, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali vniuersalis; item solemnis gratiarum actio; solemnis expositio Eucharistiæ, (v. g. diebus Antecineralibus in oratione 40. horarum) Tamb. *l.2.c.6.2.2.* Quando cadauer præsens est in Ecclesia vbi vsus obtinuit. Gauant. *p.1.t.5.3.* Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius, hunc enim non tantum posse, sed debere ex congruitate conformare se loco, notat Gauant. v. Tamb. *l.2.c.6.* qui §.2. & 4. addit, etiamsi Sacerdos (accepto stipendio) homini promiserit votiuam vel pro defunctis, etiam in altari priuilegiato, non solùm posse, sed debere celebrare Missam currentem diebus quibus istæ prohibentur. Imò etsi Deo per votum tales Missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eò quod votum non obliget, quando impedit bonum maius, quale esse dicit conformitatem officij cum Missa: secùs diebus aliis.

Dixi 2. *in numerum Sanctorum relato*: quia si sit Beatificatus tantùm, de quo certis Sacerdotibus (v.g. quorum Ordinis fuit) concessum sit Missam legere, docet Gran. *2.2.con.2.c.7. d.4.s.2.n.2.* &

Escob.contra Palaum,non licere aliis Sacerdotibus, etsi nullum aliud sit festum,de eo legere: eò quod sic expressè determinauit Sacra rituum Congreg. apud Gau. v. Es. 2. 42. & Tamb. *l. c. c.*6. Pal.sequens dicit contrariam esse probabilius, ac magis pium.Imò de Sanctis. Societatis certum esse si celebrent in templis eiusdem Societ. ex concessione Pontificum. Idem tenet.Quintanad. *t.*7.*sing.l.e.*

7. Si qui violet rubricam spectantem ad essentiam, vel quasi essentiam Missæ, vel si nullam planè seruet, peccat mortaliter.Escob.ex Fagund. *p.*1.*l.*3.*c.*21.*n.*9.

TRACTATVS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT I.

De Essentia huius Sacramenti.

DVBIVM I.

Quæ sit eius materia & forma?

RESpondeo. Materia remota,& necessaria, est omne peccatum mortale,post baptismum cõmissum,& non confessum. Materia sufficiens, & non necessaria, est omne veniale post baptismum commissum, vel etiam mortale, aliàs ritè confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis,contritio,confessio. & satisfactio : quarum vltima est integralis tantum,(vt patet in infirmo, qui si ratione distituatur, solet absolui absque satisfactione) duæ priores sunt essentiales, vt communiter docetur contra Scotum qui totam essentiam ponit in absolutione.Porrò,peccata sunt,tantum materia circa quam;actus verò pœnitentis materia ex qua. Lay.*l.*5.*t.*6.*c.*4.comm.Vnde resolues.

1. Etsi peccatum mortale remissum quomodocunque sit,teneris tamen confiteri, si non fecisti. Trid.*sess.*14.*c.*5.

2. Omiti possunt venialia, vel omnia,vel aliqua : item mortalia semel ritè confessa, v.g. in

Confessione generali, vt docent Dia: *p 3.t.4.res.56.* C. de Lugo *d.16 num.56.* contra Victor. Ledes. & alios. In qua etiam non esse necessarium, addere peccato mortali, quòd post vltimam confessionem sit commissum, docent Bon. *d.5.q.5.s.2.p.2.* Dian. *t.2.t 4 R 62.& tom 3.t.3.R.65.* C. de Lugo *d.16. s.2.num.47.* ex Sanch.& Con. quod est probabile, nisi circunstantia aliqua, v.g. speciem mutans, vel reseruatio casus, vel proxima peccandi occasio, aliud requirat, & pœnitentia sufficiens imponatur. C. de Lugo, Tamb. *de exped.conf.l.2.c.1.* Tutius tamen est noua ab antiquis secernere.

3. Ponenda semper est materia certa; qualem esse negat Sancius *in sel. d.7.* apud Dian. *p.3.t.4.R 52.* quod quis non responderit diuinis inspirationibus, non fecerit bonum quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, vt docet C. de Lugo *l.c.n.103.* contra Sancium. Quòd si haberi certa non possit, pro ratione dubij danda est absolutio; vt sub dubio, si materia prorsus dubia sit; vel absoluta, si certa videatur. Ita Suar Lay. *l.5.t c 3.* & alij commun.

Resp.2. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis: Ego Te absoluo à Peccatis tuis (vbi licet de essentia tantum sit, Absolutio Te. debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundum quosdam, sub morta'i, secundum alios sub ven'a'i, vt v. Gran.) voce prolata in præsentem; absentem enim Clem. VIII. absolui prohibuit, sub pœna excommunicationis. Vnde resolues.

Inualidum est absoluere nutu, signo aut scripto: item absoluere absentem, quod docuit Alensis, Medin. alij sed vetitum nunc, vt modò dictum.

2. Valida est absolutio, si reuerentiæ causas dicas, Absoluo dominationem, excellentiam, vel maiestatem vestram, &c. Quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquiualentia. Auersa. v. supr. *t. c.1.*

*d.*2. Non valet autem, si dicas, Absoluat te Deus, vel absoluat te Christus. Auersa *q.*12.*s.*2.

3. Orationes præuiæ, & subsequentes formam vt Misereatur tui, &c. & Passio Domini, &c. quæ secundum Trid. laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, v.g. si breues sint confessiones, vel multi confitentes, (vt v. Dia. *p.*3.*t.*4.*R.*97. tunc enim sufficit dicere, Absoluo te à peccatis tuis in nomine, &c.) vel si temeatur censura, Absoluo te à vinculo excommunicationis; deine à Peccatis tuis, &c. vid. Sà *V. absolutio.*

4. Eleuatio manus, eiusque impositio in caput, Item formatio Crucis, est libera, etsi debeat seruari consuetudo. Ita Laym. *c.*5. vbi idem dicit de apertione capitis. Forma autem Clem. VIII. vt tradit Sà, & Rituale Romanum, est hæc, qua vt omnes vtantur suadet Paulus V. ideoque omnibus tenenda memoriter: Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis pecatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen: deinde eleuata manu pergit: Indulgentiam absolutionem & remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens & misericors Dominus, Amen. Dominus noster IESVS Christus te absoluat, & ego authoritate ipsius, te absoluo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, (quæ vox circa laicos omittur (& interdicti, in quantum possum, & tu indiges: Deinde ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Amen. Passio Domini nostri I.C. & merita B.V. & omnium SS. & quidquid bonis feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum, in augmentum gratiæ & præmium vitæ æternæ. Amen.

DVBIVM II.

Qualis contritio requiratur?

Suppono, quod contritio in communi, sit dolor ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, vt habet Trid. *sess.*14. ubi eam diuidit in perfectam, quæ absolute sic dicitur; & in imper-

fectam,

fectam, quæ attritio dicitur. Perfecta est quæ elicitur ex motiuo charitatis propter Deum summè dilectum; & hæc se sola mox iustificat, etsi cum voto & ordine ad confessionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motiuo, supernaturali tamen concipitur.

Resp. Ad Sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis, supernaturalis, efficax & vniuersalis, (respectu mortalium) concepta in ordine ad confessionem, vel saltem absolutionem. Est communis. v. Bon. *d.* 5. *q.* 5. Schol. ac colligitur ex Trid. *l. c.* Vnde resolues.

1. Non requiritur contritio existimata, ut voluit Gabriel.

Non sufficit 1. Attritio existimata tantum, licet inculpabiliter: quia verò attritio est pars essentialis. 2. Nec desiderium absolutionis, sine affectu ad peccata, idque etiamsi tantum confitearis venialia, vt habet sententia communis contra Angles, & quosdam alios, quo sequitur Bamb. *l.* 1. *exped. conf.* *c.* 3. *vid.* Dia. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 31. Vnde peccat grauiter qui etiam sola venialia, vel sola mortalia aliàs confessa, sine omni formali dolore cōfitetur, quia non ponit materiam sacramenti, & saltem periculo sacrilegij se exponit. Ita C. Lug. *d.* 14 *f.* 8. &c. com. v. Dia. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 116. Bon. *d.* 5. *q.* 3. *f.* 1 *p* 3. Non tamen est necesse, vt dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi pœnitens est conscius. Sà, Lay. Lugo. Imò notat Tamb. *l c.* satis esse de vno veniali dolere formaliter, etsi plurium sis conscius, de quibus nec dolorem, nec propositum emendandi habeas, siue ea confitearis, siue non.

3. Non absoluitur, qui dolet, licet intensissime, tantum propter infamiam, damna, aliásve pœnas temporales præcisè, etsi ex inculpabili ignorantia. Quia non est dolor supernaturalis: nec ignorantia, aut bona-fides potest supplere defectum essentialem. Bonac. *l. c.* *&c.* Limitat tamen Reginald. cum

Tamb. *de exped.conf.l.1.cap* 1. nisi doleas propter istas vt à Deo inflictas vel infligendas.

4. Ad attritionem non requiritur vlla intensio, vel duratio temporis, vt vult Durand.

5. Et si debeat esse de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen singuli dolores de singulis, vt vult Angles: sed sufficit vnus actus de omnibus simul sumptis, etiam oblitis: idéóque peccat grauiter, qui sciens prudens non atteritur vniuersaliter, de omnibus mortalibus nondum remissis, Bon. &c. *ll.cc.*

6. Non sufficit dolere quòd non doleas, vt habent Nau.& Sà; nec Velleitas non peccandi. Ratio vtriusque est quia non est dolor de peccatis commissis; cum quo affectus ad ea stare potest, Henr. Vasq Bon. *l.c.n.*7. Vbi rectè notat: cum actu, quo quis dolet se non dolere de peccatis, plerumque coniunctum esse dolorem de peccatis, etsi pœnitens eum non dignoscat.

7. Etsi dolor hic debeat esse summus appretiatiuè, ita vt nihil magis detesteris, quàm peccatum, malisque omnia mala huius mundi perpeti, quam mortaliter contra Deum peccare: non tamen opus est, imò nec expedit, particulares facere collationes, verbi gratia, mallem hoc vel illud malum subire quàm mortaliter peccare, quia periculosæ sunt.

8. Qui non vult occasiones proximas peccandi à se amoliri, vel non remittere ex animo, vel non restituere, aut satisfacere quibus debet, vel non habet formale (licèt probabiliter cum Lugo *l.c.* *ſ.*5. Laym Dian. aliqui dicant, virtuale in contritione vniuersali inclusum sufficere, saltem quando non occurrit cogitatio de peccatis, vitandis) propositum, peccata mortalia, (quando talia confitetur) vitandi efficax, id est, cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale, non est sufficienter. attritus. Ratio est, quia non est dolor & detestatio efficax; quippe cum quo possit stare

voluntas peccandi: nec is se ex toto corde conuertit ad Deum, detestans peccatum super omne detestabile. Suar. Fernand. Lay. *l.5 tract.6.c.4.* Dian. *p.3. t.4 re.*119.&c. commun. Et licèt sola venialia confitearis, teneris tamen, sicut dolorem, ita etiam propositum, saltem virtuale, circa illa habere. Lugo *d.*14.*s.*8.*&* 9. & alij.

9. Redire sæpè cum eodem mortali non est certum indicium deesse attritionem; etsi sit magna præsumptio, præsertim in iis, qui coguntur confiteri à parentibus, magistris, &c. item in iis, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt, quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu præstent. Quanquam possint esse alia signa veri doloris, v. g. si media præscripta sint adhibita, occasiones vitatæ, si numerus peccatorum imminutus, si pœnitens omninò afferat cui plerumque credi debet, cùm ipse sit sui accusator, defensor & testis. Qua in re opus est magna prudentia Confessarij, ne pœnitentem seueritate auertat, neque etiam lenitate seducat, & peccet pereatque cum illo. Suar. *in* 3. *p.*32.*s.*2 Sanch. *l.*2.*in dec.cap* 32.*&* *l.*3.*cap.*5. Lugo *l.c num.*166.*&* 169. contra quorum aliorum communem sententiam, docent apud Dian. Viualdus, & Ioan. Sancius *d.*10.*n* 16. posse toties quoties confitetur, absolui: etiam si nullus appareat profectus: eo quòd sine illo possit esse verum propositum; sicut est in iis, qui venialia semper afferunt eadem. Verùm id probare non ausim, nec videtur esse par ratio, v. Con *d.*2.*dub.*14. Dian. *part.*2.*t.*7.*R.*55. *&* *p.*2.*t.*2. *mis.R* 45.*&.p* 3.*t.*4.

10 Absoluendi sunt ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, discedere nolunt, eo quod sine maxima difficultate non possint, parati interim media præscribenda addere. Ratio est: quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoque stare

poteſt cum propoſito peccata vitandi. Nec refert, quòd quis putet vel timeat, ſe vnum, vel plura peccata non vitaturum; quia propoſitum eſt actus voluntatis: exiſtimatio autem illa eſt actus intellectus, qui ex illo propoſito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non neceſſariò conſequitur. Interim qui certus eſt, impoſſibile ſibi eſſe, in tali occaſione peccata vitare, debet eam deſerere, niſi velit perire. Ita Laym. *l.c* Lugo *l.c.n* 151.

11. Non requiritur dolor ſenſibilis, ſufficit enim intellectiuus: qui cùm ſi interior, ac ſpiritualis, ſcrupuloſi non facilè debent angi, quaſi ſine dolore accedant ad Sacramentum, eo quod nullum ſentiant.

12. Is qui nihil cogitans de confeſſione attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non poteſt ſine nouo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita Suar. *d.* 20. *ſ.* 4. Bon. *d* 5. *q.* 1. *p.* 2. Contrarium tamen videtur docere Lugo *d.* 14. *ſ.* 4. *num.* 37. quod non eſt improbabile, Tamb. *l.* 1. *c.* 2.

13. Non ſufficit ad Sacramentum dolor, qui ſequitur abſolutionem: imò ſecundum ſententiam ſaltem tutiorem, quam docent Lay. *l.* 5. *t.* 4. & Con. debet antecedere etiam confeſſionem, (etſi contrarium etiam probabiliter doceant Vaſq. Fill. Fag. C. Lugo *de pœn d.* 14. *ſ.* 2. & Gaſp. Hurt. *d.* 6. *dif* 5. apud Dian. & Eſc. *t.* 7. *E.* 6.) Vnde pœnitentes initio ad dolorem excitandum, aut ſi poſt peccatorum narrationem fiat, repetant verbo confeſſionem, dicendo ſe dolere de peccatis expoſitis. v. Lay. *l.c.*

14. Probabile eſt, eum qui paulo ante confeſſus, iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus ante (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouum dolorem. C. Lug. *d.* 14. *ſ.* 3. Dian. *p.* 9. *t.* 3. *R.* 5. & 51. & conſequenter poteſt moribundus propter periculum inſtantis mortis abſolui, audire tantum vno alteróve pecca-

to, & deinde si superstes maneat, auditis reliquis iteratò absolui in virtute doloris præcedentis. Tam.

DVBIVM III.

Qualis confessio requiratur?

ARTICVLVS I.

An debeat esse integra materialiter?

Resp ad confessionem, per se, & ordinariè requiritur integritas materialis, sita in eo, vt postquã diligentiùs te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus & latebras (ita loquitur Trid. *sess.* 14. *c.* 5) explorau eris, confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confessa, eorumque numerum, & circunstantias, quæ speciem mutant, patet ex Trid. *l. c.* & est certum. Ratio est quia alias nec iudicium sacramentale rectè administrari, nec æquitas in pœnis statuendis seruari potest.

Dicitur 1. *Per se & ordinariè*, quia per accidens extraordinariè, sufficit integritas formalis. *V. d. seq.*

Dicitur 2. *numerum* intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo, plus minus. Quòd si deinde deprehendas te errasse, non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fuerit maior. Fagund. Sanch. Hurt. contra Regin. Fill. & Sà, qui dicunt, verba illa, *plus minus*, tantùm extendi ad vnum vel duo supra numerum indicatum. Sed quamuis hoc sit verum in numero paruo donatio, v.g. non tamẽ in aliis, v.g. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent sensum absolutum, sed respectiuum ad numerũ cui adduntur, qui quantò fuerit maior, tantò etiam maior verbis illis intelligetur, dummodò tamen sit paruus respectu alterius, cui adiungitur, quod prudentis arbitrio æstimandum est. Ita Dian. *p.* 3. *t.* 3. *R.* 194. ex Nau. &c. Item C. Lugo *d.* 16. *n.* 94. Quod si autem nec probabilis haberi potest dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimana, mense vel anno, v Fill *t.* 7. *c.* 4. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *res.* 94. Gasp. Hurt. *d.* 9. *dif.* 5. Lugo *d.* 16. *n.* 79.

Dicitur 3. *quæ speciem mutant*: quia etsi probabile sit, quod docent Suar. Con. & alij; etiam eas, quæ notabiliter in eadem specie aggrauant, (hoc est, quæ iuxta cuiusque conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum) esse explicandas, ob rationem illatam in responsione Contraria tamen sententia, quam ex D. Thom. Sylu. Nauarr. docent Vasq, Regin. Bonac. Lugo *d.*16.*s.*3. etiam probabilis est, & tuta: saltem si excipias 1. Gradus consanguinitatis, in incestu. 2. Quantitatem furti, iniuriæ &c. quæ egent satisfactione. 3. Quando vno actu plures sũt occisi, vel *inflãmati est apud plures*, 4. Odium diuturnum: quia tunc solent plures actus fieri. v. Regin. *loc. cit.* 5. Peccatum inter confessarium & pœnitentem. Vide Fill. *de imped. mat. c* 5. *q.*5. 6. Si circunstantia inuehat censuram, vel reseruationem, vel ad necessariam pœnitentis directionem, à confessario prudenter interrogetur. Vnde resolues.

1. Ad integritatem confessionis præsequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis morâ, & cæteris circunstantiis. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, vel qualem moraliter loquendo, docti & timorati adhibere solent, etiamsi quis putet, maiore diligentia plura se reperturum. Bon. *t.*1. *d* 5. *q* 5. Laym. *l.* 5. *t.*6. *c.*8. Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de anteacta vita vlteriùs cogitare: & si quid occurrat, quod videatur non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum cæteris id memoratum fuisse. Dian. *p.*3. *t.*4. *R.*107. ex Sancio.

2. Examen hoc à confessario potest suppleri: quod tamen Suar. reprobat: in confessionibus longis diligentiorum, eo quod impossibile fere sit, vt quis repente rogatus, omnia recordetur; & tantùm admittit in rudibus: quos etiam monet Sà, V. *confessio*, bonâ fide confessos, non nimis rogandos

de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse. Vide Fagund.Dian.*p.*3.*t.*4.*r.*89.

3.Non est necessarium peccata scribere:,ne memoria excidant, vt contra Bonac. docent Suarez Vasq. & alij. Imo Sotus dicit,id non consulendũ, ob periculum euulgationis. Melius tamen Laym. Con. & alij asserunt suadendum esse; dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

4. Inualida est confessio non integra, ex ignorantia, vel negligentia mortaliter culpabilis,vt verius docent Suar.& alij commmuniter contra Sotũ & Canum: quia Trid.requirit diligens examen.

5. Non officit integritati, per se loquendo, si quis subinde grauiùs lapsus, id alteri priùs confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantùm (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit;aut reprehendet)nisi tamen eâ occasione,maneat in mortali occasione peccandi, aut ideo circumeat, vt liberiùs peccet, tunc enim grauiter peccabit, & ob defectum attritionis confessio erit nulla. Ita Fill. Lay.*l.*5.*t.*6.Card de Lugo *d.*16.*n.*57.

6.Ex circunstantiis minuentibus, illæ tantùm explicandæ sunt, quæ vel omninò tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem.vt paruitas materiæ, indeliberatio,&c. (v.g.si die Veneris ignorans comedisset carnes) vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confessarij saltem quoad speciem.

7. Ad seruandam integritatem confessionis,peccata mortalia dubia, vt dubia,(loquendo de dubio propriè dicto) sunt aperienda,vt docet Suar.*in* 3. *p.t.*4 *d.*2 *s.*9.*n.*7. Sanch. Dian.Card de Lugo *d.*16. *num.*63. Bon.*d.*3.*q.*5.*s.*2.*p.*2.*dif.*4. & alij commun. contra Con.Ratio est, tum quia peccata,quæ sunt in conscientia,debent manifestari,at dubia sunt vt dubia in conscientia;tum quia in negotio salutis,

in medio ad hanc necessariò, non tam habet locum illud axioma, Melior est conditio possidentis, quam hoc; In dubio tutior pars eligenda est. (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ij, quibus diu post patratum peccatum suboritur aliquod dubium, si aliàs soliti sint sollicitè confessionem instituere: quia non est dubium prudens.) Quòd si postmodum accipiat notitiam certam, idem rursus esse confitendum tanquam certum docet Turr. & Sanch. 1. *mor. c. 10. n. 69.* Dubitat tamen Cardin. de Lugo *d. 16. s. 2. n. 79. & 92.* suadetque id vt securius. vide Dian. *p. 3. t. 4. R. 60. & 170.* Si verò peccatum confessus est vt certum, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubium. Lug. Tamb. *de exped. conf. d. 1. c. 1* qui idem censent, etsi postmodum certò comperiat se non fecisse. Monet autem Suar. & Tamb. *l. c.* si quis sola peccata dubia confiteatur, monendum vt addat aliquod certum ex aliàs confessis. Quòd si id haberi non possit absoluendum sub conditione.

ARTICVLVS II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter?

Resp. Etsi ad hoc Sacramentum requiratur semper aliqua confessio, non tamen semper opus est, vt ea sit integra materialiter, modò sit talis formaliter, seu moraliter, id est, quantum moraliter loquendo hic & nunc potest fieri; etsi postea debeas, si possis, supplere defectum, non statim sed quando rursum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent.

Prima. Quandocumque quis ad materialiter integrè confitendum physicè est impotens, sufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impossibile. Vnde possunt in sequentibus casibus absolui. 1. Mutus, etsi vnum tantùm vel alterum peccatum per nutus significauerit: nisi tamen scripto possit confessario exhibere ad quod

tunc eum teneri probabilius est, vt communiter docetur, contra Cai. Nauarr. & alios. 2. Surdus qui non potest omnia explicare. Lay. *l* 5.*t*.6 *c*.8.3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi non integrè intelligatur, si neque confessarius linguæ gnarus, neque interpres haberi possit; imò etsi adsit interpres; non enim tenetur per eum confiteri; vt docent Suar. Vasq. Dian. nisi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet, Vide Lugo *d* 15 *n*.61.4. Moribūdus, vsu linguæ subitò destitutus, si petat absolui, ac det signa doloris, vel ante dederit coram aliis; modò id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quovis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu, si (saltem coram ipso infirmo) siue ab vno, siue pluribus, mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium, Sacerdotem non tantùm posse sed probabiliter etiam teneri absoluere, (saltem sub conditione) docent Dian. & Lugo *d* 18.*num*.84. *&c.* ex multis aliis. Item Bon. citans declarationem Cardinalium pro se; & Præp. *q*.4.*dub*.5.*&c.* eo quòd sic & ægri necessitati & reuerentiæ Sacramenti consulatur. Dixi, (saltem) quia Tamb. *l*.1. *exped.confess.* citans Con. Præp. & Lugo docet, posse & debere absolui absolutè, etsi sit absens, qui de signo coram se dato testatus fuit. Denique si nullum signum dederit, nullo modo absoluendus est cùm actus iudicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio: licèt enim recentiores quidam, vt Tambur. *de exped.conf.lib*.2. *cap*.10. citans Homobonum & Molfes. Item Phil. Seruus *in amico fidelis, p*.3.*cap*.1. Anton, *de litt*. Barth. de S. Fausto, &c. censeant posse, imo debere, absolui sub conditione, dummodò alias probè & christianè vixerit, eo quod præsumi possit interiùs elicuisse contritionem, idque Dia. *p*.4.*t*.4. *R*.92. *&* *part*.9. *tit*.6. *resol*.20. ex aliis 12. iudice. probabile, ab aliis tamen meritò reiicitur, vt Suar. Vasq. Coninch. Mercer, Lugo *d*.17.*sect*.3. Mardes;

prium, vel alienum, siue confessarij, siue alterius, corporale vel spirituale, potest id reticeri. Ratio est, quia præceptum diuinum de integritate, non obligat cum tanto incommodo, quod tantum esse posset, vt peccares confitendo, verbi gratia. 1. Si Sacerdos certum peccatum sit reuelaturus, (intellige cum Coninch. Card. de Lugo *d.26.n.527.* quod pœnitens ipse non teneatur reuelare.) 2. Si sciat verbi gratia mulier, ex certo peccato sibi, vel confessario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat graue damnum, vel periculum vitæ vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, verbi gratia ob communionem annuam, vel si longo tempore alioqui esset differenda, vide Fill. *t.27.cap.6.* Card. de Lugo *loco cit.* Vbi monet, talia damna, aut pericula non facilè fingenda esse; & quidem in Religioso vix posse locum habere.

Quarta si quis aliquod peccatum, vel circumstantiam, non possit confiteri sine violatione sigilli, v.g. si inualidè absoluisses simoniacum, nec posse, confiteri, nisi illi, qui facilè inde posset coniicere quisnam ille esset.

Ex omnibus suprà dictis sequitur, excusari etiam sequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reseruatum, de quo infrà, & Laym. *l.5.tr.6. c.12.* 2. Scrupulosum, qui perpetuo angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos absoluit ante finem nolens omnia audire, vt habet, Bon. hic. 4. Quem fallit memoria, ita vt dicat, se scire in genere quod peccauerit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati: etsi tunc veniale aliquod addere sit consultum. Ita Con. & Laym. *l.c.* contra Sot. & Medinam 5. Eum qui extremè rudis, vel simplex, dicit se dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne veniale quidem sciat dicere: qui etsi speculatiuè loquendo posset absolui, practicè tamen non expedit, sed data benedictione permittatur commu-

nicare. Ita Laym.*l.c.6.* Qui aliquod peccatum non potest confiteri sine complicis infamatione; v. g. si peccasses cum matre, vel sorore, quam Confessarius nosset, (tunc etiamsi alium Confessarium non potes habere, quem aliàs adire teneris, sufficeret, imò deberet dici, quòd animo cum ea vel in genere, cum aliqua fornicationem vel incestum commisisset, retinendo gradum primum vel secundum, quod licebit sine manifestatione complicis; cum proposito confitendi integrè Sacerdoti alteri proximâ occasione. Ita probabiliter Nauar.*c.7.*Ban.Can.Valent. Præp.*hic dub.*6.Gamaz'&c. Ratio est, quia quando duo præcepta diuina, concurrunt, naturale & positivum, quæ simul seruari non possunt, præferendum est naturale; quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium doceant Fill.Suar. Vasq. Less.Lugo *ar.*15.*n.*394.Hurt.Con.& alij commun. Vnde talis saltē non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, nisi commodè possit; (quod Lugo extendit etiam ad non complicem, sine cuius manifestatione peccatum explicari non potest; ideoque Confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi ad pœnitentis directionem opus esset) tunc enim infamia ista, non tanti æstimatur, eamque sibi imputet, qui peccauit. Conferendum tamen est commodum directionis, cum infamia. Ratio suprà dictorū omnium est quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materialiter integra. Lay.4*c.*8.Fagund.*p* 1.*c.*3.v.Dian.*p.3.t.4 R.*65.& *tit & p.*1.*t.*7.*R.*49.Less.*l.*2.*c.*11.*d.*11.Tam.*de exped. conf.l.*2.*c.*9.§.2.vbi docet probabile esse, quòd talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico vel docto Confessario, possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

ARTICVLVS III.

Quæ sint reliquæ conditiones Confessionis?

Resp. præter integritatem sunt hæ tres.

Prima, *vt sit vocalis*, scilicet ordinariè: idque

propter vsum,& praxim Ecclesiæ grauiter obligantem, nisi subsit iusta causa, vt impotentia, siue physica, siue moralis: quæ si absit, potest fieri nutu, scripto, alióve signo, v.g. si quis ob anxietatem loqui non possit, aut puella supra modum verecunda, aliter se non possit explicare, quàm scripto, quo à confessario lecto, addat voce de his me accuso. Suar. Vasq. C. Lugo. Lay. *l.* 5. *t.* 6. *c.* 6. *num.* 3. Imò qui aliter non potest, tenetur iuxta communem sententiam confiteri per nutus aut scriptum tempore præcepti etsi id quoad scripturam non admittant: Nau. Tol. Sot. Valent. Dian. extra articulum mortis. vide Lugo *d.* 15. *n.* 87. Similiter suadendum esse surdis, vt confiteantur scripto, (licèt ad id non teneantur) ne ab aliis audiantur. Eandemque ob causam eos non interrogandos nisi de plane necessitatis, ex Posseu. docet Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 127. & *p.* 5. *t.* 6. *R.* 5. Vnde resolues hunc Casum.

Is quis extra necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter non absoluitur. Dian. *par.* 3. *t.* 4. *R.* 127. ex Syluio, v. Fill. *tom.* 1. *t.* 7. *c.* 1. Con. *d.* 6. *dub.* 1. Suar. *d.* 21. *s.* 3. *num.* 5.

Secunda conditio, *vt si secreta*, id est, vt fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed vsu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hospitali, vbi alij adiacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum (nisi ex charitate sui eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam. Ita Suar. Fagund. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 29. &c Vnde resolues.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset; non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publicè, vel per interpretem: quia peccatorum oblitorum confessio tantùm obligat ex præcepto positiuo diuino, quod in hoc casu cessat. v. Lay. *c.* 6. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 128 & 129.

Tertia conditio, *vt sit vera.* Quod requiritur essentialiter in materia substantiali & necessaria; quia aliàs in re graui decipietur iudex, neque esset confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera, tum quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam, non facit sententiam irritam; tum quia talis tantùm peccat venialiter, cum non sit grauiter iniurius Sacerdoti, nec Sacramento. Ita Nau. Suar. &c. Vnde resolues.

1. Non est mortale, nec irritat Sacramentum. 1. Si in confessione mentiaris leuiter, circa res non pertinentes, aut non necessarias ad Sacramentum, v.g. si historiam falsam narres, vel si neges veniale vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali: quod tamen mortale graue erit, si id facias non dando aliam materiam, cum sic formam reddas irritam, & Sacramentum: nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita Suar. Fill. *to* 1. *t.* 7. *c.* 4. Lay. *l.* 4. *t.* 6. *cap.* 8. Dian. *p* 5. *t.* 4. *Res.* 96.

2. Sacrilegium est & absolutio nulla 1. Si mortale, quod confiteri teneris, & putas esse, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Vt communiter docetur contra Sylu. si mortale tibi falsò imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate, & scrupulo, &c. 3 Si neges vel mentiaris circa peccata aliàs ritè absoluta, quãdo Confessarius, vt Iudex vel Medicus de iis aliquid, vt necessarium ad præsentem confessionem interrogat. C. de Lugo *d* 14. *s.* 9. Tamb. *l.* 2. *c.* 10 §. 2. secùs si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICVLVS IV.

Quando confessio sit inualida, & quomodo iteranda?

Resp. 1. Id contigit ex duplici capite. Primò ex parte confessarij, si iurisdictionem non habuit, vel certè impeditam per censuram; vel si formam substantialiter vitiauit, vel non intendit absoluere; vel peccatum nullum intellexit.

Dico, *nullum*: quia si ob surditatem, somnum,

vel distractionem, aliqua licet mortalia non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantum repetenda esse non audita; vt contra Sylu. Ant. Nau. & alios, docent Henriq. Lay. *l.5.t.6.cap.9.* Dian. *p.4. t.4. resol* 198. Addo, sine culpa: quia si semidormienti mala fide confitearis, peccas, & confessio est inualida, ideoque repetenda, *l.c.c.10.§.3.* Denique addunt aliqui cum Tol. si confessarius indoctus non potuit discernere mortale & veniale inualidam esse. verum id Suar. Laym. & alij passim reiiciunt; & quidem; etiamsi Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale: ideóque confessionem bona fide tali factam, non esse opus repetere. Ita & Henriq. Sanch. 1. *mor. cap.10.n.* 69. Dian. *p.3.t.4.R.*121. contra Vasq Dixi bona fide: quia si mala fide. v.g. quia quæsiuisti talem Confessarium, qui tibi mederi non possit, debes repetere, cum enim actu peccaueris dum confiteris, non fuisti rite dispositus; ideoque nec absolutus Tamb. *l.2.c.10.§.3.* Denique si finita confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse (siue propter somnum, siue distractionem) nescias autem quæ sint illa, teneris repetere confessionem si breuis fuerit; quia de singulis prudenter potest dubitare: si autem longa fuerit, ait Tam *l.c.* non teneri ob rationem contrariam; & satis esse confiteri, quod dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundo. Inualida est ex parte pœnitentis, si fuit excommunicatus, de quo infrà: si mortale tacuit, vel de eo se falsò accusauit: si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia: item si non fuit attritus (quod patere solet inde si sponte quæsierit Confessarium surdum, indoctum, cæcum &c. vid. Sanch. *l.c.*) si nolit tollere occasiones, &c. v. Dian. *p.4.t.4.R.*201. quibus addi potest vt plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. 2. Si confessio apud eundem confessarium

iteretur, sufficit vno verbo in communi se accusare de peccatis ante illi cognitis, dummodo is eorum recordetur saltem in confuso, aut status ac vitæ hominis in communi, aut pœnitentiæ à se impositæ; vt docent Vasq. Tol. Lay. Sà, Dian. *p.3.t.4.res.*123. Imo si nihil horum, sed tantum, quod sibi confessus fuerit recordetur, validè, etsi illicite, absolutum putant Lay. & Dian *l.c.* Idem absolute docet Gran. & Mercerus *in 3.p.q* 9.*n.*1 cum quibus Dia.*p.*5. *t.* 14.*R.*51. se retractans, probabile censet, quod etiam licite possit absoluere.

Res. 3. Raro obest defectus *ex* parte Confessarii, si Pœnitens eum inculpabiliter ignorat: quia in confessione sequenti absoluetur etiam ab iis, à quibus se bona fide absolutum putabat. Vnde resolues.

Is qui à puero peccatum aliquod grave, v.g. mollitiem inculpabiliter omisit, vt quia putauit leue esse, vel nullum, non ideo tenetur repetere alia peccata (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum, vt docent Bon. Sanch. *t.*1.*l.c.*16. Vas. *in* 1.*p.t.*4. *q.*92. Sanch. Lay. *hic c.*9. addens si simplex rusticus, qui tota vita tantum fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi valide is sit absolutus; cum onere, vt cum melius cognouerit, omnia subiiciat clauibus; si tamen veniat quando ingens est copia pœnitentium, vt tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolui, auditis tamen peccatis ab vltima confessione factis: cum obligatione, vt melius faciat. Ita Laym. *l.c cap.* 9.*n.*4. v. Dian. *p.*3.*t.*4. *Res.*108. vbi addit ex Nau. Syl. Bei. Vasq. Reg. *t.*1.*l.*6.*c.*5. *s.*3.*n.* 153. & Ioan. Sancio, etsi ex errore culpabili mortaliter peccatum tale v.g. mollitiei (vel numerum, aliámve circunstantiam necessariam omiseris, non ideo teneris repetere confessiones intermedias, bona fide, & legitime factas (in quibus ex naturali obliuione defectum illum non fuerit confessus) cum validæ fuerint, & maneant validæ.

DVBIVM IV.

De Satisfactione.

ARTICVLVS I.

Quæ eius necessitas & quantitas.

Resp 1. Satisfactio, seu pœnitentia à Confessario data, est necessaria necessitate non sacramenti, sed præcepti, ideóque à Confessario regulariter imponenda est (secundum Suar & Regin. *tom.* 1 *l.* 7. *n.* 12. sub mortali; tamen Lugo concedit, ex paruitate materiæ posse venialiter peccari, vt v. *d* 25 *n.* 47. v.g. si ob peccata venialia leuis pœnitentia esset iniungenda, eius enim voluntariam omissionem venialem tantum esse. Ita etiam Dia. *p.* 6. *t* 6. *R.* 44) Et quidem porportionata, tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars Sacramenti non essentialis, sed integralis tantùm, habens effectum ex opere operato, & maiorem vt Sacramenti, quam sine eo. Ratio posterioris est tum ex Trid *sess.* 14. *c* 8. tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem Sacramenti; & tam vindicare, quàm mederi Bon *t.* 1. *d.* 5. *q.* 5. §. 3. *p* 2. Vnde resolues.

1. Excusatur aliquando Confessarius, si leuissimam (vel etiam nullam) pœnitentiam iniungat; v. g. 1. Si pœnitentem vehementissime contritum, aut aliter satisfecisse aduertat. Caiet. Nauar. Suar. Reg. Bonac *de pœnit d.* 3. *q.* 5. *s.* 3. *p.* 2. *num* 1. & 2. Esc. *c.* 6. *num.* 41. Cum vero id raro, vel numquam cõstare satis possit, tutius est aliquam semper iniungere, vt recte monet Lugo *d.* 25. *s.* 4 *num.* 48. 2. Si pœnitens sit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valde debilis: cui tamẽ prudẽter potest iniungere leuem saltem pœnitentiam, v.g. percussionem pectoris, inuocationem nominis Iesu, (saltem corde) aliósve pios motus, vel vt per hæredes sacrificia, eleemosynas, & similia opera pia curet, monent Suar. Laym. & Bon. *l. c.* & Nauar. qui addit posse iniungi, vt patienter ferat infirmitatem, quod tamen Bon. *l. c* non probat, cum fieri possit:

vt id valde angat infirmum, timentem se non rite satisfacere. 3. Quando scrupulosus sæpius intra eandem horam redit cum nouis culpis, quia supponitur satis imposita in præcedentibus. Tambur. *lib.*4 *c.*1. ex Fagund.

2. Et si Confessarius peccet communiter, si pro magnis peccatis valde paruam pœnitentiam imponat: excusari tamen eum posse putat Dian. *p.*3. *t.*4.*res* 92. si addat illud: quidquid boni feceris, &c. Verum hæc regula vniuersaliter admitti non potest, vt bene notat C. de Lugo *d.*25.*n.*57. Com. Tau. Palaus, &c, contra quos Dian. pro se citat Bauny & Lean 1. *p.* 6.*t.*7 *R.*5.*&* *p.*9 *t.*9. *R.*54. & ab aliis non immerito reiicitur, eo quod verba, vtpote merè deprecatoria, non habeant vim eleuandi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem, Auersa *q.*13 *s.*7.

3. Minor iusto licite datur ex causa, qualis, v.g. est, 1. Magna contritio. 2. Fragilitas animi vel corporis, ob quam timetur maiorem non impleturus. 3. Tempus Iubilæi, vel indulgentiæ plenariæ. Ita Suar. Henriq. Laym.

4. Non potest iniungi. 1. Ingressus religionis, vt docet Sà, V. *Satisfactio*, quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica, si sit periculum reuelandæ confessionis: alias interdum pro publico peccato expedit.

5. Etsi possit, & aliquando ob fragilitatem pœnitentis etiam expediat, iniungi opus aliàs debitum seu præceptũ, v.g. Missæ auditionem die festo, &c. vt docent Suar. Vasq. Lay. *lib.*5.*t.*6.*cap.*15. & alij. Vnde si scrupulosus sæpius redeat ad Confessarium, intra breue tempus semper noua confitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam nouam, cùm opus ante debitum possit iniungi. Bon. Henriq. C. de Lug Dian. *p.*6.*t* 7.*R.*6. contra Suar. Regin. & Bauni. Si tamen Confessarius non exprimat, censetur imperasse opus liberum, vt docet

idem,& Dian *p.3.t.4.R.* 84.v. Con. *d.10.dub.8.*& Dian. *p.4.t.4. r.* 241.

6. Etsi etiam possit iniungi opus internum, vti contra Mar. & alios docent Con. Hurt. & Dian. *p.4.t.4.R* 14. communiter tamen debet esse externum, & afflictiuum, v.g. oratio, ieiunium, eleemosyna. Nam auaris eleemosyna, luxuriosis afflictio corporis, conuenit. Vtrum vero licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest. Vega. *t.2.c.64* & Ioan. Sancius *d.16. n.1.* negant. Affirmant probabilius Turr. *de pœn.d.37.dub.4.* C. de Lugo *d.35.*ſ*.5.* vide Dian. *t.4.p5.R.54.*

7. Potest etiam aliquando iniungi cessatio ab aliquo bono opere (v.g. nimia corporis afflictione) vel abstinentia aliqua vice à communione, ad promouendum maius bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire iudicet. Salas, de Lugo Dian. &c. cum Aversa *q.13.*ſ*.13.* contra Ioannem Sancium.

8. Et possit immediatè post absolutionem adhuc iniungi, debet tamen fieri ante, vt seruetur ordo iudicij. v. Dian. *p.3.t q.R.136.* & *p.5.t* 13 *R.36.* vbi c. finali, & Ochag. docet etsi consuetudo habeat vt ita fiat, illam non induxisse obligationem.

Resp. 2. Pœnitens communiter tenetur sub graui obligatione, pœnitentiam, si rationabilis sit, acceptare & implere, vt habet communis contra Caiet. Syl. Nau. Quorum sententia ad hoc saltem seruiet, vt neminem non absolutum dimittas, si vel leuissimam subire velit vt notat Sotus & Reg. *l.7. c.2.* Dian. *p.3 t.4.R.51.* & *p.1.t.15 R.52.*

Dixi 1. *communiter*: quia probabile est quod docent Laym. *l.4.t.6.c.15.* Suar. & Dian. *p.3.t.4.R.136.* contra Con. Henriq. & alios, pœnitentiam sub veniali tantum obligare sequentibus casibus 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita citati contra Henr. Fagund. 2. Si pro mortalibus aliàs confessis. 3. Omissionem partis non grauis, in confessione

mortalium, vel etiam omissionem totius si leuis sit, v.g vnum Miserere. Con. Fag. cum Dian. *p.4.t.2. R.102. & p.6 t.8. R.45.* 4. Si confessarius noluit obligare sub mortali: quia cum possit imponere pœnitentiam libere, & sine omni obligatione, vt probat Sur. hic *d.38. s.7.* Henriquez Fill. Fagund. Tann. Con. *de sacr. d.10. dub.8. n.65.* contra Turr. & Vasq potest etiam sub leui tantum imponere. v. Dian. *p.3.t.4. & p.4 c.4.R.82.* 5 Eum qui lucratur indulgentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ, (nisi sit medicinalis) docet Dian. *p.5.t.12. R.3. & p.9 t.6.R.36.* ex Tan. Gran. Lugo, &c. contra Val March & Auers.

Dixi 2. *Si rationabilis sit*: quia si iusto sit grauior ac difficilior, nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit grauiter pœnitens, si sine absolutione discedens, alterius Sacerdotis iudicio peccata submittat, vt docent Suar. Con. Lay. Imo ad eam non obligabitur, si omnino iniustam esse constet, aut si pœnitens eam non possit implere, vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, vt is, qui siue culpabiliter, siue sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi iniungi petat. Ita Con. Laym. Dian *p.4.t.4.R. 241.* contra Richardum & Sylu. qui putant talem confessionem esse repetendam, quod præter citatos negat etiam Lugo *n.87.* ex Vasq. docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum obliuionis culpabilis. Vnde resolues.

1. Is qui pœnitentiam implet in statu peccati mortalis probabiliter quidem satisfacit præcepto; cum impleat eius substantiam, peccat tamen, sed venialiter, vt docet Suar. Laym Dian. *l.c.* quia Sacramenti partem suscipit indigne, & obicem ponit effectui, scilicet remissioni pœnæ, (quem tamen, obice remoto, recuperari docent Nau. Tol. Caiet. Dia *p.3.t.4. R.85.* Fagund, Suar. &c.) vnde quamprimum est implenda, potestque grauiter etiam pec-

cari nimium differendo, quod ex variis circumstantiis iudicandum, v. Dian. *p.* 2. *t.* 15. *res.* 53. & *p.* 5. *t.* 13. *resol.* 38 Non esse autem graue seu mortale, si non differat vltra octiduum, docet Hurt. apud Dia. Imo posse differri per annum, (hoc est, quandiu non tenetur ad nouum Sacramentum pœnitentiæ) vult ipse Dian. *p.* 9 *t.* 7. *res* 57. ex Amico, Leand. &c. Nisi tamen pœnitens dubitet, an postea possit implere: eo enim casu teneri quam primum commodè potest. Similiter non esse mortale, si obligatus ieiunare feria 6. differat in diem sequentem; vel obligatus communicare singulis mensibus differat ad 6. vel 8. dies, affirmat Dian. *l. c.* ex Palao. Præsertim ex causa aliqua, tametsi leui.

2. Pœnitentiam, (etiam medicinalem) impositam sub conditione hac, si iterum labatur, nec teneri acceptare, nec implere, eo quod Confessarius nec Iudex sit, nec Medicus peccatorum committendorum, docet Dian. *p* 6. *t.* 7. *R.* 49. ex Palao, Trull. &c. Sed contrarium probabilius cum Suar. tenet Auersa *q.* 13. *s.* 2, quia non imponit eam pro peccatis cõmittendis, sed commissis, sub conditione reincidentiæ.

3. Qui non impleuit intra tempus præscriptum, non ideo deobligatur.

4. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit, vel qui per se non potest, vt docent Regin. Fag. Dian *p.* 4. *t.* 4. *R.* 141. hic tamen non tenetur, nisi Confessor id voluerit. An vero satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alij aiunt, alij probabilius negant, vt habet Sà.

5. Non necessario impletur ante communionem.

Quæres. Quis pœnitentiam possit commutare, & quomodo?

Resp. 1. Ex iusta causa, quiuis Sacerdos id potest si de nouo ei confiteatur, vt habet communis sententia contra Sotum & Vasq. saltem si peccata non sint reseruata: imo etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, vt habet Fernand.

Resp. 2. Sine noua Sacramenti administratione, potest id solus Sacerdos, qui iniunxit, si adhuc recordetur statim pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam breui, vt moraliter idē iudicium censeri possit, v. g. intra hebdomadam. Hen.. & alij. 4. Imo etsi post longius interuallum de Lug. Auersa, & Dian. *p.6.t.6.R.46.& p.9.t.6 R.*57. contra Pal. &c. Ratio est, quia iudex incognita causa non potest ferre sententiam. Ita Sylu. Suar. Con. Lay. Fill. Reg Fag. & C. de Lugo, contra Nau. Henr. Tol. Sà, Rodr. Beiam. Valet. Dia *p 3.t.4 R.53.& p.2.t.1.misR.*53. qui dicunt, etiam alium posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi non ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis, (Dia. enim *loc.c.* pro ea adducit 14. Authores, dicitque esse vsum, siue praxim Confessariorum) & Confessariis posse seruire, quando pœnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert; præsertim si ex confessione (nam in ea, & non extra, debet fieri) aliorum peccatorum, & ex præsenti status pœnitentis, ipsiusque testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis. Ita Fag. *p.2. l.9.c.4.n.*22. C. de Lugo *d.*25*.s.6 n.*107*.&* 109.

Resp. 3. Ipse pœnitens non potest commutare pœnitentiam etiam in euidenter meliorem, vt docent Sanch. 4. *mor.* Con. *d.*10*.d.*12*.n.*13. Reg. & alij: etsi contrarium probabile dicat Dian. *p.3.t.4.R* 53. & *t.2.t.4.R.*53. ex Porc. & Villal. Sed hoc Turri. temerarium; C. de Lugo communi Theologorum & fidelium sensui repugnare dicit, *d* 23*.s* 6*.n.*75.

ARTICVLVS II.

De satisfactione per Indulgentias.

§ I.

Quid sit Indulgentia, *& quid ad eam requiratur?*

Resp. 1. Indulgentia est gratia; qua certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito, debita Deo pœna temporalis, (non autem culpa) extra

ſacramentum, ſacrificium,& martyrium,per applicationem ſatisfactionem Chriſti, & Sanctorum, remittitur: idque vel per modum abſolutionis, erga ſubditos Eccleſiæ; vel nudæ ſolutionis,erga non ſubditos, vt defunctos & catechumenos, quibus proinde, tantum dantur Indulgentiæ per modum ſuffragij. Suar. Con. Fill. Sanct. Marcel. Bon. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 1.

Reſp. 2. ad valorem Indulgentiæ, requiritur cauſa pia & rationabilis, eaque vt habet ſententia communior Suar. & aliorum proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, ſaltem ſecundum concedentis prudentem æſtimationem petendam non ex operis tantum difficultate,ſed fine intento,& operis ad eum vtilitate. Ratio deſumitur ex natura diſpenſationis bonorum, quæ ſine cauſa ab inferiore facta non valet,& eſt diſſipatio. Ita Aut. cit.

Reſp. 3. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones. 1. Vt ſit baptizatus. 2. Vt ſit ſubditus concedentis. 3. Vt non ſit ligatus excommunicatione maiore, vt habet communis: quia hæc priuat communione bonorum ſpiritualium. 4. Vt ſit in gratia ſaltem tunc, quandos opus præſcriptum completur: quia pœna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctum, moraliter totum & integrè impleatur. 6. Vt opus præſcriptum ſit honeſtum, ſaltem ex obiecto: nam ſufficit vitiatum ex fine inhoneſto veniali, vel ex alia circumſtantia praua, (vt docent Suar. & alij communiter contra Con. ſaltem ſi nihilominus conducat ad finem Pontifici propoſitum, vt limitat Laym. Ratio prioris eſt, quia illud opus plerumque complet cauſam Indulgentiæ, quæ debet eſſe pia. Ratio poſterioris: quia ratio iniuncti operis eſt aſſecutio finis intenti à Pontifice, v. Lay. Bon *d.* 6. *q.* 1. *p.* 5. Vnde reſolues.

1. Indulgentiis etiam frui poteſt qui eas conceſſit.

2. Non expirant morte concedentis, cum ſint gratiæ; nec vt habet Sà, ante notitiam reuocationis.

3. Et intelligendæ ſint vt ſonant; cum tamen

ſint gratiæ, largè ſunt interpretandæ, niſi ſint de pœnitentiis iniunctis (vt ex Henr. &c. notat Amicus, *d.*20.*n.*77.) ſeruata tamen verborum proprietate. Vnde cenſendæ ſunt perpetuæ, ſi datæ ſunt ſine temporis reſtrictione.

4. Etſi data pro articulo mortis ſecundum Sà, expiret quando ſemel eſt accepta: contrarium tamen eſt probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confeſſarij, aut alterius miniſterium. Quint. *in append.t.*9.*d.*3. Expediet tamen moribundos ad inuocationem nominis Ieſu & Mariæ ſæpius excitare, ſimulque in memoriam reuocare intentionem lucrandi iſtas Indulgentias. Ibid.*d.*4. Probabile enim eſt, ſi habeat plures imagines, grana, roſaria, &c. benedicta poſſe (ſiue intuitu eiuſdem conceſsionis, ſiue diuerſarū) toties lucrari, quoties nomen Ieſu repetierit, vel præſtiterit opus requiſitum. Ib.*d.*6. ex Suar. Gran. &c. Sufficit autem ad eas lucrandas quoduis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etſi pluribus diebus ab ipſa morte abſit. Ibid.*d.*5.

5. Poſſunt moribundi plures Indulgentias plenarias ob plures titulos conceſſas ſimul lucrari, v.g. quia habent plura roſaria, vel grana, cruces, imagineſve, quibus ſunt applicatæ; vel titulo ſuæ Religionis, Confraternitatis, &c. dummodo non requirant certa opera pro ſpeciali neceſsitate applicanda. Quint. *in append t.*9.*d.*4. idque etiamſi eas, vel earum aliquas ignoret, aut non recordetur. Ibi ex Lug. Dian. & aliis, 6. contra Rod. Trull. &c.

6. Requiritur autem vt moribundus crucem, granum, imaginem, &c, ſecum habeat in articulo mortis vt ratione illius lucretur: & quidem vt tutius ac certius obtineat, eius habeat dominium, ſeu poſſeſsionem, & apud ſe teneat. Non tamen eſt neceſſe, vt collo appenſa, brachio obuoluta, manúve apprehenſa ſint: (etſi aliquo horum modorum habere ſit tutius) ſed ſufficit eſſe in lecto, vel iuxta moribundum;

moribundum, licet ipse nec videat, nec tangat, nec sciat aut recordetur se habere (nisi aliud exprimatur.) Sufficiet etiam habere commodata, seu quoad vsum (præsertim si id in ipso indulto exprimatur, vt in Caroli Borromæi & quinque Sanctorum fit.) Neque necesse est retinere, donec expiret (etsi & hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen Iesv (si hoc requiritur) inuocare. Ibid. *d.6.*

7. Concessæ viuis, non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur: quia pendent à voluntate concedentis.

8. Probabile est, concessam pro certo tempore posse sæpius obtineri, reponendo opera præscripta, v.g. eodem die, nisi addita sit restrictio: quia fauores sunt ampliandi. Ita Henriq. & Rodrig. Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter præsumptam v. C. Lugo *d.17 f.6.*

9. Etsi consultum sit, vt opera omnia fiant in gratia; id tamen non videtur simpliciter necessarium. Laborandum tamen est Concionatoribus, & Confessariis, vt cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

10. Vt quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, vt sit in gratia; quia tantùm ponit opus tanquam conditionem, quo posito Pontifex applicat deffuncto Indulgentiam, siue satisfactiones Christi, & Sanctorum. Ita Escob. *t.7.E 5. cap.7. num.45.* ex Suar. & Præp. *in 3. p. q 14. dub.10. n.93.* Contrarium tamen docet Lugo *d.17. n.75.* requirens statum gratiæ, saltem in fine operis quæ sententia tutior est.

11. Opus præscriptum dum fit, debet esse vtile ad finem à concedente intentum, qualis est; v.g. eleemosyna, præscripta pro redemptione captiuorum etsi fiat cum, aut in peccato (modo aliud opus ei iniunctum, & præscriptum, in gratia fiat,) vid.

Lugo *d.*28.*n.*48.) non autem oratio, præscripta ad placandum Deum; si ipsamet sit peccatum ex mala circumstantia, vti nec ieiunium, si te inebries, item nec visitatio Ecclesiarum, si vlla deuotione. Ita Laym. Bon. & alij.

12. Possunt vno & eodem opere, plures Indulgentiæ diuersis viis concessæ, lucrifieri, si opus sit æquè vtile ad finem vtriusque Indulgentiæ, nec sit iterabile intra idem tempus, v.g. ieiunium, vel communio. Ita Præp. & Laym.

13. Non lucrantur Indulgentias. 1. Qui ex impotentia vel ignorantia, siue totum opus pręscriptum, siue notabilem eius partem omittunt, v.g. si puer vel senex non ieiunet, nisi tamen ob grauem difficultatem hoc opus ei in aliud est commutatum, Henriq. Caier. Bonac. *p.*5. *n.*16. 2. Qui opera iniūcta, alio loco, tempore, vel ordine perficit, quam præscriptum est; vel per alium, qui fuerit, causa principalis, vt si per alium ieiunarit, Ecclesias visitarit. Nau. Reg. *l.*7. Bon. *l. c.* 3. Qui famulo tradidit eleemosynam erogandam, quam is retinuit, vt habet Bonac. ex multis, cōtra Sà. 4. Qui aliquid omittit, quod secundum sententiam probabilem vel etiā probabiliorem, non est necessarium, si tamē sit necessarium reipsâ: quia communis error non supplet defectum. Ita Bon. ex Suar. Sanch. & aliis.

14. Non obstat effectui Indulgentiæ. 1. Etsi ex opere requisito modicum quid omittatur, v.g. cæremonia in sacro; vel si parum comedas, in ieiunio: quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus requisitum præstes per alium habentem se vt instrumentum, v.g. in eleemosyna danda. Bon. *l. c.* 3. Si eleemosynam det exiguam: nisi tamen in Bulla exprimatur, dandum esse pro cuiusque facultate: tunc enim maior danda est à diuite, quam alio. Ita Fill. Suar. Sà, & alij. 4. Si Ecclesiam visitandam, non possis ingredi, ob hominum multitudinem dummodo oratio fiat ante fores, vel in cœmeterio,

Bon.5. Etsi in opere præstito non habueris intentionem consequendi Indulgentias, vt docent Salas, Bon.& alij contra Suar. Et videtur certum, saltem si habueris interpretatiuam, vt habet Laym.6. Et si opera fuerint aliundè debita, v.g. ex præcepto Ecclesiæ. Ita Laym.

15. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia, id non necessariò sit in confessione, & à confessario, qui audit confitentẽ; sed potest fieri extra, & ab alio idoneo: ita enim declarat Greg.XIII. (vti & in Bulla Indulgentiæ, nomine Confessarij, intelligi quemvis approbatum) apud Henriq.*l*.7.*c*.10 *n*.8.& Præpos.*q* 14.*d*.10.*n*.88.

16. Probabilius est, eum, qui tantùm partem operis præscripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ, nisi tam parum desit, vt censeatur moraliter integrum. Ita Bon.*p*.5. ex Nauar.Suar.Con.&c,

17. Dum præscribitur, vt visitentur, aliquot altaria, sufficit ad illa se orando conuertere ex eodem loco, vt habet Sà, Bon.*p*.1.Suar.Rodr.Dian.Limitat autem Lugo, si sit tali loco, & situ vt moraliter censeri possit orare ad illa altaria, *d*.27.*n*.98.

18. Cùm confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est non requiri vt conditionem sine qua non, sed vt dispositionem ad statum gratiæ.Bon.*l.c.*

19. Nemo consequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium nisi omni culpâ etiam veniali liber sit quando vltimum opus explet. Vndè consultum est, vt communio sit vltimum. v.Laym.

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat à Iubilæo?

Resp.1. Indulgentia alia est totalis, siue plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ non tantùm pœnitentiam iniunctam per Confessarium, vel Canones, aut secundum hos iniungi debitam, sed etiam omnem Purgatorij pœnam tollit. Nec differt à Iubilæo, nisi accidentaliter, priuilegiis quibusdam vt-

quod in Iubilæo licita sit dispensatio in certis votis, absolutio à reseruatis, & censuris, & quod Confessarius quivis approbatus possit eligi, v. Sà. V. *Indulg.* Bon. *d* 6. *q.* 1 *p.* 2.

Indulgentia alia est Partialis, qualis est vnius, vel aliquot annorum: item septenæ, quadragenæ, centenæ &c. item tertiæ partis peccatorum, per quas non significatur tolli tantam durationem Purgatorij, sed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per ieiunium vnius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aqua secundum Canones olim imponi solitum. Porro quando indulgentiis plenariis adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundum diuersas sententias, vel ad diversos concedentes referēdum est, vel facit ad cautelam vt si forte causa Indulgentiæ non fuerit sufficiens, saltem valeat ad illos annos lucrandos, vel vt adiuncta concedatur pro alio tēpore, actione & loco; vel denique, vt ea per modum suffragij possit aliis applicari: vide Berl. *c.* 9.

Resp. 1. Circa Iubilæum notanda sequentia.

1. Anno Iubilæo in Vrbe durante, suspendi solent tantisper extra Vrbem omnes Indulgētiæ plenariæ, quoad vivos, etiam in carceribus, (non tamen in periculo mortis constitutos, vt contra Laym. *l.* 5. *t.* 7. *c.* 8. *n.* 2. docet Bon. *d.* 6 *q.* 1. *n.* 2. ex declaratione Vrban. VIII. facta anno 1625. neque quoad defunctos) itemque aliæ facultates v. g. absoluendi à casibus Bullæ Cœnæ commutandi vota, dispensandi, &c. concessæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio quam Papa concessæ, nec priuilegia Religiosorum, v. g. absoluendi à reseruatis, &c. quia tantum suspenduntur facultates concessæ in ordine ad indulgentias. Ita Sanch. Henriq. &c. apud Dian. *tom.* 1. *t.* 1. *de bulla cruc.* Fil. Bon. *loc. c.* Benzon. & denique Lugo *d.* 20. *ſ* 8. *num.* 145. ex declaratione Vrbani

VIII. Anno 1625. Similiter neque ſuſpenditur facultas conceſſa Epiſcopis per Trid. *ſ.* 24. *c.* 6. abſoluendi & diſpenſandi cum ſuis ſubditis in omnibus caſibus Sedis Apoſtolicæ reſeruatis; item nec diſpẽſandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonij, aut petendi debitum, &c. quæ ex iure communi illis competant. Zerola V. *Anaus* S. §. 4. Quintan. *in append. t* 8. *d.* 16.

2. Etſi probabile ſit, quod docent Nauar. ſæpius lucrifieri poſſe Indulgentias intra Iubilæum extenſum ad duas ſeptimanas: contrarium tamen verius eſt, quod Congregatio Cardinalium declarauit, vt habet Bon (ex Suar. Sanch) *d.* 6. *q.* 1. *p.* 5. *n.* 32. qui tamen affirmat, in anno ſancto poſſe obtinere toties, quoties opera præſcripta præſtantur, idque ex declaratione Vrbani VIII.

3. Satisfacere tunc 1. qui Sabbatho ante primam Dominicam confitetur, vt habet Lay. Bon. & praxis fidelium. Item qui confitetur & communicat vltima Dominica claudente Iubilæum, cætera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra vram hebdomadam, docet Lugo *d.* 27 *n.* 105. contra Bon *q.* 1. *p.* 5. 2. Qui ordinem inter opera præcepta non ſeruauit. 3. Si quis intra illud tempus cæperit confeſſionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, poteſt tunc abſolui à reſeruatis, & commutari vota: poſtea vero extra tempus Iubilæi abſolui ab omnibus etiam quæ oblitus eſt, reſeruatis ac in oblitis etiam diſpenſari. imò poteſt poſtea omnia facere Confeſſor finita confeſſione quæ ante: quia cæptâ causâ manet poteſtas delegati, donec finiatur. Ita Sà, Leſſ. *l.* 2. *c.* 40. *dub* 16. Bonac. Lay. Sanch. *l.* 4. *c.* 54. Dian. *t.* 2. *miſ. A.* 11.

4. Qui neglexit lucrari Jubilæum in patria, poteſt alibi dum ibi durat, lucrari Sanct. Vgel. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *reſ* 151. Imo etiam in patria, ſi tempore publicationis ex inuincibili ignorantia notitiam illius non habuit. Botten. Dian. *l. c.*

5 Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Iubilæa, quorum singula cõfessionem & communionem requirunt, non opus est bis confiteri, & communicare, dummodò perseueres in gratia: alia tamen opera repetenda sunt. Tur. *p.* 2 *d.* 31. *d.* 64. v. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 166.

CAPVT II.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quis sit Minister?

REspõd Est Sacerdos approbatus ab Episcopo (saltem respectu sæcularium) & habens iurisdictionem. Est certum Ratio primæ partis sumitur ex Ioãnis 1. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis, &c.* Ratio secundæ sumitur ex Trid. *sess.* 23. *cap.* 15. *de reform.* vbi decernit, nullum posse audire confessiones sæcularium, nisi habeat Beneficium parochiale vel approbationem ab Episcopo. Addidi respectu sæcularium, quia circa confessiones regularium Concilium nihil videtur mutasse: vnde ij cuivis, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri; intellige quantum est ex vi Concilij: quia Gregorius XV. statuit, vt monialium Confessarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis ex Florentino & Trid. *l. c.* quia absolutio est actus iudicialis, qui requirit subditos. Vnde resolues.

1. Nullo casu, vel dispensatione, hoc Sacramentum validè administratur à non Sacerdote.

2. Vbi Trid. est receptum, (secùs alibi) nullus Sacerdos etiam Regularis, valide absoluit, nisi sit approbatus, vel Parochus; cui non solum intra, sed etiam extra diœcesim suam, validè delegatur iurisdictio, potestque eligi in Confessarium, ab omni habente potestatem eligendi, quandiu tamen retinet Parochiam. Ita Fill. *t.* 1. *t.* 7. Fagund. Suar. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 146.

DVBIVM II.

Quid sit approbatio, & à quo petenda?

Respond. 1. Approbatio non est collatio iurisdictionis, sed tantum publicum iudicium de aptitudine personæ, ad audiendas confessiones, essentialiter præerequisitum (supposito iure Tridentini) ad iurisdictonem recipiendam. Ita Sanch. *l.6. de mat. d.*28. & alij. Vnde resolues.

1. Etsi Doctores & Licentiati, hoc ipso quod promouentur, censeantur (secundùm quosdam, approbari à Papa, vt notat Sà *V. Confessor.* probabilius tamen est, quod ipsi etiam egeant approbatione, licet non deceat, vt ipsi, vel Lectores in Theologia examinentur.

2. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale, debet approbari, si velit audire confessiones.

3. Non requiri hanc approbationem ad auditionem venialium, docet Dian. *p.2.t.2. misc. R.*44. ex Valero. Et ratio esse videtur, quod approbatio tantùm requiratur in ordine ad iurisdictionem, hanc autem quivis Sacerdos pro venialibus, (vti & mortalibus: à quibus ritè quis est absolutus) habet collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione, ideóque ab iis absoluere possis, vt habet Bon. *d.* 5 *q.*87. *p* 2. *n.* 8. Vasq. Suar. Lugo *d.*18. *s.*3. *d* 11. *n.*1. vbi docet, ab Ecclesia in Trid. non approbatum reddi incapacem iurisdictionis, tantùm in ordine ad mortalia non prius confessa.

4. Parochi non possunt asciscere cooperatores, nisi Parochos, vel approbatos, vt habet Fag. *p.*2. *l.*7. *n.*42. Sanc. &c. ex declaratione Card. contra Led. & alios. v. Dian *p.*3. *t.*4. *R.*146. & Bon. *d.*4. *q* 7. *p.*4. §.1.

5. Qui habet potestatem eligendi Confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum.

6. Ad Approbationem non necessariò requiritur examen, modo adsit iudicium prudens de sufficientia. Con. Laym.

7. Non sufficit approbatio petita & negata, vt docetur communiter, contra Nauar. Henriq. & Dian. *par.* 1. *t.* 2. *R.* 24. Etsi probabiliter cum prædictis docuerint Con. & Laym. regulares Mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cum manifeste idonei sint & Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi, vt habetur Clementina, *dudum* §. *statuimus*. Istis tamen priuilegiis Trid. & Vrbanum anno 1628. derogasse, notat Lugo *de pœnit. d* 121. *n.* 29. *&* 51.

Resp. 2. Approbatio petenda est ab Episcopo, & quidem proprio, scilicet Sacerdotis, vt intelligunt Suar. Con. Regin. Fill. & alij: vel (vt probabiliter vult Vasq.) pœnitentis. Ratio est, quia est actus iurisdictionis, vel saltem auctoritatiua declaratio; ergo debet fieri à superiore. Porro nomine Episcopi, etiam intelliguntur Prælati habentes iurisdictionem Episcopalem, vt quidam Abbates, & Capitulum sede vacante, non autem Prouinciales, aut Generales ordinum. Vnde resolues.

1. Religiosi, etiam exempti, debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt: quia, illius, quoad hunc actum, sunt subditi.

2. Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

3. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscumque deputatos; quia non est actus ordinis, sed iurisdictionis.

4. Approbatio potest fieri, cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus, &c. Nauar. Suar. Vasq. contra Vegam.

5. Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim, Regulari) idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem. Bon. Vasq. *a.* 3. *d.* 3. Lugo *d.* 21. *f.* 3 *n.* 54. Sanch. &c.

6. Approbatio semel absolute concessa, non tantum non extinguitur morte concedentis, sed

nec reuocari potest, sine iusta causa: ex causa tamen v.g. mutatione morum, iudicii, &c. potest, vt docent Suar. Fil. & alij. Quod si fiat absque causa rationabili, Con. Suar. & quidam alij, censent, reuocationem esse nullam: alii illicitam tantum. Fill. *t.7.c.9 q.12.* In dubio autem; an ex iusta causa reuocatio sit facta, præsumendum esse pro Prælato, docet C. de Lugo *n.67.*

7. Ex iusta causa possunt, præsertim à successore Episcopo ad examen reuocari, non tantum sæculares, sed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere priuilegium, vt non possint reuocari ab eodem, à quo ante sunt approbati: sed contrarium docet Suar. & Lugo *d.21. n.61. & 62.*

8. An approbatus ab vno Episcopo, possit in alia diœcesi, sine noua approbatione, recipere iurisdictionem, controuertunt DD. ac licet vtraque sententia olim videri potuerit probabilis, potest decretum tamen Vrbani VIII. anno 1628. apud Lugo *disp.21. sect.2. n.26.* negatiua omnino tenenda est. v. Auersam *q.16. s.8.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex Iurisdictio Confessarij, & vnde eam habeat?

Resp. Est auctoritas aliqua in alium vt subditum in quem, in foro interno, accipit potestatem, distinctam à potestate Ordinis, hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli potest illa per externam concessionem Ecclesiæ, nec omnibus Sacerdotibus, potestque ab iis tolli: ac nisi adsit, inualida est absolutio, ex Trid. *sess. 14. c.7.* Est autem duplex: Ordinaria, & Delegata, Ordinaria est, quam habent ij, qui ex vi proprij officij curam animarum habent vt Papa, Episcopus, Parochus (huc reuocantur Archiepiscopi, erga subditos suorum Episcoporum, tunc tantum, quando actu visitant) Archipresbyteri, Archidiacon.

Prælati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam; idque vel tacitè, vel expressè; vt à Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, à Parocho pro Parochia: hoc discrimine, quod Papa possit dare inuitis Episcopis & Parochis, non contra. Ac licèt exterior iurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor reuocet, vt docent Sanch. Suar. Nauarr. Conin. contra Sylu. & Vasq vide Laymam. *cap.* 10. *num.* 22. porrò huiusmodi potestatem delegatam absoluendi quemcumque, à quibuscumque peccatis in articulo, seu periculo mortis, (hæc enim pro eodem sumuntur in iure, vt v. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *R.* 57. 71. 72.) habet ex iure communi quivis Sacerdos, etiam excommunicatus & degradatus, si alius desit: quod adde, quia præsente parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse, docent Vasq, Bonac. Con. Regin. &c. commun. licet contrarium probabile putet Dian. *p.* 1. *t.* 5. *R.* 5. & *l.* 4. *t.* 4. *res.* 167. ex Angl. Henriq. Comit. & Sà, confirmatque Tamb. *de exped. conf. l.* 3 *c.* 7. Ex consuetudine, quivis toleratus absolvere potest à venialibus, & mortalibus aliàs confessis. Ex priuilegio, religiosi Mendicantes, quosvis fideles absoluere possunt iuxta tenorem suorum priuilegiorum. Ex concessione Ordinarij directa, quicunque Sacerdos approbatus cui id ille committit. Denique ex indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium, quales sunt 1. Ex iure, Episcopi omnes etsi sint tantùm titulares; item superiores Episcopis, vt Archiepiscopi, &c. item Prælati iis inferiores exempti, vt Abbas exemptus, (non tamen Abbatissa) Generalis, Prouincialis, Prior, (saluis tamen priuilegiis ordinum) vide Dian. *p.* 4. *tr.* 4 *res.* 1. & 22. Ex consuetudine, Cardinales, (qui etiam domesticis de Confessore prouidere possunt) item Pastores, imò multis locis, etiam cæteri Sacerdotes sæ-

culares, vt docent Valent. Sà, Suar. *dist.* 17. 3. (Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt statuta (item Reges & principes,) quorum tamen priuilegium ad familiam non extenditur) denique domestici Pontificis. 3. Ab homine eam habent, quibus siue Pontifex, siue Episcopus, siue Parochus concessit. Vnde resolues.

1. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri; cum diuersa sit potestas vtendi iurisdictione, & eam delegandi. Excipitur 1. nisi hoc ipsum concessum sit. 2. nisi sit delegatus ad vniuersitatem causarum, v. g. si cui committeretur Officium Parochi absentis vel nondum Sacerdotis; talis enim aliqua exercitia iurisdictionis, alteri ex præsumpta voluntate Ordinarij subdelegare posset, non tamen integrum officium. Vide Laym *hic lib.* 5. *t.* 6.

2. Cùm iurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest, tam à delegato, quàm ordinario, quocumque loco fuerit, vt docent Sanch. Henr. Suar. *in* 3. *p. t.* 4. *d.* 18. *sess.* 1. *&* 7. & alij.

3. Probabile est, quòd absolutus in articulo mortis, non teneatur se postea sistere superiori, vel alteri pro reseruatis, (nisi hæc habeant annexam censuram) vt docent Nauar. Suar. Marc. Fil. *t.* 7. *cap.* 10. *q.* 6. *n.* 288. Bon. *d.* 5. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 13. quia directè absolutus fuit; contra Hurt. v. Dian. *p.* 4. *t.* 4 R. 199.

4. Improbitas aut inscitia proprij Sacerdotis non dat iurisdictionem alteri, ideoque tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. Si tamen ignorantia esset tanta, vt confessio illi facta foret inualida, aut illicita, neque esset alius priuilegiatus, aut habens iurisdictionem, licere alteri confiteri, docet Nauar. Vasq. *in* 3. *p t.* 4. 4. 92. *art.* 2. *dub.* 3. Hurt. *d.* 10. *dif.* 15. v. Dian. *p.* 4. *t.* 4 R. 201. *&* *p.* 8. *t.* 1. R. 86. ex Cap. *Placuit de pœnit. dist.* 6. Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine graui periculo, docent Tol. Sylu. & Medin. qui

idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel iniustè negat facultatem confitendi alteri, v.g. Parochus concubinæ. Dian. *q.* 3 *t.* 4. *R.* 79. ex Hen. & aliis 4. Verum ista communiter refutantur ab aliis.

5. Etsi grauiter peccare possit proprius, si neget suis facultatem adeundi alterum, modo præsumere possit eos iustè petere: si tamen iniustè neget, probabilius videtur, eos inualidè ab alieno absolui, vt docent Sotus, Suar. Laym. etsi non improbaliter Sylu. Henriq. Maiol. Palud. Richard. Tol. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *resol.* 79. putent, quod validè, præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel similis, non liceat suo proprio.

6. Cùm iurisdictio acquiratur ratione domicilij, vel quasi domicilij, vel etiam actualis habitationis; hinc ij qui duobus locis habent domicilium, vel quasi, possunt vbique absolui, vt scholares milites, mercatores: item vagi & peregrini possunt absolui à Parocho loci, in quo versantur. v. Laym. hic Vasq. &c.

8. Validè absoluit is, qui audit confessiones, præsente vel sciente, & non contradicente Ordinario, v.g. Episcopo, vel Parocho, qui constet, eum aliunde non habere iurisdictionem: quia tunc præsumitur tacite eam dare: sufficit enim, vt rectè docet Fill. & Fag *pr.* 2. *l.* 7. *c.* 2. facultas interpretatiua, & præsumpta; modo præsumptio fundetur in signis quæ indicent consensum præsentem, vt fit in casu posito, (vti etiam, v.g. si Parochus, qui iam absens est, alias significauerit id sibi gratum esse) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitione, quod scilicet quando resciuerit, futurus sit contentus, non sufficit; quia consensus futurus non dat iurisdictionem pro tempore præsente, quod datur absolutio. v. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *Res.* 68. Sanch. *de mat. l.* 3. *d.* 35. Bec. Con. qui addit peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

8. Peccat, qui absoluit cum iurisdictione dubia, nisi necessitas vrgeat: qualis est v.g. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest; tunc enim licitè absoluit cum conditione hac si possum & cum onere (etsi Salas *in* 2. *t*.8.*d*.1. hoc vnus non agnoscat) alias iterum confitendi habenti iurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adiicere, à quo directè & à cæteris indirectè saltem absoluatur. Ita Regin. Suar. Con.*d*.8.*dub*.6.*n*.43. Quod si tamen ex probabili ratione dubium resoluat, (nimirum habere se iurisdictionem) etsi cum formidine oppositi, absolutè absoluit licitè; vt docet Suar. & Præp Lugo *d*.19.*n*.49. tum quia tunc practicè & moraliter est certus; tum quia Papa eo casu dat facultatem, vti & in sequentibus casibus 1. Quando communi errore, verbi gratia ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor; seu habere iurisdictionem, qui non est, ob censuram, vel alium defectum. Bonac. *d*.5. *q*.5.*ſ*.2.*p*.3. *n*.11. Dian. *p*.3.*t*.4. *R*.22. Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabile esse docet Diam.*p*.3.*t*.4 *R*.122. ex Pontio, Molfes. & Sanct. Item *p*.2.*t*.2.*misc*.*R*.43. si quis bona fide tali confiteatur: verùm id communiter ab aliis negatur. 2. Cùm quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide, absoluit, aut nescit potestatem suam reuocatam, vt habent Sylu. Nauar. Henriq. Mald. *in* 2.*p*.*q*.10.*art*.4. Sanch. *mor lib*.1.*c* 9.*n*.35. Sal. Vasq. v. Dian.*p*.1.*tit*.13.*R*.13. Quando secundum probabilem sententiam iudicatur quis habere iurisdictionem, & Sacerdos sequitur fauorabilem. Bonac. *l.c.* Quia quando communis est error, Ecclesia dat iurisdictionem, propter publicum vtilitatem. v. Suar. Dian. *ll.cc.* C. de Lugo *diſp*.19 *n*.28.

9. Nemo tenetur vnquam Parocho confiteri, ne quidem in Paschate. Lugo *d*.19.*ſ*.2.*n*.25 *&c.* cum Dian. *p*.8.*t*.1.*R*.88. Quare Parochi frustra nolunt vt Parochiani confiteantur Mendicantibus, etiam

in Paſchate, cum habeant privilegium pro omnibus Chriſti fidelibus. Suar. Con. Henr. Reg. Zerola *c.*15.*q.*3.& commun. apud Bon. *d* 4.*q.*1.*ſ.*2.*p. vlt.* adeo vt qui docent, confeſſos Regularibus, etiam in paſchate, teneri iterum eadem confiteri ſuo Parocho, fiant ſuſpecti de hæreſi. Dian. *p.*4 *tit.*8. *R.*102 & alij. Vi tamen huius privilegij non poſſunt abſoluere eos religioſos aut religioſas, qui non habent facultatem extra ſuum Ordinem confitendi, vt ex communi notat Rodr. & Comp. priu. Societatis. *V. abſolutio.* § 1. & ex his Lay. hic. Quia privilegio generali non cenſetur derogari conſuetudini, vel ſtatuto particulari, niſi id exprimatur. Vſus tamen fert, vt regulares peregrinantes, ex præſumpta voluntate ſuperiorum, ſi ordinis ſocium non habeant à quovis alio etiam ſæculari, abſoluantur, exceptis reſeruatis: in quæ ſi religioſi Societatis extra domicilium incidant, videant ordinationes Præp. Generalium. *c.*6.*n.*6. Laym. *hic.*

10. Quòd ſi Superiores Regularium monialibus ſibi ſubiectis (idem eſt de Monialibus ſubiectis Epiſcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confeſſarium, poteſt & tenetur illis eum dare Epiſcopus; quod nec is faciat ipſæ eligere poſſunt, Quintam. *t.*3. *ſ.*26. ex Declaratione Cardinalium apud Barboſ.

DVBIVM IV.

Quid ſit reſervatio caſuum, & quis habeat poteſtatem reſeruandi, & abſoluendi, ab iis.

Reſp. 1. Reſeruatio hæc eſt negatio iuriſdictionis circa aliquod peccatum. At certum eſt in Eccleſia poteſtatem eſſe, quædam peccata reſeruandi, à quibus inferiores Confeſſarij non poſſint abſoluere, vt ſic ſubditi meliùs dirigatur, & abſterreantur à peccatis, quorum difficilem remiſſionem vident: quanquam niſi graues cauſæ ſint, non debeat quivis, neque qui poteſt, quidvis facilè reſeruare, neque difficulter veniam dare abſoluendi à reſeruatis ne.

alioqui cedat in destructionem quod debebat in ædificationem. Porrò etsi quivis ordinarius potestatem habeat reservandi, in Parochis, tamen consuetudine eam abrogavit. v. Suar. *d.*30. *s.*3. C. de Lugo *d.*15. *s.*6 §. 3. Vnde resolues.

1. Cùm non sit obligatio confitendi venialia, ea frustra reseruantur, etsi fortasse possint saltem à Papa, (ideoque sola mortalia, eáque nonnisi externa grauiora, opere consummata, prudenter reseruantur. Vnde *Clem. VIII.* statuit vt Prælati religionum, siquidem velint, vndecim tantum reseruare possint, nec plures sine consensu Capituli generalis pro tota religione, vel Capituli prouincialis pro prouinciâ. Quod tamen de culpa tantum, non censuris intelligendum est: potest enim Prælatus aliquid præcipere, sub excommunicatione sibi reseruatâ. Casus autem Clementis sunt sequentes.

Apostasia à religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna ac furtiua è monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus monasterij. 6. Lapsus carnis voluntarius opere consummatus. 7. Iuramentum falsum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio vel vulneratio, seu grauis percussio cuiuscunque personæ. 10. Falsificatio manûs, vel sigillum officialium monasterij. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio literarum è superioribus ad inferiores, vel contra.

2. Is, qui confitetur reseruatum, mittendus est ad superiorem, (suadebit tamen charitas, imò aliquando coget, vt ipse Confessarius tacitâ personâ & casu à superiore veniam petat absoluendi.) Quod si superior adiri non possit, & sit causa vrgens, v.g. timor infamiæ, vel scandali, ex omissione confessionis, vel communionis, tunc potest

inferior absoluere à reseruatis, cum onere, vt pœnitens se postea superiori sistat. Quod etiam verum est, quamvis casus censuram reseruatam annexam habeat. Porrò eo casu peccata non reseruata tantum confiteri, sufficere putant probabiliter Sotus, Corduba, & Gab. Anton. Palaus, Dian. *tom.2.t.4.res.* 104. & Lug. *d.4.de Euch.n.86.* non improbat. D. Th. tamen Suar & alij commun. docent omnia esse confitenda, quod tutius est.

3. Si insuper iniustè neget facultatem absoluendi à reseruato, posse ab alio Confessario, etiam directè absolui, affirmat Henriq. & Dian. *p.2.t.4. res.* 29. esse probabile. Sed rectiùs negat Laym. *l.3.t.6. c.13.* Lugo *d.20.n.188.*

4 Peccant superiores. 1. si sine iusta causa difficiles se præbeant in concedendis licentiis pro absolutione reseruatorum. Quintan. *t.3.n.13.* ex Fag. Con. & aliis 10. *Etsi* ex negatione timeatur graue subditi detrimentum, peccant contra charitatem & iustitiam. Lugo, Dian. *p.6.t.6.res.56.*

5. Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absoluendi, Confessarius autem iudicet debere concedi, potest is pro ista vice absoluere. Auersa *q.17.sect.5.* Lugo *d.20.s.4.* referens sic declarasse Clementem VIII. haberique in quarto tomo Bullarij, Bulla 26. Vrbani VIII. & Quintan. *t.3. s.11.* dicens non esse dubium ea de re; additque ex aliis 7. probabile esse: idem posse, si viro Religioso, pio, docto & prudenti (licèt non ex designatis de facto) neget Dian. *p.3.t. 3. res.126.p.6 t.6.res.56 & p.9 t 3.Res.15.* ex Pellizario (qui vult idem esse, si pœnitens ipse petat) & aliis. Imò Quintan. *l.c.* censet probabile, quod idem fieri possit: si Superior adiri nequeat, & vrgeat tempus celebrationis, vel communionis, verbi gratia, quia sine nota non potest abstinere, cùm alij omnes communicent. Ibid. ex Tfull. & aliis 6. Denique Dian. *p.3. t.2. R.126.* notat ex Suar. *de Relig.*

*tom.*4 *l.*2.*c.*19. Regulares semel sine licentia suorum Superiorum posse, absolui à reseruatis, puta eos, qui adhuc, & quatenus hoc priuilegium commune habent cum FF. Minoribus, quorum id esse testatur, Emanuël Roder. *t* 1.*qq. Reg. q.*62.*art.*6.

6. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem iustis de causis negare facultatem, & cogere subditum, vt ad se veniat. C. Lug. *l.c* Nam si ex casu reseruato graue scandalum vel damnum communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se, vel Confessarium Superiori det sufficientem notitiam ad illud euitandum: alias non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu vrgeat absolutionem, debet is attendere vt pœnitens obligationi suæ satisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno, si sit eius periculum: quia nisi hoc faciat, non potest absolui, non ex defectu iurisdictionis, sed quia non est dispositus. Ad hoc, tamen requiritur, vt & obligatio pœnitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint. Suar. *tom.*4 *de Relig. l.* 8.*c.*5.*n.*10.

7. Peregrinus quoad reseruationem iudicandus est iuxta diœcesim, in qua versatur: in qua quæ reseruata sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

8. Superior auditis solis reseruatis, potest ab iis absoluere & reliqua inferiori committere, ex causa vrgente: tamen qualis non est multitudo negotiorum, vt docent Suar. Fernand. & Fil. sed alia grauior, tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterũ, cum onere postea comparandi: tum quia integritas confessionis est de iure diuino.

9. Qui à superiore absolutus est à reseruatis, potest ab iisdem postea absolui à quovis: quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

10. Qui bona fide confitetur, nesciens suum casum esse reseruatum, vel Sacerdotem carere pote-

ſtate circa illum, valide quidem abſoluitur, cum onere tamen comparendi. Præp. Similiter ſi Confeſſarius probabiliter credit non eſſe reſeruatum (eſto reuera ſit) volet abſolutio. Leſſ. Dian. *p.9.t.9.R.29.*

11. Qui cõfitens habenti poteſtatem ordinariam, delegatamve in reſeruata, oblitus eſt inculpabiliter reſeruatum, poteſt illum poſtea confiteri etiam inferiori & abſolui. Quod etiam valet (ſaltem ſi prior habuerit poteſtatem ordinariam) etiam prior abſolutio ob indiſpoſitionem, vel alium defectum pœnitentis inualida fuiſſet. Ratio eſt quia is intendit abſoluere quantum potuit; ergo ſaltem ſuſtulit reſeruationem, quo fieri potuit abſque Sacramento. v. Præp. *in 3.p q.9.d.4.n.24.* Mœrat. *t.3.d.30.ſ.3.* Dian. *p 4 t.4.r.124.*

Reſp. 2. A reſeruatis abſoluere poteſt. 1. Ipſe reſeruans. 2. Eius in ſpirituali iuriſdictione ſuperior. 3. Cui ipſe delegauit. 4. Sacerdos inferior, quando ſuperior adiri non poteſt, v.g. à reſeruatis Papæ abſoluere poteſt Epiſcopus, eos, qui Romam ire nõ poſſint.

Reſp. 3. Extra periculum mortis (de quo *v. dicta dubio ſuperiore*) nullus inferior per ſe directè, abſoluere poteſt, niſi ex iure vel priuilegio concedatur. Dicitur 1 *Per ſe*: quia de indirecta, & per accidens; colligitur ex dictis.

Dicitur 2. *niſi &c.* quia à caſibus Papalibus abſoluere poteſt Epiſcopus, per ſe; vel Vicariũ, quãdo ſunt occulti, vt docet Nau. *c.*27. Vnde reſolues

Mendicantes ex vi iuris communis non poſſunt abſoluere à reſeruatis Epiſcopo, quia vt ſic non habent poteſtatem maiorem Parochis: & priuilegium, quod circa hoc habuerunt, ſublatum eſt decreto Vrbani VIII. Anno 1628. Excipit tamen Auerſa cum Dian. *p.8.t.7.R.71.* eo caſus qui Epiſcopis à iure tantum reſeruantur. Imò Quint. *t.1.t.3.ſ.14.* affirmat, Regulares adhuc poſſe abſoluere ſicut ante decretum, eò quòd hoc in Prouinciis non ſit promulgatum, quod Dian. *p.9.t.6.R.51.* non audet

probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus, tunc enim ab ipsis reseruatis posse absoluere, sicut possent à Papæ reseruatis. Gran. Dian. *p.*5.*t.*14.*R.* 58. v. etiam Præpos. *q.*19. *d.*1.

Resp. 4. Si Confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reseruatum, siquidem dubium sit positiuum, potest (sequendo opinionem probabilem, & iudicando probabiliter non esse reseruatum) absoluere. Si vero dubium sit negatiuum, posse absoluere negant aliqui: vt Arm. Cord. &c Probabilius affirmant Suar. Henr. Hurt. Bon. Lugo *art.*20. *f.*2.

D V B I V M V.

Quod sit officium, & obligatio Confessarij?

Resp. 1. Munus Confessarij est absoluere dispositum, & non alium; item curare rectitudinem istius iudicij, præsertim quando cœptum est, & reos iuuare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi est, ne sit iniurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegus. Ratio tertij est eadem; & quia debet curare vt absolutio sit efficax. Vnde resolues.

1. Etsi interdum vtiliter differatur absolutio etiam eius, qui potest licitè absolui, id tamen rarò, nec ferè nisi de pœnitentis consensu faciendum, quia potest vergere in graue eius periculum, vel damnum. v. Dian. *p.*1. *t.*4. *R.*35.

4. Absoluendus est qui adhæret sententiæ probabili; quia est dispositus.

3. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitẽtis, aliàs absoluẽdo peccabit mortaliter.

4. Non licet absoluere. 1. Qui nullam præbet materiam: qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cuius erat oblitus. 2. Qui cùm possit non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere, v. Nauar. *c.*15. Suar. *d.*32. *f.*2. 3. Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, v. g. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem & communionem spectant: vnde talis com-

muniter prius instruendus, vel aliò mittendus ad instructionem, v. suprà *l.2.t.1.c.1.*

5. Rudiores ordinariè iuuandi sunt, nisi sint incapaces instructionis; vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur expedire, vt dimittantur, vel sint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant: tunc enim si alioqui bona fide agunt, & temporis angustiæ, vel pœnitentium multitudo, longum examen, vel instructionem non permittat, sufficere aliquando integritatem formalem, docet Laym. *c.* 13 *n.* 10. quâ scilicet, auditis aliquibus peccatis, absoluantur, cum onere redeundi, ad confessionem pleniorem.

6. Si Confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc sacramentum, tenetur eum instruere & admonere officij, quantum fieri potest, v.g. si nesciat illa, quæ necessitate medij sunt ad salutem necessaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium, ad restitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amouenda, vel reparanda scandala, aliáve damna, quæ intulit; aut ad corripiendos delinquentes, iuuandos indigentes, ad denuntianda delicta, vel delinquentes in præiudicium communitatis vel innocentium. & denique si quam censuram incurrerit, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem, quam si recuset negare absolutionem: quia alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegii reum faciet. Auersa *q* 16 *s.* 12.

7. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & moraliter culpabili, est in malo statu; quia aliàs nec ipsi, nec Sacramento consulet; cùm pœnitens sit indispositus. Si verò ignorantia sit inuincibilis, v.g. si bona fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irrito, tenetur quidem monere & instruere, quando speratur fructus, nec timentur incommoda grauiora: quæ si prudenter metuantur, aut fructus non speretur, non tenetur, imò non

potest, (excipit. Lugo *de pœn.d.22.n.*24. nisi silentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis procurare, ac consequenter licitè etiam suadet, vt secundùm suam ignorantiam operetur, v.g. Caiæ, vt reddat debitum Titio, quem invincibiliter credit suum esse maritum, cùm non sit. Vide Sanch. *l.2. de mat. d.*38. Nec obstare, etiamsi sit in præiudicium tertij particularis, ait Lugo, & Tamb. *de exped. conf. l. c.*4. Hinc si Confessor præuideat pœnitentem non restitutum, si ipsi detegatur nullitas tituli, quam pro se esse putet, non esse illi talem nullitatem à Confessario non interrogato detegendam. Quod si tamen pœnitens ipse dubitet ac roget, tenetur dicere veritatem, (quia tacere, esset errorem approbare) prudenter tamen non plus dicendo quàm rogatur, v.g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimonium contractum valeat, possitque ac teneatur reddere debitum, respondeas, quod sic, tacendo obligationem non petendi debiti, v.g. Lay. hic, & Lugo *l.c.*

8. Quando Confessarii Principum Prælatorum aliorumque Magnatum sciunt ipsos non satisfacere officio, v.g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem de sua obligatione: aliàs si absoluit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cœcum ducens, ambo in foueam inferni cadunt. Ratio est, quia in talibus rarò est ignorantia inuincibilis: rarò item contingit, vt illa secum non adferant scandalum in subditis, existimantibus illa licere; vel certe non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse inuincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune: contra verò admonitionem fore in maius malum pœnitentis, aut allaturam scandala vel incommoda, potest, secundum paulò ante dicta dissimulare, nisi interrogetur. Ita Lugo *d.22. n.37.*

9. Si etiam pœnitens teneretur (licet sub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non crederetur tunc æquo animo accepturus, & alia vice melius susceptùrus, posset prudens Confessor tunc illum relinquere in bona fide excusante à peccato & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat, grauiusque detrimentum incurrat. Tamb. *c.* 14. Lugo *d.* 22 *s.* 2. *n* 27.

10. Minùs rectè dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, propositâ peccati fœditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportunè præscribenda contra peccata futura.

Resp. 2. Vt confessarius licitè hoc Sacramentum administret, debet esse in gratia, alioqui peccabit mortaliter: item debet esse talis, vt per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis de sacr. in gen. An vero audiens plures vna quasi vice morali, tot numero peccata committat, alij negant, vt Rodrig. alij affirmant, vt Bon. hic: Pars posterior patet. Vnde resoluuntur hi Casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat, vel saltem absoluat pœnitentem, ipse confiteri, vel conteri de suo peccato. Si tamen vocatus improuisò ad moribundum, recolligere se tam subito non possit ad contritionem eliciendam (vel bona fide putet se elicuisse) non peccat absoluendo. Præp. Lugo, Tamb. *l.* 3. *c.* 2. §. 3.

Resp. 3. Si malè absoluit, committendo defectum essentialem, v. g. si non protulit formam, vel absoluit à reseruatis, vel non subditum, tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocumento suo possit: sin minus, non tenetur si non absoluit à censura, potest ab eadem (si, vel quando habuerit potestatem) absoluere absentem. Bon. *de cens. in commun. d.* 1. *q.* 3. *p.* 6. ex Suar. Fill. *t.* 11. *c.* 10. *q.* 6. Regin. Nau. Rodriq.

Si non interrogauit sufficienter numerum, speciem, vel alias circunstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad pœnitentiam agendam: monere enim extra confessionem non debet, cùm iudicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem idem pœnitens debet moneri de defectu commisso, quia alioqui hæc confessio non erit integra, cum quædam non sit debitè confessus.

Dixi, *si non interrogauit:* quia si positiuè dixit, non teneri confiteri numerum, speciem &c. debet monere, si sine graui scandalo & detrimento potest; quia est causa, quod alter præceptum graue (scilicet confitendi illa peccata) violet. Lugo *d.* 12. *s.* 3.

Si neglexit monere de restitutione, moneat, si quidem commodè potest; (vel in confessione, vel extra, obtenta prius ab ipso venia; ea verò negata ad nihil vltra teneri docet Tamb. *l.* 3. *c.* 8. ex Sanch. contra Suar.) quia tenetur ex charitate: si non commodè potest, Deo commendet. Lay. *l.* 5. *t.* 6. *c.* 9. Hen. Suar. Sylu. Mercer. *in* 3. *p. q.* 9. *a.* 1. Dian. *p.* 4. *R.* 198. *& p. t.* 4. *R.* 109. Quòd si tamen (ex graui seu mortali culpa contra ius alterius dixisset, eum non teneri ad restitutionem, vel aliter, v.g. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse vel alius, tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tempestiuè priusquam pœnitens fiat impotens; quia actione suâ fuit iniusta causa damni. Si vero sine graui culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentem, si commodè potest; alioqui ipse obligatur sicut casu priore. Si non commodè potest, excusabitur. v. Suar. Con. *d.* 8. *d.* 17. Bon. Dian. *t.* 1. *t. misc. R.* 1. Lugo *d.* 22. *s.* 3. *n.* 61. & suprà *l.* 3. *t.* 5. *c.* 2. *d.* 1. *a.* 2. *casu* 12.

Quæres, Quæ & quanta sit obligatio Confessarij audiendi pœnitentes.

Resp. r. Quiuis Sacerdos (etiam simplex, quando non est alius paratus) tenetur in extrema necessitate, v.g. in periculo mortis audire & absoluere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. 2. Parochus, & quivis Sacerdos curatus tenetur audire confessionem sui subditi, non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiam (saltem per se vel alium) quoties pœnitens id rationabiliter petit; v.g. si sit in graui aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilæum, &c. Quia tenetur eius bonum, spirituale promouere. Suar. Vasq. Lugo, &c. Si tamen nimis frequenter, vel intempestiuè peteret, excusaretur. Auersa *q.15 s.11.* Quòd si etiam semel tantum vel bis negaret, aut differret, non peccaturum grauiter, ob leuitatem materiæ, docet Suar. contra Bon. admittitque Auersa *l.c.* si non petat ex vrgenti occasione, v.g. solemnis festi, &c.

Resp. 3. Quotiescunque pœnitens ex mera deuotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire contra Sylu. Regin. &c. docent Azor. Suar. Con. Bon. Molf. Lugo, &c. Sed rectè limitat Auers. *l.c.* si non adsint alii Confessarii delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Resp. 4. Reliqui Sacerdotes, per se loquendo non tenentur audire confessiones; si tamen audire cœperint, tenentur absoluere, nisi quid obstet, neque possunt remittere ad alium. Quia pœnitens eo ipso habet ius ad absolutionem, nec potest fructu & gratia sacramenti priuari. Auersa. *l.c.*

DVBIVM VI.

Quæ scientia, & prudētia requiratur in Cōfessario?

Resp. 1. Vt Sacerdos ritè absoluat, debet quantū moraliter fieri potest, omnia peccata pœnitentis intelligere, quia alioqui is frustra tenetur recensere. Vnde resolues.

1. Peccat, qui absoluit eum cuius peccata per negligentiam non satis intellexit; quia fert sententiam incognitâ causâ. Validam nihilominus esse absolutionem siue propter somnum, &c. vt dictum suprà, *c.1. dub.3. a.4.* siue propter cantum, vel linguam impeditam pœnitentis (siue huius tamen culpa)

pa) aliqua non intellexerit, docet Dian.3.*p.1.4.* *R.109.& p.4. R.198.* Item Lay. *l.5.t. 6.c. 9.* ex Henr. Suar. Sylu. Merc. *in 3. p.* eò quod essentia & effectus Sacramenti consistere possit, absque integrâ & specifica peccatorum explicatione, si sine culpa pœnitentis omittantur. v. Dian. *l.c.*

3. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat, vnum vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, siue apud eundem, siue alium confessarium. Lay. Dian *ll.cc.*

3. Confessarius absoluens ex ignorantia, quam absoluere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium suum spectant: & debitè absoluendi. Tann. *in* 11. 2.*d.4.q.9 dub.1.* *n.*12. Lugo *d.*16.*s.4.n.*185.

Resp. 2. Vt Confessarius validè absoluat requiritur & sufficit, cognoscere peccata; saltem sub confusa ratione peccati. Vt vero licitè, requiritur ea scientia, vt possit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoque scire debet 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia, saltem ex genere suo. 2. Species & circumstantias necessariò explicandas. 3. Spectantia ad restitutionem bonorum & famæ. 4. Casus reseruatos & excommunicationes saltem communiores. 5. Censuras & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requisita in pœnitente ad bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò sufficere, si ea sciat mediocriter, ità vt saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores se, vel libros consulere.

Secundò, maiorem minorémve requiri ac sufficere scientiam, pro diuersitate locorum, & pœnitentium. Bon. *d.5.q.7.p.2.§.2.*

Tertiò, grauiter peccare tum eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit: tum eum, qui talem sine necessitate constituit, aut cùm possit corrigere, tolerat. Laym. *lib.5.c.13.* Bon. *l.c.* Lugo. Vnde resolues.

1. Si pœnitens aduertat, Sacerdotem non percipere peccati grauitatem, tenetur illum monere se peccasse mortaliter.

2. Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam diiudicare non posse; tenetur confessionem repetere apud peritiorem: quia grauiter peccauit sic confitendo.

Resp. 3. Prudentia requiritur, tum in instructione, monitione, curatione pœnitentis; tum in interrogatione. Et quidem si prudenter iudicet integrè, esse confessum, v.g. quia bene instructus potest, & solet adhibere diligentiam debitam, non tenetur quidquam interrogare; aliàs tenetur, vt habet communis. (Dian tamen *p.2.t.15.R.7.* ex Nau. & Valero negat esse mortale, non examinare aliquam circunstantiam ex obliuione. v. etiam Lugo *d.22.*) quia tanquam iudex debet curare integritatem iudicij, & tanquam Medicus, vt morbi & vulnera perfectè detegantur: cauendo interim, 1. Ne examen sit curiosum, de non necessariis, vnde Confessarij existimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne sit indiscretum, v.g. de iis, quæ moraliter certum est à tali non solere committi; vel ex quibus discat peccare pœnitens, vel de inverecundis inuerecundè, vel de numero nimis anxie, si ex dictis probabiliter æstimari possit. 3. Ne sit intempestiuum: & sinatur priùs se explicare quantùm potest, ne importunitate terreatur. Quòd verò quidam monent, expedire vt pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id Lugo *d.2.n.15.* vniuersum non probat, præsertim, si confessio non sit breuis; quia facilè aliqua excidunt è memoria. Vnde resolues.

1. Si Sacerdos aduertat pœnitentem, etiam post sufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumstantiam necessariam, omittere probabilius ac verius est, per se loquendo; teneri interrogare; etsi negat Sà, *V. Confessor*, & Medin. docens, si dili-

genter examinata conſcientia, vnius ſit oblitus non teneri Confeſſarium illud reuocare in memoriam, niſi cedat in damnum proximi : quod Vaſq. *q.93. dub.7. n.3.* videtur dicere eſſe probabile : verùm alij reiiciunt: v. Lugo *d.22.*

2. Et confeſſarius, cui euidenter conſtat peccatum pœnitentis, quod tamen ipſe negat; non debeat illum abſoluere; quando verò ex aliorum relatione, vel ſuſpicione id habet, ſtandum ſit pœnitentis confeſſione, cui in hoc foro, tam pro, quàm contra ſe fides habetur. (Suar. *tom.4.d.32.ſ.3.* Fagund *p.2.l 6.c.4.n.38.* citati à Dian *p.3.t.4.R.105.*) in vtroque tamen caſu prudentis Confeſſarij eſt 1. Cautè & à longè, tum propius interrogare. 2. Si nihilominus neget, prudenter iudicare : annon potuerit obliuiſci, vel confeſſus eſſe alteri, vel putare non eſſe peccatum, vel ſimili de cauſa excuſari, ita vt debeat abſolui. Dian. *l.c.* ex Sylu. Nau. Tol. &c. 3. Si peccatum illud norit ex confeſſione complicis, non vti illâ ſcientiâ niſi in genere, quærendo annõ aliud conſcientiam grauet, & excitando ad maiorem contritionem, ob periculum indirectæ reuelationis; aut etſi complex dederit veniam, ob periculum ſcandali. Vid. Lay. *c.24.*

3. Interrogationes in materia caſtitatis, debent eſſe paucæ, & cautæ, ne vel occaſionem det inueſtigandi, aut traducendi confeſſionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut ſe vel illum periculo exponat. Ac ſi hæc timeat, potius pati debet aliquid deeſſe integritati materiali. Et quidem ſi in hac materia negantur cogitationes, non opus eſt progredi ad opera : rudiores tamen cogitationes negant verba & opera rogati fatentur; quod illas non æquè agnoſcant aut auertant. v. Lay. *hic c. 13.* Con. *d.7. dub.7.* Fagund. *Prac.4. l.4. cap.2.* Dian. *p.3. tract.4. R.99.*

CAPVT III.

De Adiunctis Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quid sit sigillũ confessionis, & qui ad illud teneantur?

RESP. 1. Sigillum, hoc est, obligatio iuris diuini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum, etiam post mortem pœnitentis dicta in confessione (id est, in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorum reuelatio Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum. Vnde resolues.

1. Violatio huius sigilli duplicem habet malitiam, Sacrilegij contra reuerentiam Sacramento debitam, & iniustitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem & Confessarium de secreto isto seruando omni casu. Dian *p.* 5. *tr* 11. *R.* 2. ex Fagund. Kellison, &c. Neque hic datur paruitas materiæ Diana, *p.* 5. *t.* 5. *R.* 8. ex Malder. Baldel. &c.

2. Non inducitur hæc obligatio 1. Per confessionem factam ficte, v. g. ad furandum, illudendum vel Sacerdotem peruertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. v. Dian. *p* 5. *t.* 11. *R.* 26. 2. Si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis: quia tantùm est obligatio secreti naturalis, grauior aut leuior, pro rei exigentia.

3. Non frangitur sigillum. 1. Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem; modò non dicas in iis circunstantiis, ex quibus colligi possit, alios esse nocentes, vel confessos mortalia. 2. Si dicas, N. tibi esse confessum, etsi in certis circunstantiis hoc quoque periculosum sit, Lay. *c.* 14. *n.* 21. Imò si pœnitens verbo vel facto, (v. g. clàm accedendo) significauerit se nolle sciri quòd sit confessus, Confessarium reuelare sigillum volunt Regin. Nauarr. & Mercer. apud Dian. *l.* 5. *t.* 11. *R.* 47. Quia pœnitens confitendo Confessario extraordinario veniret in suspicionem grauioris criminis, quod Tamb *in append. c.* 3. dubiè confirmat asserens, se vereri ne talis accedat

ad fractionem sigilli. 3. Si peccata ita referas, vt moraliter loquendo, persona innotescere non possit; neque communitas aliqua etiam parua infametur, vt quòd ibi talia vitia regnant. vid. Dian. *l.* 2. *t.* 15. *R.* 13. id enim esset contra sigillum. Vnde Turrian. apud Dian. *p.* 5. *t.* 11. *R.* 45. & Tamb. *in append. cap.* 3. reprehendunt Superiorem localem qui Prouinciali fortè dicat, in sua domo sæpè postulari licentiam absoluendi à reseruatis: quia potest redundare in ignominiam & damnum domûs, etsi idem Tambur. *cap.* 4 *n.* 2. dicat probabile esse, quod non sit contra sigillum, si dictæ licentiæ petitæ fuerint extra confessionem. 4. Si vtaris notitiâ extra confessionem acquisita, imo ipsum peccatum, quod aliundè tibi innotuit, aperias, modo nullam circunstantiam ex sola confessione notam; nec certius referas, quàm extra confessionem nosti: quo in casu opus est magna cautela, & tutissimum est silere. Laym. *c.* 14. *n.* 16.

4. Quando plures, v.g. studiosi vel aulici, &c. tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare, etiam iis, quos non absoluit. docet Con. *disp.* 6. *dub.* 1. Fagund. & Dian. *p.* 3 *t.* 11. *R.* 22. tunc id negando probat aliquo modo sigillum & pœnitentem, tum quia dando non mentitur, cùm tantùm testetur, esse confessum. Verùm Bon. *d.* 5 *q.* 6. *ſ.* 5. *p.* 4. & Lugo *d.* 23. *sect.* 3. docent tali schedam negare, non esse contra sigillum (idemque concedit Auers. *p.* 18. *ſ.* 2. si non constet pœnitentem accedisse hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantùm non approbat testimonio positiuo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit ex quo possint cognosci delicta pœnitentis: tum quia aliàs via apperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paschate deciperent: tum quia potest esse consuetudo, vt scribat, absolutum esse, quod falsum erit si scribat, & si omittat, sigillum franget, tum quia scandalosum erit & iniquum, pu-

blicæ meretrici perseueranti (vti & occulto peccatori, sic pallianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis : neque Confessario imputandum erit, quòd eum positiuè non defendat.

5. Sub sigillum cadunt. 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quàm præterita; (siquidem hæc animo se accusandi sint manifestata ; secùs si per modum simplicis narrationis, vel vt Confessarium ad simile peccatum induceret. Dian. *p.* 5. *t.* 11. *R.* 25. ex Suar. & aliis 8.) ideoque peccat mortaliter, qui siue directè, siue indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiam leue Titij, quia materia sigilli paruitatem non habet, vt est omnium ferè sententia apud Dian. *p.* 5. *tract.* 5. *R.* 8. & Tamb. *in append. cap.* 8. vel qui in genere dicit, eum sibi confessum esse aliquod mortale vel casum reseruatum, vel excommunicationem, vel non absolutum ob indispositionem. Imò Confessorem, qui dicat absolutè: Ego Petrum non absolui, frangere sigillum dicit Dian. *p.* 5. *tract.* 11. *R.* 42. ex Suar. & aliis 92. Etiam peccata complicis, siue prudenter, siue imprudenter detecti, Suar. Vasq. & commun. apud Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 111. An verò liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitenti facere, affirmant Suar. & Fagund. contra Bon. Lorcam, Nugnum, & alios Thomistas; v. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *Res.* 113. Lugo. *d.* 16. *n.* 426. vbi docet, posse aliquando pœnitentem à Confessario obligari, & cogi ad manifestãdum complicem, extra confessionem. 3. Pœnitentia imposita si grauis sit, hoc est, quæ consueuit iniungi pro mortali (qualis nunc esset, ait Dian. *punct.* 5. *t.* 11. *R.* 31. Corona B.V. non verò Miserere) Auersa *quæst.* 18. *s.* 6. 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pœnitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v.g. si spurius sacros Ordines susceperit, si nobilitatem iactauerit &c. Bona verò pœnitentis, & cetera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v. g. propositum reli-

gionis, vel matrimonij, sæpe quidem (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipiunt Tan. & Con. nisi pœnitens talia dixerit in ordine ad applicanda peccata: tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent, cum Dian. *p.* 5. *t.* 11. *R.* 5. idem de virtutibus & vitiis affirmat Gran. contra Reg. & Mald. apud Dian. *l. c. R.* 40. de defectibus naturalibus (v.g. illegitimè natum esse) & de vitiis occultis corporis. Conin. Hurt. & Kellison. contra Gran. Mald. &c. quia ea sub sigillum cadere absolutè aiunt apud Dian. *l. c. R.* 29. Item de iis quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt, Mald. & Dian. *l. c. R.* 38. Denique de scrupulis (contra Conin. & Gran. qui eos sigillo claudi absolutè affirmant, & contra Marchant. qui absolutè negat) idem tenet Lugo, nimirum si pœnitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata, vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secùs si non cognoscatur ex pœnitentis relatione, sed videatur & percipiatur, v. g. ex modo confitendi. Idem dicit de aliis defectibus naturalibus, v. g. quòd sit blæsus, rudis, hebetis ingenij, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de pœnitente dixit, quòd impertinentiis & næniis caput sibi frangat. *vid d.* 23. *sect.* 3. *num.* 60. Gran. tamen id improbat, & Conin. apud Dian. *p.* 5. *t.* 11. *R.* 50. ait esse periculosum; & posse facilè frangi sigillũ indirectè. Denique Tamb. *in app. c.* 3. doctrinæ isti nequidem vt probabili acquiescit, atque eam à Dian. *l. c.* immeritò vocari communem, cum Gran. Hurt. Palaus, Bauny, &c. refragentur: aliterque limitans ipse ait: si isti defectus, v.g. esse, blæsum, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti, non cadere sub sigillum secùs, si sint ignoti: quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp. 2. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos, quomodocumque notitia sacramentalis confessio-

nis peruenit: qualis est 1. Confessarius, qui si de auditis in confessione rogetur, potest negare, etiamsi opus est, cum iuramento subintelligendo, quòd possit dicere, vel potiùs (vt dicit Lugo. *d.* 3. (quòd sciat scientiâ vtili ad respondendum interroganti extra confessionem, (excipit Henr. & Granad. cum Dian. *p.* 5. *tr.* 11. *R* 43. nisi ex illa negatione sequeretur confessionem non fuisse integram. v. g. si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem, discendum, esse illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo.) Imò si peccatum suum saluo sigillo non possit confiteri, debet omittere, quia sigillum strictiùs obligat, quàm integritas confessionis. 2. Superior cui se sistit absolutus à reseruato, vel à quo petitur licentia absoluendi à reseruato. Suar. Lugo, &c. contra Henriq. Vasq. Con. & Palaum qui secreto tantùm naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtiuè, vel casu aliquid audit, licet inculpatè. 5. Omnes, quibus aliquid sacrilegè reuelatum est: vndè de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laïcus, qui pro Sacerdote est habitus. 7. Doctor, vel alius, qui cum venia pœnitentis consulitur, vt habet communior sententia, contra Vasq. vid. Dian. *part.* 2. *tr.* 15. *ref.* 15. 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit: 9. Qui scriptam inuenit ac legit, vt docet Rod. Fag Mald. &c. apud Dian. *par.* 3. *t.* 4. *R.* 122. & *p.* 5. *tit.* 13. *R.* 27. contra Suar. Bon. & Lay. quorum sententia probabilis est. Iuxta quam etsi talis teneatur secreto naturali, peccetque mortaliter, si grauia ac diffamantia vulget: secùs tamen, si sciens leuia tantùm esse, ea legat ex curiositate. Vnde consequenter in casu grauissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam liceret reuelare,) excipit Lugo, nisi tamen per scripturam voluerit confiteri vt mutus, vel petere facultatem absoluendi à casu reseruato vid. *d.* 23. *num.* 48.) 10. Etiam secundùm aliquos, ipse pœnitens. Verùm probabilius est, eum tantùm teneri

secreto naturali, ratione materiæ, si ea id requirat, tacere audita à confessario. v. Laym. Dian. *p.5.t.11. res.*8. Vnde resolues.

1. Extra confessionem, cum licentia pœnitentis potest agi de auditis in confessione siue cum ipsomet, siue cum quocunque alio, etsi periculosum sit, D.Th. Suar. Præp. Tann. &c. Circa quam licentiam requiritur 1. vt sit formalis & expressa: nam præsumpta, tacita, interpretatiua, virtualis (etiam in bonum ipsiusmet pœnitentis) non sufficit. Fagund. *p.1. l.6.* Tann. Mald. & cæteri DD. communiter. 2. Vt sit libera ac spontanea, non vi, iniuriâ, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reuerentialem ipsius Confessarij obtenta. Henriq. Fagund. *l.c.* Dian. *p.5.t.11.R.10.&.24.* 3. Non reuocata, nam pœnitentem pro libitu etiam sine causa eam reuocare semper posse, docent Fagund. & Dian. *ll.cc.* 4. Non opus esse vt habeatur in scripto, Suar. Fagund. *ll.cc.* Imò si dubium sit, an confessor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potius quàm pœnitenti credendum, ex Graff. & Henriq. affirmat. Dian. *l.c. R.*4. vel etiam quàm hæredibus; v.g. si ex licentia defuncti reuelet restitutionem ab iis faciendam. Tann. & Mald. qui tamen monet, eo casu non esse dicendum, eam deberi ex delicto, sed solùm quod talibus tantum dari voluerit, satiusque suaderi moribundis, vt talia secreto codicillo hæredibus iniungant. Vide Dian. *l.c.R.*32. 5. Perinde esse, siue, ea licentia detur verbo, siue facto quod quidem æquiualeat expressè concessioni; v.g. si pœnitens extra confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in confessione: tunc enim posse hunc prosequi, docent Auersa *q.18.s.7.* Tann, *in app.c.2.* ex Bon.

2. Frangitur sigillum, si cum pœnitente, extra confessionem, sine eius venia, agas de auditis in confessione, aut ea te scire ostendas. Quod verum putat Sanchez contra Suar. & Laym. etiamsi cum

eo tractare velles de essentiali errore in ea commisso, quem illis significare, sine eius venia non licere, docent Regin. Fag. Bon. & alij contra Fil. Tur. &c. apud Dian. *p.* 3. *t.* 4. *res.* 87. Dixi *Extra*, quia intra confessionem potest fieri mentio præcedentium, vt patet ex praxi confessariorum, qui ob recidiuam arguunt, & absolutionem aliquando negant. Ita Henr. Præpos. Grau. Mald. & apud Dian. *p.* 5. *tract.* 11. *R.* 20. Vbi ipse cum Fagund. negat id licere sine expressa licentia pœnitentis, nisi de iis, quæ is iterum confitetur, vel saltem tangit, v. Dian. *l.c. & p.* 2. *t.* 2. *misc. n.* 12. *& p.* 9. *t.* 11. *R.* 18.

3. Frangit sigillum, qui dicit se in tali Monasterio audiuisse graue peccatum, tametsi non nominet personam. Dian. *p.* 5. *t.* 11. *R.* 35. & alij 3. cum Mald. Additque grauiter peccare eum, qui dicit in hoc vel isto Ordine Religioso hoc vel istud peccatum fuisse admissum, quod ex sola confessione nouit; imo nec de ciuitate vel certo loco, quo quis confessiones audiuit, licere dicere, quòd grauia fiant vel talia & talia peccata committi soleant (nisi id aliunde constet) docent Hurt. Kellis. & Mald. apud Dian. *l.c. R.* 35. quia potest redundare in grauamen & infamiam ipsius communitatis, & fortè etiam ciuium in particulari, quando ciuitas non est ampla, & pœnitentes suspecti; atque adeo confessio fieret illis odiosa, v. Dian. *l.c. & R.* 36. vbi cum Mald. docet Confessarium, qui paucos habet pœnitentes sibi subditos, (v.g. Moniales huius Monasterij,) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitiis auditis in confessione: quia confessæ facilè suffunduntur pudore.

5. Notitia in sola confessione accepta, nullo casu vti licet, si periculum sit reuelationis, saltem indirectè. Verùm si nullum sit periculum, vt vel pœnitens, vel vsus scientiæ innotescat, etsi probabile sit licere vti ad alterius gubernationem, v.g. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum esse, vel claudendo ostium, per quod quis

nocte ingreditur ad peccandum : item cognita proditione futura, monendo de diligenti custodia : impediendo clam matrimonium, quando scitur impedimentum, vt docent Vasq. Henr. Nau. &c. Contrarium tamen verius videtur, quod docent Fumus, Sanch. Con. Lay. Dia. *p. 3. tr. 4. R. 76. & p. 5. c. 11. R. 3.* & alij; quia hæc doctrina posset pœnitentem absterrere à confessione. Et quidem superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est. Anno 1594. cum in Societ. IESV iam ante idem statutum esset, prohibitumque contrarium docere, v. Dian. *p. 4. tr. 4. R. 202.* Contra verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia vti, videri probabilius, v. g. abstinendo, à calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo à silua, in qua paratam sibi mortem sciat ex vnius latronis confessione, docent Sylu. Henriq. Conin. Lay. *hic. c. 15.* contra Suar. Dian. *p. 5. d. 11. R. 46.* Excipit Lugo, nisi actio, vel omissio Confessarij inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, contra Con. *disp. 9. dub. 4. &c.* qui putat licere, etsi indè mors pœnitentis immineret à sociis inferenda. v. *l. c. n.* 108.

5. Denique facere aliquid ex quo soli pœnitenti innotescere posset, id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum negant D. Th. Bon. Sot. Vasq. &c. affirmant Sylu. Val. Con. Dian. *p. 3 t. 4. R. 46.* Idque confirmant Fag. Grand. Lugo, & Auers. *q. 18. s. 8.* si tale sit, quod pœnitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. g. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret; secus si ei sit gratum, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat; v. g. si audisset eum ad indignationem, aut odium prouocatum, vel in tentationem incidisse ex certo facto, vel dicto ipsius Confessarij, indeque ipse à talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

DVBIVM II.

Quale sit præceptum, & quæ obligatio Confessionis?

Resp. Præceptum confitendi, tùm Diuinum, tùm

Ecclesiasticum, sub mortali obligat omnes; ac solos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis, hoc verò postquam ad annos discretionis peruenerint & simul vt confiteantur proprio Sacerdoti vel alteri, cum eius venia, semel in anno, computando ab vna confessione ad aliam, vt quidam docent; vel ab initio Ianuarij ad finem Decembris, vt habet communior; vel denique à Paschate ad Pascha, vt consuetudo ferè obtinuit, propter communionem. Suar *d.35.s.2.* Vasq...*90.art.* Lug *d.15. s.3.4 6.& 7.* Con *d.5.dub.6.* Vnde resolues

1. Tenentur hoc præcepto, 1. Hæretici & Apostatæ, pueri doli capaces, saltem post septennium, v. Dia. *p.4.t.3.R.52.* Lug. *l.c.s.7.n.144.& 149.* 2. Ingrediens periculosam nauigationem, vel conflictum 3. Mulier tenera primum paritura vel quæ solet habere partus difficiles. 4. Reus morti adiudicatus. 5. Qui signa habet mortis naturalis.

2. Improbabile est, quod docet Sà *V. Confessio.* Ecclesiam non obligare ante pubertatem; cum anni discretionis citiùs attingantur, & constet mortaliter peccari posse, sub annum nonum, vel decimum, imò antè. Vnde si talis puer, crasso saltem modo, videatur cognoscere, Deum per hoc vel illud offendi, ostendatque dolorem, & propositum, ac præcipua fidei mysteria cognoscat, debet absolui: secùs tamen, si non notetur sufficiens vsus rationis: si verò dubium sit, potest, (imò in articulo mortis debet) absolui sub conditione. vid. Lay. *lib.5.t.6.c.5.* Dian. *p.4.t.4.R.53.* & Lugo *l.c.& d.17.n.21.* vbi docet etiam extra articulum mortis & obligationem præcepti, talem esse sub conditione absoluendum, ne gratia sacramentali priuetur

3. Non obligatur qui tantum habet venialia; etsi consuetudo habeat, & cogi etiam quisque possit vt in Paschate saltem se sistat Pastori, vt cum reliquis eum ad communionem admittat; ad quod Pastor tenetur, si alter dicat, se mortalis culpæ non esse conscium. Suar. *d.36.s.2.* & c. communiter.

4. Probabile est; eum, qui vno anno, siue cum, siue sine culpa sua, non satisfecit præcepto, teneri adhuc quamprimum potest, anno sequente, quia terminus non apponitur, ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem negligit, vt docent Bon. *d.* 5 *q.* 5. *f.* 2. Suar. Vasq. Lug. *l. c. n.* 176. contra Sylu. Valent. Lay. Dian. &c. qui dicunt perseuerare in vno eodemque peccato.

5. Satisfaciunt ij, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paschate, quia hi habent facultatem à Sacerdote propriissimo omnium fidelium, & Pastore Pastorum. Ita communiter omnes contra Glossatorem, & Auctorem Parochiani obedientis contra quos vid. in Responsis Francisci Fontani, editis Viennæ Austriæ anno 1644. allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium, Viennensis & Tridentini, 20. Pontificum, 50. Doctorum & præter totius orbis consensum, multorum quoque Parochorum, testantium, eos esse optimos Parochianos, qui Regulares adeunt, & ab iis instituuntur, vt sup. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 1. *dub.* 3. Item Nau. Azor. Fag. Trul. *l.* 3 *c.* 4. *d.* 2 *n.* 6. Dian. *p.* 8. *t.* 1. *R.* 88.

6. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliuiscatur, Con. Henriq. Lugo *d.* 14. *n.* 41. & alij, contra Med. &c. Si tamen præuideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet præuenire etiam in medio anni. Lugo *disp* 15. *f.* 6 *n.* 182.

7. Probabilius est, non satisfieri præcepto Ecclesiæ per confessionem inualidam, vt docent Suar. *d.* 36. *f.* 7. Fill. Laym. *d.* 16. *f* 6. §. 5. etsi probabile contrarium putet esse Fagund. vid. Dian. *p.* 3 *tract.* 4. *R.* 120. Item nec per confessionem venialium; vt docet Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 206 ex Hurt & Mercero.

8. Excusantur ab hoc præcepto 1. qui physicè non possunt, v g. quibus deest Confessarius, 2. qui moraliter non possunt; v. g. qui prudenter timens reue-

rationem sigilli, vel qui nō possunt sine notabili incōmodo vitæ, fortunarum &c. Con. Tann. c. 4. §. 3.

TRACTATVS V.

De Extrema Vnctione & Ordine.

CAPVT I.

Quid sit Extrema-Vnctio, & quæ circa eam obseruanda?

RESP. 1. Est Sacramentum à Christo institutum ad ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. S. Thom. *in* 4. *dist*. 23. *q*. 1. *art* 1. Vnde resolues.

1. Materia eius remota, est oleum benedictum quod in pyxide chrismali signatur litera I. (in cuius defectu non licet vti chrismate: si tamen vsus sis nihil repetendum esse, docet Lay. *lib*. 5. *t*. 8. *c*. 2. *n*. 3.) idque renouandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto, si tamen nouum haberi non possit, licet vti antiquo. Lay. *l. c.* & si hoc non sufficiat aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum, (in minore tamen quantitate quàm vetus est) addere. Etsi Dian. *p*. 6. *t*. 6. *R*. 44. ex Less. & aliis 4. dicat contrarium habere praxim Ecclesiæ, vt scilicet paulatim & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longè etiam maior quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata initio. Bon *d*. 7. *q*. 1. *n*. 8. ex Posseuino.

2. Materia proxima, est unctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensuum: vel si muti'ati sint vicinarum partium facta à Sacerdote, non simpliciter necessario contactu immediato manus, nam peste grassante potest vti virga oblonga oleo tincta, quam postea comburat, Sylu. Chapeauill. Dian. v. Dian. *p*. 3. *t*. 5. *R*. 167. Quidam etiam Doctores putant, unam tantum vnctionem esse de essentia Sacramenti. Ideoque in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere vnum tantum organum magis obuium, vel potius caput, quod in eo sensus maximè vrgeant vngere dicendo: Per istam

&c. quidquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum, &c. & quidem pro hac sententia citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor. Louan. Sylu. *in* 3. *part. q.* 33. *art.* 2. Laym. *lib.* 5. *t.* 8. *c.* 3. qui eam non omnino improbabilem. Tan. & Marchant. *ic Horto Pastorum*, qui omnino probabilem, & in praxi vsitatam, Dian. *p.* 3 *t.* 4. *r.* 168. qui in praxi tutam dicit citansque pro ea *p.* 8. *t.* 1. *R* 21. Gran. Amic. Auersam, affirmat Pontificem id posse permittere, & denique Escob (citans Beccanum *c.* 25. *q.* 7. *n.* 6 & Barbosa in Trid. *seff.* 14. *cap.* 1. id permittit. Verùm cum alij Doctores communiter repugnent, tutius saltem erit, (quod suadent Laym. & Dian. *ll. cc.*) eo casu unum oculum, aurem, manum, narem, & os velociter sine crucis forma vngere, dicendo vnicam formam, complectentem reliquas. Illud verò certius est, pedes, aut renes iniungere, non esse essentiale, imò quoad renes non est decens, præsertim in fœminis, & viris religiosis, ideoque omitti solet. Henriq. Sà Tolet. Suar. Bellarm. *c.* 10. *in fine*.

I. De essentia huius Sacramenti est, 1. vt organa 5. sensuum quæ inunguntur nominentur. Palaus *t.* 4. *t.* 16. Auersa *f.* 4. &c. communit. licet Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 56. ex Regin. contrarium censeat probabile: imò ad valorem sufficere, si inter vngendum omnes sensus dicas: Per istas sanctas vnctiones indulgeat tibi. 2. Verba illa: Per hanc sanctam vnctionem, etsi Palaus *l. c.* dicat valere, si tantum omittas τὸ sanctam. 3. Verba deprecatiua, Indulgeat tibi Deus, Hinc formam imperatiuam; v. g. Per hanc, &c. remittantur tibi quicquid, &c. non valere dicit Palaus. *l. c.* Dian. *l. c.*

4. Hoc Sacramentum tantùm dandum est morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel senectute; quia hi soli sunt infirmi. Quod si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est: & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum nouum neque expectandum, (sub graui culpa, Quintan.

t 5. *s*. 9.) donec sensibus careant, vel omninò, sint desperati. In dubio verò de vita, detur sub conditione, Laym. *l. c.* ex S. Thom. Sylu. Suar *d.* 40.

5. Si conferatur infirmo communi morbo, siue non grauiter vel periculosè laboranti non est validum, Suar. Palaus, Gran. Amic. &c. comm. Ac licet Less. Vigers & Quint. contrarium putet probabile; concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse (etiam in eodem morbo) quando periculosè laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis, additque. Quint. mortaliter peccatum fuisse. Vide Quint. *t.* 5. *sect.* 7. Dian. *p.* 9. *t.* 6. *res.* 46.

6. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum in eo qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata; neq; sufficit attritio. Bon. *d.* 7. *q. vn. p.* 5. *n* 2. ex Reg. *l.* 28. *c. vlt. a.* 73. Ordinariè autem, nisi obstet causa rationabilis (v. g. si ob vomitum communicare non possit:) præmittenda est confessio & communio, ob Ecclesiæ consuetudinem, quæ vnctionem tanquam minus necessariam ad salutem postponit. v. Bon. *l. c. n.* 13. Licet autem per se loquendo confessio non necessario præmittatur, cum per contritionem se disponere possit, per accidens tamen requiri potest, v. g. si post viaticũ peccasset mortaliter, timetur post vnctionem defuturum tempus confessioni: tunc enim prius audiendus & absoluendus esset; quia sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt. Fill. Barb. Dian. *p.* 5. *t.* 3. *R.* 92.

7. Pueris habentibus sufficientem rationis vsum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non accipiant, non recte negatur Extrema-Vnctio, cum inde nonnunquam salus ipsorum dependere possit, Suar. 3. *p. t.* 3. *d.* 70. *s.* 1. Graf. Angl. Zamb apud Lay. *l* 5. *t.* 8. *c.* 4. *n.* 2. qui Parochos quorundam locorum excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante ann 14. vel 15. excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis vsum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem

ſuſcipere non poſſit, vide Chapeavill.*c.5.q.17.* Ac licet Parochus in confeſſione cognouerit, puerum nunquam actualiter peccaſſe, debere tamen illum inungere, contra Nagn. & Sanciũ docent Suar. Reg. Fil. Con. &c. cum Dian. *p.3.l.4.r.181.* Si vero dubiũ ſit, an puer vſum rationis habeat, vngendus eſt ſub conditione, Dia. *p.5.t.3.R.85.* & Sanc. Zamb. & Lug.

8. Miniſter, eſt ſolus Sacerdos proprius, ſiue Paſtor, ſine cuius venia ſi extra neceſſitatem alius det, validum quidem eſt, ſed grauiter peccat. Sylu. Sot. Con. *d.9.n.8.* & religioſus incurrit excommunicationem Papalem, Suar. Reg. *l.18.n.40.* Poſſe tamen Regulares hoc Sacramentum (vti & Viaticum) in articulo mortis ſuis familiaribus miniſtrare docet Dian. *p.5.t.3.r.52.* ex Mãcino, &c. In neceſſitate verò, vt ſi paſtor abſit vel dare nolit, nec ſuperior poſſit adiri pro petendâ licentiâ, licitè miniſtrat quivis non excommunicatus, aut ſuſpenſus, (etiam Regularis, vt cõtra Gau. docent Præp. Henriq. Bern. Gran. Dia, *p.5.t.3.reſ.82*) cenſetur enim tunc Papa dare licentiam, Laym. Reg. Suar. &c. *l.c.* Dian. *r.176.*

9. Sufficit Sacerdos ſine miniſtro, in neceſſitate, nec in ea fœmina adhibenda eſt, quod ſi tamen fiat, veniale eſſe docet Quint. *t.5.ſ.6.* In ea poſſet etiam vnus vnam, alius aliam partem inungere, pronunciando tamen formam illi vnctioni reſpondentem. Bon. *l.c.* &c. commun. Non tamen poteſt vnus inungere aliquem ſenſum, & alius formam pronunciare: neque vnus vnũ oculum, & alter alterum. v. Dian. *p.9.t.5.r.56.* Quòd ſi Sacerdos non poſſit progredi, ſupplenda erunt per alium quæ reſtant. Tan. Præp. Mærat. qui apud Dian. *p.5.t.3.reſ.87.* notat licere etiam alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac ſi prior nullam earum inchoaſſet.

10. Etſi administratione huius Sacramenti ſeruanda ſint omnia præſcripta in Rituali, Agẽda, vel Manuali; mortale tamen non eſſe adminiſtrare in neceſſitate ſine ſuperpelliceo vel ſtola, docent Quin. & Leand. conceditque Amicus. Et Dia. *p.8.t.1.r.79.*

id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra Suar. Reg. &c. Imò etiam extra necessitatem non esse mortale. 1. Omittere Psalmos pœnitentiales, Litanias, & cæteras preces docent Palaus & Gran. Dico, *extra:* quia in necessitate graui, v.g. tempore pestis, vel morte imminente, statim vngendus est sine præmissis orationibus, quæ tamen postea supplendæ sunt, si superuiuat infirmus. Bon. *d.7.p.6 n.8.* 2. Deferre ad ægrum vel administrare sine lumine. Leand. citans Possen. Quint. *t.5.s.13.* Barb. *de Off. Paroc. c.22.* 3. Si Solus sine ministro administret: imò hoc in necessitate permittunt Tolet. Sà, &c. v. Dian *parte nona, tract.6. Resolutione trigesima sexta.* 4. Si vngat aliter quàm in formam crucis. Suarez. Beccan. Layman. Dian. *part.3. tractat.4. Res.178.*

11. Pastor ratione officij, tenetur sub mortali, dare iis qui petunt, nisi iusta causa excuset, etiam tempore pestis, modò possit absque periculo vitæ; cum eo enim non teneri, docent Tan. Dian. *p 5 t.3. R 93.* Si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti, absolutè docet idem Dian. *parte tertia, tract.4. Resolutione 174. part. 5. tract. 3. Resol. 83. & 93. & part. 8. tract. 5. Resolut. 21.* ex Villalob. Tanner. Amic. Franc. Lugo, &c. Suar. Fill. Con. Bon. Laym. *ll. cc.*

12. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo ne sine unctione moriatur æger, (nisi iusta causa excuset) quia in graui non præstat id, ad quod tenetur ex iustitia. Alius verò Sacerdos si absente Parocho licitè & facilè possit, tenetur ex charitate, sed sub veniali tantùm: nisi tamen ægrotus valdè indigeret, v.g. si alioqui sine omnibus sacramentis esset moriturus: quòd aliud nullum suscipere possit, tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoscere videntur v. Dian. *parte tertia,*

*tract.*4. *Resolut.* 170. Layman. *lib.* 5. *t.*2. *cap.*7. *num.* 3.

13. Parocho vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum non licet retinere domi sacrum oleum, vt vocatus possit venire expeditius, licet venialem culpam in eo tantùm agnoscat Barbos. *de Par.c.*22. ex Posseu. item. Quintanad. *t.*5. *sect.*10. vbi tamen à mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

14. Decens est, vt stupa comburatur : quia ad singulas vnctiones noua adhibenda est, nisi aliud habeatur in Agenda. Laym. *l.c.* Sà.

Resp. 2. Effectus eius principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est. 1. delere reliquias peccatorum. 2. tollere pœnas restantes. 3. aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. S. Thom. Sylu. Suar. *d.*42. *s.*1. Vnde resolues.

Huius Sacramenti non sunt capaces, 1. Pueri, ante vsum rationis : etsi sufficiat ea ætas, qua possunt peccare. Nauar. Suar. *l.c.*2. Perpetuo amentes ; aliis verò delirantibus si ante petiuerint, aut petituri fuissent si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest & debet. Sylu. Henriq. Layman. Etsi tales vnctioni resistant, ligandos esse vel fortiter tenendos ait Tamb. apud Dian. *part.*5. *tract.*3. *resol.*84. qui cum Barbos. *de Officio Parochi, cap.* 22. dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci à natiuitate sunt capaces, atque adeò debent inungi propè organa sensuum quibus carent : etsi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent. Posseuin. Nald. Præpos. Dian. *parte.* 5. *tractat.*6. *Resol.* 11.

3. Non suscipere hoc Sacramentum ; per se lo-

quendo, seclusóque scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale. Suar. Laym. Tann. Eicob. &c. (multò minùs peccant mortaliter domestici, si id non procurent.) Veniale tamen esse, docet Con. *d.* 19. *dub.* 18. contra Nugnum. v. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 170. *d.* 8. *t.* 1. R. 58. *& p.* 5. *t.* 3. *R.* 97. vbi notat ex Tan. non censeri contemnere, qui sciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate. Contrarium tamen vult Tolet. Præsertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

CAPVT II.

De Sacramento Ordinis.

DVBIVM I.

Quid Ordo, quotuplex, & quæ eius materia.

RESp. 1. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam ritè administrandam. Ordines vniuersim sunt septem, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rursus est duplex Minus, & Maius, siue Episcopatus. Vnde quidā octo numerant. Prima verò tonsura non est Ordo, nisi latè, sed tantùm dispositio ad Ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficij Ecclesiastici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex iis tres posteriores dicuntur Maiores, siue sacri, ob annexum votum solemne castitatis, (etsi ordinatus per grauem metum, vel nimiis blanditiis, & importunitate parentum probabiliter eò non teneatur, nisi sponte ratificauerit Sanch. *disp.* 29. Azor. Fill. *lib.* 10. *c.* 4. *q.* 3 Con. *n.* 150. Bon. *de matr. q* 3. *p.* 9.) reliqui Minores, quos cum Vasq. alij Sacramentum esse negant, alij cum Bell. Con. Fill. &c. communius & probabiliùs affirmant. Et quidem vnum, vel perfectione ac fine, vel vnitate attributionis. v. Fill. *tr.* 9. *c.* 1. Bon. *d.* 8. *q.* 2.

Resp. 2. Materia remota Ordinum, est aliquod instrumentum traditum ordinandis; in signum potestatis spiritualis. Proxima est eiusdem traditio & acceptio. Cuius contactum physicum & immediatum, etsi non esse essentialem aliqui probabiliter

doceant, cum Sà, Henr. Reg. Lay. Dian. *tr.* 4. *de Sacra. n.* 185. & aliis, quo citat: contrarium tamen communius est, ac tutius, vt alterâ saltem manu tangatur; imò ex præcepto ad scrupulum vitandum, vtraque manu; & quidem omnia, v. g. calix cum patena, hæc cum hostia, vt docet Fill. idque simul cum prolatione verborum Episcopi. v. Laym. *lib.* 5. *t.* 9. *c.* 5. Bon. *d.* 8. *q.* 1. *punct.* 3. v. Dian. *p.* 8. *t.* 1. *R.* 40. & 42.

Resp. 3. Ostiarius ordinatur traditione clauium Ecclesiæ; Lector libri lectionum, Exorcista, libri exorcismorum; Acolythus, ampullarum vacuarum, vel saltem vnius, & candelabri cum cereo extincto, quia eius est præparare lumen, vinum & aquam ad Missam; Subdiaconus, traditione calicis vacui, cum vacua patena superposita, quia illius est hæc ad Missam præparare; Diaconus impositione manûs; & traditione libri Euangeliorum, quia eius est catechizare, cantare Euangelium cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare, vide *suprà*. Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, additâ formâ quâ datur potestas sacrificandi, deinde impositione manûs additâ aliâ formâ quâ datur potestas remittendi aliis peccata. v. Fill. *t.* 9. *c.* 2. Reg. Bon. Dia. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 186 187 & 188. & *p.* 8. *l. c.* Ex dictis resolues.

1. Potest Episcopus extra diœcesim suis subditis conferre primam tonsuram: quia non est Ordo, Bonac. & alij 4. cum Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 143. contra Sanch. Barb. &c.

2. Quando dubium occurrit, an Ordo sit verè collatus, v. g. quia materia fuit dubia, iterari potest & debet sub conditione. Quando verò sunt rationes vtrimque probabiles pro nullitate & validitate, ait Diana *p.* 5. *t.* 3. *R.* 47. ex Gran. posse iterari sub conditione, imò debere, si sit Episcopalis vel Sacerdotalis, v. g. si Sacerdos vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam, sed non ho-

ſtiam. Eum verò, qui non tetigit calicem & patenam, dum forma proferebatur, ſed paulò poſt, poſſe quidem ad maiorem animi ſui quietem ſub conditione iterum ordinari, non tamen eſſe neceſſarium docet Lugo, *Reſp.mor.l.*1.*d.*33. Rectè autem notat Dia.*l.c.* etiamſi quis timeat ne validè ordinatus ſit, aut non recordetur ſe tetigiſſe ſacra vaſa, aut non tetigiſſe imaginetur, non illicò iterandum eſſe Ordinem; cùm ſola obliuio vel timor non ſufficiat ad prudens ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Reſp. 4. Epiſcopus non poteſt ordinare niſi ſubditos, vel ratione originis (ſi ſcilicet in eius diœceſi ſint nati,) vel ratione domicilij, ex voluntate iſthic perpetuò habitandi, vel ratione beneficij in ſua diœceſi exiſtentis. Dia. *p.*8.*t.*2.*reſ.*8. Lay. Præp. &c. comm. Quicumque autem horum modorum ſint ſubditi, licitè eos ordinat, vt habetur in *c. cum nullus, de tempore ord. in* 5. & ex communi Henr. Leſſ. *lib.*2.*c.*34.*d.*19. Vnde reſolues.

1. Qui in una diœceſi eſt natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quovis trium iſtorum Epiſcoporum poteſt Ordines, vel dimiſſorias accipere, Præp.*q.*1.*d.*14 Lay.*l.*5.*t.*9.*c.*9. Dian. *p.*8.*t.*2.*R.*8.*&* 9. vbi cum Auerſa & aliis.3. contra Barb. dicit, etſi ab uno eorum acceperit Ordinem vnum, poſſe alterum ab alio accipere.

2. Poteſt quis ordinari vt originarius, vbi ipſe vel pater eius eſt natus. Barboſ. Zerola, Auerſa, & alij 9. cum Dian. *p.*8.*t.*2.*R.*12. Non tamen poteſt ordinari ab Epiſcopo, in cuius diœceſi natus eſt fortuitò; v.g. quia mater ibi itineris vel negotiorum causâ degebat: quia non contrahit ibi ius originis, ſed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus eſſe cenſetur & Sanch, & alij 8. cum Dian. *p.*8. *t.*2.*reſ.*1. contra Hurt.

3. Qui in diuerſis Epiſcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etſi non mathematicè) habitat, poteſt ab vtriuſlibet loci Epiſcopo ordinari, quia vtrique eſt ſubditus ratione domicilij. Præp.

l.c. Sanch. Auersa, &c. cum Dian. *p.8.t.2.R.14* eius tamen filius ab illo tantùm, in cuius diœcesi est natus Quòd si fortuito extra vtriusque diœcesim sit natus, ab vtrovis potest ordinari; quia vterque censetur eius Episcopus originis, cùm non sit potior ratio de vno quàm de alio. Præp. Dian. *l.c.* Natus autem ex fornicatione, matris potiùs quàm patris domicilium sequitur. Præp. Dian. *l.c.R.18.*

4. Qui plura habet in diuersis diœcesibus beneficia, potest, à quolibet illorum Episcoporum ordinari. Græc. Præp. *l.c.* &c. Dian. *p.8.t.2.R 25.*

5. Studiosi qui in Vniuersitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeò ab eius loci Episcopo ordinari non possunt. Imò si isthic, ducant vxorem nec filij eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus domicilij respectu patris; ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris. Dian. *p.8.t.2. R.15 & 17.*

DVBIVM II.

Quæ requirantur in ordinando?

Resp. 1. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, vt sit mas baptizatus. S. Thom. *p.3.q.39.a.2.* Con *d.20.d.10.* Vasq. Fill. *t.9.c.4.q.2.* Vnde resolues.

1. Incapax ordinum est, & quidem iure diuino. 1. Fœmina. Vasq. Reginald. Filliu. *loc.cit.* 2. Hermaphroditus; in quo sexus fœmineus præualet. Filliu. *l.c.* Quòd si autem in eo incipiat præualere post ordinationem validam, non potest validè consecrare, vel absoluere; licèt characterem sacramentalem retineat, Lugo *resp. mor. l.1.d.31.4.* non baptizatus. *Ibid.*

2. Validè ordinantur, 1. Perpetuò amentes, cæci, muti, priuati manibus, etsi iure naturali sint inhabiles. 2. Irregulares, etsi iure Ecclesiastico sint inhabiles, maneántque ab eorum vsu suspensi 3. pueri in cunis, qui tamen ad castitatem non tenebuntur vi voti, nisi id ratificauerint. Tol. Henriq. Azor. *l.13. c.14.* Bonac. *l.c.*

Resp.2. Vt ordo licitè, & secundùm iura Ecclesiæ ritè sumatur, aut non incurratur censura, requiritur in recipiente, præter statum gratiæ. 1. Vt non sit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus. 2. Animus clericandi. Trid. *sess.*21. *c.*4. sine quo si primam tonsuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare saltem venialiter (nisi iusta causa excuset) quia fraus est leuis, v. *suprà l.*4.*c.*2.*d.*1.*art.*3. Similiter venialis inconstantia videtur, sine iusta causa statum Clericalem deserere. 3. Vt sit confirmatus. Trid. *sess.*23.*c.*4. & quidem secundùm Bonac. *d.*8. *p.*5.*num.*10. sub mortali; secundùm Sotum & Con. sub veniali. 3. Literæ dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprij, siue originis, siue beneficij, siue domicilij, v. Dian. *p.*3.*t.*4.*R.*194. 4. Examen coram Episcopo, de scientia necessaria ad vsum cuiusque Ordinis: nam Trident. *sess.*23. *c.*4. pro prima tonsura requirit, vt sciant fidei rudimenta: item legere & scribere: & de quibus probabilis sit coniectura quod Clericatum elegerint, non sæcularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent. Pro Minoribus, vt linguam Latinam intelligant. Pro Subdiconatu & Diaconatu, cognitionem eorum quæ ad istos Ordines spectant. Pro Sacerdotio tantam scientiam, vt populum docere possint necessaria ad salutem, & administrare sacramenta. 5. Titulus sustentationis, vt beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus. Trid. *s.*21.*c.*2. v. Bon. 6. Ordo inter receptionem vnius & alterius; cuius inuersio, v.g. suscipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale, Episcopatus ante Sacerdotium, erit etiam inualidus. 7. Tempus, sic minores conferuntur quauis Dominicâ vel festo, quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebretur etiam in foro, vt Sylu. Azor. Barbos. &c. comm. docent. Ac licèt Præpos. Fag. Tam. Gauant. &c. putent sufficere quoduis festum duplex in Ecclesia, eámque sententiam

Dian. p.5.t.13.R 47. vocet tutam in praxi: eam tamē ex decreto Vrbani VIII.reiectam esse monet Card.Lug.lib 1.Resp.mor.d.43 Eosdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine, etiam feria VI.vespere ante Sabbatum, quo omnes Ordines iure conferri possunt, notat Diana p. 2 t.16 R 28. ex Henriq.Regin.&c.maiores verò Sabbatis Quatuor Temporum;& Dominicæ Passionis, ab Hebdomadæ Sanctæ, 8.Interstitia temporum.Sic maiores non nisi post annum ab alterius susceptione conferri possunt, ex Trid.sess 23.c.11.13.& 14.in quo tamē Episcopus ob necessitatem, vel vtilitatem Ecclesiæ, potest dispensare.Eodem tamen die, non nisi de licentia Papæ, duo Ordines maiores possunt dari:Minores verò omnes, dispensante Episcopo, possunt dari eodem die;& si consuetudo sit simul cum Subdiaconatu. Nau.c.25.Henriq.lib.10.c.11.Vasq. Suar. Sà, V.Ordo, Laym.lib 5.t.9.c.8.&.9.Locus, scilicet pro solemni collatione, Ecclesia pro priuata, Sacellum.10.Ætas, in quâ ordinariè Episcopus non potest dispensare,& sic pro prima tonsura & minoribus, requiritur saltem septennium completum, licet Q in. t.6.s.21. contra Sanch.&c.putet sufficere inchoatum. Pro Acolytho ann. 12. completus Fill.t.9.c.4 num.28.Pro Subdiaconatu vigesimus secundus, pro Diaconatu vigesimus tertius, pro Sacerdotio vigesimus quintus, omnes incepti, pro Episcopatu trigesimus completus, vide Bon.d.7 q.4. Fill.tr.9.c.4.Lay.lib 5.tr.9. c.6.& 7.Dian..p 3.tr.4. R.192.Si autem dubium sit an quis ætatem requisitam habeat, v.g.pro Sacerdotio an annum 25. ingressus sit, ordinari non potest. Sanch. Layman. Bard.d.6. c.11. p.6. §.2. vide suprà lib.1. tit.1. c.2. dub.3.Peccat autem tam ordinans, quàm ordinatus, si ordinetur qui non habet qualitates requisitas.

Quæres. Quæ sint officia ordinatorum?

Resp.1.Ostiarij est claues templi seruare, aperire,& claudere eius ianuas; arcere eos quibus non

licèt interesse sacris, campanas pulsare; quæ intra Ecclesiam sunt custodire: ei qui prædicat: aperire librum. 2. Lectoris munus est, legere in Ecclesia lectiones veteris & noui Testamenti: item docere catechumenos rudimenta fidei Christianæ 3. Exorcistæ munus est, manus imponere supra vexator à spiritibus immundis, id ad illos adiurandos & eiiciendos, item ad exorcizandos catechumenos, 4. Acholythi munus est præparare ampullas vini & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem sacrificium, & illis ministrare; vnde & ceroferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus est, immediatè subordinari Diacono ad Sacrificium Missæ, calicem & patenam illi tradere, vinum cum aqua præbere, aquam ad lauandas manus infundere, Epistolam ex officio & solemniter in Missa legere. 6. Diaconi manus est; cantare solemniter Euangelium in Missa, ministrare immediatè Sacerdoti in omnibus quæ pertinent ad Missæ sacrificium, vestire altaria, crucem ferre; & denique ex commissione Sacerdotis prædicare & baptizare. 7. Presbyteri munus est offerre sacrificium Missæ, absoluere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ & similes facere, populum doctrina & exemplo pascere v. Escob. *Ex. 8. t. 7. c. 1.*

TRACTATVS VI.

De Matrimonio.

CAPVT I.

De Sponsalibus.

DVBIVM I.

Quid sint sponsalia.

RESp. Sunt promissio voluntaria deliberata, & mutua, signo sensibili expressa futuri matrimonij inter personas iure habiles.

Dicitur 1. Promissio: quia propositum non sufficit, cùm non inducat obligationem. Vnde qui diceret, volo te accipere, habere, aut ducere in vxo-

rem, non contrahere sponsalia, vt Bonac. *qu.*:.*p.*1. docet, ex aliis: quia hæc verba non promissionem, sed propositum promissionis tantùm significant, nisi tamen ex circunstantiis aliud colligatur.

Dicitur 2. Voluntaria & deliberata, scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cum sponsalia sub mortali obligent. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 273. ex Sanc. Pontio, &c. etsi Bon *q.* 1. *p.* 4 *n.* 4. plus requirat. Vnde regulariter non sunt valida ante septennium completum, vt docet Con. *dist.* 21. *art.* 5. Sanc. *lib.* 1. *d.* 16. nisi malitia & prudentia suppleant ætatem. Diana *tract.* 4. *p.* 3. *R.* 274. Pontius, &c. (quod tamen quidam negant sufficere, cùm ius determinarit ætatem) imò nec post septennium, si de vsu rationis sufficienti non constet; vti neque, si vi, dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundùm dicta de voto & Contractibus.

Dicitur 3. Mutua, Vnde si Titius promittat nuptias Caiæ, & hæc acceptet sine promissione, neuter obligatur, quia cum contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudicare: inuoluit enim conditionem, si tu repromiseris. Quod si tamen Titij promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata à Caia, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita Sanch. *lib.* 3. *d.* 3. contra Pontium, apud Dianam *p.* 3. *tract.* 4. *res.* 244.

Dicitur 4. Signo expressa: quia contractus inter homines non nisi signo externo. Vnde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Caiæ, etiam cum consensu interno in promissionem matrimonij, quod Titius, ei promittit. Si tamen pater, vel mater, pro filio aut filia, aut Curator, pro eo cuius curam habet, præsente & non contradicente (dummodo metus absit,) contrahat, valida erunt; quia in hoc casu, ius accipit taciturnitatem, pro expressione consensus. Sanchez. *lib.* 1. *d.* 12. Diana *part.* 3. *tract.* 4. *Resol.* 176.

imò etiam si pro absente: saltem si is resciens id expressè vel tacitè signo aliquo sufficienti ratificet. Sanchez, Pont. Dian. *p.*4.*t.*4.*R.*171. contra quos Sot. & Henriquez ne hoc quidem requirunt, sed tantùm vt resciens, non contradicat. Quod Con. admittit, si per ipsos tutores vel parentes iis proponatur; tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur 5. inter habiles: id est, quæ & ætatem à iure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur. Vnde resolues.

1. Quando verba, vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentioni contrahentium, si de illa constet: in externo autem communi intelligentia, & sensu verborum, ita tamen, vt potiùs inclinetur in fauorem matrimonij, vide Dian. *p.*3.*t.*4. *R* 205. Bonac. *q.*1.*p* 1.

2. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium, (cùm hoc ex iure positiuo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretatiua intentione contrahentium: quia actus, quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo quo possunt; sponsalia autem virtute continentur in matrimonio. Laym. *l.c.n* 17.

3. Ad sponsalia non sufficit. 1. Si dicas, non ducam aliam, quàm te; quia sunt verba merè negatiua, & potes ducere nullam. Bon. *qu.*1, *p.*7 *n* 13. 2. Dicere, contraham tecum, si Papa dispensauerit. Barbos. & alij 10. cum Dian. *p* 3 *t.*4. *R.*290. Contra Sanc. Conc. & Pont. ac proindè licitum est vtrique contrahenti ante & post impetratam à Pontifice dispensationē altero inuito resilire. Si tamē impensæ magnæ factæ sint causâ dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subarrhatio annuli, & missio munerum iocalium, nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio est, quia potest fieri ex aliis causis. Quòd si tamen verba vnius præcesserint, tunc immissio annuli, & verbum [*recipio*] operatur sponsalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, vt docet

Fill. quia recipiendo sic annulum, tacitè consentit: itemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio, sponsus misit arrhas, & munera iocalia, eásque sponsa acceptauit. Laym. *l.5.t.1.c.2.4* Sponsalia metu graui contracta, licèt iuramento firmata, sunt invalida: quia iuramentum metu extortum non firmat contractum, imò probabiliter nec obligat, adeóque relaxatione non indiget. Sanchez, Barb. Dian. *p.3.t.4.R.278. suprà l.3.t.2.c.2.*

DVBIVM II.

Quæ & quanta sit obligatio Sponsalium?

Resp. 1 Obligant ad ineundum matrimonium sub peccato mortali: si tamē terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando à promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re graui. Ratio posterioris est, quia id est, commune omni debito, Sanchez *l.1.d.28.* Con. *d.22.dub.1.* apud Dian. *p.3.t.4.R.245.* Pontius tamen *ibidem* vult obligare statim post contractum. Vnde resolues.

1. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam à Iudice per censuras; quod tamen rarò expedit, ob periculum infelicis exitus.

2. Si iudex secundùm allegata & probata cogat ad matrimonium, licèt à parte rei reuerà coactio sit iniusta, valet matrimonim. Sanchez, & M. Perez, contra Texed. apud Dian. *p.9.t.8.R.26.*

3. Fornicatio sponsæ, est circunstantia in confessione exprimenda: quia mutat speciem & constituit iniustitiam: quæ in sponsa grauis est, ideóque mortalis habetur, vt si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat: quod tamen sponsus non censetur fornicando, cùm in viro fornicatio non non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. Sanchez *l.1.d.2* Con. Fag Fill. &c. probabiliter, contra Laymann. Azor, &c. v. Lugo *d.16.n.176.*

4. Qui simulato animo promisit, per se loquendo non obligatus, ad nuptias, tametsi damnum creatum

amplexus & oscula in signum amoris. Sanchez l.9. d.47. vide Dian. q.2. tract. 17. R.6. & t.1. misc R.31. & p.4. R.131.

DVBIVM III.

Quomodò dissoluantur Sponsalia?

Resp. 1. Dissoluuntur sequentibus casibus. 1. Per matrimonium validum cum alia initum, Bon. p.7.

2. Per mutuum consensum, sicut quivis contractus, Laym. c.2. n.8.

3. Si superueniat impedimentum dirimens matrimonium. Bon p.8. n.5.

4. Per atrox crimen alterius sponsi, soluuntur ex parte innocentis: quale censetur 1. Fornicatio, siue spiritualis, vt hæresis, siue corporalis, tam spõsi quàm sponsæ, post sponsalia: & sponsæ etiam ante illa, sed à sponso ignorata, licèt per vim facta. Bon. p.8. Imò si sponsa permittat se tangi impudicè ab alio per oscula & amplexus, potest sponsus resilire à sponsalibus; sed non vice versâ: quia etsi spõsus id faciat, non est dedecus sponsæ nec mutatio alicuius momenti. Reg. Sanch. Dian. p.3. t.4. Res. 283. Limitant autem Con. & Lay. nisi talia oscula & tactus sint ita frequentes, vt indicent valdè propensum sponsi animum in alteram, vt meritò timeri possit ne sponsæ non sit fidem seruaturus. Si autem vterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire docent Palaus, & Bonac. contra Con. Regin. Sanchez Laym. & Pont. qui soli viro id eo casu permittunt, eo quod delicta sint imparia, & longè grauius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis. Dian. l.c. R.284. Furtum graue, homicidium, &c. vel simile, quod graue damnum, vel infamiam pariat. Bon. p.8. n.12.

5. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si à principio cognita fuisset à sponsalibus deterruisset; qualis esset, v.g. 1. Inimicitia, vel odium graue inter sponsos. Quo refertur morũ asperitas, vel sænitia, post sponsalia primùm cognita:

item iustus timor, ne ex matrimonio scandala, & grauia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos. Lay.*c.*1.*n.*78. Bon. *q.*8.*n.*8.*&c.* 2. Si alteruter incidat in lepram, paralysin, morbum Gallicum, &c. si grauiter mutiletur, vt amissione oculi, nasi, vel aliter grauiter deformetur, præsertim sponsa vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad sustentationem familiæ necessarium. Dian.*p.* 3.*tr.* 4.*R.*85. Sanch.*l.*1. *d.*57. Con.*d.*23.*dub.*7. Lay. & Bon. *ll cc.* Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minùs quidem appetibiles, non tamen perniciosas, præsertim si aliquam infamiam habeant adiunctam, (v.g. si sponsa vi vel sponte fuisset corrupta (dummodò tamen contrarium positiuè verbo factóve non simulet; potéstque interrogatus licitè dissimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi, v.g. morbus contagiosus, grauis infamia, siue personalis, siue generis aut familiæ, non licèt (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur. Con. Pont. Dian *p.* 5. *t.* 4 *R.* 28. vbi ex Con. & Sanch. contra Pont. Nau. &c. infert sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectûs istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus, & contrahendum matrimonium. 3. Si magna alterius debita detegantur, vel graue sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsę. Bon *l.c.* Quòd si defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognouisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur grauis ac notabilis præsumetur pro sponso, cui liberũ erit resilire. Sanch. Bonac. Tancred. *t.* 1 *l.* 1. *d.* 65. secùs si defectus sit leuis. Bald. *l.* 6. *c.* 11. *p.* 7.

6. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam: quia censetur renuntiare suo iuri. Laym. *l.c.* Con. *p.* 6.

7. Si sint inita cum conditione, certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minùs sit contractum. Laym. *n.* 16.

8. Soluuntur, licèt sint iurata, per susceptionem ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem aut votum eam ingrediendi. Laym. *l.c.* Bon. *p.* 5. Nec obstat, si hic postea ad sæculũ redeat, vt docet Sãch. *l.* 1. *d.* 24. licèt Præpositus, Fill. & alij putent, talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, vti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Vndè non posset ingredi religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter quàm per matrimonium posset resarcire damnum: v. Dian. *p.* 3. tr. 4. R. 207. Bon. *l. c.*

9. Probabile est, solui etiam per votum simplex castitatis, vt docent Suar. Azor, aliique, cùm hoc sit de meliore bono: etsi contrarium doceant Fill. Sanch. Con. & alij: eo quòd Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præiudicium. Vndè etiam in foro externo talis solet compelli, vt vel fidem seruet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur ius sponsalia soluendi, eo quòd vouens resilierit, & censeatur iuri suo renuntiasse. vid. Bon. *p.* 5. *n.* 13.

10. Per matrimonium validum dissoluitur saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium; quoad eum verò qui contraxit, non extingui obligationem, si alter expectet, sed suspendi & matrimonio isto soluto, teneri ad implenda sponsalia priora, docet Pont. contra Sanch. qui vult omninò dissolui. v. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 209.

11. Si sponso nouo superueniat hæreditas, ita vt illi sponsa iam sit inæqualis, non habet ideò ius resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ in quâ nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa; si ipsi hæreditas noua superueniat. Sanch. Con. Regin. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R* 186.

Resp. 2. In supradictis caussis, quando manifestæ

sunt, non requiritur authoritas Iudicis ad dissoluenda sponsalia, alioqui requiritur. Quòd si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit sponsam, censetur tacitè suo iuri renunciasse, & sponsalia ratificasse. Laym. *c.* 1. *n.* 23.

CAPVT II.
De Matrimonio secundùm se.
DVBIVM I.
Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister?

RESP. Est Sacramentum inter baptizatos; quo vir & mulier sibi mutuò legitimè corpora sua tradunt ad perpetuam vitæ societatem, vsum prolis suscipiendæ & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus, externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem, est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis. Suar. *tr.* 3. *d.* 2. *s.* 1. *art.* 1. Sanch. Vasq. Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam & formam. Porò matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicitur quando ea secuta est. Vndè resolues.

1. Validè & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedij concupiscentiæ. Ratio est, quia non pugnat cum essentia Matrimonij Et patet exẽplo B. Virg. & S. Ioseph.

2. Non videtur licitum, contrahere tantùm propter voluptatem carnis, vel vanitatem: quia finis debet saltem esse honestus. Nau. *c.* 22. *n.* 7. Sanch. *l.* 2. *d.* 29. *q.* 3.

3. Licitè contrahitur in remedium concupiscentiæ (nihil aliud intendendo) modò proles positiuè non impediatur: hoc enim sub mortali non licet. Con. *dub.* 25 *d.* 2. *n.* 16. Pontius *l.* 1. *c.* 21. Hurtad. 4. Per. *d.* 18. *s.* 7 *n.* 6. ex 1. Corinth. 7. Hinc etiam coniuges possunt abstinere ab vsu coniugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quàm possunt alere,

dummodò, vt dixi, positiuè non impediant, nec abortum procurent. Perez *l.c.* Bon. *q.4.p.1.n.12.* Nau. *c.* 16. *&c.*

4 Licitè etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos, fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum coniunctio, & coniugum sanctificatio) non contrarios, v.g. ad pacem inter regna, vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conseruandum. Ita contra Sanch. & Sylu. docent Præp. Pont. Gasp. Hurt, Dian. *p.3.t.4.R.*219. M. Per. *dist.*18.*l.*7.*n.*7. vbi cum Dian. *l c.* etiam permittit, ob diuitias & nobilitatem.

5. Validè, sed illicitè, contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur; id est, nisi adiiciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonij. Vnde invalidè contrahit, qui vinculum matrimonij vult tantùm durare per annum, vel reseruat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debitè exigenti. v. Perez *s.6.&c.ll.cc.*

6. Contrahentes vt non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licèt dormiant. Secùs est de procuratore per quem contrahunt. Vti & de Sacerdote copulante, quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum, sed tantùm vt testis assistit. Cardinalis de Lugo *de Sacr. d.*8 *s.9. num.* 155.

7. Coniux habet potestatẽ in alterius corpus, sed non ad exercendã libidinem, generationi aduersantẽ.

8. Requiritur cõsensus de præsenti, verbo, scripto aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filiis contrahant his tacentibus. v. Dia. *p.3.t.4.R.*227. Sufficit etiam 2. si alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius accedat. Vndè si quis coram Parocho non verè consenserit, satisfacit consentiendo postea. v. Dia *l.c.R.*292.

Quæres. An sufficiat consensus conditionatus?

Resp. 1. Sufficit conditionatus, sub conditione de præterito, vel præsenti, stante conditione; quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. 2. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodò contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v.g. duco te si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v.g. Si cœlum tetigeris; vel de futuro turpi, modo non repugnet substantiæ matrimonij, & consensus sit absolutus, v.g. si patrem occideris. Ratio est, quia tales conditiones habentur pro non adiectis. Sanc. l. 5. d. 5. Mol. Fill. Less. *l.* 2. *c.* 10. *d.* 15. Laym. Bon.

Resp. 3. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v.g. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *cap. fin. de condit.* v. Sanch. *l.* 5. *d.* 10. Con. *d.* 29. *dub.* 3. Fill. &c.

Resp. 4. Consensus sub conditione honesta de futuro, est contractus sponsalium tantùm, & non Matrimonij, quia hîc debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine nouo consensu, postquam conditio impleta fuerit, vt docet D. Th. cum aliis apud Sanch. etsi Fill. Lay. & alij quidam putent contrarium esse probabile, eo quòd contractus celebratus sub conditione honesta futura, hâc impletâ, purificetur. Quòd concedit Bon. *q.* 2. *p.* 10. *n.* 20. si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

DVBIVM II.

De vsu Matrimonij.

ARTICVLVS I.

An vsus matrimonij, siue actus cõiugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide, & patet ex 1. Cor. 2. *Vxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

1. Si Matrimonium à parte rei sit nullum: quod

tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterque vel alter id certò sciat, non potest, quocunque etiam periculo proposito, vti matrimonio: Vndè si non potest sine periculo vitæ, aut famæ, detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem (si nec dum consummauit) vel fugere, vel petere diuortium, ob coniugis sæuitiam, v.g. vel adulterium, si tale sit, vel certè omnia incommoda patienter sustinere. Bonac. *q.8.p.8.n.16.*

2. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantùm dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cùm alter habeat ius petendi. Si vterque dubiâ fide contraxit vel dubitat de eius valore, neutri petere aut reddere licet ante veritatis indagationem, Vasq. Sanc. Dia. Bald. *d.6.t.11.p.7.§.3.* Secùs post eam. Bon. *q.4.p.4.v. suprà l.1.t.1.c 2.d 3.*

3. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa grauis, cui damnum corporale videatur postponendum, v.g. periculum incontinentiæ in se, vel comparte. Bon *p.6.n.6.* M. Per. *d.50.s.4.n.5.*

4. Si fiat prauo fine, v.g. tantùm voluptatis causâ. Quòd tamen Doct. cõmuniter, vt Sanc. *l.9.n.11.* Bonac. *q.4.p.6.* censent esse tantùm veniale, contra Pontium, qui vult esse nullum: nullum autem erit si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. Sanch. *l.9.d.11.&c.* vide etiam Dian. *p.3.t.4.R 215.* Bon. *p.6.* M. Perez *d.49.s.2 n.6.*

5. Si exerceatur mente adulterâ, vt si dum accedit ad suam, imaginetur aliam, vt animam pascat, quod est mortale. Sanch. Bon. *p.6 n.7.*

6. Si fiat modo indebito, v.g. 1. Si non seruetur vas naturale: quod multi docent esse veram Sodomiam, alij esse graue peccatum contra naturam, v. *6. præcep.* 2. Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale; alij, secluso periculo effusionis seminis veniale:

tantùm etsi graue, & grauiter increpandum. Dian. *p.3.t.4.R.204.3.* Si alter coniugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actus coniugalis, scilicet generatio impeditur: quidam tamen, vt Præp. & Sanch. dicunt, in fœmina nullum esse. v. Bon. *p.6.n.15, & p.1.*

7. Si loco indebito, v.g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

8. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, vt Paschæ, vel pridie communionis. v. Per. *d.49.s.3.* 2. Quandò vxor est grauida, saltem si sit periculum abortus, Nau. Syl. Sanch. Con. Fil'. *num.*337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale: quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Vnde Diana *p.3.tr.4.R.*204. & Con. *d.34.dub.9.* nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra Azor. docet Sanch. *l.9 d.21.n.2.* Imò aliqui apud Dian *loc.cit.* vt Pontius *lib.10. cap.11. & c.14.n.5. & 6.* docent, nec veniale esse, si periculum vrgeat quod Sanch. *loc.cit.* docet esse probabile, additque M. Perez, si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere debitum vxorem, si maritus exigat. v. *d.49. sect.3.*

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio. 1. Prolis causâ, etsi hæc non necessariò debeat intendi, dum exercetur; dummodò positiuè non impediatur; imò etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v.g. à paupere, ne nimiùm prolibus grauetur. 2. Ad vitandum periculum incontinentiæ in se; vel compatre. Matt. Perez *d.40. sect.2.* ex Con. Pont. Hurt. &c. contra Sanch. qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causâ, vel propter alios fines extrinsecos, quia honestum ex natura sua & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnan-

tem, vt docent Sà, Con. Laym. *l.5.t.*10 *c.*4. Matt. Per. *d.*49.*sect.*2 *n,*4. v.Dian. *p.*2.*t.*4.*R.*218. Solius tamen sanitatis causâ vti, probabile est esse veniale, vt docent S. Thom. Henriq. Laym. *l.c.* contra. M. Per &c. *ll.cc.*

Quæres. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges.

Resp. Tales actus per se iis licent, quia cui licitus est finis, etiam licent media, & cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam, quòd si verò separatim, & sine ordine ad copulam verbi gratia, voluptatis causâ tantùm fiant, sunt venalia peccata, eò quòd ratione statûs, qui illius actus cohonestat, habeant ius ad illos. Nisi tamen, vt sæpè contingit, sint coniuncti cum periculo pollutionis, aut coniuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, vt dictum *suprà l.*3.*t.*4.*cap.*2.*d.* 5. Dian. *p.*3.*t.*4.*R.* 204. *&* 216. Vnde resolues.

1. Conjux venialiter tantùm peccat. 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expressè referendo ad copulam, vt contra Vasq. & alios probabiliter docet Sanch. *l.*9.*d.*44 1.2. Oblectando se venereè sine periculo pollutionis, de actu coniugali cogitato, dum abest compars, vel actu exerceri non potest. Fill. Lay. Tanner. Malder. cum Diana, *p.*3.*t.*4.*R.*224. contra Nau Azor, &c.

2. Peccat grauiter. 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita: quia est illi illicita per statum. 2. Bigamus; qui in actu coniugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur; quia est permixtio cum aliena. Laym. *l.*1.*t.*9.*c.*6. *v. suprà l.*3.*t.*4.*c.*2. *&* *l.*5.*c.*1. *dub.*2. *art.*2.

ARTICVLVS II.

An actus coniugalis, sit præceptus, & debitus.

Resp. 1. Etsi coniuges nullâ lege obligentur, ad vsum matrimonij, tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expresse, vel

tacitè, verecundiâ scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenentur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractûs mutui. S. Thom. *in* 4. *d.* 32. *quæst.* 1 *art.* 2. &c. comuniter ex 1. Cor. 7. Vnde resolues.

2. Neuter tenetur per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex charitate, v. g. ad auertendum periculum incontinentiæ imminens coniugi. Matr. Perez *d.* 50. *s.* 2. *n* 4. *&* 5. vel ex iustitia legali, eo quòd salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

2. Coniuges tenentur ad cohabitationiem, nec potest alter ab altero inuito diutiùs abesse, sine necessitate: quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum. Sanchez *l.* 9. *d.* 4. Con. *d.* 34. *d.* 2. *n.* 19. Perez *d.* 50. *s.* 3.

3. Peccat mortaliter qui coniugi seriò & instanter petenti debitum negat, quia est res grauis, & debetur ex iustitia: intellige, nisi petens, precibus aut alia ratione honesta, auerti possit & petitio non sit immoderata, (nam si sæpè petenti semel verbis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantùm veniale, ob leuitatem materiæ; & aliquãdo, si nimis immoderatè & iusto sæpiùs petat, nullum, secundùm Perez, *d.* 50. *s.* 4.) nec sit alia iusta causa negandi, Bonac. *qu.* 4. *p.* 1. ex Sanch. Fill. &c. Iustam autem (secluso periculo incontinentiæ vtriusque) esse censet M. Perez *l. c. n* 6. si plus nascantur filij, quàm possint alere.

4. Peccat grauiter vir vel mulier, si se impotentem reddat, etiam mediis aliàs licitis, v. g. ieiuniis, &c. inuitâ comparte. Imò si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ; sicut & vxor, si notabiliter iis fiat deformior. Bon. *l. c.* Sanchez *l.* 9 *d.* 3. *num.* 11. Regin. Con. Fill. *n.* 306. &c Perez *d.* 56. *s.* 2.

5. Coniux tenetur reddere debitum, quamvis illicitè petenti si redditio hîc & nunc non sit illicita, v. g. petenti voluptatis causâ vel ligato castitatis

voto vel die festo, &c. vide Sanchez *l.9.d.6.* Pont. *l.9.c.3.* Con. *d.34.d.6.* Perez. *d.50.s.5.* Quia malitia alterius non dat illi ius negandi quod suũ est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine graui causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

6. Non tenetur reddere. 1. Si alter alteri debitum remiserit, v.g. si consensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publicâ celebrarint diuortium. 2. Si petens sit amens, quia talis non est capax vsus dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere, ita & reddere licèt, tam ebrio, quàm amenti; nisi esset periculum fœtûs enecandi. Nauar. *cap.16.* Sylu. Laym. *cap.1 num.9.* 3. Si alter mœchatus sit; quia *frangenti fidem, fides frangitur eidem*: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterij.

7. Etsi is, qui matrimonio contracto sciens prudens voluntariè cognouit consanguineam vxoris, in primo vel secundo gradu non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui inscia comparte vouit castitatem, post matrimonium consummatum. Si tamen antè vouisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltem primo bimestri, (nisi tamen matrimonium consummauerit) imò etiam post, si vxor consentiat, de quo plura vide apud Laym. *c.11.n.10.*

Resp. 2. Coniux non tenetur reddere debitum, si indè graue damnum, vel periculum sibi, vel proli, meritò timeat. Perez *d.50. s.4.* Vnde non tenetur sequentibus casibus.

1. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v.g. Gallico, peste, leprâ, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis grauis.) Bon. *q.4.p.1.n.8.* Per. *d.50.* Sanchez *l.9.d.14.* Laym. *l.5.tract.10.p.3.c.1.*

2. Si petat ab vxore laborante frebri vel alio morbo, cui copula noceret. Bon. *q.4.p.1 n.4.* ex Sanchez, &c. item Perez *l.c.* aut vt quidam volunt tempore menstrui. Bon. *q.4.p.3.n.11 & p.6.n.10.* contra

Sanchez, Hurt. Perez *d.*49.*ſ.*3. aut cùm vxor eſt grauida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortûs) probabile timetur proli iam conceptæ, imò tunc nec petere, nec reddere licitum eſt, vt per ſe patet, ait Laym *c.*1.*n.*7 & eſſe mortale dicit Per. *d.*49.*ſ.*3. (addens ex Sanchez Con. & Hurt. ceſſante periculo prolis, vſum matrimonij licitum eſſe) aut ſi non poſſit vxor edere fœtum, niſi mortuum. Bon. *d.*41 *p* 1. *&* 2.*n.*14. (Laym. tamen *cap.*7.*n.*7. dicit eo caſu licere reddere, imò & petere: quod Bon. *loc. cit.* concedit, ſi fiat ob periculum incõtinentiæ) aut non poſſit edere niſi cum præſenti periculo vitæ. Bon. *l. c.* *n.*7. Laym *l c. n.* 6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut aliâ graui ex cauſa, eam poſſe permittere, & debitum reddere, inſinuat Lay. *l. c.* ex Sanch. *l,*7.*d.*101.*n.*11. Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partûs) poteſt coniux negare debitum, etiamſi in altero eſſet periculum incontinentiæ. Sanch. Præp. Palaus, Diana. *p.*6.*t.*7.*R.*64. *&* *p.*9.*t.*7.*R.*4.

3. Si alter debitum exigat innaturali modo, niſi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v. g. rixæ, odium, incontinentia.

Quæres. An Aliquando liceat impedire prolis generationem?

Reſp. Poſſunt quidem coniuges ex graui cauſa aliquid facere, ex quo per accidens ſequatur effuſio ſeminis: peccant tamen, ſi in vſu matrimonij, vel poſt vſum, faciunt aliquid, quo impediatur conceptio, aut ſemen conceptum rejiciatur. Ratio prioris eſt, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, ſed tantùm permittitur vt non fiat, quod licet ex cauſa rationabili. Ratio poſterioris eſt; quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Unde tales non excuſat paupertas imminens, aut periculum ex partu. Unde reſolues.

1. Licitè interrumpitur actus coniugalis, etſi ex naturæ concitatione ſecutura ſit pollutio, dummodò ſit iuſta cauſa interrumpendi, verbi gratia, ſi ex

continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interveniat. Vide Per. *d.29.ſ.9.*

2. Peccat probabiliter fœmina quæ in vſu matrimonij animum aliò diſtrahit, ne natura exciterur; venialiter tamen, vt ex Per *l.c.n.7.* docet Sanchez.

DVBIVM III.

An & quibus ex cauſis poſſit fieri diuortium?

Reſp. 1. Etſi matrimonium conſummatum, inter Christianos nullo caſu ſolui poſſit, quoad vinculũ, viuen e vtroque coniuge (vide Sanch. & Per. *d.20. ſ.9. & d.55. ſ.4.*) diuortium tamen, ſeu potiùs ſeparatio quoad torum, fit ſequentibus caſibus.

1. Si alter coniux moriatur. De quo ſi eſt certum, rursùs nubere poteſt: quòd ſi interim alter mortuus non ſit, fama tamen & indicia ſufficientia habeantur, excuſatur nubens, neque ex dubio ſuperueniente an prior viuat, debent ſeparari, cùm fortè non viuat, ideóque matrimonium ſit validum.

2. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerſo alter maneat infidelis (ſaltem niſi pacificè cohabitare velit, ſine contumelia Creatoris,) idque ex diſpenſatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex 1. Cor. 7. 15. Perez *d 26. ſ. 4.* &c commun.

3. Si ante Matrimonij conſummationem (ad quam intra primum bimeſtre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi poſſunt ſine iniuria) alter intret religionem, in eáque profiteatur. Per. *l.c.* &c. communiter.

4. Si Papa ex alia iuſta cauſa diſpenſet ante conſummationem, ſicuti eum poſſe probabilior ſententia affirmat. Nau. Bel. Per. *d.20. ſ.7.*

Reſp. 2. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & ſeparatio quoad torum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem & iuſtam cauſam, qualis eſt

1. Alterius coniugi culpabile adulterium: (per quod hic etiam intelligitur omnis ſpecies luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis eſt beſtiali-

tas, sodomia, etiam intra eundem sexum. Bon. *qu.*4. *p.*5.*n.*2. contra Fill. Sanch. Perez *d.*56 *f.*1. *&* 2. ex Matth. 5. & ex *c. Gaudemus, c. Ex literis,* non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici. Bon. Sanch. Perez *ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu. 1. Si vterque coniux particeps sit eiusdem criminis. Sanchez *l.*10.*d.*6. Bon. *l. c.* 2. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eum post adulterium intellectum rursùs cognouerit. Bon. ex Con. Henr. Fill. Perez *f.*3. vbi vide plures casus exceptos.

2. *Sæuitia* mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à iudice; imò si mortem minetur, vel venenum paret, potest diuertere ante iudicis consensum, vide Bon. *l. c.* Laym. Per. *f.*3.

3. Si coniux compartem trahat in peccatum, v. g. sollicitet ad hæresim, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imò tenetur, si periculum sit graue. Laym. *l.*5.*t.*10.*p.*3.*c.*7.*n.*16.

4. Morbus contagiosus, v. g. leprâ. Quòd si tamen sine graui detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

5. Hæresis, vel apostasiâ, superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem conuersum recipere, saltem ex iustitia: nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. Bon. Layman. *l. c.* Perez *d.*57. *f.*1.

6. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant vel toro, siue ad tempus, siue in perpetuum, ob finem spiritualem; vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi vterque ingrediatur religionem, vel vxore ad religionem transeunte, (aut si

vetula sit, id est, sexagenaria, Azor. &c. vel saltem quinquagenaria, Sanch. Bon. Barb. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 73. manente in sæculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros Ordines. Porrò apud quem, & cuius expensis, facto diuortio liberi sint educandi, v. Lay. *hic l.c.* & Sanch. v. Per *d.* 58. *&* 59. Bon. *q.* 3. *p.* 5. *n.* 11.

Quæres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem.

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & vxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

1. Si ex sequela timeatur graue onus, vel periculum v.g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis, vel vxor à viro peregrè non alatur.

2. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi; secùs tamen, si antè fuit vagus, idque ipsa sciuit.

3. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

DVplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantùm, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantùm?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium moraliter illicitum, scilicet.

Ecclesiæ vetitum, necnon tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur 1. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo vel parocho, ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. Vide Bon *q* 1 *p.* 14. *n.* 1.

Dicitur 2. *Tempus feriarum*, quod secundùm Trid. *sess.* 24. *cap.* 10. *de reform.* incipit nunc ab Aduentu

Domini vſque ad Epiphaniam incluſiuè: & à die Cinerum vſque ad octauam Paſchæ incluſiuè. Quo tempore non prohibetur ipſe contractus, aut eius conſummatio, ſed tantùm nuptiarum ſolemnitates, vt eſt benedictio nuptiarum, ſolemnis ſponſæ in domum ſponſi traductio, ſolemniora cõuiuia, & tripudia, &c. Neque Trid. *ſeſſ.* 24. *c.* 1. prohibet matrimonium conſummari ante benedictionem, ſed tantùm hortatur, ne fiat, v. Bon. *l. c.* Sanch. *l.* 7. *d.* 7. Con. *d.* 30. Fill *tract.* 10. *p.* 2. *c.* 9. M. Perez *d.* 33. *ſ.* 10. *n.* 7.

Dicitur 3. *Catechiſmus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui reſpondet pro infante, quando ſupplentur cæremoniæ poſt baptiſmum collatum in neceſſitate: ſed videtur ſublatum per Trid. ſecundùm Sanchez, Fagundez, Con. Fill. &c. qui ideò monent Parochos, vt in libro diſtinguant patrinos Catechiſmi, à patrinis Baptiſmi, vide Bon. *l. c.*

Dicitur 4. *Crimen*, vt 1. Inceſtus cum conſanguinea coniugis in primo vel ſecundo gradu, ſcienter admiſſus, (qui impedit matrimonium cum quacumque alia perſona, vide Perez *d* 23. *ſ.* 5.) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ ſponſæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericium. 5. Suſceptio propriæ prolis ex Baptiſmo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non vſum ſunt ſublata, vide Laym. *hîc c.* 15. ex Nau. Sanchez *l.* 7. *d.* 17. Con. *d.* 30 *dub.* 3.

Dicitur 5. *Sponſalia*, ſi cum vna contracta & no diſſoluta. Con. *d.* 30. *dub.* 3. Sanchez Fill. Bon. *l. c n.* ſiue religionis, ſiue non nubendi, vide Sanchez, 7. *d.* 13. Regin. *l.* 31. *n.* 24. *c.* 184. Bon. *l c n.* 7.

Dixi in Reſponſione, *potiſſimum*: quia præter ſupra dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum eſt clandeſtinatas: etſi enim valeat matrimonium clandeſtinè contractum, vbi Tridentinum non eſt receptum, non licet tamen ſub mortali. V autem Tridentinum eſt receptũ, ſaltem quoad p

ctum matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundũ, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium saltem primum, vt ex *c. nostrates, & c. sponsus q. 5.* docet Bon. *q. 4. p. 6. n. 2* Sanch. *l. 7. d. 82.* Sà, Henr. Fill. &c. qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo, nam per accidés ratione præcepti particularis scandali vel contemptus (vt si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subjicere) docet Per. *d. 43. f. 10. n. 4.* posse esse mortale. Dixi; *primum*: nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quod si autem alter coniugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus: etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet vt benedicamus, v. Bon. *l. c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab Ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuiis proclamationibus: sine quibus etsi valeat, non licet tamẽ sub mortali vt habet communis, (quamquàm Sanch. *l. 3. d. 5. n. 7.* & Gasp. Hurt. *d. 5. n. 59.* putent non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet Perez *d. 42. f. 1 num 7.* ex Con. & Pontio,) nisi Episcopus, vel eius Vicarius dispenset, vt patet ex Trident. *f. 14. c. 1.* quod circa eas præcipit sequentia. 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam, aliòve loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriusque contrahentis vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, id

Domini vsque ad Epiphaniam inclusiuè: & à die Cinerum vsque ad octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantùm nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora cõuiuia, & tripudia, &c. Neque Trid. *seß.* 24. *c.* 1. prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantùm hortatur, ne fiat, v. Bon *l c.* Sanch. *l.* 7. *d.* 7. Con. *d.* 30. Fill *tract.* 10. *p.* 2. *c.* 9. M. Perez *d.* 33. *ſ.* 10. *n.* 7.

Dicitur 3. *Catechismus.* Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate: sed videtur sublatum per Trid. secundùm Sanchez, Fagundez, Con. Fill. &c. qui ideò monent Parochos, vt in libro distinguant patrinos Catechismi, à patrinis Baptismi, vide Bon. *l. c.*

Dicitur 4. *Crimen*, vt 1. Incestus cum consanguinea coniugis in primo vel secundo gradu, scienter admissus, (qui impedit matrimonium cum quacumque alia persona, vide Perez *d* 23. *ſ.* 5.) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericium. 5. Susceptio propriæ prolis ex Baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non vsum sunt sublata, vide Laym. *hic c.* 15. ex Nau. Sanchez *l.* 7. *d.* 17. Con. *d.* 30 *dub* 3.

Dicitur 5. *Sponsalia*, si cum vna contracta & non dissoluta. Con. *d.* 30. *dub.* 3. Sanchez Fill. Bon. *l. c n.* 5. siue religionis, siue non nubendi, vide Sanchez, *l.* 7. *d.* 13. Regin. *l.* 31. *n.* 24. *c.* 184. Bon. *l c n.* 7.

Dixi in Responsione, *potissimum*: quia præter suprà dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum est clandestinatas: etsi enim valeat matrimonium clandestinè contractum, vbi Tridentinũ non est receptum, non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinum est receptũ, saltem quoad pun-

ctum matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundũ, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium saltem primum, vt ex *c. nostrates, & c. sponsus q. 5.* docēt Bon. *q. 4. p. 6. n. 2* Sanch. *l. 7. d. 82.* Sà, Henr. Fill. &c. qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo, nam per accidés ratione præcepti particularis scandali vel contemptus (vt si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subjicere) docet Per: *d. 43. s. 10. n. 4.* posse esse mortale. Dixi; *primum*: nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quod si autem alter coniugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus: etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet vt benedicamus, v. Bon. *l. c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab Ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuiis proclamationibus: sine quibus etsi valeat, non licet tamẽ sub mortali vt habet communis; (quamquàm Sanch. *l. 3. d. 5. n. 7.* & Gasp. Hurt. *d. 5. n. 59.* putent non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet Perez *d. 42. s. 1 num 7.* ex Con. & Pontio,) nisi Episcopus, vel eius Vicarius dispenset, vt patet ex Trident. *s. 14. c. 1.* quod circa eas præcipit sequentia. 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam, aliòve loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriusque contrahentis vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, id

est,qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpolentur. v.g. *q.* 6. *p.* 6. Vnde resolues.

1. Licet statim post vltimam proclamationem contrahere, etiam eadem die: non licet autem differre vltra 4. menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denuntiationes, declarauit Congregatio in *sess.* 24. *cap.* 1. *de Reform.* Imò rituale Romanum duos tantùm menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denuntiationes, nisi videatur aliud Episcopo,

2. Post proclamationes; tenetur sub mortali, qui nouit impedimentum, illicò denunciare, quantumuis secretum esset, ad impedienda grauia mala, v.g. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, vt à matrimonio desisteret. Sanch. *l.* 3. *d.* 13. Fagundez *p.* 2. *l.* 6. *c.* 5. Henriquez, Laym. *l.* 3. *tract* 3. *p.* 2. *cap.* 4. *n.* 8. &c. comm. contra Pontium *d.* 5 *qu.* 6. qui negat teneri denunciare, si occultum. Idemque tenet Mart. Perez *d.* 43. *f* 6. *n.* 1. *& seq.* sed cum hac limitatione, si tantùm audiuit, & nescit à quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuat magnum scandalum aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bonâ fide.

3. Contrahens ipse legitimè interrogatus de impedimento occulto; tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit tunc enim fateri non tenetur, nisi Judex aliundè habeat sufficientem probationem. Sanchez, Sylu. Laym. *l. c. n.* 10. vide Bonac. *l. c.* Perez *d.* 43. *f.* 7. *n.* 2.

4. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neque potest assistere. Sanchez *l.* 3. *d.* 15. Mart. Perez *d.* 43. *f.* 7. *n.* 6 *&c.* contra Pontium. Nisi tamen ex sola confessione nosset: tunc enim nullo modo posset negare matrimonium, siue publicè, siue priuatim petenti, neque item admonere officij extra confessionem, licet in confessione

posset,ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere; nec vellent suadere, vt contrahant communi consensu sub conditione, si Papa dispenset animo tantisper cohabitandi vt fratres(non autẽ quoad torũ)donec accedat dispensatio,& iterũ cõtrahant. Ita ex Beia,& Pontio *l.5.c.35*.Perez *l.c.*qui addit,si id omninò nolint,persistãtque petere,debere Parochum adsistere.

5.Potest Episcopus vel eius Vicarius,non autem Decanus Ruralis dispensare,vel vt vna tantum fiat proclamatio, vel vt fiant post contractum subitò factum coram Parocho & testibus,ante consummationem,vel etiam vt planè omittantur,si iusta causa subsit,v.g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium,pudor contrahentium,senium,inconstantia,status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. Bon. *l. c.*

6. Etsi,quando per dispensationem contractum est matrimonium ante Proclamationes posteà faciendas,coniux non teneatur,nec debeat alteri reddere debitum,priusquam factæ fuerint: quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum,non peccare mortaliter consummando, tenent Sot.Led. Texed.contra Sanchez apud Dian *p.9.t.8.R.19.*

7. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epiικeiam declarare, præceptum hoc hîc & nunc non obligare, v.g. si moriturus concubinam velit ducere,ob prolis legitimationem.Bon.*l.c.* ex Sylu. Sanch. &c.

DVBIVM II.

Quæ impedimenta dirimentia matrimonium?

Resp.Præter defectum consensùs de quo *sup.c.2. d.1.*sunt quæ seq.versibus comprehenduntur.

Error,conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultûs disparitas,vis,ordo,ligamen,honestas,
Ætas,affines,si clandestinus, & impos,
Raptáve sit mulier,nec parti reddita tutæ,
Hæc socianda vetant connubia,facta retractant.

Dicitur 2. *Error*, ſcilicet perſonæ : qui dirimit iure naturæ, v.g. ſi Caio volenti ducere Annam, offerat ſe Maria: cum qua, putans eſſe Annam, contrahat: quia error aufert libertatem, & conſenſum requiſitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Perſonæ*: quia error qualitatis, ſeu conditionis perſonæ, (excipio ſeruitutem) non irritat matrimonium, vt v.g. ſi putetur eſſe nobilis, virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec ſit talis, quia hic error non tollit conſenſum in perſonam, & materiam contractus. Aliud tamen eſſet, ſi abſolutè nollet conſentire in perſonam niſi tali conditione affectam: aut ſi ipſa conditio, iuxta intentionem cõtrahentis, tranſiret in conditionem perſonæ: vt ſi quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia ſubſtitueretur, non ſubſiſteret contractus. Bon. *q*.3.*p*.2. Sanchez *l*.7 *d*.18. Con. *d*.31. Fill. &c.

Dicitur 2 *Conditio*, ſcilicet ſervilis, vt ſi homo liber ignorãter contrahat cum ſerua, vel ſeruus cũ ſerua, nullum eſt matrimonium. Idque ſecundùm ſententiam communiorem, iure tantùm Eccleſiaſtico, fundato tamen in iure naturali, cui eſt valdè conforme. Ratio eſt, quia talis contractus aduerſatur 1. Bono ſacramenti, cùm ſervus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cùm non poſſit ſoluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cùm ſeruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *notandum*, non eſſe propriè ſeruos, qui ſunt coloni originarij, vel aſcititij, vulgò dicti *Leibeigene*, v. Laym. *l*.5.*t*.10 *p*.4.*c*.2.

Dicitur 3. *Votum*, ſcilicet ſolemne Caſtitatis per ſuſceptionem Ordinis ſacri vel per ſolemnem profeſſionem in religione approbata, ſponte emiſſam.

Dico 1. *Sponte*: quia metus grauis irritat profeſſionem, vt vide *ſupra l*.5.*c*.1.*d*.2.

Dico 2. *Solemne* : quia votum ſimplex tantùm impedit non dirimit, (excipe tamen vota ſimplicia Societatis,) vide Laym. *l.c.c*.3.

Dicitur 4. *Cognatio*. quæ triplex eſt.

Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfectâ, (quâ scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita vt transeat in potestatem adoptantis; eique succedat, vel tanquam hæres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium vsque ad quartum gradum, inter adoptantem & adoptatum, eiúsque descendentes, *c. per adoptionem.* 3.*q.*3.*diligere* 30.*q.*3.V.Bon.*q.*3.*p* 5.§.3.*n.*4 & 5. Vide tamen Lay.*c.*7.& Dian.*p.*9.*t.*6.*R.* 54.vbi cōtra communem sent. notat ex Henr.Less.&c. probabile esse, quod post Trid.tantùm dirimat vsque ad gradum secundum inclusiuè, sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas ratione Baptismi & Confirmationis, dirimitque matrimonium, (vt habetur *c. de cognatione spirituali in* 6.*veniens*: & constat ex Trid.*s.*24.*c.*2.V.Bon *q.*3.*t.*5.Sanch.*l* 7.*d.*34.Suar.3.*p.q* 67.) inter baptizantem & baptizatum, & huius patrem & matrem, item inter susceptorem & susceptum, & huius patrem & matrem.

Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarū, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque matrimonium vsque ad quartum gradum lineæ transuersæ inclusiuè. Et quidem quoad primum fortassis iure naturæ: quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iuxta causa dispensare potest. Gradus verò lineæ rectæ, probabile est, omnes iure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus cōsanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam ascendentium, quàm descendentium, quot sunt personæ tot sunt gradus, vnâ demptâ, scilicet stipite: v.g. pater & filius sint consanguinei in primo gradu; nepos & auus in secundo, &c.

Secunda. In linea transuersa æquali, quæ est inter

SCHEMA Consanguinitatis

	IV. Abavus Abavia.	
IV. Magnus Propatruus M. Proamita.	III. Proavus Proavia.	IV. Magnus Proavunculus. M. Promatertera.
III. M. Patruus M. Amita.	II. Avus Avia.	III. M. Avunculus M. Matertera.
II. Patruus Amita.	I. PATER. MATER.	II. Avunculus Matertera.
I. Frater.	* Hypothe.	I. Soror.
II. Filij & Filiæ Fratris.	I. Filius Filia.	II. Filij & Filiæ Sororis.
III. Nepotes & Neptes ex Fratre.	II. Nepos Neptis.	III. Nepotes & Neptes ex Sorore.
IV. Pronepotes,& Proneptes ex Fratre.	III. Pronepos Proneptis.	IV. Pronepotes,& Proneptes ex Sorore.
	IV. Abnepos Abneptis,	

personas à communi stipite æqualiter distãtes) quod gradibus personæ singulæ a communi stipite distant, totidem distant inter se. Vnde frater & soror, sunt in primo gradu lineæ transuersæ, patrueles & consobrini in secundo; filij eorumdem in tertio.

Tertia. In linea transuersa inæquali, inter personas inæqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite, tot gradibus distant inter se. Vnde patruus & nepos, filius & soror patris, sunt consanguinei in secundo gardu, quæ omnia patent in adiuncto schemate.

Dicitur 5. *Crimen*: idque triplex. Primum est homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio siue physicè, v.g. gladio vel veneno, siue moraliter, vt imperio perfectum, eo consilio, vt posteà inter se matrimonium contrahant. Quòd si cædes tentata sit, sed nõ perfecta, vel perfecta, sed absque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius, vel non communi consilio, sed ab altero tantùm, non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim etsi vnus tantùm cædem perfecerit, altero ignaro, dummodò id fecerit intentione matrimonij, verè dirimit. Ita Con. Ledes. Sà, Sanch. *l.7.d.78 n.13 & d.79.*

Secundum est adulteriũ, quando nimirùm duo carnaliter se cognoscũt, viuente alterius cõiuge, & vel matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem coniugis. Sed in hoc casu requiritur, vt promissio sit acceptata, & vterque sciat alterum esse coniugatum, si enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, si quod posteà ineatur coniuge mortuâ Per. Con. *d.51.n.57.& 61.* Sanch. *l.7.d.7.n.12.* Fill. *n.256.* V. etiam Bon. *q.3.p.6 n.8* Dia. *p.3.t.4.R.198.* Excusátque ignorãtia quævis etiã facti Sanch. M. Leo *in praxi p.2.f.284.* sufficit autẽ si adulter dubitet, vtrùm tempore adulterij & promissionis de matrimonio cũ adultera, vixerit

alter coniux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. Nau. Sanch. *l.* 7. *de matrim. disp* 79. Bard. *d.* 6. *cap.* 11. §. 8.

Tertium est raptus, per quem persona cum violētia abducitur, libidinis exercēdæ, vel matrimonij ineundi causâ, S. Th. Mol. *t.* 3. *d.* 150. Durat autē hoc impedimentum, secundùm Trid. quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi libere consentiat. Vnde libertati restitutam ducere potest, probabile tamen est, Tridentini decreto tantùm comprehendi raptū, qui fit causâ matrimonij. Sanch. *d.* 13. V. Lay.

Dicitur 6. *Disparitas* cultus, siue religionis; qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam cathecumenum. Idque iure tantùm Ecclesiastico non scripto. Bon. *q.* 5. *p.* 7. ex Con. &c. inter baptizatos verò non dirimit, etsi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida. V. *suprà l.* 2. *t.* 1. *c.* 4. *dub.* 3.

Dicitur 7. *Vis*, siue violentia, & grauis metus iniustè incussus ad matrimonium extorquendum; irritátque in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, si à contrahente; positiuo autem, si à tertio sit incussus.

Addo (*grauis*) qualis scilicet cadit in virum constantem, v. g. mortis, perpetui carceris; amissionis bonorum, iniustæ excommunicationis, enormis indignationis patris valdè austeri. Quandò verò metus est leuis, contractus censetur spontaneus; idque ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt Sacramento consulatur. Rebel. Sanc. Pont. &c. communiter cum Dian. *p.* 3. *c.* 4. *R.* 230 & *t.* 5. *R* 117. quamvis Nau. Gabr. & Couar. id negent, si metus ita extorserit consensum, vt absque eo non fuisset. Addidi 2. *iniustè*; quia si iustè sit incussus, valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio, quàm ab ipsomet, qui causam dedit; vt si v. g. deprehensio in crimine cum filia mineris accusationem, nisi illam ducat. Addidi 3. (*ad extorquendum*) quia matrimonium ex metu etiam grauissimo, vndecumque & quandocumque incusso, dummodò non ad matri-

monium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quàm eligitur medium euadendi periculum: & matrimonium est simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matrimonium in sequentibus casibus. Vide Bon. *q.* 3. *p.* 8.

1 Si concubinarius metu gehennæ vel mortis in morbo vel naufragio contrahat cum concubina. Bon. *l. c.*

2. Si quis à Medico persuasus, non diu se victurum, nisi ductâ vxore, eam ducat. Bon. *l. c. n.* 19.

3 Si in carcerem coniectus, spe euadendi, contrahat cum filia lictoris. Sanch. *l.* 4. *d.* 12. *n.* 10. Con. *d.* 18. *dub.* 1. *c.* 3.

4. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam Con. *n.* 10. Fill *c.* 4. *q.* 1.

5. Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, vt liberetur obsidione. *Ibid.*

6. Si raptor vel deflorator Virginis, metu mortis offerat se iudici ad eam ducendam. Bonac. *n.* 22. ex Regin. Henriq. &c.

6. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia Medici, aliàs illi mederi nolentis. Reb. Sanch. *d.* 12. Con. Fill. *n.* 103. etsi alij quidam negent.

8. Etsi metus grauis incussus fuerit tantùm ad contrahendum matrimonium in genere, contractũ tamen nullum esse docent Sanch. Salas, Pal. Pont. &c. cum Dia. *p.* 4. *t.* 4 *R.* 33.

9. Quando matrimonium ex graui metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posséque altero inuito resilire, etiam eum, qui liber à metu fuit; etiamsi ab ipso, seu eius culpâ illatus fuerit, docent Sanch. Villal. Hurt. & Ochag. cum Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 229. & *p.* 9. *t.* 8. *R.* 27 contra Con. & Pont.

Dicitur 8. *Ordo,* scilicet sacer, siue Maior, quem qui non coactus suscepit, inualidè matrimonium contrahit, vt V. *suprà de Sacramento Ordin.* & hic. *impedimento tertio.*

Dicitur 9. *Ligamen*, propter quod, quamdiu quis ligatus est coniugi adhuc viuenti, inualidè contrahit cum alio; quamquam licitè, siue peccato; si moraliter sit certus de morte coniugis: qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore. V. Bon. *p.* 10.

Dicitur 10. *Honestas*, hoc est, iustitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius cum qua contrahit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum & iure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum & consaguineos sponsæ vsque ad 4. gradum, oritúrque ex sponsalibus quibuscunque, etiam inualidis (præterquam ex defectu consensûs) iure verò nouo Tridentini, non oritur si sponsalia sint inualida, & irritat tantùm vsque ad primum gradum si ex sponsalibus; ad quartum verò, si ex matrimonio rato sequatur V. Bonac. *p.* 11. Sanch. *l.* 7. *d.* 67. Fill. *tom.* 10. *par.* 2. *cap.* 6. Notat etiam Dian. non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis, *p.* 3. *tom.* 4. *R.* 22. ex Pont. & aliis 3. contra Sanch. vti neque ex conditionis, donec conditio sit impleta, *p.* 9 *t.* 6. *R.* 25. ex Opaton. Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale ob defectum consensûs, *p.* 9. *t* 6. *R* 50. ex declaratione Pij V. atque adeò etiam ex clandestino Ib. *R.* 53. ex Pont. Palao, Hurt Perez, &c. contra Sanch. & Præp.

Dicitur 11. *Ætas*: quia ad valorem matrimonij, iure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus: nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus iudicare prudentum est. Laym. *c.* 12. *n.* 1. *cap. de illis*, *&c. vlt. eodem tit.*

Dicitur 12. *Affines.* Est autem affinitas, propinquitas personarum nata ex copulâ carnali, siue licitâ, siue illicitâ. Vtraque, iure saltem Ecclesiastico, dirimit matrimonium: illa vsque ad 4. gradum inclusiuè, hæc verò iure nouo, vsque ad secundum tantum. Et quidem si antecedat matrimonium, nam si

superueniat, v.g. si Titius cognoscat vxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccauit, non possit petere debitum, sed tantùm reddere. Porrò gradus & lineæ affinitatis accipiuntur sicut in consanguinitate, ita vt qui est vxoris consanguineus, in primo gradu, siue rectæ, siue transuersæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel transuersæ. Denique omnis affinitas quæ oritur ex affinitate, sublata est per Concil. Lateranense. V. Lay. & Bon. *p.* 12. Vnde resolues.

1. Is qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest validè contrahere, citra dispensationē; imò nec cum earū consobrina vel matertera.

2. Potest quis ducere affinem fratris sui etiam in primo gradu, v.g. duo fratres possunt ducere duas sorores; imò pater & filius possunt ducere matrem & filiam. Laym. Bon. *l.c.*

3. Titius potest successiuè ducere Titiam & Bertam, quæ fuerunt vxores Caij, & Sempronij fratrū.

4. Titius, qui duxerat sororem Caij, potest post mortem Caij, eiúsque sororis, ducere Bertam vxorem Caij.

Dicitur 13. *Si clandestinus* : quia Trid. irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quàm coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius vel Ordinarij licentiâ, & duobus minimùm testibus: vultque grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. Vnde resolues.

1. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iurisdictionem in contrahentes, vtporè qui domicilium & habitationem habeant in eius Parochia: item Episcopus vel eius Vicarius in sua diœcesi, vti & Papa: item Capitulum Sede vacante, Cardinales in Ecclesiis sui tituli, legati in sua Prouincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, vt à parte rei verè sit Parochus, sed sufficit, si habeat titulum saltem coloratum, ita vt communi errore habeatur Parochus, nec

ſit intruſus abſque titulo. V. Bon. *q.2.p.8.*

2. Parochus, vel quivis habens iuriſdictionem ordinariam, poteſt alium ſibi ſubſtituere; non tamen niſi Sacerdotem.

3. Cùm ad teſtes requiſitos non addatur, debere eſſe omni exceptione maiores, ſufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes vſum ſufficientem rationis, parentes, domeſtici, ac ſerui.

4. Si duo ſint Parochi eiuſdem Parochiæ, poteſt vtervis aſſumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum quæ partim pertinet ad vnam Parochiam, partim ad alteram, poteſt alterutrum accerſere: quia vterque eſt proprius Parochus. Lay. Bon. *l.c.*

5. Etſi ex præcepto adhibendus ſit Parochus contrahentis illius, in cuius Parochia matrimonium celebratur; ſufficit tamen ad valorem, ſi alterius Paſtor aſſiſtat, vt celebrauit Congregatio Cardinaliũ, apud Rebel. & Bon. *q.1.p.8.* etiam extra ſuam Parochiam, vel diœceſim; quia hic actus non eſt iuriſdictionis contentioſæ. Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere, ſine alterius licentia. Sanch. *l.3.19.*

6. Is qui ſubſtituitur, debet habere expreſſam, vel ſaltem tacitam licentiam ex ratihabitione de præſenti: quia non ſufficit ratihabitio de futuro, quâ quis putet alterum poſtea tantùm habiturum. Sanch. *d.35.* Regin. Con. apud Bon. *l.c.n.11.* licèt ipſe neget tacitam ſufficere.

7. Vagabundi poſſunt contrahere coram quolibet Parocho, (idque vt Lay. *c.4.n.3.* docet ex Sanch. etſi alteruter tantum ſit vagus. Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, vt monet Trid. an ſcilicet alibi ſint coniuncti, &c. & deindè petere licentiam ab Epiſcopo aſſiſtendi, ſine quâ licet validè aſſiſtat grauiter tamen peccat. Ita Lay. *t.4 l.3.* ex Sanch. *d.19.* & *d.25.n.14.*

8. Peregrini, qui ex cauſa exiguo tempore domo abſunt, non poſſunt contrahere peregrè coram Parocho loci: quia non eſt illorum verus. Aliud eſt

de iis,qui alicuius habitationem figunt pro maiore parte anni,aut eo venerunt animo manendi,saltem maiore anni parte , licet postea contingat casu subito,recedere , v.g. famuli , ancillæ, studiosi. Bon. *q.*1.*p.*8.*n.*1.Sanch.*s.*3.*d.*23.*n.*11.Ratio est,quia contrahunt tibi domicilium Parochiale;& Pastor illius loci , est proprius illorum.

9. Parochus & testes sic debent esse præsentes,vt aduertere possint quid agatur , & de eo testari. Et quidem non est necesse,vt ipsi videant contrahentes,dummodò audiant verba contractus , si voces contrahentium nouerint. Sanch.Fill. Pont.& alij 5. cum Dian. *p.*8.*t.*7.*R.*68. contra Barb. Nec refert, etiamsi per metum,vim,dolum,aut iniuriam nolentes detineantur,vel etiam contradicant,ac resistant, aut licèt prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. Bon.*l.c.* ex declar.Card.Cou.Fil.Sanc.*ll.cc &c.*

10. Parochus tenetur vtrumque contrahentem interrogare,non quidem de impedimento , Gutier. Sanc. Dia. *p.*3.*t.*4.*R.*294. sed de mutuo consensu. Trid.*sess.*24.*c.*1.Eius tamẽ omissio quãdo de vtriusque libero consensu cõstat,venialis tantùm est.Sanc. Con.Dian.*l.c.*Similiter mortale non esse, etsi intellecto consensu non dicat : *Ego vos coniungo in nomine Patris & Filij & Spir.S.*docet Sanc.Con.Vill. Gut.Dian.*p.*3.*t.*4.*R.*256.contra Rebell.&c.

Dicitur 14. *Et impos* , quod impedimentum vocatur frigiditas , vel impotentia. Quæ si perpetua sit , & matrimonium antecedat , irritat illud iure naturæ;vel omne & respectu cuiuscunque si sit absoluta ; vel certum tantùm , si sit restricta seu respectiua.Idque siue orta sit ab intrinseco,& vitio naturæ , siue ab extrinseco , operâ hominis vel diaboli ; siue cognita alteri fuerit , siue non ; siue sit ex parte vtriusque contrahentis , siue alterius tantùm. Ratio est,quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum , physicè aptorum ad generationem,siue in traditione potestatis corporis a-

copulam coniugalem : hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cùm eam non habeat.

Porrò impotentia in viro esse censetur, quando est Eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas fœminæ; in fœmina verò quando vel seminare non potest, (si verum est, semen fœminarum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut eius semen recipere.

Dixi 1. *Si sit perpetua:* qualis est, quæ nullâ arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur à iure triennium ad experiendum bonâ fide.

Dixi 2. *Si antecedat* : nam si subsequatur matrimonium, non irritat illud, etsi vsum ita impediat, vt soli contactus, & oscula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia est certa: nam si dubia sit, tandiu licet conari ad copulam, quandiu probabilis est spes seminandi intra vas. Lay. *l.* 5. *t.* 10. *p.* 4. *c.* 12. ex Sanch. Nau. Henr. Vnde resolues.

1. Inualidè contrahunt euirati, seu Eunuchi, quando carent vtroque teste: quia non emittunt verum semen aptum generationi. Nec refert, quòd instar senum sterilium satisfaciant concupiscentiæ fœminæ; quia id non faciunt per copulam naturâ suâ aptam generationi, ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum. Lay. *l. c.* Bon. *q.* 3. *p.* 13. *&c.*

2. Validè contrahunt, 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam; atque adeò sunt capaces omnis iuris & obligationis matrimonij; & susceptio prolis licèt sit præcipuus, non tamen vnicus, nec immediatus finis matrimonij. Bon. *q.* 3. *p.* 13. ex Henriq. Con. Fill. &c. Eadem est ratio de iis, quæ non edunt fœtum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ. Bonac. &c. *ll. cc.* 2. Hermaphroditi : quia verè sunt potentes ad vsum matrimonij. Et quidem si alter sexus emineat, secundùm illum tantùm valebit : si vterque sit par, optio illis datur, vt vtrolibet vtantur, ità tamen vt quem semel elegerint, semper re-

tineant.Sanch.*l.*10.*d.*106.Bon.*l.c.*ex Henriq.Sanch. Con.Fill.&c.Is qui paulò post est moriturus, quia in eo manet potentia ad coïtum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ,quæ illis interdum suadet,vt concubinas ducant.Lay.*l.c.* ex Sanch. *d.*105. *n.*3. Couar. &c.

5 Impuberes,si vtantur ratione non iure naturæ, sed Ecclesiastico tantum,inualidè contrahunt, quia impotentia illorum est tantùm temporalis. V.suprà *hoc dub. imp.*3.

Quæres. Quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis.

Resp. Circa ea Congregatio Cardinalium resoluit sequentia. 1. Vbi hoc decretum Concilij nondum publicatum est in Parochia, v.g. in Saxonia & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta.Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilij fuit obseruatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v.g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam seruare. Vndè consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilij,quamvis coram Ministro hæretico,vel Magistro contracta videntur esse nulla. Lay. tamen *l.*5. *t.*10. *p.*2. *c.*4. putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter grauissima incommoda indè subsecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit obseruatum,proprio Parocho, & Episcopo careat, nullúsque istic sit, qui vices Episcopi vel Parochi suppleat,matrimonium valere absque præsentia Parochi,seruatâ tamen in quibus potest formâ Concilij, nempe adhibitis saltem duobus testibus.Idem est,si Parochus & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita vt verè ignoretur vbi sit, vel eorum metu absit à diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur 15.*Raptáve sit*,de quo V.suprà *in impedimento criminis.*

DVBIVM III.

Quomodò matrimonium inualidũ ſit reualidandum?

Reſp.1.Si fuit inualidum propter conſenſum fi-ctum,vel metu extortum, ſiue ex vna,ſiue ex vtra-que parte,poteſt reualidari per quodcumque ſignum veri & noui conſenſûs: quia ſi altera tantùm pars fictè contraxit, conſenſus vnius partis habitualiter permanſit,ergo accedente alterius conſenſu reuali-datur.Sanch.*l.2.d.32.n.9*.Con.*d.24.d.10.n.89*.Nau. Fill. Bon. &c. Vnde reſolues.

1. Si metus, vel defectus conſensûs fuerit alte-rius tantùm partis, curandum eſt,vt ea ſaltem no-uum & liberum conſenſum eliciat,& externis ſignis prodat: alteri autem parti non opus eſt declarari, præſtari nouum cõſenſum ad valorem matrimonij. Sanch.*l c.n.*10.Con.Bon.*p.*9.V. Mærat.*d.7.ſ.15.n.4.*

2.Si vterque fictè,vel coactè conſenſerit,neceſſe eſt,vt vterque conſenſum reuocet, & verbis expri-mat. Quia cùm vtriuſque conſenſus planè nullus fuerit,æquè neceſſe eſt reuocare & declarare, ac ſi factum nunquam fuiſſet. Mærat. *l.c.n.3*.

Reſp. 2. Si inualidum fuit propter impedimen-tum conſanguinitatis, v.g. vel aliud ſimile occul-tum dirimens,tunc eo per diſpenſationem, vel ali-ter ſublato,atque ita perſonis ad contrahẽdum ha-bilitatis, requiritur nouus vtriuſque conſenſus, ſi-gno externo expreſſus: & quidem, vt probabilius docet Sanch.*l.2.d.36*. abſolutus, & independens ab antiquo.Ratio eſt,quia neutrius conſenſus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam ma-teriam. Vnde reſolues.

1. Si in tali caſu altera pars ſit ignara impedi-menti, vel dubitetur an ſciat, illa ſuauiter indu-cenda eſt ad nouum conſenſum abſolutè præſtan-dum,dicendo v.g.Si mihi non nupſiſſes,nonne mo-do nuberes? vel; Angor ſcrupulis de matrimonij noſtri valore,ideóque renouemus conſenſum.Quod ſi fiat,ſufficere(præſertim ſi ſequatur affectu mari-tali copula) docet Quint. *in append. tom.7. d.vlt.*

Si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & scandala, grauésque molestiæ timeantur, licebit vti sententia contraria, quæ docet sufficere, vt sola pars impedimenti conscia consensum renouet, & alteri declaret. Sanch. *l.* 2. *d.* 26. & *l.* 8. *d.* 34 *n.* 61. Less. *l.* 2. *c.* 17. Con. *d* 24. *d.* 10. & Fill. *n.* 29. &c. Dian. *p* 4 *t.* 4. *R.* 49.

Resp. 3. Vt matrimonium inualidum, quod coram testibus & Parocho est celebratum, reualidetur, non opus est denuò coram Parocho & testibus iniri, si impedimentum sit occultum: secùs si sit notum: quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ, censetur validum non autem posterius. Nau. Sanch. *li.* 2. *d.* 37. Con. *d.* 24. *dub.* 4. Regin. *l.* 31. *n.* 183. Fill. *n.* 93.

DVBIVM IV.

A quo, & ob quam causam, possit dispensari in impedimentis matrimonij?

Resp. 1. Papa non potest dispensare in impedimentis iure naturæ, vel diuino dirimentibus, nisi ex speciali concessione: in iis verò, quæ iure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris est, quia inferior non dispensat in lege superioris: nec homo in lege naturæ. Addidi, nisi ex speciali, quia sic Pontifex (non tamen Episcopus) potest matrimonium ratum dissoluere, ex iusta causa. Sanch. Less. Præp. *q.* 5. *d.* 8. Dian. *p.* 8. *t.* 1. *R.* 52. & 93. Ratio posterioris est, quia Pontifex talia impedimenta inducit; ergo etiam potest tollere, & quidem solus. Vnde resolues.

1. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium iam contractum, non potest ordinario iure dispensare, nisi ex tacita confessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Vt defectus sit dispensabilis. 2. Vt sit occultus, id est, non sit notorius, seu diuulgatus. 3. Vt ex altera parte saltem, matrimonium bonâ fide sit contractum. 4. Vt non sit facilis accessus ad Papam. Ita comm. Sanch. Con. M. Perez *d.* 4. *s.* 7. Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia,

non potest Episcopus sua dispensatione priorem confirmare. Dia. *p.9 t.7.R.*40. ex Præp. Perez, &c. In impedimentis verò dirimentibus matrimonij nondum contracti, videtur nunquam posse: imò nec Legatus à latere, nisi speciali facultate. Lay. *l.5.tr.*10. *p* 4 *c.6.& l.1.tr.4.c.*22. Bonac. *q.3.p.*15.*&c.* contra quos Dia. *c.8.t.3.R.*280. cum Præp. Villal. & Esc. de leg. *ex c.*14 *c.*4. putat, Episcopum id posse aliquando in casu raro, ex causa maximè vrgente, si omnibus tentatis iudicetur necessarium esse ad vitandam grauem infamiam, vel graue scandalum, cui aliter occurri non posset; idque ex tacitâ Papæ licentiâ.

Resp. 2. In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensare vniuersaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ iure naturali & diuino impediunt, vt votum castitatis absolutum, & perfectum (Bon. *R.3.p.*15. ex Nau. Sanch. &c.) sponsalia priora, vt habet Tan. *d.*8 *q.4.d* 2.*n.*30. ex Sanc. *l.*17 *n* 8. Idem habet Fill. *t.*10.*p.*2.*c.*10. *n.*306. Lay. *l.*5 *c.*10. *p.*4. *c.*15. *n.*2. sub finem. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superueniunt, & impediunt petitionem debiti, v.g. cognationis spiritualis, vel affinitatis. Bon. *l c.* Sanch. *l.8.d.*12.*n.*16. Fill. *l.c.* excipit incestum commissum (matrimonio consummato,) cum consanguineis vxoris, in iis, qui non sunt iuuenes.

Resp. 3. Possunt etiam Confessarij regulariter approbati, de licentia tamen suorum Provincialium, dispensare ad petendum debitum coniugale, propter cognitionem consanguinei coniugis in secundo gradu, vt Rodriq. *q. regul. tom.* 1. *q.*63. *art.*1. nullo modo tamen in impedimento ipso, v. M. Per. *d.*44 *f* 7.*n.*13. Dixi, Prouincialium; quia quod Mol. fes. Leon. &c. volunt, Confessarios Societatis IESV, habere omnes hanc facultatem immediatè à P. Generali, id refutat Dian. *p.3.t.2.R.*14.

Resp. 4. Vt licitè dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur iusta causa: qualis secundum Fill. c. 8. est v.g. Extinctio magnæ litis vel odij, inter

agnatos. . Ablatio ſcandali. 3. Inæqualitas matrimonij, niſi conſanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conſeruatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis diſpenſationem Plures V. apud Sanch. *d* 19. Con. *d*, 33. Hurtad. 26. M. Perez. *d* 44. *ſ*. 5. vbi notat. 1. Quantò gradus conſanguinitatis vel affinitatis eſt propinquior, tantò requiri cauſam grauiorem. 2. Sæpè plures aggregatas cauſas ſufficere, quarum ſingulæ non ſufficerent. V. etiam Dian *p*. x. *t*. 3. *R*. 93.

Reſp. 5 Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v.g. contrahendi matrimonium cum certa perſona, & adhibitâ diligentiâ ſufficienti non poſſit intelligere veritatem, probabile eſt poſſe cum ea contrahere ſine diſpenſatione, (niſi tamen præſumptio aliqua ſtet pro impedimento) quia poſſeſſio ſtat pro libertate contrahendi. Sanch. Sancius, Franc. Lugo, Bard. *d*. 6. *c*. 11. *p*. 7. §. 11. contra Laym. & Palaum.

LIBER VII.

De Cenſuris Eccleſiaſticis, & Irregularitatibus.

CAPVT I.

De Cenſuris in genere.

DVBIVM I.

Quid Cenſura Eccleſiaſtica?

RESp. Eſt pœna ſpiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti ac contumaci, per potentiam Eccleſiaſticam aufertur vſus quorundam bonorum ſpiritualium. Laym. *l*. 1. *t*. 5. *p*. 1. *c*. 1. Vnde reſolues.

1. Per cenſuram non priuatur homo bonis merè internis, v.g. charactere, poteſtate ordinis, nec bonis propriis, ac priuatis, v.g. fide, charitate, gratia, &c. ſed quibuſdam externis & publicis, ſiue actionibus, quæ habent ſpiritualem aliquem effectum, vel commodum, vt ſunt ſacrificium, officium diuinum, beneficium, adminiſtratio & ſuſceptio ſacramentorum indulgentia, publica Eccleſiæ ſuffragia: quia

non poteſt Epiſcopus ſua diſpenſatione priorem confirmare. Dia. *p*.9 *t*.7. *R*. 40. ex Præp. Perez, &c. In impedimentis verò dirimentibus matrimonij nondum contracti, videtur nunquam poſſe: imò nec Legatus à latere, niſi ſpeciali facultate. Lay. *l*.5. *tr*. 10. *p* 4. *c*.6. *&* *l*. 1. *tr*. 4. *c*. 22. Bonac. *q*. 3. *p*. 15. *&c*. contra quos Dia. *c*.8. *t*. 3. *R*. 180. cum Præp. Villal. & Eſc. de leg. *ex c*. 14 *c*.4. putat, Epiſcopum id poſſe aliquando in caſu raro, ex cauſa maximè vrgente, ſi omnibus tentatis iudicetur neceſſarium eſſe ad vitandam grauem infamiam, vel graue ſcandalum, cui aliter occurri non poſſet; idque ex tacitâ Papæ licentiâ.

Reſp. 2. In impedimentis non dirimentibus poſſunt Epiſcopi diſpenſare vniuerſaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ iure naturali & diuino impediunt, vt votum caſtitatis abſolutum, & perfectum (Bon. *R*. 3. *p*. 15. ex Nau. Sanch. &c.) ſponſalia priora, vt habet Tan. *d*. 8 *q*. 4. *d* 2. *n*. 30. ex Sanc. *l*. 17 *n* 8. Idem habet Fill. *t*. 10. *p*. 2. *c*. 10. *n*. 306. Lay. *l*. 5 *c*. 10. *p*. 4. *c*. 15. *n*. 2. ſub finem. Similiter Epiſcopus poteſt diſpenſare in impedimentis, quæ matrimonio ſuperueniunt, & impediunt petitionem debiti, v.g. cognationis ſpiritualis, vel affinitatis. Bon. *l c*. Sanch. *l*. 8. *d*. 12. *n*. 16. Fill. *l*. *c*. excipit inceſtum commiſſum (matrimonio conſummato,) cum conſanguineis vxoris, in iis, qui non ſunt iuuenes.

Reſp. 3. Poſſunt etiam Confeſſarij regulariter approbati, de licentia tamen ſuorum Prouincialium, diſpenſare ad petendum debitum coniugale, propter cognitionem conſanguinei coniugis in ſecundo gradu, vt Rodriq. *q. regul. tom*. 1. *q*. 63. *art*. 1. nullo modo tamen in impedimento ipſo, v. M. Per. *d*. 44 *ſ* 7. *n*. 13. Dixi, Prouincialium; quia quod Mol. ſeſ. Leon. &c. volunt, Confeſſarios Societatis IESV, habere omnes hanc facultatem immediatè à P. Generali, id refutat Dian. *p*. 3. *t*. 2. *R*. 14.

Reſp. 4. Vt licitè diſpenſetur in impedimentis dirimentibus, requiritur iuſta cauſa: qualis ſecundum Fill. c. 8. eſt v.g. Extinctio magnæ litis vel odij, inter

agnatos. . Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonij, nisi consanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conseruatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem Plures V. apud Sanch. *d* 19. Con. *d*, 33. Hurtad. 26. M. Perez. *d* 44. *s*. 5. vbi notat. 1. Quantò gradus consanguinitatis vel affinitatis est propinquior, tantò requiri causam grauiorem. 2. Sæpè plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. V. etiam Dian *p*. 8. *t*. 3. *R*. 93.

Resp. 5 Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v. g. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibitâ diligentiâ sufficienti non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione, (nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento) quia possessio stat pro libertate contrahendi. Sanch. Sancius, Franc. Lugo, Bard. *d*. 6. *c*. 11. *p*. 7. §. 11. contra Laym. & Palaum.

LIBER VII.

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

CAPVT I.

De Censuris in genere.

DVBIVM I.

Quid Censura Ecclesiastica?

RESp. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur vsus quorundam bonorum spiritualium. Laym. *l*. 1. *t*. 5. *p*. 1. *c*. 1. Vnde resolues.

1. Per censuram non priuatur homo bonis merè internis, v. g. charactere, potestate ordinis, nec bonis propriis, ac priuatis, v. g. fide, charitate, gratia, &c. sed quibusdam externis & publicis, siue actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum, vel commodum, vt sunt sacrificium, officium diuinum, beneficium, administratio & susceptio sacramentorum indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia: quia

hæc, & non illa, ſubſunt diſpoſitioni Eccleſiæ. Vnde ſi interdum priuetur bono aliquo temporali, v.g. conuictu humano per excommunicationem, id tantùm fit ſecundariò.

2. Exilium, carcer, ſeruitus, priuatio beneficij, niſi adiunctam habeant ſuſpenſionem aliquam ſpiritualium actionum, non ſunt cenſuræ, quia ſunt pœnæ temporales.

3. Nec degradatio, vel depoſitio eſt cenſura quia etſi ſi pœna ſpiritualis non tamen medicinalis, ſed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, poteſt infligi.

4. Nec ceſſario à diuinis: quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam, ſed ad propulſandam iniuriam Eccleſiæ factam.

5. Nec irregularitas, ſiue ſit ex defectu, quia hæc non eſt pœnalis, ſed tantùm impedimentum Canonicũ ſiue ſit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, ſed punitiuæ, & ex ſe perpetuæ. Vnde nec tollitur per abſolutionem, ſicut cenſura: ſed per diſpenſationem. Bon. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1.

6. Quando in Iubilæis, vel priuilegiis, datur poteſtas abſoluendi à cenſuris, non comprehenditur irregularitas, niſi expreſsè addatur.

DVBIVM II.

Quotuplex Cenſura.

Reſp. Diuiditur 1. Eſſentialiter in Excommunicationem, Suſpenſionem & Interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ eſt à iure, & fertur per Canones, conſtitutiones, vel ſtatuta Eccleſiaſtica, ſtabili ac permanente lege: & eam, quæ eſt ab homine, quæ ſcilicet fertur à iudice, vel Prælato, per modum mandati, vel ſententiæ iudiciariæ. Eſtque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas perſonas; vel generalis, quæ nullâ ſingularis facti aut perſonæ determinatione fertur. 3. In eam quæ eſt ſententiæ latæ, quam ſcilicet ius, aut Judex ſtatuit ipſo facto, (quo quis v.g. contra legem facit ſine alia ſententia incurrendam; & eam, quæ eſt

ferendæ, quam ius, aut Iudex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi Pro quibus dignoscendis, consideranda sunt verba, quibus censura fertur: quæ si includant alterius actionem seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ verò, si non includant. Si verò ambigua sint, teneri potest regula 49. iuris in 6. quòd in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda. Vnde resolues.

1 Est censura latæ sententiæ, 1. Si verba sint præteriti aut præsentis temporis, v.g. excommunicavimus excommunicatus est, fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus aut iubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula, ipso iure, ipso facto, vel sine alia sententia. 3. Si verba sint imperatiui modi, v.g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

2. Sententiæ ferendæ est saltem vt plurium. 1. Si verba sint futuri temporis, v,g. excommunicabitur suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba sint minatoria, v.g. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamen ex adiunctis aliud colligatur.

DVBIVM III.

Qui possint ferre censuram & in quos?

Resp. 1. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior Ecclesiasticus, habens in foro externo, seu contentioso, iurisdictionem, siue ordinariam, siue delegatam.

Porrò ordinariam, quæ est ratione officij, vel alterius iuris potestque delegari Clerico, Clericatûs priuilegiis gaudenti (vt Bon *d.1.q.1.p.2.* Laym. *l.1. t.5.p.1.c.3.n.1.* ex *C.Cum Ecclesiarum*, S. Thom. &c. docent) habet 1. Papa respectu totius Ecclesiæ, 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, eorúmque Vicarij Generales. 3. Generales, Prouinciales, & Superiores locales religionum, respectu suorum

subditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia prouincialia Episcoporum, Capitula prouincialia quorundam religiosorum, & denique 5. Quidam alij ex concessione, ea multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani

Delegatam habent quibus ea committitur ab ordinariam habente: cuius morte expirat: nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem huius commissionem, vt si sit delegatus Papæ. Vnde resolues.

1. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram, 1. Parochi. 2. Laici: quia non sunt capaces iurisdictionis Ecclesiasticæ; vti & religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Fœminæ, licet sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces iurisdictionis, seu potestatis clauium. Quando verò in iure dicuntur posse subiectos sibi Clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur propriè pro censura, cuius violator irregularitatem incurrit, sed latè & impropriè, pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodò subiecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei redditus interea. V. Bon. *l.c.* Laym. *l.1.t.5.p.1 c.3.n.3.*

Resp. 2. In omnes; & solos subditos alicui Superiori Ecclesiastico, potest ferri censura, quia subiectio & iurisdictio sunt correlatiua. Laym. *l.c.c.2.* Vnde resolues.

1. Non baptizati non incurrunt censuras, licèt sint cathecumeni: nec mortui, quia non subsunt iurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligantur, sed excommunicatio prior tantùm declaratur, ac viuis prohibetur, ne cum iis agant, orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolui ab excommunicatione, quando sepultura & orationes publicæ pro illis permittuntur. Laym. *l.c.*

2. Aduenæ & peregrini breui tempore alicubi commorantes, non ligantur censuris locorum, ge-

nerali sententia aut statuto decretis; quia non sunt subditi. Laym.*l.c.n.5.*

3. Etsi subditi extra suam diœcesim, (vel in loco diœcesis exempto) delinquentes contra legem sui Episcopi non incurrant censuram, Superior tamen, saltem regularis, potest suos subditos, ubicumque existant per particularem sententiam censuris innodare. Vide Laym *l.c.*

4. Hæretici, Apostatæ, & Schismatici, possunt affici censuris: quia per baptismum sunt subiecti Ecclesiæ. V, Laym. *l.c.*

5. Solus Papa non potest incurrere censuram quia nulli est subiectus. Bon. *l.c.*

DVBIVM IV.

Ob quam causam possit ferri Censura?

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & coniunctum cum contumacia, Et quidem in interdicto locali potest esse alienum v.g. Prælati, vel communitatis (non tamen hominis priuati (aliàs requiritur proprium. Bon.*p* 3. Vnde resolues.

1. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. Bon.*d.*1.*q.*1.*p.*4. Laym.*c.*4 *n.*3. ex S.Thom. Suar. &c.

2. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit leuis suspensio, vel leue interdictum, excommunicatio tamen maior, suspensio grauis, & interdictum personale speciale (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ Imò cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quovis mortali sed quibusdam tantùm, ne censuræ contemnantur, vt monet Trid.

3. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantùm quoad actum internum; sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leuiter percutiens Clericum, etsi intentionem moralem habuisset: vti nec, qui interius tantùm est lapsus in hæresim, quam exte-

riùs non significauit; quia Ecclesia tantùm iudicat de externis. Bon. *l.c.*

4. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, & consummatus, nisi expressè aliud sonent verba legis; quia pœnæ & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit fauens, mandans, consulens, iuuans, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequatur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige efficaciter, seu effectu secuto: quia sine eo mandatum, consilium, & suffragium, non est completum, & perfectum in genere homicidij, furti, &c. Alij tamen attendendum esse putant, vtrùm in mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an verò accessoriè tantùm: & dicunt priore casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus: non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior Bon. *l.c.*

5. Quicquid excusat à peccato mortali, excusat etiam à graui censura, v.g. materiæ paruitas, impotentia legem implendi, defectus aduertentiæ & deliberationis, ignorantia inuincibilis, siue ea sit facti, vt v.g. si nescias quem percutis, esse Clericum; siue iuris, vt si scius esse Clericum, téque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio, quia non est contumax.

Dixi inuincibilis: quia ignorantia culpabilis & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v.g. qui hoc fecerit scienter, consultò, qui præsumpserit ausu temerario violare, (quæ verba, vtpotè in re odiosa accipienda sunt strictè) talis autem non potest dici temerariè præsumere, nisi ignorantia esset affectata, formaliter dolum includens. Escob. *t.4. cap.6. num.37.* Sanch. *de matr. t.3. l.9. d.32. n.31.*

6. Non incurritur censura, ob peccatum soli naturali vel diuino iuri repugnans, sed requiritur

præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum merè præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseuerantiæ in peccato post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quòd quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine pecco, (modò iusta causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, communione, &c. vt subinde sit in religionibus: & in iure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed latè, quia non est censura propriè dicta, cuius violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantùm pœna. Fill. *t.11.c.6.n.66.*

7. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex graui metu, licèt quandoque non excusetur à graui culpa; quia non censetur contumax. Laym. *l.1.t.5.p.1.c.5.n.9.* Bon. *d.1.q.2.p.3.n.2.* ex Suar. Con. &c.

8. Censura inualida est ex triplici capite.

Primò, ob defectum ferentis, si scilicet careat iurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua V. Lay.

Secundò, si substantialis ordo iudicij prætereatur, vt si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui antè non fuit monitus de præcepto, & pœnâ annexâ. Quod tamen intellige de censura ab homine lata per sententiam particularem; quia quæ fertur à iure, vel per sententiam generalem, vel etiam specialem, respectu tamen actus futuri, non eget alia monitione; cùm lex aut sententia seipsa satis moneat. Idem est de sententia non illatiua censuræ, sed declaratoria tantùm: quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa commissum esse euidenter constat. Porrò vt cẽsura sit licita, requiritur 1. vt dicta monitio sit Canonica, id est, trina, iuxta Canones, etsi aliquando ex

iusta causa sufficiat vna tribus æquiualens, v.g. moneo te semel pro tribus vicibus. 2. vt ex scripto recitetur. 3. vt causa censuræ exprimatur vt reo petenti exemplũ scripturæ, intra mensem tradatur, alioqui iudex ipse suspenditur à diuinis officiis. Fill. *t.* 11. *c.* 4.

Tertiò, ob defectum iustæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec à parte rei, nec secundùm allegationes fori externi, subsistat. 2. Si à parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad iudicium: quia reus de eo non confitetur, nec legitimè de eo conuincitur. 3. Si à parte rei non subsistat crimen, etsi iuridicè probetur, ideóque titulum seu causam præsumptam habeat iudex. In quo casu, etsi sententia à parte rei sit iniusta, ideóque probabilius censura non liget in foro conscientiæ; in foro tamen externo seruari debet propter scandalum. V. Laym. *p.* 1. *c.* 6.

DVBIVM V.

Qui possint absoluere à Censuris.

Resp. 1. A censurâ latâ per sententiam particularem, ordinariè is tantùm potest absoluere, qui eam tulit, vel eius superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est à iure communi vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reseruata, potest absoluere quivis, qui censuratum potest absoluere à mortalibus: si verò sit reseruata, ordinariè, & per se, potest tantùm vel relaxari ab authore legis, vel eius successore, vel delegato.

Dixi 1. Ordinariè: quia in articulo mortis quivis Sacerdos absoluere potest à quavis censura.

Dixi 2. Per se: quia per accidens, & ex priuilegio, possunt etiam alij. Lay. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 1. *t.* 7.

Resp. 2. Episcopi, secundùm Trid. *sess.* 24. *c.* 6. possunt 1. absoluere in foro conscientiæ, per se, vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ Papæ reseruatis, exceptâ hæresi, à quâ per seipsos tantùm absoluere possunt, (quantum est ex vi huius decreti.) Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum

ctum fuit, à quo reus ob defectum probationis fuit absolutus. Bon. *d.1. q.3 p.1. n.* 15. & *p.2. n.1.* ex decl. Card. &c. 2. Possunt etiam sæpè absolvere à censura Papæ reservata, propter impedimentum ejus qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem, Pontifex non potest adiri. Bon. *l. c.* ex Navar. Sanch. Avila, Con. &c.

Resp. 3. Multi religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex suis privilegiis (in foro tamen interno tantùm) à variis censuris absolvere. V. Dian. *p. 9. t.* 4. *R.* 63. Quare à superioribus suis illa privilegia petant, cùm ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulas sequantur.

Prima. Qui habet potestatem absolvendi à censuris reservatis Episcopo, non potest vi illius absolvere à reservatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absolvendi à reservatis Papæ, non censetur posse absolvere à censuris Bullæ Cœnæ; eò quòd hæ censeantur majores, nec comprehendi in concessione generali. Dian. *p.* 5. *t.* 12. *R.* 34. ex Suar. &c. contra Bossium.

Tertia. Qui habet potestatem absolvendi à censuris Bullæ Cœnæ, habet etiam à quibusvis Papalibus & Episcopalibus à jure latis, etsi aliqui negét de excommunicatione contracta propter hæresim de qua alij probabiliùs affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui, concessio per magnam partem esset inutilis.

Quarta. Possunt Regulares per sua privilegia, sicut ab aliis censuris Papæ reservatis, ita etiam absolvere duello certantes (idem de similibus casibus) post constitutionem Clementis VIII. sicuti poterant ante eam; præterquàm in Italia extra vrbem; idque ex declaratione ipsiusmet Clementis apud Comitolum *l. 6. mor.* Regin. 21. *d.* 83. Fill. *to. 1. t.* 15. *c.* 5. Laym. *l.* 3. *c.* 3. *p.* 3. *c.* 5.

Resp. 4. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absolvendi in Jubilæis: in quibus diligenter

E e

considerandum, quid, quantum, & quomodò concedatur. Si enim detur potestas absolvendi à casibus reservatis Papæ, etiam conceditur potestas absolvendi à censuris Papæ reservatis: quia is non solet reservare casus, nisi ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data confitenti bona fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi posteà vel suâ negligentiâ, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram. Secùs, si ab initio indulgentias lucrari noluerit: eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reservata, quàm censuram de novo debere tolli ab eo, qui potest extra Jubilæum.

DVBIVM. VI.

Quomodò danda sit absolutio à censura?

Resp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cuiusvis absolutionis. Ex qua circa absolvendi modum resolves.

1. Ex natura rei nō requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi. In foro tamen externo communiter servanda est forma cuiusque Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc ferè est in usu: Ego te absolvo à vinculo, v.g. excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter NN. (talem causam) & (si sit excommunicatus) restituo te Sacramétis Ecclesiæ, & communioni fidelium, aut (si sit suspensus) executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum. In nomine Patris, &c. In publica autem ac solemni absolutione præmittitur Psalmus Miserere, & ad singulos versus pœnitét s humeri denudati leviter percutiuntur (nisi ex iusta causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in fœminis) tum adiectis precibus absolvitur & in Ecclesiam introducitur. Idem modus ferè servatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virga percutiatur. V. Rituale Romanum.

2. Absolvi à censura potest absens, imò & invitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censur

contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem & invitum potest statui, sic auferri. Turr. Dian. *p.5.t.9.R.10.*

3. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolvi ab una, relictis aliis: quia inter eas non est necessaria connexio. Vnde si dicatur, absolvo te ab omni vinculo, &c. valet pro omnibus: ideóque si sic absolutus in Jubilæo forte omisisset invincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est, excommunicationem, posset is posteà ab eo peccato per quemvis approbatum absolvi: cùm non sit amplius reservatum, eò quòd censura ratione cujus tantùm erat reservatum, sit sublata.

4. Absolutio, vi aut metu gravi injustè incusso extorta, non valet; imò novam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

5. Absolutio data ab ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est; imò etiam data à delegato, modò non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut juramentum de satisfaciendo cùm poterit.

6. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti; cùm sit actus jurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolvi: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolvi.

7. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est, pro certo actu & tempore, quo transacto reincidat: item sub certo onere, quo non impleto, censura reviviscat.

8. Probabilius est, eum qui habet potestatem absolvendi in foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem, ut contra Navar. Suar. & alios docet Sanch. *l.8. de matr. d.* 16. Con. Dian. &c.

CAPVT. II.
De Excommunicatione.
DVBIVM I.
Quid sit & quotuplex.

RESp. Excommunicatio est censura, per quam quis privatur communione Ecclesiæ. Estque duplex; Minor, quæ tantùm privat usu passivo, seu receptione Sacramentorum, & Major quæ etiam dicitur Anathema, ac in jure fere semper nomine excommunicationis intelligitur, privatque omni communione Ecclesiastica, secundùm dicenda. Per hanc Majorem excommunicatus, rursus est duplex; Toleratus, quem fideles non tenentur vitare: Non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post Concilium Constantiense, non tolerati sunt hi tantùm 1. Notorius Clerici percussor, de quo infrà. 2. Quivis nominatim excommunicatus, & specialiter ac publicè denunciatus. Vnde resolves.

1. In Germania Catholici securè communicant cum iis, qui notoriè sunt Hæretici, & consequenter excommunicati; quia non sunt nominatim excommunicati, ac publicè denunciati.

2. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum vel præceptum; quia requiritur, ut per sententiam expressam, & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata; v. g. ut Joannes sit denunciatus excommunicatus; vel saltem intra exprimatur persona ut non liceat de ea dubitare, v. g. excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v. g. incendiarium, & ejus complices, solus Petrus vitandus est, non verò alij, etsi sint notorij: quia sententia quoad illos, est tantùm generalis, & non specialis contra certam personam.

4. Non teneris vitare eum, qui privatim in convila est denuntiatus: quia id non est factum pu-

blicè; ad hoc enim requiritur ut ſententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, v. g. in templo tempore concionis; vel aliter, pro more regionis.

DVBIVM II.

Ob quam cauſam incurratur & quem effectum habeat excommunicatio minor.

Reſp. Incurritur ob unicam tantùm cauſam, ſi quis nimirum cum excommunicato majore excōmunicatione communicet iis caſibus, quibus non licet. Effectus ejus eſt, privatio ſacramentorum perceptionis. V. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 3. Vnde reſolves.

1. Cùm jura dicunt, communicantem cum excommunicato, incurrere ſimilem excommunicationem, ſenſus eſt, quòd ſimiliter, id eſt, verè excommunicetur, licèt minore.

2. Propter communicationem cum excommunicato Minore excommunicatione, etiam nominatim denuntiato, nulla incurritur cenſura.

3. Etſi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatē, graviter tamen peccat: adminiſtrando verò, probabile eſt, nec venialiter peccare.

4. Incurritur hæc cenſura, etſi quis propter levitatem materiæ tantùm venialiter peccet, v.g. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet: ſecùs ſi ſit veniale propter imperfectum uſum rationis: quia pœna infligitur propter actum qui quantum eſt ex ſe, ſufficit ad mortale.

5. Etſi peccatum veniale, poſſit omitti in confeſſione, non tamen illud, cui hæc cenſura eſt annexa: ne Sacramentum in ea recipiatur. Vnde etiam Confeſſarij ordinariè priùs abſolvunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde à peccatis.

6. Ab hac excommunicatione lata à jure, abſolvere poteſt Parochus, & quiſquis poteſt à mortalibus; cùm non ſit reſervata. An verò qui poteſt abſolvere à veniali, habente annexam hanc excom-

2. Privat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragiis, orationibus, & fructu indulgentiarum, non tamen privatos. Unde non tantùm quivis privatus, sed etiam Sacerdos potest tanquam persona privata pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & sacro; imò actionem sacrificandi, prout pendet à merito privato operantis, offerre, vel ejus in Memento in particulari meminisse.

Dixi, tanquam privata: quia ut minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ, intercedentis pro ipso, Deo offert, adeóque privatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

3. Privat usu activo Sacramentorum & administratione. Quæ tamen excommunicato tolerato & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita, v.g. si sit Pastor cujus subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius qui celebret: imò si etiam non Parochus fortè rogetur, & invitetur ad celebrandum. Ac licèt communis doctrina sit apud Laym. *hic c.* 4. peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ utilitatis, talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest: contrarium tamen est probabile, ob facultatem concessam à Concil. Constant. cum talibus communicandi: & hinc nec illum, qui petit à tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, præcisè ob censuram peccare. Laym. *l.c.n.* 5. ex Soto & Sanchez, *l.* 7. *de matrim. d.* 9. *num.* 8. Idem docet Bon. *d.* 2. *q.* 2. *p.* 1. §. 2. ex Vasquez Suarez, &c. Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis, extra quam validè illud administrat, præterquam Pœnitentiam, quia hæc requirit jurisdictionem, quâ ipse caret. Vide Lay. hic *c.* 2. Bonac. *l.c.*

4. Priuatio vsûs diuinorum officiorum, ita vt non tantùm careat eorum fructu, sed etiam sub mortali iis nequeat interesse, parte notabili: ita vt moraliter censeatur cum aliis communicare: nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliáve iusta causa. Bon. *l.c.p.* §. 1. ex Suar. Fill. &c. Similiter peccant etiam alij, qui cum excommunicato vitando eidem Missæ intersunt, vt ex communi docet Bon. *l.c.n.* 9. contra Durand. quia participant cum illo in diuinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breuiter priuatim, aut omnino separatim oraret, aut si aliis vnum sacrum audientibus, ipse aliud audiret: quia sic moraliter non censeretur communicare cum aliis, nec coniungi ad vnam orationem fundendam. Bon. *l.c. n.* 16. ex Suar. Henriq. Filliuc. Con. &c. Ac licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale; ex paruitate tamen materiæ subindè tantùm est veniale; vt si exigua pars Missæ, v.g. vsque ad Euangelium tantùm cum illo audiatur. Auila, Dian. *p.* 5. *t.* 5. *R.* 21. vel si Horę priuatim cum eo recitetur. Dian. *p.* 5. *t.* 9. *R.* 89. ex Suar & aliis 9. Porrò per diuina officia intelliguntur sacrificiū Missæ, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio, olei, aquæ, candelarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ solemniter fiunt (exceptâ concione) in quibus licet alij fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum sub mortali vitare, nisi vel leuitas materiæ, vel ignorantia, aut simile quid excuset. Vndè si talis præsens sit, moneri debet vt recedat: si nolit, debet extrudi, vel exportari, licèt sit Sacerdos: nisi tamen grauiùs indè timeatur incommodum, ob quod si expelli non possit, omittendum est officium, etiam die festo, & celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam; si inchoauit, potest cæteris abeuntibus, sacrum prosequi, vel abrumpere, ob sententiæ vtriusque probabilitatem: si consecrauit, debet, solo ministro manente, pergere vsque ad communionem ex-

clusiuè,& reliqua perficere in sacristiá,vel alio decenti loco. Quòd si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine,vt non audiat sacrum die festo;peccat mortaliter omissione sacri ; secùs si alia de causa negligat. Quòd si etiam obligatus est ad Horas,non excusatur ab illis, (etsi non debeat dicere, *Dominus vobiscum* , sed *Domine exaudi*,&c.) quas si cumalio priuatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

5. Collatio Beneficij facta excõmunicato nulla est , vti & præsentatio , vel electio , institutio, & confirmatio. Ratio , quia excommunicatus etiam toleratus non potest communicare in officio,proindéque incapax est beneficij,quod datur propter officium. Idque licèt ignoretur excommunicatio: quia ignorantia inuincibilis, etsi excuset à culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus. V. Less. *l*. 2. *c*. 14. *d*. 22. Imò probabile est,excommunicarum,quamvis beneficio ante obtento non priuetur,fructus tamen & distributiones non facere suas , ideóque eas teneri restituere etiam ante sententiam iudicis:quia est priuatus officio;fructus autem dantur propter officium,velut merces propter opus. Ita Suar.& alij contra Sanch. & Con qui probabiliter putant , ex consuetudine non teneri ante sententiam,modò per se,vel alium, inseruiat beneficio.

6. Priuat communicatione forensi. Vndè excommunicatus nequit esse Iudex,Aduocatus, Procurator , (licèt pro semetipso respondere possit ipse. Con. Præp. Dian. *p*. 5. *t*. 9. *R*. 111.) Actor,Tabellio, Testis,&c. ita vt contra excommunicatum , etiam toleratum , semper possit reus excipere. Quod si non faciat,nec Iudex eum repellat,valida eius acta erunt,si sit toleratus : secùs est de iudice non tolerato,cùm sit priuatus iurisdictione. V. Laym. *c*. 2. Dian. *part*. 6. *t*. 9. *R*. 112. 113. Non potest etiam esse Tutor aut Curator. Dian. *p*. 5. *t*. 9. *R*. 115. ex Sylu.

Neque testamenti executor. Dian. *p.8.t.9.R.1.* ex Cap.&c.contra Sanch.Lugd. &c.Si tamen non fiat oppositio, validè exequitur. *ibid.* Nec potest ipse testari licitè, etsi faciat validè, etiam cum excommunicatum instituit hæredem.Suar.Vill.Merc.&c. cum Dian.*l.c.R.*129.Denique contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti,& ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) valent,nisi fiant ab eo ut persona publica, vel Ministro ratione muneris vel beneficij : quia tunc spectant ad jurisdictionem, quæ suspensa est. Dian. *p.5.tract.9.R.*128.ex Con. Fill.Merc.&c.

7. Excommunicatus non toleratus privatur usu jurisdictionis. Vndè non potest validè eligere,conferre,præsentare, ferre leges vel sententiam: & qui sic beneficium à non tolerato accepit,dicendus est intrusus,ac proindè tenetur,sine alia juris declaratione beneficium unà cum fructibus relinquere.

Dixi,non toleratus;quia acta tolerati probabile est esse valida ob bonum commune.: graviter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

8. Non toleratus privatur Ecclesiastica sepultura, ita ut non possit in loco sacro, seu benedicto sepeliri, & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari,nec in eo loco divina peragi ante reconciliationem.

Dixi, non toleratus : quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus. non speciatim denuntiatus, in ea sepeliatur, ut docet Suar. Laym.& alij : jure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania,eo quòd inter cæteras pœnas non communicantium in Paschate, etiam statuatur privatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

9. Excommunicatus privatur omni alia civili communicatione fidelium, ita ut ipse non possit cum aliis, & si non si toleratus, etiam alij cum ipso non possint communicare : idque in casibus hoc versu comprehensis.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Dicitur 1. os, per quod intelligitur osculum,& omne colloquium, etiam privatum, item per nutus, litteras, internuncium,& quodvis signum benevolentiæ.

Dicitur 2. Orare, id est omnis communicatio in divinis, de qua suprà.

Dicitur 3. Vale, quod comprehendit omnem salutationem, (saltem honorificam) verbo, vel signo, vel amplexu, & secundùm quosdam etiam resalutationem,eò quòd sit actus observantiæ.Sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti. Imò Sayr.&c.cum Dian.*p.*5.*t.*9.*R.*16. putant probabile quòd sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa,v.g.aperiendo caput,&c.quæ urbanitatis causa fieri solent.

Dicitur 4. Communio,quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat] item cohabitationem, cooperationem,societatem, v. g. in contractibus, ita ut moraliter censeatur communicare, quod prudens æstimabit: unde nec iter cum eo tanquam cum socio facere licet.

Dicitur 5. Mensa, per quam intelligitur omnis convictus, & convivia, per modum societatis & commercij:qualis non est, si casû incidas in idem hospitium,iter,mensam,imò lectum. Vid.Bon.*d.*2. *q.*2.*p.*6.§.1.& 2.

Quæres 1. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato.

Resp.Communicatio in divinis censetur mortale, propter gravitatem materiæ, in civilibus autem, (etsi inducat minorem excommunicationem) secluso tamen contemptu tantùm est veniale regulariter.Suar.Baun.&c.Dia.*p.*7.*t.*11.*R.*47.Quod addo, quia aliquando est mortale,ut si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. g. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

Quæres 2.An aliquando liceat cum non tolerato communicare?

Resp. Quod sic, extra diuina, in his quinque casibus. 1. In casu vtilitatis, siue spiritualis ipsius excommunicati, v.g. vt conuertatur, siue alterius, vt ab excõmunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest, siue etiã vtilitatis temporalis, v.g. vt ab eo restitutio, vel debitum ex contractu petatur. Cõtractus tamen nouos cum ipso inire non licet, & si si ineantur, sint validi, cùm nulla sit lex irritãs. 2. In casu legis matrimonialis: quomodo vxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit diuortium. Dian. *p.* 5. *tract.* 9. *R.* 122 non tamẽ sponsus de futuro cum sponsa. *l.c. R.* 126. ex Sayr. Sanch. & Fill. 3. In casu subiectionis, quo modo possũt filij etiã emancipati, (addit Dian. *p.* 5. *t.* 9. *R.* 118. 119. ex Corn. Fill. Hurt. &c. etiam adoptiui, vel illegitimi: imò etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines, (communicare, parenti; serui, & ancillæ domino, si ante excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter religiosi Prelato: non tamẽ nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari non potest. Dian. *l.c. R.* 117. contra Sotum. V. Fill. *tr.* 12. *c.* 8. *n.* 201. Lay. & Bon. *l.c.* 4. In casu ignorantiæ, iuris, vel facti. 5. In casu necessitatis, siue animæ, siue corporis, siue bonorũ tẽporalium, qui casus hoc versu comprehenduntur:

Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

DVBIVM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio Maior?

Cùm hæ multæ sint, variæ sunt etiam excõmunicationes, quæ in 4. potissimum classes diuiduntur: nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cænæ, aliæ eidem extra illam reseruantur.

ARTICULUS I.

Quæ sint excommunicationes non reseruatæ?

Resp. 1. Ex iure antiquo vsitatiores sunt sequẽtes.

Contra omnes. 1. In vexantes Ecclesiasticos, quòd non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, si foueant discordias in ele-

ctione. 3. In extorquentes absolutionem à censura per vim, aut metum. 4. In compellentes Ecclesiasticos, vt laïcis submittant iura Ecclesiæ. 5. In docẽtes Leges, vel Medicinam Religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos vsurarios. 7. In impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridentinum. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia Reipub. exhibeant Ecclesiasticis, v. g. ne iis vendant, coquant panes, &c. 12. In Doctores & Professores non facientes professionem fidei, vbi recepta est Bulla Pij IV. 13. In negligentes administrare iustitiam Ecclesiasticis. 14. In potestates fouentes vsuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes audientes publicè Ius, aut Medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas seculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos vsurariis. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes vltra triennium. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris. 7. In fictè resignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absoluere à casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes Leges, vel Medicinam extra claustra. 2. In habitum temerè dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In instituentes nouum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasteriis, vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non seruantes interdictum, quando seruatur à Cathedrali. V. Fill. *tom.* 1. *t.* 14. 15. *c.* 84. Bon. *d.* 3. *p.* 5. § 1. *n.* 36.

Resp. 2. Supradictis adiectæ sunt à Tridentino sequentes, quæ valent, vbi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes apud

se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine authoris, & approbatione ad Ordinario obtenta. 2. In docentes, non esse necessariam confessioné ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauentes. 4. In cogentes contrahere matrimonia, cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non iuuant Episcopos, ad restituendam vel conseruandam clausuram Monialium. 6. In ingredientes (cuiuscunque conditionis, vel sexus fuerint) monasteria Monialium; sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi Monasterium & profiteri. 8. In impedientes, sine iustâ causâ, sanctam voluntatem mulierem emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

ARTICULUS II.

Quæ sint excommunicationes reseruatæ Episcopis.

Resp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percussione Clerici, vel graui, si sit mulier. 2. In eos qui absoluti in articulo mortis (à censurâ, vel peccato habente censuram annexam) ab eo, qui aliàs non poterat, non præsentant se superiori, postquam conualuerunt. V. Fill. *t*. 15. *c*. 10. *n*. 241. & 242. 3. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesiis, ad officia diuina, Fratres tertij Ordinis. 4. In procurantes abortum fœtus animati, effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Eæ omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta & sibi reseruant: quas Confessarij videant in Agendis.

ARTICULUS III.

Quæ sint Papæ reseruatæ extra Bullam Cœnæ.

Resp. 1. *Contra omnes*, magis obuiæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes litteras Apostolicas falsas, & non destruentes: item in falsarios litterarum Apostolicarum. 3. In effringentes & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In vetantes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6. In absoluen-

tes eos ab excommunicatione, ſub conditione, & non implentes. 7. Jn violantes interdictum Papale. 8. In dantes & recipientes aliquid ex pacto, ob admiſſionem ad religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem vel beneficium. 10. In committentes ſimoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem litterarum ſacræ Pœnitentiariæ. 12. In dantes & recipientes aliquid, pro gratia, aut iuſtitiâ, apud ſedem Apoſtolicam. 13. In committentes duellum, & ad id cooperantes, ſuadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monaſteria Regularium. 15. In impugnantes inſtitutum Societatis JESV. 16. In facientes iurare illicita, & contraria libertati Eccleſiaſticæ. 17. Jn rapientes bona Eccleſiaſtica; item in exigentes tributa ab Eccleſiaſticis. 18. In violantes libertatem Eccleſiaſticam, quoad fugientes ad Eccleſiam. 19. Jn docentes poſſe fieri confeſſionem in abſentia. 20. Jn eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Uirginis damnant peccati mortalis, vel hæreſeos; item in eos, qui in concionibus, aliiſque publicis actibus, concluſionibus, aſſerunt B. Virginem conceptam in originali. 21. In percuſſores Clericorum. Quæ cum celebris ſit, & multa ſcitu neceſſaria habeat, agetur de ea peculiariter infrà.

Reſp. 2. *Contra Clericos & Religioſos* ſunt hæ 1. In participantes in ſacris cum excommunicatis à Papa. 2. In procurantes alienationem Eccleſiarum. 3. In Concionatores, qui Scripturæ ſenſum à Doctorum interpretatione alienum circa tempus Antichriſti, & extremi iudicij, aliaque ſimilia reuelata prædicant. 4. Jn Parocho non implentes iuramentum de reſidentiâ factum. 5. In Mendicantes tranſeuntes ad alium ordinem, præter Carthuſianum. 6. In Moniales exeuntes clauſtra ſine licentiâ. 7. Jn religioſos, qui ſine priuilegio, vel ſpeciali licentiâ Parochi, Clericis aut Laïcis Sacramentum Euchariſtiæ, vel Vnctionis miniſtrare, vel Matrimonia ſolemniſare præſumunt.

ARTICULUS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum?

Resp. Ea sic habet: Si quis suadente diabolo in Clericum vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum præsumat illum absoluere.

Dicitur 1. *Si quis*: intellige cuiuscunque sexûs aut statûs, etiam impubes, dũmodò rationis compos & doli capax. Extẽditur autem ad efficaciter mãdantes, consulentes, cõsentientes, suo nomine factã ratihabentes, non impediẽtes, saltem si ex officio aut iustitia teneãtur, vt Reges, Iudices & cęteri superiores. Itẽ patres, tutores, heri, pędagogi, Parochi, &c. quibus aliorũ cura demãdata est. Ita Lay *l*. 1. *t*. 5. *p*. 2 *c*. 5. *n*. 6. Bon. *d*. 1. *q*. 4. *p*. 1. *n*. 8. ex Molin. &c. commun.

Dixi, *saltem &c.* quia si ex charitate tantùm teneantur, etiam excommunicari, docent Suar. Caiet. Fill. Molin. Sayr. &c. Verùm id probabiliùs negat Bon. *l. c.* ex Nau Con. Regin. Henr. Molin. &c.

Dicitur 2. *Clericum*: quo nomine intelligitur omnis primâ saltem tonsurâ initiatus, (etiamsi coniugatus, dummodò cum vnica virgine) & deferat habitum, seruiátque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantùm.

Dicitur 3. *Monachum*: intellige quemvis religiosum, etiam laïcum; conuersum, nouitium: vtriusque sexûs: item tertiarios S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, & viuant in communitate, item Eremitas subiectos alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur 4. *Manus iniecerit*: per quod intelligitur quævis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, siue fiat manu, siue baculo, gladio, &c. Bon. *d*. 2. *q*. 4. *p*. 1. Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

1. Hanc excommunicationem incurrit. 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, puluere, conspurcat luto; euellit crinem, lacerat vestem, eripit ali-

quid per vim & iniuriam de eius corpore, v.g. pileum, pallium, &c. ita vt actio sit grauiter iniuriosa. Bon. *l.c.* Lay. *c.* 5. *n.* 5. 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, vnde sine dedecore nõ potest exire *Ib.* 3 Qui persequitur, vt in flumen vel fossam incidat, equo decidat. &c. *Ib.* 4. Qui manus violentas iniicit in equum cui is insidet occidẽdo, vulnerando, cædendo, sistẽdo per frenum, quæ actio licet sit leuis respectu corporis, non tamen respectu honoris. *Ib.* 5. Qui aliquid supradictorũ facit, etiam Clerico consentiente, dummodò sit iniuriosum ordini Clericali. Lay. *l.c.* 6. Clericus, si seipsum ex malitia vel passione (secùs si ex deuotione) percutiat iniuriosè. Lay. *l.c.* ex Nau. 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat vel per quem non debet, vt si morte dignus puniatur à iudice seculari, vel modo illicito, vt si à Prælato puniatur per laïcum. Bon. *l.c.* ex Nau. Sayr. Suar. Fill. Con. &c. V. Lay. *c.* 5.

2. Non incurrit 1. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico: quia non est actio violenta, sed fraudulenta Bon. *l.c.* 2. Si percussio sit iocosa, vel casualis, v.g si ianitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum: item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant. Bon. *l.c.* ex Mol. Fill. Con. &c. item si percussio sit ad defendendum se, vel vitam suam, vel vxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. Lay. *infrà*. Et denique quandocunque percussio ob leuitatem, vel imperfectionem actûs non esset mortalis, illata laïco, vt docent Caiet. Auila, & Sà, quod tamen Suar. vniuersaliter non admittit. V. Bon. *l.c.* 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoscas, quòd habitum non gestet; qnia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater, subditum in minoribus constitutum corr. ctionis causâ (licèt ira accedat) percutiat moderatè, habitâ ratione culpæ; imò Prælatus & Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in maioribus constitutum castigare. An idem possit

pater, controuertitur in vtramque partem probabiliter. V. Lay. *loc. mox citando.* 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus; vel exerceat publice officium cauponis, vel macellarij, vel scurram, & ter monitus non cesset; vel inuentus turpiter agens cum vxore, matre, sorore, vel filia, vel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem: quia perdit priuilegium. V. Lay. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 5. Fill. *l.* 15. *c.* 1.

Resp. 1. Etsi hæc excommunicatio sit reseruata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absoluere his casibus. 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum iudicio leuis, comparata cum enormi, v.g. si fiat palma, pugno, aut lapide, non relinquente vestigium, & secundùm Ant. & Dia. *l.* 9. *t.* 4. *R.* 19. nisi notabilem iniuriam & magnum scandalum pariat; qualem negat esse si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licèt guttæ sanguinis effluant. Enormis verò erit, si membrũ præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, vt si percutiatur Episcopus, vel Abbas etiam alapa. 2. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cœcus, claudus, seruus, filius familias, vel non sui iuris, vti & regulares ac moniales inuicem verberantes: item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimũ impedimentum, vt non possint ire ad Papam, aut eius legatum; vel si dubium sit de excommunicatione. Fill. *l.* 15. *c.* 1. *n.* 35. *& sequent.* Denique si sit occulta. Vid. suprà *hic. c.* 1. *d.* 5. & Dia. *p.* 8. *t.* 4. *R.* 63. In quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absoluendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana à maiore, vt V. suprà *hic. l.* 1. *t.* 2. *c.* 4. *in append.*

ARTICVLVS V.

Quæ sint excommunicationes Papæ reseruatæ per Bullam Cœnæ.

Resp. præcipua est in hæreticos: quæ extenditur non tantùm ad fautores, receptores, & defensores hæreticorum vt sic, sed etiam in scienter retinẽtes,

legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæresim continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4. conditiones. 1. Vt author libri sit hæreticus. 2. Vt liber hæresim expresse contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Vt scienter legatur imprimatur, vel retineatur, Lay. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 15. *n.* 1. Vnde resolues.

1. Non excommunicaris. 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresim discendi legas. Lay. *l. c.* ex Nau. Sanch. &c 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio, hac bulla non contento, legas adiecta scholia, vel notas Authoris hæretici: quod tamen Suar. *t.* 5. *d.* 21. *s.* 2. limitat, nisi scholia essent tam copiosa, vt ex iis potiùs, quàm ex textu liber constare videretur. Lay. *l. c.* ex Nau. Sanch. &c.

2. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alij hæresim non continentes. Lay. *l. c. n.* 3. Imò probabiliter ne ij, qui incidenter tantùm continent hæresim, non agentes ex professo de fide. Sayr, Graff. apud Lay. *l. c.* contra Suar. & Sanc. qui id confirmat pro Germania, vbi Bulla cum tanto rigore non est recepta. V. Bec. 2. 2. *c.* 15. *q.* 8. Legens tamen, tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Indicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est; quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, vt habet Lay. *l. c. n.* 8.

3. Excommunicatur 1. Qui in sufficientę quantitate solum prooemiū, vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit, vt habet Lay. *l. c.* & Bon. 2. Probabiliter etiam is qui alterum iussu suo legentem audit; quia legit per alium. Lay. *l. c.* Azor. &c. contra Sanch.

4. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit; quia non est liber. Lay. *l. c. n.* 3. ex Sanch.

5. Non sufficit vna alterave linea, imò secundum

Sanch.Rodr.& Sà,nec integra pagina,etiam magni voluminis,quod tamen Bon. & Lay.*l.c.*non concedunt;licèt hic fateatur,Confessario id posse ad hoc seruire: vt non continuè damnet peccati mortalis, & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate vnam paginam legit.

6.Non incurritur,si retinentur libri paruo tempore,v.g. vno alteróve die: quia sicut materiæ,ita & temporis paruitas excusat. Laym.*n.7.* ex Graff. Sayr.Sanch.&c.

7.Excusat ignorantia,etiam crassa, si vel nesciat esse hæreticum,vel tractare de religione. Lay.*n.4.* V.Banch.*l.2.mor.s.10.& l.9.de matrim.d.32.*

8.Non excusatur is,qui librum vel in aliena domo,vel alieno nomine,vel animo non legendi habet.Item nec is,qui affirmat non esse prauum, non esse exurendum. Item qui impedit ne comburatur, qui disputationis causâ defendit. Ita Bon. qui tamen excusat eum,qui laudat stylum, vel ingenium Authoris,vel bonam doctrinam,quæ in eo est,sed non quatenus in eo est;v.g.si dicas, hic liber esset bonus si non haberet hæresim; quia talis non defendit.V.Lay.*l.c.*Bon.*d.2.q.5.p.4.*

CAPVT III.

De Suspensione & Degradatione.

DVBIVM I.

Quid sit suspensio, quotuplex. & vndè dignoscenda; qualis,& quanta sit?

RESP.1.Suspensio est censura,qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur.V.Bon.*d.3.p.1.*Lay.*l.1.tr.5.p.3.c.1.*Vnde res.

1. Solus Clericus potest suspendi.

2.Suspendere possunt,qui possunt ferre censuras:

3 Ex genere suo,& nisi paruitas materiæ excuset, est peccatum graue,exercere actum per suspensionem prohibitum:vndè & irregularitem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales fūctiones,sed ab aliis propter vtilitatē requiratur, probabiliter non peccat,cū alij licitè acquirāt.Imò

etsi nominatim sit denũciatus & toleratus, alij tamen nõ tenentur sub mortali eũ vitare, nisi cẽseantur cooperari actui, à quo suspẽsus est, vnde audire eius Missam, non erit peccatum, (saltem mortale) si non inseruias. Ita probabiliter Auila, Henr. Suar. Sayr. apud Bon. *d.* 3. *p.* 4. *n.* 4. etiam Lay. *l. c. c.* 1. *r.* 7.

4. Suspensus non toleratus inualidè absoluit, quia non habet iurisdictionem.

Resp. 2. Suspensio. 1. alia fertur ad certum tempus quo elapso expirat: alia fertur absolutè, seu indefinitè, manétque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, siue id sit ordinis, siue iurisdictionis: alia à beneficio: alia ab vtroque. 3. Suspensio ab officio vel à toto, vel à parte tantùm, scilicet à functione Ordinis, vel iurisdictionis. Item suspensio beneficij, vel est à beneficio absolutè, vel à quibusdam tantum functionibus, eius ratione competentibus. Lay. Bon. *ll. cc.*

Resp. 3. Quantitas & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vtpotè in re odiosa, non amplius sunt extendenda, quàm propriè accepta significent. Vnde resolues.

1. Suspenso absolutè & in toto, prohibetur omne exercitium ratione officij proueniens, tam Ordinis quàm iurisdictionis, & consequenter nõ potest celebrare, nec validè communicare, beneficia conferre, &c. Suspensus verò à parte beneficij determinata verbi gratiâ ab Ordine tantùm, vel iurisdictione, priuatur tantùm illius officij functionibus. Vnde Episcopus verbi gratia à iurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absoluere, delegare, &c. potest tamen exercere actus Ordinis, vt consecrare templa, ordinare, &c. Bon. *l. c.*

2. Suspensus à certa functione Ordinis, v. g. à Sacramentorum administratione, non est suspensus à sacrificio. Similiter suspensus ab Ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram, quia non comprehenditur sub Ordine. Bon *p.* 2. *n.* 6.

3. Suspensus ab officio simpliciter, non intelli-

gitur suspensus à beneficio, seu fructibus eius. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, vt fructus percipiat. Bon. *num.* 10. ex Nauar. Suarez, Henriq. Fill. &c.

4. Suspensus ab Ordine non videtur suspensus à beneficio; quia beneficium non fundatur in Ordine. Bon. tamen dicit, indirectè suspendi à fructibus eius; quia dum non potest facere officium, non potest percipere fructus, v. *n.* 5.

5. Suspensus à beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus à recipiendis fructibus eius, non tamen ab officio, siue iurisdictionis, siue Ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficij competit. Vnde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficij præstare, licèt fructibus non fruatur: hoc enim debet sibi imputare Non tamen priuatur cõmodo, quod prouenit ex anniversariis stipendiis Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale Clerici: quia non sunt fructus beneficij. Secùs est de distributionibus quotidianis licèt ex his vel aliis beneficij fructibus possit ali, si aliundè sustentari nequeat. Bon. *l. c.*, *n.* 12. Sayr. Suar. Fil. &c.

6. Suspensus à beneficio potest nihilominùs eligere, præsentare, conferre beneficium: quia etsi hæc iura competant illi ratione beneficij, illi tamen actus non sunt beneficij, præcisè vt sic, sed potiùs officij & iurisdictionis. *ibid.*

7. Suspensus à beneficio, vel Ordine absolutè, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio vel Ordine, nisi aliundè aliud constet. *Ibid.* *n.* 8.

8. Suspensus absolutè, intelligitur ab officio & beneficio. Laym. *c.* 1. *n.* 2.

9. Suspenso Capitulo, vel Conuentu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ait Sà, V. *Suspensio*, & Laym. *l. c. n.* 3.

10. Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, *suspendo te*, v. g. à celebratione, videtur esse simplex tantùm prohibitio, non censura: quia hæc licitè non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet

præsumi velle peccare, nisi aliud constet de eius intentione, aut nisi religio habeat priuilegium, absque scripto ferendi censuras. V. Bon. *de censuris in communi, d.1. q.1. p.1.*

DVBIVM II.

Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absoluere?

Resp. 1. Suspensiones Iuris communiores sunt sequentes.

1. Clerici ipso iure suspensi sunt. 1. Recipientes Ordines sacros ab alieno, vel à proprio, in aliena diœcesi; vel sine ætate legitimâ aut dimissoriis, aut titulo, vel extra tempora, aut non seruatis interstitiis, vel per saltum, vel in censura, vel denique post matrimonium ratum; qui omnes suspensi sunt ab executione Ordinum, nisi fecerint absque dolo; & si Ordine vtantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum, suspenduntur à beneficiis biennio. 4. Ordinans & Ordinatus simoniacè, est suspensus ab Ordinibus. 5. Parochi iungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia. 6. Grauantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona vel census Ecclesiæ, beneficij, vel alterius pij loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, prouocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum, de immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Visitantes, si accipiant pecuniam vel munera: qui si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ, si inferiores Episcopo, ab officio & beneficio, vsque dum restituunt duplum. 11. Iudex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit iniuriam contra iustitiam, & conscientiam parti litiganti. V. Bon. *d.3. p.5.*

2. Religiosi. 1. Apostatæ recipientes Ordines

apostasia. 2. Admittentes ad professionem, ante annum probationis peractum. 3. Non utentes habitu, & vestitu, modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

8. Episcopus. 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum: ordinans verò invitum suspensus est per annum à celebratione. 2. Admittens resignationes, contra formam præscriptam. 3. Intrans monasteria Monialium sine necessitate. V. Fill. *t.* 17. *c.* 5.

Resp. 2. Præter has suspẽsiones aliæ sunt ab homine: quæ si sint graves, requirunt culpam mortalem, v. g. ut quis suspendatur ab omnibus actibus sui officij, vel fructibus unius anni. Potest tamẽ aliquid ob peccatum veniale privari uno actu, v. g. eligendi.

Resp. 3. Habens Episcopalem auctoritatẽ potest absolvere à suspensione non reservata, & cõmuniter religiosi ex privilegiis possunt absolvere ab omni suspensione in foro consciẽtiæ: & Episcopus potest absolvere ab omni suspensione juris, si Sedi Apostolicæ specialiter reservata non sit. Lay. *c.* 4. *n.* 1. ex Nav. Suar. &c. Imò etiam ab hac, si proveniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. Bon. *d.* 3. *p. ult.* ex Trident. *sess.* 24. *c.* 6.

DVBIUM III.

Quid sit depositio & degradatio, à quo & ob quam causam fieri possit?

Subiici solẽt Suspensioni Depositio & Degradatio (etsi censuræ non sint, ut dictũ est *c.* 1. ob similitudinem, quam habent cum suspensione, cùm utraque sit ab Ecclesiastico Ordine, aut beneficio. Differunt autẽ à suspensione, quòd illæ auferant ipsum jus radicale, & titulum beneficij, idque in perpetuum: suspensio non item. Porrò depositio genericè accepta, alia est Verbalis, quæ absolutè depositio dicitur: alia Realis, quæ dici solet degradatio.

Resp. 1. Degradatio est privatio executionis officiorum, & beneficiorum simpliciter & in toto, & absque

absque spe restitutionis, facta cum certa solemnitate,& priuatione priuilegij Clericalis, tàm Canonis, quàm fori, ita vt sæculari curiæ subdatur.

Dixi, *Executionis*; quia Ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris,& ad horas, nisi has fortè pœnas, ad quam damnatur, v.g. triremes, vel aliud impediat.

Resp. 2. Depositio verbalis est similis priuatio, sed sine solemnitate dicta,& relicto vtroque priuilegio, Canonis & fori.

Resp. 3. Clerici possunt degradari à suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo: deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

Resp. 4. Depositio fieri potest in casibus iure expressis, & delictis: non tamen nisi grauioribus, arbitrio iudicis. Vbi notat Laym. crimen debere esse enorme, id est, vnum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantùm grauissimis, quales sunt, v.g. crimen hæresis manifestum, falsificatio litterarum Apostolicarum, Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Episcopo irrogata. V. Lay. *hic. c.* 5. & Fill. *t.* 18. *c.* 8.

CAPVT IV.
De Interdicto.
DVBIVM I.
Quid & sit quotuplex.

REp. 1. Est censura Ecclesiastica, prohibens diuinorum officiorum, sacramentorum aliquorum,& Ecclesiasticæ sepulturæ vsum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem priuat, quatenus est communicatio cum fidelibus; suspensio verò propriè non illum vsum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. V. Laym. *lib.* 1. *t.* 5. *p.* 4. *c.* 1. Bon. *d.* 5 *p.* 1.

Resp. 2. Interdictum diuiditur 1. In locale, quod immediatè locum afficit; & in Personale quod immediatè afficit personas; & in Mixtum quod immediatè afficit locum, & eius incolas: Differt autem

Locale à Personali: quod in illo participatio sacrorum officiorum tùm indigenis, tùm alienigenis, non absolutè, sed in loco tantùm interdicto; in hoc verò certis personis aut communitati prohibeatur absolutè, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quàm personale, subdiuiditur in Generale, & Particulare. Generale est, quo locus generalis, v.g. ciuitas, prouincia; vel quo communitas v. g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares interdicuntur. Vnde resolves.

1. Interdictâ ciuitate interdicuntur etiam suburbia; & interdictâ parochiâ, etiam sacellum, vel cœmeterium contiguum, quia accessorium sequitur naturam principalis.

2. Interdicto populo non interdicuntur ij, qui non sunt pars populi, vt studiosi, Clerici, peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religiosi, quia in fauorabilibus tantùm nomine Clerici comprehenduntur.

3. Si dicatur, ciues, v.g. Colonienses, sunt interdicti ij nusquam possunt interesse diuinis, (nisi tamen, desinant esse istic ciues, nec causam dederint interdicto) contra verò, si ciuitas interdicto subiiciatur, licet ciuibus aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, aliò ire, & istic diuinis interesse.

DVBIVM II.

Qui sint effectus interdicti?

Resp. Sunt sequentes. 1. Prohibitio diuinorum officiorum. Vnde etiam interdicti, ob alienam culpam non possunt interesse sacro. Clerici tamen, & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent vt antè, Missas, diuináque officia celebrare: sed ianuis clausis, non pulsatis campanis, (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicuius) submissâ voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, vt in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per octauam corporis Christi diuina officia cantentur

solemniter, admissis etiam interdictis, modo qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia, quæ omnibus permittuntur, iis exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio vel fauore, Eucharistia tamen potest dari morituris & deferri cum lumine & campanâ. Nec improbabile, est interdictis licere contrahere Matrimonium, vt Sanch Con. & Lay. docent, contra Suar. quia hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia, sed ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ, etiam respectu infantium & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in Interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt, nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepeliri. Laym. *cap. 2. num* 34. Clerici violantes interdictum, peccant mortaliter; sicut etiam religiosi vtriusque sexûs; qui insuper excommunicantur, de facto. Laici verò peccant quidem grauiter; si contra interdictum personale recipiant Sacramenta: si verò tantùm violent locale, v. g. audiendo diuina officia, probabilius est, tantùm esse veniale, dummodò ipsi personaliter interdicti non sint. Laym. *c.* 3 ex Sylu. Soto, Auila, &c.

DVBIVM III.

Quis censuram interdicti ferre & quis tollere possit.

Resp. 1. Interdicere possunt iidem, qui excommunicare & suspendere. Et quidem vt determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: vt autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde graue, cum contumacia commissum à capite, vel præcipuis membris, licèt reliqui culpâ vacent.

Resp. 2. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ iure communi sunt imposita, nec reseruata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente iuris-

dictionem in communitatem interdictam, non tamen à Religiosis priuilegiatis: quia locus & communitas foro pœnitentiæ non subiiciuntur.

Resp. 3. Ab interdicto iuris personali particulari, si reseruatum non est, quivis approbatus potest absoluere. Denique per priuilegium absoluendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

CAPVT V.

De Irregularitate.

ETsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur; quapropter & hic subiungo

DVBIVM I.

Quid & quotuplex sit irregularitas?

Resp. 1. Est impedimentum Canonicum, susceptionem Ordinum sacrorum & susceptorum vsum impediens. Vnde sequitur non esse censuram, sed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ; propriè tamen pœna non est. Lay. *l.1.t.5.p.5.c.2.* Bon. *d.7.q.1.p.1.*

Resp 2. Diuiditur 1. in eam, quæ est ex delicto, & quæ est ex defectu. 2. In totalem seu propriè dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio priuat, v.g. homicidium, bigamia; & in partialem, quæ aliquo tantùm Ordinis ministerio priuat, vel solo ascensu ad Ordinem superiorem: v.g. oculis vel palmâ Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas; & Diaconus sinistro oculo carens inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DVBIVM II.

Quinam effectus irregularitatis?

Resp. Sunt sequentes. 1. Inhabilitare ad Ordines suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire exercitium Ordinum susceptorum. Vnde Sacerdos irregularis, etsi validè, illicitè tamen absoluit. Bon.

l.c.n.4.& p.4.1. Quòd collatio beneficij, ad cujus functiones inhabilis est, facta Irregulari, inualida sit, secundùm sententiam communiorem & tutiorem: etsi non improbabiliter quidam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed meritò irritandam, Laym. *loco citato, cap.1.num.2.& 3.* Sylu. &c. Bonac. *p 4.* Secundùm quam sententiam probabilem resolues.

1. Is qui beneficium impetrauit in irregularitate, potest, obtentâ huius dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine noua collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficij. Item si postea beneficio priuetur, non tenetur fructus restituere.

2. Grauiter peccat, qui in irregularitate exercet actum Ordinis, aut suscipit; licet Ordines ei collati sint validi.

DVBIVM III.

Quomodo incurratur & tollatur Irregularitas?

Resp.1. Cùm ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in iure expressè habeatur. (*Cap. is qui de sententia excommun in 6.*) Vnde in dubio siue facti siue iuris, tenere potes, quòd non sis irregularis: quia melior est conditio possidentis. Bon. *q 1.p.5.* ex Suar. Fill. &c. Excipe tamen, si dubites de homicidio saltem iniusto à te commisso, vt patet ex *cap. Significasti*, & ex *C. ad audientiam, 2. de hom* v. Bon. *l.c.*

Resp. 2. Vt incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consummatus & moralis, vt habet communis contra Caiet. Ratio est, quia est grauis pœna, & difficulter relaxatur.

Resp.3. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hâc vel simili formâ. *Dispenso tecum in irregularitate, quam* vel *quas, ob hanc* vel *illam causam, incurristi.* Et si quidem dispensans intendant tollere omnes, idque possit, omnes tollit: sin minùs, eam tantùm tollit, quam

potest, & vult. Etsi verò hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex iure tamen nouo Trident. vbi est receptum, potest Episcopus dispensare in Irregularitatibus, prouenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentiosum; nisi tamen sit homicidium, directè & in se volitum. Bonac. *q.* 5. *pu. n.* 3. ex Trident. *sess.* 24. *c.* 6. Suar. Sanch. Fil. &c. Laym. *cap.* 9. *n* 4.

Præterea Irregularitas ex defectu natalitium, tolli etiam potest per professionem in religione approbata, sed quoad ordines tantùm, non quoad Prælaturas, *c.* 1. *de filiis Presbyterorum*, Bon. *p.* 2. Lay. *c.* 9. *n.* 6. Suar. Sanch. Less. contra Villal. qui apud Dian. *p.* 4. *t.* 1. *Ref.* 65. dicit tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius Ordinis, vt Prioratus, Præposituras, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum iis dispensare, in Capitulo tamen Generali vel Prouinciali, notat Dian. *l. c.* ex Barbos. Vnde resolues.

1. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

2. Confessarius in multis Irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale priuilegium à Papa.

DVBIVM IV.

Quæ sint Irregularitates ex delicto?

Resp. Prima est, ob iteratum Baptismum serio & scienter; estque irregularis tam rebaptizans, quàm rebaptizatus; etsi in rebaptizante irregularitas tantùm sit causa partialis, nec Clericus ad altiorem Ordinem possit ascendere, neque incurratur, si rebaptizatio sit occulta. Couar. Tolet. M. Leo *p.* 3. *f.* 358. v. Bon *d.* 7. *q.* 3. *p.* 3. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 5. *c.* 2.

Secunda, ex violatione censuræ, v. g. si ea innodatus actum aliquem Ordinis solemniter exerceat, nisi inuincibilis ignorantia excuset. Lay *c.* 3.

Tertia, ob peccatum, quo Clericus seriò & scienter actum Ordinis sacri, quem non habet solemni-

ter exercet. Bonac. *l.c.p.6.* Laym. *l.c.cap.3.*

Quarta, ob delictum, quo quis malè suscepit Ordines, v.g. in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente iurisdictionem, vel per saltum, (licèt hunc suspensum tantùm esse, quandiu non ministrat in Ordine per saltum suscepto, satis probabiliter docent Auila, Nau. Bon.) vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, vel furtiuè, (Episcopo nesciente, nec approbante) & non examinatus v. Bon. *d.7.q.3.p.4*

Quinta, propter enormia crimina: si sint notoria & publica, v.g. quæ à iure habent annexam infamiam, vt adulterium, raptus, incestus, periurium in iudicio.

Sexta oritur ex iniusta mutiliatione vel homicidio, etiam indirectè tantùm voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, siue in bello iniusto, siue extra illud, iniustè concurrunt, consulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur quando à corpore separatur membrum aliquod principále, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v.g pes, manus, oculus, auris, &c. M Leo *in praxi p.3.f.347.* ex Couar. Nau. *de Conf. n.206.* v. Bon. *p.8.* Vnde resolues.

1 Non fit irregularis qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, vngues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam, (id est, cartilaginem, quæ tantum deseruit ad ornatum & tutelam auris:) quia non sunt propriè membra, v.g. digitus est pars tantùm & officium membri. Auila, & alij, 8. cum Dian. *p.4.t.4.* R.26. Item M. Leo *l c.* ex Glossa *c. vlt. de hom in.* 6. *& L. quæ itur. herm.* 10. *l. Non sunt* 14. §. *Partus, ff. de statu hom.*

2. Nec fit irregu'aris, qui excæcauit hominem solo visu priuando, non autem oculum extrahendo: nec qui debilitat tantùm membrum, & non abscindit: quia non est mutilatio. Dian. *p.4.t.4. R.26.* ex Megal. &c.

3. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa, vnum percutiunt, & vnus lethale vulnus infligit) ex quo moritur, si constet quis hoc fecerit, hunc solùm fieri irregularem docet Sayr. & alij 5. cum Dian. *p.2.c.15.R.18.* contra Auilam, Suar. &c.

4. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v.g. cibum vel potum, vel eum mouet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors vel eius acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi interuenerit lata culpa. Avila, Fil. & alij 4. cum Dian. *p.5.t.3.res.117.* vbi ex Bon. &c. notat, Sacerdotibus & Religiosis circa moribundos licere eadem quæ laïcis.

5. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etsi amicus occidat alium. Auila, Henriq. &c. cum Dian. *p.4.t.2. Res.17.* Limitat autem Præpos. nisi suâ præsentia animaduertit ad occidendum.

6. In bello iniusto si vel vnus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit cooperatus. Bon. *q.4.p.4. n.3.*

7. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtus animati animâ rationali; secùs si animatus non sit. *C. Maiores, 32. q.2.* Bon. *l.c.p.8.n.27.* Con. &c.

8. Qui dans operam rei licitæ (imò secundùm multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarij: secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali. Bon. *q.4.p.7.* Less *l.2.c.9.dub.15.* &c. Alij tamen dicunt, quòd dans operam rei illicitæ, ex quavis culpa etiam leuissima, incurrat hanc irregularitatem. Panorm. Couar. M. Leo. *p.3.s.354.*

9. Qui alterum mutilat vel occidit, ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ; non incurrit hanc irregularitatem: quia hic nulla est culpa, ergo nec pœna. M. Leo *p.3.s.349.*

DVBIVM V.

Quæ irregularitates ex defectu?

Resp. *prima* ex defectu animæ, ex quo irregulares sunt. 1. Amentes, phrenetici, arreptitij & epileptici; qui tamen si ordinati sunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, præsumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium. Si vero laborent rarò, & quidem sine clamore & spumâ, permittuntur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. M. Leo *p.* 372. ex *C. illud* 7. *q.* 1. Glossa *ibid.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus 3. Neophyti, seu recenter conuersi, vsque dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sint.

Secunda ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium Ordinis, vt si sit cæcus, surdus, claudus, ita vt sine baculo nequeat ire ad altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo, (non tamen si vngulâ pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantùm) si verò sinistro seu Canonico, aut eius vi visiuâ careat; indiget dispensatione: quod tamen negant Valent. Henriq. Sayr. si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem. 2. Si Ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, vt si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cùm magna deformitate: in dubio verò, an deformitas sit sufficiens, Episcopi est iudicare; saltem in Clericis: nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum contra Barb. &c. docent Suar. & alij 5. cum Dian. *p* 4. *t.* 2. *R.* 73. licet concedant Episcopum posse reiicere arbitrium Prælati: hunc autem, si gaudeat authoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, vt scandalum generet *ibid.* ex Rodr & aliis 4. v. Bon. Laym. M. Leo *p* 3 *f.* 370. Vnde resolues.

1. Non videtur irregularis. 1. Qui habet 6. digitos,

vel aliquos coniunctos, si non sit magna deformitas, & Ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret vngulâ pollicis, si possit hostiam eleuare & frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus est Eunuchus.

2. Irregularis est hermaphroditus quia est monstrosus. 2. Gigas, Pygmæus, Æthiops: non tamen inter suos, alienos, vbi disparitas ludibrio est.

Tertia, ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eo quòd ratione originis reputentur viles. Tales autem communi iure legitimantur. 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modò hi tempore conceptionis potuerint validè contrahere. 2. Per professionem religiosam: quamvis ad dignitates etiam in religione, v.g. Abbatiam, Prioratum, &c. promoueri non possint, sine dispensatione. Vide suprà *d*. 3. 3. Per dispensationem Pontificiam. Principes verò seculares non possunt legitimare, nisi tantùm in ordine ad officia secularia, & hæreditates. Porrò cùm dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem, contra Vasq. & alios. 5. vult Dian. *p*. 4. *t*. 2. *R*. 59. ex Auila: eò quòd quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus conuincat, vel pater etiam asserat. *Ibi ex communi.*

Quarta est ex defectu ætatis, de quo v. in Sacramento Ordinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, siue significationis matrimonii, ratione bigamiæ, eò quòd bigamus non perfectè repræsentet vnionem Christi cum Ecclesia, quippè qui carnem suam diuisit in plures vxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secutâ copulâ; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus: sed matrimonium verum, vel præ-

sumptum, cum duabus, & consummatum. Dixi, *vel præsumptum* : quia licet quandoque secundum matrimonium sit nullum, iuris tamen fictione & interpretatione, præsumitur bigamia, licet impropriè dicta. Vnde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus.

1. Qui viuente, vel mortuâ primâ vxore cognitâ, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit inualidum.

2. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

3. Qui ducit vxorem priùs ab alia corruptam, etiam per fornicationem, & cognoscit, non tamen si ipse eam antè corripuit: quia tunc non est diuisio carnis in plures.

4. Qui propriam vxorem cognoscit, postquàm ab alio per adulterium cognita fuit, quia ipsa iam diuisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit vel vi corruptam aut viduam esse ignorauit : quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

5. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat, etiam cum virgine : quia interpretatione iuris censetur duo matrimonia contraxisse, vnum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert quòd inualidè contrahat, quia quantum esse in ipso, effectus à parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia ; siue iuris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum; vel vili conditione personæ nascitur) siue facti, modò crimen publicum sit : ex occulto enim non oritur, si homicidium & censuræ violationem excipias, vt docent Nauar. Con. Lay. contra Sylu. & Suar. qui ex occulto etiam oriri putant, modò infamiam ipso iure connexam habeat. Porrò infamiam ob crimen notorium, vel per sententiam iudicis contracta, non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cuius authoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex

enormi crimine,& digno depositione, tollitur per publicam & constantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectu libertatis. Vnde irregulares sunt 1. Omnes serui propriè dicti (& secundùm Lay *l.2.t.1.c.8.*) etiam originarij, donec consequantur plenam libertatem. 2. Coniugati, nisi vxores consentiant, & castitatem voueant. 3. Curiales, id est; curiæ sæculari obligati, facto iuramento vel stipendio, vt iudices, aduocati, &c. quandiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officiis, vt quidam Clerici in aulis Principum, in causis ciuilibus, non tamen criminibus, occupati; vel nisi consuetudo, sciente Papa, id permittat. 4. Milites saltem quandiu iuramento tenentur, item thesaurarij, & depositarij publici, & qui Remp. administrant. Item apparitores, & similes qui sæva, & turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt. M. Leo *p.3.f.369.*

Octaua ex defectu leuitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui vtpote lentissimus, neminem vnquam læsit, ad hanc autem requiritur, vt occisio aut mutilatio de facto sequatur. Vnde non sufficit voluntas, nec vulneratio grauis. Bon. *d.7.q.4.* Tan. *d.6. q.10.d.11.* Vnde resolues.

1. Non fit irregularis qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi: quia in iure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium, in bello iusto vel iudicio. Tan. *l.c.*

2. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu; non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iusto (secus tamen si ad occidendum hunc, vel illum in particulari) idem est de duce exercitus, tubicinæ, &c. Bon. *p.4.*

3. In iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè & effi-

caciter, & proximè, per actionem ex natura sua ad id ordinatam. Dicitur 1. *Cooperantur*, vt Iudex ferens sententiam, Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c. Dicitur 2. *Actiuè*, id est ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantùm habet passiuè, & ex parte eius, qui occiditur, vt Confessarius hortans ad fatendam veritatem vel ad acquiescendum sententiæ iustæ, quam non potest differre nisi appellatione iniusta. Cornel & Dian. *p.4.t.2.R.99.* Dicitur 3. *Efficaciter*, quia adiuuans, v. g. ferens ligna, vt comburatur ante iam suffocatus, non fit irregularis; nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat. Dicitur 4. *Proximè*: quia qui remotè tantùm cooperantur, non fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt, item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos esse malefactores, Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat iudicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere: quia hi omnes sunt tantùm causa remota. Essent autem proxima, ideóque irregulares, si quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius sequeretur, aut etiam acceleraretur, v.g. si quis efficaciter vrgeret reum, vt scalam ascenderet; vel ad hoc illum iuuaret, vel si iudici in particulari responderet, hunc esse plectendum. Possunt tamen subinde etiam proximè cooperantes excusari ab irregularitate, v.g. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tantùm aduertentia, verbi gratia, si dicat Confessarius, properemus, aut instiget iumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valdè exigua, vt si iubeat reum adhuc vnum gradum ascendere: quia minimum reputatur pro nihilo. Auila & Hurt. apud Bon. *q.4. p.1. n 9.* Item Suar. Regin. Laym. &c. contra Vasq. Turri. Hurt. Bauni, &c. qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat, vt publicus minister.

iustitiæ, siue ad causæ probationem, siue executionem; vel vt priuatus iniustè & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet Dian. *p. 3. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t. 7. R. 61.* Hinc negant fieri irregularem. 1. Confessarium, vel adiuua quemcumque in furem hortatur vt scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum qui carnifici dicit, vt aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad supplicium ducitur, suggerit viam breuiorem. 4. Qui vendit vel commodat scalam, funes, enses, & cætera instrumenta; etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus, à iudice, an teneatur eum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum qui carnifici putanti suspensum iam esse mortuum significauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur 5. *Per actionem ex natura sua, &c.* id est, quæ per se sit causa talis effectus: quia effectus per accidens, non imputatus danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis, dicens carnifici: nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci: nec Iudices Ecclesiastici, degradatum tradentes brachio seculari, nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali, modò expressè protestentur, se non intendere, vt puniatur pœna sanguinis; sed tantùm vt sibi vel suis satisfiat, vel impediantur mala sibi aut aliis imminentia. Vide Bonacin. *q. 4.* Tann. *l. c. &c.*

SOLI DEO GLORIA.

INDEX RERVM quæ hoc libro continentur.

A

C

D

E

F

G

H

I

M.

N

O

Q.

R.

V.

FINIS.